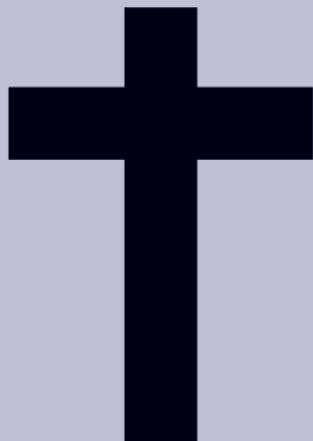

Tuparã Majaroka

NT Portions in Tanimuca-Retuarã

Tuparã Majaroka

NT Portions in Tanimuca-Retuarã

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tanimuca-Retuarã

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Portion only

in Tanimuca-Retuarã

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

4e379460-3432-5782-bd03-3b795b62c06a

Contents

San Marcos	1
Los Hechos	66
1 Corintios	155
2 Corintios	197
Filipenses	227
1 Tesalonicenses	237
2 Tesalonicenses	246
Santiago	251
1 San Juan	262
Apocalipsis	272

Evangelio según San Marcos

*Ruþuko'a jūjerimaji, Juan imae kaki, þo'imajare wārōekaki
(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9,15-17; Jn 1.19-28)*

¹ Ikuþaka sime Jesús, Jā'merükika Tuþarāte wā'maekaki majaroka. Tuþarā Maki kime. Ā'mitirikōrī je'e: jiitakaja ima sime kimajaroka. ² Ikuþakaja simaroyireka're ãrīwa'ri Tuþarāro'si bojaþjirimaji Isaías wāmeiki imae kakis o'oeka, Tuþarāte Kimakire jaika mirāka:

"Miruþubaji aþika yirika bojarimajire yipūatarāñu. Suþa imarī meyarüki ruþu yirika bojaweirimaji kimarāñu, ba'iaja nabaai ka naja'ataokaro'si.

³ Po'imajamatorā kimarāñurō'ðrā kire ā'mitirirī etarāñurāte jājirokäpi ikuþaka kērīrāñu: 'Imatikaja, suþabatirā jia þupajoekaja mijā imabe, Maiþamakire ikuþarō'ðpīji etarāka simamaka. Ba'iaja baabekaja jia oyiaja þupajoabaraka mijā imabe', kērīrāñu, Tuþarāte ãrīka", ãrīwa'ri Isaías imaroyirekakite o'oeka.

Juanrebaarūkia þupajoawebaraka i'suþaka Isaías imaroyikakite o'oeka.

⁴ I'suþaka kio'oeka be'erō'ð, ñoaka sajaritikarā Juanre etaeka þo'imajare imaberikarō'ðrā. Suþa imarī, þo'imajare ruþuko'a jūjebaraka, ikuþaka nare kijaika: "Ba'iaja mijā baaika ja'atatirā Tuþarārika bojarioka ñu upakaja mijā baabe. I'suþaka mijā baamaka ñawa'ri, ba'iaja mijā baakopeikareka ye'kariabaraka Tuþarāte mijare wayuñarāñu. I'suþaka mijā baarāka be'erō'ðpi ruþuko'a mijā jūjerüjebe", Juanre nare ãrīka. ⁵ Ríkimarāja Judeakarā, suþabatirā Jerusalénkarāoka þo'imajare kiþō'irā etarijarika kire ā'mitiyaokaro'si. I'suþaka netamaka ritaja þo'imajare imae kā wājítāji, "Ikuþaka ba'iaja baaiki ñime", ãrīwa'ri Tuþarāte nabojaroyika be'erō'ðpi Jordán wāmeiriā Juanre nare ruþuko'a jūjeroyika.

⁶ Ruþuko'a nare jūjerimaji camello þoyaþi kíkeka jariroiki kimaeka. Suþabatirā wa'ibikirawēko ajeakaka kiwa'eyoka imae kā. I'suþakajaoka ëorā ñimia, mumikoapitiyika ba'arijayuka kimaeka.

⁷⁻⁸ —Yibe'erō'ðpi þuri aþika etarāki. Yi'i þuri, i'suþakamaríka ñime. Yire tērīwa'ribaji ñuka kimamaka, yi'i þuri marákā'ā baatirā kiþuko'a kuterā yuruþaberijíki ñime. Tuþarāte mijā ā'mitiripéamaka ñawa'ri, okoaþitakaja mijare ruþuko'a yijüjeyu. Yibe'erō'ðpi etarāki þuri Espíritu Santo mijare

ñā'ajāärāki. I'supaka mijare kibaaräka simamaka, Tuparäte yapaika upakaja jia baarijayurä mya imaräñu, — äparaka Juanre nare wäröroyika.

*Juan pō'irā eyatirā "Ruþuko'a yire mijūjebé", Jesúre ärika
(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)*

⁹ I'sia poto Galilea ka'iapi Nazaret wämeika imaekarō'örä Jesúre a'rika. Topi a'ririñari Juan pō'irā keyaeka. Torä keyaeka poto Jordán wämeiriarä ruþuko'a Juanre kire jüjeka. ¹⁰ Riakaipi Jesúre marírikaekarō'öjite wejeþemarä yu'awa'ri, kñaeka poto, wejeþema wiritaeka. I'supaka sabaaeka poto okoiþakoa upaka imaekarä ña'rījäitirä Espíritu Santore kireka ña'rīro'ika. ¹¹ I'supaka sabaaeka be'erō'öjite wejeþemarō'öpi, ikuþaka Tuparäte ärika:

—Mi'i imaki Yimaki wäntaka ñoñuka. Jia jijimaka ñime mika,— kire kërika.

*Satanáre korikopeka Jesúre ba'iaja baarika ūaokaro'si
(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)*

¹² Topi mae po'imajamatorä Jesúre ke'ewa'rika Espíritu Santo. ¹³ I'supaka kire kibaaeka poto ñ'parä po'imajarakarimi Jesúre torä imataþaeka. Torä kimaeka poto, “¿Yaje ritaitaka Tuparäte takaja yi'yuka kime?”, äriwa'ri kire korirí Satanáre kiþö'irä þemakotowirika. I'supaka kire kibaako'omakaja ba'iaja baaberikaki Jesús. Supabatiräoka po'imajamato imaekarō'ö simamaka, werika wa'iro'sitakaja imaekarō'ö simako'omakaja ángelräkare kire ñaríñroyika.

*Galilea ka'iarä mamarítaka Jesúre wäröñ'mueka
(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)*

¹⁴ Juanre wëkomaka imariwi'iarä Herodete tarüjeka be'erö'ö Galilearä Jesúre a'rika. Torä keyaeka poto, “Ikuþaka Tuparärika bojariroka ima”, äriwa'ri po'imajare kiwäröeka. ¹⁵ Toräjirä mae,

—Mae sarä seyarükia, koyiaja sajariwa'yu, mamarokaipi Tuparäte po'imajare jä'meñ'murükia. I'supaka simamaka ba'iaja mya baaika i'yoþiparaka saja'atatirä, Tuparärika bojariroka takaja mya ä'mitiriþeabe kirirä mya imaoñaro'si,— äriwa'ri nare kiwäröeka.

Wa'ibaarimaja imaekaräte Jesúre akaeka kika wärürimaja nimaokaro'si

(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

¹⁶ I'tojirä mae, Galilea pa'warijeþi a'ririþaparaka, Simón, supabatirä kibe'erö'ökaki Andrés wa'ibaarimaja imaekaräte Jesúre ñatöþoeka. I'supakaja pa'warä wäþua taabaraka ni-maekarö'örä naþö'irä keyaeka. ¹⁷ Naþö'irä eyatirä,

—Dajoa yika. Wa'ibaarimaja imariþotojo, mae þuri yire ã'mitiripëawa'ri, þo'imajare yiro'si rëarimaja mijare ñimarüjeräñu,— nare këřika.

¹⁸ I'supaka nare këřika potojo saräja nawäþua yiatatirä kika na'rika.

¹⁹ Toþi ate sa'riwa'ribaji a'ririþaparaka, Santiago, kibe'erõ'ðkaki Juanka nimaeka þoto Jesûre nare ïatðþoeka. Í'rã ð'parä nimaeka Zebedeo makarä. Kũmuarä wäþua jiebaraka nimaeka. ²⁰ I'supaka imaekaräte ïatðþotirä nare kiakaeka. I'supaka nare këþakä'ä kika na'rika naro'si mae. I'supaka simamaka nakümuarä naþaki Zebedeore tuika, kire jeyobaarimajaþitiyika.

*Satanárika ima ña'rjäikakite Jesûre jieka
(Lc 4.31-37)*

²¹ Galilea þa'warõ'ðpi a'ritirä Capernaúm wejearä kika wärürimajapitiyika Jesûre eyaeka. Judíotataräte jëriþtaroyikarïmi simaeka þoto narërîwi'iarä Jesûre kâkaeka. Torä kâkatirä mae þo'imajare kiwärõõ'mueka. ²² Tuparäte kire ãrîrijayu uþakaja jia nare kiwärõeka ã'mitiritirä, "Kiwärõika uþaka wärõiräte ã'mitirikoribeyurä yija ime. Jia wäjitäji þupajoaiki imarî têrítaka wärõrimaji kime", narîþupajoaeka. ²³⁻²⁴ I'supaka nimaekarõ'ðrä ð'rïka Satanárika ima ña'rjäikakite imaeka.

—Jesús, Nazaretkaki, ¿dakoa oka mikä yijareka imamaka, yijare mijo'ayu? ¿Koþakaja yijare riataitiyarïji mi'tayu bai je'e? Mire ñiawärûyu, Tuparäte þuataekaki mima imarî, ba'iaja baakoribeyuka mime,— Jesûre këřika akaserebaraka.

²⁵ I'supaka këþakä'ä,

—Mijaia'si. Kire mijä'atabe,— Jesûre kire ãrïka.

²⁶ I'tojïte mae þo'imajire taratatirä jâjia akasererikaþi ikiþi Satanárika kireka ima þorika. ²⁷ I'supaka ima ðakoriberikarä imarî, ritaja torä imaekaräte maräkä'ä baawärûberijïka najarika. I'supaka imawa'ri, natiyiaja ikuþaka narîbu'aeka:

—¿Maräkä'ä kibaayu? Mamaka wärõrimiji simarijiju. I'supakajaoka kijä'meika uþakaja Satanárika ima þariji kire yi'yua,— þo'imajare ãrïka.

²⁸ I'supaka kibaakekarõ'ðjïte ritaja Galilea ka'iakaräre sõrîþataeka.

*Pedro mañeko wämarña imaekakote Jesûre tâäeka
(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)*

²⁹ I'supaka baaweatirä Jesûre þoriwa'rika narërîwi'iareka kimaekarõ'ðpi. Santiago, Juan Jesúka a'rikarä Simón, Andréka ð'parärika wi'iarä. ³⁰ Torä neyaeka þoto ikuþaka Jesûre narïka:

—Simón mañeko wämarñtaka imako. Supa imarî koþeyurükiareka takaja þeyuko koime,— narïka.

³¹ Topi kopō'irā eyatirā kopitakarā ñi'atirā kore kibaimi'mataeka. I'supaka kore kibaaeka potojo wāmarā koimakopeka koreka o'rika. I'supaka jariwa'ri, nare ba'arij'iabaraka koimaeka mae.

Rīkimarāja risirika nareka imamaka wāmarā imaekarāte Jesúre jieka

(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

³² I'sirīmi aiyate ka'raeka be'erō'ō rīkimarāja jīñurā, Satanárika ima ña'rījāikarāteoka Jesús pō'irā ne'eeyaeaaka.

³³ Nimaupatiji i'sia wejeakarā rērīkarā kimaeka wi'ikoperekarā. ³⁴ I'supaka nabaamaka, ritajakaka risirika nareka imaekarāte kijieka. Supabatirāoka Satanárika ima ña'rījāikarāte jiebaraka, "Tuparā Maki mime", kire ārīwārūrūkirā nimako'omakaja, sakijairūjeberika.

Galilea ka'iarā tuparaka, judíorākare rērīwi'iarā Jesúre wārōroyika

(Lc 4.42-44)

³⁵ Topi ate, bikitojo ñamiji po'imajamatorā Jesúre a'rika, Tuparāka jairī. ³⁶ I'supaka baarī ke'rika be'erō'ō kimabeþakā'ā īawa'ri, Simón kijeyomarāþitiyika kire mo'arī na'rika. ³⁷ Supa imarī, kimaekarō'ōrā eyatirā,

—Ritaja po'imajare mire mo'ayuma,— kire narīeyaaka.

³⁸ I'supaka kire narīko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Dajoa, aþewejeařā Tuparārika mabojataþarī, i'supakaro'siji yi'taeka simamaka,— nare kērīka.

³⁹ I'supaka nare kērīka be'erō'ōpi Galileaka'ia ritatojo kijeyomarāþitiyika kituritapaeaka mae. I'supaka tuparaka torā narērīwi'ia imaekarō'ōrā rakakaja kiwārōroyika. I'supaka baataþabaraka Satanárika ima ña'rījāikarāteoka kijieka.

Kipo'iarā kāmia po'ijirikakite Jesúre jieka

(Mt 8.1-14; Lc 5.12-16)

⁴⁰ I'supaka turitaþabaraka kimaeka poto kipo'iarā kāmia po'ijirikakite* Jesús pō'irā etaeka. Kipō'irā etatirā, kiwājitāji kiñukurupaeaka kire jiyipupayeewa'ri. I'supaka baatirā ikupaka kire kērīka:

—Yire mijieriyapaye'e, yire mijiebe.—

⁴¹ I'supaka kēþakā'ā, Jesúre kire wayuñaeka mae. Supa imarī kire rabetirā ikupaka kire kērīka:

—Ā'ā yiyapaeika sime. I'supaka simamaka jia mijape mae,— kire kērīka.

⁴² I'supaka kire kērīkarō'ōjiteje kāmia kireka imakoþeka yayaeka. ⁴³⁻⁴⁴ I'supaka imakoþekakite a'rirā baaeka rupu ikupaka Jesúre kire ārīka:

* 1:40 Leproso

—Mia'mitiþe. Mire yibayaika majaroka ritaja þo'imajare bojaþibabekaja, wârðaja a'ritirâ mipo'ia mibeape kurarâkakakite. Kire samibeawearâka poto Moisés imaekakite nare jâ'meroyika uþakaja mibaabe. I'suþakajaoka jia miþo'ia jayua imarî, jîjimaka imawa'ri ð'parâ wîñaka wêkoakaka Tuþarâro'si kurare joeñjirâ kire mijibe. I'suþaka kibaarâka be'erõ'ðpi, "Kâmika rataki imakoþeroyiraþakiji jia kiþo'ia jayu mae", þo'imajare mireka ãriwârûrâñu,— kire kérka.

⁴⁵ I'suþaka kire kérk'o'omakaja ritaja þo'imajare sakibojaþibapataeka. I'suþaka këñua ã'mitiritirâ, Jesú斯 þo'irâ ríkimarâja þo'imajare rérka kire ïarika yaþawa'ri. I'suþaka nimaeka simamaka, wejeñe'metâjirâ þuri kituriberiroyika. I'suþaka simako'omakaja ríkimarâ þo'imajare imabeyurõ'ðrâ þuri kituritaþaroyika. I'suþaka kimaroyika simako'omakaja ritaja wejeakarâ ríkimarâja þo'imajare kiþo'irâ etaeka.

2

Ritaja kiþo'ia rî'mepatabeyuka imariþotojo õñia imaekekakite Jesúre jieka

(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

¹⁻² I'suþaka ñoþañaka kimataþaeka be'erõ'ð, Capernaúm wejearâ Jesúre þe'rietaeka ate. I'suþaka simamaka ã'mitiritirâ, ríkimarâja þo'imajare kiþo'irâ rérka mae. I'suþaka baawa'ri wi'ia þurutéríbakarâja nimaeka. I'suþakajaoka simaeka þëtepë'rõtopioka koþereka wâ'ta. I'suþaka nimamaka nare kiwârðeka mae. ³ I'suþaka baabaraka kimaeka poto botarakamarâre kiþo'irâ etaeka. Ritaja kiþo'ia rî'mepatabeyukate* kiþeyurûki þemapi ne'era'akea. ⁴ Ríkimarâja þo'imajare imaecka imarî marâkâ'ã baatirâ kâkawârûberiwa'ri, wi'iþema ð'râtji imaekarõ'ðrâ kire ne'emirîwa'rika. Topi mae, Jesúre imaecka ko'apito wi'iruþututua napoaeka. I'suþaka baatirâ kiþeyurûkiþaþi Jesú斯 þo'irâ kire naja'aruetaeka. ⁵ "Jia yire yi'riwa'ri, i'suþaka nabaayu", nareka kérþuþajoaeka. I'suþaka þuþajoabaraka,

—Yijeyomaki, mae ba'iaja mibaaiakareka mireka sayijieyu,— ritaja kiþo'ia rî'mepatabeyukate kérka.

⁶⁻⁷ I'suþaka kire kérka poto, ikuþaka þuþajoabaraka Moiséte jâ'meka wârðrimajare rûþajiyeka: "¿Dako baaerâ i'suþakataka ð'ire jaiyu je'e? I'suþaka ãþaraka 'Tuþarâ uþakatakaja ñime', kiðrîkopeyu ruku bai je'e. Tuþarâ ð'rîkaja imaki ba'iaja mabaaiaka jûjewârûrimaji", nariþuþajoaeka. ⁸ I'suþaka þuþajoabaraka nimaeka Jesúre ðriwârûeka.

—¿Dako baaerâ suþa mijâ þuþajoayu? ⁹⁻¹⁰ ¿Diroka kire ñarîjikareka jia mijâ þuþarijîñu ruku? "Ba'iaja mibaaiakareka

* 2:3 Paralítico

jia mijayu mae", kire ñaríjika, "¿Yaje rita kire kērītiyay?", ni'ioka ārīwārūberijika sime. "Mi'mitirā, miþeyurükia me'ewa'pe", kire ñaríjika þuri ñañu upakaja simamaka ñatirā "Rita kēñu", yireka mijia ārīrāñu. Po'imaja Ma'mi ñimamaka, Tuþarāte yire þuataeka ika ka'iareka ba'iaja po'imajare baaika yijüjeokaro'si. Suþa imarī "Rita, i'suþaka kibaaokaro'si Tuþarāja kire jā'meiki", yireka mijia ārīwārūerā, ikupaka mijare yibeauerā baayu,— nare kērīka.

Torājīrā mae, ritaja kipo'ia rī'mepatabeyuka imaekakite ikupaka kērīka:

¹¹ —Mi'mirīkatirā miþeyurükia me'eþe'riwa'pe miwi'iarā,— kire kērīka.

¹² Suþa kērīka potojo kimi'mirīkaeka. Po'imajare rīkimarāja ñaeka wājitatāji mi'mirīkatirā, kiþeyurükiaþitiyika kiþoriwa'rika. I'suþaka nare kibaabeamaka ñatirā ritaja torā imaekarā po'imajare jījimaka jarika. Suþa imarī Tuþarāreka jia þupajoawa'ri ikupaka narīka:

—Jiitakaja Tuþarāte baaika maekaka þuri samaiyu. Ikupaka kibaaika ñakoribeyurā maimaroyiraþe ruþu,— narīka.

Levíre, "Dajoa yika wārūrimaji mimaerā", Jesúre ārīka (Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)

¹³ Torājīrā ate, Jesúre pa'warijerā a'rika. Rīkimarāja po'imajare kiþō'irā etamaka, Tuþarārika nare kiwārōeka.

¹⁴ Suþa nare baaweatirā, toþi o'riwa'rikōrī Leví, Alfeo makire kīatōþoeka. Romatatarā ñparimarāro'si niñerū† jēñeñjirūkirō'orā ruþaki. Naro'si i'suþaka baarimaji imarī, ritaja po'imajare imþuesto kījirūjerijarika. Kire ñatōþotirā ikupaka Jesúre ārīka:

—Dajoa yika.—

I'suþaka kēþakā'ā ã'mitiritirā, Levíre Jesúka a'rika mae.

¹⁵ Kika ke'rika simamaka kiwi'iarā eyatirā Jesúre kika ba'aeka. I'suþakajaoka rīkimarāja Romawejeakarā ñparimarāro'si nañu upakaja waþa jēñeñjirimajare, suþabatirā aþerā "Ba'iaja baarimaja nime", po'imajare ārīroyikarā þariji Jesúka ba'aekarā. I'suþaka nabaaeka kire ã'mitiriþeairā jariwa'ri. Suþabatirā kika wārūrimajaoka imaekarā naka.

¹⁶ Jesúre i'suþaka baabaraka imaeka poto fariseokaka þupajoairā imariþotojo, Moiséte jā'meka wārōrimajare nare ñaeka. Nare ñatirā, ba'iaja baarimajaka imarika yaþabeyurā imarī, Jesúka wārūrimajare ikupaka narīka:

—¿Dako baaerā ba'iratarāka mijare wārōrimajire ba'ayu?— narīka.

¹⁷ I'suþaka napakā'ā ã'mitiritirā, ikupaka Jesúre nare yi'rika:

—Jia dako risiriji'yumarīja imarā puri īkobaarimajire yaþabeyurā. Wāmarīa imarā puri īkobaarimajire nare īkobaarika yaþairā. I'suþakaoka sime yiro'si. “Ba'iaja baabeyurā yija ime”, āñurāte jeyobaaokaro'simarīa yi'taeka. “Ba'iaja yija baarijayaureka i'yoa yija ime”, āñurāte ba'iaja baaika naja'ataokaro'si yi'taeka. I'suþaka simamaka naka ñimarijayu, — nare kērīka.

“¿Marākā'ā simamaka, ba'abekaja imatirā Tuþarāka jairika sime?”, āñwa'ri Jesúre najērīaeka

(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

18 Í'rākuri, Juan ruþuko'a jūjerimajika wārūrimaja, suþabatirā fariseokaka þupajoairā Í'rārīmi Tuþarāte takaja þupajoabaraka ba'abekaja imaroyikarā. I'suþaka nimarijayua ñairā imarī, ikuþaka Jesúre najērīaeka Í'rārimarā:

—Juanre wārūkarā Tuþarāte takaja þupajoabaraka nimarīmi ba'abeyurā. I'suþakajaoka fariseokaka þupajoairāte ime. ¿Dako baaerā mika wārūirā puri i'suþaka baabeyurā je'e?— kire narīka.

19 I'suþaka naþakā'ā ikuþaka nare kērīka:

—Ikuþaka sime. Naþitañi'aika niaeñā no'yibojairā puri sñawa'ri jijimaka imarā. Kika nimarō'ðjíte takaja jijimakapí kika naba'ayu ruþu. I'suþakajaoka imarā nime yika wārūrimaja. Yika wārūbaraka nima þototakaja jijimaka ba'abaraka nime ruþu. 20 Yire nañi'arāñurīmi puri, yika nimabesarāka simamaka, ba'iaja þuþayurā nima imarī, ba'abekaja nimarāñu.

21 Aþeroka ã'mitirkōrī je'e: Saya bikijakaka, mamakaþi maþāijī'aberijīka. Mamaþāipí samapāijī'ajīka, samajūjeika poto, baie'ewa'ri bikijakato beriwa'ri jā'rībaji sajarijīka simamaka. Ikuþaka ãrīrikopakaja sime saya bikijakakaþi mijare yibojawārōika: Mamakukukaka majaroka mijare yiwārōika mamari imara'aeakaku þitiyika mijā þupajoarukea'si.

22 ã'mitirkōrī je'e: Iyaokoa mamaka ima wa'ibikirāwēko ajea bikijaka baaeka wajorā maþaaberiþīka. Bikijaka wajorā samapāamaka berijīka simamaka.‡ I'suþaka simako'omakaja i'suþakarāja samapāajīka, sarāja saririjīnu. I'suþaka simamaka, mamaka ima iyaokoa wa'ibikirāwēko ajeakaka baaeka mamawajorā samapāajīkareka jia simajīnu. ã'mitirkōrī je'e: mamakukukaka majaroka mijare yiwārōika ã'mitiripēatirā, bikija mamarī mijā baaroyika uþakatakaja baabekaja mijā imabe,— nare kērīka.

‡ 2:22 En el proceso de fermentación, vino nuevo hace inflar la bolsa de cuero. Si el cuero de la bolsa es viejo y no flexible, puede reventarse.

Jērītarirīmi simako'omakaja Jesúka wārūrimajare trigo rika e'etirā ba'aeka
(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

²³ Judíotatarāte jērītaroyikarīmi río imaekarō'ōpi Jesúre tērō'rika kika imaekarāka. Torā a'ririjsaparaka kika wārūrimajare ōterikia e'etirā naba'aeka. ²⁴ I'supaka sanaba'amaka īatirā, fariseokaka püpajoairā ikuþaka Jesúre najērīaeka:

—Yaje. Jērītarirīmi ba'iraberika imabeyua. Mika wārūrimaja ōterikia e'etirā naba'aika, ba'irabeirā upaka nabaayu. Irīmi i'supakabaarika jājika maro'si sime,— fariseokaka püpajoairāte ārīka.

²⁵ I'supaka kire narīko'omakaja ikuþaka nare kiyi'rika:

—Davidka imaroyikarā ba'arika naro'si imabepakā'ā kēsia imawa'ri, marākā'ā nabaeka ḷyaje mijā ūñu je'e?

²⁶ Ā'mitirkōrī je'e: Tuparāte jiyipupaka ūrīwi'ia ajeakaka baaeka imaroyika poto, kurarāka īpamaki imatiyaiki Abiata wāmeiki kimaeka. Kēsirabawa'ri Tuparāte jiyipupaka ūrīwi'iarā kākatirā þan imatiyaika Tuparāte jia baawa'ri napāāroyikakaka Davidre ba'aeka. Moisés imaroyikaki kurarāka imarātakaja “Sanaba'arū”, kērīka simako'omakaja i'supaka kibaaeka. Sakiba'aeka poto kijeyomarāteoka Davidre saji'aeka. I'supaka nare kiruputamaka īatirā, Tuparāte kire boebariberika,— nare kērīka.

²⁷ I'supaka nare ārīweatirā, ikuþaka Jesúre nare ārīka ate:

—Jia þo'imajaro'si simaerā Tuparāte jērītarirīmi baaeka. “Jērītarirīmi nimarūkiakaka takaja yi'paraka þo'imajare imarāñu”, ārīwa'rimarāna Tuparāte nare þo'ijiaeka. ²⁸ Supa imarī Po'imaja Ma'mi ñimamaka, jērītarirīmi imarikakaka Tuparāte yire jā'mewārūrūjeka. I'supaka ñima simamaka, “Ikuþaka irīmi mijā baabe, ika þuri jiamarāna ima”, ārīwārūuki ñime,— nare kērīka.

3

Kiþitaka baikōkotaeka imaekakite Jesúre jieka
(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

¹ I'sia be'erō'ō narērīwi'iarā Jesúre kākaeka ate. Torā īrīka kiþitaka baikōkotaekakite imaeka. ² Jesúre torā kākamaka īatirā ikuþaka fariseokaka püpajoairāte ikuþaka püpajoaeaka: “Jērītarirīmi ba'irabebejurā maima simako'omakaja, ḷkiþitaka baikōkotaekakite Jesúre jierāñu ruku?”, kireka narīpupajoaeaka. “I'sirīmi i'supaka kibaarākareka, kire mokabaarāñu. ‘Tuparāte Moisés imaekakite o'orūjeka yi'ribertiwa'ri ba'iaja kibaayu', marīrāñu”, narīpupajoaeaka.

³ I'supaka napuþajoako'omakaja ikuþaka Jesúre ãrïka kiþitaka baikõkotaekakite:

—Po'imaja wâjítäji mimi'mirîkabe.—

⁴ I'supaka kire ãrîweatirâ, ikuþaka Jesúre ãrïka torâ imaekarâte:

—¿Marâkâ'ã jêrîtarirîmi nimarijarirû ãrîwa'ri Tuparâte i'sirîmi maro'si þo'ijiaeka je'e? ¿Jía, ba'ia, supabatirâ þo'imajare tâärika, nare jâärika, diba'i jiibaji ima je'e?— nare kérïka.

I'supaka nare kérïko'omakaja okamarïja kire na'mitirika.

⁵ I'supaka nimamaka boebakaþi nare ïabaraka, ba'iaja kiþuparika simauþakaja kiþitaka baikõkotaekakite nawayuñabepakâ'ã. I'supaka imariþotojo mae ikuþaka kire kérïka:

—Miþitaka mitîþatabe.—

I'supaka kire kérïka þotojo kiþitaka tîþatatirâ jia kijarika mae. ⁶ I'sia kibaamaka ïatirâ fariseokaka þupajoairâte þoriwa'rika Herodes þo'imajapitiyika jaiokaro'si. “¿Marâkâ'ã baatirâ Jesúre majâjîñu?”, ãrîokaika naka najaibu'aeka.

Rîkimarâja þa'warijerâ Jesúre imaekarô'orâ þo'imajare kiþô'irâ etaea

⁷ I'sia be'erô'õ kimaekarô'õpi þoriwa'ritirâ Galilea þa'warijerâ Jesúre a'rika kika wârûrimajapitiyika. Torâ ke'rika þoto tokarâ þariji rîkimarâja þo'imajare kika a'rika.

⁸ Torâjîrâ mae, “Jiitaka Jesúre baabearijayu”, þo'imajare ãþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, rîkimarâja þo'imajare kiþð'irâ etaea. Judea, Jerusalén, Idumea, Jordánria i'sipë'ròtorâ, Tiro supabatirâ Sidónkarâ nimaeka. I'siaraka wejekarâ ñoakurirâ imarâ imariþotojo kire ïarî netaeka. ⁹⁻¹⁰ I'supaka netaeka imarî, rîkimarâja jîñurâte tâärijayuka simamaka, “Kire yija rabejikareka, jia yija jarijîñu”, ãrîþupajoawa'ri kire naraberiyapaeka. I'supaka simamaka kika wârûrimajare ikuþakâ'ã kérïka: “Kûmua mijá mo'abe, þo'imajare rîkimarâja yire rabewâ'imirîrjitoika simamaka. Yire natêrîtajikareka kûmuarâ yijâjîñu”, nare kérïka.

¹¹ Supabatirâ Jesúre ïatirâ Satanârika ima ña'rîjâikarâ ï'rîka upakaja kiwâjítäji ñukuruþatirâ ikuþaka nakasereroyika:

—Tuparâ Makitakiji mime,— kire narîka.

¹² I'supaka napakâ'ã,

—Po'imajare samija bojaþiba'si,— jâjirokapi nare kérîroyika.

Íþoñþuarâe'earirakamarâ kika wârûbaraka imarûkirâte Jesúre wâ'maeka

(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

¹³⁻¹⁵ I'sia be'erô'õ ïmimaþemarâ mirîwa'rirâ kibaaeka þoto, kire jiyuekarakamakire kiakaeka. ïmimaþemarâ

kika neyaeka poto ū'poū'puarāe'earirakamarāre kiwā'maeka kijeyomarāro'si. I'suþaka nare baatirā, "Yirika po'imajare wārōtaþari mijare yiþüatarāñu. Suþabatirā Satanárika ima ña'rījāirāte po'imajareka 'Mija poþe', mija ārīrāka uþakaja naþorirāñu", nare kērīka. ¹⁶ ū'poū'puarāe'earirakamarā kiwā'maekarā ikuþaka nawāmea imaea: Simón wāmeikiteje ū'paroka wāmeiki kimarika yaþawa'ri, Pedro Jesúre kire wāmejī'aea. ¹⁷ Aþerā kijeyomarā wāmea ikuþaka imaea: Santiago, kibe'erō'ökaki Juanþitiyika, Zebedeo makarā nimaeka. ū'rā ū'parāte Boanerges Jesúre wāmeyeka. Nokaþi samarījikareka, "Wīþo makarā", ārīrika simaeka. ¹⁸ Aþerā imækara: Andrés, Felíþe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Alfeo maki Santiago, Tadeo, suþabatirā imækaki, Simón, Celotekaka þupajoaeka mirāki. ¹⁹ Suþabatirā Judas Iscariote. Iki imaeerā baaekaki Jesúre bojajāärimaji.

*"Satanárikapi Jesúre ba'irabeyu", ārīwa'ri kire nokabaaeka
(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23)*

²⁰ Nare e'eweatiþirā, kika wārūrimajaka wi'iarā ate Jesúre pe'rika. Torā neyaeka poto rīkimarāja po'imajare naþo'irā rērīka ate. Suþa imarī no'oþiteoka maba'awārūberijīka naro'si simaeka. ²¹ I'suþaka kire nabaaika ā'mitiriwa'ri, "Jiamarīa þupajoaiki kime je'e mae", kirīrāre kireka ārīka. Suþa imarī kire akarī netaeka nawi'iarā kire e'ewa'yaokaro'si.

²² Moiséte jā'meka wārōrimaja Jerusalénþi etaekarā ikuþaka Jesúreka ārīkarā:

—Satanárika ima ū'pamaki Beelzebú kiþupakarā ña'rījāikaki kime. Suþa imarī Beelzeburikaþi ba'iaja nareka ña'rījāikarāte kiþoatayu,—ārīwa'ri ba'iaja kireka najaika.

²³ I'suþaka naþakā'ā ã'mitirirā, "I'suþakamarīa sime", ārīwa'ri nare bojaokaro'si Jesúre nare akaeka:

—¿Yaje ikuþaka kirikaja Satanáre baajīñu ruku? "Po'imajire ba'iaja jūaerā kireka miñā'rījāibe", ārīriþotojo ¿marākā'ā baatirā "Kireka miþope", ārīwa'ri kirikaja kērīwārūjīñu ruku? I'suþakamarīa sime. ²⁴ Ikuþaka sime aþea: ū'rātata imariþotojo najāäribu'atirā, jia ū'rātiji þuparitiirā nimawārūberijīñu. ²⁵ I'suþakajaoka simajīñu ū'rāwi'irekaja imarāro'si. ²⁶ I'suþakajaoka simajīñu Satanáro'si. Kirika imaka kijrījīka jājimarīka jariwa'ri dakoa kibaawārūberijīñu, —Jesúre nare ārīka.

²⁷ Ikuþaka aþeroaka nare kibojaeka ate:

—Ū'rīka o'yiokaki wi'iarā kiba'irījia ë'marī eyajīkire, "Āja'a, miro'si simarū", ārīwa'ri kire ū'jiberijīki. I'suþaka baabeyuka kimamaka, o'yiokakire werika baatirā, kire kiþi'þejika be'erō'þiþi puri kiba'irījia kē'majīñu. I'suþakajaoka sime

yiro'si. Satanáre tērīwa'ribaji imaki imarī, Satanárika ima ña'rījāikarāreka yipoatarijayu. I'supaka baawa'ri kijā'mekopeirāte kiro'si yikūmuriarijayu. Supa imarī i'supaka yibaaokaro'si yire jeyobaabeyuka kime Satanás, — Jesúre nare ārīka.

²⁸ Ikuþaka nare kibojañujuka:

—Rita mijare ñañu. Po'imajare ritaja ba'iaja baarijayua, supabatirā ritaja ba'iaja Tuparāreka najaika, i'yopi'riwa'ri kire sanaye'kariarūjemaka, ye'kariawārūki kime Tuparā. ²⁹ I'supaka simako'omakaja Espíritu Santorikapi Satanárika ima ña'rījāikarāre yijiemaka īatirā, “Beelzeburikapi nare kijieyu”, āñurāte, ba'iaja nabaaika ye'kariaberijīki kime Tuparā,— Jesúre nare ārīka.

³⁰ “Beelzebú kiþupakarā ña'rījāikaki imarī, i'supaka Jesúre baawārūyu”, kireka ī'rārimakire ārīka ā'mitiritirā, i'supaka Jesúre nare ārīka.

“Ikuþaka imarā nime yibe'erō'ōkarā, supabatirā yiþakoarā”, Jesúre ārīka

(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)

³¹ Torā po'imajaka jaibaraka Jesúre imaeaka poto kiþakore etaeka, kibe'erō'ōkarāþitiyika. Torā eyatirā pēterāja natuika. Pētepi imatirā kire nakarūjeka. ³² I'supaka naþakā'ā Jesús wā'tarā rupataekarāte ikuþaka kire ārīka:

—Miþako, mibe'erō'ōkarāþitiyika pēterā imarā. Mire niariyaþayu nañu,— kire narīka.

³³ I'supaka naþakā'ā ikuþaka nare kērīka:

—¿Mako koime yiþako? ¿Nirā nime yibe'erō'ōkarā? Mae mijare yibojaerā baayu.—

³⁴ Supa nare ārītirā kiþō'irā rupaeakarāte īabaraka ikuþaka kērīka:

—Yibe'erō'ōkarā, supabatirā yiþakoarājaoka mijā ime yika imarā. ³⁵ Mia je'e, ikuþaka sime: Tuparāte yaþaika uþaka yi'yurā imarā yibe'erō'ōkarā, supabatirā yiþakoarā, — nare kērīka.

4

Öterikia Õterimajire Õteika þupajoatirā Jesúre nare bojawārōeka
(Mt 13.1-23; Lc 8.4-15)

¹ I'sia be'erō'ō Galilea pa'warijerā Jesúre wārōeka ate. Torā rīkimarāja po'imajare kiþō'irā etaeka. I'supaka nimamaka īawa'ri kūmuarā kijāiruþaeka. Po'imaja þuri nimauþatiji pa'warije ka'iareka oyiaja imaeakarā. ² I'supaka nimamaka ī'rāba'ikakamarāþapi bojawārōbaraka ikuþaka nare kērīka:

³⁻⁸ —Ā'mitirkōrī je'e: Öterimaji Õterikiyapea Õterī ke'rika. Sakiõterükirō'ōrā eyatirā sakitaaeka poto ī'rāri'o ma'arā jūjika

wī'ñaka ba'eka. Apea ña'rīka ãta watopekarā kūpajī ka'ia imarō'õrā. Torā ña'rīka wärūaja þu'ririþotojo aiyaþeka sajoe-maka jia rikoariberiwa'ri sajirīka. Apea ña'rīka wi'siwatopekarā. I'supaka imaekarō'õrā ña'rīka þuri þu'ririþotojo jia jājiberiwa'ri saruiberika. Apea jia ka'ia imaekarō'õrā ña'rīka. I'suparō'õrā ña'rīka þuri jia jājitirā þu'rika. Supa imarī ī'rārijūki treinta rakao sarikarika, aþerijūki sesenta rakao, aþerijūki þuri cien rakao rikarika,— ãrīwa'ri nare kibojaeka.

⁹ I'supaka simamaka ikuþaka nare kērīka mae:

—I'toþrāja sime sakaka majaroka. Samija ã'mitiriwärûye'e jia samija þupajoabe þuri,— nare kērīka.

¿Marākā'ã simamaka bojawärörikakakaþi po'imajare miwäröyu? ãrīwa'ri Jesúre najërīka

(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

¹⁰ I'sia be'erō'õ Jesúre ī'rīkaja imaeka þoto kiþo'irā imaekarā supabatirā kika wärürimajaþitiyika rērītirā ikuþaka kire narīka:

—*¿Marākā'ã ãrīrika mibojawäröyu?*—

¹¹ I'supaka napakā'ã, ikuþaka nare kērīka:

—Bikija po'imajare sôrîberika simako'omakaja maekaka þuri ritaja kirirâte jâ'mebaraka jia mijáimaerâ Tuparâte mijare sôrîrûjerijayu. Aþerâte þuri kire ã'mitiripêabeyurâ nimamaka bojawärörikakakaþi yibojarijayu. ¹² Æ'mitirkörî je'e, bikija Tuparâ majaroþûñurâ no'oeka ikuþaka ãñua: “Saniaika simako'omakaja ïabeyurâ upakaja nimarijayu. I'supakajaoka yibojaika ã'mitirityariþotojo ã'mitiripêabeyurâ upakajaoka nimarijayu. I'supaka imabekaja, kire takaja ã'mitiripêairâ imawa'ri, ‘Ba'iaja yibaaiika miye'kariabe’, ãrīwa'ri Tuparâte jêneirâ nimajâäeka. I'supaka ãñurâ nimarikareka sareka nare kiwayuïajâäeka”,— Jesúre nare ãrīka.

“Ikuþaka ãrīrika sime ðterikia ðterimajire sôteika majaroka”, ãrīwa'ri Jesúre nare sabojawaþu'ataeka

(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

¹³ Supabatirâ mae ikuþaka Jesúre nare ãrīka ate:

—*Yaje ðterikia ðterimaji majaroka mijá õrîwärûbeyu bai je'e?* I'supaka mijare yimajarobojako'a mijá õrîþûabesarâkareka, apea mijare yibojakoperâkaoka mijá õrîþûabesarâñu je'e,— nare kērīka.

¹⁴ I'supaka ãrîtirâ ikuþaka nare sakibojajiika:

—Óterikia ðterimaji ãrīwa'ri mijare yibojako'a Tuparârika bojataþrimaji upakaja sime. Supa imarî Tuparâ majarouþakaja sime ðterikiyapea. ¹⁵ Í'rârimarâ po'imaja imarâ ma'arâ ðterikiyapea ña'ataeka upakaka imarâ. I'supaka imarâ nimamaka Tuparârika na'mitirkopeika be'erô'õ Satanâre nareka saye'kariayu, kûpajiji sanorîkopeikareka. ¹⁶ Aþerâ

po'imaja imarā, ãta watopekarā kūþají ka'ia imarō'õrā ðterikiyapea ña'rïka upaka imarā. Tuparärika ã'mitiritirā jijimaka nimakoþeyu.¹⁷ I'supaka nimako'omakaja Tuparärika jia nare ña'rïjäibeyurā imarī, nayi'yuapi ãrïwa'ri oka nare imamaka, supabatirā sapareaoka aperäte nare ïariþe'jomaka, ñojimarïji Tuparärika na'mitirkopeika naja'atayu.¹⁸⁻¹⁹ Aperä po'imaja imarā wi'siwatopekarā ðteriki yapea ña'rïka upaka imarā. Tuparärika ã'mitiririþotojo naþupakaräja jiitaka oyiaja imarika jitoirā nime. I'supakajaoka "Rïkimakaja niñerü yija rikaräka jia yija imarāñu", ãparaka waþuju naþupaka nare þakiyu. I'supaka imawa'ri, sareka takaja þuparibaraka imarijayurā imarī, Tuparärika naye'kariyu. Supa imarī saye'karijurā imarī kiyaþaika upakaja baabeyurā nime.²⁰ Aperä þuri Tuparärika jijimakapi ã'mitiririjayurā. Ikuþaka nime: Jia ka'ikirõ'õrā ðterikiyapea ña'rïka jia jãjia þu'riwa'ri rïkimakaja saruika. ï'rârijüki treinta rakao sarikarika, aperijüki sesenta rakao, aperijüki þuri cien rakao rikarika. I'sia rikarika upaka imarā nime Tuparärika jia ã'mitiriþeairā. Jia kire yi'yurā imarī, kiyaþaika upaka oyiaja baairā nime,— nare kërïka.

Peria yaaboaika upaka þupajoatirā, Jesúre nare bojawärõeka (Lc 8.16-18)

²¹ Ikuþaka nare kërïka ate:

—Peria mawãáyu, jia yaaboairõ'õ imarika yaþawa'ri. I'supaka simamaka jotorokarā mu'aþäärükmarña sime.²² I'supakajaoka sime ika mijare yibojaika jia po'imajare ðrïþüabeyua simako'omakaja Tuparäja "Ikuþaka sime", kërîrâka þoto sanorïrâñu.²³ Mijare yibojaika jia mijä ðrïwärüriyapaye'e, jia samija þupajoabe þuri,— nare kërïka.

²⁴ I'supakajaoka nare kërïka:

—Mijare ñañua mijä ã'mitiriþeabe. Samija ã'mitiriþeika ko'aþitoräja, "Ikuþaka simekä'ã", mijä ãrïwärüokaro'si Tuparäte mijare jeyobaarâñu. I'supaka þemawa'ribaji kibaarâñu jiitakaräja mijare jeyobaarükika imarī.²⁵ I'supakajaoka jiibaji ðrïrika yaþawa'ri sã'mitiyukate saþemawa'ribaji sakiõñaokaro'si Tuparäte kire jeyobaarâñu. Sã'mitiriþeariyapabeyukate þuri kùþají kiðrïkopeika, Tuparäte kireka saye'kariarâñu,— nare kërïka.

²⁶⁻²⁷ I'supaka þupajoatirā ikuþakaoka Jesúre nare ãrïka:

—Maipamaki Tuparärirâ jiikuku kio'arüjerükiakaka mijare yibojaerâ baayu mae. ðterikiyapea jia þu'yu upaka nime. ïakörí je'e: ðterimajire ðterikia ðteika be'erõ'õ ñamiareka, ïmiarekaoka, kikãñu þoto, kârïbeyuka kima þotooka sakiþu'rïjumakamarña þu'ritirâ, saþu'riweiyu. I'supaka sime "Sõñu upakaja saþu'yu ikuþaka sime", kërîberiko'omakaja.

28 Jia ka'ia imawa'ri, sōñu uþakaja jājia sajayurō'õrāja þu'ririjayua sime õterikia. Mamarī sapu'yu þoto ritabijikaja sime. I'suþaka sima be'erō'õ jo'babajijūki jariwa'ri sapūñuayu. Torājirā kopakaja saruiyu mae. 29 Õterikia bopakā'ã ñatirā, "Saye'eye'e", ãrīþuþajoatirā saba'iþite se'erī a'yu. Õterikia þu'ririjayu uþakajaoka sime Tuparārirāro'si. "I'suþaka sime", narīwārüberiko'omakaja, Tuparātē yaþaika uþaka jia baairā nare kijarūjerijayu,— nare kērīka.

*"Õterikia mostaza wāmeijūki yaþe uþaka sime", ãþaraka Tuparātē jā'merūkiakaka Jesúre wārōeka
(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)*

30 Aþeroka ikupaka nare kibojaeka ate:

—Tuparātē ritaja kirirā imarāte jā'merūkiakaka jiibaji mijia õñaokaro'si, ikupaka majaroka mijare yiwārōerā baayu. 31 Õterikia mostaza yaþea moteika uþaka nime Tuparārirā. Ritaja aþea õteriki yaþea kūþajibajirījiaka sime mostaza yaþea. 32 I'suþaka simako'omakaja sapi þu'ritirā aþea õteriki tērīwa'ribaji ñimirā sapu'riweiyu. I'suþaka imawa'ri ríkimakaja ñoaka sarīþia imamaka ijia jājia yaaika þoto wī'ñaka sarā ru'yu. Æ'mitirkõrī, i'suþakajaoka nime Tuparārirā naro'si. Mamarī ríkimamarīrāja kire ã'mitiripéairāte imako'omakaja, sabe'erō'õbaji þuri ríkimarāja kire ã'mitiripéairāte imarijarirāñu,— nare kērīka.

33 Norīwaþu'ataekarō'õjirā, i'suþaka ríkimaka majarobojarikapi þo'imajare kibojawārōroyika. 34 I'suþakapi oyiaja þo'imajare kiwārōroyika. Suþa simako'omakaja ñrīkaja kika wārūrimajapitiyika kimaroyika þoto þuri, bojawārōrirokakaka jia nare kibojawaþu'ataroyika.

*Werika wejea nare baaeka Jesúre o'ataeka
(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)*

35 I'sirīmiji na'irā simaeka þoto ikupaka kika wārūrimajare Jesúre ãrīka:

—Dajoa, þa'wa mawaata'riwa'rirā.—

36 I'suþaka kẽþakā'ã, þo'imajare a'ribojaweatiirā, Jesúre jāmaeka kūmurā najāika. Suþa imarī sapi naka ke'rika mae. Aþea kūmuareka imakekarāoka nabe'erō'õ tērīwa'rikarā. 37 Torā natērīrijarika þoto jājia wīrōa baeñ'mueka. Sabaemaka jājia þakuwa'ri kūmuarā jimariä okoa jāika. Suþa imarī kūmuarā okoa þurueka mae. 38 I'suþaka simako'omakaja kiruþuko'a ñu'takarā peatatirā kūmu'iþopearā Jesúre kārījāmaeka. I'suþaka kimamaka ñatirā, kika wārūrimajare kire tōrōeka.

—Mia'mitiþe wārūrimaji. Maña'mirā baayu. ¿Jia bai miro'si sime je'e?— kire narīka.

³⁹ I'suþaka naþakā'ā ã'mitiriwa'ri, mi'mirïkatirā ikuþaka kẽrïka:

—Mibaea'si wîrõa, i'suþakajaoka þakuri,— sakëþakā'ā so'rika mae.

Wîrõa baetyika, suþabatirā okoa þakurimaria jarika

⁴⁰ Torâjîrâ mae,

—¿Dako baaerâ mijâ kikiko'o je'e? ¿Jia yire yi'ribertiwa'ri "Yijare ūarîwârûiki kime", yireka ãribeyukajirâ mijâ ime bai?—nare kẽrïka.

⁴¹ I'suþaka kẽrïko'omakaja jimarâ püpatawa'ri, “¿Maki kime ruku ï'î? Wîrõa, okoa þariji kire yi'yua”, ãþaraka najêrîabu'aeka.

5

*Gerasa ka'iareka Satanárika ima ña'rîjäikaki majaroka
(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)*

¹ I'suþaka simaeka be'erô'õ Jesûre kika imae karâþitiyika Gerasa ka'iarâ têrîeyaeka. ² Têrîeyatirâ Jesûre marîwa'rika poto ï'rîka Satanárika ima ña'rîjäikakite kire torika. Majaka ãta wi'iarâ nataroyikarô'õpi Jesûs pô'irâ ketaeka. ³ Torâ kimaeka wejabiritika upaka oyajâ imaroyikaki imarî. Perumijiaþi kire naþi'þeroyika simako'omakaja ñojimarîji pi'þeberikaki upaka kijariroyika. ⁴ Í'râkurimaria kiñnaraka, kiþitakaoka kire naþi'þeko'omakaja sakitûrûtaroyika. I'suþaka kimamaka po'imajare marâkâ'ā kire baawârûberiroyika. ⁵ I'suþaka imaki imarî, ïmi, ñamioka, ïmima watopekarâ, majaka nataroyikarô'õrâ akaseretaþabaraka kituritaþaroyika. I'suþaka imataþabaraka tîmarîji ãtaþi kiþo'ia kiwa'etaþaroyika.

⁶ I'suþaka kimaekarô'õpi Jesûre ïatirâ kiþo'irâ kirîrîra'aeka. Kiþo'irâ eyatirâ kiwâjítâji kiñukuruþaeka, “Marâkâ'ā yibaaberijîki kime”, kiþupaka kire ãrîka simamaka. ⁷⁻⁸ I'suþaka kimamaka, ikuþaka Jesûre kire ãrîka:

—Mia'mitiþe Satanárika ima. Í'ire kiþupakareka mimarô'õpi miþope,— kire kẽrïka.

I'suþaka kẽþakâ'ā,

—Jesús, Tuþarâ têrîrikaja imatiyaiki Maki mime. ¿Marâkâ'ā yire mibaaerâ baayu mae je'e? Tuþarâte ïaika wâjítâji, “Ba'iaja mibaaika þarea ba'iaja mire baabesarâki yi'i mae', yire meþe”,— akasererikapi Satanárika ima ña'rîjäikakite ãrîka Jesûre.

⁹ I'suþaka kẽþakâ'ā ikuþaka Jesûre kire ãrîka:

—¿Marâkâ'ā miwâmea?—

I'suþaka kire kẽþakâ'ā,

—Legión ñime, rîkimarâ ba'irâ yija ima simamaka.—

¹⁰ Suþabatirã “Ika ka'iaþi yijare miþoata'si”, jimari Jesúre kẽrĩjarika. ¹¹ I'suþaka simaeka poto nakoyikurirã ríkimakaja ba'abaraka j  ew  ko pa'itaeka   imaj  'ãreka. ¹² I'suþaka simamaka ikuþaka Satan  rika ima kire   r  ka:

—Kireka yijare miþoataye'e, “J  ew  ko þupakar   mij  na'r  j  ibe”, yijare meþe,—   paraka kire naj  neca.

¹³ I'suþaka naþak  'ã,

—Tor   mij   a'þe,— nare k  r  ka.

Toþi mae   im  ljireka   a'r  j  aitir   imakoþekar  re þorika, j  ew  ko imaekar     a'r  j  iokaro'si. Suþa imari j  ew  ko dos mil rakamaki imaekar   Satan  rika ima nare   a'r  j  imaka j  jia nar  r  wa'rika. R  r  wa'ritir   þusipemar   eyatir   topi naña'r  ka pa'war  . I'suþaka baawa'ri nimaupatiji naña'mipataeka.

¹⁴ I'suþaka sabaamaka s  ar  r  rimaja r  r  wa'ritir  , wejee  ra, wejemator  oka po'imajare sanabojaeka. Toþi mae “¿Dakoa suþa baaika?”,   r  wa'ri po'imajare   ar   a'rika. ¹⁵ Jesúre imaekar  'õr   eyatir  , ikuþaka Satan  rika ima kireka   a'r  j  ika imakoperoyikakite imamaka niaeaka: “Jariroaka j  ääkaki, i'suþakajaoka kimaroyika uþakamar  aja, jia kiþupaka jaþak  'ã,   a'r  yaaekaja ruþaki kime mae”, po'imajare   r  þupajoeyaeka. I'suþaka kimamaka   atir  , jimaria Jesúre nak  kika “T  r  ritakiji kime”,   r  wa'ri. ¹⁶ Suþabatir   Satan  rika ima kireka Jesúre poataekakaka, suþabatir  oka j  ew  ko baaekakaka   äkar  te bojaeka aþer  te. ¹⁷ I'suþaka kibaaika   mitiritir   Gerasakar   Jesúre k  kiwa'ri nawejeapi kiþe'ririya nayaþeka.

¹⁸ I'suþaka nimamaka topi pe'rira'aer   k  muar   kij  ika poto ikuþaka Satan  rika ima kireka þoritap  ekakite kire   r  ka:

—Mika a'ririya yaþatiyar  ji yiyaþayu yi'ioka,— kire k  r  kopeka.

¹⁹ I'suþaka k  r  ko'omakaja ikuþaka Jesúre kire   r  ka:

—Yika a'þekaja, miwi'iar   miþe'riwa'þe. “Yire wayu  aiki imari, jia Maiþamakire yire baayu”,   r  wa'ri mir  r  re miboaþakaro'si,— kire k  r  ka.

²⁰ I'suþaka k  r  ka yi'riwa'ri kiþe'ririya. Pe'riwa'ritir   Dec  polireka imaeaka wejee  ra Jesúre kire baaeka majaroka kibojataþeka. I'suþaka kibaaeka   mitiritir   mar  k  'ã po'imajare   r  w  r  berika, i'suþaka ima   mitirikoriberikar   imari.

Jairo makore Jesúre t  äeka

(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)

²¹ Tor  j  r   k  mua ke'rikaþiji Jesúre pe'rira'aeka ate. Saþi pe'rietatir   pa'warijer   kir  kamarika poto, r  kimar  ja po'imajare kiþe'ri   r  r  ka. ²² I'suþaka nimaeka poto jud  or  kare r  r  riwi'i   pamaki, Jairo w  meikite Jes  s po'ir  

etaeka. Suþabatirã kiw  it  ji ki  ukurupaeka. 23 Suþabatirã ikuþaka kire k  r  ka:

—Yimakore pūparirirā baayu. Mipitaka kopo'iarā mijā'apearika yiyaøatiyayu kojājiokaro'si,—kire kērīka.

²⁴ I'supaka kire kēpакā'ā, Jesúre kika a'rika mae. Topi kopakaja rīkimarāja kūrika po'imajare kika a'rika.
²⁵ Na'rika nawatopekaapi ī'rāko wāmarāna imaeakakote torāimaeka. ī'poū'puarāe'earirakakuri wejejē'rāka koeyawa'rika
pu'uriweoko jīsia ka'wisijūabaraka. ²⁶ ī'rīkaremarāna
ikobaarimajare kore nikobaarūjekoperoyika. I'supaka nabaaiaka
wapa koniñerū imakopeka ritaja nare kōjipataroyika.
I'supaka baariptojo ja'rībaji kojaririjarika. ²⁷ I'supaka
baabaraka koimaeka poto "Wāmarāna imarāte jimariā
Jesúre bayayu", ārīka koā'mitiriroyika. I'supaka simamaka
koimaeka wā'tarā Jesúre etamaka īlatirā, rīkimarāja po'imajare
imaeka watopekaapi kiþeterō'orā koeyaeka. ²⁸ Jesúre
imaekarō'orā eyatirā "Kijariroaka yiraberākareka jia
yijarirāñu", kōrīþupajoaeka kopuparō'ōpi. I'supaka
þupajoawa'ri kijariroaka korabeka mae. ²⁹ I'supaka kobaakeka
þotojo koreka so'rika mae. "Risirika yireka imakoþeika o'yua
mae", kōrīwārūeka. ³⁰ Kijarijoaka korabeka be'erō'ō, "Tērīrika
ñimapi ī'rīkate tāñu", kiþupakaapi Jesúre ārītika. Supa imarī
jorowa'ritirā ikuþaka po'imajare kērīka:

—¿Maki yijariroaka rabeko'oka?—

³¹ I'supaka kēpaka'ā kika wārūrimajare iku'paka ārīka:

—Miþ'irā rīkumarāja imarā mire rabeirā. ¿Marākā'ā sima-maka “¿Maki yijariroaka rabeko'oka?”, meñu?—

³² I'supaka kire narīka simako'omakaja po'imajare ūabaotabaraka kire rabekakite kimo'arijarika. ³³ I'supaka kimaeka poto "Yi'i, risirika ūima yire o'yaokaro'si mire rabeko'oko", ārīpupajoawa'ri kipō'irā koeyaeka. I'supaka kōpupaka imako'omakaja kire kīkiwa'ri tarariptojo kiwājítāji koñukurupaeka. I'supaka baatirā kobaakea upakaja kire kobojaeka. ³⁴ I'supaka kōpakā'ā, wayuūarimaji imarī, ikupaka kore kērīka:

—Mae mia'mitipe yiwāyuñaiko. Yire yi'riwa'ri, jia mijayu mae. "Yirisirika yire o'yua", ãrīwa'ri jījimaka miþe'riwa'þe mae,—kore kērīka.

³⁵ I'supaka kore kērīka poto judíorākare rērīwi'i īpamaki Jairo wi'iakarāre etaeka. Torā eyatirā ikupeaka Jairote narīka:

—Mimako pūpaririko'oko. “Yimakore mibayaþe”, wärörimajire meria'si mae,— kire narïka.

³⁶ I'supaka narĩko'omakaja,

—Ba'aja þuþaribekaja, vire miyi'þe,— Jesúre kire ãrïka.

³⁷ Pedro, Santiago, supabatirā Santiago rī'í Juan maekaraka-marā tarāreje Jesúre akawa'rika. ³⁸ Naka a'ritirā, rērīwi'i īpamaki wi'iarā jimarā oparaka nimaekarō'orā keyaeka. ³⁹ I'supaka nimamaka, ikuþaka nare kērīyaeka:

—¿Dako baaerā mijā oyu? Pupariribeyuko me'rōre ime. Kārīkako koime,—kērīka oparaka imaekarāte.

⁴⁰ “Kopakaja pupariritiyaekako koime”, ārīwa'ri Jesúre neeka. I'supaka nimamaka īatirā, nare kiþorirūjeka. Supabatirā puparirikakote imaeka kurarakarā kopakiarā, supabatirā kika imaekarā maekarakamarāpitiyika kikākaeka. ⁴¹ Naka kākatirā kopitakarā kore ū'atirā ikuþaka kore kērīka:

—Talitá cum,—kore kērīka. (Mokarokaþi marījikareka, “Me'rō, mimi'mibe, mire ūaňu”, ārīrika sime i'siroka).

⁴² I'supaka kērīka potojīji mi'mirīkatirā, kojaarīkawa'rika. Ī'poú'þuarāe'earirakuri wejejē'rāka eyawa'yuko koimaeka. Õnia kojariþe'þakā'ā īawa'ri, marākā'āoka ārīwārūberijīka najarika kika imaekarā, i'supaka ima īakoriberikarā imarī. ⁴³ I'toþite,

—Aþerāte samija boja'si,—nare kērīka.

Supabatirā ba'rika koro'si nare ke'era'arūjeka.

6

Nazaretwejarā Jesúre a'rika

(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

¹ Torājīrā mae, kika wārūrimajapituyika Jesúre a'rika, kime'rārī kimaeka wejarā. ² Torā eyatirā jērītarirīmi simaeka poto þo'imajare kiwārōõ'mueka judiorākare rērīwi'iärā. Kire ā'mitiritirā, “Jiitakaja õñuka kime”, ārīwa'ri marākā'ā narīwārūberika, i'supaka jaikite ā'mitirikoriberikarā imarī. I'supaka kibaamaka ikuþaka þo'imajare kireka ārīka:

—¿Marākā'ā baatirā jiitakaja ū'ire ūrīþūayu? ¿Maki kire wārōekaki ruku? Maikoribeyua þariji ritaja baabeaiki kime,—narīka.

³ Supabatirā ikuþaka narīka aþea:

—María maki, õ'orā yaþua yi'yerimaji kime. Supabatirā Santiago, José, Judas, Simónpituyika nama'miji kimema. Iki kima simamaka kibe'erō'ókarā rōmijāoka õ'orā makaja imarā,—torā imaekarāte ārīka.

I'supaka simamaka “Yija uþakaja imaki imarī imatiyabeyuka kime”, ārīwa'ri kire na'mitiriþeariyapeberika.

⁴ I'supaka naþuþajoamaka, ikuþaka nare kērīka:

—Tuþarāro'si bojaþirimajire “Jiitaka mare kibojayu”, ritaja þo'imajare kireka ãñuka kime. I'supaka simako'omakaja kiþo'ijirika wejareka, kitā'omajataka þuri i'supaka ārīþeyurā,—kērīka.

⁵ Suþa imarí jia kire nayi'ribeþaká'ã, maikoribeyua nare kibeawärüberika. I'suþaka imariþotojo ï'rârimarâre takaja kiþitaka ja'aþeatirâ wâmaría nimaeka nareka kijieka. ⁶ Kitâ'omajare kire ã'mitiriþeþabéþaká'ã marâkâ'ã ãrïwärüberijika Jesûre jarika. I'suþaka imariþotojo aþea wejearâ þo'imajare wârþataþarî ke'rika mae.

Jesûre kika wârûrimajare Tuþarârika nawârþataþaokaro'si marârî kiþûataü'mueka

(Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)

⁷ Íþoð'þuarë'eearirakamarâ kika wârûrimaja imaekarâte Jesûre akaeka. Suþabatirâ kirika nare ja'aþiyetirâ,

—Satanârika ima þo'imajareka ña'rïjäikarâte mijâ þoatabe mijaro'sioka,— nare kérîka.

I'suþaka nare ãrïweatirâ ï'parimaki oyiaja Jesûre nare þûataeka aþea wejearaka imaekarâte wârþataþaokaro'si.

⁸ —Torâ mijâ a'rirâka þoto þan, yaipî'ia, niñerûoka mijâ e'ewa'ria'si. I'suþaka simako'omakaja mijâ tu'ua takaja mijâ e'ewa'þe. ⁹ Suþabatirâoka û'þuko'a, jariroaka mijâ jääika takapiji mijâ a'þe,— nare kérîka.

¹⁰ Ikuþakaoka ate nare kérîka:

—Wejearâ yirika bojarî mijâ eyaü'murâñu, wi'itakarâja mijâ imabe, aþe wi'i, aþe wi'irâ baabekaja. Aþea wejearâ mijâ a'rirâka þoto takaja toþi mijâ þope. ¹¹ Mija eyarijarirâka wejerakakaja mijare e'etoriberiwa'ri, Tuþarârika ã'mitiriþeþarika nayaþabesârâkareka, jâjiaþi nare jaika ka'wisijüabekaja nare mijâ ja'atabe. Toþi a'rirâka þoto, ikuþaka mijâ baabe: Mija û'þuko'arâ ka'ia uyua eika mijâ þajepatebe "Yijare mijâ ã'mitiriþeþabeyua simamaka, Tuþarâte mijare ba'iaja mijare baarâñu",— ãrïwa'ri kika wârûkekarâte kérîka.

¹² I'suþaka nare kérîka be'erð'þo'imajare wârðri na'rika mae. Suþa imarí naþð'irâ eyatirâ ikuþaka nare narîka: "Ba'iaja mijâ baaika ja'atatirâ Tuþarâte mijâ ã'mitiriþeþabe", neyaekarð'orâ imaekarâte nabojarijarika. ¹³ I'suþakajaoka Satanârika ima ña'rïjäika imaekarâte nareka sanajieroyika. I'suþakajaoka rïkimarâja wâmaría imaekarâte iyebakaþi yo'yebaraka, narisirika nareka ima no'ataroyika.

Ikuþaka sime Juanre reyaekakaka

(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)

¹⁴ Ritaja maikoribeyua Jesûre baabeeroyika ã'mitiritirâ þo'imajare sabojaþibaeka. Po'imajare i'suþaka ãñua ïpi Herodesoka sôrïkaki. I'suþaka þo'imajare ãñua ã'mitiritirâ ikuþaka ï'rârimarâre ãrïka:

—Juan, þo'imajare ruþuko'a jüjerimajiji kime je'e aþeyari. Reyariþotojo ate õnia jarijïki imarí, maikoribeyua kibeayu je'e aþeyari,— narîka.

15 Aþerā ikupaka ãrïkarā:

—Tuþaräro'si bojañjirimaji imaroyikaki Elías kime je'e aþeyari,— narïka.

I'supaka narïko'omakaja aþerimarã þuri ikupaka ãrïkarã:

—Bikija Tuþaräro'si bojañjirimaja imaroyikarã upaka kime je'e aþeyari,— narïka.

16 I'supaka najaimaka ã'mitiritirã, ikupaka Herodete ãrïka kiro'si:

—Juan bikija kirupuko'a yita'terüjekaki imariþotojo õnia jariþe'ritirã i'supaka kibaabearijayu je'e aþeyari ate,— kërika.

17-18 I'supaka këþakä'ã, Juanre najääerä baaeka rupu, kirï'í Felipe rümu Herodías wãmeikore ë'matirã Herodete koka imaeka. I'supaka kibaamaka, ikupaka Juanre kire ãrïka:

—Herodías mirï'í rümure me'maeka ba'iaja mibaayu, Tuþaräte jã'meika yi'ribériwa'ri,— ãrïwa'ri kire kibojakoperoyika.

I'supaka këþakä'ã, koka jia imarika yaþawa'ri Herodete kire ñi'arüjeka kisuraranräkare. Kire ñi'atirã þerumijiaþi pi'þetirã, wëkomaka imariwi'iarã kire natarika.

19-20 “I'supaka kijaika waþa kire jäärika sime”, ãrïþupajoaekako imarï, Herodiare kire jäärüjerika yaþaeka. I'supaka koþupajoako'omakaja, Herodes þuri “Tuþaräte yaþaika upakaja jia wäjia baaiki Juanre ime”, ãrïwa'ri jia jiyipupaka kireka õrïkaki. Suþa imarï Juanre kojääärüjeriyapako'omakaja kiyaþaberikoþeka. I'supakajaoka Juanre bojaroyika jijimakapi ã'mitirikaki imariþotojo “Kiboaika upakaja yiyi'riye'e”, ãrïþotojo, sareka ña'rïyaarï kimawärüberika.

²¹ I'supaka Juanka kimako'omakaja “Ikuþaka yibaajikareka, yiþupajoaika kitá'tewärüberijïñu je'e”, Herodíasre ãrïþupajoaekarïmi seyaeka. I'supaka körïþupajoaekarïmi Herodete þo'ijirika wejejé'raka saräkutorika. Suþa imarï kiro'si ba'irabeñjirimaja ïparimaräre, supabatirã suraranräka ïparimaräreoka, Galilea ka'iakarã imatiyaramajareoka kiakaeka, “Mabayaarirã”, ãrïwa'ri.

²² Ritaja kiakaekaräte rërikarõ'õrã kâkatirã Herodías makore nare bayatääbeaeka jijimaka nimaokaro'si. “Jiitaka mare kobaabeayu”, Herodes kijeyomaräþitiyika ãrïþupajoaekarã. I'supaka imawa'ri ikupaka kore kërika:

—¿Dakoa mire ñijirika miyaþayu maekaka jiitakaja mibaaiwa waþa? Miyaþaikaja mire ïjirã i'supaka ñañu. ²³ Mire þakibeyuka yi'i, ika ka'iakaki ïpi imarï, ritaja yiba'irïjia waþajä'rïakaka ñe'metäjirõ'õjirã mire ïjijïki imarï suþa mire ñañu,— Herodías makore kërika.

24 I'supaka kore këþakä'ã, koþakore jëriarï ko'rika mae.

—¿Dakoa kire yijëñeräñu ruku, ma'i?— kore körïka.

I'supaka kôþakä'ã,

—“Juan po'imatjare ruþuko'a jüjerimaji ruþuko'a yiyaþayu”, kire meþe,— kore kõrïka.

²⁵ I'suþaka kore kõþakã'ã, jajuaja a'ritirã koþamaki Herodes po'irã koeayaeka. Kiþo'irã eyatirã ikuþaka kire kõrïka:

—Juan ruþuko'a yiyaþayu. I'suþaka simamaka kimarõ'õrã a'ritirã, sata'tetirã, seroarã saþeatatirã yire samijibe maekakaja,— kire kõrïka.

²⁶ I'suþaka kõþakã'ã jimariña Herodete ba'iaja þuparika. Juanre jäärika yaþabeririþotojo, mamarõji kore kõrïka ki-jaita'ariyaþaberika. Po'imatjare ã'mitirika wäjítäji, “Miyaþaikaja mire ñijirãñu”, kõrïtika simamaka, kojeñeikaja kore kõjirã baaeka. ²⁷ I'suþaka simamaka ñojimarõji ï'rïka kisuraraté Juan ruþuko'a ta'terí kiþüataeka. ²⁸ Torã eyatirã Juan ruþuko'a ta'tetirã, seropemarã saþeatatirã sake'era'aea. I'suþaka baaríke'rikarõ'õpi pe'riyatirã Herodías makore sakijika. Suþa imarõ iko mae koþakore sijikako.

²⁹ I'suþaka Juanre nabaaeka ã'mitiriraté, kika wärüeka miräraté kipo'imiräka e'erí etaeka sayayeokaro'si.

Cinco mil rakamarã imaekarate Jesúre ji'aea

(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ I'suþaka simaeka be'erõ'õ Jesúka wärürimaja kirika bojataþarí turikarate pe'rietaeka. Suþa imarõ kiþo'irã etatirã nawärötaþaeka majaroka kire nabojaeka. ³¹ I'suþaka simaeka þoto torã ríkumaräja po'ima ja i'tarijayurã, pe'ririþayuräoka imaekarã. I'suþaka simamaka kika wärürimajaka no'oþiteoka maba'awärüberijika Jesúro'si simaeka. Suþa imarõ ikuþaka kika imaekarate kõrïka:

—Dajoa, po'imatjatorã kũþají majëriتاerã,— nare kõrïka.

³² I'suþaka nare kõrïka be'erõ'õ, kümuaþi po'imatjatorã naka ke'rika mae. ³³ Na'rirã baaeka ruþu ríkumaräja ñawärüekarã. I'suþaka nabaamaka ñatirã, ritaja wejeakarare ríriþa'rika Jesúre a'rikarõ'õrã. I'suþaka baaekarã imarõ, kijeyomaräpitiyika torã keyabeyukajiji torã neyawoitika jääja ríriþa'rikarã imarõ. ³⁴ I'suþaka nabaaeka simamaka waata'rieyatirã maríwa'rikörí ríkumaräja po'imatjare imamaka Jesúre ñaeka. Torã eyatirã, ovejawëko nare ïaríriþimajire imabeyurã uþaka po'imatjare imamaka kñaeka. I'suþaka nimaeka Tuþarärika nare wärürimajire imaberika simamaka. I'suþaka imaekarã nimamaka “Jia õriwärübeyurã nime. Suþa imarõ marákã'ã baawärüberijñurã nime”, ãriþa'ri wayuñaekaki imarõ, ritajakaka nare kiwärõõ'mueka mae. ³⁵ Aiyate ka'rawa'rirã baaeka þoto kika wärürimajare kika jairi etaeka. Ikuþaka kire narïka:

—Na'irã sajaritiyu mae. Põ'imamato sime õ'õ. Suþa imarõ ba'arika imabeyua. ³⁶ Suþa imarõ wejekoyikurirã ba'arika

waruaþaraka þo'imajare imarõ'õrã sawaþaïjiba'arĩ na'rirũ,— kire narïka.

³⁷ I'suþaka napakã'ã ikuþaka nare kẽrïka:

—Mijaja ba'arika nare mijja ji'abe.—

I'suþaka kẽþakã'ã ikuþaka kire narïka:

—¿Pan yija waþaïjirãnu bai je'e waþajã'rítaka simako'omakaja? Ríkimarãja þo'imajare imamaka, dosciento rakato denario sawaþa simarãnu,— kire narïka.

³⁸ I'suþaka napakã'ã ã'mitiritirã, ikuþaka nare kẽrïka:

—¿No'ojírãrakato þan mijja rikayu je'e? Mija ūabe ruþu.—

I'suþaka kẽþakã'ã,

—Í'rãþitarakatojíkaja sime. Suþabatirã wa'iaoka ï'parãjíkaja ima,— kire narïka.

³⁹ I'suþaka napakã'ã ikuþaka nare kẽrïka:

—“Ritario'ro jia taya imarõ'õrã mijja ruþabe”, þo'imajare mijja ãþe.—

⁴⁰ I'suþaka kẽþakã'ã, kẽrïka uþakaja þo'imajare nabaarújeka. Suþa imarĩ nare najã'meka uþakaja nimaekarõ'õrã ï'rão'roreka cincuenta, aþerio'roreka cien rakamarã nimaeka. ⁴¹ Suþa imarĩ þan ï'rãþitarakato imaeaka, wa'ia ï'parã imaeakaoka Jesúre e'erikaeka. Suþabatirã wejeþemarã yu'ayoitirã, “Jia mibaayu a'bi”, ãriweatirã, þan kiña'kata'ruika mae. Suþabatirã “Po'imajare samija þibabe”, ãriwa'ri kika wärürimajare sakijika mae. I'suþakajaoka kibaaeka ï'parã wa'ia imaeaka ritaja þo'imajaka sanaþibaba'aerã. ⁴² I'suþaka kibaamaka ritaja þo'imajare ba'eka, jia ña'þirika najarikarõ'õjírã. ⁴³ Sabe'erõ'õ, ï'poü'þuarãe'earirakapi'i þururika kika wärürimajare rëaeka naña'þika þiyia. ⁴⁴ Cinco mil rakamarã ïmirija nimaeka saba'aeke. *

Okopemapi Jesúre turika

(Mt 14.22-27; Jn 6.15-21)

⁴⁵ I'suþaka baaweatirã kika wärürimajare ikuþaka Jesúre ãrïka:

—Kñmuarã jitirã i'sip 'r tor  mijja waata'riwa'pe. Suþabatirã Betsaida wejar  yire mijja ta'abe.—

Kika wärürimajare waata'riwa'rika þoto þo'imajare a'yaokaro'si kimajaroka bojabaraka kimaeka ruþu.

⁴⁶ I'suþaka baaweatirã, ïmimakar  kimariwa'rika, Tupar ka jair . ⁴⁷ Aiyate ka'raeka be'erõ'õ Galilea pa'wa ñe'met jir ja k mua eyawa'rika, sarijepi r kamaritir  Jes re ïamaka. ⁴⁸ W r na j jia baemaka j jia naw ' ko'omakaja sa'riþeþak 'ã k ea. Suþa imar  bikitojo ñamiji okopemapi turitir  nakoyikurir 

* **6:44** Tal vez la cifra fuera mucho más que cinco mil que comieron, si hubiera contado las mujeres y los niños.

keyaeka. Nare kio'riwa'rirā baatikarā kire niatōpoeka. 49-50 Okopemapi kitupakā'ā īatirā, jimarīa nakasereka, "Po'imaja opirekoaa sime je'e", ārīpuapajoawa'ri. I'supaka nimaeka jērāko'atirā, ikupaka nare kērīka:

—Rikitubaka mijā jaþe, kīkibekaja. Yi'iji ñime,— kērīka.

51 Suþa nare ārītirā naþō'i kūmuarā kijāika mae. Sarā kijāika poto wīrōa o'rika mae. Suþa imarī i'supaka kibaamaka īatirā marākā'ā ārīwārūberijīka najarika, i'supaka īakoriberikarā imarī. 52 Saruþubaji, þan kūþajī imako'api po'imajare Jesúre ji'amaka īako'omakaja, "Tērīwa'ribaji imaki Jesúre ime", ārībeyukajirā nimaeka, īrīwārūberikarā imarī.

Genesaretka'iakarā jīñurāte Jesúre tāäeka

(Mt 14.34-36)

53 Pa'wa waata'riwa'ritirā Genesaret wāmeika ka'iarā neyaeka. 54 Waata'rieyatirā nakūmuia ji'aþātirā

namarīwa'rika potojīteje torā imaekarāte Jesúre īawārūeka.

55 Kire īatirā jajuaja na'rika aþerāte bojarī. Sā'mitiritirā wāmarīa imaekarāte naþeyurūkiapi ne'era'eka kiþō'irā.

56 Ke'riroyikarō'ðrāja kūþajīriwejerā, jo'bariwejerā, wi'imatorāoka, kiþō'irā neyaroyika. Suþabatirā rīkimarāja

ba'irījia ījibaraka po'imajare imaekarō'ðrā, jīñurāte naþāñjiyeroyika nare kitāäokaro'si. Kijariroaka kūþajīji

nare kiraberūjerika yaþawa'ri jimarīa jīñurāte kire akaeka. Kijariroaka rabekarakamarāreje narisirika o'riþataeka mae.

7

"Mañekiarāte baaroyika upakaja yi'yurā imarī, Tuparāte jā'meka yi'ribeyurā nime", ārīwa'ri Jesúre bojaeka

1 Fariseokaka þupapajoairā, suþabatirā judiotatarāte jā'meka wārōrimajaoka Jesús þō'irā etaekarā, Jerusalénrō'ðpi i'tatirā.

2 Kiþō'irā eyatirā ī'rārimarā kika wārūrimajare þitajūjebekaja ba'amaka niaeka. I'supaka nabaamaka īatirā "Mañekiarā þitajūjetirā oyiaja mare ba'arūjekarā. Kika wārūrimaja þuri

ba'iaja baawa'ri þitajūjebekaja ba'airā", narīpuþapajoaka.

3-4 (Ikupaka nime, fariseokaka þupapajoairā, suþabatirā aþerā natā'omaja judiorākaoka: Nañekiarāte baaroyika upakaja yi'yurā imarī, "Tuparāte jā'iyare īajiyurūkiaro'si sime", ārīwa'ri

naba'aerā baaika ruþu naþuriakaja þitajūjeroyiaja nabaayu. I'supakajaoka nabaarijayu ba'arika waþaþiþe'rietatirā.

Supabatirā ko'a, jotoa, seroa þeruakaka baaeka najūjerijayu.*

* 7:3-4 Marcos explica que según las tradiciones de sus antepasados, si algo o alguien no aceptable a Dios, hubiera tocado el objeto, el objeto se quedaría mal frente a los ojos de Dios. Así que cualquier persona que utilizaría el objeto después también se pondría mal en los ojos de Dios. Entonces, lavaban todos los artículos para evitar la posibilidad de ser mal (o impuro) en los ojos de Dios.

I'suþakajaoka nabaayu naba'awearijayu rakakaja ï'râtji naruþarikümu jia najüjerijayu. "Mañekiarâte yijare wârõeka yija yi'riberririka yaþabeyuka Tuþarã. Suþa imarî kñaika wâjítâji ba'iaja baairâ yija imakoreka nawârõeka uþakaja yija baayu", ãriþuþajoawa'ri, i'suþaka nabaakoþeyu).⁵ Suþa imarî Jesúka wârûirâte þitajûjebekaja ba'amaka ïatirâ,

—¿Dako baaerâ mikä wârûrimaja þuri mañekiarâte jâ'meka yi'ribeyurâ? Miabe, þitajûjebekaja naba'ayu,— kire narîka fariseokaka þuþajoairâ, suþabatirâ judiorâkare jâ'meka wârõrimajaoka.

⁶ Sâ'mitiritirâ ikuþaka Jesûre nare ãrïka:

—“Tuþarâte yaþaika uþakaja jia baairâ yija ime”, ãriþipotojo mijâ þuþajoika uþakamarâ mijâ ime. I'suþaka mijâ imakaka þuþajoaweibaraka, Tuþarâro'si bojañiokaro'si Isaías imaekekakite o'oeaka:

"Ikuþaka ika þo'imajareka Tuþarâte ãñu: 'Yire jiyiþuþaka õñurâ uþaka najaiko'omakaja, naþuþarô'ðpi yire jiyiþuþayeebeyurâ nime.

⁷ Suþabatirâ þo'imajare jâ'meka uþakaja nawârõikakakaja "Tuþarâte jâ'meka sime", narîrijayu. Suþa imarî dakoa waþamarâjaja yire najiyiþuþayeekoþeyu' ", kio'oeaka,— nare kérïka.

⁸ Toþi mae, ikuþaka Jesûre nare ãrïka ate:

—Tuþarâte jâ'meika ã'mitiriþeabeyurâ imarî, mañekiarâte mijare wârõeka þuri jia mijâ ã'mitiriþeayu,— nare kérïka.

⁹ I'suþakajaoka ikuþaka nare kérïka:

—Mañekiarâte wârõeka takaja ã'mitiriþeaokaro'si, Tuþarâte jâ'meika ja'atarika þuri jiitakaja õñurâ mijâ imema.¹⁰ Ikuþaka Moiséte ãrïka mijâ ïabe: "Miþakire, miþakoreoka yi'riwa'ri jia nare mibaabe", ãriwa'ri kio'oeaka. I'suþakajaoka, "ï'rïka kiþakire, kiþakoreoka ba'iaja baarijayukate majâäkoþejîñu", ãriwa'ri kio'oeaka.¹¹ Mija þuri "Mañekiarâte ikuþaka mare wârõeka", ãriwa'ri sayi'yurâ imarî, ikuþakakakaþi jâ'merijayurâ: "Yiþakire, yiþakoreoka jeyobaaberijîki yi'i. Ritaja yirikaika Tuþarâro'si oyiaja ima. Iki ï'rïkateje saþi yijeyobaarâñu", ãñurâteje, "Jia nabaayu", mijâ ãñu.¹² "I'suþaka þuþajoairâro'si, kiþakiarâte kîarîñiberikopejîka marâ imabeyua", mijâ ãrîrijayu.¹³ I'suþaka mijâ jaiyu, mañekiarâte baaroyiroka yi'yurâ imarî, Tuþarârika yi'ribeyurâ mijâ jayu. Suþabatirâoka aþea rïkimakaja ima i'suþaka mijâ baarijayua,— nare kérïka.

¹⁴⁻¹⁶ I'suþaka nare ãrïtirâ þo'imajare kiakaeka ikuþaka nare ãñaokaro'si:

—Mae mijâ imaupatiji yire ã'mitiritirâ mijâ õriþüabe. Ba'arika mijâ ba'aikamarâ sime ba'iaja mijare baarûjeika Tuþarâ ñakoareka. Mija þuþakaþi "Ikuþaka yibaaye'e",

ãr̄íþupajoatirā ba'iaja mijā baariþarea Tuþarāte mijare ïariþe'yoyu,— nare kērīka.

¹⁷ I'supaka nare ãr̄íweatirā wi'itōsiarā kika wārūrimajapitiyika Jesúre nare kākataþawa'rīka mae. Wi'itōsiarā kika kākatirā,

—Po'imajare miwārōko'akaka yijare mibojajiibe,— kika wārūrimajare kire ãrīka.

¹⁸ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—¿Yiwārōko'a jia mijā ã'mitiriwārüberiko'o bai je'e mijaro'sioka? “Po'imajare ba'aikamarāba'iaja nare baarūjeika Tuþarā ñakoareka”, ñarīko'oþikaja ¿mija õr̄íwārüberiko'o bai je'e?

¹⁹ Maba'aika maþupaka ña'rījāibeyua. Maba'aika mañe'mearā takaja ña'rījāirijayua. Supabatirāoka maþo'iapi þorirūkiaja sime,— nare kērīka.

(Supa imarī “Ritaja maba'aika jājibaarimajimarīka Tuþarāte ime”, ãrīwa'ri i'supaka nare kērīka).[†] ²⁰ Ikupakajaoka nare kibojajiika ate:

—Ba'iaja þupajoairā imarā ba'iaja baarijayurā. I'supaka imarā nimamaka, Tuþarā ñakoareka ba'iaja nare sabaarūjerijayu. ²¹ I'supaka imarā imarī, ba'iaja þupajoairā najayu. Supabatirā “Yirūmumarīko iko, yitīmimarīka ï'ī”, ãrīrimarīja ba'iaja naka nabaawā'imirīrijayu. Supabatirā karee'erimaja, jāärimaja, rōmikirā imariþotojo aþerā rōmijāka ba'iaja baarijayurā, rōmijā tīmiairā imakopeirāoka i'supakaja baarijayurā naro'si. ²² I'supakajaoka aþikate ba'irījia rikaika oakiyurā, ritaja dika jariwa'ririmarīja ba'iaja baarijayurā, þakirimaja, supabatirā nayaþaika upakaja i'yoþipékaja ba'iaja baarijayurā, aþerā jia kiro'si imarijayurāte ã'mijāirā imarā. Supabatirā aþerāte ba'iaja jaijairibiyaokaro'si þakirika nareka jairijayurā, “Aþerāte tērīwa'ribaji imatiyairā yija ime”, ãñurā, i'supakajaoka Tuþarāte yaþaikakaka þupajoabekaja, waþuju naþupaka nare ãñu upakaja baarijayurā nime. ²³ Naþuparō'þpi ba'iaja þupajoairā imarī, i'supaka ritaja nabaarijayu. I'supaka imarā nimamaka Tuþarā ñakoareka ba'iaja nimarijayu,— nare kērīka.

Judíotamarīko imariþotojo Jesúre ã'mitiriþēaekako

(Mt 15.21-28)

²⁴ I'supaka kibojaeka be'erō'ō a'ritirā Tiro[‡] wāmeika wejewā'tarā Jesúre eyaeka. Torā keyaeka þoto kareaja wi'iarā keyariyapakopeka. I'supaka kiþupajoaeaka imako'omakaja po'imajare sōr̄itika. ²⁵ I'supaka simamaka sā'mitiritirā ikuparō'þpiji ï'rākote kiþō'irā etaeka. Satanárika ima ña'rījāikako þako koimaeka. I'supaka komakore imamaka,

[†] **7:19** Esta frase es una explicación o comentario de Marcos, el escritor. [‡] **7:24** Una región de gente no judío

kore kiwayuñarika yaþawa'ri kiwājitāji koñukuruphaeka.
26 Sirofeniciaka'iakako, judíotamariko koimaeka. Topi mae ikupaka kire kōrīka:

—Yire mijeyobaabe. Yimako Satanárika ima ña'rījāikako koime. I'supaka simamaka koþupakareka simakopeika miþoatarika yiyaþayu mae,— kire kōrīka.

27 I'supaka kōþakā'ã ikupaka kore kērīka:

—Mae judíotatarā, yika wārūrimajaka takaja ñimarāñu ruþu. Supa imarī mimakore jierī nare ya'ritaþajīka, jiamarīa naro'si simajīñu. Īakōrī je'e: I'supaka mire yibaajīkareka þuri me'rāka ña'þibeyukajirā ba'arika ē'matirā nayaiwēkorījāka[§] yiji'aika upaka nare yibaajīñu,— kore kērīka.

28 I'supaka kēþakā'ã, ikupaka kire koyi'rika:

—Rita meñu, ñipamaki. I'supaka simako'omakaja ba'arika þeatarūkia rokarā me'rāka ba'aña'ruika saba'ayu yaiwēkorījāka,— kōrīka. (Ikupaka ãrīrika i'supaka kire kōrīka: "Mika wārūrimajare wārōbaraka mimako'omakaja, kūþajī yire mijeyobaarāka jia yiro'si simarāñu").*

29 I'supaka kōþakā'ã ikupaka kore kērīka:

—Jia miþupajoika simamaka, i'supaka yire miyi'yu. I'supaka simamaka Satanárika imakopeika þoyua mimakoreka mae. Supa imarī miwi'iarā miþe'riwa'þe,— kore kērīka.

30 Kowi'iarā þe'rieyatirā kopeyurūkipemarā jia jājiko komakore þeyumaka kōieyaeka. Kopakaja Satanárika ima koreka þorikako.

Ã'mitiribeyuka imarī jaiwārūbeyukate Jesúre jieka

31 I'tojīrā ate Tirowejeaþi Jesúre o'rika. Topi o'riwa'ritirā Sidón wāmeika wejearā keyaeka. Topi ke'rika, Decápolispi kio'rika. Supabatirā topi o'ritirā Galilea þa'warā keyaeka.

32 Torā kimaeka þoto ã'mitiribeyuka, jaiwārūbeyuka kipō'irā po'imajare e'eeyaeka. Kire e'eeyatirā "Miþitaka kipō'iarā mij'aþeabe kijiiokaro'si", kire narīka. 33 I'tojīte ã'mitiribeyukate kire takaja aþerō'þrā ke'ewa'rika. Torā mae kika takaja kimaekarō'þrā ã'mitiribeyuka ã'mukopea ð'þapē'rōtowā'tarāja kipitawājoa kikākataeka. Supabatirā kipitawājoaþi rijo'kaka e'etirā kirērōkakarā kirabeka. 34 Supabatirā wejepemarā yoimiatatirā, kire wayuñawa'ri Jesúre yiataeka. I'supaka baatirā ikupaka kire kērīka mae:

—Epatá,— kire kērīka. (Kiokaþi þuri "Sawiritarū", ãrīrika simaeka).

[§] 7:27 Los judíos nombraron a los no judíos perros. En una manera más tierna, a ellos Jesú les refirió como perritos en este ejemplo. * 7:28 Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la respuesta de ella.

³⁵ I'supaka kērīka potojo ā'mitiribeyuka imakoþekakite ā'mitiyuka jarika. I'supakajaoka jia jaiwārūbeyuka kimakoþekareka jia jaiki kijarika mae. ³⁶ I'supaka kire baaweatirā, po'imaja pō'irā etatirā ikuþaka Jesúre nare ārīka:
—Aperāte samija bojaþiba'si.—

I'supaka nare kērīrijarika simako'omakaja, jājibaji aperāte sanabojarijariroyika. ³⁷ I'supaka kibaamaka jījimaka imawa'ri, ikuþaka narīka:

—Ā'mitiribeyurā, jaiwārūbeyurāte þariji jieiki kime. I'supaka simamaka ritaja kibaaika jiitakaja sime,— narīka.

8

*Cuatro mil rakamarā imaekarā po'imajare Jesúre ji'aeka
(Mt 15.32-39)*

¹ Torājīrā ate rīkimarāja po'imajare kipō'irā rērīka. Kika nimekā'āja naba'arika þurika mae. I'supaka simamaka kika wārūrimajare akatirā ikuþaka nare kērīka:

² —Irāre wayuoka ñoñu, maekarakarīmi sajariiyu yika nima. Supa imarī naba'arika þuyua mae. ³ Naba'arika þuyua simamaka, "Mija pe'pe", nare ñarījikareka, ma'a ñe'metājirāja nakēsirabaña'rījīñu yoepi i'taekarā þariji nima simamaka. I'supaka simamaka nare yiji'ariyapayu rupu, ba'aweatirā naþe'yaokaro'si,— kika wārūrimajare kērīka.

⁴ I'supaka kēþakā'ā, ikuþaka kire narīka:

—Po'imajare imabeyurō'ō simamaka, marākā'ā baatirā ba'arika nare maji'awārūberijīka sime,— kire narīka.

⁵ I'supaka naþakā'ā ikuþaka kērīka:

—¿No'oþirā ba'arika mijá rikayu je'e?—

I'supaka kēþakā'ā,

—I'þotēñarirakato sime þan,— narīka.

⁶ Toþi mae po'imajare ka'iarā kiruþarūjeka. Pan e'erikatirā ikuþaka kērīka: "Jia mibaayu Tuþarā", kire kērīka. Supabatirā þan ña'kata'ruitirā kika wārūrimajare sakijika. Irā ritaja po'imajare sapibaekarā mae. ⁷ Supabatirāoka wa'imakarāka kūþajī imaeka. Wa'ia e'erikatirā, "Jia mibaayu Tuþarā", kērīka ate. Supabatirā kika wārūrimajare sakipíbarūjeka. ⁸ Nimaeka upatiji po'imajare ba'aeka, jia ña'þirika najarikarō'ðjīrā. Sabe'erō'ō, I'þotēñarirakapí'i þururika kika wārūrimajare rēaeka nañia'þika þiyia. ⁹ Cuatro mil rakamarā eyaerā baakōrī nimaeka saba'aekarā. Naba'aweaeka be'erō'ō nare ke'ribojaeka. ¹⁰ I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka kūmuarā kijāika ate. Sapí Dalmanutaka'iarā na'rika.

*"Maikoribeyua yijare mibaabeabe", Jesúre narīkopeka
(Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)*

¹¹ Torā keyaeka poto kire korirā kiþō'irā fariseokaka þupajoairāte eyaeka. "Majēñerāka upakaja kibaawārūbesarākareka 'Tuparāte þūataekakimarīka kime marīye'e'", narīka. I'supaka simamaka ikuþaka kire narīka:

—“Tuparāte þūataekaki kime”, mireka yija ãrīrā, yija ñakoribeyua yijare mibearika yija yaþayu,— kire narīka.

¹² I'supaka napakā'ã ã'mitiritirā, ba'iaja pupariwa'ri jājia kiyiataeka kire yi'ribikerikarā nimamaka. I'supaka imawa'ri ikuþaka nare kērīka:

—¿Dako baaerā maikoribeyua nare yibearika maekukukarāte yaþayu je'e? Ritama sime, mijā ñakoribeyua mijare beabesarāki yi'i,— nare kērīka.

¹³ Supabatirā Galilea þa'wa i'sipē'rōtorā kika wārūrimajapitiyika nare kiwaata'ritapawa'rika.

*Levadura uþaka sime fariseokaka þupajoarika
(Mt 16.5-12)*

¹⁴ Torā Jesúka a'rikörī wārūrimajare naba'arika ye'karirika. Supa imarī ñrātójikaja þan narikaeka kūmuarā. ¹⁵ I'supaka simamaka mae ikuþaka Jesúre nare ãrīka:

—Fariseokaka þupajoarika levadura uþaka sime. Supa imarī samija rakajebe. I'supakajaoka Herodere imakakaoka mijā rakajebe,— kika wārūrimajare kērīka.

¹⁶ I'supaka nare kērīka, noríwārūberika. I'supaka kēþakā'ã natiyiaja jaibu'abaráka ikuþaka narīka:

—Pan marikabeþakā'ã, supa kēñu,— narīka.

¹⁷ I'supaka najaika Jesúre ñrīka. Sõrítirā ikuþaka nare kērīka:

—¿Dako baaerā, “Pan imabeyuakaka”, mijā jaiyu? ¿Yire ñrībeyukajirā mijā ime ruku bai je'e? I'supakajaoka, ¿þupajoarika ñrīþüaberityairāja mijā ime bai? ¹⁸⁻¹⁹ Mija ñakoa imako'omakaja mijā ñawārūbeyu. Supabatirā ã'mukopea mijareka imako'omakaja mijā ã'mitiriwārūbeyu. ¿I'rāpitarakato þan cinco mil rakamarā imarā þo'imajare yiji'araþakakaka mijā ye'karirityu bai je'e? ¿Naba'araþaka be'erō'õ, þiyia dikarakapí'i sajariwa'raþaka mijā rēarape je'e?— nare kērīka.

I'supaka kēþakā'ã, ikuþaka narīka:

—Í'þoñ'þuarẽ'earirakapí'i yija þorotaraþe.—

²⁰ —Í'þotēñarirakato þan, cuatro mil rakamarā þo'imajare yipibaraþaka, naba'araþe þiyia saro'si, ¿dikarakapí'i sajariwa'raþe je'e?— nare kērīka.

—Í'þotēñarirakapí'i saþiyia yija þorotaraþe,— kire narīka.

²¹ I'supaka napakā'ã ikuþaka nare kērīka ate:

—I'supaka yi'riwārūirā imariþotojo, ¿dako baaerā “Pan marikabeþuakaka mare kibojabeyu”, ãrīwārūbeyurā mijā ime ruþu bai je'e?— nare kērīka.

Betsaidawejeakaki ñakoätimarïka imaekakite Jesúre jieka

²² I'sia be'erõ'õ kika wärürimajaka Betsaida wejearã Jesúre eyaeka. Torã neyaeka poto ñakoätimarïkate po'imajare e'eetaeka kiþõ'irã. Torã kire e'eyyatirã kire kijierika yaþatiyawa'ri "Kire mirabebe", äparaka kire najëñeka. ²³ I'supaka napakã'ã Jesúre kire tïtiwa'rika weje a'riwa'ri pañakarã. Torã kire e'eyyatirã, rijo'kakaþi kiñakoa wi'etirã, kiþitaka kire kija'apeaeka. Supabatirã ikupaka kire këřika:

—¿Yaje miyoiyu?—

²⁴ I'supaka këřika be'erõ'õ kũþají kĩaü'mueka. Supa imarí ikupaka kiyi'rika mae:

—Mae þuritaka kũþají yiyoixa'tawa'yu. I'supaka simako'omakaja po'imajare ñiakopemaka, yaþua rí'meika upaka oyiaja simamaka ñiayu,— këřika.

²⁵ I'supaka kire këþakã'ã kiñakoarã Jesúre kiþitaka ja'apeaeka ate. I'supaka kire kibaape'aea be'erõ'õpi þuri, ð'rákõ'rîmatorãja ñakoaparaka jia warioyaja sõipataeka kiro'si mae. ²⁶ I'supaka kijaþakã'ã ikupaka Jesúre kire ãrïka:

—Miwi'iarã miþe'riwa'þe, wejeaþi o'þekaja þuri,— kire këřika.

"Jã'merûkika Tuþarâte wã'maekaki mime", Pedrote ãrïka

(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

²⁷ I'sia be'erõ'õ Jesús kika wärürimajapitiyika a'ririjarikõrõ, Cesarea de Filipo wãmeika wejekoyikurirã neyarijarika. Torã ma'aþi na'ririjarika poto, kika wärürimajare ikupaka kijëřeaeka:

—Yireka þupajoatirã, “¿Maki kime”, po'imajare yireka ãñu?

—nare këřika.

²⁸ Topi,

—Ikuþaka po'imajare mireka ãñu: “Juan po'imajare ruþuko'a jüjerimaji kime”, aþerã þuri, “Elías imaekaki kime”, ãñurã. Aþerã imarã, “Bikija ð'rïka Tuþarâro'si bojaþirimaji imaekaki kime”, mireka nañu,— narïka.

I'supaka napakã'ã ikupaka nare kijëřeaeka:

²⁹ —Mija je'e, “¿Maki kime”, yireka mija ãñu?—

Topiji ikupaka Pedrote kire yi'rika:

—Mi'iji mime Jã'merûkika Tuþarâte wã'maekaki,— kire këřika.

³⁰ I'supaka kire këþakã'ã,

—I'supaka aþerâte mija bojaþiba'si ruþu,— nare këřika.

"Najãärûkikaro'siji ñime", Jesúre ãrïka

(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)

³¹ I'tojïte ikupaka Jesúre nare wärõõ'mueka:

—Yi'iji imaki Po'imaja Ma'mi. Bikija i'supakaja yireka Tuþarâte þupajoatika simamaka, ba'itakaja jüarûkikaro'si ñime. I'supaka simamaka kurarâka ðparimarã, Moiséte jã'meka wärõrimaja, supabatirã judiorâka ðparimarâte yire

ĩaripe' yotirā yire najāärūjerāñu. Suþa yire nabaako'omakaja maekarakarími be'erō'ðjo ñnia yijaripe'rirāñu,— nare kērīka.

³² I'suþaka nare sakibojaeka jia sanoñaokaro'si. I'suþaka Jesúre äþakā'ä ä'mitiritirā, aþerō'ðrā Pedrote kire e'ewa'rika. Torā mae,

—“I'suþaka simarāñu”, yijare meñua mibojarika yaþabeyuka yi'i,— Pedrote kire ärikoþeka.

³³ I'suþaka kēþakā'ä, jorowa'ri kika wārūrimajare Jesúre ĩaeka. I'suþaka nare ĩatirā ikupaka Pedrote kērīka:

—Yika wārūrimaji mima simamaka, yibe'erō'ðrā imarükika mime. I'suþaka simamaka, marákā'ä baatirā yire jā'merimajimarīka mime. Suþa imarī, Satanáre jaika uþakaja mijaiyu. Tuparāte yaþaika uþaka þupajoarikopakaja waþuju þo'imajare yaþaika uþakaja þupajoaiki mime,— Pedrote kērīka.

³⁴ I'suþaka kire äriweatirā aþerā kika wārūrimajare, suþabatirā ritaja aþerā torā imaekarāte kiakaeka. Nare rērākū'atirā, ikupaka kērīka:

—Ĩ'rīka yiriki imarika yaþarākiro'si, kiyapaikakaka, suþabatirā kirikarākakaka þupajoabekaja yire yi'ririþpareaja ba'iaja kijūarāñu. Ikupaka sime: Ba'iaja jūabaraka yaþua teteka kōkeiki kiyapaika uþakaja baawārūbeyuka. I'sirokaþi þupajoaiki imarī, yika a'rirükika kime. ³⁵ Ba'iaja jūabaraka reyarika yaþabereriwa'ri “Jesúre yaþaika uþakaja baabesarāki yi'i”, äñuka ñnia imajiparika tōþobesarāki. Yire ä'mitiriþeaiki imawa'ri, yirika bojariroka kibojaika ä'mitiriþe'yowa'ri najāärāki þuri ñnia imajiparika tōþorāki. ³⁶⁻³⁷ Ì'rīka ñnia kima þoto ba'iríjiareka takaja þupariwa'ri ritaja tōþoiki þuri, kireyarāka þoto ba'iaja imarika tiybeyurð'ðrā a'rirāki. Ritaja ba'iríjia tōþoeka mirāki imariþotojo, dakoa imabeyua sapi ñnia imajiparika kiwapeaþirükia. Suþa imarī ba'iríjia kitðþokopeka, dako waþamarīja kiro'si sajarirāñu. ³⁸ Ikupaka sime ĩakõrī je'e: Maekaka þo'imaja ba'iaja baarijayurā nima simamaka, Tuparāte ja'atairā nime. Mia, i'suþaka imarāte ĩaika wājitāji, yire yaþabereriwa'ri “Jesúrikimarīka ñime, suþabatirā kiwārōikaoka ä'mitiririyapabeyuka ñime”, äñurāte þuri yiþe'rietaryurími i'suþakajaoka naka ñimarāñu yiro'sioka. I'suþaka naka ñimarāka simamaka “Yirirāmarīrā mijā ime”, nare ñarīrāñu yiro'sioka. I'sia þoto Po'imaja Ma'mi imarī, Yipaki Tuparārika yaaboarikaþi yiþe'rietaryurāñu. Suþabatirāoka jiirā ángelrāka yika etarāñurā,— Jesúre ärika.

—Rita sime, tērīwa'ribaji kirikaipi Tuparāte jā'merūkia eyarāñu. I'supaka simamaka ñnia nimañujuju, ī'rārimarā ñ'orā yika imarāte sīarāñu,— nare kērīka.

*Kika wārūrimajare ūaeka wājītāji apeaja ūoika Jesúre jarika
(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)*

² Ī'rōtēñarirakarīmi be'erō'ō Pedro, Santiago, Juan maekarakamarāre Jesúre pūsimemarā akawa'rika. Torā neyaeka poto apea ūoika Jesúre jaþakā'ā niaeka. ³ Kijaroaka boitakaja ya'tarika sajarika, samajūjekopemakaoka pemawa'ribaji boiya'tarika sajarika. ⁴ I'supaka Jesúre jarika poto, torā Elías, Moisés imaroyikarā kiþō'irā pemakotowirikarā. I'supaka baatirā kika najaimaka maekarakamarā kiakawa'rikarāte sīaeka. ⁵⁻⁶ I'supaka sima ūatirā naþupataeka. I'supaka simamaka pūpatawa'ri, marākā'ā ãrīwārūberiwa'riji ikuþaka Pedrote ãrīka:

—Mia'mitiþe wārōrimaji, ñ'orā maimajīka jiitaka sime. Mijaro'si maekarakawi'i pesiwi'ia yija baarāñu. Miriwi'i, Moisériwi'i, supabatirā Elíariwi'ioka yija baarāñu,— kire kērīka.

⁷ I'supaka kimaeka poto oko ūmakaka upaka ruira'atirā nare sarubu'ataeka. I'supaka baatirā ikuþaka nare sajaika sawatopekaþi:

—Ī'ī, kime Yimaki. Yiwātaitakiji kime. Supa imarī jia kire mijā ã'mitiripēabe,— sārīka.

⁸ I'supaka nare sārīka be'erō'ō, ūabaotaerā baakōrī ī'rīkaja Jesúre rīkakamapakā'ā niaeka mae.

⁹ Ímimapemarā nimaekarō'ōpi kika torā a'rikarāþitiyika Jesúre tu'ara'aeka ate. Natu'arijarika poto ikuþaka nare kērīka:

—Mija ūako'a aperāte mijā boja'si. Yi'i, Po'imaja Ma'mire reyarāka simako'omakaja ñnia yijariþe'rīrāka be'erō'ō aperāte samija bojarāñu,— nare kērīka.

¹⁰ I'supaka kērīka jia yi'rikarā imarī, aperāte sanabojaberika. I'supaka simako'omakaja natiyiaja puri ikuþaka narību'aeka:

—¿Marākā'ā ãrīwa'ri “Reyariþotojo ate ñnia yijariþe'rīrāñu”, kērīko'o ruku?— narīka.

¹¹ I'supaka ãrīkarā imarī ikuþaka kire najērīaeka:

—¿Dako baaerā, “Po'imajare jā'merūkika”^{*} Tuparāte pūñataerā baarāka rupu Elías imaki mamarī etañ'murāki”, Moiséte jā'meka wārōrimajare ãñi?— narīka.

¹² I'supaka naþakā'ā,

—Rita sime supa nañua. Elías imaekakite baaeka upaka baarimaji etarāki mamarī. Etatirā, ritaja imatikaja nimaokaro'si ikuþaka po'imajare kērīrāñu: “Koyiaja

* 9:11 Mesías

sajariwa'yu Tuþarâte þüatarâkire etarûkia. I'suþaka simamaka Tuþarâte yaþaika uþakaja baabaraka, kire ta'atikaja mij a imabe." Ikuþaka ñañua ðrîriþotojo "Ketarâka þotorâ jia kire mabaaye'e", þo'imajare ðrîþuþajoakoþeyu. I'suþaka naþuþajoaika simako'omakaja, ikuþaka kijûarâñu ðrîwa'ri Tuþarârika bikija o'ora'aekarâte yireka ðrîka: "Þo'imaja Ma'mire ba'iaja ðmika jûarâñu. Suþabatirâ 'Tuþarâte þüataekakimarîka mime', ðparaka þo'imajare kire þe'yorâñu."¹³ Rita sime. Elías imae kaki uþaka baarimaji etatiraþaki mae. I'suþaka simamaka nayaþaika uþakaja ba'iaja þo'imajare kire baaraþe. I'suþaka kijûarûkia uþakaja ñañua Tuþarârika no'oeka þûñurâ,— nare kërîka.

Me'rî þuþakareka Satanârika ima ña'rîjâikakite Jesûre poataeka

(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

¹⁴ Torâjîrâ mae aþera kika wârûrimaja þð'irâ Jesûre þe'riyeaka ate. Torâ keyaeka þoto kika wârûrimaja þð'irâ rîkumarâja þo'imajare imae ka. Suþabatirâ Moiséte jâ'meka wârûrimajare kika wârûrimajaka okaboþibu'abaraka nimamaka kïaeyaaka. ¹⁵ "Ikuþarð'þiji Jesûre etarâñu je'e", ðrîþuþajoabekaja imae karâ imarî, ketamaka ïawa'ri, jîjimaitakaja þo'imajare jarika. Jîjimaka jariwa'ri kiþð'irâ narîrîwa'rika kire jêñarî. ¹⁶ I'suþaka þo'imajare imae karð'ðrâ eyatirâ ikuþaka kika wârûrimajare kijêrîka:

—¿Dakoakaka naka mij a okaboþiko'?=— nare kërîka.

¹⁷ I'suþaka këþakâ'ã, ikuþaka ðrîkate þo'imaja watopekaþi kire yi'rika:

—Mia'mitiþe wârûrimaji. Yimaki kiþuþakarâ Satanârika ima kireka ña'rîjâika imaki, suþabatirâoka okamarîka kime. I'suþaka imaki kimamaka, miþð'irâ kire ye'era'ako'o. ¹⁸ Ikuþaka kire sabaarijayu: Yimakire ba'iaja sabaaika rakakaja jâjia kire saña'atarijayu. I'suþaka kire sabaaika þoto kirijeþpi jõþotakaja þoririjayua. Suþabatirâoka kioþia kâ'rîþaatabaraka ritikaja kijiyirijayu. I'suþaka kimamaka "Yimaki þuþakarâ Satanârika ima ña'rîjâikakite mij a þoatabe", ñarîkoþeko'o mik a wârûrimajare. Suþa ñarîko'omakaja sanapoatawârûberiko'o,— kire kërîka.

¹⁹ I'suþaka këþakâ'ã ð'mitiritirâ, ikuþaka Jesûre ðrîka þo'imajare:

—Yika ñoaka yibaarijayua ïarijayurâ imariþotojo, "¿Yaje rita Tuþarârikapi yijare kijeyobaatiyajînu ruku?", ñañurâ mij a ime bai je'e ruþu. I'suþaka imarâ imarî, yire mij a ð'mitiriþeaokaro'si ¿no'oþrâ takaja mijare yiwârðrâñu je'e? Mae, yipð'irâ me'rîre mij a e'era'abe,— nare kërîka.

20 I'suþaka kẽþakã'ã Jesú斯 þõ'irã kire ne'ewa'rika. Jesúre ñawa'ri, ikuþarõ'ðipi me'rõreka imaekakire kire tarataeka. I'suþaka kire sabaamaka, jírñña'rítirã kitûrûeka. I'suþaka baabaraka jõþoaja kirijokopea jarika. ²¹ I'suþaka kibaamaka ñatirã ikuþaka kiþakire kijérñaka:

—¿Dikarakakuri wejejé'rãka mimakire eyawa'yu i'suþaka kima?— kire kérïka.

I'suþaka kẽþakã'ã, ikuþaka kiyi'rika:

—Kûþajika kimaeka þotorâja i'suþaka yimakire imaü'mueka. ²² Í'rákurimaria þekaõ'toarã Satanárika ima kire ña'atarape, suþabatirã okoarãoka kire saña'ataroyirape kire riatariyapawa'ri. I'suþaka simamaka sakaka jiewärûki mimaye'e, yijare miwayuñarãkareka yijaro'si kire mijiebe,— kire kérïka.

²³ I'suþaka kẽþakã'ã ã'mitiriwa'ri, ikuþaka kire kérïka:

—¿Dako baaerã, “Jiewärûki mimaye'e”, yire meñu je'e? Yire ã'mitiripéaiki mimarãkareka, “Dakoa ka'wisika imabeyua miro'si”, yire merîrãñu,— kire kérïka.

²⁴ I'suþaka kẽþakã'ã ã'mitiritirã, ikuþaka kiþakire ãrïka:

—“Yimakire kijiejñu je'e aþeyari”, ãrïwa'ri mire ña'mitiripéayu. Suþa imarí jiibaji mire ña'mitiripéaokaro'si yire mijeyobaabe,— akasererikaþi kire kérïka.

²⁵ I'suþaka jaibaraka Jesúre imaeka þoto ríkimabaji þo'imajare naþõ'irã rírõra'amaka kñaeka. Ríkimarâja ni'tamaka kñaekarãre kiþõ'irã etabeyukaji ikuþaka Satanárika ima kérïka:

—Mia'mitiþe, þo'imajare okamarã imaerã, ã'mitiribeyurã nimaokaro'sioka nare imarûjeiki mimamaka me'rõ þuþakareka mire yiþorirûjeyu. Suþabatirã aþekurioka kireka miña'rõjäbesarãñu,— sakërïka.

²⁶ I'suþaka kẽþakã'ã ã'mitiriwa'ri tîmarîji akasererikaþi, tararikaþitiyika kire sariaña'taeka. Suþa kire baatirã kiþuþakareka ña'rõjäikakite þorika mae. Kiporitapaeka be'erõ'õ þuþaririkaki uþaka me'rõte jarika. Toþi kire ñatirã, “Kopakaja jírõka kimajaka ime”, þo'imajare ãrïka. ²⁷ I'suþaka narõko'omakaja kiþitakaþi kire ñi'atirã Jesúre kire baimi'mataeka. Ikuþaka kire kibaaeka þotojo jia ríkamañuka kijarika mae.

²⁸ I'sia be'erõ'õ wi'iarã Jesúre kâkawa'rika. Torã kika wärûrimajaka takaja kimaeka þoto ikuþaka kire narõka:

—¿Dako baaerã yija þuri Satanárika ima þoatawärûberiko'orã je'e?— kire narõka.

²⁹ Toþi ikuþaka nare kiyi'rika:

—Tuþarâte takaja jéñetirã, i'suþaka ima mijia þoatawärûrãñu. Ikiþi takaja sime i'suþaka baawärûrika, dakoa imabeyua aþea,— nare kérïka.

*“Najāärūkika ñime”, ārīwa'ri Jesúre nare bojaeka ate
(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)*

30-31 Topi no'rika poto Galilea ka'iarā a'riri jaþaraka kiwārūrimajare kiwārōrijarika. Nare wārōbaraka kimaekarō'õ po'imajare õrīrika kiyapaberika. Ikuþaka nare kiwārōeka:

—Í'rīka imaki yire bojajāärūkika po'imajare yire ñi'aokaro'si. Po'imaja Ma'mire ñi'atirā, najāärāñu. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarīmi be'erō'õ õnia yijariþe'rirāñu,— nare kērīka.

32 I'supaka nare kijaibojarijarika kika wārūrimajare õrīwārüberika. Sōrīwārüberiripotojo, “‘Órīþūawārūbeyurā mijā ime ruþu bai je'e', mare kērījīñu aþeyari”, ārīþupajoawa'ri kire sanajērīaberika.

“¿Maki imaki makaki maro'si imatiyarūkika?”, ãþaraka natiyiaja Jesúka wārūrimajare jaibu'aeka

(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

33 Topi no'riwa'rika Capernaúm wejearā neyaeka. Torā eyatirā wi'iarā nakākaeka. Wi'itōsiarā nimaeka poto, ikuþaka nare kijērīeka:

—Ma'api mai'tarijariko'o poto ¿dakoakaka mijā jaibu'arijariko'o?— nare kērīka.

34 I'supaka kērīko'omakaja, kire nayi'ribberika. “¿Maki imaki ruku imatiyaiki?”, ārīwa'ri ma'api i'tarijaþaraka najaibu'arijarika kire nabojaribi'aeka. 35 Kire nayi'ribepakā'ã, yurupatirā kika wārūrimajare kiakaeka.

—Í'rīkate imatiyaiki imariyaþarāka, “Yipemawa'ribaji imarā aþerā”, ārīwa'ri dako okamirāmarīaja ritaja po'imajaro'si ba'irabeijirimaji kimarāñu,— nare kērīka.

36 Supa imarī nawatopekarā imaekaki me'rīre e'erikatirā ikuþaka nare kērīka:

37 —Í'i me'rī imatiyaikimarīka kime. I'supaka kimako'omakaja, yire yi'riwa'ri Í'rīkate jia kire baajīka, jia yire baarika kopakaja i'supaka kire kibaayu. Supabaawa'ri yire þūataekakiteoka i'supakaja baaiki kime,— nare kērīka.

“Ba'iaja maka imabeyuka þuri majeyomaki kime”, Jesúre ãrīka

(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

38 Ikuþaka Juanre kire bojaeka:

—Wārōrimaji, miwāmeþi Satanárika ima þoatarapakire yija ðarape. Maka imakoribeyuka kimarape. Satanárika ima þoatarika mijā'meberikaki kimamaka, “I'supaka mibaa'si”, kire yija ãrāpe,— Juanre kire ãrīka.

39 Supa kire kēþakā'ã, ikuþaka kiyi'rika:

—Jia kibaaraape. I'supaka baaikite mijā jājibaa'si. Ī'rīka yire ā'mitiripēawa'ri maikoribeyua kibaabeaika be'erō'ō ba'iaja yire jaiyuyebeyuka kime. ⁴⁰ Ba'iaja mare baabeyuka imarī, maka imatikaki upakaja kime. ⁴¹ Rita mijare yibojayu. Yirirā mijā imamaka īawa'ri mijare jeyobaaikika jia jījimaka Tuparāte imarāñu. Okoa kūpajī kisīlārāka ārīwa'ri pāriji "Jiika kime", Tuparāte kireka ārīrāñu. I'supaka kibaaika wapa jia Tuparāte kire jeyobaarāñu,— nare kērīka.

"Ba'iaja baarika rakajekaja mijā imabe", ārīwa'ri Jesúre nare wārōeka

(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

⁴² Me'rīre īatirā ikupaka nare kērīka:

—Me'rārījaka ima upaka yire yi'yurāte imarijayu. Supa simamaka, ba'iaja nare baarūjeikite jimarīa ba'iaja Tuparāte kire baarāñu. I'supaka kijūakoreka apikate ba'iaja kibaarūki rupubaji, āta jo'baka kiwāmuarā ji'abaatirā kire nañā'metarikareka jia simajāäeka kiro'si. ⁴³⁻⁴⁴ Ba'iaja baarika mijā ja'atabe. īakōrī je'e: Mija pītakaapi ba'iaja mijā baarijariye'e samija toata'tabe sapi ba'iaja mijā baakoreka. Mija pītaka ī'rāpē'rōto imabepakā'ā jamarīa mijaro'si simakoþeko'omakaja Tuparā pō'irāñu mijā a'rīrāñu. ī'pāpē'rōto pītaka mijareka imamaka, ba'iaja mijā baaika, tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrā mijā a'rīrūkia. Peka jū'rēika yaribeyua ima torā. ⁴⁵⁻⁴⁶ Mija ū'þuaapi ba'iaja mijā baarijariye'e ī'rāpē'rōto mijā toata'tabe. Mija ū'þua ī'rāpē'rōto imabepakā'ā jamarīa mijaro'si simakoþeko'omakaja Tuparā pō'irāñu mijā a'rīrāñu. ī'pāpē'rōto mijā ū'þua imamaka, ba'iaja mijā baaika tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrā mijā a'rīrūkia. ⁴⁷ Mija ñakoapi ba'iaja mijā baarijarirākarekaoka samija e'etabe. Mija ñakoja ī'rāpē'rōto imabepakā'ā jamarīa mijaro'si simakoþeko'omakaja Tuparā pō'irāñu mijā a'rīrūkira mijā jarirāñu. ī'pāpē'rōto mijā ñakoja imamaka, ba'iaja mijā baaika tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrā mijā a'rīrūkia. ⁴⁸ Peka jū'rēika yaribeyua ima torā. Supa imarī jimarīa naþo'ia bekoya ba'arijarirāka.

⁴⁹ Mae imarā pō'imaja ba'iaja jūapatarūkirā nime. "Pekaapi mooika be'erō'ō rakajekaja maimaye'e", ārīwārūirā mijā ime. I'supakajaoka ba'iaja jūakoritirā, ba'iaja baarika mijā ja'atarāñu, jiibaji Tuparāte ā'mitiripēaokaro'si. ⁵⁰ Mija īabe. Ba'arika yukiraika simamaka jia sajayu. I'supaka simako'omakaja okaka sima sawayu poto þuri, marākā'ā

baatirāoka okaka samabaawārūbeyu ate.[†] I'supaka simamaka sataarikaja sime i'tojīrā. Yukira ḡupajoatirā, yukira majāāmaka jia maba'arika jayu ḡupaka jia mijā baabu'aikaipi ārīwa'ri jibaji imarā mijā jarirāñu. Supa imari Tuparāte yapaika ḡupakaja baariajāatabekaja mijā imarijaþe dakoa okamirāmarījā mijā imaokaro'si,— nare kērīka.

10

*“Mija rōmia taabekaja”, ārīwa'ri Jesúre nare wārōeka
(Mt 19.1-12; Lc 16.18)*

¹ Capernaúm wejeaþi imatirā Judea ka'iarā Jesúre a'rika. A'ririjarikōrī, torā eyatirā Jordán wāmeiria kiwaata'rika. Aþepē'rōtorā keyaeka poto, rīkimarāja po'imajare kiþō'irā rērīka ate. Neyairō'orāja, nare kiwārōrijariroyika ḡupakaja nare kiwārōeka. ² Po'imajare wārōbaraka kimaeka poto fariseokaka ḡupajoairāte kiþō'irā etaeka. “Jia kiyi'riwārūberirū”, ārīwa'ri ikupaka kire najērīka:

—¿Ímirīji kirūmure kija'ataika, ba'iaja baarika sime bai?— kire narīka.

³ I'supaka naþakā'ā ã'mitiritirā ikupaka nare kiyi'rika:

—¿Marākā'ā Moiséte mijare jā'meka je'e?—

⁴ I'supaka kēþakā'ā ã'mitiritirā, ikupaka kire nayi'rika:

—Ikuþaka simaeka Moisés imaroyikakite bojaeka: “Tríkate kirūmure taarika yapajīka, þapera kio'oñiñu. ‘Mire yitaaerā baayu’, ārīwa'ri þapera o'oeaka kore ñjiweatirā naja'atabu'ajīñu”, Moisés imaekakite ārīka,— fariseokaka ḡupajoairāte ārīka.

⁵ I'supaka naþakā'ā ã'mitiritirā, ikupaka nare kērīka:

—Tuþarāte ã'mitiripēarika yapaberikarā mijā ñekiarāte imamaka i'supaka Moiséte naro'si so'oeaka. I'supakajaoaka sime mijaro'si. ⁶⁻⁷ I'supaka kibaaeka simako'omakaja po'imajare kiþo'ijiaeka potorāja “Ímirīji supabatirā rōmoreoka Tuþarāte po'ijiaeka. Supa imari rōmie'etirā kiro'siji ñmirījite imarāñu koka. I'supaka simamaka kiþakiarāre kōrōtāpatirā kiþupayariji kimarāñu koka mae. ⁸ I'supaka imaki imari kirūmuka þuri rakakaja ḡupajoabeyurā najayu mae. Íþarā imariþotojo Írīka ḡupakaja sime naþupaka”, ārīwa'ri sabojayu Tuþarārika o'oeaka þapera þuñurā. ⁹ “I'supaka nimarū”, Tuþarāte ãñua simamaka, mijā rōmia taabekaja mijā imabe,— nare kērīka.

¹⁰ Wi'iarā kākawa'ritirā kijaikakaka kika wārūrimajare kire jērīka. ¹¹ I'supaka naþakā'ā ikupaka nare kiyi'rika:

[†] 9:50 Frecuentemente, la sal de la región no era pura, sino que fue mezclada con otros minerales. Si la sal se derretiría por la humedad, los minerales sin sabor que se quedarían, no servían para la comida.

—Mamarī kirūmu imaekakote ja'atatirā aþeko ke'ekopeiko kirūmumarīko koime Tuþarā ñakoareka. Kirūmumarīkoteje kiwā'imañua mamarīkako kirūmutakore ba'iupakaja baawa'ri i'suþaka kibaayu. ¹² I'suþakajaoka sime rōmo kotīmite ja'atatirā aþikaka kotīmiarīkōpeiki kotīmimarīka kime Tuþarā ñakoareka. Kotīmitakimarīkaka kowā'imañua simamaka mamarīkaki kotīmitakire ba'iupakaja baawa'ri i'suþaka kobaayu,— Jesúre nare ãrīka.

*“Me'rāka yipō'irā i'tairāte mijā jājibaa'si”, Jesúre ãrīka
(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)*

¹³ Jesúr pō'irā me'rāka po'imajare e'era'aeka. “Nare rabebaraka 'Jia nare mibaabe, Tuþarā', ãþarakaka naro'si kijēñerū”, ãrīþuþajoawa'ri kiþō'irā me'rāka ne'ewa'rika. I'suþaka nabaamaka ïatirā, ikuþaka Jesúka wārūrimajare nare ãrīka:

—Jesúre najo'akoreka, kiþō'irā nare mijā e'era'a'si,— po'imajare narīka.

¹⁴ I'suþaka naþakā'ã ã'mitiritirā Jesúre boebarika. I'suþaka imawa'ri kika wārūrimajare ikuþaka kibojaeka:

—Yipō'irā me'rāka etarika mijā jājibaa'si. Jiiþuþparāte jia ã'mitiriþeairā nime me'rāka. Nimaþaka yire ã'mitiriþeairāte jia Tuþarāte imaruþutarāñu. ¹⁵ Rita mijare yibojayu. Me'rārījaka jia yi'yuakaka þuþajoatirā Tuþarāte jia mijā yi'ririþarijīñu. I'suþaka yi'ribeyurāte þuri Tuþarāte e'etoribesarāñu kijā'merūkirāro'si imarāñurāte, — kika wārūrimajare kērīka.

¹⁶ I'suþaka nare ãrīweatirā me'rīre ke'erikaeka. Ke'erikaeka rakamarāre naruþuko'arā kiþitaka ja'aþeatirā ikuþaka kērīka: “Jia nare mibaabe”, ãþarakaka Tuþarāte naro'si kijēñeka.

*Írīka niñerū ba'ipite Jesúka jairī eyaeka
(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)*

¹⁷ Toþi Jesúre a'rirā baaeka þoto kiþō'irā Írīka ïmirījite rīrīeyaeka. Jesúr wājítaji ñukurupatirā ikuþaka kire kērīka:

—Jiitaki mime wārōrimaji. Tuþarāka õñia ñimajipariyapayu. I'suþaka imaokaro'si ðmarākā'ã yibaajjīñu ruku?— kire kērīka.

¹⁸ I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, ikuþaka kire kērīka:

—ðDako baaerā, “Jiitaki mime”, yire meñu je'e? Tuþarā Írīkaja imaki jiika. ¹⁹ Tuþarāka õñia imajiparika miyaparākareka kijā'meika upakaja miyi'ririþaþe. ã'mitirkōrī je'e: “Po'imaja jääbekaja. Rõmika imako'omakaja, aþekoka wā'imaribekaja. Karee'erimarīa sime. ‘Ba'iaja kibaaraþe’, ãþarakaka waþuju aþerāte bojaþakibekaja. Po'imajare ba'iaþiji þakitirā naniñerū mijā ë'ma'si. Miþaki, miþakoreoka jia mijā ã'mitiriþeabe”, ãþarakaka sabojayu Tuþarā majaropüñurā o'oeka. I'sia õñuka mime,— kire kērīka.

20 I'supaka kēpākā'ā ã'mitiritirā, ikuþaka'ā kire kērīka:

—Mia'mitiþe wārōrimaji. Tuparāte jā'meika ūrīwa'ri yime'rārīrāja jia sayi'ririjarikaki ñime,— kire kērīka.

21 I'supaka kēpākā'ā ã'mitiriwa'ri, Jesúre kire wayuñaeka mae. Supa imarī ikuþaka kire kērīka:

—I'rāba'ikaka mibaarika jariwa'yua rupu. Miba'irījia aperāte mijipatabe sawapa tōþoerā. Supabatirā wayuoka baairāte samijibe. Supa mibaarākareka Tuparā pō'irā eyatirā rīkimabaji sawapa mitōþorāñu. Supa imarī ñañu upakaja miyi'rirāka be'erō'ðpi yika wārūrimaji imaokaro'si mi'tabe,— kire kērīka.

22 I'supaka kire kēpākā'ā ã'mitiritirā, rīkimakaja ba'irījika imaki imarī, ba'iaja kiþupariwa'rīka.

23 Ke'rika be'erō'ð kika wārūrimajare īatirā ikuþaka Jesúre ãrīka:

—Rīkimakaja ba'irījia rikairāro'si “Tuparāte takaja yi'riwa'ri kiyaþaika upakaja yibaarāñu”, ãrīþupajoarika ka'wisika sime,— nare kērīka.

24-25 I'supaka kēpākā'ā ã'mitiritirā, marākā'ā marīwārūberijīka naro'si simaeka. I'supaka nimamaka ikuþaka nare kibojaeka ate:

—Mija ã'mitiþe yijeyomarā. “Ritaja Tuparāte yapaika upakaja yibaaye'e”, ãrītirā kirirā najayaokaro'si ka'wisitaka sime pō'imajaro'si. Æ'mitirkōrī je'e: Camello jo'baki imarī, þerupota kopea kiwapu'ribeyu. I'supakajaoka “Ñipamaki kimamaka, Tuparāte takaja yapaika upaka yibaarāñu”, rīkimaka ba'irījia rikairāte ãrīwārūbesarāñu,— kērīka.

26 I'supaka kēpākā'ā ã'mitirkoriberikarā imarī, natiyiaja jaibu'abaraka ikuþaka narīka:

—I'supaka simarākareka maki Tuparāka õnia imajiparūkika imabeyuka mirākiyu,— narīka.

27 I'supaka nimamaka īatirā ikuþaka Jesúre nare bojaeka:

—Naþupayariji tārībeyurā pō'imaja. I'supaka simako'omakaja kire yi'yurāte Tuparā pō'irā a'rīrūkia, ritaja baawārūiki kimamaka,— nare kērīka.

28 Supa kēpākā'ā, ikuþaka Pedrote kire yi'rika:

—Jia mia'mitiþe. Yija ba'irījia ja'ataraparā imarī, mika yija imarijayu,— kire kērīka.

29-30 Topi ikuþaka kire kiyi'rika:

—Rita mijare yibojayu. Aperāte Tuparārika bojarī a'yurā, narīrāre ja'atawa'rīrāñurā. Nabe'erō'ðkarā, naþaki, naþako, namakarā, nawi'ia supabatirā narioaoka naja'atawa'rīrījarirāñu, yirika bojariroka bojarī na'rīrījarirāka poto. Yirirā imarī yirika bojaokaro'si narīrāre ja'atawa'yurāte, jia Tuparāte baarāñu. Maekaka ritaja rikabaraka nima rīkimabaji Tuparāte nare ïjirāñu. Wi'ia, riao,

nabe'erō'ōkarā, naþakoarā suþabatirā rīkimarāja makarāritiirā nimaerā Tuþarāte nare ja'atarāñu. I'suþaka simako'omakaja yire na'mitiriþeaika simamaka ba'iaja aþerāte nare baarāñu. I'suþaka naro'si simarāka simako'omakaja ñnia imajiparika Tuþarāte nare ja'atarāñu.³¹ Rīkimarāja maekaka imatiyarama imakopeirā, Tuþarā þō'irā neyarāka poto imatiyabeyurā najarirāñu. Aþerā rīkimarājaoka maekaka imatiyaramajamarīrā imarā, Tuþarā þō'irā neyarāka poto imatiyairā najarirāñu,— nare kērīka.

*"Najāärükika ñime", ãriwa'ri Jesúre nare bojaeka ate
(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)*

³² I'suþaka nare kērīka be'erō'ō Jerusalénrā eyairō'ōrā imaeaka ma'api na'rika. Torā a'ririþaparaka kika wārūrimajare kiruþutawa'rika. Kibe'erō'ōpi a'paraka ikupaka najaibu'arijarika: “¿Dako baaerā kiruþu wayuþi'ribekaja Jerusalénrā ke'yu?”, narīka. Kibe'erō'ōpi i'tarijikarā þo'imaja þuri jimarāba'iaja þuparikopekarā. I'suþaka nimamaka ñatirā, kika wārūrimajaka takaja jaiokaro'si, þo'imajamatorā nare ke'ewa'rika. Torā eyatirā “Ikuþaka simarāñu”, ãriwa'ri nare kibojaeka ba'iaja kire nabaariwā'imarīrā baaekakaka.

³³ —Jia mijā ã'mitiþe. Jerusalénrā ma'rirā baayu. Torā ñ'rīka imaki Po'imaja Ma'mire bojajāärükika. I'suþaka kibaamaka kurarāka iþarimara þō'irā, supabatirā Moiséte jā'meka wārūrimaja þō'irāoka yire ne'ewa'rirāñu. Suþa imari yire ne'etorirāka poto “Majāärükika kimarū”, yireka narīrāñu. Suþabatirā “Ája'a, kire mijā jāäbe”, ãriwa'ri judiotatamarīrāte yire nijirāñu.³⁴ Suþabatirā ba'iaja yire naþo'imají'irāñu. I'suþakajaoka yire nario'kapaterāñu. Ajeaþi yire naþajerāka be'erō'ō yire najāärāñu. I'suþaka nabaako'omakaja, maekarakarīmi be'erō'ō ñnia yijariþe'rirāñu,— nare kērīka.

Santiago Juanþituyika “Ikuþaka yija yaþayu”, ãriwa'ri Jesúre najēñeka

(Mt 20.20-28)

³⁵ Toþi Zebedeo makarā Santiago, Juanþituyika Jesús þō'irā eyatirā, ikupaka kire narīka:

—Mia'mitiþe wārūrimaji. Mire yija jēñeika miyi'ririka yija yaþayu,— kire narīka.

³⁶ I'suþaka kire naþakā'ã, ikupaka kiyi'rika:

—¿Marákā'ã mijaro'si yibaarika mijā yaþayu?—

³⁷ I'suþaka kēþakā'ã ikupaka kire narīka:

—Pemawa'ribaji wejeareka ritaja þo'imajare mijā'merāñurīmi seyarāka poto ikupaka yijare mibaarika yija yaþayu: Í'rīkate ritapë'rōto, aþikate kâkóþe'rōtopi yijare miruparüjebe mire jeyobaabaraka yija imaokaro'si,— kire narīka.

38 I'supaka napakā'ā, ikuþaka nare kērīka:

—Yire mijā jēñekopeikakaka jia ñorwārūbeyurā mijā ime. Ba'iaja þo'imajare yire jūarūjerāñu. Yijūarāka upakaja jūaokaro'si ȝyaje mijā rakajepāwārūjīñu je'e mijaro'sioka?—nare kērīka.

39 —Ã'ā, rakajepāwārūjīñurā yija,— kire narīka.

I'supaka napakā'ā ikuþaka nare kērīka:

—Rita mijare yibojayu. Ba'iaja yijūarāka upakaja ba'iaja mijā jūarāñu mijaro'sioka. 40 I'supaka simako'omakaja mijā yaþaika upaka mijare ñimarūjewārūbeyu. Ritaþē'rōto, kākopeñ'rōtorā yika ruparūkirāte Yipaki Tuparāte wā'marāñu,—nare kērīka.

41 I'supaka kire narīka, aþerā Jesúka wārūrimaja ñ'þapitarakamarā imakekarāte ã'mitirika. Suþa imarī Santiago, Juanre ã'mitiritirā, “Aþerāte tērīwa'ribaji yija ime”, noñu ruku”, ãrīwa'ri naboebarika. 42 I'supaka nimamaka ñatirā, nare akatirā ikuþaka Jesúre nare ãrīka:

—Ritaja wejeakarā ñparimarā naþo'imajare jājiaþi jā'merijayurā, nayaþaika upakaja nare baawā'imaparaka. I'supaka nare nabaaika ññurā mijā ime. 43 Mija þuri, nuþaka imabekaja. Yirirā imarāro'si ikuþaka sime: Mija watopekarā ïpi imariyaþaiki, “Ikuþaka þo'imajare yaþayu”, ãrīwa'ri nayaþaika upakaja aþerāte jia kibaajíkareka jia sime. 44 Imatiyarimaji imarika yaþaiki þuri, aþerāte kijeyobaajíkareka jia sime. I'supaka imawa'ri naro'si ba'irabeñjirimaji upakaja kiba'iraberijarijíkareka jia sime. 45 I'supaka simamaka, Po'imaja Ma'mi ñimako'omakaja “Yiro'si þo'imajare ba'irabeñjirū”, ãrīwa'rimarīa ñ'õrā yi'taeka. I'supaka imabekaja þo'imajare jeyobaarimaji imaokaro'si ñ'õrā yi'taeka. Suþa imarī ba'iaja nabaaika waþa naro'si reyari ñ'õrā yi'taeka,— nare kērīka.

Bartimeo ñakoa Jesúre jieka

(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

46 Jesús kika wārūrimajaþitiyika Jericó wejearā nimaeka be'erõ'õ, toþi na'rika ríkimarāja aþerāþitiyika. Naka ke'rika ma'arijerā ñabeyuka Timeomaki, Bartimeore rupaeaka. Wayuoka baaiki imarī, niñerū aþerāte kijéñeroyika. 47 “Jesús Nazaretkaki o'yuka”, napakā'ā ã'mitiritirā jājia akasererikapi ñabeyukate kire akaeka.

—Mia'mitiþe Jesús. ïpi David imakaki riþarāmi mime. Ritaja þo'imajare mijā'meokaro'si Tuparāte wā'maekaki, yire miwayuñabe,— ñabeyukate kire ãrīka.

48 I'supaka kiakaseremaka ã'mitiriwa'ri, ríkimarāja þo'imajare kire waþeka “Miakaserea'si”, ãþaraka. I'supaka narīkoþeko'omakaja jājibaji kiakasereka.

—Mia'mitiþe David riþarãmi. Yire miwayuãabe,— kire kẽrïka.

⁴⁹ I'suþaka kiakasereka ã'mitiritirã, Jesúre tuirïkaeka mae.

—Kire mijá akabe yiþõ'irã ki'taokaro'si,— þo'imajare kẽrïka. Suþa kẽþakã'ã ïabeyukate nakaeka.

—Okajájia mijáþe. Suþabatirã mimi'mirïkabe. Jesúre mire akayu,— þo'imajare kire ãrïka.

⁵⁰ I'suþaka naþakã'ã ã'mitiritirã, þemakato kijariroaka e'etatirã, mi'maari ñojimarïji Jesú斯 þõ'irã ke'rika. ⁵¹ Kiþõ'irã keyaeka poto, ikuþaka Jesúre kire ãrïka:

—¿Marãkã'ã mire yibaarika miyaþayu?—

—Mia'mitiþe wärõrimaji. Jia ïaiki yire mijariþe'rirüjerika yiþaþayu ate,— kire kẽrïka.

⁵² I'suþaka kẽþakã'ã, ikuþaka kire kiyi'rika:

—Yire ã'mitiripëawa'ri “Jesúre yire jierãñu”, meriþupajoamaka, mire yiþieyu mae,— kire kẽrïka.

I'suþaka kẽrïka þotojo ïabeyukate yoiki jarika mae. Suþa imarí,

—Miþe'ririyaþaye'e, miþe'þe mae,— Jesúre kire ãrïka.

I'suþaka kẽrïko'omakaja Jesú斯 be'erõ'õ ïabeyuka imakoþekakite a'rika.

11

Jerusalénrã Jesúre eyaeka

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹⁻² Jerusalén i'tara'arí Olivos wãmeika ïmimakarã neyaeka. Torã ï'þaweje wejea imaeka. Betagé, Betania wãmeika simaeka. Jerusalén koyikurirã eyatirã, ikuþaka kika wärûrimaja ï'þarâte kẽrïka:

—Maruþurõ'õrã imawejeearã mijá a'þe. Torã burrowëko makarãka ï'rïka ji'apãäeka mijá tõþorãñu. Ni'i ï'rïkaoka þo'imajire marîþeikoribeyuka kime ruþu. Kire kutetirã, kire mijá e'era'abe. ³ Aþerâte mijare jêrïamaka: “¿Dako baaerã kire mijá e'ewa'yu?”, narïrïka, ikuþaka mijá yi'þe: “Maiþamakire kire yaþayu. Suþa imarí sayija e'ewa'yu. ñojimarïji sakiþe'atarãñu ate”, ãrïwa'ri nare mijá bojabe,— nare kẽrïka.

⁴⁻⁵ I'suþaka kẽrïka ã'mitiritirã, na'rika. Torã eyatirã ma'arã burrowëko makarãka niatõþoeka. Koþereka wã'tarã naji'apãäekaki kimaeka. Kire tõþotirã kire nakuteka. I'suþaka nabaamaka ïatirã torã imaekarãre ikuþaka nare jêrïeka:

—¿Dako baaerã burrowëko makarãka mijá kuteyu?— narïka.

⁶ I'suþaka naþakã'ã ã'mitiritirã, Jesúre nare ãrïrûjeka uþakaja nare nayi'rika. Suþa imarí “Jee, samija e'ewa'þe”, narïka burrowëko ba'iparã. ⁷ Suþa imarí Jesú斯 þõ'irã sane'ewarika. Suþabatirã sayapãia nacamisa þemarã

nataphiaekaipi burrowēko makarā pemerā nap'aeka. Sapa'aweatirā ne'eeyaeka potojo sapemarā kimariro'ika.⁸ Rikimarāja po'imaja sayapāia pemakato e'etatirā ke'rika wājítaji sanajitapāpeka. "Yija īpamaki mime", ārīwa'ri i'suþaka nabaaeka jiyipuþaka kire õrīwa'ri. Aþerā wejeripūñua e'etirā ja'apāþekarā ke'rika wājítaji. ⁹ Suþa imarī Jesúre ruþutaekarā, kibe'erō'õ imaekarāoka jimarī naijiwariarika jijimaka imawa'ri.

—“Jiitaki kime Tuþarā!”, po'imajare ārīrū. ¡Mare kijā'meokaro'si Maiþamakite þuþataekakire etayu! Jia Tuþarāte kire baarū ārīwa'ri. ¹⁰ Mañeki David imaekaki riþparāmite etayu mae. Suþa imarī jia maro'si sime Tuþarāte maro'si þuþataekakipi ārīwa'ri. I'suþaka kibaamaka “Tuþarā, mabo'ikakuriþi imaki, tērīwa'ribaji jiika mime”, nimaupatiji po'imajare ārīrū,— ārīwa'ri najaika jijimaka imawa'ri.

¹¹ I'suþaka nañuju Jerusalén wejearā Jesúre eyaeka. Torā eyatirā Tuþarāte jiyipuþaka õrīriwi'iarā kikākaeka. Torā kākatirā ritaja kīapibataeka. I'sia be'erō'õ sarā'irā baamaka, Betaniarā kiþe'riwa'rika, īþoþ'þuarāe'earirakamarā kika wārūrimajapitiyika.

*Rikamarījuki simariþpareaja Jesúre higuera kumuþurika
(Mt 21.18-19)*

¹² Aþerīmi Betaniawejeapi no'riwa'rika. O'riwa'ritirā na'ririñarika poto Jesúre kësirabaeka. ¹³ Yoþpi higuera wāmeika õteriki ritajükia ðimaka kīaeka. Jia þuþuijüki sõimaka “Rikimakaja rikaika sime je'e”, kērīþuþajoaeka.* I'suþaka simako'omakaja sawā'tarā eyatirā sapuþutakaja simamaka kīaeka. Rikamarīa simaeka, sarikayu jē'rāmarīa simaeka imarī. ¹⁴ Rikamarījüki simamaka īatirā, ikuþaka sakērīka:

—Aþekurioka mirika po'imajare ba'arūkimarīa mimarāñu, — ārīwa'ri sakikumuþurika. I'suþaka kijaika kika wārūrirāte ã'mitirika.

Tuþarāte jiyipuþaka õrīriwi'iaþi waruarimaja suþabatirā waþaþirimajare Jesúre poataeka

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Ate Jerusalénwejearā eyatirā Tuþarāte jiyipuþaka õrīriwi'ipēte imaekarō'õrā kikākaeka kika wārūrimajapitiyika. Torā kākaeyatirā waruaparaka, waþaþibaraka imaekarāte kīaeka. Suþabatirā apetatarārika niñerū o'ae'ebaraka imaekarāte īatirāoka nare kiþoataeka. Niñerū o'arimajare naniñerū peatarūkirō'õ kituriña'ruþateka. Suþabatirāoka niñerū e'eokaro'si okoiþakoa† ījirimaja

* **11:13** La apariencia de muchas hojas señala que la higuera carga higos no maduros, pero comestibles. † **11:15** Ellos vendieron palomas para los sacrificios.

ruparikūmua kituriñ'a'rūeka. 16 I'suþakajaoka, "Tuparāte jiyipupaka ñoríriwi'ipétepi koyikuriji sime", ñaríwa'ri ba'iríjia ne'ewa'riroyikarõ'ópi nare sake'ewa'rirújeberika. 17 Suþabatirã ikupaka þo'imajare kiwáröeka:

—Kimajaroþúñurã o'oekarã ikupaka Tuparāte bojayu: "Ritaja tatarāte yika jaiokaro'si narérírúkiwi'i simaráñu yiwi'ia", ñaríwa'ri sabojayu Tuparārika o'oeka. Supa imarí torã ba'iríjia ñitirã niñerü e'ebaraka mijá ima kareba'arimaja wi'i upaka samija baayu,— nare kérïka.

18 I'suþaka këþakã'á ã'mitiritirã, "¿Marákã'á baatirã kire majáñjíñu?", kuraräka ïparimarâre ñaríþupajoaecka, Moiséte jã'meka wärðrimajaoka. "Jiitaka kiwáröika", ñaríwa'ri ritaja þo'imajare jaimaka ã'mitiritirã Jesúre nakíkika. 19 Na'irã sajaþakã'á Jerusalénrõ'ópi kika wärðrimajapitiyika Jesúre pe'rika.

Rikamaríjuki higuera jürïka

(Mt 21.20-22)

20 Aþerími bikitojo na'rika poto higuerajuki rikamaría imakea wä'tarã neyaeka. Torã eyatirã saríkoá pitiyika ritaja jíriþataeka simamaka niaecka. 21 Topi mae Jesúre jaika miräka Pedrote þupajoatðþoeka.

—Miabe wärðrimaji. Samikumuþuraþaka be'erõ'ó sajírïka ime mae,— kire kérïka.

22 I'suþaka këþakã'á ã'mitiritirã, ikupaka Jesúre bojaeka kika wärðrimajare:

—Tuparāte mijá ã'mitiriþeabe. "Kire yija jéñeräka kiyi'riráñu", ñaríþupajoairã mijá imabe. 23 Rita mijare ñañu. Tuparāte ã'mitiriþeaike imarí, "Ímimaka riakarã ka'raña'rírú", këñu upakaja kiro'si sabaaráñu. I'suþaka "Tuparāte yiro'si baabesáñu je'e", ñaríþupajoabekaja mijá jéñebé. "Yijéñeika upakaja kiyi'riráñu", ñaríþupajoabaraka kire mijá jéñebé. I'suþaka mijá þupajoarákareka mijá yaþaika upakaja simaráñu. 24 Suþa imarí Tuparāte jéñetirã, "Yijéñeika kiyi'ritiyayu", mijá ñaríþupajoabe mijá þupakapi. I'suþaka mijá baarákareka "Tuparāte yi'riráñu", ñaríwa'ri mijare yibojayu. 25-26 Tuparāte jaibarakaja, mamarí ba'iaja aþeräte mijare baaika mijá ye'kariþe. I'suþaka mijá baabe, Maþaki mabo'ikakurirã imakioka ba'iaja mijá baaika mijareka kiye'kariaokaro'si. I'suþaka simako'omakaja aþeräte ba'iaja baaika mijá ye'kaririberijíka, Maþaki mabo'ikakurirã imakioka ba'iaja mijá baaika ye'kariaberijíki kiro'si,— nare kérïka.

¿Makire mire já'memaka i'suþaka mibaayu? ñaríwa'ri Jesúre najéñeräka

(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)

²⁷ I'sia be'erō'ō Jerusalén wejearā ke'rika ate kika wārūrimajapitiyika. Torā eyatirā Tuparāte jiyipupaka ūrīriwi'iarā kikākaeka poto kurarāka ūparimarāre kipō'irā eyarīkaeka, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judiorāka ūparimarāoka. ²⁸ Torā eyatirā ikuþaka kire najērīka:

—¿Dako baaerā Tuparāte jiyipupaka ūrīriwi'iapí po'imajare miþoatarapé? Supabatirā ¿makire jā'meikapí i'supaka mibaaraþe?— kire narīka.

²⁹ I'supaka naþakā'ā, ikuþaka nare kiyi'rika:

—Yi'ioka ūrāba'ikaka mijare jērīriyapāiki. Yire mijā yi'þakā'ā ã'mitiritirā, yire jā'meiki wāmea mijare yibojarāñu. Ikuþaka mijare yijērīriyapayu: ³⁰ Juanre po'imajare ruþuko'a jūjeokaro'si maki kire jā'mekaki? ¿Tuþarā kire jā'mekakikā'ā? ¿Po'imajaja kire jā'mekarā bai? Yire mijā yi'þe,— nare kērīka.

³¹ I'supaka kēþakā'ā ã'mitiritirā, natiyiaja najaika.

—¿Marākā'ā kire mayi'rijīñu ruku? “Juanre po'imajare ruþuko'a jūjerā Tuþarāte kire þūataeka”, marījīka, “¿Dako baaerā Juanre bojarapaka mijā yi'riberaþe?”, mare kērīrāñu. ³² I'supaka simako'omakaja, “Po'imajaja Juanre jā'mekarā”, marījīka, po'imajare mare boebarirāñu. “Tuþarā Juanre þūataekaki kiro'si bojaþirimaji kimaokaro'si”, po'imajare ãrīþuþajoika simamaka, ¿marākā'ā Jesúre mayi'rirāñu ruku?— natiyiaja najaibu'akea. ³³ Suþa imarī,

—Órībeyurā yija,— kire narīka.

I'supaka naþakā'ā,

—Jee, yire jā'mekaki wāmea mijare bojabesarāki yi'ioka,— nare kērīka.

12

“Yire mijā yi'ribesarākareka, Aþerāte Yimakire yi'rirū”, Tuþarāte ãrīrāñu”, Jesúre nare ãrīka

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

¹ Bojawārōrikapi ikuþaka po'imajare kiwārōñ'mueka ate.

—Íakōrī je'e: ūrīka iyarioa ūterimajire imaeka. Sōteweatirā sakiwaeta'teka. Supabatirā iyaka mukerūkia kibaaeka iyaokoa e'eokaro'si. I'supaka baaweatirā ūmiþaþakarā wi'ia kibaaeka sīarīþaraka nimirūkirō'ō. I'supaka baaweatirā aþerāte ikuþaka kērīka: “Yirioa mijā tuerākareka iyaka mijā e'erākakaka mijare ñijirāñu.” Supabatirā turitaþarī nare ke'ritaþaeka mae. ² Iyaka rērīka poto ūrīka kiro'si ba'irabeijirimajire kipþuataeka iyaka kiro'si imaeka ke'eokaro'si. ³ Iyarioarā keyaeka poto kire ñi'atirā rīo a tuerimajare kire pajeka, kire iyaka ūjiriþaberīwa'ri. Topi mae “Me'þe”, kire narīka. Suþa imarī dakomarīja kipe'riyeaeka kire jā'meþuataekaki pō'irā. ⁴ Iyaka ke'eetabepakā'ā ñatirā, aþika

ba'iraberimajire kiþuataeka iyaka kire e'erüjebaraka. Iyarioarã keyaeka þoto, kirupuko'arã kire naþajeta'ruika. I'suþaka kire baatirã tîmarîji kire najairiwâ'imarîka. ⁵ I'suþaka kire nabaamaka ïatirã, aþikate ate rioba'iþite þuataeka. Torã keyamaka, rioa tuerimajare kire jäätorika mae. I'suþaka nare nabaawâ'imapakâ'ã ïawa'ri rîkimarâre rioba'iþite þuataeka. I'suþaka nare kiþuatako'omakaja ï'rârimarâre jâjia naþajeka, aþerâte þuri najâæeka.

⁶ Suþa imarî kimaki ï'rîkaja jariwa'rikaki mae. Jimarîa kiwâtaki kimaeka. "Yimakire þuri 'Rioba'iþi maki kime', ãrîwa'ri kire nayi'rîrâñu je'e", kërîþuþajoaeka. I'suþaka þuþajoawa'ri kimakire þiyia kiþuataeka mae. ⁷ I'suþaka kiþuþajoaeka simako'omakaja rioba'iþi makire eyamaka ïatirã, ikuþaka rioa tuerimajare jaibu'aea: "Ika rioba'iþi maki kime. Kiþakire reyarâka be'erô'õ kiro'si jariwa'rîrûkia sime ika rioa. Kire majâærâ ika rioa maro'si sajariwa'yaokaro'si", narîka. ⁸ I'suþaka þuþajoawa'ri kire ñi'atirã kire najâæeka. Suþabatirã kiþo'ia riorijerâ nataaeka. I'tojîrâja sime ika majaroka,— Jesûre nare ãrîka.

⁹ I'suþaka nare bojaweatirã, ikuþaka þo'imajare kijêrîaeka:
—¿I'suþaka kiro'si ba'iraberimajare baaekarâte marâkâ'ã rioba'iþite narebaarâñu ruku? Ikuþaka nare kibaarâñu: Rioa tuerimajare jâärî ke'rîrâñu. Suþabatirã aþerâte rioa kîarîrîrûjerâñu.

10-11 Mija ã'mitipe. Tuþarâ majaropuñu ï'râkõ'rîmato ikuþaka bojaika ÿyaje mijâ ïakoyu je'e? Ikuþaka Tuþarâro'si bojaþirimajire o'oeka:

"Wi'ia baarimajare ãta ï'rõ taaeka. I'suþaka simako'omakaja, aþika i'sio ãtapi wi'ia kibaamaka aþo ãta têrîwa'ribaji imatiyaio sajarika. Nayaþaberikao imako'omakaja, i'sioþi ãrîwa'riji maiþamaki Tuþarâte jia jiyia wi'ia baaeka. I'suþaka baaiki kimamaka, 'Jiitaka sime', jîjimakapî marîþuþajoayu", ãrîwa'ri kibojaeka Tuþarârika o'oekaki.—*

12 I'suþaka Jesûre ãþakâ'ã ã'mitiritirã, judítata ïparimarâre kire ñi'ariyapæeka. " 'Rioa ba'iraberimaja uþaka nime', mareka ãrîwa'ri i'suþaka majaroka Jesûre mare bojako'o", narîþuþajoaeka. I'suþaka simako'omakaja þo'imajare kîkiwa'ri kire nañi'aberika. Suþa imarî topi na'rika mae.

"*¿Yaje Romawejea ïpamakire impuesto mawaþaïjijñu?*", ãrîwa'ri Jesûre najêrîaeka

(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

* **12:10-11** Salmo 118.22-23. Estos versículos refieren a Jesús. Así quiere decir: Aunque Jesús fue despreciado por los líderes religiosos de Israel, Dios le hizo la persona más importante; el que salvará a su gente.

¹³ Í'rārimaki fariseokaka þupajoairā, Herodes jeyomarāoka Jesús þō'irā eyaekarā, niþamarāre nare þūataeka simamaka. "Jesúre jia yijare yi'riwārūbesarākareka, kire yija okabaarāñu", ãrīwa'ri kiþō'irā neyaeka. ¹⁴ Kiþō'irā eyatirā ikuþaka narīka:

—Mia'mitiþe wārōrimaji. Rita oyiaja bojaiki mime. Po'imajare mire jaiyuyekoþeika dakoa jo'abeyua mire. Imatiyairā, imatiyabeyurāro'sioka kíkibekaja Tuparārikakaka wārōiki mime. Suþa imarī ikuþaka mire yija jērīayu: ¿Yaje Romawejeakaki íþire jā'meika uþakaja imþuestos kire yija waþaïjijñu ruku? Kire yija waþaïjijkareka ¿Moisés imaekakite jā'meka ba'iaja baairā yija jaríjñu bai?—

¹⁵ I'suþaka jiaþi kire narīko'omakaja kire þakirika naþakatarikoþeka Jesúre õrīka. Suþa imarī ikuþaka nare kiyi'rika:

—¿Dako baaerā mijare yiyi'yua ã'mitiritirā yire mijā okabaariyapayu? Í'rāto niñerū† yiro'si mijā e'era'abe ñiaokaro'si, —nare kērīka.

¹⁶ I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, Í'rāto niñerū kiro'si ne'era'akea. Síatirā ikuþaka nare kērīka:

—¿Maki þema sime samija ïamaka? Suþabatirā, ¿maki wāmea sareka o'oeka sime?— nare kērīka.

I'suþaka kēþakā'ã ikuþaka kire nayi'rika:

—Íþi César þema uþaka sime,— kire narīka.

¹⁷ I'suþaka naþakā'ã ã'mitiritirā, ikuþaka nare kērīka:

—Íþi César rika ima kire samija ïjibe. I'suþakajaoka Tuparārika ima kireje samija ïjibe,— nare kērīka.‡ I'suþaka Jesúre ãþakā'ã ã'mitiritirā okamarñaja najarika õritiyaiki kime ãrīwa'ri.

¿Reyariþotojo õñia po'imajare jaríþe'rirāñu ruku? ãrīwa'ri Jesúre najérñaka

(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

¹⁸ Suþa imarī Í'rārimaki saduceokaka þupajoairāte eyaeka Jesúka jairī. "Po'imajare reyaräka be'erō'õ õñia jaríþe'ririka imabeyua", ãñurā nimaeka. Suþa imarī Jesúre sakaka jērīaokaro'si kiþō'irā neyaeka.

¹⁹ —Mia'mitiþe wārōrimaji. Ikuþaka maro'si Moisés imaekakite o'oeka: "Kima'mi makarāmarñaja rūmure kireyataþajika, kima'mi rūmu mirákote kibe'erō'õkakire e'ejíka marā imabeyua kika komakarārirā", ãrīwa'ri Moisés imaekakite o'oeka,— kire narīka.

Suþabatirā ikuþaka narīka ate:

²⁰ —Íakörí je'e: Bikija Í'ríkate imaeka. Í'rōtëñarirakamarā kibe'erō'õkaräre imaeka. Mamarī kirõmie'eñ'mueka nama'mi.

† 12:15 Denario ‡ 12:17 Denle entonces al rey lo que es debido a un rey. Y denle a Dios lo que es de Dios: servirle a Él con todo.

Makarāmarīaja kirūmure kireyataþaeka. ²¹ Suþa imarī kotīmite reyataþamaka kibe'erō'ðkakite kore e'eka ate. I'suþakajaoka makarāmarīaja kireyaeka kiro'si. Suþa imarī kibe'erō'ðjitekaki koka imaekaki. Nuþakajaoka kireyaeka. ²² I'suþakaja oyija kirīrāre ritaja koka imakoripatakopeka. Koka makarāririmariñaja nareyaþataeka. Nareyaþataeka be'erō'ð koreyaeka narūmu imakoperoyikako. ²³ "Po'imaja reyariþotojo õñia jariþe'rirāñurā", ãñuka mime. Karemarīa rita bojaiki mimarākareka, ðritaja narūmu koimaeka simamaka, ni'ika kotīmiaritayarāñu ruku õñia kojariþe'rirāka þoto?— saduceokaka þupajoairāte ãrīka Jesúre.

²⁴⁻²⁵ I'suþaka kire naþakā'ã, ikuþaka kiyi'rika:

—Tuþarā majaropūñurā o'oeka õrībeyurā mijā ime. Suþabatirā "Ritaja baawārūki kime Tuþarā", ãrīwārūbeyurā mijā. I'suþaka imarā imarī, rukubaka þupajoairā mijā ime. Õñia najariþe'rirāka þoto rōmie'ebesarāñurā þo'imaja. I'suþakajaoka simarāñu rōmijāro'si. Tuþarāte imarō'ðkarā ángelrāka uþaka þo'imajare imarāñu. ²⁶ Mae reyariþotojo õñia þo'imajare jariþe'rirūkiakaka mijare yibojaerā baayu. ¿Moisés imaekakite o'oekakaka ïakoribeyurā mijā bai je'e? Yaþumakarāka jū'rēika watoþekapi Tuþarāte ikuþaka ãrīka Moisés imaekakite: "Mija ñeki Abraham imaekaki jia yire baarijayuka. I'suþakajaoka Isaac suþabatirā Jacob imaekarā jia yire baarijayurā", Tuþarāte kire ãrīka. ²⁷ "I'rā maekarakamarā jia yire baabaraka imarijayurā", Tuþarāte ãrīka, õñia nimamaka. Tuþarā þo'irā nime, reyaekarā imariþotojo naririberika simamaka. Suþa imarī "Õñia þo'imajare jariþe'ribesarāñu", ãñurā imarī, tērīrikaja rukubaka þupajoairā mijā ime,— saduceokaka þupajoairāte kērīka.

*Imatiyairokakaka Tuþarāte jā'meika Jesúre bojaeka
(Mt 22.34-40)*

²⁸ Topi mae saduceokaka þupajoairāte Jesúka jaika þoto Moiséte jā'meka wārōrimajire sā'mitiritirā, "Jia Jesúre nare yi'yu", kērīþupajoaeka. Suþa ãrīwa'ri Jesús þo'irā ke'rika kire jērīaokaro'si.

—¿Dika sime Tuþarāte jā'meika imatiyaika?— ãrīwa'ri Jesúre kijērīaeka.

²⁹⁻³⁰ Suþa imarī ikuþaka kire kiyi'rika:

—Tuþarāte jā'meika imatiyaikakaka ikuþaka sabojayu: "Mija ã'mitiþe Israelka'iakarā. Tuþarā ï'rīkaja imaki Maiþamaki. Aþerāte mawayuñaika tērīwa'ribaji jia maiþamaki Tuþarāte mayi'ririþarijīñu. I'suþakajaoka ritaja õrīriþupakirā maimaþitiyika jia Tuþarāte mayi'rijiñu. Suþabatirā ï'rāmijiþiji þupajoatirā jia kire mabaarijarijīñu", ãrīwa'ri

sabojayu imatiyaika Tuparāte jā'meika. ³¹ I'sia rokajītekaka ikuþaka bojaika: "Maþo'ia mawātaika upakajaoka aþerāte mawātajīñu." Dika aþea ika īþakurikaka Tuparāte jā'meika tērīwa'ribaji imatiyaika imabeyua,— Moiséte jā'meka wārōrimajire kērīka.

³² Suþa kēþakā'ā ikuþaka Jesúre kiyi'rika:

—Rita meñu wārōrimaji. ī'rīkaja kime Tuparā. Maki aþika imabeyuka kiuþaka imaki. I'suþaka meñua rita sime. ³³ "Aþerāte mawātaika tērīwa'ribaji jia Tuparāte mayi'ririjarijīñu. Ritaja ðrīriþupakirā maimapitiyika jia Tuparāte mayi'rījīñu. Suþabatirā ī'rāmijiþiji þupajoatirā jia kire mabaarijarijīñu. I'suþakajaoka maþo'ia mawātaika upakaja aþerāteoka mawātajīñu", ārīwa'ri mibojaika imatiyaika sime. Moisés imaekakite jā'meka upakaja Tuparāte jia baawa'ri wa'iro'si ri'ia kiro'si majoeñiyu. I'suþaka mabaaika jia ima simako'omakaja Tuparāte mayi'ririjayua, suþabatirā aþerāte mawātarijayaoka, tērīrikaja imatiyaika sime,— kire kērīka.

³⁴ Jia kiyi'þakā'ā ã'mitiritirā, ikuþaka Jesúre kire ārīka:

—Yire meñua ña'mitiyuareka, "Tuparā, miyapäika upakatakaja yibaarāñu", ārīwārūrūkika mime. Kirikitaki mimatiyarika kūþajīji mire jariwa'yua je'e,— kire kērīka.

I'suþaka Jesúre ãþakā'ā ã'mitiritirā, ni'i ī'rīkaoka kire jērīaberikaki mae, "Mare tērīwa'ribaji ðñuka kime", ārīþupajoawa'ri.

"*¿Maki riþarāmi kime ruku Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki mijareka?*", ārīwa'ri Jesúre nare jērīaeka

(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

³⁵ Tuparāte jiyipuþaka ðrīriwi'iarā wārōbaraka kimaekarō'þpi ikuþaka po'imajare kērīka:

—"Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki[§] David imaekaki riþarāmi kimarāñu", nañu Moiséte jā'meka wārōrimaja. ¿Yaje rita nañu ruku jee? ¿Yaje kiriparāmitakioka kimarāñu je'e mijareka? ³⁶ I'suþaka naþupajoaika simako'omakaja, kiriparāmireka īpi Davidre jaika þoto, "Ñipamaki mime", kireka kērīka. I'suþaka simamaka, David imaekaki Espíritu Santore kire jeyobaaekapi ikuþaka kio'oeka:

"Ñipamakire ikuþaka Tuparāte ārīka: 'Ritaja po'imajare jā'merimaji mimarāñu. Suþa imarī yiritaþē'rōtorā miruþabe. I'suþaka mimarāka simamaka mimajamarāre yitērīrāñu mire nayi'yaokaro'si', Tuparāte kire ārīka', ārīwa'ri David imaekakire o'oeaka.

³⁷ “Ñipamaki mime”, ñipi Davidre kire āþakā'ā, ¿yaje ruku kiriparāmitakiji kime je'e? Davidre tērīwa'ribaji kimema,—nare kērīka.

Jia nare kiwārōmaka ā'mitiritirā, rīkimarāja torā imaekarāte jijimaka jarika.

“Moiséte jā'meka wārōrimaja ikuþaka ba'iaja baarijayurā”, Jesúre ãrīka

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ikuþaka þo'imajare kiwārōeka ate:

—Moiséte jā'meka wārōrimajare baarijayu upaka mijā baakoreka jia mijā þupajoabe. Mija ñabe, ikuþaka nabaarijayu. “Imatiyairā yija ime”, ãrīþupajoairā imarī, jariroaka jia jäätitrā þo'imajare ñaika wājítāji naturirijayu. Supabatirā wejeñe'metāji na'riri Jayu þoto jiapi aperāte nare jēñerika nayaþayu. ³⁹ Rērīwi'iarā nakākaika þoto imatiyaramajare ruþarō'ðrā oyajā naruþariyaparijayu. Baya nabaarijayu þoto i'suþakajaoka imarika nayaþayu. ⁴⁰ “Jia baairā maime”, ãrīriþotojo, nañu upakaja baabeyurā nime. Natīmiarāte reyataþaekarāte þakitirā, naba'irījia, nawi'iaoka nareka ne'marijayu. I'suþaka wayuoka baairāte wayuñabeyurā imariþotojo þo'imajare ñaika wājítāji, ñoaka Tuþarāka najaiyu. “Tuþarāte yapaika upakaja jia baairā nime”, þo'imajare ãrīþupajoarū ãrīwa'ri i'suþaka kika najairijayu. I'suþaka nabaakopeika jiamaria sime. I'suþaka ba'iaja nabaaika waþa, waþaþibaraka jiamaria ba'iaja najūlarāñu. Nuþaka mijā baa'si jia mijā þupajoabe,— Jesúre ãrīka ritaja þo'imajare.

Tīmite reyataþaekako wayuoka baaiko imariþotojo niñerū ñijkako majaroka

(Lc 21.1-4)

⁴¹ Tuþarāte jiyipuþaka ðrīwi'iarā niñerū jääruþia wā'tarā Jesúre ruþaeka. Po'imajare niñerū jääika kñarijarika. Rīkimaka ba'irījia rikairā rīkimakaja niñerū i'sikotorā jääekarā.

⁴² I'suþaka nabaairō'ðrā wayuoka baaikote eyaeka. Kotīmite reyataþaekako koimaeka. Þpato niñerū yabirījiaka i'sikotorā kojääeka. Cobrekaka simaeka imarī, waþajā'rīmarīa simaeka koniñerūjíka. ⁴³ Suþa imarī kika wārūrimajare akatirā ikuþaka nare kērīka:

—Jia mijā ã'mitiþe. Wayuoka baaiko imariþotojo jia Tuþarāro'si i'kore ñijiu. Rīkimaka ba'irījirā þemajirā ñjiko koime. ⁴⁴ Rīkimakaja ba'irījirā þuri rīkimakaja niñerū rikairā. Sakaka niñika simako'omakaja rīkimakaja sajariwa'yu narika ruþu. I'ko þuri wayuoka baaiko imariþotojo korikaikajíka simauþatiji ñjipataiko. Ba'arika kowaþaþirükia imakoþeikaja Tuþarāte kõjipatayu,— kika wārūrimajare kērīka.

13

Tuparāte jiyipupaka ñorñiwi'ia nakuyepaterāñu ñarñwa'ri Jesúre bojaeka

(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

¹ Tuparāte jiyipupaka ñorñiwi'ia kimaekarō'õpi kiporika poto ikupaka ñirka kika wārūrimajire kire ñirka:

—Miabe wārōrimaji. Jitaka sime i'sia wi'ia. Jia jo'bari'o ãatakaka baaeka sime,— Jesúre kērīka.

² I'supaka kēpákā'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka Jesúre kire yi'rika:

—Maekaka jiiwi'i samija ñaika simako'omakaja, ñamají po'imajare kuyepaterükia sime. Supa imarī ika wi'iakaka ãta ñ'pari'o tuaþepéka peyubesaräka, saririþataräka simamaka,— nare kērīka.

“Ritatojo wejea ririrā baaräka rupu ikupaka simarāñu”, Jesúre ñirka

(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ I'sia be'erō'õ Olivos wāmeika ñimimapemarā eyatirā Jesúre rupaka. I'sia ñimima wājitāji ñoakuri pañakarā Tuparāte jiyipupaka ñorñiwi'ia imaeaka. Pedro, Santiago, Juan, Andrépitiyika Jesús po'irā na'rika naro'siji kire jēñiaokaro'si.

⁴ —Mibojaika, ¿marāpate i'supaka simarāñu? I'supaka simaruki rupu, ¿dakoa yija ñaũ'murāñu ruku?— kire narīka.

⁵ I'supaka napakā'ã, ikupaka nare kiyi'rika:

—Jia mijá þupajoabe aþerāte mijare þakikoreka. ⁶ Mija ñabe. “Po'imajare yijā'meokaro'si Tuparāte þūataekaki ñime”, ãþaraka ríkimarāja þakirimajare eyarāñu. I'supaka baawa'ri ríkimarāja po'imajare napakirāñu.

⁷ Mija koyikurirā imarāñurāte jírñrāka ã'mitiritirā, mijá kíkia'si. Aþewejeakarāre þitā'mua jē'rāta'aräka ã'mitiritirā, mijá kíkia'sioka. I'supaka simarijariräka imariþotojo ñojimarítaka riribesaräka ritatojo wejea rupu. ⁸ Í'rātata jírñrāñurā aþetataka. Supabatirā ñrāka'ireka imarā, aþeka'ireka imarāpitiyika jírñrāñurā. Í'rārikō'rímatorā ka'ia iyirāka. Supabatirā ba'arika þupakā'ã, ba'arimarā ðo'imajare jarirāñu. I'supaka jūairā imariþotojo satērīwa'ribaji najūarijarirāñu rupu.

⁹ Rakajekaja mijá imabe. Mijare ñi'atirā ïparimarā po'irā mijare ne'ewa'rirāñu. Supabatirā rērñriwi'itōsiarā mijare napajeriwā'imarñrāñu. Yire ã'mitiriþeairā mijá imamaka, ïparimarā wājitāji mijare narñkamarirñjerāñu. Na'mitirirāka wājitāji yirika nare bojabaraka, “Jesúre ã'mitiriþeairā yija ime”, mijá ñirrāñu. ¹⁰ Ritatojo wejea ririrā baaräka rupu ritaja ðo'imajare yirika bojaþatarükia simarāñu. ¹¹ Mijare ñi'atirā ïparimarā wājitāji mijare ne'ewa'þakā'ã, kíkiwa'ri “¿Marākā'ã nare mayi'rirāñu?”, ñirñþupajoabekaja mijá imabe.

Mija ārīrūkirō'ōjīte eyarāka poto "Ikuþaka nare yija ārīrāñu", ārīþupajoairā mijā imaokaro'si Espíritu Santore mijare jeyobaarāñu. I'suþaka mijare kijeyobaarāka simamaka, ikiþi ārīwa'ri jia nare mijā yi'riwārūrāñu, mijā ñōnu upakaja mijā þupajoikapimariä,— nare kērīka.

¹² Ate nare kērīka:

—Yire yi'yurāte ikupaka nabaarāñu. Í'rīka makarā imariþotojo yire yi'riþarea í'rīkate nañi'arūjerāñu kire najāñokaro'si. Suþabatirā yire yi'yurā nimamaka naþakiji kimakarāte jäärūjerākī. I'suþakajaoka yire yi'yurāte ã'mijīawa'ri naþakiarā majamarā jaritirā namakarāja nare jäärūjerāñurā. ¹³ Yire ã'mitiriþēairā mijā imamaka ñawa'ri, ritaja po'imajare mijare ã'mijīarāñu. I'suþaka simako'omakaja yire yi'ririjs'atabeyurāte takaja ba'iaya imarika tiyibeyurō'õrā a'rirūkirā nimakoþeikareka Tuparāte nare wayuñarāñu.

¹⁴ Tuparāte bojañirimaji imaekakite o'oeka upakaja "Í'rārīmi Tuparāte jiyipuþaka õrīriwi'iarā Í'rīka ba'iaya baarimaji kimarükimatorāja kimarāka mijā ñarāñu." (Yi'i Marcos ika þapera yo'oika ñarāñurā, jia samija õriwārūbe).^{*} Tuparāte yaþaberityaika kibaarāka poto Tuparāte jiyipuþaka õrīriwi'ia ba'iaya kijarirūjerāñu. I'suþaka simarāka ñawa'ri, ñojimarīji Judea ka'iarā imarāte þusiarā ru'rimirfrākareka jia naro'si simarāñu. ¹⁵ Kiwi'i þemarā imarāki topi ruitirā, kiba'irījia e'erī kiwi'iarā kākabekaja ñojimarīji kiru'rirū. ¹⁶ Rioa ba'irabebaraka imarākioka, wi'iarā ima kicamisa þemapi kijāñrijayuto e'erī kipe'ribetijīnu. ¹⁷ Rõmijā yata imarāñurāro'si ka'wisika simarāñu naru'yaokaro'si. Úþubaka me'rāka rikarāñurāro'sioka i'suþakaja simarāñu. ¹⁸ Pu'ejē'rāka simarāka poto i'suþaka simakoreka Tuparāte mijā jēñeve. ¹⁹ I'suþaka simarāka poto ba'itakaja ritaja po'imajare jūarāñu. Tuparāte wejea po'ijiaekarāja ba'iaya najūarijarika þemawa'ribaji ba'iaya po'imajare jūarāñu i'sia poto. I'suþaka simarāka be'erō'õpi þuri aþekurioka i'suþaka imarükario'si marīa simarāñu mae. ²⁰ I'suþaka simako'omakaja "Ñoaitakaja i'suþaka jūabaraka nima'si, i'toñrāja simarū", Tuparāte ãrīrūkimariä simarikareka ritaja, í'rīkaoka jariwa'ririmarīja po'imajare þurijāäeka. I'suþaka imarükia simako'omakaja kiwā'maekarāte wayuñawa'ri ñoaitakamarīja i'suþaka kimarūjerāñu.

²¹ "Mija ñabe õ'õrā Cristore ime", Í'rīka mijare ãrīþakikoperākite mijā ã'mitiriþēa'si. Apika ãrīkaki, "Mija ñabe õ'õrā kime Mesías, Jā'merükika Tuparāte wā'maekaki

* **13:14** Esta advertencia es del escritor, Marcos. No es lo que dijo Jesús.

kime", mijare ãrãrãkiteoka mijra yi'ria'si. ²² Rãkimarãja þakirimajare eyarãnu. Í'rãrimarã "Yi'i imaki Jã'merükika Tuþarãte wã'maekaki", ãrãrãnurã. Aþerã imarãnurã "Yi'i imaki Tuparãro'si bojaþirimaji", ãnurã. Supabatirã po'imajare þakiokaro'si niakoribeyua nare baabearãnurã. Tuparãte wã'maekarã þariji nare ã'mitiripënarika yaþawa'ri, i'supaka nabaakoperãnu. ²³ Jia õrïwärütirã, "I'supaka simarãka", mijra õrïrã ikupaka mijare ñaðu. Supa imarã rakajekaja mijra imabe.

*Po'imaja Ma'mire pe'rietarykiakaka
(Mt 24.29-35,42-44; Lc 21.25-36)*

²⁴ Ba'iaja po'imajare jüarãka be'erõ'õ aiyate ñamita'rirãnu. Ñamikakioka yaaboabesarãki. ²⁵ Tä'pia ña'rãrãka. Ritaja wejepemareka ima Tuparãte rí'merüjerãnu. ²⁶ I'supaka simarãka potojí ritaja Po'imaja Ma'mire niarãnu ate. Oko ûmakaka watopekaþi jia yaaboaika, supabatirã têrïwa'ribaji yirikapi yi'tarãnu. ²⁷ Tuparãte imarõ'õkarã ángelrãkare yiþüatarãnu yiwã'maekarãte narëaokaro'si. I'supaka nare yijâ'memaka ritatojo wejeareka po'imaja ima upatataja rëarñ naþibirãnu.

²⁸ Higuera wãmeika ðterikiakaka þupajoabaraka mijare yiwärõerã baayu mae. Higuera ritajükia sapüñua so'aika ïatirã, "Küpají sajariwa'yu ijijë'rãka seyarükia", marïwärüyu. ²⁹ Supa imarã yibojaika upakaja simaú'murãka poto, "Küpají sajariwa'yu Po'imaja Ma'mire etarükia", mijra ãrïwärürãnu mae. ³⁰ Rita sime ika mijare yibojaika. Yibojaika upakaja simarãka poto Í'rãrimarã maekaka imarãte õñia imarãnu ruþu. ³¹ Ika ka'ia, wejepemaoka ririrüki oyajia sime. I'supaka simako'omakaja yirika[†] puri ririrükimarña sime.

³² Maki õrïbeyuka yetarükirïmikaka. Mabo'ikakurirã imarã ángelrãkaoka õrïbeyurã. Yi'i, Tuparã Maki imariþotojo ñorïbeyuoka yi'i. Maþaki Tuparã Í'rïkaja õñuka yetarükirïmikaka.

³³ I'supaka simamaka õrïweitikaja mijra imabe. Sõrïbeyurã imarã, rakajekaja mijra imarijaþe. ³⁴ Jia mijra ã'mitiþe, ika bojawärõrikaþi mijare yibojaerã baaika: Í'rïka wi'iba'ipi imaeaki. Turitaparí ke'rika poto, kiro'si ba'irabejirimajare wi'ia kïarïrïrûjeka. Ke'rïrã baaeka ruþu "Ika mijra ba'iraberika imarãka", nare kërïka. Kopereka tuerimaji "Yire ta'abara, õ'öräja wi'ia ïarïþaraka mimabe", kire kërïka. ³⁵ Kiupakaja ya'rïrãnu yiro'sioka. Supa imarã jia yire ta'abara mijra imabe, yi'tarükia mijra õrïbeyua simamaka. "Na'irã, ñami ñe'metäji, karaka akarãka potojí, wärïrika ru'ara'arãka poto, i'tojite ki'tarãnu", yireka ãrïwärürbeyurã mijra ime. ³⁶ Ikuparõ'õþiji etatirã, "Dako baaerã mijra kãñu, yiyapaika

[†] 13:31 El mensaje de Jesús

upaka baabekaja?", mijare ñarikoreka, rakajekaja mijā imarijaþe. ³⁷ Mijaro'sitakamarña ikupaka yibojaweyi ritaja þo'imajaro'si. Jia imatikaja yire ta'atikaja mijā imarijaþe,—nare kérka.

14

"¿Marākā'ā marījkareka Jesúre majāärüjejīñu ruku?", āþaraka najaibu'aeka

(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Toþi mae, ðparími sajariwa'rika Pascua baya ruþu. Levadura rukeberika þan naba'aribaya simaeka. I'sia þoto þo'imajare ðrþbeyuju Jesúre ñi'arika kuraräka ðparimaräre þakatarikoþeka, Moiséte jā'meka wärðrimajapitiyika. "¿Dikaþi kire okabaatirā kire majāärüjejīñu?", āþaraka najaibu'aeka.

² Ikuþaka ðrðrimakire ðrþka:

—Pascua baya simaräka þoto Jesúre mañi'ajíkareka, jimarña þo'imajare boebarijíñu. Boebariwa'ri ba'iaja nabaajíkareka, marākā'ā baatirā nare mokajāwärðberijíñu. Suþa imarí Pascua baya simaräka þoto, kire mañi'aberijíñu ruþu,—naríka.

Rõmore Jesús ruþuko'a þemarā ruþuko'awearükia yo'yekako
(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ I'sia ruþubaji þañaka Betania wejearā kimaeka þotojí, Simón kámia rabaeka miräki wi'iarā Jesúre imaeka. Torā ba'abaraka nimaeka þoto ðrako rõmore naþð'irā eyaeka, ðta alabastro wãmeikakaka jotoa baaeka rikatirā. Satðsiareka nardo wãmeika iyebaka imaeka jia jiijðsiakaka. Suþabatirðoka waþajā'rítakakaka simaeka. Alabastrojotoku'rea þeparu'atadirā Jesús ruþuko'arā iyebaka koyo'yeka kire jiyipuþayeewa'ri. ⁴ I'suþaka kire kobaamaka ðatirā, jimarña ðrðrimaräre kore boebarika. I'suþaka imawa'ri,

—¿Dako baaerā kiruþuko'arā iyebaka koyo'yeyu? Waþuju sakowe'weþateyu. ⁵ I'sia iyebaka trescientos denario rð'ðjirā waþajā'rða sime. Sawapa tðþotirā wayuoka baairðte kojirñ imakoþeyu,— ðparaka ðrðrimaräre jaibu'aeka natiyajaja.

I'suþaka ðparaka kore najaiuyeka.

⁶ I'suþaka naþakā'ā, ikuþaka Jesúre nare ðrþka:

—Koimaþarū. Jia yire baawa'ri i'suþaka kobaayu. ⁷ Mija watopekarā imajiparükirā nime wayuoka baairā. Suþa imarí mijaka yaþaräka þotojo nare mijā jeyobaarijarijíñu. Yi'i þuri mijaka imajipabesaräki. ⁸ Iko þuri kopuþaka kore jiyuika upakaja jia yire baaiko. Yireyarðuki ruþu iyebaka jia jiijðsia yire koyo'yeyu. Yire nayayerükia þuþajoaweiko upaka i'suþaka yire kobaayu. ⁹ Rita ika mijare yibojayu. Ritaja wejareka Tuþaräríka wärðbaraka, jia yire kobaaksa miräka þo'imajare

bojarijarirāñu. Supa imarī jia kobaaeka püpajoabaraka, kore naye'kariribesarāñu,— nare kērīka.

*Jesúre nañi'aokaro'si karerō'ōpi Judare kire bojajāäeka
(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)*

¹⁰ Torājirā mae kurarāka īparimarāka jairī Judas Iscariotere a'rika. Jesúka wārūrimaja ī'poū'puarāe'earirakamarākaki imaki kimaeka. "Jesúre mijā ñi'aokaro'si, kimarō'ōrā mijare ye'ewa'rirañu", nare kērīka. ¹¹ I'supaka nare kibojamaka ã'mitiritirā, jījimaka najarika. I'supaka jariwa'ri,

—Niñerū mire yija ījirāñu,— kire narīka.

Supa imarī "Po'imajamatorā Jesúre nañi'aerā, ¿marākā'ā nare yibaarūjerāñu ruku?", Judare ãrīpüpajoaū'mueka.

Jesúre piyia ba'aekakaka

(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)

¹² Pascua baya ū'muroyikarīmi levadura rukeberika þan naba'aribaya seyaeka. I'sirīmi oveja makarāka jäätirā naba'aroyika. Egiptoka'iarā nañekiarāte imaeka þoto Tuþarāte nare tāäka püpajoabaraka i'supaka nabaaroyika. Supa imarī kika wārūrimajare ikupaka kire jērīeka:

—¿No'orā ba'arika baaweirī yija a'ririka miyaþayu, Pascua baya þoto maba'arükia?— kire narīka.

¹³ Topi ī'parā kika wārūrimajare pūataweibaraka ikupaka nare kērīka:

—Wejearā mijā eyarāka þoto torā ī'rīka jotoapi okoa kōkewa'yukate mijā īatō'porāñu. Kibe'erō'ō mijā a'þe.

¹⁴ Kibe'erō'ō a'ritirā, wi'iarā kikākarāñurō'ō īatirā, ikupaka ãparaka saba'iþite mijā jērīabe: "Yijare wārōrimaji ikupaka ãrīko'oka: '¿No'orā sime yika wārūrimajaka, Pascua baya þoto ba'arükia nabaaweirükirō'ō?', kērīko'o", mijā a'þe.

¹⁵ I'supaka mijā ãþakā'ā ã'mitiritirā, īmipē'rōtorā ima kuraraka jo'barō'ōjite mijare kibearāñu. Koþakaja najietikarō'ō simarāñu. Supa imarī i'sia kurarakarā maba'arükia mijā baaweibe,— nare kērīka.

¹⁶ I'supaka nare kērīka be'erō'ō, torā na'rika. Torā eyatirā Jesúre nare bojaeka upakaja simamaka niaeaka. Torā Pascua bayarīmi naba'arükia nabaaeka mae.

¹⁷ Rā'iwa'ri neipupurō'ō sajarika þoto Jesúre torā eyaeka kika wārūrimaja, ī'poū'puarāe'earirakamarā kika imaroyikarāþitiyika. ¹⁸ Naka ba'abaráka ikupaka nare kibojaeka:

—Mija ã'mitiþe. Rita mijare yibojayu mae. Mawatopekarā ī'rīka imaki maka ba'ariþotojo, yimajāmarāre yire ñi'aokaro'si yire bojajāärükika,— nare kērīka.

¹⁹ I'supaka kēþakā'ā ã'mitiritirā, ba'iaja napuparika. Topi mae nimarakamakiji ikupaka kire ãparaka najērīaū'mueka:

—*Yi'limarīka i'suþaka baarāki ruku?*— ãparaka kire najērīaeka.

²⁰ Topi mae ikuþaka nare kiyi'rika:

—*Íþoñ'þuarē'earirakamaki seroarā yika þan ñu'aba'airākaki kime.* ²¹ Tuþarā majaroþñurā sabojaika upakaja simaerā baayu yiro'si. Po'imaja Ma'mi ñime. Yire ñi'atirā po'imajare yire jāärāñu. “Aþerāte kire ñi'arū”, ãriwa'ri yire bojajāäraki þuri, jimarīa ba'iaja jūarāki. I'suþaka simamaka imaberiri kimakoþeka,— nare kērīka.

²² Ba'abaraka nimekā'aja þan Jesúre e'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuþarā”, kērīka. I'suþaka ãrītirā sañakatarutirā nare sakijika.

—*Ãja'a, samija ba'abe. Ika þan koþakaja yiþo'ia sime,*— nare kērīka.

²³⁻²⁴ Topi ate ko'a ke'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuþarā”, kērīka. I'suþaka ãrītirā nare sakijika. Suþa imarī nimarakanakiji sanukueka be'erō'õ ikuþaka nare kērīka:

—*Ika iyaokoa koþakaja yiriwea sime. Riweajurubaraka yireyarākapí ãriwa'ri ríkimarāre Tuþarāte tāärāñu.* I'suþaka yireyamaka ïatirā, “*Ba'iaja nabaaika yijūjerāñu*”, Tuþarāte ãrika upakaja kibaarāñu mae. ²⁵ Rita mijare ñaÑu mae, Tuþarāte yire jā'merūjerükia seyabeyukaji iyaokoa mijaka ukuokaro'simarīa ñime. Yijā'meñ'murāñurīmi seyarāka þoto þuri, aþeupaka, mamaka iyaokoa yukurāñu mae,— nare kērīka.

“*Jesúre ðrībeyuka yi'i, yireka merīrāñu*”, Pedrote kērīka
(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁶ Suþa imarī Tuþarā baya koyaweatirā Olivos wāmeika þusiarā na'rika. ²⁷ Torā na'rika þoto ikuþaka nare kērīka:

—*Yire ã'mitiripëairā imariþotojo yire mijā ja'atarāñu.* Suþa imarī yire ja'atawa'ri rakakaja mijā þibipaterāñu. Tuþarā majaroþñurā ãñu upakaja simarāñu. Æ'mitirkõri je'e: “*Oveja ñarīrīrimajire yijāärāñu.* I'suþaka yibaamaka kioveja ru'riþatarāka”, ãriwa'ri sabojayu. ²⁸ Suþa imarī yire najāäko'omakaja ñiña yijariþe'rirāñu. I'suþaka imatirā mijā ruþubaji Galileaka'iarā yeyarāñu. Suþabatirā torā mijare ye'etorirāñu,— nare kērīka.

²⁹ I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, ikuþaka Pedrote kire ãrika:

—*Aþerā þuri nimarakamakiji mire ja'atarāñurā je'e.* Yi'i þuri mire ja'atabesarāki,— kire kērīka.

³⁰ I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, ikuþaka Jesúre kire ãrika:

—*Rita mire ñaÑu.* Ire ñamiji karaka ð'þakuri akaerā baarāka ruþubaji, maekarakakuri, “*Jesúre ðrībeyuka yi'i*”, nare merīrāñu,— Pedrote kērīka.

³¹ I'suþaka Jesúre kire ãrïko'omakaja, ikuþaka Pedrote kire ãrïka:

—Jëno'otaka, “Mire ñorïbeyu”, ãrïbesaräki yi'i. Mikaja reyarükika þariji ñima simamaka, “Jesúre õrïbeyuka yi'i”, ñarïbesaränu,— Pedrote kire ãrïka.

Pedrote ãrïka uþaka oyiaja ï'rïka uþakaja narïka aþeräoka.

*Getsemaní wãmeirõ'õrã Tuparäka jairõ' Jesúre a'rika
(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)*

³² Topi mae Getsemaní wãmeirõ'õrã na'rika. Torã eyatirã kika imaekaräre ikuþaka kẽrïka:

—I'torã Tuparäka jairõ' ya'yu. Õ'õrãja mijá ruþabe ruþu,— nare kẽrïka.

³³ Torãjirã Pedro, Santiago suþabatirã Juanre, kika ke'ewa'rika. Torã na'ririþayukâ'aja Jimarï kiwayuþi'riü'mueka.

³⁴ I'suþaka imawa'ri ikuþaka nare kẽrïka:

—Yiþuþakaþi yiwayuþi'ritiyayu “Reyatiyaerã yibaayu”, ãñurõ'õjirã. Õ'õrã mijá tuibe ruþu. Kãþekaja yire mijá ta'abe,— nare kẽrïka.

³⁵ Suþabatirã ñoakuriþaÑakarã ke'rika. Torã eyatirã ka'iarã mo'ipäñatirã, Tuparäka kijaika ba'iaja ã'mika jüarika yaþaberikopewa'ri. ³⁶ Kika jaibaraka ikuþaka kire kẽrïka:

—A'bi, ritaja baawärüki mime. Suþa imarï yire najääkoreka, yire mijeyobaarika yiyaþayu. I'suþaka mire yijëñeko'omakaja yiyaþaika uþakamarïa mibaakopejïkaoka marã imabeyua. Miyaþaika uþakaja simarü,— Tuparäte kẽrïka.

³⁷ Tuparäka jaiweatirã kiþe'riwa'rika maekarakamaräte imaekarõ'õrã. Kãrïrikarekaja nosika þotojí naþõ'irã keyaeka. I'suþaka nimamaka ïatirã, ikuþaka Pedrote kẽrïka:

—¿Simón, dako baaerã mikäñu? ¿I'rãkuri aiyajërã rðõ'õjiräjikaja kãþekaja imaberijïka mime bai je'e?

³⁸ Rakajekaja Tuparäte jëñebaraka mijá imabe, ba'iaja mijá baakoreka. “Tuparäte yaþaika uþakaja yija baaränu”, ãñurã imariþotojo, mijá po'iaþi puri samija rakajeþäwärübeyu. Suþa imarï Tuparäte yaþaika uþakaja mijá baawärübeyu,— nare kẽrïka.

³⁹ I'suþaka nare ãrïweatirã Tuparäka jairõ' ke'rika ate. Marï kire kijëñeka uþakajaoka kire kẽrïka ate. ⁴⁰ I'suþaka baaweatirã kijeyomarã pðõ'irã kiþe'riwa'rika. Jimarïa õõmaka nare baaeka simamaka kãrïkarã nimaeka. I'suþaka nimäkarõ'õrã naþõ'irã keyamaka, türütirã kiruþu ni'yoþi'rika. Suþa imarï maräkä'ä kire ãrïwärüberijïñurã nimaeka. ⁴¹ Suþa nimekä'aja Tuparäka jairõ' ke'rika ate. I'sia be'erõ'õ naþõ'irã etatirã,

—¿I'supakaja kāparakaja mijā imañuju ruþu? Kopakaja yire nañi'arijē'rāka seyayu mae. Po'imaja Ma'mite nañi'aokaro'si bojajāärimajire kopakaja etayuju mae. Ba'iaja baarimajare yire kiñi'arújerā baayu. ⁴² Mija mi'mibe. Dajoa kire matoyari,—kika wärürimajare kéríka.

Jesúre nañi'aeka majaroka

(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴³ I'supaka Jesúre jaiyuju Judare etaeka. Jesúka wärürimaji ñ'poü'puaräe'earirakamaräkaki Judare imaeka. Ríkimaräja po'imajare i'taeka kika. Sara, yaþua rikabaraka Jesúre ñi'arí ni'taeka. Kuraräka ïparimarä, Moiséte jã'meka wärörimaja, supabatirä judioräka ïparimaräre püataekarä nimaeka. ⁴⁴ "Ikuþaka kire yibaaräñu", ãríwa'ri Judare nare bojatikarä nimaeka.

—Jesúre mijā ñawärüokaro'si u'surikaþi kire yijéñeräñu. I'supaka yibaaräka be'erö'õ kire ñi'atirä jia kire mijā ñaríriwa'pe,— nare kéríka.

⁴⁵ I'supaka nare kéríweaeka be'erö'õ Jesú s ðo'irä eyatirä ikupaka kire kéríka:

—¿Yaje mime wärörimaji?—

I'supaka kire ãrítirä kire kiu'sueka. ⁴⁶ I'supaka kibaamaka ñatirä, Jesúre nañi'aeka.

⁴⁷ I'supaka kire nabaamaka ñatirä, Jesú wä'tarä ríkamarikaki sara baiwararí ke'etaeka. Saþi kuraräka ïpamaki imatiyaiki ba'irabeijirimaji ã'mua kitoakörötaeka.

⁴⁸ —¿Dako baaerä sara, yaþuaþitiyika yire ñi'arí mijā i'tayu? ¿Karee'erimajire ñi'arirokapi yire mijā ñi'ariþakatayu bai? ⁴⁹ Í'rärími jariwa'ririmaríaja mijā watoþekarä Tuparäte jiyipuþaka õririwi'iareka mijare wärðbaraka ñimaroji. Torä ñimarijaraþaka poto yire ñi'arí mijā etaberaþe ruþu. Yire mijā ñi'aika, Tuparä majaropüñurä sabojaika uþakaja sime yiro'si,— Jesúre nare ãríka.

⁵⁰ Supa imarí kire nañi'amaka ñatirä, kika wärürimajare nimaupatiþi kire ru'ritaþawa'rika. ⁵¹ Kire ne'ewa'rika poto ñ'ríka bikirimaji kibe'erö'õpi a'ririþikaki. Sayapäijíka takaja wä'ojí'atirä kimaeka. Kibe'erö'õ ke'ririþikaka poto torä imaekaräte kire ñi'ape'rotaeka. ⁵² I'supaka kire baakopewa'ri kisayaþäitakaja kireka naba'itatamaka, dakomaríaja kiru'riwa'rika.

Judíotatarä ïparimarä imatiyaitata imaekekarä, "Oka mireka ima", Jesúre naríka

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55,63-71; Jn 18.12-14,19-24)

⁵³ Supabatirä kuraräka ïpamaki imatiyaiki imaekekaki wi'iarä Jesúre ne'ewa'rika. Kire ne'eeyaeaka poto kuraräka

İparimaräre nimaupatiji toră rērīka. Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatiră judiorăka İparimarăoka rērīkară.* 54 I'supaka nabaaeka poto Pedrore ñoakuripi a'ririyaþaraka kurarăka İpamaki imatiyaiki wi'i pëteta'teka imaekarō'oră keyaeka. Toră kākatiră Tuparăte jiyipupaka õrīriwi'ia tuerimajaka kiþekajürírupaeka.

55 I'supaka simaeka poto kurarăka İparimară, supabatiră judiotatară İparimară imatiyaitataoka "¿Dakoapi Jesúre majāärüjejñu?", ãrīwa'ri jaibu'abaraka nimaeka. Supa imarī "Ikuþaka ba'ija Jesúre baaraþe", ãrīwa'ri bojarükirâte nayaþakopeka. I'supaka nayaþaeka simako'omakaja ba'ija oka kireka imaeka natōþoberika. 56 "Ika ba'ija Jesúre baaraþe", ríkumarăja naríþakiko'omakaja ï'ríkate bojaeka upakamarăa naboþakopeka. 57-58 ï'rārimară mi'mirikatiră imabeyuapiji ikupaka ãþaraka kire nokabaaeka:

— "Tuþarăte jiyipupaka õrīriwi'ia po'imajare baaeka yiþoapaterănu. I'supaka simako'omakaja maekarakarîmi be'erō'õjo ate sayibaarănu, po'imajare baaekamarăa", Jesúre ãþakā'ã yija ã'mitirape,— narika.

59 I'supaka bojariþotojo ï'ríka upakamarăa rukubaka oyija naboþakikopeka ruþu.

60 Supa imarī kurarăka İpamaki imatiyaiki nimaupati wājítaji mi'mirikatiră ikupaka Jesúre kijerñaeka:

— ¿Dako baaeră nare miokae'eberitiyyu je'e? ¿Dakoapi ãrīwa'ri i'supaka tîmaritakaja mire nokabaayu je'e?— kurarăka İpamakire kire ãrīka.

61 I'supaka kêrîko'omakaja Jesúre kire okae'eberika. I'supaka kimekâ'ña ikupaka kurarăka İpamakite kire jérñaeka ate:

— ¿Mi'iji bai mime Jā'merûkika Kiwâ'maekaki,† Tupară Maki?— kire kêrîka.

62 I'supaka kire kêþakâ'ña ikupaka Jesúre kire yi'rika mae:

— Æ'ña, yi'iji ñime. Supabatiră ñamajî Tupară pô'i ritapë'rôtoră Po'imaja Ma'mite rupamaka mijâ ïarănu. Supabatiră ïmipi oko ûmaka watopëkaþi yiruira'amakaoka mijâ ïarănu,— kire kêrîka.

63 I'supaka kêþakâ'ña ã'mitiritiră, boebariwa'ri kiðñu upakaja kijariroaka pemakato kurarăka İpamakire baibebataeka. "Tupară upakaja ñime", këñu ruku", ãrīwa'ri i'supaka kibaaka. I'supaka baawa'ri ikupaka aþerâ İparimaräre kêrîka:

— Dika ba'ija baaiki kime aþerăte ãrîrûkia jariwa'ribeyua mae, kopakaja ritaja ba'ija këñua morîwârûþatayu.

64 Mijaoka ã'mitiriko'oră ba'ija Tuparăreka kijaiko'a. Supa

* 14:53 La Junta Suprema (Sanedrín) de líderes judíos que gobernaba asuntos religiosos. † 14:61 Mesías

imariñ ḥmarākā'ā kire mabaarāñu je'e mijareka?— ārīwa'ri kijērīaeka kīparimarā jeyomarā imaekarāte.

I'supaka kēpakā'ā ã'mitiritirā,

—Oka ba'iaja kiro'si ima simamaka jāārikaja sime kire,— nimarakamakiji narīpataeka.

⁶⁵ Supabatirā ī'rārimarā Jesúre rijo'katapatebaraka kiñakoa pi'petätetirā kire napajeka. Kire pajebaraka ikuþaka kire najērīaroyika:

—¿Maki mire pajeiki? Karemarīa Tuparāte mire bojarākareka, “Iki yire pajeko'oka”, merīrāñu, — kire narīwā'imarīka.

Kire e'ewa'paraka Tuparāte jiysiþaka ūrīriwi'ia tuerima-jaaka kiþema þajerijarikarā.

“Jesúre ūrbeyuka yi'i”, Pedrote ārīkarō'ō

(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18,25-29)

⁶⁶ I'supaka ba'iaja Jesúre baabaraka wi'itōsiarā nimaeka poto pēterāja Pedrote imaeka rupu. Torā kimaeka poto kurarāka īpamaki imatiyaikiro'si ba'iraberirōmore kiþō'irā etaeka. ⁶⁷ Pedrote þekaõ'to wā'tarā jūrīrupamaka īatirā, ñoaka kire koyoirīkaeka. Topi ikuþaka kire kōrīka:

—Mi'ioka Jesús Nazaretkakika turiroiyirapaki mime,— kire kōrīka.

⁶⁸ I'supaka kire kōþakā'ā, ikuþaka kore kiyi'rika:

—I'supaka meñua ūrbeyuka yi'i, mijaiakaoka ã'mitiriwārūbeyuka yi'i,— kore kērīka.

I'supaka kore ārīweatirā, koþereka imaekarō'ōpi kiþoriwa'rika poto karaka akaeka. ⁶⁹ Topi ate kire īatōpotirā ikuþaka torā imaekarāte kōrīka:

—Í'í imaki Jesúka wārūrimajakakijioka kime,— nare kōrīka.

⁷⁰ I'supaka kōþakā'ā “Kika wārūrimajimarīki yi'i”, Pedrote ārīka ate. Ñoapañaka imatirā ate torā imaekarāte ikuþaka kire ārīka:

—Mi'ioka naka imaekaki, Galileakaki mime je'e aþeyari,— kire narīka.[‡]

⁷¹ I'supaka napakā'ā ikuþaka nare kiyi'rika:

—¡I'supaka mijá ãñukate ūrīberitiyaiki're yi'i! Waþuju yiþakijikareka ba'iaja Tuparāte yire baajīñu,— kērīka.

⁷² I'supaka kēñukā'āja ate karaka akaeka. Sakamaka ã'mitiritirā, Jesúre kire bojaeka kiþupakarā kire ña'rījārirarika, “Í'þakuri karaka akaerā baarāka rupu maekarakakuri, Jesúre ūrbeyuka yi'i”, merīrāñu.” I'supaka Jesúre ārīka kire ña'rījārapakā'ā, jimariña Pedrote orika.

[‡] **14:70** Por el acento de Pedro, adivinaron que él era de Galilea. Todos los discípulos de Jesús eran de Galilea menos Judas.

15

Pilato pō'irā Jesúre ne'eeyaeka

(Mt 27.1-2,11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Supabatirā aperīmi bikitojo īparimarā imatiyarimaja ni-maupatiji rērīkarā ate. Kurarāka īpamarā, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judiorāka īparimarāoka torā nimaeka. Rērītirā "Ikupaka Jesúre mabaajīnū", āparaka najaibu'aea. Topi mae, Jesús pitaka pi'petirā Pilato pō'irā kire ne'ewa'rika.

² Kipō'irā kire ne'eeyaeka poto ikupaka Pilatore kire jērīaeka:

—¿Mi'i bai judiotatarā īpamaki?— kire kērīka.

I'supaka kire kēpakā'ā, ikupaka Jesúre kire ārīka:

—Mi'iji āñuka i'supaka,— kire kērīka.*

³ Supabatirā kurarāka īpamarā rīkimaka ba'ija Pilato wājitatāji Jesúre nokabaaeka. ⁴ Supa imarī ikupaka Pilatore kire jērīaeka ate:

—¿Dako baaerā miokae'eberitiyyayu je'e? ¿Ritaja mire nok-abaaika mia'mitiribeyu bai je'e?— kire kērīka.

⁵ I'supaka kire kērīko'omakaja Jesúre okae'eberika rupu. Kiokae'ebepakā'ā īawa'ri, i'supaka imaekakite īkoriberiroyikaki imarī, marākā'ā ārīberijīka Pilatore jarika.

"Jesúre najāāpārū", narīkakaka

(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

⁶ ī'rākuri wejejē'rā rakakaja Pascua bayá simaroyika poto ī'rīka wēkomaka imariwi'iarā imakite Pilatore poataroyika. I'supaka kibaaroyika simamaka ī'rīka sareka imaekakite kipoatarika po'imajare yapaea. ⁷ I'supaka nabaaeka poto wēkomaka imariwi'iarā Barrabásre imaeka kika ba'ija baaekarāpitiyyika. Roma īpamakire yi'ribériwa'ri tokarā surararākaka jīparaka po'imajare jāāeka mirāki kimaeka.

⁸ Supa imarī rīkimarāja eyaekarā ikupaka Pilatore narīka:

—Mibaarijariroyika upakaja, ī'rīkate miptoatarika yija yapayu,— kire narīka.

⁹ I'supaka kire naþakā'ā ikupaka nare kērīka:

—¿Makire yipoatarika mijá yapayu? ¿Yaje judiotatarā īpamakire yipoatarika mijá yapayu je'e?— nare kērīka.

¹⁰ "Jesúre ā'mijairā imarī, yipō'irā kurarāka īpamarāre kire e'eetayu", ārīþupajoaekaki imarī, kire poatarika yapakopekaki imarī, i'supaka kērīka. ¹¹ Jesúre poatarika kiyaþako'omakaja kurarāka īparimarā puri jājirokapí ikupaka ritaja po'imajare ārīkarā:

* **15:2** La respuesta puede entenderse como "Sí, como usted dice", o "Usted es quien lo dice." Probablemente Jesús no afirmó claramente que era rey de los judíos para que Pilato no pensara que él refiere a un rey político como César o Herodes.

—“Barrabásre miþoatabe Jesú斯 ð'toarã”, Pilatore mijá ãþe,— kurarãka ðpamarãre ãrïka.

12 “Barrabásre miþoatabe”, naþakã'ã ð'mitiritirã ikuþaka Pilatore nare yi'rika:

—I'suþaka yibaarãkareka, “Judíotatarã ðpamaki”, mijá ãñukate þuri ðmarãkã'ã yibaarãñu je'e?— nare kérïka.

13 I'suþaka këþakã'ã ð'mitiritirã, akasererikapi,

—ðYapua tetaekarã kire miþatakãlarüþepabe!— kire narïka.

14 I'suþaka narïko'omakaja,

—ðDakoa ba'iaja kibaaeka je'e?— nare kérïka.

I'suþaka këþakã'ã, jãjibaji nakasereka ate,

—ðYapua tetaekarã kire miþatakãlarüþebel!— narïka.

15 Suþa imarõ po'imajaka jia imarika yapawa'ri Barrabásre kiþoataeka mae. Jesúre þuri, ajeakaka þajerükia nabaaeka imaroyikapi surararãkare kiþajerüjeka. I'suþaka kire nabaaeka be'erõ'ðpi, “Yapua tetaekarã kire þatakãrã mijá e'ewa'þe”, Pilatore nare ãrïka.

16 I'suþaka kijã'meka simamaka topi a'ritirã ðpi Pilato wi'itõsiarã† nakãkaeka mae. Suþabatirã torã imaekarã surararãkare nakaeka nimaupatiji Jesú斯 põ'irã narẽñaokaro'si.

17-18 Wi'itõsiarã nimaupatiji rðrñpatatirã jairoþemakato iyayaþea uþaka ðoika Jesúre najãawã'imarïka, ðpire jãäroyikakaka. Suþabatirã þotatãkobu'ya baatirã, kiruþuko'arã tuatirã ikuþaka kire nawapeperiwã'imarïka:

—Jia ritaja mire najiyiþuþayeerû, judíotata ðpamaki,— kire ãþaraka, ba'iaja kire najaiwã'imarïka.

19 Suþabatirã yapuaþi kiruþuko'arã þajerijaþaraka kire narijo'kataþaterijarika. Kiwãjtâji ñukurupatirã eewã'imaparaka kire nawapeka. “ðMi'i imaki ðpi imatiyaiki bai?”, ãþaraka kire nawapeka. 20 Kire eewã'imarõweatirã kijairoþemakato iyayaþea uþaka ðoika e'etirã mamari kijãäekatojo kire najãäeka ate. Suþabatirã yapua tetaekarã þatakãrã kire ne'ewa'rika mae.

Yapua tetaekarã Jesúre þatakãrã ne'ewa'rika

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

21 Kire ne'ewa'rika poto Simón, Cirenewejeakakire naþo'irã etaeka. Alejandro, Rufoþitiyika ðparã þaki kimaeka. Jerusalénwejarã eyatirã Jesú斯 wã'tapi Simónre o'riwa'rirã baaeka poto Jesúre naþatakãlarükia yapua tetaeka surararãkare kire kôkerüjeka.

22 Suþabatirã Gólgota wãmeirõ'orã Jesúre ne'ewa'rika. “Ruþuko'a ð'þusia”, ãrïka simaeka Gólgota. 23 Torã eyatirã iyaokoa, mirra ðkoa rukeka‡ kire nasñamaka sakiukuberika.

† 15:16 Llamado pretorio en latín. ‡ 15:23 Un sedante para que no sufra tanto

24 Torājīrā mae Jesúre kijariroaka e'etatirā, yaþua tetaekarā kire naþatakīaeka. Kijariroaka yaþawa'ri ikuþaka narīka: "Ni'i kijariroaka e'erika mairā", āþaraka barewā'imarīrikaþi surararākare sakorika. I'suþaka barewā'imarīrikoþi kijariroaka kijāækato ne'eka mae.

25 Bikitojo botarakaoteñarirakakuri aiyajērā eyawa'rika þoto kire naþatakīaeka mae. 26 Kiruþuko'a bo'irā yaþupāia o'oeka najīl'ataeka. "Oka kireka imaeka þareaja i'suþaka kijūayu", narīrū ãrīwa'ri i'suþaka nabaaeka. "I'ñ kime judiotata ñþamaki", ãrīwa'ri sarā no'oñl'aea simaeka. 27 Torā ñþarā karee'erimajareoka naþatakīaeka. ñrīka kiritapē'rōtopi, aþika kikākōpē'rōtorā nimaeka. 28 I'suþaka Tuparā majaroþūñureka sabojetika simamaka i'suþaka kiro'si simaeka. Æ'mitirkōrī je'e: "Ba'aja baairāþituyika kimamaka, ba'aja baaiki kime kiro'si", þo'imajare kireka ãrīrāñu, ãrīwa'ri o'oeka simaeka.

29 Jesúr wā'tapi o'rikarā kire jiyipuþayeberiwa'ri naruþuko'a nari'meka. Ikuþaka ãrīroyikarā:

—¡Yaa! "Tuparāte jiyipuþaka ñrīwi'ia yipoapaterāñu. I'suþaka baatirā, maekarakarīmi be'erō'ð sayibaarāñu ate", merāpe. 30 I'suþaka baaiki mimaye'e, mirikaþi miõñu upakaja miþo'ia mitābe. Suþabatirāoka yaþua tetaekarā mire naþatakīaikaþioka miruira'abe,— jaiyuyebaraka kire narīka.

31-32 Kurarāka ñþarimara, Moiséte jā'meka wārōrimajaoka ikuþaka āþaraka kire jaiyuyekarā:

—Aþerāte tāækaki imariþotojo kiõñu uþakaja kiþo'ia þuri kitawārūbeyu. Karemarīa Mesías, Israelka'iakarā ñþamakitaki kimarākareka, kiruirāñu. Yaþua tetaekarā kiriimaka ñatirā, "Rita, ikiji mime", kire marīrāñu,— þo'imajare narīka.

Jesúr wā'tarā yaþua tetaekarā patakīaekarāoka naka ñrātiji kire jaiyuyekarā.

Jesúre þuþparirika

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

33 Wājítaji aiyate eyawa'rika þoto wejea ñamita'rika. Maekarakakuri aiyajērā be'erō'ðjīrā saborika ate. 34 Saborika þoto jājirokarā ikuþaka Jesúre jaiwataeka:

—Eloí, Eloí, ¿lama sabactani?— kērīka. (Hebreo okarā ikuþaka ãrīrika simaeka: "Tuparā, Yíþaki, ¿dako baaerā yire miarīrīra'atayu?", ãrīrika simaeka).

35 Kire ã'mitiritirā, ñrārimara torā imaekarāte ikuþaka ãrīka:

—Tuparāte bojañjirimaji imaekaki Elíasre kiakakoyu,— narīka.

36 Suþa imarī ñrīka torā imaekaki okoarā samañu'amaka u'rie'eika§ e'erī rīrīwa'rikaki. Se'eetatirā iyaokoa

kā'marikarā sakiñu'aea. Supabatirā Jesús rijearā yaþuaþi sakitaaruþakopeka sakimi'mirñaokaro'si. I'supaka kire baakopefirā ikupaka þo'imajare kērīka:

—Jaika ruþu mijā ta'abe. Elías imaekekakire kire ruetamaka mairā,— nare kērīka.

³⁷ I'supaka kērīka be'erō'õ jājirokapí akaseretirā Jesúre þuparirika mae. ³⁸ Kiþuparirikarō'ðjíte Tuþarāte jiyipuþaka ðrīwi'iarā, sayapāia mo'rīa baata'teka imaeaka ðipi beriruika ka'iarā eyabaka. ³⁹ Jesúre þuparirika þoto surararāka ðamakire yaþua tetaeka wājítāji yoiríkamaríka. Kiþupariþakā'ã ðatirā,

—Tuþarā Makitakiji ðire imakoþeka mirākiyu,— kērīka.

⁴⁰ Ñoakuriþakaþi rōmijā ðrārimarāoka kiþupariþakā'ã kire ñaekarā. Nawatopekarā nimaeka ikarakamarā aþerā: María Magdalena, supabatirā María, José, kirī'í Santiago ðparā þako koimaeka María. Supabatirā aþeko Salomé imaeakako. ⁴¹ Galileawejejarā Jesúre imataþaeka þoto kire jeyobaaeka mirārā nimaeka ðrā rōmijā. Ríkimarāja rōmitika Jerusalénrā kika eyaekarāoka kiþupariþakā'ã ñaekarā.

Jesúre þupariþakā'ã ðatirā ãta wi'iarā kire ne'ewa'rika

(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴²⁻⁴³ Torā aþika, José Arimateawejeakakire imaeaka. (Judíotatarā ðparimarā imatiyaitatakaki kimaeka). Supabatirāoka jiyipuþaka þo'imajare kire ðnuka kimaeka. “Tuþarāte wā'maekaki imarī, ritaja þo'imajare jia Jesúre jā'merāñu”, ðrīrikaoka ðnuka Josére imaeaka. Jesúre þuparirika þoto rā'irikoyajaj sajaritika simamaka, kūþajíji sajariwa'rika jērītarirīmi ruþu jieweibaraka nimaroyikarīmi þuririka. Suþa imarī ñojimariði ãta wi'iarā Jesús majaka natariyaaþaeka. Suþa simamaka okajājia jaritirā kíkirimarāja Pilato þo'irā a'ritirā Jesús þo'ia Josére jēñeka. ⁴⁴⁻⁴⁵ I'supaka kēþakā'ã ð'mitiritirā, “Yee, ¿kopakaja kiþuparirityu bai?”, Pilatore ðrīþuþaoþaeka. Suþa imarī surara ðamakire Pilatore akaeka “¿Yaje rita simatiyayu?”, kire ãñaokaro'si. “Rita sime”, surararāka ðamakire kire ðrīka ð'mitiritirā, Jesús þo'ia Josére ke'erüjeka. ⁴⁶ I'supaka kēþakā'ã ð'mitiritirā, Jesúre buteokaro'si ðrāto sayapāia boia jíakaka Josére waþaïjika. Supabatirā kiþo'ia ruerī ke'rika mae. Kire rueweatirā sayapāiaþi Josére kire buteka. I'supaka kire baatirā ãta wi'ia þo'imajare baaekarā kire kitaeka. Sarā kire tatinā ãta jo'bakaþi sakitāteka. ⁴⁷ María Magdalena, María, José þakopeþiyika kire kitaekarō'õ niaeaka.

16

Õñia Jesúre jariþe'rika

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Jēřītarirīmi, aiyate ka'raeka be'erō'ō María Magdalena, María Santiago pako supabatirā Salomé wāmeikopitiyika maekarakakorā ruþuko'a wearükia jia jiijīsia nawaþajika, Jesús po'iarā yo'yeokaro'si. ² Ba'irabeū'murirīmi* bikitojo wārīrika ña'rīþataeka poto na'rika ãta wi'iarā. Aiyate warara'aekarō'ōjíte torā na'ririñarika. ³⁻⁴ Supabatirā natiyiaja ikupaka najaibu'arijarika:

—Ãta jo'bakaþi ãta wi'ia natãteka, ¿maki maro'si se'etarāki ruku?— narību'arijarika.

Torā neyaeka poto ãta jo'baka aþerō'ōrā satapamaka niaeka. ⁵ Æta aþerō'ōrā taþamaka ïatirā, sarā nakākawa'rika. Torā kákawa'ritirā ïapūataerā baakörī nakākawa'rika koperitapē'rōtöpi, ï'rīka bikirimaji saya boia jääkite ruþamaka niaeka. Kire ïatirā rōmijäte þupatatiyaeka. ⁶ Naþupatamaka ïawa'ri, ikupaka nare kẽrīka:

—Mija þupata'si. Jesús Nazaretkaki yaþua tetakarā napatakíarapakite mo'arī mijā i'tayu. I'supaka simako'omakaja kimabeyu õ'õrā. Kiþupariþakā'ā õ'õrā kire nayayeraþaka be'erō'ō kopakaja õñia kijariþe'yu. Mia, õ'õrā kire natakoperaþarō'õrā karemariña kimajika. ⁷ Mija a'þe. Kika wārūrimaja miräräte, supabatirā Pedoreoka ikupaka mijā bojaþe: “Mija ruþubajirā Galilearā eyaokaro'si a'riweitiki Jesús. Mijare kibojatika uþakaja torā kire mijā ïatõþorāñu”, ãrīwa'ri nare mijā bojabe,— nare kẽrīka.

⁸ I'supaka kẽrīka ã'mitiritirā, þupatatiyawa'ri tarabaraka rōmijäte ru'riþoriwa'rika. I'supaka simaeka ïatirā naþupataeka simamaka, aþeräte samajaroka nabojaþibaberika.

Õñia kijariþe'rika be'erō'ō María Magdalena wāmeika imaeakakote Jesúre þemakotowirika

(Jn 20.11-18)

⁹ Najēřitaroyikarīmi be'erō'ōkarīmi bikitojo õñia Jesúre jariþe'rika. Bikitojo ñamiji õñia jariþe'ritirā María Magdalena þō'irā mamarítaka Jesúre þemakotowiriū'mueka. Í'potēñarirakamaki Satanárika ima koreka ña'rījāikaräte kipoataeka miräko koimaeka. ¹⁰⁻¹¹ Kire ïatirā, kika turitapäeka miräräte bojarī ko'rika. Ba'iaja þupariwa'ri oþaraka nimaekarō'ō naþo'irā eyatirā ikupaka nare kõrïka: “Õñia Jesúre jayu ate. Kire ñiako'a simamaka ñañu”, ãparaka nare kobojakopeka. I'supaka nare kobojako'omakaja kore nayi'ribikerika.

Kika wārūeka mirärä ï'parā þō'irā Jesúre þemakotowirika
(Lc 24.13-35)

* **16:2** Domingo

¹² I'supaka nare kōrīkoþeka be'erō'õ ñ'parā Jesúka wārūeka mirārā Jerusalénpi na'ririjarika poto nare kiþemakotowirika apeaja ñoiki jaritirā. ¹³ Pe'riwa'ritirā aþerā Jesúka wārūeka mirārāte sanabojaeka. “Jesúre yija ñako'o”, nare nabojako'omakaja nare nayi'ribberika ate.

“Ikuþaka yirika þo'imajare mijā wārōrāñu”, ñarīwa'ri Jesúre bojaeka

(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁴ I'sia be'erō'õ kika wārūeka mirārā ñ'rō'þpuarāe'earirakamaki imakekarāre ba'arupaekarō'ðrā Jesúre þemakotowirika. Naþo'irā þemakotowiritirā, ikuþaka nare kērīka:

—Óñia yijariþe'rapaka be'erō'õ, ¿dako baaerā aþerā yire ñaraþarāte bojarapaka mijā yi'ririyaþaberitiyaraþe?— ñarīwa'ri nare kiwaþeka.

¹⁵ I'supaka nare ñarītirā, ikuþaka nare kērīka:

—Ritatojo wejearā mijā aþe, yirika ritaja þo'imajare ðrīþatarū, ñarīwa'ri nare sabojataþaokaro'si. ¹⁶ Yirika ã'mitiripéawa'ri, “Jesúre yi'yuka ñime mae”, ñarīwa'ri kiruþuko'a jūjerñyeiki, ba'iaja imarika tiybeyurō'ðrā a'ribesarāki. I'supaka simako'omakaja yirika ã'mitiripéabeyukaro'si þuri ba'iaja kibaaika waþa ba'iaja imarika tiybeyurō'ðrā Tuparāte kire þüatarāñu. ¹⁷ Mija ñabe. Ikuþaka yire ã'mitiripéairāte nabaabearāñu: Yirirā nimamaka tērīwa'ribaji yirikapi Satanárika ima ña'rījäikarāreka þoatarijarirāñurā. Supabatirāoka aþerā oka noribeyua najairāñu. ¹⁸ Äñaka nañi'akoperāka, supabatirā okoa rīmaka nukukoþerākaoka dakoa nare o'ribesarāñu. Po'imaja jīñurā þo'iarā napitaka naja'apearāka potojo þo'imajare jājirijarirāñu,— nare kērīka.

Mabo'ikakurirā Jesúre a'rika

(Lc 24.50-53)

¹⁹ I'supaka maiþamaki Jesúre nare ñrīka be'erō'õ Tuparāte mabo'ikakurirā kire e'emiawa'rika. Suþa imarī kiþo'irā kiritapé'rōtopi Jesúre ruþe mae, tērīrikaja jiyipuþaka ðrīrūkika imarī. ²⁰ Kimirīwa'rika be'erō'õ kika wārūeka mirārāte kirika bojataþarī a'rika. I'supaka bojataþabaraka nimaeka poto, niakoribeyua þo'imajare nabeaokaro'si Maiþamakite nare jeyobaaroyika, “Rita sime nabojaika”, þo'imajare ñaokaro'si. I'tojírāja sime ruþu.

Hechos de los Apóstoles

Espíritu Santore mijare yiňa'ajāärāňu, Jesúre ārīka

¹⁻² ¿Yaje mime Teófilo? Bikija þápera miro'si yiþüataü'murape. Jesúre imaroyirapaka, supabatirä kiwäröroyirapakakaka saþi mire yibojaþüarape. Ritaja mire yibojaikareka mabo'ikakurirä Tuþaräte kire e'emiaekarõ'õjirä miro'si yo'otiyirape. Mabo'ikakurirä Tuþaräte kire e'emiaeरä baaeka ruþu kirika bojariroka bojirimaja kiwã'maeкарäka kimaeka. Espíritu Santore kire jeyobamaka kiyaþaeka upakaja nabaarükiakaka nare kibojaeka. ³ Reyariþotojo õňia kijariþe'rika be'erõ'õ ï'räkurimariňa kimajaroka bojataþarükiräte kiþemakotowiriroyika. ï'þarä po'imajarakarõmi i'supaka nare baabaraka Jesúre imaeka. "I'kitakijioka kime", nañaokaro'si supa kibaaroyika. Supa baabaraka "Ikuþaka yire yi'yuräte jã'mebaraka Tuþaräte nare imaruþutaräňu mae", äþaraka nare kiwärörijarika.

⁴ ï'räkuri naka rẽrtirä ba'abaraka kimaeka þoto, ikuþaka Jesúre nare bojareka're:

—Jerusalénräja mijá imabe ruþu. Maþaki Tuþaräte mijare bojaeka upakaja Espíritu Santore mijare kiþüataräňu. Supa imarõ ð'õräja kire mijá ta'abe. Koþakaja mijare yibojaroyirapaka ä'mitiriyiraparä mijá ime. ⁵Mamarõ þuri okoaþi takaja ruþuko'a po'imajare Juanre jüjeka. Maekaka þuri no'oþirämarõja Espíritu Santore Tuþaräte mijare ña'ajääräňu kiyaþaika upakaja mijá imawärüokaro'si,— kika wärüekaräte këřika.

Mabo'ikakurirä Jesúre a'rika

⁶ ï'rärimi ate Jesúka rẽrtirä ikuþaka kire narïka:

—Yija ïpamaki, “Maekaka þuri Romatataräte þoatatirä Israel ka'iakaräre yijä'meräňu Tuþaräte þüataekaki imarõ”, ¿yaje meňu je'e?— kire narïka.

⁷ Supa naþakä'ã ikuþaka nare këřika:

—Maräkä'ã baatirä mijá ðrïkumarä sime. Maþaki Tuþarä ï'räkaja sõñuka. ⁸ I'supaka simako'omakaja Espíritu Santore mijare ña'rïjääräka þoto, okajäjia mijá jariräňu. I'supaka jariwa'ri apea wejeearä a'ritirä, yika imaekarä imarõ, yimajaroka nare mijá bojaräňu. Jerusalénrä, Judeaka'iarä, Samariaka'iarä, supabatirä ritatojo wejarekaoka, yimajaroka mijá bojari-jariräňu,— nare këřika.

⁹ I'supaka nare kērīka be'erō'ō, kire nayoiyukā'āja, mabo'ikakurirā ke'rika. Oko ūmakakarā keyawa'rika poto kopakaja kiōberika. ¹⁰ Ke'pakā'ā wejepemarāja nañakoarika. I'supaka nimekā'āja ikuþparō'ōþiji ū'parā ángelrāka boia jariroaka jääkarā naþpō'irā þemakotowirirīkaekarā. ¹¹ Topi ikuþaka nare narīka:

—Galileakarā, wejepemarāja mijā ñakoaria'si mae. Mijaka imaroyiraþaki mabo'ikakurirā Tuþarāte kire e'emiamaka mijā ñaikijoika topi mijā þō'irā etarāki ate ke'yū uþakajaoka,—nare narīka.

Judaswāsa ð'torā Matíare ne'eka

¹² Olivos wāmeika þusiarā nimaeka apóstolrāka. I'sia be'erō'ō Jerusalénrā naþe'rika mae, nimaekarō'ōþi koyikuriji simaeka simamaka. ¹³ Wejearā eyatirā wi'iarā neyaeka. Ímika wi'iareka mirīwa'ritirā, kurarakarā ū'rākō'rīmatorāja neyaeka. Ikuþati nimaeka torā eyaekarā: Pedro, Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo maki Santiago. Supabatirā aþerā imaekarā Simón Celote, supabatirā Santiago maki Judas. ¹⁴ Jesúz be'erō'ōkarā, kiþako María, supabatirā aþerā rōmijāþituyika ū'rākō'rīmatorāja narērīroyika ū'rīka uþakaja þupþajoawa'ri Tuþarāka jairā.

¹⁵ I'supaka nabaaroyika poto Jesúre ã'mitiriþearī naka narērīroyika, ciento veinte rō'ðjirā þo'imaja nimaeka. ū'rākuri i'sirakamarā watopekaþi mi'mirīkatirā ikuþaka Pedrore nare bojaeka:

¹⁶ —Wātaka ñoñurā, mijā ã'mitiþe. Bikija mañeki David imaroyikaki Espíritu Santore kire ãþakā'ā, Jesúre nañi'aerā Judare bojajāärükiakaka, kio'oeka. ¹⁷ Mia je'e, yijakakiji Judare imakoperoyiraþe. Jesúka yija imaokaro'si yijare kiwā'maeka uþakaja kiwā'maekaki. ¹⁸ (I'supaka imariþotojo niñerū yaþawa'ri Jesúre kibojajāäráþe. Kibojajāäráþaka waþa mirāka kipe'atarapekaþi ka'ia nawaruaraþe. Sarā mae kirupuko'api ña'ritirā, kiñe'mea kijāwatarape kitaþisia þoriþateribaka. ¹⁹ I'supaka kibaaeka ã'mitiritirā, Acéldama Jerusalénkarāre sawāmejī'aea i'sia ka'ia. Nokaþi, "Riweka'ia", ãrīrika simaeka).* ²⁰ Ikuþaka Davidre bikija o'oeka:

"Baiparāmarīa wi'ia jariwa'rīrāka sarā imaekakite a'ritaþawa'rika simamaka. Aþika etatirā sarā imaberijíki."

Topi þuri,

"Aþika o'atirā kiba'iraberū", ãrīwa'ri David imaroyikakite o'oeka uþakaja baaeka.

* **1:19** Probablemente la información en versículos 18 y 19 no fue dicho por Pedro, sino es añadida por Lucas, el escritor para ayudar al lector entender que pasó a Judás.

21-22 I'supaka kibaaeka simamaka kire o'arika sime mae. Mia, maiꝝamaki Jesúre maꝝō'irā imaroyiraꝝaka poto makaja imaroyiraꝝakite ma'eye'e. Juanre ruꝝuko'a Jesúre jūjemaka ūækaki, mabo'ikakurirā Jesúre a'rikarō'ōjirā maka imaroyiraꝝaki kimajīñu. Suꝝabatirā reyariꝝotojo ñōnia Jesúre jariꝝe'rika be'erō'ō kire ūækakioka kimarākareka jia simarāñu, — Pedrote nare ūrīka.

23 Torājirā mae, ūparā torā imaekarāte nawā'maeka. "José, Matíaspitiyika nime jia puꝝakirā", narīka. José Barsabás kiwāmea imako'omakaja aƿewāme Justo kire narīka.

24-25 Torājirā mae,

—Yija ūpamaki Jesús, mi'i imaki ritaja po'imajare puꝝajoika ñōñuka. I'supaka simamaka "Ū'ī kime Judas õ'toarā o'arūkika mijaka wārōrimaji", ūrīwa'ri yijare miōrīrūjebe. Mia je'e, Judas puři yijare a'ritaꝝaraꝝaki ba'iaja baarika yaƿawa'ri. Suꝝa imarī maekaka ba'iaja baariwaƿa tiybeyurō'ōrā kime,— kire narīka.

26 Suꝝa imarī José wāmea ātarā no'oju'aea, suꝝabatirā Matías wāmea aƿorā. Topi mae jotoarā jāātirā, sanajājeeka mamariñ ū'rīrāñuo ūaokaro'si. Sūatirā, "Matías kime Tuparāte wā'maiki", narīka. Torājītepi ūpoū'ƿuarāe'earirakamakiro'si kijarika mae.

2

Espíritu Santore nare ña'rījāika

1 Pentecostés* bayarīmi seyaeka poto Jesúre yi'yurāte nimaupatiji ū'rākō'rīmatorāja narērīkū'ika. 2 Ikuƿarō'ōpiji jājia wīrōa baeika upaka sokaarika wejeƿemapi. I'sia wi'iarā ruƿataekarā nimaupatiji jia sana'mitirika. 3 Suꝝabatirā pekajū'rēika upaka simamaka niaeaka. I'supaka pekajū'rēikaƿi pībitirā nimaekarakamakireje saña'rīƿeika. 4 Sapí Tuparāte puƿataekaki Espíritu Santore nare ña'rījāika. Nareka ña'rījāitirā aƿerā oka na'mitiribeyua imakopeikaja nare kijaiwārūrūjeka. I'supaka kibaamaka nimaekarakamakiji rakakaja jairā na-jarika kijā'meka upakaja.

5 I'sia poto judótatarā imariƿotojo aƿerō'ōrā po'ijirikarāoka Jerusalénwejearā imaekarā. I'sirokapí ūrīwa'ri rakaka oyiaja jairā nimaeka. I'supaka imariƿotojo jia Tuparāte jiiyipupayeeirā nimaeka. 6-7 Torājirā mae wīrōa baeika upaka okaaririka ā'mitiritirā, ū'rāoka torā rērīkarā. Torā eyatirā rakakaja jairā imariƿotojo nokarokapí jairāte ā'mitiyurā nimaeka. I'supaka simamaka jimarīa naƿupataeka. Topi natiyiaja ikupaka najaib'u'aea:

* 2:1 Fiesta judía que se celebraba cincuenta días después de la Pascua.

—Galileakarā nime. ⁸ Tokarā imariþotojo ȝmarākā'ā mijā oka, supabatirā yija oka þariji najaiyuje'e? ⁹⁻¹¹ Ī'rātamarā maime. Mija īabe: Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egiþto, supabatirā Cirenewejea a'riwa'ri Libia, supabatirā Romakarā maime. Creta, Arabiaþi i'taekarāoka imarā maka. Supabatirā Romaþi i'taekarā, judíorāka, supabatirā Tuþarāte jiyipupayeerijayurāoka imarā naro'si. Suþa imariþotojo, tērīwa'ribaji jia Tuþarāte baarimajaroka mokaþiji maka Galileakarāre jairijiyu,— ãrību'abaraka nimaeka.

¹² Puþatatiyawa'ri, marākā'ā ãrīrika imabepakā'ā ikuþaka narīka:

—¿Dakoþpi ãrīwa'ri suþa nabaayu?—

¹³ Suþabatirā aþerimarā þuri,

—Nukuwejabiyu,— ãparaka ba'iaja neewā'imarīka.

Torā etaekarāte Pedrote bojawārōeka

¹⁴ I'suþaka nañua ã'mitiritirā, Pedro, kijeyomarā ī'rōu'þuarāe'earirakamarā pitiyika jia wāärō'ðrā nawirirīkaeka. Torājīrā jājirokapi ikuþaka Pedrote ãrīka ritaja torā imaekarāte ã'mitiyaokaro'si:

—Judíorāka aþerō'ðpi i'taekarā, supabatirā Jerusalénkarāoka jia mijā ã'mitipe ruþu. ¹⁵ “Nukuwejabiyu”, yijareka mijā ãrīko'omakaja wejabiribeyurā yija. Sajē'rākamarā simamaka imabeyurā ruþu ukuwejabiyurā. ¹⁶ Ikuþaka simatiyayu. Yijare mijā īaika, “I'suþakaja simarāñu”, Tuþarārika bojaþirimaji, Joel imaekekakite ãrīka. Mia je'e:

¹⁷ “Ó'ðjīteþi ñamajī wejetiyia seyarāñurō'ðjīrā Espíritu Santore ritatojo wejeareka imarāte yiña'ajāärāñu. Suþa imarī mijā makarā yirika bojarimaja nimarāñu. Bikirimajare þuri wāärō'ðrāja yibaarūkia ñiarūjerāñu. I'suþaka simako'omakaja þakiarāte þuri nakärōmarō'ðpi nare sayibearāñu.

¹⁸ Torājīrā mae, Espíritu Santore yiña'ajāärāñu yijā'meika upakaja baairāte. Rōmijāte, ïmirijareoka i'suþaka yibaarāñu yirika bojariroka bojarimaja nimaokaro'si.

¹⁹ Mija jērāko'abeyua wejeþemarā mijare yibearāñu. Suþabatirā ritaja wejeareka i'suþaka yibaamaka, ‘Tērīriki kime Tuþarā’, þo'imajare ãrīrāñu. I'suþakajaoka þitā'muþi þuyurā, supabatirā þeka jū'reika ûmakapuþakā'ā niarāñu.

²⁰ Mia je'e, ïmikaki aiyate neiñamita'rimaka, ñamikakioka, riwerō'ðjīrā jū'aka jarirāki. I'suþaka simarāka þoto wejetiyia seyamaka, jia supabatirā ba'iajaoka þo'imajare baaeka ïatirā, sawaþa maiþamaki Tuþarāte

nare baarāñu. Imatiyairīmi simarāñu i'suþaka kibaarāñurīmi.

21 'Niþamaki, ba'aja baaiki ñime. Ba'aja yibaaika miye'kariabe', yire ãrīrāñurāte þuri, ba'aja nabaaeka waþa Tuþarāte nare baabeserāñu", Tuþarāro'si Joelre o'oeka,— ãriwa'ri Pedrote nare bojaeka.

22 Sabe'erō'õjite ikupaka Pedrote nare ãrīka ate:

—Mija ã'mitiþe Israelkarā. Jesú Nazaretkaki Tuþarārikaþi maikoribeyua mijare baabearoyikaki. I'suþaka Tuþarāte baaeka simamaka "Kijā'meka uþakaja Jesúre baaeka", ãriwārūirā mijā ime. ²³ I'suþaka simako'omakaja, Jesúre ã'mijilaraþarā, kire okabaaraþarā mijā ime. Suþabatirā yaþua tetaekarā kire mijā þatakīarūjeka. I'suþaka mijā baarūkia ðritikaki Tuþarā þuri. "Ba'aja kire nabaarāka imako'omakaja yi'i þuri jia þupajoawa'ri Jesúre þuatarāki", Tuþarāte ãrīka. ²⁴ Ba'itakaja jūabaraka Jesúre reyako'omakaja Tuþarā þuri õnia kire jariþe'rirūjekaki, reyariba'imarīka Jesúre imaeaka simamaka. ²⁵ Suþa imarī mañeki, David, Jesúre imarākakaka þupajoawa'ri, ikuþaka kio'oeka:

"Maipamaki, yikaja yire jeyobaabaraka mime. Suþa imarī wayuþi'ribeyuka yi'i.

26 Suþa imarī jijimaka yipuþakaþi ñime. I'suþaka simamaka jijimakaþi mikā yijaiyu. Suþabatirāoka 'Reyariþotojo õnia yijariþe'rirāñu', ãñuka ñime.

27 Maiþamaki, miyaþamaka, reyairāte nayayeirō'ðrā imarūkimarīka ñime. Suþabatirā mirikitaki imawa'ri, miyaþaika uþakaja baarimaji ñimamaka yiþo'ia mirabarūjebesarāñu.

28 Suþa imarī õnia yire mijariþe'rirūjerāñu. Suþabatirā jia jijimaka ñimarāñu ate mikā imawa'ri", ãþarakaka David imaeakakire o'oeka're.

29 Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Mañeki David imaeakakite reyamaka ð'ðrāja kire nayayeka suþakaja kimajapema õiñuju rupu. ³⁰ Suþa imarī kiro'si imarūkiakamarīa þupajoabaraka suþa Davidre ãrīka. Ñamajī imarūkiakaka bojarimaji kimaeka. I'suþaka imarī, "Ñamajī ð'rīka yiriþarāmi kimarāñu Tuþarāte þuatarūkika, yuþakajaoka iþi imarūkika", ãriwa'ri David imaroyikakite þupajoaeaka, Tuþarāte kire ðrīrūjemaka. ³¹ Sõñuka imarī, "Jā'merimaji Tuþarāte þuatarāñuka reyariþotojo õnia jariþe'rirāki. Suþabatirā reyaekarāte imarō'ðrā imabesarāki imarī, kiþo'iaoka rababeserāka", ãriwa'ri kio'oeka're. ³² Jesúre reyarapaka be'erō'õ, kire yija ðarape ate. Suþa imarī "Tuþarāja suþa kire baaraþaki", yija ãriwārūyu. ³³ Mabo'ikakurirō'ðpi imatirā Tuþarāte akaeka Jesúre. Suþa imarī Tuþarāte imarō'ðrā kiritapē'rōto

jiyipupayeerükirō'ōpi kirupe mae. “Ō'ōrā jā'mebaraka ūima upakaja Espíritu Santore miþüatabe”, Jesúre kērīka. Supa imarī Jesúr mae yijare Espíritu Santore ū'a'jāäekaki. Mae mijā ūako'a, mijā ū'mitiriko'a, Espíritu Santore yijare ū'rījāäkakaka sime. 34 Ate David imakakirika ikuþaka mijare yibojayu. “Yi'iji i'supaka ūimarāñu”, ārīwa'rimarīa Davidre so'oeka. Dakoaþi ārīwa'ri ritikaja Tuparā þō'irā kiþo'ia mirīwa'ribijīki iki. I'supaka simamaka Jesúre mirīwa'rīukia simamaka ikuþaka Davidre o'oeka:

“Yiritaþē'rōto jiyipupayeerükirō'ōpi mirupabe,

35 mimajamarāre yitērīþatayuju', Tuparāte ūñu ūipamakire”, ārīwa'ri David imakakite o'oeka.

36 Supa imarī ritaja Israelkarā, ika jia mijā ūpe: Yapua tetaekarā mijā jāäekakitejeoka Jesúre, Tuparāte þo'imaja ūipamaki imarūjeka, supabatirā Jā'merūkika kire kiwā'maeka,—ārīwa'ri Pedrote nare bojaeka.

37 I'supaka kēpakā'ā ū'mitiritirā, jimarīa ba'iaja pupariwa'ri ikuþaka Pedrorākare narīka:

—¿Yija jeyomarā, marākā'ā yijabaarāñu je'e mae?—

38 Toþi ikuþaka nare kērīka:

—Ba'iaja mijā baaika ja'atatirā jia mijā imabe. Supabatirā, rupuko'a mijā jūjerūjeba, “Yijare tāärimaji Jesúre ime”, ārīwa'ri. I'supaka mijā baamaka, ba'iaja mijā baaika ye'kariatirā Espíritu Santore Tuparāte mijare ū'a'jāärāñu. 39 Espíritu Santore mijare kiþüatarāñu, supabatirā mijā makarā, mijā riþarāmerā, supabatirā yoepi i'taekarāteoka. “Yimakarā upakaja mijā imarāñu”, kērīka upakaja yi'rīrāñurā upatireje Espíritu Santo kiña'ajāärāñu,— Pedrote ārīka.

40 Torājīrā mae ikuþaka nare kiokajāärijarika:

—“Ba'iaja yija baaika yijareka ye'kariatirā, yijare mitāäbe”, ārīwa'ri Tuparāte mijā jēñebe ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrā ba'iaja baairā þo'imajaþitiyika mijā a'ria'si ārīwa'ri,— nare kērīka.

41 I'supaka kibojaeka jijimaka ū'mitiriwa'ri tres mil rakamaki Jesúre yi'rikarā. I'supaka imawa'ri rupuko'a najūjerūjeka mae. 42 Supabatirā apóstolrākare wārōika ū'mitirirā naþō'irā narērīroyika. Nawārōika yi'riwa'ri sana'mitiriþearija'ataberika. Supa imarī ūrīka ta'iarāja þupajoairā najarika mae. I'supaka imawa'ri, ūrākuri jariwa'rīrimarīja rērīkū'itirā naþibaba'aroyika, supabatirā Tuparāka najaika. Supabatirā, “Ika ima Jesúr þo'ia upaka ima. Mare tāärimaji kime”, ārīþupajoabaraka þan naþibaba'arijarika.

Jesúre yi'yurā ikuþaka imakarā

43 Apóstolrāka rīkimakaja maikoribeyua beaekarā, i'supaka nabaarūkia Tuparāte nare ja'ataeka simamaka. I'supaka

nabaaiaka ūawa'ri jimarā ritaja Jerusalénkarāre pūpataeka. ⁴⁴⁻⁴⁵ Jesúre yi'yurā pūri ūrīka ta'iarāja pūpajoaekarā. Suþa imawa'ri natiyiaja nayaþaika uþakaja najeyobaabu'aea. Aþerikuri naba'irījia, naka'iaoka nijika sawaþa e'etirā najeyomarāte yþaika ko'apitorāja niñerū nare ūjirā. ⁴⁶⁻⁴⁷ ū'rārīmi jariwa'ririmarāja, ū'rīka ta'iarāja pūpakið imarī, Tuparāte jiyipuþaka ūrīriwi'i pēterā narērīroyika. Suþabatirā najeyomarāre akawa'ritirā nawi'iarā piyia Jesúre ba'aea uþakaja þan naþibaba'aea kire jiyipuþaka ūrīwa'ri. I'suþaka baatirā jiiroka pūþaritirā ba'arika naþibaba'aroyika, Tuparāte jiyipuþaka õñurā imawa'ri. I'suþaka nabaamaka ūlatirā "Jiitaka baairā nime", ritaja po'imajare nareka ūrīþapajoeka. ū'rārīmi uþakaja torā rīkimabaji Maiþamakire tāäkarāte pūbuwa'rika, kire yi'yurā kimarūjekarā imarī.

3

Bitamajite Pedrote jieka

¹ ū'rārīmi uþakaja rā'irā Tuparāka jairī judíorākare eyaroyika Tuparāte jiyipuþaka ūrīriwi'iarā. Torājīrā mae ū'rārīmi Pedro, Juanþitiyika torā Tuparāka jairī na'rika. ² Torā ū'rīka bitamaji po'ijirikakite koþerekarā ruþaeka. I'suþaka kimamaka ū'rārīmi uþakaja kijeyomarāre kire kōkewa'riroyika. I'suþaka kire baatirā koþereka Jiyurika ãñua wāmeika rō'orā kire narupataroyika. Torā ruþatirā wayuoka kibaayu ūrīwa'ri "Niñerū kūþajī yire mijā ūjibe", aþparaka kimaeka. ³ Pedrorākare torā kākaerā baaeka ūlatirā,

—Yire mijā wayuñabe kūþajī,— nare kērīka.

⁴ Toþi,

—Ó'orā miabe,— Pedrote kire ūrīka.

⁵ Suþa kēþakā'ā "Mae kūþajī yire nijirāñu je'e", ūrīwa'ri jia nare kiyi'rika.

⁶ —Niñerū pūri yire imabeyua. Aþpeakaka imatiyaika mire yijeyobaarāñu. Jesucristo Nazaretkakire yire jā'mekapi ūrīwa'ri, "Mi'mirikatirā jia a'yuka mijape", mire ñañu,— Pedrote kire ūrīka.

⁷ I'suþaka kire ūrītirā kiþitaka ritapē'rōtopi ñi'atirā Pedrote kire mi'marikaeka. I'suþaka kire kibaamaka kiû'þua, kiâñarakaoka jiika mae. ⁸ Suþa imarī kibu'rīkaeka. Suþabatirā Pedrorākapitiyika Tuparāte jiyipuþaka ūrīriwi'iarā buþurikewa'ritirā kikâkawa'rika mae. "Jia Tuparāte yire baayu, bitamaji uþaka ñimareka yire kijieyu", ūrīwa'ri jijimaka kimaeka. ⁹ Kituritaþamaka torā imaekarāre kire ūaeka. Suþabatirāoka "Jiitaka Tuparāte yire baayu!", kēþakā'ā na'mitirika. ¹⁰ Suþa imarī kire ūlatirā "Niñerū jēñebaraka

Jiyurika ãñua wãmeika kopereka rõ'õrã ruþako'okaja kimema. ¿Marãkã'ã simamaka i'suþaka kijayu je'e?", narïka.

Tuþarâte jiyiþuþaka õriþiwi'i pëte Salomón wãmeika imaekarõ'õrã po'imajare kibojaeka Pedro

¹¹ Bitamaji imakoperekaki, Pedrorãkakaja kimajipaeka. Tuþarâ jiyiþuþaka õriþiwi'i pëte Salomón wãmeika imaekarõ'õrã i'suþaka nimaeka. I'suþaka kima ïatirã þuþatawâ'ri, rîrîra'atirã rîkimarãja po'imajare torã etaeka. ¹² Torã netamaka ïatirã, ikuþaka Pedrote nare ãrïka:

—Mija þuþata'si yitã'omaja Israelka'iakarã. Yijapí ãrïwa'rimarã i'suþaka kijayu. Suþabatirã “Têrîritarã imarî noñu uþakaja kire najieko'o”, yijareka mijas ãrîþuþapajoa'si. Suþabatirã “Aþerâ bo'ibajirã jia Tuþarâte yi'yurã imawa'ri suþa kire nabaako'o”, mijas ãrîa'sioka. ¹³ Ikuþaka simatiyyayu: Mañekiarã, Abraham, Isaac, suþabatirã Jacobrâkare jiyiþuþaka õrikaki Tuþarâte yaþaeka uþakaja baaekaki kime Jesú. I'suþaka kimamaka ritaja po'imajare jiyiþuþaka õrîrûkika Tuþarâte kire imarûjeka. Kire ïariþe'yowa'ri ïþarimarãre kire mijas okabaaeka “Kire mijas jääbe”, ãrïwa'ri. I'suþaka mijas ãrîko'omakaja Pilato þuri ba'iaja kire baarika yaþaberikoþekaki. ¹⁴ Tuþarâte yaþaika uþakaja baaiki Jesûre poatarikopakaja Barsabás, po'imajare jäärimajiratakiteje Pilatore mijas poatarûjeka. ¹⁵ I'suþaka baawa'ri po'imajare õnia imajiparika ja'atarimajire mijas jäärûjeka. I'suþaka kire mijas baako'omakaja, Tuþarâ þuri õnia kire jariþe'rîrûjekaki. Kire ïaekarã imarî, “Õnia kime mae”, yija ãrîwärûyu. ¹⁶ Íi bitamaji imakoperooyirapakite õñurã mijas ime. Jesûre yi'yurã yija imamaka kiû'þua kire kijieyu. Kire ïatirã “Rita sime, Jesûre kire jieka”, mijas ãrîwärûyu.

¹⁷ Ñoñua sime yijeyomarã, mijas ïþarimarâþitiyika õrîþuþaberiwa'ri Jesûre mijas jäärûjeka. ¹⁸ “I'suþaka simarãñu”, Tuþarâte ãrîka simamaka suþa simarape. Mia je'e, bikija ikuþaka Tuþarâro'si bojaþirimajare ãrîka: “Cristore ba'iaja baawâ'imarîtirã kire najârãñu”, narïka. ¹⁹ Sõñurã imarî, “Ba'iaja kire yija baaraþaka yijareka samiye'kariaabe”, Tuþarâte mijas ãþe mijare sakiye'kariaokaro'si. I'suþaka mijas baarâkareka mijare kijeyobaaika jia õñurã mijas imarãñu. ²⁰ I'suþaka mijas imamaka Cristore mijas þõ'irã Tuþarâte þuþatarãñu ate. Bikijarâja “Íi nare Jä'merûkika”, Tuþarâte ãrîtikaki kime Jesú. ²¹ Maekaka mabo'ikakurirã Jesucristore ime ruþu. “Mae ritatojo wejea jierî me'þe”, Tuþarâte kire ãrîrãñurîmi õ'õrã etarûkka kime. Ika yibojaika uþakaja Tuþarâro'si bojaþirimaja bikija kirirã imai'tara'aeke ãrîka. ²² Mia je'e, ikuþaka Moisés imaroyikakite bojaeka

mañekiarāte: “Maiþamaki Tuþarāro'si bojirimaji ñima uþakaja aþika kirika bojirimajire kiþüatarāñu. I'suþaka baarāñuka matataki imarāki, suþabatirā ritaja kẽrîrâka uþakaja mijá yi'þe. ²³Kéñu uþakaja yi'ribeyurâte þuri topi kire þoatatirâ, kire kiriatarāñu”, ãrïwa'ri Moisés imaroyikakite bojaeka.—

²⁴Aþea ikuþaka Pedrote ãrïka:

—Samuel imaroyikaki, suþabatirâ kibe'erõ'ð Tuþarāro'si bojaþirimajaoka, maekaka imarûkiakaka, simauþakaja bojaekarâ naro'si. ²⁵Bikija, mañekiarâte Tuþarâte bojatika nabojaeka kiro'si bojaþirimaja. “Moiséte imaeka uþaka aþika yirika bojaþirimajire yiþüatarāñu”, ãrïwa'ri mañekiarâte Tuþarâte bojatika simamaka, simauþakaja sime maro'si mae. Ikuþaka Abraham imaekekite Tuþarâte bojaeka: “Jia ritaja þo'imajare yibaarāñu, miriþarâmiþi ãrïwa'ri”, Tuþarâte kire ãrïka. ²⁶Mia yijeyomarâ Israelkarâ, Tuþarâte yapaika uþakaja baarimaji kime Jesús. Ó'ðrâ Tuþarâte kire þüataeka þoto mamari maro'si kire kiþüataeka jia mare kibaaokaro'si. Ba'iaja mabaaika majâataokaro'si i'suþaka Israelkarâro'si kibaaeka,— Pedrote nare ãrïka.

4

¹⁻² “Najâækaki imariþotojo ðñia Jesúre jariþe'rika. I'suþaka kibaaeka simamaka mareoka Tuþarâte ðñia jariþe'rîrûjerâñu”, Pedro Juanþitiyika þo'imajare bojabaraka imaeeka þoto naþo'irâ netaeka kurarâka, saduceokaka þuþajoairâ, suþabatirâ Tuþarâte jiyiþuþaka ðrîwi'ia ðarîrîrimaja ðþamakioka. Kopakaja na'mitiritika simamaka, jimarâa boebaka nimaeka. ³Suþa nabaamaka Pedro, Juanka ðparâte wêkomaka imariwi'iarâ nare ne'ewa'rika. Na'itakarâ sajapakâ'á “Waeroka bikitojo naka majaiye'e”, narîþuþajoaeka. ⁴I'suþaka nare nabaako'omakaja, Jesúus majaroka kibojamaka â'mitiritirâ sayi'yurâte rîkimarâja imaeeka. Mia je'e, ðimirîjatakaja majoajíkareka cinco mil rakamarârõ'ðjîrâ Jesúre yi'yurâte imaeeka Jerusalénreka.*

⁵⁻⁶ Topi mae bikitojo Jerusalénrâjaoka, judiotatarâ ðþamarâ, suþabatirâ Moisére jâ'meka wârõrimaja, suþabatirâ þakiarimarâþitiyika torâ narêrïka. Kurarâka ðþamaki imatiyaiki Anás, suþabatirâ Caifás, Juan, Alejandrorâkaoka imaekarâ. Suþabatirâ Anás tâ'ðmajaoka torâ imaekarâ. ⁷Suþa imarî Pedro, Juanþitiyika wêkomaka imariwi'iarâ imaekarâte Anáre akarûjeka. Mae kiþo'irâ eyatirâ kiwâ'tarâ narîkataeka þoto, ikuþaka nare kijêrîaeka:

* **4:4** Probablemente hubo mucho más creyentes contando las mujeres y niños también.

—¿Maki i'suþaka baarika mijare jā'meraþaki? Suþabatirā, ¿marākā'ā simamaka bitamajite mijā jieraþe?— nare kērīka.

8-9 I'suþaka kēþakā'ā, Espíritu Santore kire jeyobaamaka ikuþaka Pedrote yi'rika:

—Yija ðparimarā, þakiarimarāoka, mijā ã'mitiþe ruþu. Makire yijare jā'memaka bitamajite wātawa'ri kire yija jieraþe ãrīwa'ri mijare sayija bojaerā baayu mae. ¹⁰ Mija ã'mitiþe Israelkarā. Jesús Nazaretkakite jā'meikapī ãrīwa'ri ð'bitamajite yija jieraþe. I'suþaka yijare baarūjeraþakite yaþua tetaekarā mijā jāðrapaka simako'omakaja õnia Tuparāte kire jariþe'rirūjeraþe. ¹¹ Mija ã'mitiþe, bikija David imakakite ikuþaka o'oeka:

“Wi'ia baarimaja, ãta i'rō mijā taaeka. I'suþaka simako'omakaja apika i'sio ãtapi wi'ia kibaamaka apo ãta tērīwa'ribaji imatiyaio sajarika”, ãrīwa'ri David imaroyikakite o'oeka, Tuparāte þūatarūkikate þupajoaweibaraka.[†]

¹² Jesucristo ð'rīkaja imaki ritatojo wejeareka po'imajare tārūkika Tuparāte þūataekaki. Maki apika imabeyuka Jesús uþaka baaiki,— Pedrote nare ãrīka.

¹³ Pedro, Juanþituyika kñkirimarñaja najaimaka ã'mitiritirā, ðparimarāre þupataeka. “Jia þapera wārūtiyaberikarā imariþotojo jiitakaja najaiyu, Jesús jeyomarā mirārā imarī”, narīþupajoaeka. ¹⁴ Bitamajite Pedrorākaka imamaka ñawa'ri, “Ba'iaja mijā baayu”, ðparimarāre nare ãrīwārūberika. ¹⁵⁻¹⁶ Torājīrā mae, þēterā ðparimarāre nare þorirūjeka. Þēterā na'rika be'erō'ō natiyiaja ikuþaka najaibu'aeka:

—¿Marākā'ā nare mabaarāñu mae? Ritaja Jerusalénkarāre ðrīþatayu bitamajite najieka. Suþa imarī “Waþuju þakirimaja nime”, marīwārūberijīka sime. ¹⁷ I'suþaka simamaka bitamaji majaroka ã'mitiririmarīa sime. Suþa imarī ikuþaka nare mariye'e mae: “Jesúrika po'imajare mijā jaimirīrīkawa'rirkareka ba'iaja mijā jūarāñu”, nare mariye'e,— ãrīwa'ri ðparimarāre jaibu'aeka.

¹⁸ I'suþaka baaweatirā nimaekarō'õrā nare akatirā, ikuþaka nare narīka:

—Jesúmajaroka po'imajare mijā wārōa'si mae,— nare narīkopeka.

¹⁹ I'suþaka ðparimarāre nare ãþakā'ā, ikuþaka nare nayi'rika:

—Mija ãñua yija yi'rijikareka, Tuparāte yi'ribeyurā yija jaríjīñu. ¿Tuparāte yi'ririkopakaja, mijare yija yi'rijīñu bai je'e? Tuparāte ñaika wājtāji, ¿dika jiibaji imaje'e, mijā

[†] **4:11** La figura de la piedra quiere decir: Ustedes, los jefes de los judíos rechazaron a Jesús. Aunque ustedes lo hicieron así, él es el único que pueda reconciliar la gente con Dios.

puþpajoaikareka? 20 Jesúre ãrïka yija ã'mitirika miräka, kibaaroyika yija ūekaoka, bojarija'ataberijïrã yija ime,—narïka.

21-22 I'supaka naþakä'ã,

—Samija bojarimirïrïkawa'ria'si. I'supaka mijá baaräkareka, ba'iaja mijá jüaräñu,— ïparimaräre nare ãrïka.

Bitamaji imakopékakire tupakä'ã ūawa'ri, jia þo'imajare jiyipupaka Tuparäte õrïka. Supabatirä najiekaki, ïparä þo'imaja pemawa'ribaji wejejë'râka eyawa'yuka kimaeka. I'supaka þo'imajare imamaka kikiwa'ri ba'iaja Pedroräkare baabekaja ïparimaräre nare þoataeka.

“Jesúrika bojariroka bojabaraka nimarü”, ãrïwa'ri, yijare mijeyobaabe”, ãparaka Tuparäte najëñeka

23 Poriwa'ritirä najeyomarä þö'irä Pedroräkare eyaeka. Naþö'irä eyatirä kuraräka, supabatirä þakiarimaräre jaika nare naboyaeka. 24 Sä'mitiritirä ïrïka ta'iaräja puþakirä imarí ikupaka Tuparäte najëñeka:

—Yija ïpamaki, ritaja ðñuka mime. Suþa imarí mi'ijioka imaki wejeþema, ka'ia, riapakiaka, supabatirä ritaja sareka imarükia baaekaki. 25 Bikija, yija ñeki David, miyapäika upakaja baaroyikaki Espíritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka kio'oeka:

“Dako baaerä judiotatarä, judiotatamarïräoka Tuparäte boebariwa'ri, ba'iupakaja kire nabaariþpajoaeka?

26 Ritatojo wejearaka imarä ïparimarä, supabatirä þo'imajare imaruþtarimajaka rëritirä, imawoitikaja nimaeka ba'iaja mire baaerä. Supabatirä ‘Jä'merimaji kimarü’, ãrïwa'ri miþüataekiteoka ba'iaja baaokaro'si nimaeka”, ãrïwa'ri kio'oeka.

27 Rita Davidre o'oeka upakaja simaraþe yija wejearä. Ípi Herodes, supabatirä Poncio Pilato, apetatarä, supabatirä Israelka'iakaräoka ïrïka ta'iaräja puþparitiirä nimaeka. Miyapäika upaka baarimaji miþüataekakire ba'iaja baaokaro'si i'supaka naþpajoaeka. 28 Bikijaräja “I'supaka nabaaräñu”, merïka upakaja imawa'ri suþa nabaaraþe. 29 Yija ïpamaki, yijare mia'mitiþe. “Ba'iaja mijá jüaräñu”, yijare nañua miye'kariria'si. Jia mire yi'yurä yija imamaka yijare mijeyobaabe. Supabatiräoka dako werikimarija Jesú majaroka yija wärðerä yijare mijeyobaabe. 30 Tërïriki imarí wämarïa imaräte jiebaraka maikoribeyua mibeabe, “Jesúpi ãrïwa'ri i'supaka sime”, þo'imajare ãñaokaro'si, — Tuparäte narïka.

31 Tuparäte najaiweaeka þoto, nimaekarö'õ ka'ia iyika. I'supaka sabaaeka watopekaþi, Espíritu Santore nare

ñā'rījāika. Saipi ãrīwa'ri dakoa werikimarñaja Tuþarā majoroka þo'imajare nabojaeka.

Jesúre yi'yurā tiyiaya ba'irījia naþibabu'aeka

³² Jesúre yi'yurā ñ'rīka ta'iarāja þupakirā imaekarā. Suþa imariñ narikaika, "Yirikatakaja sime", ãrībeyurā imariñ "Maro'siji sime", ãrīwa'ri najeyomarāre najeyobaaeka.
³³⁻³⁵ ñ'rārimarā naro'siji ka'iareka imarā, suþabatirā wi'ia aperāte nijirükia nareka imarā, sawaþa niñerū natõþoika apóstolrākare nijika, wayuoka baairāte najeyobaaera. Suþa imariñ nakaki ñ'rīkaoka wayuitaka baaikite imaberika. Suþabatirā Tuþarāte nare jeyobaamaka jiitakaþiji "Maiþamaki Jesús reyariþotojo ññia jariþe'rikaki", ãrīwa'ri apóstolrākare wārōrija'ataberika. Suþa imariñ Jesúre yi'yurā rakamarāja ñjimaka nimaokaro'si Tuþarāte nare jeyobaakaa. ³⁶ Mia, Jesúre yi'yurā watopekareka José wāmeiki levita imaeaka. Chiþre wāmeika jūmurikarā þo'ijirikaki kimaeka. Apóstolrāka, Josére Bernabé kiwāmea no'aeka. Griego okaþi, "Ñjimaka aperāte imarūjerimaji", ãrīrika simaeka. ³⁷ Kiro'siji kika'ia kirikaeka José. I'sia apíkate kijika sawaþa tõpotirā apóstolrākare ñjiokaro'si, wayuoka baairāte najeyobaaokaro'si.

5

Ananías kirūmu Safiraþitiyika ba'iaja nabaaeka

¹ Ananías kirūmu Safiraþitiyika þuri ikupaka nabaaeka: Ananías kirūmuþitiyika narioa ñjitirā sawaþa niñerū natõþoeka. ² ñ'rātiji þupakirā imariñ ka'i waþa imaekekaka kūþají naya'eka. Suþabatirā saþiyia apóstolrākare kijika þoto,
 —Ó'ñjirāja yitõþoko'o,— kērīþakika.

³⁻⁴ I'suþaka kēþakā'ã ikupaka Pedrote kire ãrīka:

—Ananías, ¿dako baaerā Satanáre miyi'yu? Mirioaja sime mijiraþaka. ¿Sawaþa mire nawapaþijika mirikamarña sime bai je'e? I'suþaka simako'omakaja "Simaja riowaþa mijare ñijipatayu", meriþakiyu. I'suþaka meñua yijare takajamarña miþakiyu. Tuþarāte, suþabatirā Espíritu Santoreoka þakiwa'ri suþa mibaayu,— kire kērīka.

⁵ I'suþaka kire kērīkarõ'ñjiteje Ananíare þupaririña'rika. I'suþaka ima ã'mitiritirā, jimariña tokarāre þupataeka. ⁶ Toþi mae ñ'rārimarā bikirimaja kire butetirā kire yayerí na'rika.

⁷ Torajirā mae, maekarakakuri aiyajérā be'erõ'õ Ananías rūmu mirâkote etaeka, i'suþaka kibaaeka õrîbekaja. ⁸ Koetaeka þoto,

—¿Simaupatiyi bai sime ika riowaþa mijia tõporapaka?— Pedrote kore ãrīka.

—Ã'ã, simauþatiyi sime,— kôrīka.

⁹ I'suþaka kõþakã'ã ikuþaka kore kẽrïka:

—¿Dako baaerã mitimika ï'râtiji þupajoatirã, Tuþarâte þuataekaki Espíritu Santore miþakiyu je'e? Pëterã netara'ayu mitimite yayeriñ turiko'orã. Mire yayeriñ na'rirãñu ate,— kore kẽrïka.

¹⁰ I'suþaka kẽrïka þotojo, koþupaririña'rïka koro'sioka. Torã kãkatirã, bikirimajare kore ïatõþoeka. Toþi mae kore e'ewa'ritirã kotimite nayayekarõ'orã kore nayayeka. ¹¹ Nimarakamakiji Jesûre yi'yurã, suþabatirã ritaja þo'imaja, "I'suþaka sime're", naþakã'ã ã'mitiritirã jimarã naþuþataeka.

Aþóstolrãka rïkimakaja maikoribeyu uþakakaka nabaaeka

¹² I'sia þoto Jesûre yi'yurã ï'rïka jariwa'ririmarñaja ï'rïka ta'iarãja þuþakirã imarã, Tuþarâte jiyiþuþaka õrïriwi'i wã'tarã Pórtico de Salomón wãmeirõ'orã narëñrijarika. Jerusalénkarãre ïaeka wãjítaji Tuþarâte kirikaþi nare kijeyobaamaka rïkimakaja maikoribeyu uþaka ima aþóstolrãkare baabeaeka. ¹³ Jesûre yi'yurâte jiyiþuþaka õrïwa'ri "Jiirã nime Jesûre yi'yurã", Jerusalénkarãre ãrïko'omakaja marã kire yi'yurãka rërïberikarã, "Werika sime je'e", ãrïþuþajoawa'ri. ¹⁴ Toþi rõmijã, ïmirïjaoka rïkimabaji Maiþamakire yi'yurâte þuburijarika. ¹⁵ Maikoribeyua uþaka ima Pedrote baabeaeka ã'mitiritirã, wãmarã imarâte naþeyurûkiþi e'era'atirã ma'arijerã nare naþãäjiyeka. I'suþaka nabaaekarã, Pedrote o'ririwa nata'aea, "Yire kiraberû", ãrïwa'ri. "Mare kirabeberikoþerâkaoka, kirärärika mabo'ipi o'rirâkapiji matârïrãñu je'e", ãþaraka kire nata'aea. ¹⁶ I'suþakajaoka Jerusalén koyikuri imaekarã, wãmarã imarâte, suþabatirã naþuþakareka Satanárika nã'rïjäikarãreoka naþõ'irã ne'ewa'rika. Toþi mae, i'suþaka nimaupatiji jia oyiaja najarika.

Aþóstolrãkare ba'iþaka nabaaeka

¹⁷ I'sia ã'mitiritirã kurarâka ïþamaki imatiyaiki, suþabatirã kijeyomarã saduceokaka þuþajoairãoka aþóstolrãkare jimarã ã'mijî'aekarã ba'iaja naka imawa'ri. ¹⁸ I'suþaka imawa'ri nare ñi'arûjetirã Jerusalénrã imaeka wëkomaka imariwi'iarã, nare natarûjeka. ¹⁹ Torã nimaeka simako'omakaja i'siñamiji ángel Tuþarâte þuataekakite naþõ'irã þemakotowirika. Suþabatirã kopereka wiwatatirã nare kipoataeka. ²⁰ Nare þoatatirã,

—Tuþarâte jiyiþuþaka õrïriwi'iarã mijia a'þe. Torã eyatirã, Tuþarã þõ'irã õnia imajiparikakaka þo'imajare mijia bojabe,— nare kẽrïka.

²¹ I'suþaka kẽþakã'ã bikitojo ñamiji, Tuþarâte jiyiþuþaka õrïriwi'iarã þo'imajare nawârõeka mae.

I'suþaka nare wârõbaraka nimaeka þoto, kurarâka ïþamaki imatiyaiki, kijeyomarãpitiyika, Israelka'iakarã ïþarimarâre nakaeka, naka rëñaokaro'si. Torâjirã wëkomaka imariwi'iarã

surararākare naþūataeka apóstolrākare nakayaokaro'si.
22 Wēkomaka imariwi'iarā eyatirā niamaka torā nimaberika. Torā īakopetirā, surararākare pe'riwa'rika īparimarāre bojarī.

23 —Wēkomaka imariwi'ia jia tāteka imarō'ōrā yija eyako'o. Satuerimajaoka sakoperekarāja imako'orā. I'suþaka simako'omakaja koþereka wiwatatirā, yija īamaka, torā nimaberiko'o,— narīka.

24 Sā'mitiritirā, kurarāka īþamaki suþabatirā Tuparāte jiyipuþaka õrīriwi'ia tuerimaja īþamakioka, marākā'ā baaberijīka najūaeka. Suþa imarī “¿Marākā'ātaka ruku simarāñu mae?”, narīka. 25 I'suþaka āþaraka nimaeka poto ī'rīka naþō'irā eyatirā ikuþaka nare ārīkaki:

—Mia, wēkomaka imariwi'iarā mijā takopekarā, Tuparāte jiyipuþaka õrīriwi'iarā po'imajare wārōbaraka imarā maekaka,— nare kērīka.

26 Suþa kēþakā'ā Tuparāte jiyipuþaka õrīriwi'ia tuerimaja īþamaki, kisurararākaka apóstolrākare e'erī ke'rika. Naþō'irā eyatirā ba'iupakaja nare baabekaja nare ne'ewa'rika. “Ba'iaja nare mabaamaka, ātaþi po'imajare mare jāärāñu je'e”, narīþupajoaeka kīkiwa'ri. 27 Nare e'ewa'ritirā, īparimarā po'irā nare ne'eeyama. Torā ne'eeyamaka īatirā ikuþaka kurarāka īþamakire nare ārīka:

28 —Mijare taka þuri “Jesús majaroka mijā boja'si”, yija ārāþe're. I'suþaka yija ārāþaka simako'omakaja ritaja Jerusalénkarāre samija wārōyu. Suþa imarī nimaupatiji sanorīþatayu mae. “Naþareareka Jesúre najāäeka”, yijareka mijā ãñu,— kurarāka īþamakire nare ārīka.

29 Toþi ikuþaka apóstolrākapiþiyika Pedrore kire yi'rika:

—Tuparā kime yi'ritiyarūkika, po'imaja bo'ibajirā imaki kimamaka. 30 Jesús yaþua tetekarā mijā jāärūjekakite, Tuparāte õnia jarirūjeka. Iki Tuparā imaki, bikijarāja mañekiarāte jiyipuþayeera'ækaki. 31 Mabo'ikakuriþi Tuparāte kire akaeka simamaka kiritaþē'rōto jiyipuþayeerūkirō'ōrā Jesúre ruþe maekaka. “Po'imaja īþamaki mimabe”, kire kērīka. I'suþakajaoka po'imajare ba'iaja baaikareka tāärūkika Tuparāte kire imarūjeka. “Mi'ipi ārīwa'ri Israel riþarāmerāte ba'iaja baaika naja'ataerā nareka sayiye'kariarāñu”, kērīka. 32 Ritaja Jesúre imaroyiraþaka īaekarā imarī, po'imajare sayija bojarijayu. Suþabatirāoka “Rita sime nabojarijayua”, po'imajare ãñaokaro'si Espíritu Santore i'suþaka baarijayu. Tuparāte jā'meika yi'yurā rakakaja, Espíritu Santore yijare kiña'ajāäroyirape,— Pedrote nare ārīka.

33 I'suþaka kēþakā'ā ã'mitiritirā, jimarīa boebariwa'ri nare jāärīka nari'kaeka. 34 Naþitiyika ī'rīka fariseokaka þuþajoaiki,

Gamalielte imakea. Moisés imaroyikakite jā'meka jiitakaja wārōrimaji kimamaka po'imajare jiyipupaka kire ūrīka. Aperā ūparimarāpitiyika jaiokaro'si wirirīkatirā, topi Pedrorākare kiporirūjeka.³⁵ Supabatirā ikupeka kijeyomarāka kijaika:

—Jia mijā ā'mitipe yitā'omaja Israeltatarā. ūrāre baarika mijā yapaikakaka, jia mijā pupajoabe.³⁶ ¿Teudas wāsare baaroyikakaka mijā ye'kariritiyu bai je'e? "Imatiyaiki imarī pītā'mua Romakarāka ko'apiritirā nare yipoatarānu maka'iapi", kērīkopeka be'erō'ō dikarakakuri wejejē'rākamarāja seyawa'yū. Sā'mitiritirā, "Rita sime je'e", ūrīwa'ri cuatrocientorakamarā Teudare nayi'rika. Simako'omakaja surararākare kire jāāeka. Supa imarī kika imakopekarāre nayaipayu upaka pibipatatemaka, kijā'mekopekaoka ritaariberika.³⁷ Sabe'erō'ō "I'siarakamarā po'imajare ime", ūrīwa'ri nawāmea no'oīrīmi seyaeka poto Galileakaki, Judare ū'ōrā etaeka. Kireoka kijaika yi'riwa'ri ūkumarāja po'imajare kika imakopeka. Teudare nabaaeka upakajaoka surararākare kire baaeka. Supa imarī kika imakopekarāoka pibipatekarā.³⁸ I'supaka simaeka ūrīwa'ri "Ba'iaja baabekaja ūrāre mijā ja'atabe", mijare ūnānu. Waپuju naپupaka nare ūnu upakaja nabaaikareka ritaariberijīka sime ūrīwa'ri ūnānu.³⁹ I'simajaroka bojarī Tuparāte pūataraparā nimajīkareka puri marākā'ā nare mijā tā'tewārūbesarānū. Ba'iaja nare mijā baariyaparākareka jia mijā pupajoabe ruپu, Tuparāte yaپaika upakamarāna mijā baa'si,— Gamalielre nare ūrīka.

I'supaka nare kēpakā'ā,

—Rita meñu,— kire narīka.

⁴⁰ Torājīrā Pedrorākare nakaeka ate. Napō'irā netaeka poto nare pajeřūjetirā,

—Jesús majaroka mijare bojarika imabeyua mae,— ūrītirā nare naپoataeka.

⁴¹ Topi mae jijimakapi Pedrorākare porika ūparimarā pō'iipi. "Jesúre yi'riwa'ri kire ja'atabeyurā imarī ba'iaja po'imajare mare baamaka, jiyipupaka Tuparāte mare ūnu", Pedrorākare ūrīka.⁴² "Po'imajare tāāokaro'si Tuparāte pūataekaki kime Jesú", bojarika ūparimarāre jājibaako'omakaja po'imajare Tuparāte jiyipupaka ūrīwi'iarā ūrārīmi upakaja apóstolrākare sawārōroyika. Supabatirāoka nawi'iarā po'imajare imarō'ōrā i'supaka oyajā nabaaroyika.

6

Îpotēñarirakamarā nare jeyobaarimajare ne'eka

¹ Torājīrā i'sijē'rāreka ūkimabaji Jesúre yi'urāte imarijarika. Supa imarī griego oka jairā ikupeka ūrīkarā hebreo oka jairāte:

—Í'rārīmi uþakaja ba'arika þibariþotojo, jia ð'rātiji samija ðjbeyu. Natūmirāte reyataþaekarā hebreo oka jairā rōmijāte takaja rīkimabaji mijā ðjirijayu,— narīka griego jairā.

² I'suþaka najaimaka ð'mitiritirā, Jesúre yi'yurāte nakaeka apóstolrāka. Suþabatirā ikuþaka nare narīka:

—Yija wārðrijayua ba'arika þibarika þemawa'ribaji imatiyaika sime yijaro'si þuri. I'suþaka simamaka ba'arika takaja yija þupajoarikareka yija ima ja'atarimaja yija imajāæeka. ³ I'suþaka simamaka yija jeyomarā, ð'þotēñarirakamarā jia þupajoairā, jiyipuþaka noñurā imawa'ri Espíritu Santore jia yi'yurāte mijā wā'mabe, "Ba'arika þibarimaja mijā imabe", nare yija ãñaokaro'si. ⁴ Yija þuri, Tuþarāte takaja jairimaja, suþabatirā kirika bojariroka wārðrimaja imarā,— apóstolrākare nare ðrīka.

⁵ I'suþaka naþakā'ã "Rita sime", ãñurā oyiaja nimaeka Jesúre yi'yurā. Suþa imawa'ri "Esteban imaki jia Tuþarāte yi'yuka imarī, kiyapaika uþakaja baarijajuka Espíritu Santore kire jeyobaamaka", ðrīwa'ri kire ne'eka. Suþabatirā ne'eka Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas, suþabatirā Antioquíakaki Nicolás, judíorākamarā imariþotojo jia nare yi'yukapitiyika nimaeka ba'arika þibarimaja ne'ekarā.

⁶ Suþabatirā apóstolrāka þð'irā nare ne'ewa'rika. "Í'rā nime ba'arika þibarimaja yija wā'mako'orā", nare narīka. Suþabatirā apóstolrāka naþitaka naruþuko'a þemarā ja'aþeatirā, "Miyaþaika uþakaja nabaaokaro'si nare mijeyobaabe", Tuþarāte najēñeka.

⁷ Saþi ðrīwa'ri Jesúrika bojariroka yi'yurāte bojaeka ð'mitiritirā rīkimabaji sayi'yurāte Jerusalénrā þuburijarika. Suþabatirāoka kurarākaoka rīkimarāja kimajaroka ð'mitiriþeakarā.

Estebanre nañi'aea

⁸ Tuþarāte kire jeyobaamaka jimariä maikoribeyua po'imajare ñeka wājjitāji Estebanre baabeeoyika. ⁹ I'suþaka baabaraka kimaekarõ'ðrā judíorākare rērīwi'iapi i'taekarāte eyaeka ikuþaka kibaarijarika yaþaberowi'ri. "Poyerare a'ritaþaekawi'i", * ðrīrika uþaka wāmeirõ'ð simaeka. Cirenkarā, Alejandríakarā, Ciliciakarā, suþabatirā Asiaka'iakarāþitiyika nimaeka torā rērīkarā. Í'rā Estebanka okabojikarā. ¹⁰ I'suþaka kire nabaako'omakaja jia Estebanre nare yi'riwārñeka, Espíritu Santore kire jeyobaamaka. Suþa imarī marākā'ã baatirā kire nokatēñwārüberika. ¹¹ Kire okatēñwārüberiwa'ri, aperāte niñerū nawapajika, Estebanre naboajajääokaro'si. Se'ekarā "Tuþarāte, suþabatirā

* **6:9** Sinagoga de Esclavos Libertados

Moisés imaroyikakiteoka Estebanre jaiuyueraþaka ã'mitiraparā yija ime", ãrīwa'ri aþerāte naþakibojaeka. ¹² Naþakika ã'mitiritirā, jimaria wejeakarā, suþabatirā þakiarimarā, Moisés imaroyikakite jã'meka wãrõrimajaoa kire boebariwa'ri Estebanre ñi'atirā judíoräka ïþarimara þõ'irā kire ne'ewa'rika. ¹³ ïþarimara þõ'irā kire ne'eeyaeka poto majaroka þakirimajare nakaeka. Niñerū nawaþaþijimaka ikuþaka nabojaþakika:

—Í'rãkurimarā Tuparâte jiyipuþaka õrïriwi'ia suþabatirā Moiséte jã'mekaoka kijaiuyuemaka yija ã'mitiyu. ¹⁴ Suþabatirā "Jesús Nazaretkaki Tuparâte jiyipuþaka õrïriwi'ia kuyepateräki, suþabatirā Moisés imaekakite jã'meroyika saþi þuþaika maima kio'arãñu", i'suþaka Estebanre ãþakã'ã yija ã'mitiyu,— ãrīwa'ri nabojaþakika.

¹⁵ Suþa imarī torā imaekarâte kire yoirikaeka. I'suþaka kire nabaamaka ángel þema uþaka ya'tarika kiþema jarika.

7

"Oka yire imabeyua", Estebanre ãrïka kurarâka ïþamakire

¹ Torãjírã mae ikuþaka Estebanre kërikä kurarâka ïþamaki imatiyaiki:

—¿Yaje rita sime i'suþaka nañua?— kire kërikä.

² I'suþaka këþakã'ã, ikuþaka kire kërikä:

—Mija ã'mitiþe yitã'omaja. Bikija mañeki Abraham imaekakite Mesopotamiaka'iarā kimaeka poto têrïwa'ribaji õñuka Tuparâte kire þemakotowirika, Haránwejeeearā ke'rira baaeka ruþu. ³ Ikuþaka sãñu Tuparâma jajaropuñurâ: "Mimarõ'õ miþoritapabe, suþabatirâ mirirãreoka topi me'ewa'pe aþea ka'ia mire yibearãñurõ'õrâ", Tuparâte kire ãrïka. ⁴ I'suþaka Tuparâte kire ãþakã'ã ã'mitiritirâ, Caldearõ'õpi þoritirâ Haránwejeeearâ imarî ke'rika. Torâ keyaeka be'erõ'õ mae kiþaki wãsare kire reyataþaeka. I'sia be'erõ'õ ika maka'iarâ Abrahamre imaerâ Tuparâte kire þuþataeka. ⁵ "Torâ mimabe", Tuparâte kire ãrïko'omakaja, saba'iþimariña kimaeka ruþu. Suþa imarî "Yirika sime ika ka'ia", Abrahamre ãrïwãrûberika. Topi mae ikuþaka simatiyayu Tuparâte kire ãrïka: "I'sia ka'ia mire ñijirãñu. Mireyarâka be'erõ'õ, miriþarâmerârika simarãñu", kire kërikä, makarãmarîka kimako'omakaja. ⁶ Topi ikuþaka Tuparâte kire ãrïka ate: "Ñamajî topi þoritirâ aþerâ ka'iarâ miriþarâmerâte imarãñu. Torâ nimarâka poto cuatro ciento rakakuri wejejë'râkarõ'õjírâ nare najã'mewã'imarîrijarirãñu.

⁷ I'suþaka simako'omakaja miriþarâmerâte ba'iaja nabaarâka waþa ba'iaja nare yibaarãñu yiro'si. Suþa yibaamaka topi þe'rira'atirâ ika ka'iarâ miriþarâmerâte etarãñu ate. Torâ

imatirā ñamajī yire jiyipupaka ūrīwa'ri yika najairijarirāñu", Tuparāte ārīka mañeki Abraham imaroyikakite. ⁸ Supabatirā ikupaka Abrahamre kērīka ate: "Mire yibojaika ã'mitiriþēatirā, 'Tupaka yibaarāñu', merírakareka, mimakire po'ijirirāka be'erō'ō circuncisión kire mibaabe. 'Tuparāriki kime', ārīwa'ri i'supaka kire mibaarāñu", Abrahamre kērīka. I'supaka Tuparāte kire ārīka simamaka, kimaki Isaacre po'ijirika maekarakaotēñarirakarīmi seyawa'rika poto circuncisión Abrahamre kire baaeka. Supabatirāoka Isaac, kimaki Jacobre i'supakajaoka kibaaeka. Jacobooka i'supakaja baaekaki kimakarā mañekiarā ï'poñ'puarāe'earirakamarā imaekarāre.

⁹ Jacob makarā, narī'ī Josére jimarīna'mijīaeka, (napakire wātatiyaekaki kimamaka)*. Supa imarī Egíptokarāre kire ijitirā kiwapa nare najēñeka. Supa kire nabaamaka Egíptokarā naba'iraberimaji upaka kimaokaro'si kire ne'ewa'rika. I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparā puri jia kika imaeckaki. ¹⁰ Egíptorā Josére ba'iaja jūrūkia imakopekareka Tuparāte kire tāäeka. I'supaka kire kibaamaka tokaki ïpi Faraón pō'irā Josére imaecka. I'supaka kimaeka poto jia kiõrīwārūrūkia Tuparāte ja'ataeka Josére. Sañi ārīwa'ri Faraóntre jijimaka Joséka imarijarika. I'supaka kika imawa'ri "Egíptokarā imauþatireje yiwi'ikarāreoka jā'merimaji mimabe", Faraónre kire ārīka.

¹¹ I'sia poto Egíptorā ba'arika purika. Supabatirā Canaán ka'iarekaoka i'supakaja sajarika. Supa imarī ba'arika imabeþakā'ā kēsirabawa'ri, jimarība'iaja najūaeka. I'supaka najūaeka mañekiarā no'orā ba'arika tōpowārūberiwa'ri. ¹² Supa imarī mañeki Jacob, "Egíptorā trigo nawaruayu're", ārīka majaroka ã'mitiriwa'ri, José ma'merāre kiþūataeka "Samija wapañjiaþe", ārīwa'ri. ¹³ Supa imarī torā ba'arika e'erī natuyarika. Sabe'erō'ō torājaoka na'rika ate. I'supaka nabaamaka ikupaka Josére nare ārīka: "Yire mijā ñawārūbeyu, mijā rī'īji ñime", nare kērīka. I'supaka Josére nare ārīka majaroka po'imajare kire bojamaka, "Jee, hebreotataki kime kā'ā", Faraónre ārīka. ¹⁴ Torājīrā mae, kirīrā nimauþatiji kiþakiþitiyika setenta y cinco rakamarā imaekarāte Josére akarūjeka Egíptorā nimaokaro'si. ¹⁵ Torājīrā mae, Egíptorā imarī, Jacobre a'rika. Ñoaka torā kimaeka be'erō'ō kireyaeka. Supabatirā kimakarā mañekiarā wāsarāoka torāja reyaekarā. ¹⁶ Nareyaeka rakakaja Siquem wāmeirō'ōrā nare ne'ewa'rika, ãta wi'iarā namajaka tarī. Abraham wāsare Hamor makarāte wapañjikarō'ō simaeka nare nataekarō'ō.

¹⁷ I'supaka simako'omakaja rīkimabaji Egíptorā mañekiarāte imarijarika. I'supaka nimekā'āja, koyia sajaririjarika

* **7:9** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la envidia de ellos. Véase Génesis 37.3-4

"Miriparāmerāte ka'ia ñijirāñu", ārīwa'ri Abrahamre Tuparāte ārīka upaka seyarūkia. ¹⁸ I'supaka simarijarika poto Josére imaroyika ūrbeyuka, supabatirā mañekiarāte imaroyikaoka jiyipupaka ūrbeyuka Egiptorā mamaka īpire imaeka. ¹⁹ Iki īpi imaekaki pækibaraka ba'aja mañekiarāte baaekaki. I'supaka baabaraka, "Rōmijāre makarāāritirā, ëmirīji kimajikareka kire mijā taabe kijīñaoakaro'si", nare kijā'meka. ²⁰ I'supaka kijā'meka poto jiyuritakijika Moiséte po'ijirika. Supa imari maekarakamaki aiya kire ja'atabekaja kipakiarāte kire ba'iarika. ²¹⁻²² Marākā'ā baatirā wi'iarā kire ya'ewārūberiwa'ri kipakore kire taaeka, topi Faraón makore kire e'eeka komaki upaka kire ba'iayaokaro'si. Koka kimarijayukā'āja Egiptokarāre pupajoaikakaka jia Moiséte ūrwārūeka. Supa imari jia jaiwārūki, supabatirāoka imatiyaika oyiaja baaiki kimaroyika. I'supaka kimamaka īatirā jia jiyipupaka kire norīka.

²³ īparā po'imajarakakuri wejejē'rāka keyaeka poto "Matikuri yitā'omajare īarī ya'riye'e mae", kērīpuapajoaeka. ²⁴ Torā keyaeka poto, kitā'omajire kipajeka īrīka Egiptoka'iakaki. Supa kibaamaka, rupuwapae'erā baakōrī, Moiséte kire jāäeka. ²⁵ "Egiptoka'iakarāte ba'aja mare baamaka mare e'eru'awa'ririmaji Tuparāte jā'mekaki Moiséte ime", yitā'omajare yire ārīrū", kērīpuapajoaeka. I'supaka kipupajoako'omakaja, sayi'ribeyurā upaka nimaeka. ²⁶ Topi mae aperīmi īparā Israelkarā pajaairāte kīaeka. Nare īatirā ikuupaka nare kērīka: "Mija ā'mitiþe. ¿Dako baaerā īrātomaja imariþotojo mijā jīñu?", nare kērīka. ²⁷ I'supaka kēpakā'ā, Moiséte turitatirā ikuupaka pajaabaraka imaekakite kire ārīka: "¿Maki 'Maipamaki mimabe', mire ārāpaki? ²⁸ ¿No'oka Egiptoka'iakakire mijāärapaka upaka yire jāäerā mibaayukā'ā?", Moiséte kērīka. ²⁹ I'supaka kire kēpakā'ā "Kopakaja Faraónte sōrīrā baayu", ārīwa'ri Egiptopí Madián ka'irō'ōrā Moiséte ru'riwa'rika. Torā mae rōmie'etirā īparā kimakarārika.

³⁰ Torājīrā īparā po'imajarakakuri wejejē'rā be'erō'ō, īrārīmi Sinaí wāmeika pusiwāta po'imajamatorā Moiséte imaeka. I'suparō'ōrā imariþotojo, kiwā'tarā īrābi yaþumakarāka jū'rēka watopekaþi ángelte kire þemakotowirika. ³¹⁻³² Yaþumakarāka jū'rēka yoitirā, Moiséte þupataeka. Pupataripotojo jia īatiyaokaro'si sawā'tabajirā ke'rika poto ikuupaka Tuparāte kire ārīka: "Yi'i imaki Tuparā. Miñekiarā Abraham, Isaac, Jacobrāka jiyipupaka norīroyikaki", kire kērīka. Sā'mitiritirā kipupaka kīkiwa'ri yaþumakarāka jū'rēka kiyoiberika. ³³ Topi mae ikuupaka maiþamaki Tuparāte kire ārīka: "O'ōrāja ñima simamaka ba'aja baarükimato sime.

Suþa imar  mi 'puko'a e'etatir  yire mijiyipuþayeebe.[†]
 34 Yirir  Israelkar , Egiþtor  ba'iaja naj amaka  iayu. I'suþaka imawa'ri ba'iaja najaijoamaka  a'mitiyu. Suþa imar  'Egiþtokar  imar  jud r kare ru'r r ,  r wa'ri nare jeyobaar  yi'tako'o. Suþa imar  Egiþtor  mire yiþuatayu mae", Tupar te  r ka Mois te, –  r wa'ri Estebanre bojaeka  parimar re.

35 Topi ikuþaka k r ka ate:

–Aþika mar ka Mois jeoka kime, mañekiar te kire yi'riberiroyikaki. "Yija  pamaki mar ka mi'i. Suþa imar  ba'iaja yija baaika  ar rimajimar ka mime", mañekiar te kire  r ka. I'suþaka nar ka simako'omakaja Tupar te Egiþtor  imaekar re Mois te e'ewa'r r jeka niþamaki kimaokaro'si. Ika  a ua k paj ka yaþua j 'r ka watopekaþ ki ngelþi Tupar te bojaeka Mois te. 36 I'sia poto r kimakaja maikoribeyua baabeabaraka Egiþtor  Moiséte imaeka. I'suþaka baarika  kowearitir  mañekiar te ke'era'aea mae. Topi i'tarijaþparaka, riapakiaka Oko J 'ayakareka, suþabatir oþka po'imajamator  maikoribeyua Moiséte baabearijarika  par  po'imajarakakuri wejej 'r kar 'Oj r . 37 Ikijioka imaekaki ikuþaka mañekiar te bojaekaki: "Tupar te yire  r ka uþakaja kiro'si jaij rimaji i'tar ki aþika. I'suþaka Tupar ro'si baarimaji mat 'omajijioka imar ki", Mois te nare  r ka.[‡] 38 I'sia bojaekakijioka kimaeka mañekiar ka Sina  w ameika  usiw ta po'imajamator  r r royikaki. I'suþaka imabaraka  r kaja  usipemar  mar wa'ritir   ngelka jair  ke'rika. Tor  Mois te eyaeka poto Tupar te j 'meka  ngelte kire bojaeka. Sabe'er 'o kire kibojaekakaka mañekiar te bojirimaji kimaeka Mois s. Suþa imar  maimajipar kiakaka kibojaeka uþakaja simara'aea maro'sioka.

39 I'suþaka simako'omakaja kibojaeka uþaka ima mañekiar te yi'riberiroyika. I'suþaka imawa'ri, Egiþtor  pe'ririka nayaþaeka ate. 40 I'suþaka simaeka poto  usipemar  Moiséte imek ' ja, ikuþaka kima'mi Aar nte nar ka: "No'or  kime mir 'i, Egiþtoka'iar  maimaraþaka poto mare e'era'araþaki. Tor  kime mor berij ki kime mae. Suþa imar , j r ka yija jiyipuþayer kir te[§] mibaapo'ijiabe. Mare imaruþtarimajaka maimaj kareka, jia maro'si simar  nu. I'suþar re imar kareka ma'ririyaþair 'o raja mare na'r r jer  nu", Aar nte nar ka. 41 I'suþaka puþajoawa'ri wa'ibikir w ko makar ka uþaka  oika j r ka nabaaeka. I'suþaka saþo'ijiatir  wa'iro'sia sanajoe jiroyika. Suþabatir  nabaapo'ijiaeka jiyipuþaka  r wa'ri nabayaarika. 42 I'suþaka

[†] 7:33 Según las costumbres de los judíos, para mostrar reverencia, no se permitía llevar sandalias o zapatos en un lugar sagrado. Véase Jos e 5.15 [‡] 7:37 Véase Deuteronomio 18.15,18. Pasaje referido al futuro Mes s (Cristo). [§] 7:40 Dioses id los

nabaamaka Tuparāte nare īarīja'ataeka, "Nayaþayu uþakaja nabaarū", ārīwa'ri. Suþa imawa'ri tā'þia, aiyaka, ñamikaki aiyateoka jiyipuþayebaraka nimaeka. īakōrī je'e: Tuparāro'si bojañjirimaji imaroyikaki Amós ikupaka ārīkaki:

"Israelkarā, yire mijā ã'mitiþe ruþu. ī'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka po'imajamatorā mijā imataþaeka þoto yire jiyipuþayeberikarā, wa'iro'sia yiro'si mijā joeñjiberika.

⁴³ Yire jiyipuþayerimariñaja mijā þupaka mijare ārīka uþakaja mijā baaeka jiyipuþaka õñurā mijā ime. īakōrī je'e: Kūþajika wi'ia baatirā, sareka Moloc wāmeikite kōketirā mijā jiyipuþayerijariroyika. I'supakajaoka tā'þi uþaka mijā baaekaki Refán wāmeikiteoka jiyipuþaka mijā õrīroyika. I'supaka mijā baamaka, Babilonia a'riwa'rīrā mijare yitaarāñu", Tuparāte ārīka,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka īparimarāre.

⁴⁴ Topi ikupaka nare kērīka ate:

—Mañekiarāte po'imajamatorā imaroyireka þoto cabra ajeakaka baaeka wi'ia wā'tarā imatirā Tuparāte najiyipuþayeroyireka. I'sia imaeka "Tuparāte makaja ime", ārīwa'ri kire najiyipuþayerükirō'ō. Pusipemarā Tuparāte kire sabaeaaka uþakaja po'imajamatorā ruitirā Moiséte sabaarūjeka. ⁴⁵ Topi mae Moiséte reyaeka be'erō'ō Josuérre kiõ'toarā o'aea. Kio'aea be'erō'ō i'sia wi'ia namakarā mirārāte e'ewa'rika Canaán wāmeirō'ōrā. Na'rikarō'ō namajamarā ka'ia simako'omakaja, naka jīrīkarāte Tuparāte poataeka. Cabra ajeapi wi'ia nabaaroyika imaeka ruþu Davidre judíotatarāte jā'meyukā'āja. ⁴⁶ Jia jījimaka Tuparāte imaeka mañekiarā īþamaki David imaroyikakika. Suþa imarī Tuparāka jījimaka imawa'ri kitā'omajapitiyika Tuparāte jiyipuþaka kiõñaokaro'si wi'ia kiro'si baarika kiþuþajoakoþeka. I'supaka simako'omakaja Tuparāte kire sabaarūjebenika. ⁴⁷ David maki Salomón þuri Tuparāro'si wi'ia baaekaki mae. ⁴⁸ I'supaka simako'omakaja po'imajare baaeka wi'iarā imabeyuka kime Tuparā, þemawa'ribaji imatiyaiki imarī. Mia je'e ikupaka bikija kiro'si bojañjirimajire o'oeka:

⁴⁹⁻⁵⁰ "Ritajakaka īþamaki ñime. Suþabatirā yi'iji imaki ritaja po'ijiaekaki. Suþa imarī yiro'si wi'ia mijā baarāka, ðyikoyiaja simarāñu bai je'e?", Tuparāte ārīka,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka.

⁵¹ I'supaka nare ārīweatirā, ikupaka nare kērīka ate:

—Mija ã'mitiþe, Tuparāte yi'ririyaþabeyurā mijā ime. Suþabatirāoka kirika ã'mitiririyaþabeyurā mijā ime. I'supaka imawa'ri mañekiarā wāsarā uþakaja Espíritu Santore yi'ribeyurā mijā ime mijaro'sioka. ⁵² Ritaja Tuparāro'si

bojañimajare ba'iaja jūarūjerimaja mijā ñekiarāte imaeaka. Supabatirāoka Tuparāte yapaika upakaja yi'ririjayuki etarūkia bojirimajare najāäeka mijā ñekiarā. Supa imarī maekakaja ketaeka potojo "Kire najāärū", ãrīwa'ri kire mijā okabaaeka. 53 Tuparāte jā'meika mijā yi'ribeyu, ángelrākaþi ãrīwa'ri mijā ñekiarāre Tuparāte sabojaeka simako'omakaja,— Estebanre ãrīka ïparimarāre.

Estebanre najāäeka

54 I'supaka kēþakā'ã yaiwēkoa boibayua upaka noþia Estebanre nabeaeka, boebatakaja jariwa'ri. 55 I'supaka nabaako'omakaja, Espíritu Santore jia kire jeyobaaikaki imarī, yu'awa'ri ñaerā baakōrī, yaabojaika Tuparārika kñaeka. Supabatirā Tuparā ritapē'rōtorā Jesúre rīkamarika. 56 I'sia ñatirā, ikuþaka ïparimarāre kērīka:

—¡Aya! Mabo'ikakurirā ñiayu mae. Tuparā ritapē'rōtopi Po'imaja Ma'mire rīkamayu,— Estebanre ãrīka.

57 Torajirāja þuri kopakaja kijaika ã'mitiririka yaþaberiwā'ri, na'mukopea natāteka. I'supaka baatirā okajājirokapi akaserebaraka kipō'irā narīriwa'rika. 58 Supabatirā weje a'riwa'rīrā kire ne'ewa'rika, ãtapi kire jääriataokaro'si. Torā kire e'eyyatirā najariroaka þemakato e'etatirā, Saulote sanijika sakiarññaokaro'si. Sakiarññukā'äja ãtapi Estebanre najāäbareñ'mueka. 59 I'supaka kire nabaayukā'äja, ikuþaka Jesúre kērīka:

—Ñipamaki Jesú, yire me'etope,— kērīka.

60 I'supaka ãrīweatirā ñukurupatirā, akasererikapi,

—¡Ñipamaki, ba'iaja yire nabaaiaka nareka samiye'kariabe!— Jesúre kērīka.

I'supaka kijaika be'erō'ðjite kopakaja kipuparirika mae.

8

Jesúre yi'yurāte ba'iaja Saulote baariyapaeaka

1-3 Topi mae, jia Tuparāte yi'yurā imaekeara judiotatarā Estebanre nayayeka. I'supaka kire baatirā ñajoabaraka jimariā kire norika. I'sirimjioka tokarā Jesúre yi'yurāka jiamariā imarijayurāte ba'iaja nare baañ'mueka. Íakōrī je'e: Saulo, "Estebanre najāäþarū", ãrīþupajoaekaki, i'supakaja ba'iaja nare þupajoarūjerā baaekaki. Í'rāwi'i jariwa'ririmarijaja mo'abaraka Jesúre yi'yurāte tōpotirā ñimirīja, rōmijāteoka wēkomaka imariwi'iarā nare kitayika. I'supaka simamaka Judea ka'iarā, supabatirā Samaria ka'iarā Jesúre yi'yurāte ru'riwa'rika. I'supaka aþerāte baaeka imako'omakaja apóstolrāka þuri Jerusalénrāja tuikarā.

Samaria ka'iarā Jesúrika bojariroka Feliþete wārōeka

⁴ Jerusalénrō'ōpi ru'riwa'rikarā imariþotojo aþerō'ōrā eyatirā Jesúrika bojariroka nawārōeka. ⁵ Felipe Jerusalénpi ru'riwa'ritirā, Samariaka'iarā imawejearā eyaekaki. Torā eyatirā, "Po'imajare tāãokaro'si supabatirā nare jā'merimaji kimaokaro'si Tuparāte kire þūataeka", ārīwa'ri Jesúrikakaka Felipere nare bojaeka. ⁶ Torājīrā mae, rīkimarāja þo'imajare kiþō'irā rērīka kire ā'mitiririyapawa'ri. Supabatirā, maikoribeyua kibaabeamakaoka īawa'ri kibojaeka jiaþi na'mitirika. ⁷ I'supaka maikoribeyua baabeabaraka rīkimarāja þo'imaja þūþakarā Satanárika ima ña'rījākarāreka Felipete þoataeka. I'supaka kibaamaka nareka imaekarā akaserebaraka þorika. Supabatirāoka rīkimarāja bitamajareoka kijieka. ⁸ Supa imarī i'sia wejeakarāre jījimaarika.

⁹⁻¹¹ I'sia wejearā Simónre imaeka. Ī'rākuri wejejē'rāmarīa ye'oiki imarī, kiþupakaþi baabeabaraka kimaroyika. I'supaka baarijaþaraka "Yi'i imaki imatiyaiki", tokarāre kērīroyika. I'supaka nare kibaamaka rīkimarāja imatiyairā, imatiyabeyurā þariji kire nayi'rika. "Tuparāte kire jeyobaamaka tērītaki kime", ārīwa'ri jiyiþupaka noñuka kimaeka. ¹² I'supaka nimako'omakaja Felipe puri Jesucristorika bojariroka nare wārōekaki. "Tuparāte þūataekaki kime Jesús. Supabatirāoka kire yi'yurā puri jia Tuparāte nare imaruþutarāñi", ārīwa'ri nare kibojaeka. I'sia ā'mitirirī Jesúre īmirīja, rōmijāoka kire nayi'rika. I'supaka imawa'ri Felipete naruþuko'a najūjerūjeka "Kopakaja Jesúre yi'yurā yija ime mae", ārīwa'ri. ¹³ Simónoka, ye'oiki imariþotojo, Jesúrika bojariroka yi'ritirā ruþuko'a kijūjerūjeka. Torājītepí mae Felipeta kijeyoariū'mueka. Kika imarijaþaraka Tuparārikaþi maikoribeyua Felipete baabeamaka īatirā marākā'ā baaberijikarō'ōjīrā Simónre jarika i'supaka ima īakoriberikaki imarī.

¹⁴ Apóstolrāka Jerusalénpi, "Samariaka'ikarā rīkimarāja Tuparārika na'mitiripēayu", ārīrika na'mitirika. I'supaka simamaka Samariarā Pedro supabatirā Juanka ī'parāte naþūataeka. ¹⁵⁻¹⁶ Samariaka'iarā eyatirā torā Jesúre ā'mitiripēairā ruþuko'a jūjekarā imariþotojo "Tuparāte þūataekaki Espíritu Santore nareka imabeyurā nime ruþu", narīwārūeka. I'supaka nimamaka "Espíritu Santore nare ña'rījāirū", ārīwa'ri Tuparāte naro'si najēñeka. ¹⁷ Supabatirā Jesúre ā'mitiripēairāte ī'rīkate jariwa'ririmarīaja naruþuko'a narabemaka Espíritu Santore nare ña'rījāika.

¹⁸⁻¹⁹ Pedrorāka nare narabemaka Espíritu Santore nare ña'rījāimaka Simónre īaeka. I'sia īatirā niñerū nare ījirika yapawa'ri ikupaka nare kērīka:

—Mija baaeka upaka yibaamaka Espíritu Santore nare ña'rījāirika yiyaþayu yiro'sioka. Suþa imarī ika sime i'suþaka yire mijia baarūjerūki waþa,— nare kērīka.

²⁰ I'suþaka kēþakā'ā, ikuþaka Pedrote kire ārīka:

—Waþamarīaja Tuparāte ja'ataika, mawapaþirūkimarīa sime. I'suþaka miþuþajoaika simamaka, miniñerūþitityika ba'iaja imarika tiybeyurō'orā me'rīrū ãrīwa'ri. ²¹ Ba'iaja miþuþajoaika õñuka Tuparā. Suþa imarī, yijaka aþerāte Espíritu Santore ña'ajāãrimajimarīka mime. ²²⁻²³ Kopakaja mae ba'iaja miþuþaka mireka ñiawārūyu. Mia, Tuparāte tērīrika imakakaþi yija baarijayua mioakiyu. Suþabatirā ba'itakaja baarimaji imarī, marākā'ā baatirā aþe upaka imarimajimarīka mime. Ba'itakaja miþuþajoaika ja'atatirā Tuparāte mijēñebe, "Ba'iaja yipuþajoaika yireka miye'kariabe", ãrīwa'ri,— Pedrote kire ārīka.

²⁴ I'suþaka kēþakā'ā ikuþaka Simónre kire ārīka:

—Maiþamaki Tuparāka yiro'si mijia jaibe. "I'suþaka mijūarāñu", yire meñua jūarika yaþabeyuka yi'i þuri,— Pedrorākare kērīka.

²⁵ I'sia be'erō'ō Jesúre baaroyika niaeaka mirāka, suþabatirā nare kibojaroyikakaka tokarāre nabojaeka. Po'imajare wārōweatirā, Jerusalénrā þe'riwa'rikōrī Samariaka'iarā wejerakakaja Jesúrika nawārōrijarika.

Etiopíaka'iakakire Felipete rupuko'a jūjeka

²⁶ I'sia be'erō'ō Tuparā Felipete pō'irā ángelte þūataekaki ikuþaka kire kēñaokaro'si:

—Jerusalénrā me'þe. Torā meyarāka þoto, Gaza wāmeika wejearā a'yu ma'arā me'þe. Yaþumatoþi o'yuma'a sime i'sima'a,— Felipete kērīka.

²⁷ Suþa imarī kire kērīka upakaja Felipete a'rika mae. Toþi a'ririþaraka Etiopíaka'iakakire kīaeka. Etiopíaka'iakarā ñþamakore niñerū ñarīrījeyobaarimaji imatiyaiki kimaeka. Jerusalénrā Tuparāte jiyipuþayeerī turikaki, torājite kiþe'rieyawa'rika. ²⁸ Kawarure kitürürükiaþi kire yierijayukā'āja Tuparāro'si bojarimaji Isaías wāsare o'oekakaka kīarijarika.

²⁹ Torājīrā mae, ikuþaka Espíritu Santore ãrīka Felipete:

—Kire eyatirā, kiwātapiji me'ririþape,— kire kērīka.

³⁰ Suþa imarī kire rīrīeyatirā, Tuparāte bojaþirimaji Isaíare o'oekakaka ñabaraka kijaiþatemaka, kiä'mitirika. Toþi mae,

—Torā mijaiþateika ¿yaje miõrīwārūyu?— Felipete kire ãrīka.

³¹ I'suþaka kēþakā'ā,

—"I'suþaka sāñu", ãrīwārūþbeyuka yi'i, maki yire sabojabeyua simamaka,— kire kērīka mae.

Toþi mae,

—Yipō'irā mimarījāibe yire samiwārōkaro'si,— Etiopíakakire kire ārīka.

³² Isaías Tuparārika o'oeka kijaiipatekarō'ō ikuþaka bojaeka: “Oveja jääokaro'si ne'ewa'yu uþakaja ūrīkate ne'ewa'rīrāñu.

Kipoya nata'amaka oveja akaserebeyua sima uþakaja ba'iaja kire nabaako'omakaja kiakaserebesarāñu.

³³ Rīkimarāja þo'imajare ūrāka wājītāji ba'iaja kire nabaarāñu. ‘Ba'iaja baaiki kime’, kireka naþakā'ā ki'yopī'rīrāñu ba'iaja baabeserāki imarī. Supabatirā þo'imajare kire jäämaka, kiriþarāmerā imabesarāñurā”, ārīwa'ri o'oekearō'ō Etiopíakakire jaiþateka.

³⁴ Supa imarī kipō'irā Felipete marījāika.

—Tuparāro'si bojañjirimajite o'oekekaka ūtirā yire mibojabe. ¿Yaje kirikakakaja kio'oeka bai? ¿Apíkareka þuþajoawa'ri i'suþaka kio'oeka kā'ā?— Felipete kērīka.

³⁵ Topi mae, Isaíare o'oekekaka ā'mitiritirā, ikuþaka Felipete kire ārīka:

—Isaías i'suþaka o'oekekaki Jesúre ba'iaja jūarūkiakaka þuþajoawa'ri.—

Supabatirā jía Jesúmajaroka kire kibojaeka. ³⁶ A'rīrijari ma'arijerā þa'wa imaekarō'ōrā neyaeka.

—Iakōrī, õ'ōrā sime okoa. Maekaka ruþuko'a yire mijūjebe ūnarījīka ¿yaje rukuya jia simajīñu?— Etiopíakakire kire ārīka.

³⁷ I'suþaka kēþakā'ā, ikuþaka kire kērīka:

—Yi'ritiyarīji Jesucristore miyi'rijīka, ruþuko'a mire yijūjerāñu.—

I'suþaka kēþakā'ā,

—Ā'ā, Tuparā Makiji kime Jesucristo,— Etiopíakakire ārīka.*

³⁸ Supa imarī “Ó'ōrā mituibe”, tūrūrūkia tuarimajite ārītitirā, sapi merīrīkatirā þa'warā natu'arīkaeka Felipete Etiopíakaki ruþuko'a jūjeokaro'si. ³⁹ Pa'wapi namarīrīkaeka poto, ikuþarō'ōþiji Felipete Espíritu Santore e'ewa'rika. Sabe'erō'ō þuri Etiopíakakire kire ūberika ate. I'suþaka simako'omakaja jijimakapi Etiopíakakire o'rika. ⁴⁰ Apewejeearā Espíritu Santore kire e'ewa'rika be'erō'ō, “Azotowejeearā ñimekā'ā mae”, Felipete ārīþuþajoaea. Topi o'riwa'rikōrī wejerakakaja Jesúrika wārōrijaþaraka Cesareawejeearā keyaeka.

9

*Saulote yi'riū'mueka Jesúre
(Hch 22.6-16; 26.12-18)*

¹ Saulo Jesúre yi'yurāte jäärika ri'kawa'ri ba'iaja nareka kijairoyika ruþu. Supa imarī “Ba'iaja nare yibaaerā”, ārīwa'ri

* **8:37** La mayoría de las traducciones de la Biblia no incluyen versículo 37 porque no aparece en las copias de la Biblia más antiguas.

kurarāka ūpamaki imatiyaiki pō'irā ke'rika. ² ‘Īī Saulo, yiþūataiki Jesúre ā'mitiriþēairāte kiñi'arū”, ārīwa'ri ūpera kio'ookaro'si kijēñeka, Damascorā judiorākare rērīriwi'ia imaruþutarimajare beaokaro'si.

—Ika mijā'meikapi nare ñiatōþorāka ūpaka jāmirīja, rōmijāteoka ñi'atirā Jerusalénrā nare ye'era'arāñu,— Saulote kire ārīka.

³ Supa imarī ma'aþi a'ririjari Damasco wejearā keyaerā baaekarō'oj̄ite, ikuparō'þipi mabo'ikakuriþi yaaboaika kire jāñata'aea. ⁴ Topi mae marākā'ā baaberiwa'ri sarāja Saulote ña'rīka. Torājīte mae, ikupaka kire sārīka:

—Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaariwā'imañu?
—kire sārīka.

⁵ Sā'mitiritirā,

—¿Maki mime je'e Ñiþamaki?— kērīka.

—Ba'iaja mibaawā'imarīrijayuka Jesúr ñime,— kire kērīka.

⁶ I'supaka kire ārītirā,

—I'supaka baarikopakaja, mi'mitirā, Damascorā me'þe. Torā meyarāka þoto, “Ikuþaka mibaabe”, ī'rīkate mire ārīrāñu,
— Saulote kērīka.

⁷ Sauloka a'rikarā, sajaikakite ā'mitiriripotojo kire niatōþoberika. Pupataekarā imarī torā najiyirīkataeka supabatirā jaiberijīkaoka najarika. ⁸ Sabe'erō'õ mi'mirīkatirā yoibaotaerā kibaakopeka. Torājīrā mae ðibeyua kiñakoa jarika simamaka Damascorā kijeyomarāre kire tītiwa'rika. ⁹ Torā kire ne'eeyaeka be'erō'õ maekarakarīmi yoibeyuka, ba'abekaja, supabatirā dakooka ukurimarīja Saulote imaeaka.

¹⁰ I'sia wejearā Jesúre yi'yuka, ī'rīka Ananías wāmeikite imaeaka. Makārārūñuroka ūpakaþi kire þemakotowiritirā,

—¿Yaje mime Ananías?— Jesúre kire ārīka.

—Ā'ā Ñiþamaki, ð'õrā ñime,— kire kērīka.

¹¹ —Ā'ā, mae Wājima'a wāmeirō'þi me'þe. I'sima'aþi a'ririjari Judas wi'iarā meyarāñu. Torā eyatirā “¿Yaje ð'õrā Saulo, Tarsowejeakakire ime?”, kire meþe. Mia, i'supaka merīrāñu yire jēñebaraka imaki kimamaka.

¹² Makārārūñuroka ūpakaþi ikupaka kiro'si simako'o: ī'rīka Ananías wāmeikite kire yibeako'o. Supa imarī kiþō'irā kākaeyatirā miþitaka kiþemarā mijā'aþearāka þoto, ate yoiki kijarirāka, kire yibeako'o,— Ananíare kērīka

¹³ I'supaka kire kēþakā'ā ikupaka Ananíare ārīka:

—Jimarā kimajaroka ña'mitiyu, Jerusalénkarā mire yi'yurāte ba'iaja kibaarijauakaka. ¹⁴ Supabatirā kurarāka ūpamarāre kire jā'meþūlatamaka, ð'õrā Saulote etaeka. Supa imarī mire ā'mitiriþēairā yija imamaka, wēkomaka yijare baaokaro'si Jerusalénrā yijare e'ewa'ririmaji kime,— Ananíare kire ārīka.

¹⁵ I'suþaka kẽriko'omakaja ikuþaka Jesúre kire bojaeka:

—Mire ñañu uþakaja kiþo'irã me'pe. Yimajaroka þo'imajare wãrõrimaji kimaerã kire yiwã'maeka. Judíotatarã, judíotatamarã, suþabatirã niþparimarâteoka sawãrõrimaji kimarãnu. ¹⁶ I'suþaka baarimaji kimamaka "Saþi ï'rãkurimariþaja jimariña ba'iaja mijüarãnu", kire ñarirãnu, —kireka Jesúre ãrïka Ananíare.

¹⁷ Torãjirã kiþo'irã Ananíare a'rika mae. Kimaeka wi'irã kiþo'irã eyatirã kiþitaka Saulo þemarã kija'aþeaeka. Suþabatirã ikuþaka kire kẽrïka:

—Yijeyomaki mia'mitiþe. Maiþamaki Jesú, mi'tarijaraþaka þoto mire þemakotowiraþakiji, yire þüatako'oka miñakoa jiirã ãrïwa'ri. Suþabatirãoka Espíritu Santore mire ña'rjäirã ãrïwa'ri þariji yire kiþüatayu,— kire kẽrïka.

¹⁸ I'suþaka kẽrïkarõ'ðjîteje, wa'ititi uþaka ïoika Saulo ñakoapi ña'rïka. Torãjirã þuri jia kiñakoa jarika. I'suþaka kire kibaamaka, kimi'mirïkaeka þoto Ananíare kire ruþuko'a jûjeka. ¹⁹ I'suþaka kijarika be'erõ'õ ba'atirã okajâjia kijarika. I'suþaka jaritirã ñoþaþaka Jesúre yi'yurâka Damascorã kimaeka.

Damasco wejeakarâre Jesúrika bojariroka Saulote bojaú'mueka

²⁰ Torãjirã mae judíorâkare rëririwi'iarã kãkatirã, Jesúrika bojariroka wãrõbaraka "Tuparã Maki kime Jesú", Saulote nare ãrïka. ²¹ I'suþaka kibaamaka, koþakaja þo'imajare þupataeka.

—Mia, ï'jì kime Jesúre yi'yurâte ba'iaja baarimaji Jerusalénrã. Õ'õrã kime Jesúre yi'yurâte ñi'atirã, kurarãka ïþamarã þo'irã nare e'ewa'yaokaro'si,— þo'imajare ãrïka.

²² I'suþaka naþuþajoako'omakaja Tuparâte kire jeyobaa-maka, jiibaji Jesúrika bojariroka kibojamirïkawa'rika. "Rita sime, Jä'merükika Tuparâte wã'maekaki kime Jesú", nare kẽrïroyika. Jia sakibojamaka, Damascokarã judíorâka ïþparimarã marâkâ'ã kire nokatêrîwäruberika.

Judíotatarâte kire jäärika ri'kamaka Saulote ru'rika majaroka

²³ Damascorã ñoatakaja sawãrõbaraka Saulote imamaka, "Kire majääerã", judíorâka Jesúre yi'ribeyurâte ãrïþuþajoaeka.

²⁴ Suþa imarñ ñami, ïmioka kire naþâñaroyika wejeapi þoriwa'rirükirõ'õ koþerekarã kire jääokaro'si. I'suþaka nabaako'omakaja Saulote sôrïka. ²⁵ Kiðrïka simamaka kibojakea yi'yurâte kire jeyobaaeka, kiru'yaokaro'si. Torãjirã mae, ñami wejea nata'tekarõ'õpi imatirã pi'i uþaka ïoikarã kire jäätirã aþepþe'rõtorã kire naruetaeka kiru'yaokaro'si.

Jerusalénrã Saulote imaeka mae

²⁶ Toþi, ru'riwa'ritirã Jerusalénrã keyaeka mae. Torã Jesúre yi'yurâka jeyoaririka kiyaþakopeka. I'suþaka

kiyapako'omakaja "Jesúre yi'ribeyuka kime Saulo puri", ãriwa'ri kire nakikika.²⁷ I'supaka nimako'omakaja, Bernabé wãmeiki, Saulote jeyobaaekaki. "Mi'tabe, apóstolrãkaka majairã", kire kẽrika. Sauloka naþõ'irã eyatirã ikuþaka Bernabére nare ãrika:

—Saulo kime ñi, ma'api ke'ririjsayukã'ã maiþamaki Jesúre kire þemakotowirika. Supabatirã kika kijaika. I'supaka Jesúre kire baaeka be'erõ'õ Damascorã dako werikimarãja þo'imajare Jesúrika bojariroka wãrõrapaki kime,— Bernabére nare ãrika.

²⁸ I'supaka nare kẽþakã'ã "Maka imarükika Saulote ime mae", kireka narika. I'supaka naþakã'ã, Jerusalénrã naka ki-maeka. Naka imarijari dako werikimarãja tokarãre Jesúrika kibogaeka. ²⁹ Judíotatarã imariþotojo griego oka jairãka Saulote jaibaraka imaeka. Tuparã majaroþüñu ãñua nare bojabaraka, "Sãnu upakaja Jã'merükika Tuparâte wã'maekaki kime Jesú", nare kẽrika. I'supaka kẽþakã'ã ã'mitiriwa'ri kire jäärika nari'kaeka. ³⁰ I'supaka kika nima ã'mitiriwa'ri, Cesarearã kijeyomarãre kire e'ewa'rika. Torã eyatirã Tarsowearã kire naþe'riwa'rirüjeka.

³¹ I'sia þoto puri Judea, Samaria, supabatirã Galilea ka'iarãoka ba'iaja Jesúre yi'yurâte jüaberika. Supa simamaka Espíritu Santore nare jeyobaamaka jijimakapi Jesúre jiibaji yi'yurã nimamirřikawa'rika. Supa imarî rikimabaji Jesúre yi'yurâte imarijarika. Supabatirãoka ritaja jiyipuþaka Maiþamakire ðparaka nimarijarika.

Bitamaji Pedrote jieka

³² Supa imarî Jesúre yi'yurâte ñ'râweje jariwa'ririmarãja Pedrote ñataþaroyika. I'supaka imawa'ri Lida wãmeirõ'õrã naþõ'irã turirî keyaeka. ³³ Torã eyatirã Eneas wãmeikite kiaeka. Bitamaji imarî, maekarakaotëñarirakakuri wejejë'râka keyawa'rika kikãrřukirõ'õrâja þeyubaraka. ³⁴ Torajirã mae, ikuþaka Pedrote kire ãrika:

—Eneas, mia'mitiþe, Jesucristore mire jieyu mae. Supa imarî mimi'mirikabe. Supabatirã mikãrřukia mibuþebe,— kire kẽrika.

I'supaka kire kẽřkarõ'õjiteje, bitamaji imakoþekakite mi'mirikaeka. ³⁵ Rikimarâja Lidakarã supabatirã Sarónka'iakarãoka ñaekarã supa kibaaeka. Supa imarî nimaupatiþi Jesúre yi'yurã oyiaja najarika.

Reyaekakote Pedrote tâäeka

³⁶ ñ'râko Jope wãmeirõ'õkako Tabítá wãmeikote imaeaka, Jesúre yi'yuko. Griego okaþi puri Dorcas wãmeiko koimaeka. Jiko þo'irõmo imarî wayuoka baairâte jia kojeyobaroyika.

37 I'supaka imariþotojo ikuþarõ'õþiji wãmarã jariwa'ri koreyaeka mae. Koreyamaka ñatirã reyairâte nabaaika upakaja kopo'ia najûjeka korîrã. Supabatirã ñimipë'rõtorã imaeka kurarakarã koro'siji kore nataeka. 38 I'supaka kore baatirã "Lidarã Pedrote ime", þo'imajare ãñua Jopekarã Jesûre yi'yurâte ã'mitirika. Sã'mitiritirã ñ'parâte Pedrote akarî naþñataeka, koyikurirãja kimaeka simamaka. Kipõ'irã eyatirã ikuþaka kire narïka:

—Dajoa wãrûaja yijaka.—

39 I'supaka naþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, naka Pedrote a'rika Joperã. Torã eyatirã Dorcas majaka nataekarõ'õrã kire ne'ewa'rika. Supa imarî koþõ'irã rîkimarãja natîmiarâte reyataþaekarâre oparaka imamaka kĩaeka. Ketamaka kiþõ'irã narêrïka kika jaiokaro'si.

—Dorcate reyaerã baaraþaka ruþu rîkimakaja saya yijare kopu'aþjirape,— ãþaraka Pedrote sanabeaeka.

40 I'supaka kire naþakâ'ã,

—Mija þoriwa'þe ruþu,— nare kêrïka.

Naporiwa'rika be'erõ'õ, ñukurupatirã Tuparâka kijaika. Kika jaiweatirã, reyaekakote jorowa'ri ñatirã,

—Tabitá mimi'mibe,— kore kêrïka.

I'supaka kêrïka þotojo koñakoa wiritaeka. Supa imarî Pedrote ñatirã komi'miruþaeka. 41 Topi mae, koþitakaþi ñi'atirã Pedrote kore mi'mataeka. Supabatirã "Mija þope ruþu", kêrïkarâte kiakaeka.

—Koþakaja õñia kojayu. Ate kore mijá ñarape mae,— Jesûre yi'yurâ natîmiarâ reyataþaekarã, supabatirã aþerâ najey-omarâreoka kêrïka.

42 I'supaka kojarika ritaja Jopekarâre ã'mitiripataeka. Sã'mitiritirã rîkimarãja Jesûre nayi'rika. 43 Sabe'erõ'õ torã ñoaka Pedrote imaeka, wa'iro'si ajea ba'iraberimaji Simón þõ'irã.

10

Cornelio þõ'irã Pedrote a'rika

1 Cesareawejarã Cornelio wãmeikite imaeka. Torã rîkimarãja surararâka Italiakarâkaki imatirã ñ'râpitarakamarã þo'imajarakamaki surararâka ñipamaki kimaeka.

2 Judíorâkimarãka imariþotojo Tuparâte jiyipuþaka õñuka, kiwi'areka imarâþitiyika. Judíorâka wayuoka baairâte rîkimakaja niñerû jeyobaarimaji, supabatirâoka Tuparâte jaijiþaki kimaeka. 3 I'supaka kimamaka ñ'rârîmi tres rô'õjîrã aiyate eyawa'rika poto makârârûñuroka upakapi Tuparâte þûataekaki ángelte kiþõ'irã etaeka. Jia Corneliore kire ñatiyaeka. Supabatirã kiþõ'irã kâkaeyatirã,

—Cornelio,— ángelte kire ãrïka.

⁴ Tōpi mae, kireka ñakoariji,

—Aya, ¿marākā'ā sime je'e ñipamaki?— p̄upatawa'ri kire kērīka. I'sūpaka kēpakā'ā

—Tūparāte mijēñerijayu rakakaja mire kiā'mitiyu. Sūpabatirā wayuoka baairāte mijeyobaaiurekaoka j̄jimaka kime. I'sūpaka mimamaka mireka p̄upajoajipaikī kime.

⁵ Sūpa imarī Jopewejeārā imaki Simónre akarī a'rirūkirāte miþūatabe. Kiwāmeaoka Pedro. ⁶ Ap̄ika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji riaþakirijerā imaki pōlirā kime. Torā Simón Pedrote natōporāñu miþūatarāñurā,— ángelte kire ãrīka.

⁷ I'sūpaka kire ãrīweatirā ángelte a'rika. Sabe'erō'ō ūparā kiba'iraberimaja, sūpabatirā ūrīka surara jia Tūparāte yi'yuka imaekakiteoka kiakaeka. ⁸ Sūpa imarī kipōlirā netaeka p̄oto, ángelte kire ãrīkakaka Corneliore nare bojaeka. Nare sabo-jaweatirā Joperā nare ke'rirūjeka.

⁹ I'sūpaka kēpakā'ā a'ritirā, aperīmi wājítāji aiya simaeka p̄oto Jope koyikurirā neyaeka. I'tōjite wi'i ruþututuarā Pedrote mirīka Tūparāka jairī. ¹⁰ Tūparāka jaibaraka kimaeka p̄oto kopakaja kikēsirabaeka. I'sūpaka kimamaka aperāte ba'arika kiro'si baayukā'āja ikuþaka makārārūñuroka uþakapi kiro'si simaeka: ¹¹ Mabo'ikakurirā kīaeka p̄oto sayapāia jo'bato ūpaþē'lōto ñi'atirā majā'aruetaika uþaka saruira'aeka. ¹² Satōsiarā ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēko pariji imaea. Wa'ibikirāka uþaka tuyua, wiuya, sūpabatirā yiibaraka tuyuaoka simaeka. * ¹³ Sūpa imarī ūmipi ikuþaka Pedrote sajaikorika:

—Pedro mimi'mibe. Samijāäba'abe,— kire sārīkorika.

¹⁴ I'sia oka ã'mitiritirā ikuþaka kiyi'rika:

—Marākā'ā baatirā yibaaberijīka Ñipamaki, Moisés wāsare jājibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruþu.—

¹⁵ Tōpi ate sajaikorika

—“Jājika yiro'si sime”, merīa'si, Tūparāte ba'arūjeika p̄uri “Miba'abe”,— mabo'ikakuriþi sārīkorika.

¹⁶ Maekarakakuri i'sūpaka Pedrote sabaaeka. Sabe'erō'ōpi mae sayapāia Tūparāte e'eka. ¹⁷ I'sia ūawa'rei “¿Dako baaerā sūpa yire sabaayu jee?”, Pedrote ãrīþuþajoaeka. I'sūpaka p̄upajoabaraka kimekā'āja, “No'orā Simónre ime”, ãþaraka po'imajare jērīarijariji, Simón wi'iarā neyaeka Corneliore p̄ūdataekarā. ¹⁸ Torā eyatirā ikuþaka najērīaeka:

—¿O'õrā yaje Simón Pedro wāmeikite ime?— narīka.

¹⁹ Kīaeka mirāka p̄upajoabaraka kimekā'āja, Espíritu Santore kire jaika,

* **10:12** Fue prohibido en la ley de Moisés comer animales tal como reptiles, culebras, marranos, perros, varios insectos, etc. Véase Levítico 11

—Mia'mitiþe. Maekarakamaki ñimirïja mire mo'arï etairã. ²⁰ Mae miruiwa'þe, naka me'yaokaro'si “¿Yaje judíoräkamarïrïka ya'rijïñu je'e?”, ãriþupajoabekaja mimabe. Yipüatairã nime,— Espíritu Santore kire ãrïka.

²¹ Supa imari, Corneliore þüataekarä maekarakamaki þo'irã Pedrote ruiwa'rika.

—Yi'iji ñime mijä mo'aiki. ¿Dakoa ãrïwa'ri mijä i'tako'o?—nare kërika.

²² I'supaka këþakä'ã ikupaka nayi'rika:

—Yija ïpamaki Cornelio miþo'irã yijare þüatarapaki. Jiika po'imaji kime Cornelio. Supabatirä Tuparäte jiyipupayeeiki. Ritaja judíotataräoka kire jiyipupayeeirä. Supa imari ikuþaka ángelte kire ãrâþe're: “Mia'mitiþe Cornelio, Simón Pedrote miakaþüabe. Supabatirä mire kibojaräka jia mia'mitiþe”, ángelte yija ïpamakire ãrâþe,— Simón Pedrote narïka.

²³ Supa napakä'ã,

—Ó'õrã kâkara'atirä yipö'irã mijä kâþe rupu,— Pedrote nare ãrïka.

Aþerimi þuri naka Pedrote a'rika mae. Jopewejeakarä ï'rârimarä Jesúre yi'yuräoka, naka jeyoariwa'rikarä.

²⁴ Aþerimi Cesareawejeearä neyaeka. Neyaerä baaeka rupu, kirirä supabatirä kijeyomaräpitiyika rëriþirä Corneliore imaeka, “Simón Pedrote bojaräka ma'mitiriye'e”, ãrïwa'ri nare kioyibojaeka. ²⁵ Torä neyaeka þoto Pedrote e'etorirä Corneliore þorika. Supabatirä Corneliore ñukurupaeka kire jiyipupayeeokaro'si. ²⁶ I'supaka kibaamaka kiþitakarä ñi'atirä,

—Mimi'mibe. Miupakaja po'imaji ñime yiro'sioka,— Pedrote kire ãrïka.

²⁷ I'supaka këþakä'ã kimi'mika mae. Supa imari jaibu'arikaþiji wi'iarä nakäkaeka mae. Torä kâkawa'ritirä ríkumaräja po'imaja rëriþkaräte Pedrote ñaeka. ²⁸ I'supaka nimamaka ñatirä, ikupaka Pedrote nare bojaeka:

—Yija judíotatarä aþetataräpitiyika rukubaka imarika, supabatirä napö'irã turirikaoka jâjibaairä yija ime. I'siakaka õriwärürä mijä ime. I'supaka simako'omakaja Tuparä þuri ikupaka yire bojaraþaki: “Jâjibaarimarä sime”, ñaÑua ‘Jâjibaarika sime’, mijä ãrïa'si”, Tuparäte yire ãrâþe. Supa imari “Judíotataki imariþotojo aþetataräka rukubaka ñima jâjibaarükimarä sime”, ñarïwärüyu maekaka þuri. ²⁹ Supa imari Cornelio majaroka yire nabojaraþaka þotojo ñojimarïji miþo'irã yi'taraþe. Supa imari ¿maräkä'ã ãrïwa'ri oka yire mijä þüatarape?— Pedrote nare ãrïka.

³⁰ I'supaka këþakä'ã, ikupaka Corneliore kire ãrïka:

—Botarakarïmi sajaritiyu tres rô'ðjirä aiyate eyawa'raþaka þoto, Tuparäka jaibaraka ñimaraþaka be'erô'ð. Ikuþarð'ðpiji

ángelte saya yaaboaika jäätirā yipō'irā kiphemakotowiraþe.
 31 Topi ikuþaka yire kērâþe mae: "Cornelio. Tuparâte mijêñeika jijimakaþi kiâ'mitiyu. Supabatirâ wayuoka baairâte mijeyobaaika jiaoka kiro'si sime. Saþi ãriwa'ri jia mire kibaayu.
 32 Supa imarî Jopewejeearâ imaki Simón Pedro wâmeikite miakarûjebé. Aþika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji wi'iarâ kime riapakirijerâ", ángelte yire ãrâþe. 33 I'supaka yire kibojamaka ã'mitiriwa'ri, ñojimarîji oka mire yipúatarape. Jia oka mi'tayu ð'orâ. Tuparâte ïaika wâjitâji yija rërlk'o'kioka simauþatiji õñaokaro'si. Tuparâte mire bojaika yija ã'mitiririyapayu,— Corneliore kire ãrïka.

Cornelio jeyomarâre kiwârðeka Pedro

34 Sâ'mitiritirâ, ikuþaka Pedrote jaiñ'mueka mae:

—“Aþerimarâre kiwâtaika þemawa'ribaji ð'râtatareje wâtabeyuka kime Tuparâ”, ñarîwârûyu mae. 35 Ritatojo wejeareka þo'imajatata imauþatirekaja jiyipúþaka kire ðriwa'ri, kiyapaika upakaja baairâka jijimaka kimarijayu. 36 Yija tâ'omaja Israel wâsa riþarâmerâro'si Jesucristo, ritatojo wejeareka imarâ þpamakite baaekapi ãriwa'ri jia Tuparâka nimarûkiakaka nare kiboaeka. 37-38 Mamarî Galileaka'iarâ, supabatirâ ritaja Judea ka'iareka Jesús Nazaretkakire baaeka õñurâ mijâ ime. Po'imajare wârðbaraka Juanre narupuko'a jüjeyukâ'âja, mae kirikapi baawârûiki Jesûre kimañ'murûjeka Tuparâ. Supabatirâ Espíritu Santore kire kija'ataeka. I'supaka kibaaekaki imarî, Galileakarâre supabatirâ Judeaka'iakarâreoka jia kibaaeka. Supa imarî ritaja Satanâre ba'iaja jüarûjeroyikarâte kitâäroyireka. I'supaka kibaoroyireka, Tuparâte kika imaeka simamaka. 39 Yija, apóstolrâka, Jerusalénwejeearâ, supabatirâ judiotatarâ ka'iarâ ritaja Jesûre baaeka ïaekarâ. Sabe'erõ'ð Jerusalénrâ judiotatarâ þparimarâte yapua tetekarâ kire jäärûjeka. 40 I'supaka kire nabako'omakaja maekarakarîmireka, Tuparâ puri Jesûre õñia jarirûjekaki. Supabatirâ Jesûre yijare kiþemakotowiataeka. 41 Judiotatarâte nimaþatiremarîa Jesûre þemakotowirirâ Tuparâte baaeka. Mamarítaka kiwâ'maekarâ yija imamaka i'supaka kibaaeka, “Õñia Jesûre ime ate”, yija ãriwârûokaro'si. Ate õñia Jesûre jariþe'rika be'erõ'ð kika ba'aekarâ yija ime. 42 “Õñia imarâte supabatirâ reyaekarâteoka, ba'iaja nabaaeka waþa nare jêñerimaji mimabe', ãriwa'ri Tuparâte yire jâ'meka ãriwa'ri þo'imajare mijâ bojabe”, Jesûre yijare ãrïka. 43 Tuparâro'si bojaþirimaja imaeka rakamakiji Jesûre imarûkiakaka þupajoawa'ri no'oeka. Supa imarî Jesûre yi'yurâte ba'iaja baaeka waþa Tuparâte ye'kariarûkiakaka no'oeka,— Pedrote nare ãrïka.

Judíotatamarīrāteoka Espíritu Santore ña'rījāika

⁴⁴ I'supaka āparaka Pedrote imekā'āja Espíritu Santore nare ña'rījāika. ⁴⁵⁻⁴⁶ Supa imawa'ri ī'rārokamarīa pō'imaja oka norībeyuaja jaibaraka nimaeka Tuparāte jiyipupayeebaraka. Sīlatirā "Judíorākamarīrāteoka Espíritu Santore ña'rījāiyu mae", ārīwa'ri napupataeka judíorāka Pedroka ī'rātiji etaekarā. ⁴⁷ Topi ikuþaka judíorākare Pedrote ārīka ate:

—Mija ā'mitiþe yijeyomarā. Muþakajaoka Espíritu Santore nare ña'rījāimaka õ'orā imarāte ī'rīkaoka "Rupuko'a nare mijā jūjea'si", ārīrika imaberijīñu,— judíorākare kērīka.

⁴⁸ Supabatirā,

—"Jesucristore yi'riwa'ri kirirā maime mae", ārīwa'ri rupuko'a mijā jūjerūjebe,— Corneliorākare kērīka.

Supa imariñ narupuko'a najūjeka Pedroka imaekarā. Sabe'erō'ō,

—Me'ria'si rupu. Yijaka mimabe ñojimarīji rupu,— Pedrote narīka Cornelioka imaekarā.

11

Jerusalénkarā Jesúre yi'yurā imaekarāte Pedrote majarobajaeka

¹ Topi mae, apóstolrāka, supabatirā Judeaka'iakarā Jesúre ā'mitiriþeakarāoka, "Judíotatamarīrā imariþotojo, Jesúre na'mitiriþeayu're", ārīka majaroka na'mitirika. ²⁻³ Supa imariñ Jerusalénrā Pedrote pe'rieyaeka poto, ikuþaka kire narīka:

—¿Dako baaerā judíotatamarīrā wi'iarā mikākaraþe? Supabatirāoka ¿marākā'ā ārīwa'ri naka miba'araþe?— Pedrote narīka.

⁴⁻⁵ I'supaka kire napakā'ā ikuþaka wājirokapi Pedrote nare bojajiika:

—Jopewejarā Tuparāte jaibaraka ñimaraþaka poto ikuþaka simaraþe. Makārūñuroka upakaþapi ikuþaka yire sapemakotowirape: Mabo'ikakuriþi sayapāia jo'bato ī'þapē'rōto ñi'atirā maya'aruetaika upaka ïoika ima yipō'irā etaraþaka. ⁶ "¿Dakoa satōsiareka ima?", ārīwa'ri jia sañiatiyaraþe. Ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoa þariji imaraþaka. Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiwua, supabatirā yiibaraka tuyuaoka simaraþe. ⁷ Sañiawearaþaka poto mabo'ikakuriþi ikuþaka yire sārīkorape: "Pedro mimi'mibe. Jāätirā samiba'abe", yire sārīkorape.

⁸ "Marākā'ā baatirā yibaaberijīka Ñipamaki, Moisés wāsare jājibaaeka ba'akoribeyuка ñime rupu", ārīwa'ri yiyi'raþe. ⁹ Supa ñapakā'ā ikuþaka yire sārīkorape ate: "Jājika yiro'si sime", merīa'si, Tuparāte ba'arūjeika þuri 'Miba'abe', sārīkorape. ¹⁰ Maekarakakuri i'supaka yire

sārāpe. Sabe'erō'ōpi mae Tuþarāte sayapāia e'emiarape mabo'ikakurirā. ¹¹ Ikuþarō'ōpiji i'supaka simaraþaka be'erō'ō maekarakamaki þo'imajare ñimaraþarō'ōrā eyaraþe. Cesareawejeakaki Cornelio nare þūtarapaki, yire ne'eayaokaro'si. ¹² "Netarāka þoto, ba'aja þuparibekaja naka me'pe", Espíritu Santore yire āþakā'ā, ya'raþe. Supabatirā ð'rōtēñiarirakamarā Jesúre ā'mitiripēairā yika ð'ōrā imarā yijeyoa turaparā. Naka mae Cornelio wi'iarā yija kākarape. ¹³ Yija kākaeyaraþaka þoto, ikuþaka Cornelio re yijare bojaraþe: "Yiwi'iareka ñimaraþaka þoto ángelte yire þemakotowiririkarape. Mia je'e ikuþaka yire kērāpe: 'Jopewejarā Simónre akari a'rirükirāte miþūatabe. Pedrooka kire nañu. ¹⁴ Mija þō'irā eyatirā, "Mire, miwi'iareka imarāteoka ba'aja imarika tiybeyurō'ōrā mijja a'rirükia imakoþeikareka ikuþaka Tuþarāte mijare tāärāñu", ãrīwa'ri mijare kibojarāñu', Cornelio re yijare ãrāpe", ángelte kire ãrīka bojabaraka. ¹⁵ I'supaka yire kērāþaka be'erō'ō, yi'i ate nare bojañ'muraþaki. Nare yijaiñ'muraþaka þotojo, ikuþarō'ōpi Espíritu Santore nare ña'rījāirape, mare mamarī kibaaraþaka uþakajaoka. ¹⁶ I'supaka simakaka ñawa'ri, Maiþamakire bojaeka yipuþajoatōporape. Mia, ikuþaka kērīka: "Bikijarā þuri okoapi Juanre rupuko'a mijare jūjeka. Tuþarā þuri Espíritu Santo mijare ña'ajāäraþki, kiyaþaika uþakaja baawārūirā mijja imaokaro'si", i'supakajaoka mamarīräja Jesúre mare bojatika. ¹⁷ Jesucristore yi'yurā maimamaka, Espíritu Santore Tuþarāte mare ña'ajāäraþaka uþakaja judioräkamarīrä nimako'omakaja nareoka Espíritu Santore kiña'ajāäraþe. I'supaka Tuþarāte nare baamaka "I'supakamarīña sime. Judioräkamarīrä mijja þuri maräkā'ā baatirā yijaka imaberijirā mijja", ãrīberijīka ñimaraþe,— Pedrote nare ãrīka.

¹⁸ I'supaka kēþakā'ā kire najērīatiyika. Topi mae ikuþaka naþuþaka no'aea:

—Jiitakaja baaiki kime Tuþarā. Judioräkamarīräteoka ba'aja nabaaika naja'atarāka, nare kiye'kariarāñu jia kika nimajiparū,— ãrīwa'ri narīka.

Antioquíakarā Jesúre nayi'riñ'mueka

¹⁹ I'sia rupubaji Jesúre yi'ribeyurā Estebanre jāäkarā. Supabatirā aþerā kiupaka imaekarā Jesúre yi'yurāteoka ba'aja nabaaeka. Supa imari ð'rārimarā Jesúre yi'yurā Feniciaka'iarā, Chiprejūmurikarā imawejeareka, supabatirā Antioquia wejearāka naru'riwa'rika. Torā eyatirā, judioräkare takaja Jesúrika bojariroka nabojaeka. ²⁰ Aþerā þuri, Chiprekarā, Cirenkarā a'ritirā Antioquiarā eyaekarā. Torā eyatirā judioräkamarīrä imaekarāteoka maiþamaki

Jesúrika nabojaeka. ²¹ “Jia nabojawārūrū”, ãrīwa'ri Tuparāte nare jeyobaaeka. Supa imarī ríkimarāja Jesúrika nabojaeka ã'mitiritirā, mamarī nayi'rikoperoyika naja'ataeka, kire yi'riwa'ri.

²² Antioquíawejarā Jesúre nayi'yua majaroka, Jerusalénkarā Jesúre yi'yurāte ã'mitirika. Sā'mitiritirā Antioquíarā Bernabére napūataeka. ²³ Supa kire napakā'ã ke'rika. Torā eyatirā, Tuparāte jia nare baaeka kīaeyaeka. I'supaka nimaeka īatirā ikuþaka jījimakapí nare kibojaeka:

—Ika mijā ima uþakaja jīibaji Jesúre mijā yi'ririmirīrīkawa'pe,— nare kērīka.

²⁴ Espíritu Santore kire jeyobaaikapí jīipupaki kimaeka. Tuparāte yaþaika uþakaja oyajā imaki imarī, jia Jesúre yi'yuka Bernabére imaeka. Supa imarī ríkimarāja kibojaeka ã'mitiritirā, Jesúre nayi'rika.

²⁵ I'sia be'erō'õ Tarso wāmeika wejeezarā Bernabéte a'rika, Saulote mo'ari. ²⁶ Kire tōþotirā, “Dajoa Antioquíarā”, kire kērīka. Supa kire kēþakā'ã ī'parā najeyoariwa'rika torā. ī'rākuriwejejē'rāka torā nimaeka, Jesúre yi'ririmajaka. Torā imatirā ríkimarāre Jesúrika nawārōeka. I'sia wejeakarā Jesúre yi'yurātejeoka “Cristianorāka nime”, þo'imajare ãrīñ'mueka.*

²⁷ I'sia þotojo Jerusalénkarā, Tuparāro'si bojaþirimajare eyaeka Antioquíarā, Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'õrā.

²⁸⁻³⁰ Torā eyaekarākaki ī'rīka imaekaki Agabo wāmeiki. Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'õrā eyatirā, Espíritu Santore jeyobaaikapí þupajoatirā, ikuþaka nare kērīka: “Ritatojo ka'iarā nakēsirabarāñu, ba'arika torā þurirāka simamaka”, Agabote nare ãrīka. (Ñamajibaji ba'arika torā þurika Romawejea īþamaki Claudiore imaeka þoto). Sā'mitiritirā, “Judeakarāre ba'iaja jūaerā baayu're, niñerū nare maþūataye'e”, Antioquíakarā Jesúre yi'yurāte ãrīka. Narīka uþakaja, narikaeka ko'aþitorāja Saulo, Bernabéþitiyika ī'parāwā'taja nijika, “Judeakarā Jesúre yi'yurāte imaruþutarimajare samija ījibe”, ãrīwa'ri.

12

Santiagore najāñeka, supabatirā wēkomaka imariwi'iapí Pedrote þorika

¹ I'sia poto ritaja Jesúre yi'yurā uþatireje ba'iaja Herodere kisurarákare baarūjeñ'mueka. Supa imarī ī'rārimarā nare imaruþtarimajare wēkomaka imariwi'iarā nataeka.

² Supabatirā, Juan ma'mi Santiagore nañi'apakā'ã, “Kiwāmua mijā toata'tabe”, nare kērīka. ³⁻⁴ I'supaka kērīka ã'mitiritirā,

* **11:26** El nombre Cristiano quiere decir “Cristo es nuestro Señor.”

jījimaka judiorāka īparimarāre jarika. Topi jījimaka nimamaka īawa'ri pan levadura rukeberika naba'aroyikarīmi Pedroteoka kiñi'arūjeka wēkomaka imariwi'iarā kire tayaokaro'si. Pedrote ru'rikoreka jia kisurarakare kīarīrūjeka Herodes. Botarakatata imatirā rakaka tatareka botarakamarā nimaeka. I'sirakamarā imarī,

—Botarakamaki oyaja mijā o'arijarirāñu kire tuerikareka,— nare kērīka.

Suþabatirā “Pascua bayā o'riwa'rīrāka poto, po'imajare īarāka wājitāji Pedrote ba'iaja jaiwā'imarītirā, kire yijāärūjerāñu”, Herodes puþaka imaeka.⁵ Suþa imarī ī'rārīmi uþakaja jiitakaja Pedrote natueka. I'suþaka nima ā'mitiritirā, kijeyomarā Jesúre yi'yurā jimirā Tuþarāte kiro'si jaijika.

⁶ Torā kimaeka ñami simakoþeka Herodete kire jāärūjerūkirīmi. Mia, wēkomaka imariwi'iarā ī'parā surararāka kire tuerimaja watopekarā ī'pamiji perumijiapi pi'þekaki kikārīpañaeka. īarīrtiyarūkirō'ō simamaka aperā surararāka koperekarā tuekarā.⁷ Ikuþarō'ōpiji, ángelte kipō'irā etaeaka. Suþabatirā kimaeka kurara yaaboaeka jājia jāta'airō'ō jarika. Topi mae, kārīka imaekaki Pedrote ángelte rabetōrōtaeka. Kitūrūeka poto,

—Wārūaja mimi'mibe,— kire kērīka.

I'suþaka kire kērīka potojo perumijiapi kipita arikaka napí'þekoþeka kutueka.⁸ I'suþaka kijarika poto,

—Mijariroaka mijāäü'mube, miü'þuko'aoka,— Pedrote kērīka.

Topi ikuþaka kire kērīka ate:

—Mijariroaka þemakatooka mijāäbe. Suþabatirā yibe'erō'ō mi'tabe,— ángelte kire ãrīka.

⁹ I'suþaka kire kēþakā'ā, Pedrote kibe'erō'ō a'rika. I'suþaka baariþotojo “Suþa sime”, marīwārūberijika simaeka kiro'si. “¿Yaje ritaitaka sime je'e?”, ãrīriþotojo “Makārārūnuroka uþaka yiro'si sime je'e”, kērīpuþajoaeka.¹⁰ A'ririþariji mamaríkaki surarate tueirō'ō o'ritirā, apikate imarō'ōka no'rika. Sa'riwa'ri jiyiakaka þeuakaka baaeka wejekuraraka koperekarā neyaeka poto sōñu uþakaja sawiritaeka. Topi þoritirā na'ririþayukā'āja ikuþarō'ōpiji ángelte ririwa'rika. I'suþaka simamaka ī'rīkaja Pedrote tuika.

¹¹ Topi mae, “Rita sime. Kārārūrībeyuka yi'i. Herodete yire jāäkoreka yire kipoaerā ángelte kipūyatayu Tuþarā. I'suþaka simamaka judiorāka īþamarā ba'iaja yire nabaariþakatayuareka, yiwaþu'yu mae”, Pedrote ãrīpuþajoaeka.

¹²⁻¹³ I'suþaka kipuþaka imekā'āja Juan Marcos pako, María wi'iarā ke'rika. Satōsirō'ōrā rīkamarāja Tuþarāte

jaibaraka po'imajare imaeka. I'supaka nimaekarõ'orã eyatirã koperekapi,

—¿Yaje mijia ime?— nare kẽrïka.

Sã'mitiritirã ï'rako torã ba'iraberimajo, Rode, koperekarã eyarïkaritirã, ã'mitirikako, “¿Maki kime?”, ãrïwa'ri.¹⁴ Sakowierã baaeka rupu, Pedrote jaika koã'mitiriwärüeka. Sã'mitiriwärütirã jijimaka jariwa'ri koperekaka wiebekaja,

—Pëterã Pedrote imakoyu,— ãrïwa'ri torã imaekarâte bojarî ko'rika.

¹⁵ I'supaka nare kõpakã'ã,

—Miwejabiyu je'e,— kore narïka.

Topi,

—Ritama ñañu,— nare kõrïka.

I'supaka nare kõpakã'ã,

—Kire ïarïrïka mirãki ángel kime je'e aþeyari,— kore narïka.*

¹⁶ I'supaka narïko'omakaja,

—¿Yaje mijia ime?— pëtepi Pedrote ãrïrïkamarika.

I'supaka simamaka koperekaka wiwatatirã kire ïawa'ri kopakaja naþupataeka. ¹⁷ I'supaka nimamaka, kiþitaka kimimataeka “Kareaja mijia imabe”, ãrïwa'ri. Topi mae, “Wëkomaka imariwi'iarã ñimako'orõ'õpi ikupaka Tuþarâte yire baako'o”, nare kẽrïka. I'supaka nare ãrïtirã,

—Majeyomarã Jesûre yi'yurâte samija bojabe. Supabatirã i'supakajaoka mijia åþe Santiagoreoka,— nare kẽrïka.†

I'supaka nare ãrïweatirã aþerõ'orã ke'rika.

¹⁸ Kiru'rika ñamibikitijo torã ïarïrimaja imaekarã surararâkare jimariña ba'iaja þuparika Pedrote imabepakã'ã ïatirã. “¿Marãkã'ã Pedrote baatiyako'o je'e? Ba'itakajama sime”, narïka. ¹⁹ Kimabepakã'ã ïatirã, Herodete kire mo'arujeka. Kire natõþobepakã'ã Herodete nare jêriþeatiyaeka. I'supaka nare kijëþakã'ã marãkã'ã nayi'riwärüberijïka simaeka naro'si. Supa imarî Herodete nare jäärujeka mae. I'supaka nare baatirã Judeaþi ke'rika Cesarearã imari.

Tuþarâ reyarüjekaki Herodete

²⁰ Tirowejeakarã supabatirã Sidónwejeakarãka jiamariña imawa'ri boebaka naka Herodete imaeka. I'supaka tokarãka imawa'ri, niñerû e'eokaro'si ba'arika nare þuatarika kika'iakarâre kijâjibaeka. Herodes ka'iapí naba'arika e'etoyurã nimaeka Tirowejeakarã supabatirã

* **12:15** Algunos judíos creyeron que Dios enviaba ángeles para cuidar su gente. Creyeron que el ángel podía aparecer en una forma similar a la persona que cuidaba. Posiblemente la gente en la casa pensaron que un ángel llegó para avisarles que Pedro ya fue matado. † **12:17** Refiere a Santiago, el hermano de Jesús que era un líder de los creyentes en Jerusalén. El otro Santiago (el apóstol) había muerto (véase 12.2)

Sidónwejeakarāoka. Suþa imarī ð'rīka uþaka þupajoawa'ri Herodes þð'irā okajierī þo'imajare naþñataeka. Herodete najairā baaeka rupu, kijeyomaki imatiyaiki, Blastoka najaika. Jiaþi kire najaijēmaka "Jia mika imariyapairā nime", ðrīwa'ri Blastore kire ð'rīka. I'suþaka këþakā'ã, "I'rārīmi naka yijairāñu rupu", Herodete kire ð'rīka. ²¹ Naka kijairā baaekarīmi, ðpi imarī, jia jariroaka ðparimarāre jāðroyika uþakakaka kijāäeka. Suþabatirā ðpire ruparoyikarō'ðrā imatirā, torā rērīkarāre kijaika. ²² Torājīrā mae, sā'mitiritirā,

—Mia, majiyipuþayeeroyikite[‡] mare jaiyu, ðmirīji uþakamarīa kime,— ðparaka jimarīa þo'imajare akasereka jijimaka imawa'ri.

²³ I'suþaka ðparaka nimaeka þoto, Tuparāte þñataekaki ángel, jimarī ba'ija Herodete kimarūjeka. "I'suþaka yireka ðrībekaja Tuparāte mijā jiyipuþayeebe", kērībeririþpareareka, wājua Herodete ba'ariataeka.

²⁴ I'suþaka simaeka be'erō'õ Jesúre yi'yurāte kirika bojamaka rīkimabaji sayi'yurāte þubueka.

²⁵ I'tojítejeoka Bernabé, Sauloþituyika Jerusalénkarāre niñerū ðjirī na'rika. Nare ðjiweatirā, Juanre Antioquiarā ne'ewa'rika. Juanrejeoka nawāmeyeka Marcos.

13

Bernabé Sauloþituyika, Jesúrika bojariroka nabojataþaeka

¹ Antioquiarā Jesúre yi'yurāte rērībaraka imaroyika. ð'rārimarā nakarā jia kirika bojawaþu'atarimaja Tuparāte nare imarūjeka. I'suþaka imarā imariþotojo, "Ikuþaka þo'imajare mijā bojawaþu'atarijaþe", ðrīwa'ri kiro'si bojaþirimaja þariji nimaeka. Mia, Bernabé, Simón (kirejeoka narīka Neika), Lucio Cirenakaki, Menahem Galileakaki (ðpi Herodesþituyika þakiarikaki), suþabatirā Saulooka imaekaki naka. ² Maiþamakika jaiokaro'si rērītirā torā nimaeka. Suþa imarī Tuparāte þupajoabaraka ba'abekaja kire jaibaraka nimaeka. I'suþaka nimaeka þoto ikuþaka Espíritu Santore nare ðrīka:

—Bernabé, Sauloteoka yiyaþaika uþakaja baarimaja ni-maokaro'si nare ye'eraþe. Suþa imarī yimajaroka wārōtaþarī nare mijā þñatabe nare yijā'metika uþakaja,— nare kērīka.

³ I'suþaka kērīka ðmitiritirā ba'abekaja Tuparāka jaibaraka nimaeka rupu. Suþabatirā, Bernabéro'si, Sauloro'sioka jaiþibaraka naþo'iarā naþitaka naja'aþeamomeka, Tuparāte nare jeyobaarū ðrīwa'ri. I'suþaka baatirā nare na'rīrūjeka.

Chiþre wāmeika jñumurikarā na'rika

[‡] 12:22 Un dios

⁴ Suþa imar   Espíritu Santore nare   r  ka upakaja Seleuciar   Saulote a'rika, Bernabépitiyika. Tor   eyatir   waþurupi na'rika Chipre w  ameika j  murikar  . ⁵ Tor  , Salamina w  ameika wejea imaekar  'or   namar  ka. Tor   eyatir   judior  kare r  r  riwi'iar   Tupar  rika naw  r  eka. Juan Marcos naka imaekaki, nare jeyobaarimaji imar  .

⁶⁻⁸ I'sia j  murikareka turitaþabaraka Pafoswejea w  ameir  'or   neyaeka. Neyaekar  'or   judiotataki Barjes  s w  ameikite imaeka. Elimas w  ameiki kimaeka griego okaþi þuri. Maikoribeyua beaþakibaraka "Tupar  ro'si jairimaji   ime", þo'imajare   r  rijayuka kimaeka. J  murika   pamaki Sergio Pauloka jeyoayuka kimaeka. Sergio Paulo þuri jia   r  w  r  rika þupajoaiki kimaeka. I'suþaka imawa'ri Tupar  rika   mitirir   Bernab  , Sauloteoka kiakar  jeka. Elimas, maikoribeyua beaþakirimaji þuri Bernab  , Saulopituyika naþupajoaika upakamar   þupajoaekaki. Suþa imar   "Jesucristorika najaika mia'mitirip  'si", i'sia wejeakaki   pire k  r  rijarika. ⁹⁻¹⁰ Suþa imar   Espíritu Santore jeyobaaekapi kire   ar  katir   ikuþaka Saulote kire   r  ka (kiw  ameaoka imaeka Pablo):

—Satan  re yapaika upakaja baarimaji mime. Suþabatir   ritaja jia ima yaþabeyuka mime. Saþi   r  wa'ri þakibaraka ba'iaja þo'imajare mibaarijayu. Maiþamaki Tupar  rika bojarirokamar   mibojaþakiyu. I'suþaka mibaaika mij  'atabe. ¹¹ I'suþaka mibaaika w  pa maekakaja ba'iaja Tupar  te mire j  uar  jer   baayu. Suþa imar   miñakoa yarir   baaika mae. I'suþaka simamaka   abeyuka mimatar  n  . Aiyate yaaika þariji miabesar  n  ,— Pablote kire   r  ka.

I'suþaka k  r  ka þotojo kiñakoa ta'sik  '  ja ririwa'rika mae. I'suþaka imawa'ri kire t  tirimaji   r  kate kiyapakopeka. ¹² I'suþaka kijapak  '   þupatawa'ri j  murika   pamaki þuri, Jes  re ki  'mitirip  ea. "Ritaitaka sime nabojaika",   r  wa'ri sakiyi'rika.

Pisidiareka imaeka Antioqu  r   Pablor  kare eyaeka

¹³ Topi mae, Pablo kijeyomar  pitiyika Pafoswejeaþi nak  muj  ika Panfilia ka'ia, Perge w  ameir  'o wejeeear   a'yaokaro'si. Tor   nare maatatir   Juan Marcos þuri Jerusal  n   pe'rikaki. ¹⁴ Topi mae, Pergeþi imatir   Antioqu  wejeeear   na'rika, Pisidiaka'iw  ta imaekar  'or  . Topi imatir   j  r  tarir  mi simaeka þoto, judior  kare r  r  riwi'iar   nak  kaeka. ¹⁵ Tor   naruþayuk  '  ja Mois  s imaekakite j  mekakaka suþabatir   Tupar  ro'si bojaþirimajare o'oekakaka   baraka   r  kate sajaiþateka. Kibojaeka be'er  'o, judior  ka r  r  riwi'i   parimar   Bernab  , Pablopituyika   par  te ikuþaka nar  þ  aeka:

—Yija jeyomarā, jia majaroka yijareka mijā bojarūkia simaye'e, maekaka samija bojabe,— nare narīka.

¹⁶ I'suþaka naþakā'ā, Pablote mi'mirīkaeka. “Jaibekaja mijā ã'mitiþe ruþu”, ãrīwa'ri kiþitaka kimimataeka. Torājīrā ikuþaka nare kērīka:

—Yija jeyomarā Israelkarā, suþabatirā judíorākamarīrā imariþotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia samija ã'mitiþe. ¹⁷ Jiyipuþaka kire moñuka Tuparāja, Israel ka'iareka imarā ñekiarāte wā'maekaki. Nare wā'matirā jia Tuparāte nare baaeka. Egiþtoka'iarā nimaeka, naka'iarāmarīa nimako'omakaja ríkimabaji nakārīþoyaokaro'si nare kijeyobaaeka. Narejeoka kirikaþi Egiþtoka'iarā nimaeka þoto kиру'rīrūjeka. ¹⁸ Topi ru'ritirā, po'imajamatorā ð'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka Israeltatarāte imaeka. Torā ð'rākurimariä kire ã'mitiripēabekaja nimako'omakaja nare ðarīrīrimaji Tuparāte imaeka. ¹⁹ Canaán wāmeika ka'iakarā ð'potēñiarirakatatarāte Tuparāte riataeka, naka'ia Israeltatarā ñekiarāte kíjiokaro'si. ²⁰ Suþa imarī Egiþtoka'iarā nimañ'mueka be'erō'ō Canaán ka'ia ne'maekarō'ðjīrā cuatrocientos cincuentarakakuri wejejē'rāka sajarika.

Sabe'erō'ō, Samuel, Tuparāro'si bojañjirimaji kimaerā baaeka ruþu, Israeltatarāte ðarīrīrimaja nimaokaro'si ð'rārimarāre Tuparāte imarūjeka. ²¹ Samuelte nare imaruputayukā'āja “ð'rīka yija ð'pamaki yija yaþayu”, mañekiarāte ãrīka Tuparāte. I'suþaka naþakā'ā, Saúl, Quis maki, niþamaki kimaerā Tuparāte kire wā'maeka. Suþa imarī ð'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka rō'ðjīrā ð'pi kimaeka. Benjamín imaekaki riþarāmerā riþarāmi kimaeka Saúl. ²² I'tojīrā be'erō'ō Saúlre þoatadirā Davidre ð'pi Tuparāte imarūjeka. “David, Jesé maki, yiþuþajoika uþakaja þuþajoiki imaki ñiamaka. I'suþaka imaki imarī yiþuþaika uþakaja kibaarāñu”, Tuparāte kireka ãrīka. ²³ David riþarāmerā riþarāmi kimaeka Jesú. Bikija Tuparāte bojara'atika uþakaja Israel ka'iakarāre kitāñokaro'si Tuparāte kire þuþataeka. ²⁴ Jesúre etaerā baaeka ruþubaji Juan, Israelkarāre Tuparārika wärōekaki. Suþa imarī ritaja tokarāre ikuþaka kērīka: “Ba'iaja mijā baaika ja'atatirā ruþuko'a mijā jūjerūjebé”, nare kērīka. ²⁵ Suþabatirā kireyaerā baaeka ruþuþañaka uþakaja ikuþaka Juanre ãrīka: “ ‘Tuparāte þuþataekakiji kime’, yireka mijā ãrīkopeyu. Jēno'o i'suþakamarīa sime. No'ojīrāmarīaja sajariwa'yu yire þemawa'ribaji imakite etarūkia”, Juanre nare ãrīka're,— ãrīwa'ri Pablote nare bojaeka.

²⁶ —Yijeyomarā Abraham riþarāmerā, suþabatirā judíorākamarīrā imariþotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia mijā ã'mitiþe. Jesúre yi'riwa'ri ba'iaja imarika tiybeyurō'õrā

ma'rirūkia imakoþeikareka Tuparāte mare tāækakaka mare kiā'mitirirūjeyu. ²⁷ I'supaka simako'omakaja Jerusalénkarā supabatirā niþparimarāoka, "Mare tāārimaji kime", āriwārūberikarā. Supabatirā jēritarirīmi rakakaja Tuparāro'si bojaþirimajare o'oeka īatirā aþerāte sabojako'omakaja sanorīwārūberika. I'supaka imawa'ri Jesúre īariþotojo, "Tuparāte þūataekaki kime", narīwārūberika. Sapi āriwa'ri Jesúre najāärūjemaka, Tuparāro'si bojaþirimajare o'oeka upakaja sajarika. ²⁸ "Ikaþi kiþareayu", āriwārūbeyurā imariþotojo, "Kire mijāärūjebé", āriwa'ri Pilatore naþakatarika. ²⁹ I'supaka baawa'ri Jesúre najāämaka, Tuparāro'si bojaþirimajare o'oeka upakaja sajarika. I'supaka kire nabaaeka be'erō'õ yaþua tetekareka kimakoþekarō'ðpi aþerāte kire rueka. I'supaka kire baatirā ãta wi'iarā kire natarika. ³⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparāte õnia kire jariþe'rirūjeka. ³¹ Galileaþi Jerusalénrā kika a'rika mirārāte Þrākurimaria kiþemakotowirika. I'supaka nare kibaabeaeka īaeka mirārā nime maekakaoka "Rita sime, õnia jarikaki Jesús", āriwa'ri po'imajare bojirimaja.

³²⁻³³ Suþa imarī Bernabéþitiyika jía majaroka mijare yibojaetayu. "Jia nare yibaarāñu", āriwa'ri mañekiarāte Tuparāte bojaeka upakaja mare kibaakea nariþarāmerā mirārā maimamaka. Mia, Jesúre najāäeka simako'omakaja õnia kire kijariþe'rirūjeka. I'supaka Tuparāte baarūkia þupajoaweibaraka Salmo segundo wāmeþþūñurā ikuþaka Davidre o'oeka: "Maki, yimakitakiji mima simamaka, mae ritaja po'imajare sañorīrūjeyu", Tuparāte ārīka Jesúreka þupajoabaraka. ³⁴ "Kireyako'omakaja õnia kire yijariþe'rirūjerāka simamaka reyarükimarīka kimarāñu mae", Tuparāte ārīka. I'supaka simamaka ikuþaka sāñu kimajaropūñurā: "Davidre ñarītika upakaja, jia mijare baarimajiji ñimarāñu", Tuparāte ārīka. ³⁵ Mia aþea: "Jiyipuþaka mire õñuka imarī, miyaþaika upakaja baaiki ñime. I'supaka simamaka, yipo'ia rabakoreka õnia yire mijariþe'rirūjerāñu", äparaka Davidre o'oeka. ³⁶ Õnia kimaeka þoto Tuparāte yaþaika upakaja baaiki Davidre imaeka. I'sia be'erō'õ kireyaeka. Kireyamaka kiñekiarāte nayayeka wā'tarā kire nataeka. Torā kiþo'ia rabaeka. Suþa imarī aþikate þupajoawa'ri majaroka kio'oeka. ³⁷ Jesús þuri rababerikaki Tuparāte õnia kire jariþe'rirūjeka simamaka. ³⁸⁻³⁹ Mija ã'mitiþe yijeyomarā, ikuþaka mijá õrīrika yija yaþayu: Moiséte jā'meka ma'mitiriþeakopemaka, ba'iaja mabaakareka mare tāabeyuka Tuparā. I'supaka simako'omakaja Jesúre ã'mitiriþeairāte takaja ba'iaja baarikareka Tuparāte ye'kariayu. Suþa imarī Jesúre baaekaþi

ārīwa'ri, ba'iaja baakoribeyurā maime Tuþarā ñakoareka. 40-41 Rakajekaja mijā imabe, bikija Tuþarāro'si bojañjirimajare bojaeka upaka mijare sima'si ārīwa'ri. Mia je'e, ikuþaka sime:

“Jia mijā ã'mitiþe yire eebaraka, yire jaiwā'imañurāoka.

Mija ruþurō'orā ima ikuþarō'þipi mijare þupatarāka.

I'suþaka baawa'ri, mijare sariatarāñu. Mija ïarāka wājítāji majérāko'abeyua yibearāñu. Í'ríkate mijare sabo-jarikareka samija ðrīwārūberijāâeka', Tuþarāte ārīka", ārīwa'ri kirika bojarimajire o'oeka,— ārīwa'ri Pablote wārōeka Antioquíakarāre.

42 I'suþaka jaiweatirā Pabloraðkare þoriwa'rika judiorāka rērīwi'iapi. Naporiwa'rika poto,

—Aþea jērītarikareka ate yijare sawārōrī mijā i'tabe,— nare narīka.

43 Toþi naporiwa'rika poto ríkimarāja judiorākare Pablo, Bernabéþituyika nayejoariwa'rika. Suþabatirā judiorākamarārā imariþotojo Moiséte jā'meka yi'riwa'ri judiorākare baaroyika upakaja baarimajaoka naka a'rikarā. I'suþaka nabaamaka ikuþaka Pabloraðkare nare bojaeka:

—“Mare wayuñariwa'ri Jesúre reyaekapi ārīwa'ri jjimaka Tuþarāte maka ime”, ārīwa'ri mijare yija bojako'a mijā yi'ririþa'ata'si,— nare kērīka.

44 I'sia be'erō'õ jērītarirīmi imaekareka, ríkimabaji i'sia wejeakarāre torā rērīka Tuþarārika ã'mitiyaokaro'si. 45 I'suþaka nabaamaka jiamariña simaeka judíotatarā ïparimarāro'si. I'sirokaþi ārīwa'ri Pablote bojamaka ã'mitiritirā aþerð'orā oyiaja nayi'rika. Suþabatirā kiwārōeka okae'ebaraka ba'iupakaja kire najairiwā'imarīka. 46 I'suþaka nabaamaka, okajājiaþi ikuþaka Pabloraðkare nare ārīka:

—Judiorāka mijā imamaka Tuþarārika mijare yibojañ'mutirape. I'suþaka simako'omakaja samija yi'ribeyu ruþu. I'siaþi ārīwa'ri, Tuþarāka ñnia imajiparika yaþabeyurā upakaja mijā ime. Mijare yija bojaika yaþabeyurā mijā imamaka judiorākamarārāte Tuþarārika yija bojaerā baayu mae. 47 Mia, ikuþaka Tuþarāte yijare ārīka:

“Judiorākamarārā þo'irāoka mire yipüyatayu yimajaroka miboaerā. ‘Ritaja þo'imajare Tāðrūkikate yi'yurāte takaja ñnia kika Tuþarāte imajiparūjerāñu’, aþparaka ritaja þo'imajare mibojabe”, ārīwa'ri Tuþarā majaroþñurā sabojayu,— nare narīka.

48 I'suþaka naþakā'ã judiorākamarārā imaekarā jjimaka imawa'ri “Jiitaka sime Tuþarārika bojarioka”, narīka. I'suþaka imawa'ri kika ñnia imajiparūkirāte kire ã'mitiripëaeka. 49 Suþa imarī Pablo, Bernabéþituyika nabojaeka ã'mitiritirā tokarā sakoyikuri imaekarāoka sabojaþibaekarā.

50 I'suþaka simako'omakaja judíorãka ïþparimarã þuri i'sia wejeakarã imatiyairãte suþabatirã judíorãka þupajoaimiji yi'yurã rõmijã imatiyairãþitiyika najaibu'aeka. Bernabé Pabloka boebaka imawa'ri, po'imajare nabobataeka. I'suþaka baawa'ri toþi nare napoataeka. 51 I'sia wejeapí naþorika þoto nu'puarã ka'ia eika naþajepateka. "Ika wejeakarã Jesúrika bojariroka ã'mitiririþe'yoirã imarí ba'iaja najúarúkiareka waþu'ribeyurã nime", ãrïwa'ri i'suþaka nabaaeka. I'suþaka baatirã, Iconio wãmeika wejearã na'rika. 52 I'suþaka nabaako'omakaja Antioquíawejarã nabojaeaka yi'rikarã þuri jíjimaka imaekarã. Suþabatirã Espíritu Santore nare jeyobaamaka ritaja Tuparâte yapaeka upakaja nabaarijarika.

14

Iconiowejearã imaekarâte Pabloraðkare wãrðeka

1 Iconiowejearã eyatirã judíorãkare rẽririwi'irã Pabloraðkare kãkaeka. Suþabatirã Jesúrika bojariroka nare nabojaeaka. Sanabojamaka, judíorãka, judíorãkamarírãoka ríkimarãja sanayi'rika. 2 I'suþaka simako'omakaja ï'rãrimarã judíorãka Jesúre ã'mitiripéaberija'ri judíorãkamarírã imaekarã Pabloraðkare naboebayoakaro'si nare waþuju najaiþakirijarika. I'suþaka nabaamaka, "Ba'irã nime", nareka naríþuþajoaeaka. 3 I'suþaka nare nabaata'ako'omakaja Iconiorã ñoaka Pabloraðkare imataþaeka. Torã imataþabaraka okajãjirã imarí, "Po'imajare wayuñawa'ri jia Cristore mare baaeka", ãrïwa'ri namajaroboþaeka. "Ritatakama sime", po'imajare ãñaokaro'si, majérako'abeyua þariji Pabloraðkare beaerã Tuparâte nare jeyobaaeka. 4 I'suþaka simako'omakaja tokarâre ï'rïka ta'iarâja þuþajoaberika. Mia je'e: ï'rãrimarã judíorãka upaka þuþajoariþotojo aþerã Pabloraðka upaka þuþajoaekarã. 5 Suþabatirã Pabloraðkare ba'iaja baariþuþajoawa'ri, judíorãka, judíorãkamarírã, ïþparimarãkaoka jaitirã, "Ãtaþi Pabloraðkare majääye'e", narïka. 6-7 I'suþaka nareka narïka rakajewa'ri, Licaonia ka'iarã Pabloraðkare ru'riwa'rika. Torã eyatirã tokarâre Jesúrika bojariroka nabojataþaeka. Listra wãmeirõ'õ suþabatirã Derbe wãmeika wejearãoka sanawãrõtaþaeka. I'suþakajaoka nabaaeka sawã'tarã imaekarâte.

Listrakarã Pablotë ãtaþi najãäbareka

8-9 Listrarã ï'rïka bitamaji turiwãrûbekaja po'ijirikakite imaeka. Tokarâre Pablotë jaimaka kiâ'mitirrupaeka kiro'si. Kire ïarikatirã, "Yire jiejiki Tuparã", ãríþuþajoaiki kime", Pablotë kireka ãríþuþajoaeaka. 10 Toþi mae,

—Mi'mitirã jia meyarïkaþe,— Pablotë kire ãrïka.

I'suþaka kire kërika þotojo bu'ririðatirā kituriü'mueka.
11 I'suþaka nabaamaka ðawa'ri,

—Yeeja'a, ð'rā ð'parā majiyipupayeyeroyirā nime. Po'imaja po'iupakaþpi ña'rñjäitirā ðipi mapõ'irā netayu,— ãriwa'ri tokarāre akasereka aþetomaja okapi.

12 I'suþaka imawa'ri Bernabére Zeus, narïka, suþabatirā Pablote Hermes* narïka, "Zeusro'si jia bojawaþu'atarimaji kime", ãriwa'ri. 13 I'sia wejeata'i a'riwa'ri rð'ðrā Zeusre jiyipupayeyeriwi'ia imaeka. Tokaki kura upaka naro'si imaekaki Pabloraðkare jiyipupayeyeriþaekaki. Suþa imarið wa'ibikirawëkoarā ð'ðrika ja'aþeatirā, wejeakuraraka koperekarā sake'ewa'rika. Torā eyatirā wa'ibikirawëko jäärika nayaþaeka, Pabloraðkare jiyipupayeeokaro'si. 14-15 I'suþaka naro'si nabaariyapamaka ðatirā, Pabloraðkare najariroaka baibebaruika. "Jiamariña mijá baariyapayuma", ãriwa'ri i'suþaka nabaaeka. Suþabatirā, po'imaja watopekarā jorobaraka jääriokapi ikupaka nare najeriæka:

—¿Dako baaerā i'suþaka mijá baariyapayu? ¡Mija upaka po'imajajaoka yija ime! Tuþaräika bojariroka mijare bojarí yija i'tayu, mijá ðnu upakaja mijá baapo'ijiaekarâte mijá jiyipupayeyerija'ataokaro'si. I'suþaka simamaka Tuþarā ðnia imajipakite mijá jiyipupayeebe. Mia je'e, iki imaki ka'ia, wejeþema, riapakiakaoka, suþabatirā ritaja sareka imaoka po'ijiaekaki. 16 Bikija imaekarā nayaþaika upakaja waþuju imaja jiyipupayeyeraaekarā. Sayaþaberiko'omakaja, Tuþarâte nare saja'atarüþeberika. 17 Kire najiyipupayeyeroko'omakaja jia nare kibaaeka, "Jia baaiki Tuþarâte ime", narïwärñukaro'si. Mia, okoa kijarirñjeyu, jia ba'arika bikiokaro'si. I'suþaka ima ba'atirā ña'þirika maimaerā, suþabatirā jijimaka maimaerā mare kijeyobaayu,— Pabloraðkare nare ãrika.

18 I'suþaka narïko'omakaja wa'ibikirawëko wa'ibikirawëko po'imajare jääriyapaeaka Pabloraðkare jiyipupayeeokaro'si. I'suþaka nabaamaka ðawa'ri, "Yijare jiyipupayewe'ri þuri wa'ibikirawëko mijá jää'sima", Pablote po'imajare ãritataeka.

19 Torajirā judiorâka Antioquíakarâ suþabatirâ Iconiokarâoka etaekarâ. Torâ eyatirâ torâ imaekarâre kire nokabaaeka Pablote niariþe'yoerâ. I'suþaka naþakâ'â Pablote ðtaþi najääbareka. Topi "Kopakaja kire mariatayu mae", ãriwa'ri weje a'riwa'rîrâ kire nayiewa'rika. 20 I'suþaka nabaako'omakaja Jesûre yi'yurâte kiþo'irâ eyaeka poto Pablote jääika. I'suþaka imawa'ri wejearâ naka kiþe'riwa'rika ate. Aþerîmi mae Derbe wãmeirô'ðrâ ke'rika Bernabépitiiyika.

* 14:12 Zeus y Hermes eran dioses en la mitología de los griegos. Zeus era el capitán de los dioses y Hermes el mensajero de los dioses.

²¹ Torā eyatirā Jesúrika bojariroka po'imajare nawārōeka. Sanabojamaka ā'mitiritirā rīkimarāja sanayi'rika. Torā imatatirā, Listrarā, Antioquiarā, Iconiorāoka ate nawi'ituririjarika pe'ririjsparaka. ²² Wejerakakaja neyarijarkarō'ōrā Jesúre ā'mitiripēairāpitiyika najaika. Sanajaimaka ā'mitiriwa'ri, jiibaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia tokarāre jarika. “Jesúre mijā yi'yua mijā ja'ata'si. Tuþarāte jā'meirō'ōrā maeyaerā baarāka ruþu rīkimakaja ba'ija jūarijarirūkirā maime”, āþparaka nabojarijarka. ²³ Wejerakakaja neyarijarka upakaja Jesúre yi'yurāte imaruþutarimaja imarūkirāte nawā'maeka. Maiþamaki Jesúre jiyipupayeewa'ri ba'abekaja ruþu ikupaka kire najaika: “Ō'ōrā mirirāte imaruþutarimajare jia mijeyobaabe”, Pablórakare kire ārīka.

Siria ka'iakaka Antioquiarā Pablórakare pe'riwa'rika

²⁴ I'suþaka nabaaeka be'erō'ō Pisidiarō'ōþpi o'riwa'ritirā Panfiliaka'iarā neyaeka. ²⁵ Perge wāmeika wejeearā Jesúrika bojariroka wārōweatirā, Atalía, riapakirijerā imaekarō'ōrā na'rika. ²⁶ Ataliarō'ōþpi kūmujāitirā Siria ka'iarā imaeka Antioquiarō'ōrā na'ririjsparaka. Mamari i'sia wejeearā Jesúrika bojariroka nabojataþaerā baaeka ruþu, “Mirika ba'iraberika nare mijā'ataeka upaka oyiaja nabaawārūerā nare mijeyobaabe”, Jesúre ā'mitiripēaeakarāte ārīka Tuþarāte. Suþa imarī narīka upakaja baataþaweatirā Antioquiarā Pablórakare pe'rietaeka. ²⁷ Torā pe'rietatirā Jesúre ā'mitiripēaeakarāte narērīrūjeka. Suþabatirā ritaja Tuþarāte nare jeyobaaekakaka tokarāre nabojaecka. “Jia Tuþarāte yijare jeyobaaaraþe. Suþa imarī judíorákamarīrā imarāoka Jesúrika bojariroka jia ā'mitiyurā imarī Jesúre nayi'yu”, ārīwa'ri nabojaecka. ²⁸ Ñoaka torā Jesúre ā'mitiripēairāka Pablórakare imaeka.

15

Jerusalénrā Pablórakare eyaeka poto aþóstolrāka, imaruþutarimajaka narērīka

¹ Antioquiarā nimaeka poto Judeaka'iaþi judíorāka Jesúre yi'yurāte etaeka. Torā eyatirā Jesúre yi'rikarāte judíotatarākare baaroyika nare nawārōeka.

—Bikija Moisés imaekakite jā'meka upaka circuncisión mijā baabesarākareka, Tuþarāte mijare tāäbesarāñu,— nare narīka.

² I'suþaka narīka ā'mitiritirā Pablórakaro'si jiamarī simaeka. Suþa imarī ū'þapē'rōtorāja jājiapi najaibu'aeka. Suþa imarī “Ritamarī simeje'e nawārōika”, ārīþupajoawa'ri Jerusalénrā Pablote kijeyomaki Bernabépitiyika, suþabatirā ū'rārimarā naka imaekarāteoka na'ririjsparaka, aþóstolrāka, suþabatirāoka

Jesúre yi'yurāte imaruþutairāka jaiokaro'si. "Torā eyatirā '¿Dako baaerā circuncisión baarika sime?', ãrīwa'ri nare mijā jēþe", narīka.

³ Toþi a'ritirā Fenicia, Samaria ka'iarāoka eyatirā, Jesúre yi'rikarāte ikuþaka nabojaeka: "Judíorākamarīrā imariþotojo yija bojaika yi'riwa'ri jiyipuþaka norïkopeka ja'atatirā Jesúre yi'yurā", ãrīwa'ri nare nabojaeka. Supa narīka ã'mitiritirā jijimaka najarika.

⁴ Jerusalénrā neyaeka þoto apóstolrāka, supabatirā Jesúre yi'yurā, nare imaruþutarimajaoka jia nare e'etorikarā. Toþi mae, Tuparāpi ãrīwa'ri ritaja nabaaroyika majaroka nare nabojaeka. ⁵ I'supaka naþakā'ā, ï'rārimarā fariseokaka þuþajoairā imariþotojo Jesúre yi'rikarā imarī, aþerā Jesúre yi'yurāka jairā nami'mirīkaeka.

—Judíotamarīrā imariþotojo Jesúre yi'yurāteoka circuncisión baarika, supabatirā Moiséte jā'meka uþakaja yi'ririka sime,— narīka.

⁶ Supa imarī apóstolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruþutarimajaoka rērīkarā sajaiokaro'si. ⁷ Ñoaka jaibaraka nimaeka be'erō'ō, mi'mirīkatirā ikuþaka Pedrote nare ãrīka:

—Yuþaka imarā, mijā ã'mitiþe. Bikija mijakakiteje e'etirā, Tuparāte yire þūataeka judíorākamarīrāte Jesús majaroka yibojaerā. Sā'mitiritirā Jesúre nayi'rirū ãrīwa'ri nare sayibojaeka. I'supaka mijare ñañua õñurā mijā ime. ⁸⁻⁹ Tuparā imaki ritaja þo'imajare þuþajoika õñuka. I'supaka imaki imarī "Judíorākamarīrāoka yirirā nimarū", ãrīwa'ri Espíritu Santore nare kiña'ajāäeka, mare kiña'ajāäeka uþakaja. Supa imarī "Judíorākamarīrā nimamaka ba'iaja nabaaiaka nareka yiye'kariabesarāñu", kērīberika. Muþakaja Jesúre yi'yurā nimamaka kireyaekapi ãrīwa'ri ba'iaja nima nareka jōjotatirā juiþuparā nare kimarūjeka. ¹⁰ I'supaka simako'omakaja "Jijimaka mijaka Tuparāte imaerā mijā baarūkia jariwa'yua rupu", Jesúre yi'yurāte mijā ãrīrijayu. I'supaka jā'mebeyuka maekaka Tuparā. I'supakamarā simako'omakaja mijā þakatayuaþi ãrīwa'ri jiamarā mijaka Tuparāte ime. Mia, Moisés imaekakite jā'meka simaja yi'riwārüberikarā mañekiarāoka. Sanayi'riþatawārüberika uþakajaoka maro'si sime maekaka. ¹¹ Ikuþaka simatiyayu: Jia maiþamaki Jesúre mare baaekapi ãrīwa'ri ba'iaja mabaaiakareka Tuparāte mare tāayu. I'supakajaoka judíorākamarīrāro'si sime,— Pedrote nare ãrīka.

¹² I'supaka Pedrote ãrīka ã'mitiritirā nimaupatiji nokata'rika. I'supaka nimaeka þoto, Tuparāpi ãrīwa'ri maikoribeyu uþaka ima judíorākamarīrāte nabaabeaeka, Pablo, Bernabépitiyika nare nabojaeka. ¹³ Sabe'erō'õjite Santiagote ikuþaka ãrīka:

—Ñaňua jia mijā ã'mitiþe yijeyomarā. ¹⁴ Judíorãkamarãrā majaroka Simónre mare bojaweayu. Sã'mitiritirã, "Judíotamarãrãteoka kirirã nimaerã jia Tuþarãte baaú'mueka", maríwãrûyu. ¹⁵ I'supakajaoka Tuþarâro'si bojaíjirimajare bikija o'oeaka:

¹⁶ "David wi'ia* po'imajare riatako'omakaja ñamají ate jia sabaapé'aokaro'si yetarãñu.

¹⁷⁻¹⁸ I'supaka yibaarãñu 'Tuþarãte mayi'riye'e', judíorãkamarãrã yiwâ'maekarãte ãñaokaro'si. Yi'i, mijā ïþamakiji, i'supaka ñaňu, bikijarãja yirirãte sôrîrûjera'aekaki imarî."

¹⁹ Ika yijaiweaikaþi ãrîwa'ri: Matã'omajamarãrã imarã ba'iaja nabaaika ja'atairã nime Tuþarãte yi'riwa'ri. I'supaka simamaka, "Mañekiarãte imara'eka upakaja baarika sime", nare ãrîrûkimariña sime. ²⁰⁻²¹ I'supaka nare ãrîbekaja, þaperá nare maþüataye'e ikupaka nare okajâaokaro'si: "Waþuju imaja jérâka† jiyipupaka õrîwa'ri sawâ'tarâ ri'ia naþâaeka mijā ba'a'si. Rõmikirã, tîmiairã, rõmimarãrã, tîmiamarãrãoka ba'iaja baabekaja mijā imabe. Supabatirâoka wa'iro'sia sawâmu namokoru'ataeka mijā ba'a'si, i'supakajaoka sari-wea." Jérîtarirîmi rakakaja judíorãkare rërîwi'iarã i'supaka nabojara'eka nimataþaekarõ'õrâ. Supa imarî, i'supaka ñaňu, jiyubeyua judíorãkare naka jarikoreka,— Santiagore nare ãrîka.

Judíorãkamarãrãte þaperá naþüataeka

²² I'supaka kêþakâ'ã, apóstolrâka, Jesúre yi'yurâte imaruþutarimaja, supabatirâ kire yi'yurâ nimaupatiji ikupaka ãrîkarâ: "I'supaka mare kibojaika simamaka, ï'rârimarã maka imarâte maþüataerâ Pablorâkaka ika þaperá ne'ewa'rîrâ", narîka. Sayi'rikarâ imarî Judas (kirejeoka narîka Barsabás) supabatirâ Silas nimaeka Antioquíarâ Pablorâkaka jeyoariwa'rîrûkirâ. Jesúre yi'yurâte imaruþutarimaja nimamaka i'supaka nare nabaaeka. ²³ Ikuþaka sabojaeka i'sia þaperá:

"Apóstolrâka, supabatirâ kire yi'yurâte imaruþutarimaja ika þaperá þüatairâ. Antioquía, Siria, Ciliciaõ'õrâ imarâro'si oka yija þüatayu. Judíorãkamarãrã imariþotojo Jesúre yi'yurâ imarî, yija jeyomarâ mijâ ime. ²⁴ Ikuþaka sime, mia: ï'rârimarã yijakarâ mijâ þõ'irâ eyatirâ rukubaka nare naþupajoarûjeraþe ãrîrika majaroka yija ã'mitiyu. I'supaka mijare wârõrî nare yija þüataekamarãrã nime. ²⁵⁻²⁷ I'supaka simamaka ï'rîka ta'iarâja þupajoatirâ 'Naka jairimajare maþüataye'e', yija ãnu. I'supaka þupajoawa'ri, Judas, Silas, wayuoka moñurâ

* **15:16** El reino de David † **15:20-21** Ídolo

Pablo, Bernabépitiyika mijā pō'irā yija pūatarāñu. Pablorača aperāte nare jāārika yaþakopeko'omakaja Jesúrika bojariroka bojarija'atabeyurā imarā nime ī'parā narupuko'amarā. Mija pō'irā eyatirā ika yija o'oika upakaja mijare bojirimaja nime.

²⁸ Espíritu Santore yijare jeyobaaikaþi pūpajoairā imarī, 'Mañekiarāte imara'aeka upakaja yi'rrika sime', mijare yija ārīþakataribeyu. Supa imarī ika takaja mijare yija ãnu: ²⁹ 'Waþuju imaja jéraka jiyipupaka õrīwa'ri sawā'tarā ri'ia napāäika mijā ba'a'si. Supabatirā wa'iro'sia mijā jääika poto sariwea juruikaoka mijā ba'a'si. Sawāmua namokoru'ataikaoka ba'abekaja. Mia, rōmikirā, tīmiairā, rōmimarāñ, tīmiamarāñoka ba'aja baabekaja mijā imabe.' Samija yi'rirkareka, jia mijā imarāñu, mijare yija ãnu. Jia mijā imabe", ārīwa'ri no'oeka.

³⁰ I'supaka nare ārītirā nare sane'ewa'rīrūjeka. I'supaka na'þakā'ā Antioquiarā eyatirā Jesúre yi'yurāte narērātaeka. Narērīka poto þapera nare nijika. ³¹ Nare nijika īatirā jījimaka tokarāre jarika, jia nare sabojaeka simamaka. ³² Supa imarī Judas, Silasoka Tuparāro'si bojaþirimaja imarī, tokarā Jesúre yi'yurā imae karāte rīkimarāre kirika nabojawārōeka. I'sia majaroka ā'mitiritirā jīabají Jesúre yi'rīwa'ri okajājia najarika. ³³ Torā nupaka imae karāka imatatirā "Yijare pūataraparā pō'irā yija þe'rīrā baayu mae", narīka. I'supaka napakā'ā "Jia nimarū mijare pūtaraparā", nare narīka Tuparāte yi'yurā. ³⁴⁻³⁵ Topi naþe'riwa'rika poto Antioquiarā Pablo, Bernabépitiyika natuika Jesúrika bojariroka bojarī aperā najeyomarāþitiyika.‡

Pablotे Jesúrika bojaþe'arī a'rika

³⁶ Supa imarī ī'rārīmi ikupaka Pablotе ārīka Bernabére: —Jesúrika mawārōkarāte īarī ma'rīrā, Jesúre yi'yurāte marākā'ā ime ārīwa'ri.—

³⁷ I'supaka kēþakā'ā, "Jee, dajoa, supabatirā Juan Marcore maka ma'ewa'riye'e", Bernabére kire ārīka. ³⁸ I'supaka kērīko'omakaja, Pablotе yaþaberika, "Panfiliarā yija imae ka poto yijare ja'atatirā Jerusalénrā Juan Marcore yijare þe'ritapawa'rika", ārīwa'ri kibojaeka. Supa imarī Pablotе kire akariyaþaberika ate. ³⁹ I'supaka simamaka ñoaka najaibu'aeka simako'omakaja ī'rīka upakaja naþupajoaberika. I'supaka imawa'ri þibitirā rakaka oyiaja na'rika. Juan Marcos, Bernabéka waþuruþi, Chipre wāmeika jūmurikarā na'rika. ⁴⁰ Pablo jeyomaki Silas imae kaki kika a'rīrūkika. Torā na'rīrā baaeka ruþu jia Tuparāte nare baarū ārīwa'ri, naro'si kire najēñeka tokarā Jesúre ā'mitiripēairā.

‡ **15:34-35** Algunos textos antiguos incluyen el versículo 34: "Ó'õrā yituirāñu", kēnþupajoaeka Silas.

I'suþaka nabaaeka be'erõ'õ kopakaja na'rika mae. ⁴¹ Torã a'ririjarikõrõ Siriarã, suþabatirã Ciliciarõ'õrãoka Jesúrika bojariroka nabojaeka. Jesúre yi'rikarãka jaitirã jiibaji Jesúre yi'þaraka okajãjia nimaerã i'suþaka Pablorãkare nare jeyobaaeka.

16

Pablorãkaka Timoteore jeyoariwa'rika

¹ Topi Pablorãkare Derbewejearã a'ritirã, Listra wãmeika wejearã neyaeka. Torã eyatirã Jesúre ã'mitiripẽaikite niatõpoeka. Timoteo wãmeiki kimaeka. Kiþako imakekako judiotatako, Jesúre yi'yuko. Kiþaki þuri griegotataki kimaeka. ² Listrawejeakarã, suþabatirã Iconiowejeakarã Jesúre ã'mitiripẽairã jia puþajoabaraka najaika Timoteoreka. ³ I'sia õriwa'ri Timoteore naka a'ririka Pablote yaþaeka. Naka ke'rika ruþubaji, circuncisión Pablote kire baaeka. "Judiotatamarõki kiþakire imamaka circuncisión Timoteore kibaarüjeberika. I'suþaka kireka nimaupatiji noñu", ãriwa'ri i'suþaka Pablote kire baaeka judiotatarãte kire ïariþe'yoa'si ãriwa'ri. ⁴ Listrarã nimaeka be'erõ'õ apea wejearã na'rika. Suþa imarõ Timoteore naka jeyoariwa'rika. Í'râweje jariwa'ririmarõja ikupaka Jesúre yi'yurãte nabojarijarika: "Jerusalénrã apóstolrãka suþabatirã Jesúre yi'yurãte imaruþutarimajare rẽritirã ikupaka mijare narõþayu: 'Judiotatarã ñekiarãte imara'akea upakaja yi'ririka sime', mijare yija ãribeyu.' Í'râriroka takaja mija yi'rijiñu", apóstolrãkare ãrãþakakaka nare nabojaeka. ⁵ I'suþaka napakã'ã ã'mitiriwa'ri, Jesúre yi'rikatatarãre jiibaji kire ã'mitiripẽamirõkawa'rika. Suþabatirã Í'rârõmi upakaja ríkimabaji napuburijarika.

Makãrãrûñuroka upakapi Macedoniakakire Pablote ïaeka

⁶ Asiaka'iarã Jesúrika bojariroka nabojataþaarika napuþajoako'omakaja, topi no'ririþimaria simaerã Espíritu Santore nare õriñjeka. Suþa imarõ Frigiaka'ia, Galaciaka'iarã Pablorãkare o'ritapawa'rika. ⁷ Topi o'riwa'ritirã Misiaka'ia ta'irõ'õrã neyaeka. Topi Bitiniaka'iarã a'ririka napuþajoakoþeka. I'suþaka simako'omakaja Espíritu Santore topi nare a'ririþeberika. ⁸ Misiaka'iaþi o'riwa'ritirã Tróade wãmeika wejearã natu'aeyaeka. ⁹ I'sia wejearã eyatirã i'sirõmi ñami makãrãrûñuroka upakapi Macedoniakakire ríkamaþakã'ã Pablote ïaeka.

—Ó'õrã Macedoniarã mi'tabe, yijare jeyobaaokaro'si,— Macedoniakakire Pablote ãrïka.

¹⁰ "Ikuþaka yikarãrûñiko'o", Pablote ãþakã'ã ã'mitiriwa'ri, "Macedoniarã kirika bojariroka wãrõrõ Tuparãte mare

pūatayu", yija ãrãpe.* Suþa imarõ a'yaokaro'si yija ba'irõjia yija jieraþe.

Filiþos wejeaþā Pablorãkare etaeka

11 Tróade wejeaþi kõmujäitirã, wâjiaja Samotracia wâmeika jõmurikarã yija a'raþe. Aþerõmi Neápolisrã yija eyaraþe. 12 Toþi Filíposrã yija a'raþe. Rõkimarãja Romawejeakarâre imaraþe torã. Macedonia ka'iareka imatiyaiweje simaraþe. ñoþaþaka yija imaraþe torã. 13 Jêrõtarirõmi simaraþaka poto weje a'riwa'ri imaraþaka riakarã yija turape. "T'sia wejeaþā imarâte Tuþarâka jairijayurõ'õ sime je'e", yija õrïkoþeraþe. Torã eyatirã, yija eyaruþparimomeraþe. Toþi ruþarõjõ, torã rẽrõbaraka imaraþarã rõmijâte Jesúrika bojariroka yija bojaraþe. 14 Ìrãko Lidia wâmeiko, Tiatirawejeakako, naka imaraþako. Suþabatirã sayapâia jía iyayaþea ïoika waruaka ñjirirõmo koimaraþe. Judíorãkamarõko imariþotojo Tuþarâte jiyipuþaka õñuko imarõ, Pablotë jaimaka Tuþarâte kore ã'mitiriþearûjerape. 15 Jesúre koã'mitiriþeamaka, ruþuko'a kore yija jüjeraþe suþabatirã korîrãreoka. I'suþaka kore yija baaraþaka be'erõ'õ ikuþaka yijare kojairape:

—Ritaoka Jesúre yi'yuko koime", mijá ãrõye'e, mijá i'tabe yiwi'iarã,— jiaþi yijare kôrãpe.

I'suþaka kõþakâ'ã kowi'iarã tuirõ yija a'raþe.

16 Ì'rãrõmi þo'imajare Tuþarâka jairoyikarõ'õrã a'rikõrõ bikirirõmore yija ñatõporape. Satanárika ima ña'rõjâikako koimaraþe. I'suþaka imaraþako imarõ, ñamajõ wejeareka o'rirûkia kobojarape. Suþa imarõ koþparimarâre rõkimaka niñerõ tõporape, i'suþaka bojaiko koimamaka. 17 Iko bikirirõmo yija be'erõ'õpi rîrîra'atirã ikuþaka koakasererape:

—Ì'rã ñimirõja imarã imatiyaiki Tuþarâte yi'yurã. "Jesúre mijá yi'rîrâkareka, mijare kitâärãñu", ãrõwa'ri mijare nabojayu,— ãrõkaika ritaja þo'imajare kobojarape.

18 Ì'rãrõmi uþakaja i'suþaka kire koakasererõrka. I'suþaka jajua kobaata'amaka ñawa'ri, ba'iaja simaeka Pabloro'si. Suþa imarõ jororõkatirã Satanárika ima koreka ña'rõjâikakite ikuþaka Pablotë ãrõka:

—Jesucristorikaþi koreka mire yíþorirûjeyu,— Pablotë ãrõka Satanárika ima.

I'suþaka kõrõka þotojo kore ña'rõjâikopékakite koreka þorika.

19 Koreka kiporitapaeka be'erõ'õ, ñamajõ o'rirûkia kobojawârûberika mae. I'suþaka koimamaka ñatirã, "Aþekurioka ate niñerõ tõþobesarãñurã maime mae", koþparimarâre ãrõþuþajoaeka. Suþa imarõ Pablotë, Silareoka

* **16:10** El uso de "nosotros" (yija) en los versículos 16.10-17 indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo, Silas y Timoteo en el viaje a Filipos.

naboebarika. Supa baatirā nare ñi'atirā wejeñē'metāji imatiyairō'ō īparimarā pō'irā nare ne'ewa'rika. ²⁰ īparimarā wājítāji nare e'eeyatirā ikupaka narīka:

—Irā judíotatarā mawejeakarāre rukubaka þupajoarújerimaja imarā. I'supaka imarā imarī mawejeearā oka naþo'ijiayu mae. ²¹ Romatatarāre baaroyika upakamarā nawārōrijayu. Supa imarī nawārōika upaka mabaaberijīnu,—narīka niþparimarāre.

²² I'supaka naþakā'ā ã'mitiriwa'ri, Pablórakare jimariña naboebaeka po'imaja. Supa imarī nare naþajeū'mueka. Topi jariroaka[†] nare ne'etarūjeka i'sia wejeakarā īparimarā. Supabatirā wajoapi nare naþajerūjeka. ²³ I'supaka jājiaipi nare þajetirā, wēkomaka imariwi'iarā nare natarūjeka. Supabatirā,

—Jia nare miariþe naru'rikoreka,— wēkomaka imariwi'ia ñarīrīrimajire narīka.

²⁴ I'supaka īparimarāre ãþakā'ā ã'mitiriwa'ri, wēkomaka imariwi'i tōsibajirā imaeka kurarakarā maþoriwārūberijīrō'ōrā nare kitarika. Supabatirā nu'þua yaþupāia koþeru'aika watoþekarā kiþi'þeka.

²⁵ I'supaka kibaako'omakaja Pablo, Silaspitiyika Tuparāka jaitirā ñami þoto nabayakoyaeka. Aþerā wēkomaka imariwi'iarā imaekarā nabayakoyamaka ã'mitirikarā.

²⁶ Ikuþarō'ōþiji ka'ia jājia iyika. Supabatirā wēkomaka imariwi'ia iyika. I'supaka sabaayuju koþereka wiritaþataeka. I'supaka sabaamaka torā imaekarāte þerumijia nare naþi'þeka kutuþataeka. ²⁷ I'supaka simamaka wēkomaka imariwi'i ñarīrīrimajire türüeka. Írākoperaka rakakaja wiritaþataeka imamaka, ñawa'ri, "Wēkomaka imariwi'iarā imakopeirāte ru'riþatayu je'e", kērīþupajoakopeka. Supa imarī kisara e'etirā kiðñu upakaja jääririrā kibaakopeka. ²⁸ I'supaka kibaaerā baaeka þoto ikupaka Pablote kire ãrīka:

—¡Mipo'ia jääbekaja! Yija imaupatiji õ'ōrā yija imapatayu.—

²⁹ Supa imarī yaaboaika wēkomaka imariwi'ia ñarīrīrimajire jēñeka. Supabatirā Pablóraka pō'irā rīrīkākawa'ritirā nawājítāji kiñukurupäeka, kikiwa'ri tarabaraka. ³⁰ Aþerō'ōrā nare e'ewa'ritirā, ikupaka nare kijérīaeka:

—¿Marákā'ā yibaajīnu, ba'iaja yibaaikareka Tuparāte yire wayuñaokaro'si?—kērīka Pablórakare.

³¹ I'supaka kēþakā'ā, ikupaka nayi'rika:

—Maipamaki Jesucristore mia'mitiripéaräkareka, Tuparāte mire tääräñu, supabatirā mirírääreoka,— kire narīka.

³² Supabatirā maipamaki Jesucristorika bojariroka kire nabujaeka. Kiwi'iarā imaekaräteoka nabojapataeka.

³³ I'siñamiji nare naþajeka kāmia kijüjeka Pablórakareka.

[†] 16:22 Camisa

I'suþaka nare baaweatirā kiruþuko'a kijūjerūjeka, kirirāreoka.
 34 I'sia be'erō'ð kiwi'iarā Pablorākare kiakawa'rika nare ba'ariji'aokaro'si. "Tuparāte yi'yurā yija ime mae", ãriwa'ri kirirāpitiyika jia jijimaka nimaeka mae.

35 Bikitojo i'sia wejeakarā ïparimarā surararākare þūataekarā, wēkomaka imariwi'ia ïarñirrimajire bojarī,

—Nare mij'aatabe mae, na'yaokaro'si.—

36 Suþa imarī wēkomaka imariwi'ia ïarñirrimaji ikuþaka ãrikaki Pablotē:

—Íparimarāre jā'meika upakaja mijare yija'ataerā baayu. Suþa imarī dakoa ba'iaja þuparibekaja mij'a a'pe mae,—kērīka.

37 I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri, ikuþaka Pablotē bojaeka surararākare:

—Dakoa þarea yijare imaberiko'omakaja ika wejea ïparimarā po'imaja wājitāji yijare napajerūjeraþe. I'suþaka yijare nabaarūjeraþe ¿dakoa ba'iaja nabaako'o? ãþekaja. Suþabatirā ika wēkomaka imariwi'iarā yijare natarūjeraþe. Romakarā‡ upakaja yija imako'omakaja najā'meika yi'ribekaja i'suþaka yijare nabaaraþe. Suþa imarī maekaka po'imajare ðrībeyukaji yijare naja'atariyapakopøyu. I'suþakamarā simarāñu. Noñu upakaja yijare þoarī ni'tarū,— Pablotē ãrikaka surararākare.

38 I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiritirā ïparimarāre bojarī surararākare a'rika. I'suþaka nabojamaka ã'mitiritirā, Romakarāja Pablorākare imamaka ðrīwārūtirā ïparimarāre kikika. 39 Suþa imarī Pablorāka þð'irā okajierī ïparimarāre a'rika. I'suþaka baaweatirā, nare naja'ataeka. "Aþea wejeea mija a'pe ruþu", jiaþi nare narīka. 40 Wēkomaka imariwi'iaþi þoritirā Lidia wi'iarā Pablorākare a'rika. Torā eyatirā Jesúre ã'mitiripþeaekarāte narērātaeka. Jesúrikakaka nare nabojakaka jiibaji Jesúre yi'þaraka okajājia nimaerā. I'suþaka naka najaika be'erō'ð aþea wejeea na'rika mae.

17

Tesalónica wejeea oka po'ijirika

¹ Filíposwejeaþi a'ritirā, Anfípoliswejea, suþabatirā Aþoloniawejeaþi Pablorākare o'ririþarika. I'sia be'erō'ð Tesalónica wāmeika wejeea neyaeka. I'sia wejeea judiotatarāte rērīwi'ia imaeka. ² Pablo, kibaaroyika upaka baarī, judiotatarāte rērīwi'iarā a'rikaki. Suþabatirā maekarakakuri jērītarirīmi Tuparārika bojariroka torā rērītirā imaekarāte kibojawaþu'ataeka. Tuparāro'si bojaþirimaja imaekarāte o'oeka þupajoatirā, ikuþaka po'imajare kibojakaka:

³ —“Po'imajare Jā'merūkika, Tuparātē pūatarāñuka ba'iaja jūarāki. Supabatirā kireyarāñu. Reyakoperipotojo ate ññia kijaripe'rīrāñu”, ārīwa'ri Tuparāro'si bojañirimajare ārī'oekakiji kime Jesucristo, mare Jā'merūkika Tuparātē wā'maekaki, — Pablotē nare ārīka.

⁴ I'supaka kēpakā'ā ã'mitiriwa'ri, ī'rārimarā judiotatarā Jesúre yi'rikarā mae. Supa imarī Pablo, Silaspetiyika ī'rīka upakaja pupajoaekarā imarī nare najeyoarika. Rīkimarāja judiotatamarārā imariptotojo Tuparātē jiyipupayeekarāte kibojamaka ã'mitiritirā, Jesúreoka na'mitiripēeka mae. Rīkimarā tokarā rōmijā imatiyairā Jesúre ã'mitiripēeka naro'si. ī'rājaoka jeyoarikarā Pablotē, Silaspetiyika.

⁵ Pablorākare rīkimarāja po'imajare ã'mitiripēamaka īawa'ri, tokarā judiotatarāte Pablorākare ã'mijīaeka. Supa imarī i'sia wejeareka imaekarā ba'iaja baairāte narērātaeka. “Yijare mijā jeyobaabe. Ika wejeareka imarā wājitali Pablorākare ba'iaja majairāñu, Pablorākare naboebayao'ri po'imaja”, judiotatarāte nare ārīka. I'supaka baawa'ri, rīkimarāja po'imajare narērātaeka. Supa imarī Jasón wi'iarā Pablorākare mo'arī na'rīka, nare e'epoatirā po'imajare nare ījiriyapawa'ri.

⁶ Nare tōpoberiwa'ri, Jasónre, supabatirā ī'rārimarā Jesúre ã'mitiripēeka nare īparimarā pō'irā ne'ewa'rika. Iku'paka jājirokapi īparimarāre naboyaeka:

—Pablo, Silaspetiyika rīkimakaja wejeareka rukubaka oka baatapārapāparā imarā. Mawejearāoka rukubaka baarī netayu.

⁷ ī'ī Jasón kiwi'iarā nare e'etora'paki. ī'rīka Jesús wāmeikireka, “Iki kime īpi imatiyaiki”, ārīwa'ri mai'pamaki Césarte jā'meka yi'ribeyurā nime,— ni'pamarāre narīka.

⁸ I'sia oka ã'mitiriwa'ri i'sia wejeakarā, ni'parimarāpetiyika jiamarīa naro'si simaeka. ⁹ “Mijare yija ja'atarika mijā yaipaye'e, yijare mijā wa'pājibe”, narīka Jasónrākare. Supa imarī īparimarāre nawapājika.

Pablorākare Bereawejarā imatapaeka

¹⁰ Sarā'ika be'erō'ō ñami Jesúre ã'mitiripēeka nare īparimarākare napūataeka Bereawejarā. Torā eyatirā judiotatarāte rērīwi'iarā nakākaeka. ¹¹ Bereawejeareka imaekarā Tesalónicawejeakarāre jiibaji Pablorākare ã'mitiririyapāekarā. Torā Jesúrika bojariroka kibojamaka jia jījimakapi na'mitirika. Supabatirā kire ã'mitiritirā, “¿Yaje Tuparā oka ãñu upakaja yijare kibojayu?”, ārīwa'ri Tuparā majaropūñu niarijarika.

¹² “Rita sime kibojai'ka”, ārīwa'ri rīkimarāja judiorākare Jesúre yi'rīka. I'supakajaoka ī'rārimarā judiotatamarārā imatiyairā īmirīja, rōmijāpetiyika Jesúre yi'rikarā. ¹³ “Berearā Pablotē Tuparārika bojariroka bojayu”, ārīwa'ri majaroka Tesalónicakarā judiotatarāte ã'mitirika. I'sia ã'mitiriwa'ri

naboebarika. Supa imarī Bereawejeearā a'ritirā pō'imajare rukubaka naþupajoarūjeka. Supa imarī Bereawejeakarā Pablote boebarikarā. ¹⁴ I'supaka nimaeka ã'mitiriwa'ri, ñojimarīji ï'rārimarā tokarā Jesúre ã'mitiripēairā Pablote riapakirijerā e'ewa'rikarā. Silas, Timoteopitiyika þuri tuikarā, naka a'ribekaja. ¹⁵ Riapakiakarā tu'aeyatirā waþurupi Atenas wāmeika wejeeearā Pablote ne'ewa'rika. Torā kire taritirā Berearā naþe'rika ate. Naka Pablote majaroka þūataeka, "Silas, Timoteopitiyika ñojimarīþañakaja ni'tarū", ãrīwa'ri.

Atenawejeearā Pablote imataþaeka

¹⁶ Silare, Timoteopitiyika ta'abaraka Atenawejeearā ïataþarī Pablote a'rika. I'sia wejeeearā rīkimaka waþuju imaja jērāka najiyipuþayeeika ïawa'ri ba'iaja kiþuparitiyaeka. ¹⁷ Supa imarī judiorākare rērīriwi'iarā Jesúrica Pablote bojaeka judiotatarāte, supabatirā judiotatamarīrā imariþotojo Tuparāte jiyipuþayeekarāte. I'supakajaoka ï'rārimi jariwa'ririmarīja wejeñe'metāji* turitaþarāte i'sirokajaoka Pablote bojaeka. ¹⁸ Tokarā eþicureoskaka wārūrimaja, supabatirā estoicoskaka wārūrimajaoka Pablota nokatotoeka. Jesús majaroka, supabatirā reyakoperiþotojo ate õnia kijariþe'rika majaroka nare kibogaeka. Supa imarī ï'rārimarā ikupaka ãrīkarā:

—¿Dakoakaka ðrīþüabeyukate i'supaka jaiyu?— narīka.

Aþerā þuri:

—Aþeto wejeakarā najiyipuþayeerooyirāreka† kijaiyu je'e apeyari,— narīka.

¹⁹ Supa imarī "Areóþago‡ wāmeirō'ðrā dajo majaiari", ãrīwa'ri Pablote ne'ewa'rika. Torā rērītirā imaekarā ðparimarāre ikupaka ãrīka:

—Mamaka majaroka mibogaika ã'mitiririka yija yapayu. ²⁰ Yija ã'mitirikoribeyua majaroka miwārōyu. ¿Marākā'ã ãrīrika miwārōyu? Yijare mibojabe ruþu,— kire narīka.

²¹ Atenakarā, supabatirā aþeto ka'iakarā torā imaekarā mamaka þupajoariroka þupajoabaraka jaikarā, aþea baabekaja. Supa imarī mamakukukaka majaroka Pablote bojarika na'mitiririyapaeika.

²² Supa imarī nawatopekaþi mi'mirīkatirā ikupaka Pablote nare bojaeka Areóþago wāmeirō'ðrā:

—Mija ã'mitipe Atenareka imabayurā. Rīkimaka jērāka jiyeka mijá jiyipuþayeemaka ñiayu. ²³ Mija wejeeearā, turitaþabaraka jērāka jiyipuþayeeri mijá rērīrijayurō'ð rakakaja ñiataþarape. ï'rākō'rīmato ikupaka ãrīo'oekarō'ð yitõþoraþe:

* **17:17** En la plaza de la ciudad † **17:18** Dioses de extranjeros ‡ **17:19** Una corte compuesta de jueces griegos para decidir, más que todo, questiones de religión o moralidad.

“Õõ sime Maikoribeyukate jiyipupayeerükirõ'õ”, ãrõ'oeka simaraõe. Mija õrõbeyuka majaroka yibojaerã baayu mae.

²⁴ Ika ka'ia, ritatojo ika wejeareka ima po'ijiaekaki Tuparã. Ritaja ika ka'iareka imarã, mabo'ikakurirã imarã ñpamaki imarõ, po'imajare baaõ'ijiaeka kire jiyipupaka õrõwi'iarãmarña kime. ²⁵ Dika jariwa'ribeyua kiro'si. Kiro'si mabaarijitokopeika yaõabeyuka. Iki imaki ritaja õnia maimarãkia mare ja'ataiki.

²⁶ Mamaritaka ñimirõjite takaja Tuparãte po'ijiaeka. Ikiõi ãrõwa'riji ritaja po'imajatatarãte Tuparãte kãrõpoaeka. Ika ka'iarã rakakaja nimaokaro'si Tuparãte nare pibataeka kiyapaeka upakaja. Iki imaki “Ika ka'iareka nimarãñu, supabatirã i'tojirã wejeareka õnia nimarãñu”, ãrõrûkika. ²⁷ I'supaka Tuparãte baaeka “¿Marãkã'ã Tuparãte morõjñu je'e?”, po'imajare ãrõrû ãrõwa'ri. “Yire õrõriyapawa'ri yirirã po'imajare imarõ”, Tuparãte ãrõka. Kire morõriyapajikareka puri, yoerãmarãja Tuparãte ime. Makaja imaki kime. ²⁸ “Tuparãpi ãrõwa'ri õnia maime, marõ'meyu, supabatirã ika ka'iarã mare kimarûjeyu. Kimaberirikareka maimaberijääeka.”[§]

Ikuõaka ãparaka ñ'rârimarã mijaro'si majarobojarimajare o'oeka: “Tuparã makarã maime”, ãrõwa'ri.* ²⁹ I'supaka simamaka “Ikuõaka kime Tuparã”, ãrõpuõajoawa'ri, ãtakaka, orokaka, platakakaoka najiyipupayeerükika po'imajare jia baaõ'ijiako'omakaja, Tuparã makarã imarõ “I'supaka nabaao'ijiaeka ñoiki Tuparãte ime je'e”, marõpuõajoaberijñu. ³⁰ I'supaka po'imajare jia õrõpuõabeririþotojo ba'iaja baaeka waõa Tuparãte nare jõneberika rupu. I'supakamarã sime maekaka. Suõa imarõ maekaka ritaja ba'iaja mabaaika ja'atarika Tuparãte mare jã'meyu. ³¹ Ñamajõ ba'iaja po'imajare baaika waõa kijõnerükirõmi õrõtiiki Tuparã. Jia oyiaja baaiki imarõ, nabaaeka takaja sawaõa nare kijõnerãñu. ñ'rõka kiwã'maekaki i'supakabaarãki. “Reyakoperiþotojo õnia Tuparãte kire jariþe'rirûjeka simamaka Cristo imaki Tuparãte wã'maekaki”, ritaja po'imajare ãrõwärûyu,— Pablote nare ãrõka.

³² Õnia jariþe'ririkakaka ã'mitiriwa'ri eebaraka Pablote ñ'rârimarãre boiwã'imarõka. I'supaka nabaako'omakaja aþerã puri ikuõaka ãrõkarã:

—Ate samijaiþe'rika ã'mitiririka yija yaõayu,— Pablote narõka.

³³ Suõabatirã rẽrõbaraka nimaekarõ'õpi Pablote þoritapawa'rika. ³⁴ ñ'rârimarã kiuõaka þupajoatirã Jesúre

§ 17:28 En 600 a.C. el poeta griego Epimenides escribió esa poema en que alguien dijo estas palabras pensando en Zeus, el capitán de los dioses. * 17:28 Dos poetas griegos escribieron esta frase (300 a.C.) pensando en Zeus.

ã'mitiripẽaekarã. Í'rïka Dionisio wãmeiki naka imaeakaki, Areópago rẽrïroyikarãkaki. Í'râko Dámaris wãmeikooka Jesúre ã'mitiripẽaekako. Supabatirã aperãoka kire yi'rikarã naro'si.

18

Corintowejearã Pablotे imataþaeka

¹ I'sia be'erõ'õ Atenawejeapi Pablotе a'rika, Corintowejearã. ² Torã eyatirã Í'rïka Aquila wãmeiki, Pontoka'iakakika Pablotе tõþobu'aea. Aquila kirũmu Priscilapitiyika Italiaka'iapi a'ritirã Pablo rupubaji Corintorã neyaweweika. Romakaki ïpi Claudio wãmeiki Italiaka'iarã judiotatarate imarika yaþaberiw'a'ri, nare kipoataeka. Supa imari Corintorã Aquilate a'rika kirũmupitiyika, judiotatarã imari. Sabe'erõ'õ naþõ'irã wi'ituriri Pablotе a'rika. ³ Pablo upakaja sayapãia mo'rñakakaþi Aquilate wi'ia* baaeka kirũmupitiyika. Supa imari Í'râkõ'rimatorãja ba'irabeokaro'si naka kituika nawi'iarã. ⁴ Í'râkuri jêrñtarirõmi jariwa'ririmaria judiorãkare rẽrñriwi'iarã Jesúrika bojariroka bojarõ Pablotе a'rioyika. Judiotatarã supabatirã judiotatamarñrateoka Jesúrika na'mitiripẽaokaro'si nare kijaiëjeriyapaeka.

⁵ I'sia be'erõ'õ, Macedoniaþi i'tatirã, Silas, Timoteoþitiyika neyaeka Pablo þõ'irã Corintowejearã. Neyaeka poto kiba'iraberika ja'atatirã Jesúrika bojarirokatakaja bojabaraka Pablotе imaeka. Ikuþaka judiotatarate wãrõbaraka kijaika: "Jã'merñkika Tuparate wã'maekaki, kirejeoka yija ãñu Jesús", kêrïka. ⁶ I'supaka kêrïko'omakaja, aperã apeupaka þupajoawa'ri, jajua kire baata'aekarã. Supabatirã ba'aja kire napipeka. I'supaka naþakã'ã ã'mitiriwa'ri, kijariroaka kijãäþateka "Kopakaja mijare yokajãäkopoko'o", ãriþupajoawa'ri. Supabatirã ikupaka kêrïka:

—Tuparate yire jã'meka upakaja kirika bojariroka mijare yibojakopeyu. Supa imari mijra reyarãñurõmi ba'aja imarika tiybeyurõ'õrã mijra a'rirãka, oka yire imabesarãka. Supa imari mijra ã'mitiririyapabeyua ñawa'ri, irõmipi judiotatamarñra imarate Jesúrika bojariroka yibojaõ'muerã baayu,— kêrïka.

⁷ Topi þoriwa'ritirã Ticio Justo wi'iarã Pablotе a'rika po'imajare wãrõri. Judiorãkamarõki imariþotojo Tuparate jiyipupaka õrïkaki kimaeka Ticio Justo. Kiwi'i wã'tarã simaeka judiorãkare rẽrñriwi'ia. ⁸ Crispo wãmeiki imaeakaki judiorãkare rẽrñriwi'i ïþamaki. Iki, kirñrãoka maiþamaki Jesúre ã'mitiripẽairã nimaeka. I'supakajaoka Corintowejeakarã Jesúrika ã'mitiritirã rïkimarãja kire ã'mitiripẽaekarã. Supabatirã

* 18:3 Tiendas de campaña

rupuko'a najūjerūjeka. 9-10 Í'rāñami makārārūñuroka upakaapi Jesúre jaika Pablotē,

—Mikaja ñime. Supa imarī mikīkia'si. Aperā ba'iaja mire baawārūbesarāñurā. Okajājia jaritirā yimajaroka po'imajare mibojaji'pabe. Ika wejeareka ríkimarāja yire ã'mitiripēarūkirā imamaka, samibojarija'ata'si,— Pablotē kērīka.

¹¹ Supa imarī Corintorā Í'rākuri wejejē'rā apejē'rā ñe'metājirā po'imajare Jesúrika bojariroka bojabaraka kimaeka.

¹² I'sia be'erō'ō Galión wāmeiki Acaya ka'iarā ïpi[†] kimaeka poto Í'rīka upaka oyajia pupajoawa'ri Pablotē judiotatarāte ñi'aeka. Supabatirā Galión wājítāji kire ne'ewa'rika. ¹³ Ikuupaka kire nabojaeka:

—“Ikuupaka Tuparāte majiyipupayeeyu”, ãrīwa'ri Moiséte yijare jā'meka upakamarāa kiwārōtāpe Í'i,— Galiónre narīka.

¹⁴ Pablotē jairā baaeka potojo ikupaka Galiónre nare ãrīka:

—Ba'iaja baaiki kimariureka, supabatirā Romatatarāre jā'meika yi'ribeyuka kimariureka, mijare ña'mitirijñu imakoþeyu. ¹⁵ Mija õnu upakaja mijā'meika simamaka, mijā pupayariji oka mijā jiebe. Yi'i puri i'sia oka jierimaji marīka imarika yaþaiki,— judiotatarāte kērīka.

¹⁶ Supabatirā judiotatarāte Galiónre poatarūjeka surararākare. ¹⁷ Supabatirā judiorākare rērīwi'i ïpamaki Sóstenere nañi'aeka po'imaja. I'supaka baatirā Galión wājítāji kire napajeka. I'supaka nabaako'omakaja, “¿Dako baaerā kire mijā þajeyu?”, Galiónre ãrīberika. “Marā imabeyua yire”, kērīpuþapajoaka.

Antioquiarā pe'reiyatirā ate Tuparā oka Pablotē bojataþaeka

¹⁸ Corintorā matikuri Pablotē imaeaka ruþu. I'sia be'erō'ō Jesúre ã'mitiripēaekarāte kimajaroka kibojaeka a'yaokaro'si. Supabatirā Aquila, kirūmu Priscilapitiyika Siriaka'iarā a'yaokaro'si, Cencreaswejeearā natu'awa'rika. Cencreaswejeeapi na'rīra baaeka ruþu, “Tuparā, miwājítāji mire yibojaraþaka upakaja yibaako'o”, ãrīwa'ri kirupua Pablotē wi'epaterūjeka. ¹⁹ Waþurupi a'ritirā Éfesowejea þapitakarā neyaeka. Torā eyatirā Aquila, kirūmu Priscilapitiyika torā natuika. Pablo puri marīwa'ritirā, judiorākare rērīwi'iarā eyatirā, “Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, ãrīwa'ri nare jaiëjerī. ²⁰ Matikuriji naka kimariaka judiotatarāte yaþakoþeka. I'supaka simako'omakaja Pablo puri yaþaberikaki. ²¹ Supa imarī ikupaka nare kimajarobojaeka topi o'yaokaro'si:

—Í'rārīmi Tuparāte yaþarākareka, mijare ïarī yi'tarāñu ate,— nare kērīka.

[†] **18:12** Gobernador

I'sia be'erō'ō waþurupi Éfesowejeapi ke'rika. ²² Cesarea þapitakarā eyatirā Jerusalénkarā Jesúre ã'mitiripēaekarā þō'irā Pablotē wi'ituriwa'rika. Naka imatirā Antioquiarā ke'rika ate. ²³ Torā kimataþaeka be'erō'ō ke'riū'mueka ate. Galaciaka'iarā imatirā, topi Frigiaka'iarāoka keyaeka. I'sia ka'iareka Jesúre ã'mitiripēairā imaeckarāte Jesúrika bojariroka kiwārōtaþaeka. I'supaka kiwārōmaka ã'mitiriwa'ri, jiibaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika.

Éfesorā Tuparā oka Aþolore wārōeka

²⁴ I'sia poto ū'rīka judiotataki Aþolos wāmeiki Éfesorā eyaekaki. Alejandríawejeakaki kimaeka. Po'imajare īaika wājítāji jia jaiwārūki kimaeka. Supabatirā Tuparā majaropūñu o'oeka jia kiõrīka. ²⁵ "Jesúre yapaika upakaja maimajīñu", aperāte wārōmaka, jia ã'mitiripēaekaki kimako'omakaja Juanre rupuko'a po'imajare jūjekakaka takaja õñuka kimaeka rupu. Tērítaka Jesús majaroka õrberikoperipotojo kiõrīkarō'ðjirā kireka wājiaja okajāabaraka jijimakapi po'imajare kibojaeka. ²⁶ ū'rārīmi judiorākare rērīwi'iarā, dakoa kikirimarīja jia po'imajaka kijaika. Aquila kirūmu Priscilaþitiyika kijaimaka ã'mitirikarā. Kijaika be'erō'ō kika jaiokaro'si aþepañarō'ðrā kire ne'ewa'rika. Jesúrika jia kiõrīþuawārūberikakaka jia kire nabojawaþu'ataeka. ²⁷ I'sia be'erō'ō Acayaka'iakarāre Jesúrika bojariroka bojarī ke'ririyaþaeka. "Jia sime. Me'þe", narīka Éfesokarā Jesúre ã'mitiripēaekarā. Supa imarī "Aþolore jia mijā e'etope", ãrīwa'ri þapera no'oeka Acayaka'iakarāro'si. Torā eyatirā jia nare kijeyobaaeka. "Jesúre mijā yi'þe", Tuparāte ãrīkarā nimaeka. ²⁸ Po'imaja wājítāji, Tuparā majaropūñu o'oekekaka bojabaraka,

—Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime,— ãrīwa'ri judiotatarāre kiwārōeka.

I'supaka jiitaka nare kibojamaka, "I'supakamarīa sime", judiotatarāte ãrīwārūberika.

19

Éfesorā Pablotē imataþaeka

¹ Aþolore Corintowejeearā imañujuju, þusi watopekarā imaecka ka'ia o'riwa'ritirā Éfesowejeearā Pablotē eyaeka. Torā eyatirā Jesúre ã'mitiripēaekarā ū'rārimarāre kīatōþoeka. ² Supa imarī ikuþaka nare kijērīaeka:

—Jesúre mijā ã'mitiripēaraþaka poto ȝyaje Espíritu Santore mijare ña'rījāirape?— nare kērīka.

I'supaka kēþakā'ã ikuþaka kire nayi'rika:

—“Espíritu Santore ima”, maki yijare bojaberaþaki,— kire narïka.

³ Suþa imarï Pablote nare jërïaeka:

—¿Makire yi'riwa'ri ruþuko'a mijia jüjerüjeraþe?— nare kërika.

—Juanre wäröeka upakaja ruþuko'a yijare najüjeraþe,— narïka.

⁴ I'suþaka naþakä'ä ikuþaka Pablote nare ãrïka:

—Po'imaja ba'iaja nabaaika ja'ataekaräre ruþuko'a Juanre jüjeka. Suþabatirä ikuþaka Juanre nare bojaeka: “Yibe'erð'õ etarükikate mijia yi'ririþaþe”, ãrïwa'ri kiwäröeka. I'suþaka kërikkakiji kime Jesú,— Pablote nare ãrïka.

⁵ I'suþaka ä'mitiritirä, naruþuko'a najüjerüjeka “Maipamaki Jesúre yi'yurä yija ime”, ãrïwa'ri. ⁶ Suþabatirä kiþitaka Pablote naþo'iarä ja'aþeaeka poto Espíritu Santore nare ña'rïjäika. I'suþaka simamaka noribeyua imakoþeka oka najaika. Suþabatirä Tuparäte nare õrïrüjeka nabojaeka.

⁷ I'poü'þuarä'e earirakamaki rö'öjirä nimaeka.

⁸ Maekarakamaki aiya jërïtarirämi rakaka judioräkare rëriwi'iarä nare kibojaeka na'mitiriþëaþakaro'si po'imajare jaiëjeriyapäiki Pablote imaeka. “Ikuþaka Jesúre yi'yuräte jä'mebaraka Tuparäte nare imaruþutaräñu”, ãrïwa'ri kikirimarïaja nare kibojaeka. ⁹ I'suþaka simako'omakaja ï'rärimarä kijaika ä'mitiriþëaberikarä, aþekurioka sã'mitiririka yaþaberikarä ate. Po'imaja wäjitäji Jesúre po'imajare tääika majaroka ba'iaja najaika. Suþa imarï nare a'ritapatirä Jesúre ä'mitiriþëaþakaräte kika ke'ewa'rika, Tirano wämeiki wäröriwi'iarä. Torä ï'rärimi jariwa'ririmarïaja nare kiwäröroyika. ¹⁰ Torä ï'þakuri wejejë'räka wäröbaraka kimaeka. Suþa imarï Asia wämeika ka'iakarä, judiotatarä, judiotatamarïra imaekaräoka maiþamaki Jesúrika bojariroka ä'mitiriþataekarä. ¹¹ Pabloþi ãrïwa'riji rïkimakaja maikoribeyua Tuparäte beaeka. ¹² Suþa imarï Pablote rabeka miräka sayapäia, jariroakaoka po'imaja jïñurä po'irä ne'ewa'þakä'ä narisirika o'riroyika. Suþabatirä Satanärika ima ña'rïjäikaräteoka þorikarä.

¹³⁻¹⁴ I'sia poto ï'rärimarä judiotatarä po'imajareka Satanärika ima ña'rïjäika imaekaräte naþoatataþaeka. Pablote ïaji'awa'ri, “Jesú, Pablote kireka bojaiki wämeapi nareka mijia þope', mariü'mukoyeye'e”, narïka. I'suþaka baairä upakajaoka Esceva, kuraräka ðamaki makaräte baataþaeka. ï'þotëñarirakamaki nimaeka. ¹⁵ ï'rärimi i'suþaka narïko'omakaja, ikuþaka Satanärika ima nare yi'rika:

—Jesúre ñoñu, suþabatirä Pabloteoka yijëräko'ayu. Mijare þuri ñiawärübeyu. ¿Marä je'e mijia?— nare kërika.

¹⁶ Suþabatirã Satanárika ima ña'rñjäikite naþõ'irã teritaeka. Térírikaja jääjiaþi ba'iaja nare kibaaeka. Suþabatirã najariroakaoka kibaiwa'ruika. Suþa imarã riwejuþaraka wi'iaþi naru'riwa'rika. ¹⁷ Éfesowejeakarã nimaupatiji, judíotatarã suþabatirã judíotatamarírãoka i'sia majaroka ã'mitiriþataekarã. Sã'mitiritirã nakikika. "Téríritaki kime Jesú", ãriwa'ri ríkimarã maiþamaki Jesúre jiyipuþaka õrkarã mae.

¹⁸ I'sia majaroka ã'mitiriwa'ri ba'iaja nabaaika ríkimarãja Jesúre ã'mitiriþeaekarãtē bojaeka. ¹⁹ Suþabatirã ikuþaka ye'okirãre baaeka ï'rãrimarã ye'oroka koririmajare: Ye'orokakaka bojaika napapera, po'imaja wãjitãji e'ewa'ritirã najoeka. I'sia þapera najoeriataeka cincuenta mil rakato þlata rõ'õjírã waþajã'rã ririka.* ²⁰ I'suþaka simamaka maiþamaki Jesú majaroka ï'rãkõ'rãmatomarã saþibimaka, ríkimarãja Jesúre na'mitiriþeaeka.

²¹ I'suþaka so'rika be'erõ'õ Jerusalénrã þe'ririka Pablote þupajoaeka. "Macedoniaka'ia, suþabatirã Acayaka'ia yo'riwa'rirãñu. Jerusalénrã ñimarãka be'erõ'õ, Romawejarã a'ririka ima yiro'si", kẽrþupuþajoaeka. ²² I'suþaka ãriþupajoatirã Timoteo suþabatirã Erastoka kire jeyobaarimajare kiruþu kiþuataeka Macedoniaka'iarã. Iki þuri Asiaka'iarã† matikuriji kituika ruþu.

Éfesorã rukubaka naþuþajoamaka oka po'ijirika

²³ Pablote Éfesorã imaeaka þoto, "Jesú ï'ríkaja imaki po'imajare täärimaji", ãriwa'ri po'imajare yaþabepakã'ã jimarã oka naþo'ijiaeka i'sia wejearã. ²⁴ Demetrio wãmeiki kimaeka i'sia oka bitamatañ'muekaki. Artemisare‡ najiyipuþayerükiwi'i upaka ïoikarïjaka þlatakaka baarimaji kimaeka. Aþerãoka kiupaka baarimaja imarã, aþerâte sãjibaraka ríkimakaja niñerû natõþoroyika. ²⁵ Suþa imarã kire jeyobaarimajare, suþabatirã nuþakajaoka ba'iraberimajareoka kirerätaeka. Suþabatirã ikuþaka nare kẽrïka:

—Maa, ika ba'irabeirã þuri, ríkimaka niñerû tõþoirã maime. ²⁶ ¿Pablote po'imajare bojaika ã'mitirkoribeyurã mijia bai? "Mija õñu upakaja baatirã mijia jiyipuþayeeika, jiyipuþayerükimarã sime", kẽnú. Kijaika ã'mitiritirã ríkimarãja po'imajare kire ã'mitiriþeayu. Éfeso wejeakarã takajamarã kire ã'mitiriþeairã. Ritaja Asia ka'iarã imarã kire ã'mitiriþeairã oyiaja nime. ²⁷ Ba'iaja maro'si simarañu. Suþa imarã mabaapo'ijiaika po'imajare waruaribesarãñu.

* **19:19** Cincuenta mil dracmas. Una dracma (moneda) valía un día de trabajo.

† **19:22** En Éfeso ‡ **19:24** Artemisa era la diosa principal de Éfeso. Los Romanos la llamaba Diana. Su templo en Éfeso era magnífico.

Suþa simamaka sawapa matõpowärübesarãñu. Suþabatirã Artemisare jiyipupayeeriwi'iarã po'imajare a'ribesarãñu. Ritaja Asiaka'iarã, suþabatirã ritatojo wejeareka Artemisare jiyipupaka õñurã. I'suþaka simako'omakaja, Pablote ã'mitiripéawa'ri "Imatiyaikamariko Artemisare ime", po'imajare ãrïrãñu,— Demetriore nare ãrïka.

²⁸ I'suþaka këpækä'ã ã'mitiritirã, jimarña naboebarika. Suþabatirã ikupaka ãþaraka nakasereka:

—¡Éfesokarãre jiyipupayeerijayuko, Artemisa jiitako koime!— narïka.

²⁹ Nakasereka ã'mitiritirã, rïkimarã po'imajare naþõ'irã a'rika. Í'rãoka boebaritirã, akaserekarã. Suþa imarñ ritaja wejeareka oka po'ijirika. I'suþaka simamaka Gayo, Aristarco Pablota jeyoariwa'rikarâte nañi'aea. Macedoniakarã nimaeka. Po'imajare rërïriwi'iarã nare ne'ewa'rika.

³⁰ Kijeyomarãre jaijeyobaarí torã Pablote kákariyapakopeka. Käkarika kiyapamaka ïatirã, "Mikäka'si", Jesúre ã'mitiripéækarakâte kire ãrïka.

³¹ Í'rãrimarã i'sia ka'ia ïþarimarãreß torã imaeka. Pablo jeyomarã imarñ, majaroka kiro'si þüataekarã: "Naka Í'râtiji baabekaja", ãrïwa'ri.

³² Rërïrükikõ'rîmatorã rukubaka nakasereka. Aþeupaka, aþeupaka nakaseremomeka. Í'rïka uþaka þupajoaberija'ri rukubaka þupajoabaraka nimaeka.

"¿Dakoa baaerã yija rërïko'o?", narïwärüberika.

³³ Judiotataki naka imaekaki Alejandrre po'imaja wäjitäji naro'si kire jairüjekarã judioräka. Torã rërïtirã imaekarakâte jaiokaro'si,

Alejandrote kiþitaka mi'mataeka "Mija jaia'si ruþu", ãrïwa'ri. I'suþaka kibaako'omakaja nokata'riberika.

"Dakoa oka imabeyua judioräkaro'si", ãrïwa'ri nare kibojaerã baakopeka.

³⁴ Judiotataki kimaeka õrïwa'ri judioräkamarïrâte têrïwa'ribaji akasereka,

—¡Éfesokarãre jiyipupayeerijayuko, Artemisa jiitako

koime!—

Í'þakuri aiyajérärõ'õjírã i'suþaka Í'rïka uþakaja akaserebaraka nimaeka.

³⁵ Í'rïka tokaki imaruþutarimaji po'imajare okata'rîrûjekaki, suþabatirã ikupaka nare kërïka:

—Mija ã'mitiþe Éfeso wejeareka imarã. Majiyipupayeeiko Artemisa wi'ia ïarïrîrimaja maime ika wejeareka imarã. Suþabatirã kopo'ijéräka ìmipi ña'rïka maiarïrîrijayu. "I'suþaka imarã nime", ritaja po'imajare ãrïwärüþatayu mareka.

³⁶ Nirã po'imaja "Pakirika sime", ãrïbeyurã. Suþa imarñ mijajo'ria'si, i'tojírâja samija ja'atabe. Ba'iaja mijja baa'si, jia mijja þupajoabe.

³⁷ Írã ïmirïja mijja e'era'airã majiyipupayeeiko

Artemisarika karee'ebeyurā. Supabatirā ba'iaja koreka jaibeyurā nome. ³⁸ Demetriore kika ba'irabeirāpitiyika aperāte nare okabaajikareka, niþarimara pō'irā oka jierī nare e'ewa'ritirā jia simajīñu. Oka naro'si imajikareka, ñparimarāre naboajīñu. Ñparimarā, jā'merimaja nome oka jierimaja. ³⁹ Apea oka bojarika mijā yapajīka, Romakarāre jā'meka āñu upakaja ñparimarāre rērīrāka poto nawājītāji mijā bojajikareka jia simajīñu. ⁴⁰ Mia, ¿marākā'ā Romatatarā ñparimarāte þupajoarāñu ruku i'supaka pō'imajare oka pō'ijiamaka? Ikuþaka naþupajoarāñu je'e apeyari: "Mare boebariwa'ri l'rāþē'rōtorāja mare nabaariyaþayu Éfesokarā", narīþupajoarāñu je'e. I'supaka simamaka werika maro'si simajīñu. Supa imarī "¿Marākā'ā oka imamaka, i'supaka piþebaraka mijā ime?", Romatatarāte ārīrākareka, marākā'ā nare yi'riwārūberijīka maime,— torā imaruþutarimajite ārīka.

⁴¹ Sabe'erō'ō "I'tojīrāja simarū", ārītirā nare kiþe'rirūjeka.

20

Macedoniarā Pablote a'rika

¹ I'supaka oka imaeka be'erō'ō Jesúre ā'mitiriþēaekarāte Pablote akaeka. Ke'rirā baaeka ruþu "Jesúre yi'ririñariwa'ri jia mijā imabe", ārīwa'ri naka kijaika. I'supaka ārītirā, nare kimajaroka kibojaeka a'yaokaro'si. Supabatirā Macedoniaka'iarā ke'rika. ² Macedoniaka'iarā a'ririþaparaka l'rāweje upakaja Jesúre ā'mitiriþēaekarā pō'irā kituririjarika. Naþō'irā eyatirā "Jia Jesúre ā'mitiriþēabaraka okajājia mijā imabe", nare kērīka. I'sia be'erō'ō Greciaka'iarā keyaeka. ³ Maekarakamaki aiya torā kimaeka be'erō'ō Siriaka'iarā waþuruþi a'rirā kibaaeka. I'supaka simako'omakaja judíotatarāte kire jāaerā nari'kaika majaroka kiā'mitirika. Supa imarī "Yi'taraþarō'ōrā Macedoniaka'iarā yiþe'riwa'rīrāñu bo'iþi", Pablote ārīþupajoaeka. ⁴ Kika jeyoariwa'raþarā ikarakamaki yija imaraþe: Sóþater Bereakaki Pirro maki, Segundo supabatirā Aristarco, Tesalónicawejakarā, Gayo Derbewejakaki, Timoteo supabatirā Tíquico, Trófimo Asiaka'ikarā, supabatirā yi'i Lucas. I'siarakamarā Pabloka yija jeyoariwa'raþe. ⁵ Filipoþwejea eyatirā, yijaka imaraþarāte a'riweiraþe Tróadewejeearā yijare ta'arī.* ⁶ Pan levadura rukebekaja ba'aribayarā yija imaraþaka be'erō'ō Filipoþpi yija a'raþe waþuruþi. Ñ'rāpitarakarīmi be'erō'ō Tróadewejeearā yija eyaraþe. Yija ruþu a'raþarā, yija jeyomarāre torā yija eyaraþe. Torā l'þotēñarirakarīmi yija imaraþe.

* **20:5** El uso de "nosotros" (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 21.25

Tróadewejarā Pablotē imataþaeka

7 Ba'irabeū'murirīmi[†] yija rērāpe Jesúre yi'yurāþitiyika. Maro'si Jesúre reyaeka þupajoabaraka kijā'meka uþakaja þan þibaba'aerā yija rērāpe. Yija ba'aerā baaraþaka ruþu Pablotē yijare bojaraþe. Aþerīmi ke'rirā baaraþaka simamaka yijare kiwārōyuju ñami ñe'metāji seyaraþe. 8 I'sia wi'ia maekarakakuku yuraika ima wi'ireka, þiyikukurð'ðrā rērītirā yija imaraþe. Ríkimakaja yaaboaika imaraþaka i'sia kurararakarā. 9 Suþa imarī'ñika bikirimaji Eutico wāmeiki ñimirā kurarakaþi yoirükia koþereka ‡ imaraþarð'ðrā ruþaraþaki. Ñoaka Pablotē jaimaka, koþakaja ðõmaka bikirimajite riaraþaka. Koþakaja kārītiyawa'ri kiñā'rāþe mae. Poriwa'ritirā kire yija kðae'ekoperape. Koþakaja reyaekaki kimaraþe. 10 Suþa imarī ruiwa'ritirā, kimajakarā eyaþaÑaritirā Pablotē kire wā'wojñ'araþe. Suþabatirā ikuþaka yijare kērāþe:

—Mija þupata'si. Õñia jariþe'yuka kime,— yijare kērāþe.

11 I'sia be'erð'ð Pablopitiyika yija mirīwa'raþe ate. Torā mirīeyatirā þan kiþibaraþe. Yija ba'araþaka be'erð'ð jairñi Pablotē wārāþe. I'sia be'erð'ð Asowejarā turitaþarī ke'raþe. 12 Jia jājika bikirimajite jaþakā'ã, kiwi'iarā þo'imajare kire e'ewa'raþe. I'suþaka kimamaka jia jñimaka najaraþe.

Miletowejearā Pablotē a'rika

13 Pablotē ãrāþaka uþakaja waþuruþi Asowejarā yija a'raþe. Topi waþuruþi a'ritirā kire yija ta'araþe, ma'api ke'raþaka simamaka. 14 Asorā keyaraþaka þoto waþuruþi kire yija jāätorape. Kire jāätoritirā Mitilene wāmeika wejeearā yija a'raþe mae. 15 Aþerīmi topi yija a'raþaka be'erð'ð Quío wāmeika jūmurika yija o'raþe. Aþerīmi Samos wāmeika jūmurikarā yija eyaraþe. Topi a'ritirā aþerīmi Miletowejearā yija eyaraþe. 16 "Asiaka'iarā Jesúre ã'mitiriþeairā þo'irā ya'rijikareka yiba'ejñu", Pablotē ãþakā'ã ã'mitiriwa'ri, Éfesowejea wājiaja yija o'ritaþawa'raþe. "Jerusalén wejeearā Pentecostés baya ñaocharo'si wārūaja ma'rijikareka jia simajñu", ãrīþupajoawa'ri, "Jajuaja ma'riye'e", Pablotē yijare ãrāþe.

Éfesokarā imaruþutarimajare þiyia jia kiokajāäka Pablo

17 Miletorā imatirā, Éfesowejearā Jesúre ã'mitiriþeairāte imaruþtarimajare Pablotē oka þüatarape: "Mija i'tabe ð'ðrā. Éfesorā a'riberijikā ñime", ãrīwa'ri nare kibojaþuþaraþe. 18 Suþa imarī yija þo'irā neyaraþaka þoto ikuþaka Pablotē nare ãrāþe:

—Mamarī Asiaka'iarā eyatirā jia mijaka ñimaroyiraþaka mijia ðñu. 19 Mijaka ñimaroyaþaka þoto Maiþamakiro'si ba'irabeijibaraka, "Mija tērīwa'ribaji ðñuka ñime", ãrīberaþaki

yi'i. Supabatirāoka po'imajare Jesúre ā'mitiripēabeyua ūawa'ri yorape. Supabatirā judiotatarāte ba'iaja baaokaro'si yire nari'kamaka ba'iaja yijūarape. ²⁰ Jesúrika bojariroka mijare yibojarapaka poto, dakoa jia bojarika mijaro'si ma'rāpāäberapaki yi'i. "Kirika bojariroka ā'mitiritirā jia nimarū", ārīwa'ri mijare sayibojañatarape. Rīkimarā wājítāji, supabatirā mija wi'iarāoka mijare sayibojaroyirape. ²¹ "Ba'iaja mija baaika pūpajoariwa'ri samija ja'atabe. I'supaka Tuparāte yi'ririka yañawa'ri maiñamaki Jesucristore mija ā'mitiripēabe", ārīwa'ri judiotatarā supabatirā judiotatamarīrā imarāteoka yibojaroyirape. ²² Espíritu Santore yire jā'meika upakaja maekaka Jerusalénrā ya'rīrā baayu. Torā yire o'rīrūkia ūrībeyuka yi'i. ²³ Ikatakaja mijare yibojawārūyu. Ritaja wejeeñā ya'rīrijayurō'ōrā ikuñaka Tuparārō'si bojañirimajare yire bojayu Espíritu Santore nare sōrīrūjemaka: "Wēkomaka imariwi'iarā mire natarāñu. Supabatirā ba'iaja mijūarāñu", yire nañu. ²⁴ Maiñamakiro'si yiba'iraberūkia yire kija'ataeka jia simauñatiji yibaawearāka be'erō'ō yire najāñikareka marā imabeyua. "Po'imajare wayuñawa'ri Kimakire Tuparāte reyarūjeka mare tāñokaro'si", ārīwa'ri po'imajare yiboaerā maiñamaki Jesúre yire pūñataeka.

²⁵ "Kire ā'mitiripēairāte Tuparāte jia jā'merāñu", ārīwa'ri ritaja mijare yibojarape. Mae puri "Apekurioka yire niabesarāñu", mijareka ñarīpupajoayu. ²⁶⁻²⁷ Ritaja Tuparāte po'imajare bojariyaparapaka upakaja mijare yibojarape, kūñajī ma'rāpāäbekaja. Supa imarī ika mijare yibojayu: Í'rīka mijakaki Tuparā pō'irā eyabesarākareka, kireje oka imarāka, yiremarīa. ²⁸ Supa imarī rakajekaja mija ñuñu upakaja jia mija pūpajoabe, Jesúre yapaika upakaja mija baarijayaokaro'si. I'supakajaoka Éfesowejeeñā pe'reiyatirā, Espíritu Santore mijare jā'meika upakaja jia Jesúre ā'mitiripēairāte mija ñarīpe. Maiñamaki Jesúre maro'si riwejurubaraka reyaekapi ārīwa'riji, Tuparārirā maime. Supa simamaka jia nare mija imaruñutabe, oveja ñarīrīrimajare ñarīñu upaka. ²⁹ Yipupajoaikareka, ya'ritañparāka be'erō'ō aperā, pakirimajaroka bojirimajare etarāñu. Yaia oveja saba'ariataika upaka Jesúre ā'mitiripēairāte pakirimajaroka nawārōrāñu, Jesúre nayi'rīrīja'atarū ārīwa'ri. ³⁰ Mija watopeka Í'rārimarā imarā pariñi pakirimajaroka Jesúre yi'yurāte wārōrāñurā. "Yija pūpajoaika upaka nañupapajoarū naro'sioka", ārīwa'ri supa nabaarāñu. ³¹ Supa imarī rakajekaja mija imabe Jesúrika bojariroka imatiyaika mija ā'mitiripēariajatifikoreka. Maekarakakuri wejejē'rāka, ñami, ñiñioka mijare yiwārōrapaka mija ūrīrījape. Í'rākurimarīa oparaka mijare yokajāñroyirape.

³² Yijeyomarā, mijaro'si Tuparāka yijairā baayu, mijare kīarīñaoakaro'si. "Mare wayuñawa'ri ba'iaja mabaaika waþa, Tuparāte ye'kariayu", ãrīwa'ri mijā þupajoamaka, jiibaji kirika bojariroka mijā ã'mitiripēærā Tuparāte mijare jeyobaarāñu. Suþa imarī "Yirirāte jia yibaarāñu", kērīka upakaja Tuparāte baarāñu. ³³ Aþerā niñerū, najariroakaoka oakiriberaþaki yi'i. ³⁴ Ikuþaka simaraþe: Ñoñu upakaja ba'irabetirā ba'arika, jariroaka yitōþorape. Supabatirā yika imaraþarāteoka yitōþoijirape. I'sia ññurā mijā ime. ³⁵ Ritaja yiba'irabeka ñapatawā'ri, "Pablotē baaika upaka, jia maba'irabejīñu sawaþapi wayuoka baairāte majeyobaaokaro'si", mijā ãrīwārūeka. Ikuþaka maiþamaki Jesúre bojaraþaka mijā ye'kariria'si: "Se'etoyukate tērīwa'ribaji jījimaka kime sījirimaji", Jesúre ãrīka,— Pablotē nare ãrāpe.

³⁶ I'supaka Pablotē ãrāþaka be'erō'õ naka ñukurupatirā Tuparāka kijairape. ³⁷ Tuparāka kijaiwearaþaka poto oþarakā kire nawā'ojī'araþe, supabatirā kiye'tearā nu'suraþe. ³⁸ "Aþekurioka yire ñabesarāñurā mijā mae", Pablotē ãrīka simamaka, jimaria ba'iaja naþuparape. I'sia be'erō'õ paþitakarā kire najeyoariwa'raþe.

21

Jerusalénrā Pablotē a'rika

¹ Jesúre ã'mitiripēairāte a'ribojaweatirā waþururā yija jairape. Supabatirā wājaja Cos wāmeika jūmurikarā yija a'raþe. Aþerīmi Rodas wāmeika jūmurikarā yija a'raþe. Topi Pátararā yija eyaraþe. ² Suþa imarī marírūkirō'õrā yija imaraþaka poto, "Feniciaka'iarā sa'rīrā baayu ika waþuru", naþakā'ã, i'sia waþuruþi yija a'raþe. ³ A'rīrijari Chipre wāmeika jūmurika yija ñao'raþe. Wejerīrīka pē'rōtopi yija o'raþe i'sia jūmurika. Siriaka'i wājitāji yija a'rīrijaraþe. Waþurupi ne'ewa'raþaka ba'irījia Tirowejearā namaataerā torā yija þāþaþe. ⁴ Torā Jesúre ã'mitiripēairāte ñatōþotirā ñ'potēñarirakarīmi naka yija imaraþe. "Jerusalénrā Pablotē ba'iaja jūarāñu", ãrīwa'ri Espíritu Santore nare ñrīñujemaka, "Jerusalénrā me'ria'si", kire narīka. ⁵ I'supaka narīko'omakaja ñ'potēñarirakarīmi be'erō'õ a'rīrā yija baaeka ate. Torā Jesúre ã'mitiripēairā imaraþarā, narōmia, namakarāoka yijaka wejeapi jeyoariwa'ritirā paþitakarā eyaraþarā. Pō'sirō'õrā eyatirā ñ'rākō'rīmatorāja ñukurupatirā Tuparāka yija jairaþe. ⁶ I'sia be'erō'õ nare yija majaroka yija bojaraþe a'yaokaro'si. I'supaka baaweatirā waþururā yija jāiraþe. ñ'rā þuri topi pe'raþarā.

⁷ Tirowejeapi a'ritirā Tolemaidawejarā yija eyaraþe. Torā eyatirā Jesúre ã'mitiripēairāte ñatōþotirā "¿Yaje mijā ime?", nare yija ãrāpe. Supabatirā ñ'rārīmi naka yija imaraþe. ⁸ Aþerīmi

topi a'ritirā Cesarea wāmeika wejearā yija eyaraape. Torā eyatirā Jesúrika bojariroka bojataparimaji Felipe wi'iarā yija a'raape. Iki imae kaki ū'potēñarirakamarākaki Jerusalénrā Jesúre ū'mitiripēairā apóstolrākare jeyobaarükika najā'mekaki.⁹ Botarakakorā makarōmiki kimaraape. Tīmiamarīrā nimaraape. Supabatirā Tuparāte nare ūrīrūjeikakaka aperāte bojirimaja rōmijā nimaraape. ¹⁰ Torā ū'rārimimarīa yija imatirapakarā, Judeaka'iapi Tuþarāro'si bojañjirimaji, Agabo wāmeikite etaraape. ¹¹ Yija pō'irā eyatirā Pablo wa'eyoka kiwareraape. Sapi kiōñu uþakaja kiú'þua, kiþitaka kiþi'þeraape. Supabatirā ikuþaka kibojaraape:

—“Jerusalénrā ikuþaka judiotatarāte ika wa'eyoba'ipite pi'þerāñu. Kire pi'þetirā judiotatamarīrā imarāte kire nijirāñu”, ãriwa'ri Espíritu Santore yire bojayu,— Agabote ãrāape.

¹² I'suþaka kẽþakā'ã ū'mitiriwa'ri “Jerusalénrā me'ria'si”, ãriwa'ri Pablote yija bojaraape Cesareakarāþitiyika. ¹³ I'suþaka yija ãrīko'omakaja ikuþaka Pablote yi'raape:

—Mija oria'si. Mija oþakā'ã ñawa'ri, yirñomayu. I'suþaka simako'omakaja yipuþaka þuri simauþakaja ima. Jerusalénrā yire napi'þerāka takamarīa, yire jaârika nari'karākareka, “Yire mijā jaâ'si”, ñarñbesarāñu. Maiþamaki Jesúre ja'meka uþakaja baarimaji ñime,— Pablote yijare ãrāape.

¹⁴ Yija ãrāþaka uþaka kiyi'ribepakā'ã, i'tojirāja kire yija jaiëjerija'atarape. Supabatirā ikuþaka kire yija ãrāape:

—Maiþamakire yaþaika uþakaja simarū.—

¹⁵ I'suþaka ãriweatirā yija ba'irijia jieweatirā Jerusalénrā yija a'raape. ¹⁶ Cesareawejeakarā ū'rārimaki Jesúre ū'mitiripēairāka yijaka jeyoariwa'raparā. ū'rīka Mnasón wāmeiki wi'iarā yijare ne'ewa'raape torā tuiokaro'si. Chiþrekaki mirāki kimaraape. ū'rājē'rāmarīa Jesúre ū'mitiripēatiki kimaraape.

Santiago pō'irā wi'iturirī Jerusalénrā Pablote eyaaka

¹⁷ Jerusalénrā yija eyaraþaka þoto jia jijimakapi Jesúre ū'mitiripēairāte yijare e'etoraape. ¹⁸ Aperīmi bikitojo Santiago pō'irā wi'iturirī Pablota yija a'raape. Nimaupatiji Jesúre ū'mitiripēairāte imaruþutarimaja imapataraparā Santiago pō'irā. ¹⁹ “¿Yaje mijā ime?”, ãriweatirā, “Judiotatamarīrāte Jesúrika bojariroka yibojamaka, jimari jia Tuparāte baaraape”, ãriwa'ri ritaja o'rikakaka Pablote nare bojaraape. ²⁰ I'sia ū'mitiritirā jijimaka imawa'ri, “Jiitaka baaiki kime Tuparā”, narāape. Supabatirā ikuþaka Pablote narāape:

—Yija jeyomaki, matatarā r̄ikimarāja imarā Jesúre yi'yurā. Kire ū'mitiripēairā imariþotojo Moiséte ja'meka uþaka oyiaja mabaarijau ruþu. I'sia miõñu. ²¹ Aperā þuri ð'ðrā imarāte ikuþaka bojairā: “Judiotatamarīrā ka'iarā Pablote

imataꝝapoto ‘Moisés imaeakakite jā’meroyika mayi’rija’atajīñu’, ãrīwa’ri judíorāka torā imarāte kibojayu. I’suꝝakajaoka ‘Mija makarā circuncisión baarika, suꝝabatirā matatarāte baari-jariroyika yi’ririya’atarika sime’, kēñu”, ï’rârimarāte ãrīrijayu,— Pablote narãe.

22 —Metaika norīrāñu. "Kireka po'imajare bojakopeika majaroka ritamaría sime", nañaokaro'si ḥmarākā'ā mibaarāñu? 23 Ikuþaka mibaajikareka jia simajīñu. Ō'ōrā maka botarakamaki īmirīja imarā, "Miaika wājítāji ikuþaka yija baarāñu", Tuþarāte ãrīkarā nime. "Tuþarāte yija ãrīka uþakaja, yija baaraþe", ãrīwa'ri, Tuþarāte jiyipuþaka õrīwi'iarā naruþua wi'epaterūjerī na'rīrāñu. 24 Mi'ioka naka me'þe. Ba'aja nabaaikareka jūjerika yaþawa'ri judiotatarārebaaroyika uþaka naka mibaabe. Oveja joeñiokaro'si mijaro'si samiwaruaþe. Tuþarāro'si sajoeñitirā, kurarākare mijarupua mijra wi'epaterūjebe "Tuþarāte yija ãrīka uþakaja, yija baaraþe", ãrīwa'ri. I'suþaka mibaamaka īawa'ri, "Moiséte jā'meroyika yi'ribeyuka Pablote ime', aþerāte ãñua þuriþakirika sime. Simauþakaja kiyi'yu", matatarāte ãrīrāñu. 25 Judiotatamarīrā Jesúre ã'mitiriþeairāte þaperā yija þūatarape. Ikuþaka bojabaraka naro'si yija o'oraþe: "Ikatakaja mijare yija bojaþūayu: Waþuju imaja jērāka jiyipuþaka õrīwa'ri ri'ia naþāäikakaka mijra ba'a'si. Riweaoka mijra ukua'si. I'suþakajaoka wa'iro'sia wāmuña namokoru'ataeka ri'ia mijra ba'a'si. Suþabatirā rōmikirā, tīmiakirā, rōmimarīrā, tīmiamarīrāoka ba'aja baabekaja mijra imabe", ãrīwa'ri yija o'oraþe,— Pablote narāþe.

Tuþarāte jiyiþupaka õrñriwi'iarā Pablo te nañi'aeka

²⁶ Supa imari aperimi botarakamaki imaekarate Tuparate jiyipupaka oririwi'iarã Pablot e'ewa'rika. Ba'ija nabaika najujeroyika upaka naka kibaaeka. Isupaka baatirã, ikupaka kurarãkare kibogaeka: "Ikarakarimi sajariwa'yru ruþu ba'ija yija baaika yija jujewearukia. Piyrimi seyaraka poto Tupararo'si oveja mijaoeñirika yija yaþayu, yija imarakamakiro'si", nare keriþka.

27 I'potēñarirakarīmi seyaerā baaeka poto Tuparāte
jiyiþupaka õrīwi'iarā Pablotē imamaka, I'rārimarā
Asiaka'iakarā judiotatarāte kire īatōpoeka. Jājirokāpi
þo'imaja wājítāji ba'iaja kireka akaserebaraka kire nañi'aea.
28 Ikuþaka kire nokabaaeka:

—Yija tā'omaia Israeltatarā

—Hju tu omaja, Isracitatura, yjare maja jeyobaače. Hju mija imaki ba'iaja mare jaitaparimaji. I'supakajaoka "Moiséte jā'mekakaka mayi'rirükimarla sime", āparaka po'imajare kibojařibayu. Supabatirā ika Tuparāte jiyipupaka ūřiriwi'ia ba'iaja jaiyuyeiki kime. Judiotatamarirāte pariji Tuparāte

jiyipupaka ñririwi'iarā ke'eetamaka ba'ia sakimarūjeyu Tuparā ñakoareka,— ãrīwa'ri aperāte nabojaeka.

²⁹ (I'sia ruþubaji ñ'rārirīmi wejeñe'metāji Trófimo wāmeikipitiyika Pablote imamaka niaeaka. Éfesowejeakaki kimaeka Trófimo. Suþa imarī, "Kika kime je'e", ãrīþupajoakopewa'ri "Judiotamaríkate Tuparāte jiyipupaka ñririwi'iarā ke'ewa'yu", naríkopeka).

³⁰ Tuparāte jiyipupaka ñririwi'iarā oka po'ijirika majaroka ã'mitiriwa'ri, i'sia wejeareka imaekarāte torā rīrīwa'rika. Pablote ñi'atirā kire nayiepoaeka. I'sia wi'iaþi þoritirā, simauþatiji kopereka natātepataeka, torā oka po'ijirikoreka.

³¹ I'suþaka kire jääerā nabaaeka þoto, Jerusalénwejeareka imaekarāte oka po'ijiaeka majaroka Romakaki surararāka ñþamakire ã'mitirika. ³² I'sia majaroka ã'mitiritirā

kisurararākare, suþabatirā kirokajitekarā ñþarimara imaekarāteoka kiakaeka. Suþabatirā rīrīwa'ritirā rukubaka þupajoabaraka po'imajare boebarikarõ'ðrā neyaeka. Surara ñþamakire kisurararākapituyika ketamaka ñawa'ri, Pablote naþajerija'ataeka. ³³ Suþa imarī surara ñþamaki Pablote ñi'arújekaki kisurararākare. Kire ñi'atirā, ñþamiji perumijiaþi nare kire kiþi'þerüjeka. Suþabatirā po'imajare kijeríka: "¿Maki kime ñi? ¿Dakoa kibaako'a?", kéríka.

³⁴ Rakaka oyaja þupajoawa'ri akasererikaþi najaika. Nakaseretaruþamaka ã'mitiriwāruberiwa'ri, "I'suþaka oka kireka ime", kéríwāruberika. Suþa imarī surararāka wi'iarā Pablote ke'ewa'rirüjeka surara ñþamaki. ³⁵⁻³⁶ Surara wi'iarā kire ne'ewa'þakā'ã ñatirā ríkumarāja po'imajare kibe'erō'õ a'rika. "Kire mijá jääþabe", ãþaraka nakasereríríka. Surara wi'ia mirírükirõ'ðrā neyaeka þoto, jääþibaji boebariwa'ri okajäjia najarika. Suþa imarī po'imajare kire jää'si ãrīwa'ri Pablote surararākare e'emiawa'rika.

Po'imajare ñaeka wājítāji, "Dakoa oka yire imabeyua", Pablote ãríka

³⁷ Surara wi'iarā kire ne'ekäkaerā baaeka þoto, ikuþaka niþamakire Pablote ãríka griego okapi:

—Mika jairika yiyaþayu,— kéríka.

I'sia ã'mitiritirā,

—¿Yaje griego oka jaiki mime? ³⁸ "Bikitakamaríia Egiþtokakite cuatro mil rakamaki ba'iaja baairäka jeyoariwa'ritirā po'imajamatorā kimaruþutaeka. Roma ñþarimara ñ'rāþe'rõtoräja kibaariyaþakoþeka. I'suþaka baaraþaki kime", mireka ñaríþupajoako'o. I'suþaka yiþupajoakoþeko'omakaja griego oka mijaikeka, Egiþtokakimarika mime,— kire kéríka.

³⁹ I'suþaka këþakā'ã ikuþaka Pablote kire ãríka:

—Jēno'o aþika ñime. Judótataki ñime yi'i þuri. Tarso wāmeika wejeakaki ñime. Imatiyaiweje Ciliciaka'iarā sime. ¿Yaje þo'imajaka yire mijairüjejñu?— Pablote kire ãrïka.

⁴⁰ I'suþaka këþakā'ã,

—Naka mijaiibe,— kire kërïka.

Suþa imarī mirirükirō'ðrā rïkamaritirā þo'imajare wiriwirijayaokaro'si kiþitaka kimi'mataeka. Þo'imajare okata'rika be'erō'ð hebreo okaþi Pablote jaika:

22

¹ —Yijeyomarā judíoräka, þakiarimaräoka mijā ã'mitiþe ruþu. “Dakoa oka kire imabeyua”, mijā ãñaokaro'si yimajaroka mijare yibojaerā baayu ruþu,— Pablote ãrïka.

² Nokapi kijaimaka ã'mitiriwa'ri, wiriwiri najaritiyaeka. Ikuþaka Pablote nare bojaeka:

³ —Judótatakiji ñime yiro'si oka. Cilicia ka'ia, Tarso wāmeika wejeareka þo'ijirikaki ñime. Suþabatirā ð'ð Jerusalénrā yiþakiarika. Gamaliel wāmeikiþi ãrïwa'riji þapera yiwärürapé. Mañekiaräte jā'mekakaka jia yiwärürapé. Maekaka Tuþaräte mijā yi'yu uþakaja yi'ririþa yiyaparoyirape yiro'si oka.

⁴ “Jia Tuþaräte yi'yuka ñime”, ãrïwa'ri, Jesúre ã'mitiriþeairäte ba'iaja jüaerā suþa yibaaraþe. Aþerikuri nare yijäärüjerape. Ímirïja, römjäteoka ñi'awa'ritirā wëkomaka imariwi'iarā nare yitarüjerape. ⁵ Kuraräka ïþamaki imatiyaiki suþabatirā ïþarimarä imatiyarimajaoka “I'suþaka kibaaraþe”, yireka ãrïwärüirä. Í'râjaoka þapera yire baaþiraparä, matâ'omaja Damascowejeakaräre yibearükia imakoperapaka. I'sia þapera e'etoritirä, so'oeka yire jā'meika uþakaja Jesúre ã'mitiriþeairäte mo'arî ya'rikoperape. Jerusalénrā nare e'era'atirä ïþarimaräte wëkomaka nare baarüjerä yibaakoperape.

“Ikuþaka Jesúre yiyi'riü'murape”, ãrïwa'ri Pablote bojaeka
(Hch 9.1-19; 26.12-18)

⁶ I'suþaka baarî ñi'metâji ma'aþi ya'raþaka þoto, Damascowejewâ'tarâ ñi'marapaka þoto, ikuparð'ðþiji wejeþemapi jâjia yaaboalika yire yaaraþaka. ⁷ Suþa imarî ka'iarâ yinâ'râþe mae. Suþabatirâ ikupaka yire sajaikorapaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ðako baaerâ ba'iaja yire mibaarijayu?” ⁸ I'sia ã'mitiriwa'ri ikupaka yiyi'raþe: “¿Ñiþamaki, maki mime?”, ñarâþe. I'suþaka ñaþakâ'ã ikupaka kiyi'raþe: “Yi'iji ñime Jesús, Nazaretkaki. Ba'iaja mibaarijayuki ñime”, yire kërâþe. ⁹ I'suþaka sayaaboamaka ðatirâ yika a'raþarâre þupatarape. I'suþaka sayaaboamaka ðatirâ yika a'raþarâre þupatarape. Í'râ þuri i'suþaka yaaboarapaka ðakoperipotojo yire jairaþaki oka na'mitiriberaþe. ¹⁰ I'suþaka yire kijaimaka ã'mitiriwa'ri kire

yijērīrapē: “¿Marākā'ā yibaarika miyaþayu Ñipamaki?”, ñarāpē. I'suþaka ñapakā'ā ikuþaka yire kiyi'rapē: “Mi'mitirā Damascorā me'pe. Torā ï'rīkate mire bojarāñu ritaja mibaarükia miro'si yija'ataeka”, yire kērāpē. ¹¹ I'sia yaaboaika ñiarapaka poto yiñakoyarape. Suþa imarī yika a'raparā Damascorā yire tītleyaraþarā.

¹² Torā ï'rīka Ananías wāmeikite imarape. Moisés imaekakite jā'mekakaka simauþakaja yi'riþataiki kimaraþe. Tokarā judiotatarā, “Jia baaiki kime”, ãrīwa'ri kireka najairape. ¹³ I'sia wejearā yeýaraþaka be'erō'ō yiþō'irā Ananiare etaraþe. Yiwā'tarā rīkamaritirā ikuþaka yire kērāpē: “Yijeyomaki Saulo, miyoibe ate.” Ikuþarō'þiji kire ñiarape. ¹⁴ Suþa imarī ikuþaka yire kērāpē: “Tuparā, mañekiarāte jiyipupayeeroyikakite wā'maiki mime kiyapaika uþakaja mibaarükia miõñaokaro'si. Suþabatirā kiþuataekaki, ba'iaja baakoribeyukate* miaerā, suþabatirā kijaika mia'mitiyaokaro'si Tuparāte miþō'irā kire þūatarape. ¹⁵ Jesú s majaroka mibojataþarijarirāñu. Miaeka mirāka, mia'mitirikaoka ritaja po'imajare mibojataþarāñu. ¹⁶ Miba'ea'si. Jesúre ã'mitiripéatirā, ba'iaja mibaaika kijūjerā kire mijēñebe. Suþabatirā ruþuko'a mijūjerüjebe”, yire kērāpē.

¹⁷ Ñoþaþaka Jerusalénrā imakoþeka yipe'riwa'rapē. Torā ï'rārīmi Tuparāte jiyipupaka õrīriwi'iarā Tuparāka jairī ya'rapē. Tuparāka jaikōrī makārārūñuroka uþakapi Maiþamakire jaimaka ñiarape. ¹⁸ Topi ikuþaka yire kērāpē: “Ñojimarīji Jerusalén wejeapi me'pe. Õ'õrā imarā po'imaja yimajaroka nare mibojakopemaka ã'mitiripéabesarāñurā”, yire kērāpē. ¹⁹ I'suþaka kēþakā'ā ã'mitiritirā ikuþaka kire yiyi'rapē: “Maiþamaki, õ'õrā imarā ritaja yibaaeka mirāka õñurā. Mire ã'mitiripéabaraka judiorākare rērīriwi'iarā imarāte e'eþoatirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitaroyirape. Suþabatirā nare yipajewā'imarīroyirape. ²⁰ Mimajaroka bojirimaji Estebanre najāmaka yiyoiríkamarāpē. Kire jāabaraka jariroaka nawarataraþaka ïarīrīrimaji ñimaraþe. Suþa imari Estebanre jāeweatiirā, ‘I'suþakaja kire mabaajika jia sime', ñarīþuþajoarape yiro'sioka’, Maiþamakire ñarāpē. ²¹ I'suþaka ñarīko'omakaja ikuþaka yire kiyi'rapē: “Me'pe. Yoerā mire yiþüatayu judiotatamarīrāte miwārōkaro'si”, yire kērāpē,— ãrīwa'ri po'imajare Pabloté bojaeka.

Surararāka ðipamaki Pabloté ñi'arüjekaki

²² I'suþaka judiotatamarīrāreka kērīka poto po'imajare kire ã'mitirityika. Ate boebariwa'ri akasererikaþi kire naþipeka.

—Kireyaþarū. Õnia imaberijíki kime,— narīka.

* **22:14** Refiere a Cristo, el Mesías

²³ Ña'rīyaarīmarīaja naipīpeka. Supabatirā najariroaka pemakato[†] waratatirā ka'ia uyuakaka īmirā nabaremiaruika. "Boebaka yija ime", ārīrika i'supaka nabaaeka. ²⁴ I'supaka nabaamaka īawa'ri, surara īpamaki kisurarakare nawi'iarā Pablote ke'ekākawa'rīnjeka. "¿Dakoa oka imamaka, po'imajare mire ā'mijīayu?", ārīwa'ri, "Pablote ajeaipi mijā pajebe", surara īpamakire nare ārīka. ²⁵ Kire pajerā nap'i perikaweaeka poto ikūpaka Pablote jaika tokaki īpamakire:

—¿Ērīka Romatatakite mijā pajejīka jia simajīñu ruku? —Ba'iaja yibaaika īakoribekaja yire mijā pajerā baayu bai? —Pablote kire ārīka.

²⁶ I'supaka kēpakkā'ā ā'mitiritirā, kīpamaki pō'irā a'ritirā, ikūpaka kire kibogaeka:

—Jia mirakajebe, i'supaka mibaarūki ruþu. Ī'ī īmirīji miþajerūjeiki Romatatakī kime,—kērīka surara īpamakire.

²⁷ I'supaka kēpakkā'ā ā'mitiriwa'ri surara īpamakire ikūpaka Pablote jērīaeka:

—¿Yaje rita sime Romatatakī mima? —

—Ikijioka ñime,—Pablote ārīka.

²⁸ —Rīkimaka yiwaþajirape Romatatakī imaokaro'si,—surara īpamakire kire ārīka.

I'supaka kēpakkā'ā,

—Romatatakī po'ijirikakiji ñime,—Pablote ārīka.

²⁹ Suþa imarī kire pajerika yapaþopekarā kīkiwa'ri aþero'ðrā kire na'ritapawa'rika. "Ba'iaja Romatatakī yipajerūjekopeyu", ārīwa'ri surararāka īpamakioka kīkikaki.

Íþarimarā imatiyairā wājítāji Pablote jaika

³⁰ "¿Dakoa oka imamaka, po'imajare Pablote ā'mijīaeka?", ārīwa'ri aþerīmi, kurarāka īpamarā, judiotatarā īþarimarā imatiyaitataoka surararāka īpamakire rērātaeka. Supabatirā Pablote þerumijia kutetirā, nawājítāji kire e'ewa'ritirā kire kija'arīkaeka.

23

¹ Judiotatarā īpamarāre ñarīkatirā ikūpaka Pablote ārīka:

—Yitā'omaja, ñīnia ñimatiyikuriji Tuparāte yapaika uþaka baarimaji ñime. Suþa imarī kiwājítāji jajumarīaja ñime,—Pablote nare ārīka.

² I'sia ā'mitiritirā kurarāka īpamaki imatiyaiki, Ananías* wāmeiki Pablo pō'irā rīkamarikarāte "Kirijea mijā paape", kērīka.

³ I'supaka nabaamaka ikūpaka Pablote kire ārīka:

—"Jia baaiki ñime", ãñuka imariþotojo, ba'iaja mibaayu. Suþa imarī sawaþa ba'iaja mijūerā Tuparāte ba'iaja mire baarāñu. "Moiséte jā'meika yi'ribeyuka mime", yireka

[†] 22:23 Mantos * 23:2 El sumo sacerdote de los años 48-58 d.C.

meríko'omakaja kijā'meika yi'ribekaja yire miþemapaarūjeyu,
— Pablote ârïka kurarāka ĩpamaki imatiyaikire.

⁴ I'suþaka kẽþakā'ã ã'mitiriwa'ri, torā imaekarāte ikuþaka
Pablote ârïka:

—Tuþparāte wā'maekaki kurarāka ĩpamaki imatiyaikite
ba'iaja mijaiyu.—

⁵ I'suþaka naþakā'ã ã'mitiriritirā, ikuþaka Pablote ârïka:

—Yitā'omaja, “Kurarāka ĩpamaki imatiyaiki kime je'e”,
ñarīwārūbebeyu. “Mija ĩpamakire jaiyuyebekaja”, ârīwa'ri
Tuþparā majaropūñu bojaika. “Ĩpamaki imatiyaiki kime”,
ñarīwārūrikareka, kire yijaiyuyeberijāäeka,— Pablote ârïka.

⁶ Judiotatarā ĩparimarā rakaka oyiaja þupajoairā nimaeka.
Ĩ'rārimarā saduceokaka þupajoaekarā, aþerā fariseokaka
þupajoaekarā. I'sia õrīwa'ri ikuþaka jājirokapi Pablote jaika:

—Yitā'omaja, fariseokaka þupajoaiki ñime yiro'sioka.
Yirīrāoka i'suþakaja þupajoairā imarā. “Reyakoþeripotojo
þo'imajare õñia jariþe'rīrāñu ate”, ârīþupajoaiki ñime.
I'suþaka þupajoaiki ñimamaka, mijā wājítaji “Oka kire ima”,
ârīwa'ri i'suþaka yire mijā jērīayu,— Pablote nare ârïka.

⁷ I'suþaka kẽþakā'ã ã'mitiriwa'ri, saduceokaka þupajoairā
okatotoñ'muekarā fariseokaka þupajoairāka, rakakaja
þupajoaekarā imarī. ⁸ (Ikuþaka nañu saduceokaka
þupajoairā: “Reyairā þo'imaja ate õñia jariþe'ribesarāñurā,
ángelrākaoka imabeyurā, suþabatirā Satanárika imaoka
imabeyua”, nariþupajoayu. Fariseokaka þupajoairā þuri,
i'suþaka ârīþupajoabeyurā). ⁹ Suþa imarī rakaka oyiaja
þupajoairā imarī, jājirokapi nokatotoeka rupu. Topi mae
Moiséte jā'meka wārōrimaja mi'mirīkaekarā jaiokaro'si.
Fariseokaka þupajoairā nimaeka naro'sioka.

—Dika ba'iaja baabeyuka kime ū. Damascorā ke'raþaka
þoto ángelte kire jairaþe je'e aþeyari. “I'suþakamarā sime”,
marīberijīñu,— ârīwa'ri najaibu'aeka.

¹⁰ Jimarā jājirokapi okatotobu'abaraka, boebaitaka ni-
mamaka ñawa'ri, “Pablote ba'iaja baawā'imarītirā kire na-
jāñriatarāñu je'e”, surara ĩpamakire ârīþupajoaeaka. Suþa
imarī kisurrararākare akatirā ikuþaka nare kijā'meka: “Pablote
nawatopekaþi e'þeoatirā mijā wi'iarā kire mijā taþe ate”, nare
kērīka.

¹¹ I'siñami Pablo þo'irā maiþamaki Jesúre þemakotowirika.
Kiwā'tarā eyarīkaritirā, ikuþaka Jesúre kire ârïka:

—Okajājia mimabe Pablo. Jerusalénrā mima þoto yima-
jaroka mibojaika uþakajaoka Romawejeaþi mimarāka þoto
mibojarāñu,— Pablote kērīka.

Pablote jāñrika naþakatarika

¹² Aþerîmi ï'rârimarâ judítatarâ takaja kareaja rêrîtirâ, "Pablotê majâäjîñu", nariþupajoaeka. "Öñia kimarâkarô'öjîrâ maba'abesarâñu, supabatirâ okoa mukubesarâñuoka. Kire majâäbesarâkareka, Tuþarâte mare jääärû", natiyiaja narîbu'akea. ¹³ ï'rîka uþakaja i'supaka jaibu'abaraka imae karâ ï'parâpo'imajarakamarâ têrîwa'ribajirô'öjîrâ nimaeka. ¹⁴ I'sia be'erô'õ kurarâka ïþamarâ, judîrâka ïþarimmarâka jairî na'rika. Naþo'irâ eyatirâ ikupaka narîka:

—Yija ï'rîka uþaka þupajoawa'ri, "Pablotê öñia imarâkarô'öjîrâ, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimaye'e. Kire majâäbesarâkareka, Tuþarâte mare jääärû", yija ãrîko'o. ¹⁵ Mija, judítatarâ ïþarimmarâ imatiyaitatarâoka ikuþaka mijâ baajîkareka jia simajîñu: Maekakaja surara ïþamakire oka mijâ þüatabe, waeroka bikitojo mijâ þõ'irâ Pablotê ke'era'arû. "Yaje rita oka þarea kire imarika yija örîriyapayu. Supa imarî ö'örâ Pablotê me'era'abe", ãrîþakitirâ oka kire mijâ þüatabe. I'supaka mijâ ãrîrâkareka ö'örâ Pablotê etabeyukajiji kire yija jäätorirâñu,— narîka.

¹⁶ Pablo þaka'imaki i'supaka oka imamaka örîkaki. Supa imarî i'sia oka Pablotê bojarî, surara wi'iarâ kikâkaeka. ¹⁷ Torâ eyatirâ Pablotê kibojaeka. Supa imarî torâ imae kaki ï'rîka surara ruþuko'amakite Pablotê akaeka.

—I'í bikirimajire miþamaki þõ'irâ me'ewa'þe. Oka bojaerâ kibaarijiyu,— Pablotê kire ãrîka.

¹⁸ I'supaka këþakâ'ã ã'mitiritirâ surararâka ïþamaki þõ'irâ kire ke'ewa'rika. Ikuþaka kïþamakite kibojaeka:

—Yija ïarîñuka Pablo yire akatirâ, "I'íre miþamaki þõ'irâ me'ewa'þe", këþakâ'ã kire ye'era'ako'o. Mire oka bojarika kiyaþarijiyu,— kire kërîka.

¹⁹ I'supaka këþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, aþerô'õ þaþakarâ kire e'ewa'ritirâ kire kijêrîka,

—¿Dakoa yire bojarika miyaþayu?— kërîka.

²⁰ Supa imarî ikuþaka kire kibojaeka:

—Judítatarâ ï'rîka uþakaja þupajoawa'ri niþarimmarâ wâjîtâji Pablotê mijâ e'ewa'yaokaro'si oka þüatarâñurâ. "Yaje rita oka kire imarika örîrika yija yaþayu", narîþakirâñu. ²¹ I'supaka mijare narîkopemaka miyi'ria'si. Naka imarâ ï'parâ þo'imajarakamarâ têrîwa'ribajirô'öjîrâ ma'a ñe'metâji Pablotê jääerâ nata'arâñu. "Pablotê öñia kimarâkarô'öjîrâ, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimarâñu. Kire majâäbesarâka, Tuþarâte mare jääärû", ãñurâ nime. Mire najêñerâka uþakaja mijâ'merükia ta'atikaja nime,— surara ïþamakire kërîka.

²² —Me'þe. Yire mibojaika aþerâte mibojaþiba'si,— surara ïþamakire kire ãrîka.

Félix pō'irā Pablote ne'ewa'rīrūjeka

²³ Supa kibaaeka be'erō'ō surararāka īpamaki, kirokajite imakekarā īparimarā ī'parāte akatirā ikupeaka nare kibojaeka:

—Ire ñami nueve rō'ōjirā aiyate eyawa'rīrāka poto Cesarearā Pablote mijia e'ewa'rīrānu. Ikarakamaki mijaka a'rīrāñurā: Doscientorakamarā imarāñurā ū'puapi a'rīrāñurā. Supabatirā setenta rakamarā a'rīrāñurā kawaru pemaapi. Supabatirā doscientorakamarā imarāñurā bejoarikawa'rīrimaja. ²⁴ Supabatirā ki'pemaapi Pablote a'yaokaro'si kawaru tōpeweitikaja mijia imabe. īpi Félix pō'irā ñōnikaja Pablote eyarika yiyaþayu,— nare kērīka.

²⁵ Ikupeaka ārīwa'ri naka surara īpamakire þapera pūataeka Félixre:

²⁶ “Yi'i Claudio Lisias ika þapera pūataiki. ¿Yaje mime Félix, īpi imatiyaiki? ²⁷ Judiotatarā ī'ī Pablote ñi'atirā kire jāāerā nabaakoperape. ‘Romatataki kime’, napakā'ā ã'mitiriwa'ri, kire najāā'si ārīwa'ri yisurararākapitiyika a'ritirā kire yija ē'marape nareka. ²⁸ ‘Tsiakaka oka kire ima’, napakā'ā ã'mitiyaokaro'si, judiotatarā īparimarā imatiyaitata pō'irā Pablote ye'ewa'rape. ²⁹ ‘Yija ñekiarāte jā'mekakaka yi'ribeyuka kime’, ārīwa'ri kire naboebarape. Pablo puri Romakarā īparimarāre jā'meika yi'ribeyukamarīka imari, wēkomaka imariwi'iārā imaberijīki, majāāberijīkioka. ³⁰ Judiotatarā kire jāārika nari'kaika ñōritirā miþō'irā kire yiþūyatayu. Kire okabaarimajareoka yiþūyatayu. Supa imari torā na'yū ‘Ikupeaka sime oka kiro'si’, mire nañaokaro'si. I'tojirāja sime”, ārīwa'ri Félixre þapera kiþūataeka.

³¹ Supa imari surara īpamakire jā'meka upakaja Pablote e'ewa'ritirā Antípatriswejearā neyaeka. ³² Aperīmi surararāka ū'puapi a'rikarāte nawi'iārā pe'riyeaka ate. Cabaru pemaapi a'rikarā takaja Pabloþitiyika o'rikarā. ³³ Cesarearā eyatirā īpi Félixre þapera naja'ataeka. Supabatirā Pablote kiþō'irā natarika. ³⁴ I'sia þapera īaweatirā ikupeaka Pablote kiþērīka:

—¿No'okaki mime?— kire kērīka.

I'supaka kēþakā'ā,

—Ciliciaka'iakaki ñime,— Pablote ārīka.

I'supaka kēþakā'ā ã'mitiriwa'ri,

³⁵ —“Mire þarea ima”, ārīrī mire okabaarimajare etarāka poto nare mijairika ña'mitirirāñu rupu,— Félixre kire ārīka.

Supa imari, īpi Herodes wāsare baarūjekawi'iārā kisurararākare kire kīarīrījeka.

24

Félixre īaeka wājītāji, “Oka imabeyua yiro'si”, Pablote ārīka

¹ Í'rāpitarakarīmi be'erō'ō kurarāka īpamaki imatiyaiki Ananías, sūabatirā judiotatarā p̄akiarimarāpitiyika Cesarearā neyaeka. Nare jaijirī Térbulo wāmeikite naka eyaeka. Cesarearā eyatirā īpi p̄ō'irā na'rika, "Pablotē oka ima", ārīrī. ² Sūpa imarī īpi Félixre akaeka Pablotē. "Oka Pablotē ima", ārīwa'ri ikupaka Tértulote ārīka Félixre:

—Jia mibaayu ñipamaki. Miōñuapi ārīwa'riji, werika imabeyua maro'si. Sūabatirā jia mijérāko'aika pi ritaja jiibaji simamaka ika ka'iareka imarāte jia mijeyobaayu. ³ I'sūpaka mibaarijayua őrítirā ritaja po'imajare jījimaka mika ime. "Ñipamaki jia yija jiyipupayeeiki, jia mibaayu", yija ãñu. ⁴ Ima apea miba'iraberika je'e. Sūpa imarī ñoaka mika yijaiberijñu miba'iraberika yiriatakoreka. Ñojimarīji yijaika mia'mitipe ruþu. ⁵ Í'í imaki, Pablo kioka pi po'imajare rukubaka puþpajoarüjeiki. Í'rāwejerāmarīa turitirā judiotatarāte rukubaka kiþpajoarüjetape. Jesúz Nazaretkakire ā'mitirip̄eairā ruþuko'amaki kime. ⁶ Tuþparāte jiyipupaka őrīriwi'ia Tuþparā ñakoareka ba'aja baarüjeriyapawa'ri torā kākaberijrā uþparāka torā kikākarape.* Sūpa imarī kire yija ñi'arape. Yija ñekiarāte jā'meka uþaka, "Oka kire ima", ārīrika yija yaþakoperaþe. ⁷ I'sūpaka baarika yija yaþako'omakaja surara īpamaki, Lisias yija p̄ō'irā eyatirā, okajājia baatirā yijareka Pablotē kē'maraþe. ⁸ Ikupaka yijare kērāþe: "Oka Pablotē ima", ārīrika mijā yaþarākareka, ika ka'i īpamaki Félix p̄ō'irā mijā a'þe", yijare kērāþe. Sūpa imarī, ñipamaki Félix, miōñu uþakaja kire jērīakōrī je'e þarea kire imakaka. I'sūpaka mijérāra be'erō'ō "Kire nokabaaiaka rita sime", merīrāñu, — Tértulote ārīka Félixre.

⁹ Torā judiotatarā kika imaeakarāoka "Rita sime", ārīkarā. ¹⁰ Sūpa imarī Félix jérābaekaki Pablotē kipitakapi, "Mijaibe", ārīwa'ri. I'sūpaka kibaamaka īatirā, Pablotē jaiñ'mueka,

—Ñoñu, ika ka'iarā bikija īpi imañ'muekaki mime. Sūpa imarī miwājitāji "Dakoa oka imabeyua yiro'si", ārīwa'ri jījimakapi yijairā baayu. ¹¹ Í'þoñ'puarē'earirakarīmi rō'ðjirāja seyawa'yu ruþu Jerusalénrā Tuþparāte jiyipupayeerī yiturapaka be'erō'ō. "Rita sime je'e", merīrākareka, aperāte mijēþe. ¹² Marāþateoka Tuþparāte jiyipupaka őrīriwi'iarā rērítirā imarāka yokatotomaka īaberaþarā Í'rā. Sūabatirā simaupatiji judiorākare rērīriwi'ia yituriroyiraparō'ðrā rērāþarāre rukubaka puþpajoarüjeberapaki yi'i. Jerusalén wejeareka oka yipo'ijiaberaþaka simamaka, "I'sūpaka Pablotē ba'aja baaraþaka þoto kire yija īaraþe", maki

* **24:6** La segunda parte de la frase es información añadida para ayudar los lectores entender a que refiere el abogado Tértulo.

ārīwārūberijīki. ¹³ Suþa imarī “Pablote yija okabaaika ritataka sime”, narīwārūberijīñu. ¹⁴ Ika mijare yibojawaþu'aerā baayu. Tuparā, yiñekiarāte jiyipuþayeekekakite jiyipuþaka ñoñu yiro'sioka. Isuþaka imariþotojo Jesúre yijare wārōka uþakaja Tuparāte yijiþuþayeeyu. Judíotatarā ðparimarā þuri “Jesúrika bojariroka þakirimajaroka sime”, ãñurā. Tuparāte yi'yuka imarī, Moisés imaekekakite jā'mekakaka, suþabatirā Tuparāro'si bojañjirimajare o'oeakaoka yi'yuka ñime. ¹⁵ “Nimaþatiji reyairāte ate Tuparāte õñia jariþe'rirñjerāñu”, ðrārimarā õ'ðrā imarāte ãñu uþaka ãñuka ñime yiro'sioka. Ba'aja baairā reyairāte, jia baarijayurā reyairāteoka i'suþaka kibaarāñu. ¹⁶ Suþa imarī jia oyiaja yibaariyaþayu, Tuparā wājitāji, þo'imaja wājitājioka, yire oka imakoreka.

¹⁷ Í'rājē'rāmarīa, apea wejearā turitaþatirā, Jerusalénrā yiþe'rietaraþe. Torā þe'rieyatirā wayuoka baairāte niñerū yiþibaraþe. Suþabatirā Tuparāte jiyipuþayeebaraka wa'iro'sia kiro'si torā yijoeñjirñjerape. ¹⁸ Tuparāte jiyipuþaka õrñwi'iareka i'suþaka baabaraka ñimaraþaka poto ðrārimarā judíotatarā yire ñatōþoraparā. Yija tatarā ba'aja nabaarijayua najüjeika upakaja yibaawearapaka poto, yire niatōþorape. Isia poto rikimarā imaberaþparā þo'imaja yika, suþabatirāoka, oka imaberaþaka. ¹⁹ Aþerā judíotatarā Asiaka'iakarā þuri yire ñatōþotirā oka þo'ijiaraparā. Isuþaka imarā imarī “Oka kire ima”, ãrīwa'ri, bojarī ni'tarū maekakaja. ²⁰ Bojarī ni'tabesarākareka, ñrā õ'ðrā imarāja bojarū. Í'þoñ'þuarāe'earirakarīmi rð'õjñrāja seyawa'yu rupu Jerusalénrā yija judíotatarā ðparimarā imatiyaitata wājitāji yimajaroka nare yibojarapaka be'erõ'õ. Õ'ðrā imarā, sa'mitiraparā imarī “Ikuþaka Pablote ba'aja baaraþe”, ãrīwa'ri yijare nabojajikareka jia simajñu. ²¹ Aþeyari “Reyariþotojo ate õñia jariþe'rirñurā þo'imaja”, ika takaja jājirokapi torā ñarñpaka ã'mitiritirāja “Oka kire ima”, mijá ãñuje'e,— Pablote ãrīka.

²² Jesúre þo'imajare ã'mitiriþeaika majaroka õrñtikaki Félixre imaeaka imarī ikuþaka nare kéríka:

—I'toñrāja ña'mitirirāñu rupu. Surara ðpamaki Lisiare etarāka poto, “Oka kire ima, oka imabeyua kiro'si”, ñarñrāñu, —Félixre ãrīka.

²³ Suþa imarī ikuþaka surara ðpamakire kéríka:

—Wékomaka imariwi'iarā Pablote mijá ñarñpe. Torā tñmaríji kire mijá baa'si. Kijeyomaräre etaräkareka kire najeyobamaka mijá jājibaa'si,— kéríka.

²⁴ Isia wārīwa'ri aþerīmirõ'õjñrā be'erõ'õ Félixre etaeka ate kirñmu Drusilaþitiyika. Judíotatako koimaeka. Torā eyatirā Pablote kiakarñjeka. Ketaeka poto, Jesucristore

ã'mitiripẽarikakaka kibojamaka Félixre ã'mitirika. ²⁵ Ikuþaka Pablote kire bojaeka: “Jia ï'râtiji þupajoawa'ri i'suþaka mijá imabe', ãrïwa'ri Tuþarâte mare bojayu. Ba'iaja baarika mare jitoko'omakaja ba'iaja baabekaja maimajññu. ï'rârîmi ba'iaja mabaaika waþa Tuþarâte mare jêñerâñu”, Pablote ãrïka. I'suþaka këþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, Félixre þupataeka.

—Me'þe ruþu. Dakoa baabekaja ñimarâñurîmi ate mire yakarâñu i'siakaka ríkimabaji ña'mitiyaokaro'si,— Pablote kërïka.

²⁶ “Niñerû yire kijirâkareka, kire yija'atarâñu”, ãrîþupajoawa'ri, ñemeaja Pablote kiakaeka, kika jairâ. I'suþaka simako'omakaja kiyaþaeka uþakamarñ Pablote baaeka. ²⁷ I'suþaka kibaayukâ'ja ï'þakuri wejejë'râka so'rika. I'sia be'erô'õ ïpi kimaekareka Félixre þorika. Suþabatirâ Porcio Festo wâmeiki kiô'toarâ ïpi jâikaki. Félix ïþamaki kimaeka kiþorirâ baaeka ruþu judiotatarâþitiyika jia imarika yaþawa'ri Pablote kija'ataberika ruþu.

25

Festo wâjítäji Pablote jaika

¹ Festo ïpi imarî kikâkaeka be'erô'õ maekarakarîmi simaeka þoto Cesareapi imatirâ Jerusalénrâ turirî ke'rika. ² Torâ keyaeka þoto kurarâka ïþamarâ suþabatirâ, judiotatarâ ïþarimarâ imatiyairâ “Oka ima Pablote”, ãrïwa'ri Festore bojarî netaeka.

³ —Jia yijare mibaabe. Õ'õ Jerusalénrâ Pablote etaerâ kire miakaþüabe,— ãrïwa'ri Festore naþakatarika.

Saruþubaji natiyiaja ikuþaka najaika simamaka: “Pablote kiakarâka þoto ma'a ñe'metâjirô'õrâ kire majâaye'e.” ⁴ I'suþaka naþakâ'ã, ikuþaka Festore nare ãrïka:

—Cesarearâ wêkomaka imariwi'iarâ Pablote ime. “Suþa imarî ñojimariji yiþupayariji torâ ya'rirâñu”, ñariþupajoayu. ⁵ Yika na'rirû ï'rârimarâ ïþarimarâ mijaka imarâ. Oka kire imarâkareka þuri, yika a'ritirâ, “Oka kire ima”, narîrû,— Festore nare ãrïka.

⁶ ï'þapitarakarîmi Jerusalénrâ imatirâ, Cesarearâ Festore pe'riwa'rika ate. Aperîmi oka jieriwi'iarâ ke'rika. Torâ eyatirâ Pablote kiakaeka. ⁷ Pablote kâkaeyaeka þoto judiotatarâ Jerusalénþi i'taekarâte kiþô'irâ narâkutorirîkaeka. “Ríkimakaja oka kire ima”, ãrîkoperipotojo, “I'siakaka oka kire ima”, narîwâþu'awârûberika. ⁸ I'suþaka naþakâ'ã ã'mitiritirâ, “Oka yire imabeyua”, ãrïwa'ri ikuþaka Pablote ãrïka:

—Yija judiotatarâte jâ'meika ã'mitiripẽabeyukamarîki ñime. Tuþarâte jiyiþupaka õrîriwi'iarâ ba'iaja baarî kâkaberapaki yi'i.

Supabatirā Īpi Césarte* yi'ribeyukamarīki yi'i,— Pablote ārīka torā ã'mitirirupaekarāte.

⁹ Judiotatarāka jia imarika yaþawa'ri, ikuþaka Pablote kijērīaeka Festo:

—¿Yaje Jerusalénrā me'ririyaþayu? Jerusalénrā þo'imajare ïarāka wājítāji, “¿Yaje oka mire ima?”, ãrīwa'ri yijērīarika, “¿Yaje miyapayu?”,— Festore kire ãrīka.

¹⁰ I'supaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri, ikuþaka Pablote yi'rika:

—Jēno'o. Õ'õrā miwājítāji yiríkame “Oka mire imabeyua, oka ima miro'si”, yire meñaokaro'si. I'supaka õ'õrā baarimaji Īpi Césarte mire imarūjemaka, õ'õrāja yire mijērīabe. Judiotatarāte ba'iaja yibaaberaþaka jia miõñu. ¹¹ Ba'iaja yibaaeka miõrīrākareka þuri, yire mijāärūjebe. “Yire mijāärūjea'si”, ãrīberijīki yi'i. “Oka kiro'si ima”, yireka nokabaaika ritamarīa simarākareka, ūrīkaoka judiotatarā þō'irā yire mijā pūatawārūberijīñu. Supa imari, Īpi César kiþupakarāja, “Oka mire ima, oka mire imabeyua”, yire kērīrika yiyaþayu,— Pablote ãrīka Festore.

¹² I'supaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri, kire jaijeyobaarimajaka Festore jaika. Supabatirā ikuþaka Pablote kērīka:

—Supa sime, “Īpi Césare yire ãrīrika yiyaþayu”, meþakā'ã ã'mitiriwa'ri, kiþō'irā mire yiija pūatarāñu,— Festore kire ãrīka.

Īpi Agripare ūjítāji Pablote jaika

¹³ I'sia wārīwa'ri aperīmirō'õjírā īpi imatiyaiki Agripa wāmeiki kibe'erō'õkako Bereniceþitiyika, Cesarearā neyaeka. Festore mamaka īpi jāika simamaka, “Jia mimabe”, kire ãrīna'rika. ¹⁴ Ñoapañaka torā imatirā Pablo majaroka Festore bojaeka īpi Agripare.

—Īpi Félixre imaeaka þoto wēkomaka imariwi'iarā ūrīkate kitaeka, õ'õrāja kime rupu. ¹⁵ Jerusalénrā ñimarapaka þoto kurarāka ūpamarā supabatirā judiorāka ūparimarā, “Oka kire imamaka kire majājíkareka jia simajīñu”, yire narāpe. ¹⁶ Ikuþaka nare yiyl'raþe: “Yija Romatatarāte jā'meika ikuþaka sime: ‘Oka kire ima’, ãñurā wājítāji rīkamaparaka, ‘Ikuþaka simamaka, oka yire imabeyua’, nare kērībeyukaji kire jāärika imabeyua”, nare ñarīka. ¹⁷ Supa imari õ'õrā judiotatarāte etaraþaka þoto, yiba'eberaþe. Aperīmi ūparimarāre oka jieirō'õrā naka eyatirā, Pablote yakarūjeraþe. ¹⁸ Yipuþarō'õpi, “I'siakaka ba'iaja baaraþaki kime”, õ'õrā etairā judiotatarāte kireka ãrīrāñu je'e”, ñariþupajoakoperape. I'supakamarīa simaraþe. Apeakaka oyiaja kire nokabaaþape. ¹⁹ “Tuparāte yiija jiyipuþayeerijayu upaka yi'ribeyuka kime”, ãrīwa'ri “Oka kire ima”, kireka narāpe. Supabatirā ūrīka Jesús

* **25:8** El emperador de Roma

wāmeikireka "Reyakoperiþotojo ate ñōnia kijariþe'rika", Pablote ãþakā'ã kire nokabaarape. I'sia takaja nabojaraþe. 20 Marākā'ã i'siakaka nare jērīawārūberiwa'ri ikuþaka Pablote yijērīarape: " 'Jerusalénrā, oka kire ima, oka kire imabeyua', ãrīwa'ri, oka najieirō'õrā ¿yaje me'ririþayu?", kire ñarīkoperape. 21 "Jēno'o, Romakaki ïpi César, 'Oka kire ima, oka kire imabeyua', yire kērīika yiþayayu", Pablote ãrāþe. I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri, "Romawejeearā kiþō'irā mire yiþūatarākarō'õjīrā wēkomaka imariwi'iarā mimarāñu rupu", kire ñarāþe,— Festore ãrīka Agriþate.

22 Suþa imarī ikuþaka Agriþate ãrīka Festore:

—Yi'ioka Pablote jairika ã'mitiriþayai.

—Jee, waeroka bikitojo kijaimaka mia'mitirirāñu,— Festore kire ãrīka.

23 Suþa imarī bikitojo Agriþa, Bereniceþitiyika, Pablote jaimaka ã'mitirirī neyaeka. Torā eyatirā "Tērīrikaja imatiyairā nime", þo'imajare ãrīþupþajoaokaro'si jíja jariroaka waþajā'rīakaka jäätirā, rērīrūki wi'iarā nakākaeka. Surararāka ïþamarāþitiyika, suþabatirā i'sia wejeareka ïþarimarā imatiyairāþitiyika nakākaeka. Nakākamaka ïatirā, Festore akarūjeka Pablote. 24 Pablote etamaka ïatirā, torā rērītirā imaeakarāte ikuþaka Festore ãrīka:

—Ñipamaki Agriþa, suþabatirā yijaka rērītirā imarā, mijā ïabe, ïÍ kime Pablo. Rīkimarāja judiotatarā "Oka kire imamaka, kireyaþajīñu", ãrīwa'ri akaserebaraka kire nokabaarijayu yire, Jerusalénrā suþabatirā õ'õ Cesarearāoka. 25 Yiþupþajoaikareka, oka imatiyaika imabeyua kiro'si. Suþa imarī "Kireyaþarū", ñarīwārūbeyu. "Maiþamaki César wājítaji, 'I'siakaka oka mire ima, i'sia oka mire imabeyua', yire kērīika yiþayayu", kērāþaka upakaja " ïpi þō'irā kire yiþūtarāñu", ñarīþupþajoayu. 26 "I'siakaka Pablote oka imatiyaika", ãrīwa'ri ñipamakiro'si þapera yo'owārūbeyu. Suþa imarī Pablote yakako'o, kire mijēñaoakaro'si rita bojarikareka ñipamaki Agriþa. I'suþaka mijērīarāka be'erō'õ i'sia oka ã'mitiritirā ïpi César ro'si yo'orāñu. 27 Waþuju "I'siakaka oka kire ima", ãrīwārūberikoperiperotojo, Pablote yiþūatajīka waþuju õrīþubeyuka upakaja yibaajīñu,— Festore kire ãrīka.

26

"Yibojaika mia'mitiþe, ïpi Agriþa", Pablote ãrīka

1 I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri, Pablote kijairūjeka Agriþa.

—Miõñu upakaja, "Oka yire imabeyua", ãrīwa'ri mibojabe,— kērīka.

I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, Pablote kiþitaka mi'mataeka jiþupþaka ïþire õrīwa'ri. Suþabatirā ikuþaka kijaika mae:

²⁻³ —Ñipamaki Agripa, mia'mitiyaokaro'si jijimakapí yijairā baayu. Yija judiotatarāte baarijayua jia miōñu. Pupajoatirā yija jaikaoka jia miōñu. Supa imarī judiotatarāte, "Oka kire ima", ãñuakaka mae sayibojaerā baayu. Jia jajumarñaja ritaja yibojaika mia'mitipe,— Pablotē kire ãrīka.

⁴ —Yitā'omaja judiotatarāritaja ñimaeka mirāka õñurā nime. Yiwejareka me'rī ñimaeka supabatirā Jerusalénrā ñimataþaeka mirākaoka jia noñu. "Me'rārīrāja mañekiarāte baaroyika upakaja kiyi'rika", yireka nañu rupu. ⁵ Yitatarā fariseokaka pupajoairā, ï'rā imarā tērīrikaja Moisés imaekakite jā'meroyikakaka yi'yurā. Me'rī ñimaeka potorāja fariseokaka napupajoaika yiþupajoaroyika. "I'supaka kimaroyika", narījika, rita sime. ⁶ "Reyairāte ate õñia yijaripe'rirūjerāñu", ãrīwa'ri Tuparāte bojaþüaeka yija ñekiarāte. Mia, i'supaka yiþupajoamaka, "Oka kire ima", ãrīwa'ri õ'õrā yire ne'era'ayu. ⁷ "Tuparāte ãrīka upakaja kibaarāñu", ãrīwa'ri nata'ayu judiorāka ï'poñ'puarāe'earirakata imarā. Supa imarī ïmi, ñamioka Tuparāte jiyiþupayeebaraka nime. Nupakaja i'siakaka yiþupajoako'omakaja "Oka kire ima", yireka nañu. ⁸ "Reyairāte õñia Tuparāte jaripe'rirūjerāñu", ãñurā imariþotojo ȝdako baaerā "Jesúre õñia jaripe'ribberika", mijā ãñu je'e, judiotatarā õ'õrā imarā?— Pablotē ãrīka.

"Jesúre yi'yurāte ba'iaja yibaaraþe rupu", Pablotē ãrīka

⁹ Aþea ikuþaka Pablotē jaika:

— "Jesús Nazaretkakire ã'mitiriþeairāte ba'iaja yibaaparū", ñarīroyirape rupu mamarī. ¹⁰ I'supaka yiþupajoaraþaka upakaja yibaaraþe Jerusalénrā. Kurarāka ïpamarāre jā'memaka, Jesúre ã'mitiriþeairāte wēkomaka imariwi'iarā yitarūjeroirape. Jesúre yi'yurāte najāãmaka, "I'supaka mabaapajīñu", ñarīþupajoaraþe yiro'si. ¹¹ Í'rākurimariña Jesúre ã'mitiriþeairāte ba'iaja yibaaraþe, "Jesúre yi'ribeyurā yija ime", ñarīrū ãrīwa'ri. Ritaja judiorākare rērīwi'irā nare e'ekākatirā i'supaka ba'iaja nare yibaaroyirape. Supabatirā, jimarī nare boebariwa'ri aþewejeaþe ya'raþe ba'iaja nare baaokaro'si.

*"Ikuþaka Jesúre yiyi'riñ'muraþe", Pablotē nare ãrīka
(Hch 9.1-19; 22.6-16)*

¹² Kurarāka ïpamarāre jā'meika yi'riwa'ri i'supaka baarī Damascowejeaþe ya'raþe. ¹³ Ñipamaki Agripa, ma'aþi ya'ririþapaka þoto, aiyate tērīwa'ribaji jājia yaaboaika ñiarape ñiñe'metāji seyawa'raþaka þoto. I'supaka yaaboarapaka ãätiþa yire jāðta'arapaka supabatirā yika a'raþarāteoka. ¹⁴ Supa imarī yija imarakamarāja yija ña'rāþe ka'iarā. Supabatirā

hebreo okaþi ikuþaka yire sajaimaka ña'mitirape: "Saulo, Saulo, ¿dako baaer  ba'iaja yire mibaarijayu?",  r wa'ri sajaikorape  mip . "I'suþaka mibaakopeika miþo'iaja ba'iaja mibaayu. Pota miteruj kareka, mire sayi'ar n . I'suþaka baariuþaka mibaayu",  r wa'ri yire sajaikorape. ¹⁵ I'suþaka sajaimaka, "¿Maki mime je'e  ipamaki?",  nar pe. I'suþaka  ipak    ikuþaka Mai pamakire yire  r pe: "Yi'iji oka  ime, Jes s ba'iaja mibaaiki. ¹⁶ Mimi'mir kabe. 'Yiyapaika uþakaja kibaar ',  r wa'ri, miþo'ir  yipemakotowiyu. Suþa imar  yimajaroka po'imajare mibojaþibar n . Maekaka miaika, suþabatir   namaj  mire yibear kiaoka po'imajare mibojaþibar n . ¹⁷ Judiotatar , suþabatir  judiotatamar r  imar te mire j  rika ri'kar ka poto mik   imar n . 'Ritaja po'imajare yimajaroka Pablotе bojar ',  r wa'ri naþo'ir  mire yip utayu. ¹⁸ Naþo'ir  mire yip utayu, apeuþaka naþupajoakaro'si. Suþa imar  pakirimajaroka yi'ribekaja, rita imakaka nor w r r n . Suþabatir  Satan re  r p  r t or ja baatir , Tuþpar te yaþaika uþakaja nabaar n . I'suþaka Tuþpar te na'mitiriþ r ka ba'iaja nabaakopeika kiy 'kariar n . Suþa imar  kirir  nimaj p r n ",  r wa'ri yire sajaikorape,— Pablot   r ka Agrip te.

"Jes re j 'merapaka simauþakaja yiyi'raþe", Pablot   r ka

¹⁹ —  ipamaki Agrip , i'suþaka  mip  kijaimaka  'mitiriwa'ri, k r paka uþakaja Jes re yiyi'raþe. ²⁰ K r paka uþakaja Damascokar re Jes rika bojariroka yiboja 'murape. I'sia be'er 'o Jerusal nk  Judea ka'iakar re nimaupatiji, suþabatir  judiotatamar r teoka kimajaroka yibojataþaraþe. "Ba'iaja mij  baaika ja'atatir , Tuþpar te yaþaika uþakaja mij  p upajoabe. Suþabatir  jia baabaraka mij  imabe, 'Tuþpar te yi'yur  nime', aper te  r w r  okaro'si", nare  nar pe. ²¹ I'suþaka yibojamaka  'mitiriwa'ri, Tuþpar te jiy p paka  r riwi'iar  judiotatar te yire fi'araþe. Suþabatir  yire naj  riy p r pe. ²² I'suþaka nabaariy p k 'omakaja, Tuþpar te yire jeyobaaraþe. Maekakaoka Tuþpar te yire jeyobaayu ruþu. Suþa imar   o'or  po'imaja imatiyarimajare, suþabatir  waþuju imabayur teoka Tuþpar rika yibojayu. "I'suþaka simar n ", Mois s imaekakite bojatika uþakaja, suþabatir  Tuþpar ro'si boja jirimajare bojatika uþakaja i'siakaka mijare yibojayu. ²³ Mois s suþabatir  Tuþpar ro'si boja jirimajaka ikuþaka nar ka: "Tuþpar te p uatar n uka ba'iaja j  atir , reyar kika. Iki imar ki reyakoperipotojo mamar ji  nia jariþe'r r ki. Ate  nia jariþe'ritir  Judiotatar , judiotatamar r teoka kit  r k ia nare ki  r r jer n ",  r wa'ri no'oeka. Nabojaeka uþakaja simaraþe,— Pablot  nare  r ka.

Cristore kiā'mitiriþēaokaro'si Agriþate jaiðjeriyapaeakaki Pablo

24 I'supaka "Oka yire imabeyua", ãrīwa'ri Pablote jaiyukā'āja jājirokapi Festore jaita'taeka,

—iWaþuju jaiwejabiyuka mime Pablo! Tēritaka þapera miwārūeka simamaka rukubaka miþupajoayu,— Festore kire ãrīka.

25 I'supaka kēþakā'ā ã'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote yi'rika:

—Jēno'o ñipamaki Festo, waþuju jaiwejabiribeyuka yi'i. Jia þupajoatirā yijaiyu, supabatirā ritaitaka oyajia sime.

26 Maiþamaki Agriþa, yijaikakaka jia õrīþūaiki. Suþa imarī kikirimarīja i'siakaka kiwājítaji yijaiyu. Wāärō'ðrāja Jesúre wārōeka, i'supakajaoka þo'imajare kijeyobaaeka. Suþa imarī Jesús majaroka nimaupatiji þo'imajare ã'mitiriþataika upakaja, ikioka sã'mitiriþatarapaki ñarīþupajoayu,— Festore kērīka.

27 —Ñipamaki Agriþa, Tuþarāro'si bojañjirimajare bojaeka ðyaje mia'mitiriþēayu? "Sã'mitiriþēaiki kime", mireka ñarīþupajoayu,— Pablote kire ãrīka.

28 —I'supaka yire mijaikejíkapí "Jesúre kiā'mitiriþearāñu", yireka merīþupajoayu bai?— Agriþate ãrīka.

29 I'supaka kēþakā'ā ã'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote kire ãrīka:

—Rikimaka majaroka yijaijíka, kūþají yijaijíkaoka, miro'si Tuþarāte yijēñeyu. Supabatirā ð'ð yijaika ã'mitiyurā ritajaro'si Tuþarāte yijēñeyu, Jesúre ña'mitiriþēaika upaka mijia ã'mitiriþēaokaro'si. I'supaka simako'omakaja yuþaka þerumijiaþi pi'þekarā mijia imarika yiyapabeyu,— Pablote nare ãrīka.

30-31 I'supaka kērīka be'erō'ð Agriþa, Festo, Berenice torā ni-maeka upatiji aþerō'ðrā na'rika, ikupaka natiyiaja jaiokaro'si:

—Dakoa oka imabeyua kiro'si. Suþa imarī "Kireyaþarū", maki kireka ãrīberijíki. I'supakajaoka wēkomaka imariwi'iarāoka kimaberijíñu,— narīka.

32 Suþa imarī Agriþate ikupaka ãrīka Festore:

—Íþi César þo'irā oka jierika yiyapayu", kērīberirikareka, maekaka kire maja'atajíñu imakopeyu,— kire kērīka.

27

Romawejarā Pablote naþūataeka

1 Torājīrā mae, "Pablote, supabatirā kika wēkomaka baariwi'iarā imarāteoka Italiaka'iarā maþūatajíñu", ðparimarāre ãrīka þoto surara ñipamaki Julio wāmeikite Italiaka'iarā yijare ne'ewa'rirüjeraþe. Íþi César surara wāmeitarā ñipamaki kimaraþe. ² Suþa imarī Adramitio*

* **27:1** El uso de "nosotros" (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 28.16.

wāmeika wejeaipi i'taeka waþururā jāitirā yija a'riū'muraþe ate. Asia ka'iareka ima wejea þapitaka turitaþarī a'yua simaraþe i'sia waþuru. Í'rīka Aristarco wāmeikite yijaka a'raþe. Macedonia ka'iarā Tesalónica wejeakaki kimaraþe iki.³ Cesareaþi yija a'raþe. Aþerīmi Sidónwejearā yija eyaraþe. Torā eyatirā jia Pablote ïawārūwa'ri jia Juliore kire baaraþe. I'sia wejeareka imarā kijeyomarāre Pablote ïarika yaþamaka jājibaaberapaki Julio, "Kire jariwa'yua, ba'irījia kire nijirānu je'e", ãrīwa'ri.⁴ Sidónþi yija o'rapaka þoto jājia wīrōa yijare baeraþaka. Wājia a'riwārūberiwa'ri Chipre wāmeika jūmurika jājitaka wīrōa baeberapaka þē'rōtopi yija o'raþe.⁵ Ciliciaka'ia, Panfiliaka'ia, wājítaji yija o'raþe. Topi o'ritirā Liciaka'iarā Mira wāmeika wejearā yija eyaraþe.

⁶ Torā eyatirā surara ïpamaki Julio Italiaka'iarā a'yua ï'rākūmu waþuru kīatōþoraþe. Alejandríakaka simaraþe i'sia waþuru. Sarā yija jāirape sapi a'yaokaro'si.⁷ Jājia wīrōa baemaka, ï'rārīmimarīa a'ritirā, ka'wisi be'erō'õ Cnido wāmeika wejea ko'aþito yija eyaraþe. Wājítaji sayija o'ritaþaraþe. Yija a'rapaka wājítaji jājia wīrōa baemaka, wājia yija a'riwārūberaþe. Wejerīrīka þē'rōtorā tērīwa'ritirā Salmona wāmeika wejearā yija o'raþe. Suþabatirā Creta wāmeika jūmurika, wīrōa rārīta'airō'õþi yija a'ririþaraþe.⁸ Topi rākuwa'ritirā, ka'wisi be'erō'õ Lasea wāmeika wejewā'tarā, Buenos Puertoś nawāmeyeeirō'õrā yija eyaraþe.

⁹ Í'rārīmimarīa sajaritiraþe yija a'riū'muraþaka be'erō'õ. Pu'ea koyiaja sajariwa'rapaka simamaka werika simaraþe riaþakiaka mae. Suþa imarī ikupaka Pablote nare okajāâraþe:

¹⁰ —Yijeyomarā yipupajoaikareka õ'õþi mo'yua, werika simarānu maro'si. Waþuru ña'mirāka, suþabatirā waru-akaoka ña'miþatarāka je'e. Maririrānu je'e apeyari,— Pablote nare ãrāþe.

¹¹ I'suþaka kērīko'omakaja surara ïpamakire kire ã'mitiripéaberape. Waþuru ïpamaki, suþabatirā waþuru temarīkarimajire takaja kiā'mitiripéaraþe.¹² "Pu'ea simarāka þoto marakajeþpāâbesarānu õ'õrā", ãrīþupajoawa'ri, i'sia þapitakarā pu'ea nare o'ririka aþerāte yaþaberape, yijaka a'raparā. Suþa imarī "Fenicerewejearā Cretajūmurikarā ma'riye'e. Torā pu'ea mareka o'rirū", narāþe. Ka'arirō'õ þaþaka simamaka waþuru þāârūkirō'õrā jājia wīrōa baeberijīka simaraþe.

Werika wejea nare baaeka

¹³ Wejerīrīkapí jājimarīa wīrōa baemaka ïawa'ri, "Fenicerā maeyarānu je'e", narīþupajoaraþe. I'suþaka þupajoatirā Creta jūmurika rijeþpē'rōtopi yija rākuñ'muraþe ate.¹⁴ I'sia be'erō'õ no'oþrāmarīaja jājitaka ma'karoka þē'rōtopi waþururā

wīrōa eiū'muraþaka. Jājia wīrōa Nordeste wāmeika simaraþe. 15 Jājia wīrōa wapuru baemaka wājítāji yija a'riwārūberape. Supa simamaka wīrōa e'ewa'rapaka upakaja yija a'rapē mae. 16 Kūþajíka jūmurika Cauda wāmeika rārīta'aipē'rōtopi jājitaka baetiyabeyurō'õ yija o'rapē. Supa imarī ka'wisi be'erō'õ kūmumakarāka naji'abaawa'rapaka ne'eraþe. Waþurureka sayieþpāatirā sanapi'þerape. 17 Sanamaajāärapaka be'erō'õ þāukārōapi waþuru napl'þerape jiyia sañi'aokaro'si, wīrōa baemaka saña'mia'si ãrīwa'ri. Isia be'erō'õ, "Sirte wāmeika þō'sirō'õrā wīrōa baepūatarākareka þuri saweripañarañu", ãrīþupajoawa'ri, wīrōa sarā eirūkia sayapāia narueraþe mae, waþuru jājia turikoreka. Supa imarī wīrōa baepūatarapaka upakaja yija a'rapē mae. 18 Supa imarī aþerīmi wīrōa jājia baetéatamaka, waþurureka imaraþaka waruaka riapakiakarā nabareñ'muraþe wiibaþaþañaka sajayaokaro'si. 19 Aþerīmi ate waþurureka imaraþaka þāukārōa, sayapāia, waþuru tuarūkia ba'irījia riapakiakarā nabarerape. 20 Í'rārīmimariá jimarī okoa ûmakaka imamaka, tā'þia, aiyakaoka ðiberapaka. Supabatirā yijare jājia wīrōa eimaka, "Õnia imaberijíka maime", yija ãrīþupajoaraþe.

21 Í'rārīmimariá ba'abekaja yija imaraþe. Supa imarī i'supaka simamaka ñawa'ri mi'miríkatirā ikupaka Pablotे jairape:

—Creta þapitakarā yijairapaka mijā yi'ririkareka, ikupaka ba'iaja majūaberijāärapē. Supabatirā waþuru bitamaríberijāärapaka, waruakaoka ririberijāärapaka. 22 Maekaka þuri mijā wayupi'ria'si. Ika waþuru ririko'omakaja, Í'rīkaoka makaki riribesarñuki. 23 Ikuþaka sime: Ñipamaki Tuparā, kiyaþaika upakaja yiyi'ririjayuka, ñami yipō'irā ángelte kiþūatako'o. 24 Yipō'irā eyatirā, ikupaka yire kibojako'o: "Pablo, mikikia'si. Romawejearā eyatirā ípi César wājítāji, 'Oka yire imabeyua', kire merírāñu. Supabatirā Tuparāte mijēñemaka mire kiā'mitirape. Supa imarī mikā waþurupi a'yurā nimauþatiji tārīþatarāñurā", ángelte yire ãrīko'o. 25 Supa imarī okajājia mijā imabe yijeyomarā. Tuparāte yi'riwa'ri "Ángelte bojaika upakaja simarāñu", ñarīþupajoayu. 26 I'supaka simako'omakaja, jūmurikarā waþuru eirāka þoto torā matuirāñu,— Pablotē yijare ãrāpe.

27 Íþakuri jērītarika seyawa'rapē Adriático wāmeika riapakiakareka sayapairō'õrāja wīrōa yijare baepūatarapaka rupu. Isiñami ñe'metājirō'õjirā, "Ka'iarā maeyaerā baayu", waþuru tuarimajare ãrāpe. 28 Supabatirā ñutakārōapi ãta kārōbaatirā "¿No'ojirā ïki sime?", ãrīwa'ri najērābaaraþe. Treinta y seis metros rō'õjirā ïki simaraþe. Ñoþaþakarā

ate najērābaamaka veintisiete metros rō'ōjīrā ūki simaraape. 29 Ātarā eiwa'ri yija ñamia'si ārīwa'ri, botarakao wakaika pota pakiaka[†] ñutakārōa ñoakaþi kārōbaatirā waþuru itopeþe'rōtopi sanaña'metarape. Waþuru meñamaka sabaiþarū ãrīwa'ri i'supaka nabaaraape. I'supaka baatirā ñojimarīji sawārīrika yaþawa'ri Tuparāte najēñeraape. 30 I'supaka simeje waþuru tuarimajare ru'ririka þupajoarape. Supa imarī waþuru þū'earā, wakaika pota pakiaka ña'metaerā nabaayu ãñu upakaja kūmumakarāka nayieña'tarape. 31 I'supaka nabaamaka ñawārūwa'ri, surararāka supabatirā niþamakireoka ikupaka Pablote bojaraape:

—Waþuru tuarimajare rurirākareka, mijá tārīwārūbesarāñu, —surararākare kērīka.

32 I'supaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri, kūmumakarāka pi'þekopeka nayiita'ruirape, "Sōñu upakaja sameñaparū", ãrīwa'ri.

33 Bikitojo ñamiji neiþupurō'õ ikupaka Pablote yijare ãrāpe:

—Mija ba'abe pañakama kūþajī. Íþakuri jērītarika sajaritiyu, wayuþi'þaraka, ba'abekaja mijá ima. 34 Mae mijá ba'abe pañakama kūþajī. "Jia rikitubaritirā, mijá tārīrāñu", ãrīwa'ri mijare yiba'arūjeyu. Mija wayuþi'ria'si. Í'rīkaoka mijakarā reyabesarāñurā,— Pablote yijare ãrāpe.

35 Supabatirā þan e'etirā, "Jia mibaayu", Tuparāte kērāpe yija ñarapaka wājítāji. Supabatirā kūþajī ña'kata'arī e'etirā kiba'araape. 36 I'supaka kibaamaka ñawa'ri, okajājia yija jarape. Supa imarī yija imarakamakiji sayija ba'araape. 37 Doscientos setenta y seis rakamaki þo'imaja yija imaraape i'sia waþuruþi a'raparā. 38 Yija ba'ariyaparaparō'õjīrā yija ba'araape. Ba'aweatirā trigo nabarerape, waþuru wiibaka jayaokaro'si.

Waþuru ña'mika

39 Sawārāþaka poto waþuru tuarimajare jūmurika ñarikoperipotojo "I'supaka wāmeika sime i'sia jūmurika", narīwārūberape. I'supaka simako'omakaja jūmuri ritakarā þō'sia ñimaka ñatirā, "Torā mapāâye'e", narīþupajoarape. 40 Supa imarī wakaika poto pakiaka waþuru ñi'aokaro'si mamarī naña'metaeka nayiitatarape. Supa imarī ïkirā okowatopekarāja satuika. Supabatirā waþuru temarīkarūkia sarīmekoreka napí'þekopeka nakuteþaterape ate sanatemarīkaokaro'si. Supabatirā wīrōa eirūkia sayapāia sarupurō'õpi imae kato namiatarape. Supa imarī þō'sipē'rōtorā waþuru waawa'rapaka mae. 41 Torā sawawa'rapaka poto koþakaja waþuru riarijerā eyaerā baarapaka poto þō'siarā waþuru eitirape. Supa imarī koþakaja sapū'erō'õpi þō'siarā sayairape. Marākā'ã baatirā mo'riberiþika

[†] 27:29 Ancla

simekā'āja waþuru i'topeþē'rōtopi jājia saþa'kumaka sawa'riū'murape.

⁴² I'suþaka sabaamaka īawa'ri, wēkomarāre najāärē baaraþe surararāka. "Nare majāäþajīnu, nabariru'ria'si āriwa'ri", narību'araþe. ⁴³ I'suþaka narīko'omakaja surara īþamaki þuri Pablotē õnia imarika yaþaraþaki. Suþa imarī kisurararākare nare kijāärüjeberape.

—Mija bariwārūirā wārūaja bariwa'ritirā riarijerā mijā a'þe mae,— kērāþe waþurureka imaraþarāte mamari.

⁴⁴ Suþabatirā aþerā bariwārūbeyurāte,

—Waþuru þāimirākapī mijā a'þe,— kērāþe. Suþa imarī ī'rīkaoka riririmarīlaja ka'iarā yija eyapatarape.

28

Malta wāmeika jūmurikarā Pablotē turitaþaeka

¹ Riarijerā eyatirā, "Malta wāmeika sime ika jūmurika", yija āriwārūrapē mae. ² I'sia ka'ikarā jia yijare baaraþarā. Okoa jarapaka imarī, jijia simamaka þeka naþē'araþe. I'suþaka baatirā, "Mija þekajūþe", yijare narāþe. ³ Suþa imarī þeka þōþoa Pablotē rēaraþe. I'sia þeka kisþarapaka þoto þeka jū'rēika ru'riwa'ri sapi ãñaka þoraþaka. Kipitakarā sakā'rījī'lārapē. ⁴ ãñaka kire kukumaka īatirā, i'sia ka'iareka imaraþarā ikupaka natiyiaja najaibu'araþe:

—Po'imajare jaärimaji kimarijyu ī'ī. Suþa imarī riaþakiakarā kiriribeþakā'ā jiyipuþaka moñuko* jia þupajoawa'ri ba'iaja kibaaika waþa kire koriatarüjeyu mae,— narāþe.

⁵ I'suþaka narīko'omakaja Pablo þuri þekaõ'toarā ãñaka terataraþaki. Dakoaoka kire baaberapeþaka. ⁶ Ritaja torā imaraþarā þuri "Kire sapīþirāñu je'e, suþabatirā ñojimarīji kipuþaririñā'rīrāñu je'e", narīkoperape. I'sia be'erō'ō ñoaka ta'akopetirā kijīrīþepakā'ā īawa'ri, aþe upaka naþupajoarape ate: "Majiyipuþayeerijayuka þo'imaja þo'iaþi ña'rījāitirā ketayu mae", narāþe.

⁷ Peka õ'towā'tarā simaraþe ī'rākō'rīmato ka'ia jūmurikarā imarā īþamakirika. Publio wāmeiki kimaraþe iki. Kiwi'iarā yijare e'etoritirā maekarakarīmi torā yija imaraþaka þoto jimarī jia yijare kibaaraþe. ⁸ Torā yija imaraþaka þoto Publio þaki, yoyaka, joþirika þitiyika kijīrīþbayurape. Kipō'irā īarī Pablotē a'raþe. Kipō'irā eyatirā Tuþarāte kijēnerape. Suþabatirā kipitaka wāmarīa imaraþaki þemarā kija'apearapeþaka þoto kijājirape. ⁹ I'suþaka kibaamaka ã'mitiriwa'ri, i'sia jūmurikareka aþerā wāmarīa imaraþarāte kipō'irā etaraþe. Suþa imarī wāmarīa nima o'raþaka nareoka. ¹⁰ Yijare ã'mitiriþēairā imarī, jia yijare nabaaraþe. Yija a'rīrā

* **28:4** La diosa de justicia

baaraþaka ruþu ritaja yija ba'awa'rirükia yijare nijirape dakoa jariwa'ririmaríaja.

Romawejeearā Pablote eyaeka

¹¹ Maekarakamaki aiyaka i'sia jūmurikarā yija imaraþaka be'erō'õ a'yaokaro'si waþururā yija jäärapē ate. Pu'ea o'yaokaro'si torā tuika simaraþe i'sia waþuru. Alejandría wāmeirō'õpi i'taeka simaraþe. Sapū'erō'õpi, jērāka najiyipuþayeeika Cástor, supabatirā Pólux ruþuko'a uþaka baaeka simaraþe. ¹² I'sia waþurupi a'ritirā Siracusa wāmeika wejea þapitakarā yija eyaraþe. Maekarakarīmi torā yija imaraþe. ¹³ Topi Regiowejeearā yija eyaraþe. Wejerírīkaþi wîrða baeraþaka jia yijare jeyobaaraþaka. Supa imarī aþerīmiji Pozzuolirā eyatirā torā yija maräþe. ¹⁴ I'sia wejeareka aþerā Jesúre yi'yurâte yija ïatðþorape. "Yija þõ'irā ï'râkuri jērītarika mijā tuibe", yijare narâþe. I'sia be'erō'õ ma'api yija a'riü'muraþe Romawejeearā. ¹⁵ Romareka Jesúre yi'yurā yija a'raþaka ðrîweitirā nimaraþe. Yoe naro'si simako'omakaja ma'arā yijare torirī netaraþe. ï'rârimarā, Foro de Aþio wāmeika wejeearā yijare toraþarā. Supabatirā aþerā Tres Tabernas wāmeika wejeearā yijare toraþarā. Torā nare ïatðþotirā, "Jia mibaayu", Tuparâte kérâpe Pablo. Supa imarī jia jíjimakapí okajâjia kimaraþe. ¹⁶ Romarā yija eyaraþaka be'erō'õ wêkomaka imariwi'iarā Pablote nataberaþe. Kiyapaika upakaja kiro'siji wi'iarā kire nimarûjerape. Torā ï'rârīmi upakaja ï'rîka surara kire tueroyirape.

Romarā Pablote imaeka

¹⁷ Keyaeka be'erō'õ maekarakarīmireka judíotatarā imati-yarimajare Pablote akarûjeka. Nareríþataeka þoto ikuþaka nare kibojaeka:

—Yijeyomarā, dikaoka ba'iaja judíotatarâte baaberaþaki yi'i. Mañekiarâte baaroyikakakaoka ba'iaja jaiberaþaki yi'i. I'supaka yibaaberiko'omakaja matatarā Jerusalénrā yire nañi'arape. I'sia be'erō'õ surara ïþamakite Cesarearā yire þuatarape, "Oka kire ima, oka kire imabeyua", ãrîwa'ri Romakarâre yire jērîakaro'si. ¹⁸ Yire jērîlatirā yire ja'atarika nayaþakoperape, "Dika oka mire imabeyua. Supa imarī mire jääriatarika imabeyuaoka", ãrîwa'ri. ¹⁹ I'supaka simako'omakaja matatarā yire ja'atarika yaþaberaþarā. Supa imarī "Ñiþamaki Romakaki, 'Oka miro'si ima, oka mire imabeyua', yire kérîrika yiyaþayu", ñarâþe. Roma ïþamaki wâjítâji matatarâte yokabaaokaro'simaríja i'supaka ñarâþe. ²⁰ Supa imarī i'sia mijaka jaiokaro'si, mijare yakarûjepûako'o. Judíotatarâte ta'aroyiki Jesucristo kime. Kire ã'mitiriþeaiki ñimamaka, þerumijiaþi pi'þekaki ñime,— Pablote ãrîka.

21 I'supaka kēpaka'ā ikupeka kire narīka:

—Oka mire imakaka papea Judeaka'iakarāre pūataika e'etoribeyurā yija. Matā'omaja topi i'taraparāoka dakoa mireka ba'iaja jaietaberaparā. 22 "Jiamariña sime po'imajare Jesúre ā'mitiripēarika", ārīrikakaka oyiaja yija ā'mitiyu. Supa imarī ika mamaka pupajoarikakaka, mi'i puri, ġmarākā'ā samipupajoayu? I'siakaka yija ā'mitiririyapayu,— kire narīka.

23 Supa imarī "I'sirīmi marēriye'e je'e", narīka. I'supaka ārīweatirā naħibika. Najē'rāpāāekarīmi seyaeka poto rīkimarāja po'imajaka jeyoariwa'ritirā neyaeka Pablote imakekarō'ōrā. Narēpakā'ā īatirā, "Ikupeka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruþutarāñu", ārīwa'ri Pablote bojaeka. Bikitojo īnamiji kibojaū'mueka, rā'itakarā kibojatiyika. Moisés imaroyikakite o'oekekaka supabatirā Tuparāro'si bojañjirimajare o'oekekakaoka kibojaeka "Jesúre na'mitiripēarū", ārīwa'ri. 24 Ī'rārimarā Pablote jaika jia ā'mitirikarā. Aperā puri sā'mitiripēaberikarā. 25 Supa imarī ī'rīka upakaja pupajoaberawa'ri nokabojiū'mueka. Naħibirā baaeka rupu "Ī'rārimarā yire ā'mitiririyapabeyurā", ārīpupajoawa'ri, ikupeka Pablote nare bojaeka:

—Isaíapi ārīwa'ri ikupeka wājia Espíritu Santore bojaeka mañekiarāte:

26 "Ikupeka judiotatarāte yiro'si mijā bojaþe: 'Ī'rākurimariña yibojaika ā'mitirikoperipotojo, samija ōrīþūawārūbesarāñu. Yibaaroyika īakoperipotojo, "I'supaka Tuparāte baayu", mijā ārīwārūbesarāñu."

27 Ikupekaoka Tuparāte ārīka Isaíare: "Yirika yi'ririyaþabeyurā imarī, sōrīþūawārūbeyurā nime. Supa imarī na'mukopea natāteyu. Supabatirā naħpiyu, dakoa īakoreka. Yirika nayi'ririyaþarakareka, nare īnañua, nare yibojaikaoka norīþūajāāeka. I'supaka imawa'ri, ba'iaja nabaaika naja'atarikareka, nare yitāājāāeka", Tuparāte ārīka Isaíare.

28-29 Maekakaoka mijā judiotatarā Tuparārika bojariroka ā'mitiriyapabeyurā rupu. Supa imarī Tuparāte po'imajare tāārimajaroka, judiotatamarīrā imarāte bojarika simarāñu. Ī'rā puri sā'mitiritirā jījimaka sayi'rīrāñurā,— Pablote nare ārīka.

I'supaka kēpaka'ā ā'mitiriwa'ri, natiyiaja okatotobaraka judiotatarāte a'rika.

30 Ī'pakuri wejejē'rāka jia Pablote torā imaeka. Wi'iareka kima waħa waħaħbaraka kimaeka. Torā kire īarī etaroyikarā rakamakiteje jia ke'etoriroyika. 31 Kīkirimariña, "Ikupeka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruþutarāñu

mae”, ãrīwa’ri nare kibojaroyika. Suþabatirã maiþamaki Jesucristorika kiwärõroyika. I’suþaka bojabaraka Pablotë imaeakapoto makioka “Jesús majaroka miwärõa’si”, kire ãrīberika. I’tojírãja sime ruþu.

Primera carta de San Pablo a los Corintios

Pablotē pāpera pūataeka Corintoreka Jesúre yi'yurā imaekarāro'si

¹ ¿Yaje miya ime Corintokarā? Yí'i Pablo, Sóstenes majeyomakika, "Jia nimirū", mijare yija ārīpūayu ika pāperaipi. Kiyapaeka upakaja aþóstol ñimaokaro'si Tuparāte yire wā'maeka. Suþa imarī Jesucristorika bojariroka wārōtaþaiki ñime. ² Mija Corintowejeakarāoka Tuparāte jiyipupaka ññurā imarī, jia kire baawa'ri miya rērīrijayu. Jesucristorirā miya imamaka Tuparāte mijare wā'maeka kirirā miya imaoakaro'si. I'suþaka kibaaeka "Ba'iaja baabekaja nimirū", ārīwa'ri. I'suþaka oyiaja sime ritaja wejareka Jesucristore ã'mitiripéairāro'si. Maiþamaki kima upakaja ritajaro'sioka niþamaki kime Jesucristo. ³ Maþaki Tuparā, supabatirā maiþamaki Jesucristoreoka "Jia nare miya baabe", ãþaraka mijaro'si nare yija jēñerijayu. I'suþakaja yija baayu jijimaka þuþaparaka mijare nimirūjeokaro'si.

⁴⁻⁵ Jesucristorirā miya imamaka jia Tuparāte mijare jeyobaarijayu. I'suþaka kibaamaka, "Jia mibaayu Tuparā", kire ñarīrijayu. Suþa imarī kioka jia miya jaiokaro'si, supabatirā kirikakaka jia miya õrīwāpu'awārūokaro'si mijare kijeyobaayu. I'suþakajaoka ritaja kiyapaika upakaja miya baawārūokaro'si kirika Tuparāte mijare ja'atayu Jesúrirā miya imamaka. ⁶ I'suþaka mijaro'si kibaaeka simamaka, "Jesucristorika bojariroka yijare nabojaeka rita sime", miya ārīwārūeka. ⁷ Suþa imarī maiþamaki Jesucristore etarūkirīmi ta'abaraka miya ima poto jia mijare jeyobaarijaþaraka Tuparāte ime. I'suþaka jia mijare kibaamaka dakoa jariwa'ribeyua mijaro'si, kirika miya ba'irabewārūrijayaokaro'si. ⁸ I'suþakajaoka Jesucristore miya ã'mitiripéariajata'si ārīwa'ri Tuparāte mijaka imajiparāñu. Suþa imarī maiþamaki Jesucristore pe'rietarāñurīmi "Oka nareka ima", maki mijareka ārīwārūbesarāki. ⁹ Suþa imarī "Ikuþaka yibaarāñu", kērīka upakaja Tuparāte mare baarāñu", ārīwārūirā miya ime. Supabatirāoka iki Tuparāja imaki Kimaki Jesucristo Maiþamakika jia jijimaka maimabu'arijarirā mare wā'maekaki.

Corintokarā īrīka ta'iarāja þuþajoarimarāja narakakaja napuþajoaeka

¹⁰ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Jesucristore þuþataekaki ñima imarī ikuþaka mijare ñañu: ī'rīkate þuþajoairokaþiji miya

imabe, rakaka püpajoabekaja. I'süpaka mijā baaräkareka ï'rïka ta'iaräja mijā imaräñu. 11-12 "Rakakaja püpajoabaraka Corintokaräre ime", Cloe tâ'omajare yire äñu. "Pablote yija ä'mitiripëayu", Yija püri Apolore ä'mitiripëairä." Süpabatirä 'Pedrote ä'mitiripëairä yija ime', äñurä, aperä 'Jesûre yija ä'mitiripëayu', äñurä naro'sijoika imarä", äriwa'ri yire nabojayu. 13 ¿Dako baaerä i'süpaka mijā jaibu'ayu je'e? "Cristo ï'rïkaja kime Maiþamaki", äñurä imariþotojo "¿Rïkimaräja mañparimaräre ime", äñurä upaka mijā ime bai je'e? ¿Yi'i bai yaþua tetaekarä mijaro'si reyaþiekaki? "¿Pablorigä yija imaye'e", äparaka ruþuko'a mijā jüjerüjeka bai je'e? Jëno'o Jesúrirä imawa'ri ruþuko'a mijā jüjerüjeka. 14-15 Mija po'irä imarä, Crispo süpabatirä Gayore ruþuko'a yijüjeraþe. Sapí äriwa'ri "Kiupaka oyiaja püpajoairä yija imamaka, Pablote yijare ruþuko'a jüjeka", mijā äñaokaro'simariä simaraþe. Süpa imarï iþparäte takaja ruþuko'a yijüjeka simamaka, "Jia sime yiro'si", ñiariþpüpajoayu. 16 (A'ä, mae apea ñoñu. Estéfanas rîrâre ruþuko'a yijüjeka. I'süpaka baaekaki ñimako'omakaja aperä imabeyurä ruþuko'a yijüjekarä ñoñuareka). 17 "Ruþuko'a mijüjetapäape", äriwa'rimariä Jesûre yire püataeka. "Po'imajare târimaji kime Cristo", äparaka "Yirika bojariroka mibojataþäpe", äriwa'ri yire kipüataeka. Jiyurika yoka ä'mitirijiyuwa'ri po'imajare yire yi'rirü äriwa'rimariä Jesúrika bojariroka yiwäröyu. Yiþupaka yire äñu upaka jiyurika na'mitiyuapitakaja nare yiwärörikareka "Mare tâawa'ri yaþua tetaekarä Cristore reyaeka", ärika õrbeyurä po'imajare imajääka.

*Maro'si Jesucristore reyaekaþi, äriwa'ri jia maimarijaya
äñua jairð'ó*

18 Süpa imarï Jesucristore yaþua tetaekarä napatakïaekakaka majaroka ä'mitirikopetirä, "Waþuju õriþamarï oka sime", nañu ba'iaja imarika tiybeyurð'orä a'rirükirä. Tuparäte yi'riwa'ri kipð'irä a'rirükirä püri, "Têriwa'ribaji imaki imarï, ika majarokaþi Tuparäte mare tâäräñu", äñurä maime. 19 Mija ïabe, ikupaka sabojayu mamarïji kiro'si o'orimajire Tuparä majaropüñurä o'oeka: "Jia püpajoarika õñurä imarï, jiitaka sime yija wäröika', nañua dako waþamarä ñamaþi naro'si sayijarirüjerañu. Jia naþupajoakoþeika ñiariþe'yoräñu", Tuparäte ärika o'oeka püñurä.

20 Jesûre reyaekaþi äriwa'ri bikija sabojatika upakaja sajarika. Süpa imarï jia püpajoarika õñurä, noñuapi Tuparäte õriwärðbeyurä. I'süpakajaoka Moisés imaroyikakite jã'meka wärörimaja, sapí natãärükimariä sime. Süpabatirä naþupaka nare äñu upakaja püpajoatirä jia jaiwärðrijayuräoka, sapí

Tuparā pō'irā eyawārūbesarāñurā. I'supaka pūpajoairāre dakoa waþamarīa naþupajoaika jarirūjeiki kime Tuparā. 21 Ritaja jērāko'awārūþataiki imari, "Naþupajoaikapī yire õrībesarāñurā po'imaja", Tuparāte ārīka. I'supaka simamaka ikupaka simarika kiyaþaeka: Kirika bojariroka yi'yurāte ba'iaja jūarūkia imakoþekareka Tuparāte nare tāäka, "Waþuju þakiriroka sime Jesucristorika bojariroka", kire ā'mitiripēabeyurāte ārīko'omakaja.

22 "Karemarīa rita ima Pablote yijare bojarikareka, maikoribeyua Tuparāte jeyobaaikapī yijare kibaabeajāäeka", judiotatarāte ārīþupajoayu. Judiorākamarīrā pūri, "Yija õñumijikamarīa Jesucristorika bojariroka imamaka, sayija yaþabeyu", ārīþupajoairā. 23 Tuparāte yi'yurā pūri, "Maro'si yaþua tetekarā Jesúre reyaeka", añaña majaroka bojarijayurā maime. Samabojarika ā'mitiririyapabeyurā imari, judiotatarāte saþe'yoyu. Judiotatamarīrāoka sā'mitiritirā, "Waþuju õrīþūamarī oka sime", nañu naro'si. 24 I'supaka narīko'omakaja ī'rārimaki judiorāka, supabatirā judiorākamarīrāoka Tuparāte wā'maekarā imari, Jesúrika bojariroka ā'mitiritirā sayi'yurā maime. Supa imari "Cristopī ārīwa'ri mare tāäekaki imari, ritaja tērīwa'ribaji kime Tuparā. Supabatirāoka ritaja õñuka kime", marīþupajoarijayu. 25 Tuparā õrīwārūriroka õrīwārūbeyurā imari, "Kimakire reyaerā Tuparāte pūtamaka waþuju õrīþubekaja kibaaeka", nañu kire ā'mitiripēabeyurā. "Dika jariwa'ririmarīa yija õñu", narīkopeko'omakaja, norīkopeika tērīwa'ribaji sime Tuparāte õñua. I'supakajaoka, "Kimakire reyaerā kiþūtamaka tērīrimarīka kimaeka", nañu. I'supaka narīko'omakaja "Tērīribajirā yija ime", narīkopeika i'supakamarīa sime. Kimakire pūtawā'ri nare tērīwa'ribaji kimaeka.

26 Mija ā'mitiþe yijeyomarā. "Kūþajījikaja õrīþūairā nime", po'imajare mijareka ārīko'omakaja Tuparāte mijare wā'maeka. Supabatirā kūþajījikajaoka mijakarā po'imajare jā'merimaja imaeaka. I'supakajaoka nimaeka imatiyaramaja makarā mija watopekarā. 27-28 Tuparāte mijare wā'maeka "Jia õrīþubeyurā nime", kire õrībeyurāre mijareka ārīko'omakaja. "Jia õñurā yija ime", ārīkopekarāte "Ba'iaja maþupajoayu", narīwārūrū ārīwa'ri, i'supaka kibaaeka. Supabatirā i'supakajaoka baawa'ri "Imatiyabeyurā nime", narīkarāte Tuparāte wā'maeka kirirā nimaokaro'si. I'supaka kibaaeka "Tērīrā yija ime", ārīkopekarāte wayuþi'rirū ārīwa'ri. Supabatirā po'imajare jiyipupaka õrībeyurāte kiwā'maeka, Tuparāte yi'ribeyurāte jiyipupayeeikakaka "Dako waþamarīa sime", po'imajare ārīwārūokaro'si. 29 I'supaka baaiki Tuparāte imamaka, kīaika wājitāji, "Imatiyaiki ñimamaka, yire

miwā'maeka", ārīpuþajoarika imabeyua. ³⁰ I'suþaka simamaka Tuþarāpi ārīwa'ritakaja Jesúre yi'yurā majayu. Kimakiþi ārīwa'ri mare kitāäka õñurā imarī, "Ritaja þuþpaiki kime", marīwārūyu. Cristore reyaekaþi ārīwa'ri ba'iaja mabaakoþeka waþakoyika simamaka jiirā maime kiñakoareka mae. Suþa imarī kirirā mare jarirūjekaki imarī, ba'iaja mabaako'omakaja saja'atabaraka jiaþiji kika imarijayurā Tuþarāte mare imarūjeyu. ³¹ I'suþaka maro'si kibaaeka simamaka, ikuþaka sabojayu kioka o'oeka þūñurā: "Maþuþayariji maimakaka jījimaka bojabekaja Tuþarāte maro'si baarijayuakaka takaja jījimakaþi mabojarijariye'e", ārīwa'ri sabojayu.

2

"Yaþua tetaekarā Jesúre reyaeka", ārīwa'ri samajaroka Pablote bojaeka

¹ Mija þō'irā yeþaraþaka þoto Tuþarārika bojariroka, þo'imajare ã'mitirikoribeyua mijare yiþwārðū'muraþaka jia mijā ðþe yijeyomarā. "Jiitaka õñuka kime", yireka narīrū", ārīwa'rimarīa mijare sayiwārðraþe. I'suþaka jaibekaja, jia mijā ðrīwaþu'airokaþi mijare yiþwārðraþe. ² Mija þō'irā ñimaraþaka þoto "Yaþua tetaekarā Jesúre reyaekakaka takaja nare yibojaye'e", ārīwa'ri mijare yibojaraþe. ³ Mija þō'irā yeþaraþaka þoto "Nare bojawaþu'atawārðuberijki ñime", ārīwa'ri wājiaja yitararape. ⁴ Cristore reyaekakaka mijare yibojaraþaka "Jia õñurā yija ime", ãñurāte jairokaþimarīa mijare yibojaraþe. "Pablote jia bojaika simamaka Cristore yija ã'mitiriþeayu', narīrū", ārīwa'rimarīa mijare sayibojaraþe. I'suþaka imabekaja, Espíritu Santorikaþi maikoribeyua mijare yibaabearaþaka īawa'ri yibojaraþaka mijā ã'mitiriþearaþe. ⁵ I'suþaka simamaka jia jērāko'airā uþaka jiaþi yijaiiroka mijā ã'mitiriþeárikopakaja Tuþarārika īatōþowa'ri Jesucristore mijā yi'ririka yiþaparape.

Jia Tuþarāte mare baaeka morīwārðuerā Espíritu Santore mare wārðyu

⁶ Suþa simako'omakaja jíá þuþaka yija wārðyu Jesucristorika jia õñurāte. Kire ã'mitiriþeabeyurā þuri, suþabatirā niþarimarā naro'siji, naþuþamiji tīþikaþi najaika uþaka yija wārðbeyu. Niþarimarāre reyarāñurīmi nakaja saririrāñu norþopeika. ⁷ I'suþaka simamaka Tuþarārikaþi mijare yija wārðyu. Ika wejea kiþo'ijiaerā baaeka ruþubajirā, "Ikuþaka baatirā þo'imajare yitāärāñu, suþabatirā jiitakaja nare yibaarāñu", kērītika. Ruþu i'siroka þo'imajare Tuþarāte ðrīrūjebrika imakoþeika nare yija wārðyu. ⁸⁻⁹ Iroka i'sia ni'i īrīkaoka ïþarimarākaki ðrīwaþu'abeyua.

Norīwaþu'arikareka Maiþamaki tērīrikaja imatiyaikite yaþua tetakarā najāäberijāäeka. Iroka norīwaþu'aberiko'omakaja, ikupaka kiro'si bojaþirimajite o'oekakaka moriþe'e:

"Jijimakapi kire ðñurāte jia imarūkia Tuparāte jieweitika þo'imajare īakoribeyuakaka. Suþabatirā aþekurioka naþuþajoabeyua, i'suþakajaoka na'mitirkoribeyua", sabojayu Tuparā majaroka o'oeka þūñurā.

¹⁰ I'suþaka þo'imajare ðrīberika simako'omakaja, maekaka þuri sayija ðñu Espíritu Santore yijare sōrīrūjemaka. I'suþaka Espíritu Santore baayu dakoa jariwa'ririmaria ðñuka imarī. Suþa imarī ritaja Tuparāte þuþajoaimiji þariji ðrīpataiki kime.

¹¹ Po'imaja matiyiaja, "Iki i'suþaka þuþajoaiki mae", ðrīþuþajoawārūbu'abeyurā maime. I'suþaka imarā maimamaka, ī'rīka þo'imajire þuþajoaika, ī'rīkaja kiðrīrkia sime. I'suþakajaoka sime Espíritu Santoro'si ī'rīkaja Tuparāte þuþajoaika ritaja kiðñua. ¹² Jesúre ã'mitiriþēabeyurā naro'siji naþuþamiji tīþikaþi nabojakopeika ã'mitiriþēabeyurā yija ime. Espíritu Santore wārōika takaja yija ã'mitiriþēayu. Jia Tuparāte mare ja'ataekakaka moriþwārūerā Espíritu Santore maro'si kiþuþataeka. ¹³ I'suþaka simamaka Espíritu Santore yijare wārōikapi yija jaiyu. Kire ã'mitiriþēairā imarī, yijare kijeyobaaikaþi aþerā kire ã'mitiriþēairāte yija wārōwaþu'atayu. Yija þuþajoaimiji tīþikaþimaria wārōrimaja yija ime.

¹⁴ Tuparāte nayi'ribepakā'ā Espíritu Santore nare ña'rījāiberikarā þuri, kijeyobaaikaþi nare yija bojaika ã'mitiriwārūbeyurā. "Waþuju ðrīþuþaberi oka sime", narīþuþajoayu. ¹⁵ Espíritu Santore nare ña'rījāikarā þuri þo'imajare imarijayua īatirā, "Ikupaka sime jia baarika, ika þuri ba'iaja baarika ima", ðrīþuþajoawārūirā. Jesúre yi'ribeyurā þuri Espíritu Santore ña'rījāiberikarā imarī, "I'suþaka ba'iaja nabaayu", ī'rīkaoka ðrīberijīki yijareka. ¹⁶ I'suþaka mijare yo'oþuþayu ikupaka Tuparā oka þūñu o'oekarā sabojaika simamaka: "Maiþamaki Tuparāte þuþajoaika maki ðrībeyuka. I'suþakajaoka maki kire wārōberijīki", ðrīwa'ri sabojayu Tuparā oka þūñu.

I'suþaka simako'omakaja Cristore þuþajoaimijkakaþi maþuþajoarijayu Espíritu Santore mare ña'rījāikarā imarī.

3

Ikuþaka nime Tuparārika ba'iraberimaja

¹ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Mija þō'irā ñimaraþaka þoto aþerō'ðkarā Espíritu Santore ña'rījāitikarāte yiwārōrapaka uþakamarīa mijare yiwārōraþe. Tuparāte jia yi'riwārūbeyukajirā mijah imamaka, mijaro'siji mijah

pūpamiji ba'ia t̄pikarā mijā imaraþaka imarī me'rāka wārōõ'muika upaka Cristorika mijare yiwārōrape. ² I'suþaka mijā imaraþaka simamaka jia Jesucristore yi'yurāte ñ̄nuakaka mijare yiwārōberape ruþu. Maekakaoka i'suþakaja ka'wisikakaka mijare yiwārōwārūbeyukaji ruþu. ³ I'suþaka mijare ñañu Tuparāte ñ̄ribeyurāte baaika upakaja baarika yaþairā mijā ime ruþu ãriwa'ri. Æ'mitirikōri je'e. Mija tiyiaja oakiparaka mijā jaiuyuebu'arijayu. I'suþaka mijā imamaka, ñatirā, "Espíritu Santore ña'r̄jāiberikarā upaka puþajoawa'ri nayaþaika upakaja nabaariyaþayu", mijareka ñañu. ⁴ I'suþaka imawa'ri, "Pablotē Æ'mitiripéairā imarā yija þuri", ñ'rārimarāre ãþakā'ã, "Jēno'o, Apolore yi'yurā yija þuri", ãþparaka mijā ãriþbu'arijayu. I'suþaka mijā imamaka, Tuparāte yi'ribeyurāte baaika upakaja mijā baarijayu ruþu.

⁵ Yi'i Pablo, Apolopitiyika Tuparārika ba'iraberimaja yija ime. I'suþaka simamaka, yija wārōrapaka yi'riwa'ri Jesúre mijā Æ'mitiripéarape. "Ikuþaka rakakaja baarimaja mijā imarāñu", ãriþwa'ri Maiþamakire yijare jā'meka upakaja yija ba'irabeyu. ⁶⁻⁷ Yi'i mijare mamarī wārōõ'muraþaki. Yibe'erō'õ Apolo i'suþakajaoka mijare wārōrijaraþaki. I'suþaka simako'omakaja Tuparā ñ'r̄kaja imatiyaiki imarī, Jesúre yi'yurā mijare jarirūjetirā, saþi jia kirika mijā ñ̄rimirñr̄kawa'yaokaro'si jia mijare jeyobaarijayuka. I'suþaka kimamaka, mamarī kirika bojariroka aþerāte wārōrimaja, sabe'erō'õpi saboþawaþu'atarimajaoka imatiyabeyurā imarā.* ⁸ Tuparārika bojariroka mamarī wārōrimaja, sabe'erō'õpi bojawaþu'atarimajaka ñ'r̄tijiji ba'irabeirā nime. Kirika naba'irabekamijikaka kiðñua simamaka sawaþa jia Tuparāte nare baarāñu. ⁹ Yi'i, Apolopitiyika ñ'r̄ka upakaja puþajoatirā Tuparārika takaja ba'iraberimaja yija ime. Kirirā mijā imamaka, mijā þõ'irā Tuparāte yijare þuataeka. ¹⁰ Suþa imarī jia yire jeyobaatirā, mamarītaka kirika bojariroka mijare yiwārōõ'muerā Tuparāte mijā þõ'irā yire þuataeka. Sabe'erō'õpi aþerā mijare sawārōrimaja imarā mae. Jia wājia puþajoabaraka sanawārōrijarirákareka jia simarāñu.[†] ¹¹ I'suþaka simamaka ikupaka ãþparaka mamarī mijare yiwārōõ'mueka: "Jesucristopi Tuparāte mare tāayu", ãþparaka mijare yiwārōrape. Aþeuþakaþi Tuparāte mare tāärükia maki mijare wārōberijíki. ¹²⁻¹³ I'suþaka simako'omakaja ñ'r̄rimarā imarā wājimiji Tuparārika bojariroka wārōruþutairā. Aþerā

* **3:6-7** La figura dice que Pablo era como sembrador de semillas y Apolo el que regaba agua al sembrado después. Pero Dios es el que hizo crecer lo sembrado y los creyentes son como su chagra. † **3:10** La figura dice que los creyentes eran como la casa de Dios. Pablo y otros maestros ayudaron construir esa casa por medio de enseñar bien a los creyentes para que sean fuertes en fe.

puri kirika wārōrimaja imariþotojo i'suþakamarĩa baairã. Cristore wā'marāñurĩmi, wāärō'õrāja "Ika jia ima, ika puri jiamarĩa ima miräkiyu", äþaraka kirika maba'irabeka miräka jia ïatiyarïji sakiarãñu maräkâ'ã sime ãrïwa'ri. ïakõrî je'e. Wejejë'räkaja simaokaro'si jiyiakaka wi'ia mabaajïñu. Jiamarïakaka samabaajïka puri, wejejë'räkaja simaberijïñu. Wāärō'õrāja "Jiamarïakaka wi'ia nabaaraþe", þo'imajare ãrïrãñu.[‡] ¹⁴ Jia þo'imajare nawäröeka miräka kïaräkareka puri, "Jia sime", kërïrãñu. Suþa imarï sïatirã jia sawapa Cristore nare baarãñu. ¹⁵ Po'imajare jia wārõberikarâte ba'irabekoþeka ïatirã puri "Jiamarïa sime", kërïrãñu. Suþa imarï naba'iraberiwäþa tõþobeririþotojo, Cristoka imarükirã nimarãñu imarika. Ä'mitirkõrî je'e: ikupaka sime: Wi'iba'ipi kiwi'ia oomaka, kíru'yu upaka imarã nimarãñu. Ritaja kiwi'iareka ima ooþatariþotojo saba'ipi puri ru'riþorikaki imarï, tãñuka. I'suþaka simarãñu wäjimijiþi wārõberikaräro'si.

¹⁶ Espíritu Santore ña'rïjäkarã imarï, mijia watopekarã Tuparâte imamaka, jiyipuþaka kire õrïriwi'i upaka torã mijia ime. ¿l'siakaka õrïbeyurã mijia ime bai je'e? ¹⁷ Tuparäka imarã maimamaka, ba'iaja baabekaja maimarika kiyapayu. Suþa imarï ï'rärimaräre rukubaka wäröikaþi jiamarïa Jesûre yi'jurãre nimabu'arüjeika þareaja ba'iaja Tuparâte nare jüarüjerãñu.

¹⁸ Mija þuþakarâja þakirimaja mijia jaria'si. Tuparâte yi'riþe'yobaraka naro'siji naþupamiji tïþikaþi imarâte õñua ä'mitiripëatirã "Jia õñurã yija ime", mijia ãrïa'si. I'suþaka þuþakirâre bojaika yi'ribekaja Tuparâte õñutakaja mijia ä'mitiripëajïka jia sime. I'suþaka mijia baamaka ïatirã "Õrïbeyurã nime", mijareka narïko'omakaja, Tuparâte ïaika wäjítaji puri jia õñurã mijia ime. ¹⁹ I'suþaka Tuparâte mijare ïaika simamaka kire yi'ribeyurâte "Jia õñurã yija ime", ãrïkoþeika dakowaþamariä sime Tuparäro'si. Ä'mitirkõrî je'e. Ikuþaka sabojayu kimajaroþuñurã: "Tërïrika õñurã imarï, aþerâte bo'ibajirã yija ime", narïþuþajoakoþeikaþiji jiamarïa Tuparâte naro'si sabaarãñu", ãrïwa'ri sabojayu. ²⁰ Topi apea ikupaka sabojayu: "Yire yi'ririþe'yoirâte þuþajoika ñorïþatayu. "Ritaja õrïpatairã yija ime", narïko'omakaja, norïkoþeika dakoa waþamariä sime", Tuparâte ãñu", ãrïwa'ri sabojayu. ²¹⁻²² Suþa imarï mijare wärörimajare ïatirã "Tëre yija ä'mitiripëayu, aþerâ wärörimajare têrïwa'ribaji õñuka kimamaka", äþaraka jïjimaka mijia þuþaria'si. Jia jïjimaka mijia

[‡] 3:12-13 La figura dice que las personas que enseñan correctamente son como los que construyen un edificio con materias buenas (oro, plata y piedras preciosas). Los que no enseñan enfocados en lo que hizo Jesucristo, son como los que construyen con materias que no dura (madera, paja y cañas).

imaokaro'si ritaja Tuþarâte mijare ja'atayu. Yi'i Pablo, Aþolo, Pedroþitilyika kirika bojariroka mijare yija wârðerâ mijâ pô'irâ yijare kiþûataeka. Jia mijâ imarûkia mijaro'si kibaatika simamaka ñânia mijâ imatiyikuri, reyaekarâ mijâ imarâka þotooka jia Tuþarâka mijâ imarâñu. Suþabatirâoka maekaka, ñamajî mijâ imarijarirûkia jia mijaro'si simarijarirâñu. Ä'mitirikôrî je'e, ritaja ð'orâ imakaka, jia oyijaya mijaro'si sime.²³ I'suþaka mijaro'si simarijau Cristore yi'yurâ mijâ ima simamaka. Suþa imarî þemawa'ribaji mijâ wârðrimaja þuþajoabekaja ikuþaka sime: Mija ruþuko'amaki kime Cristo. I'suþakajaoka Cristo ruþuko'amaki kime Tuþarâ.

4

Aþóstolrâka ba'iraberika

¹ "Jesúrikaitakaja ba'iraberimaja nime", yijareka mijâ ãrîþupajoabe. I'suþaka simamaka yijare kiþûataeka Tuþarârika bojariroka þo'imajare ä'mitirikoribeyumiji imakoþekakaka yija wârðerâ.² Ikuþaka sime ba'irabejjirimaja imarikakaka: Ba'iraberika nare naja'ataekareka jia naba'iraberika ime jijimaka ïþarimarâre naka imaoðaro'si.³ Mija ñabe, ikuþaka sime kirika yiba'iraberikakaka. "Jesúre yapaika upakaja jia Pablote ba'irabeyu", mijâ ãrîjika, mijâ ãrîberijikaoka marâkâ'ã imabeyua yiro'si. Suþabatirâoka ritaja aþerâte i'suþaka yire ãrîberikopejika marâkâ'ã imabeyua. "¿Yaje ritaitaka jia Jesúrika yiba'irabeyu jee? Jiamariâ yiba'irabeyu je'e aþeyari", ãrîwârûbeyuka ñime ñoñu upakaja þuri.⁴ Yíþupajoikareka jia Jesúrika yiba'irabeyu. I'suþaka simako'omakaja, "Oka imabeyua yire", ãrîrûkimariâ sime. Maiþamaki Jesús ï'rîkaja ññuka, "Jia Pablote yirika ba'irabeyu", ãrîrika.⁵ Suþa imarî kiþe'rietarâñurîmi mabaakoþeka þo'imajare ðîþbeyua wâðrð'ðrâja sakibojarâñu. I'suþakajaoka kibaarâñu maþupajoaeaka mirâkakaka. I'sia þoto ï'rîka upakaja kirika maba'irabeka mirâka simamaka ïatirâ mabaakaka upakaja sawaþa mare kibaarâñu. Suþa simamaka ketarûki ruþubajirâ, aþerâte baaika ïatirâ "Ba'iaja baairâ mijâ ime", aþekaja maimaye'e.

⁶ Mija ä'mitiþe yijeyomarâ. ï'rîka ta'iarâja mijâ imaoðaro'si yirikakaka suþabatirâ Aþolorika kakaoka mijare yibojayu. Suþa imarî simara'aeka upakaja mijâ þuþajoerâ ikuþaka sabojayu: "Po'imajareka mijâ jairâ þoto Tuþarâ majaroþûñu ãñu þemawa'ribajirâ mijâ baa'si", ãrîwa'ri sâñu. Suþa imarî "Yijare wârðrimaji þuri mijariki wârðrimajire têrîwa'ribaji jia ññuka kime", mijâ ãrîbu'a'si.⁷ Dakoa aþea aþikate têrîwa'ribaji mijare imarûjeika imabeyua. Ritaja mijâ baawârûika Tuþarâte mijare ja'ataeka sime. I'suþaka mijare kija'ataeka

simamaka "Yija õñu upakaja jia kirika yija ba'irabewärüyu", mijā ārī'si.

⁸ Supabatirā "Maekaka puri ritaja Tuparārikakaka õñurā yija ime", mijā ārīkopeyu. I'supakajaoka "Kirika yija ba'irabewärüerā ritaja Espíritu Santore yijare ja'atapataeka", mijā ārīupajoakoþeyu, yipupajoikareka. Cristoka jā'mebeyukajirā yija imako'omakaja ðmija puri kika jā'merimaja jaritirā bai je'e? Karemariðtaka mijā þupajoika upaka simarikareka, yijaro'sioka jia simajāäeka mijā upaka kika jā'merimaja yija imaokaro'si. ⁹ Aþe upaka sime yipupakareka yiro'si puri. "Aþóstolrāka yija imako'omakaja jiyipupaka po'imajare õrþbeyurā upaka Tuparāte yijare þūataeka", yija ārīwärüyu. Īakörī je'e: Surararākare ñi'aekarā upaka imawa'ri, niþamakite jā'meika þoto, po'imajare īaika wājitāji reyarükirā upaka yija ime. I'supaka simamaka nimaupatiji po'imaja, supabatirā ángelrākaoka yijaro'si simarāka upakaja īabaraka imarā. ¹⁰ Jesucristore yapaika upakaja yija baamaka "Dako õrþbeyuratarā nime", po'imajare yijareka ārīþupajoayu. "Yija puri, Cristorirā yija imamaka, dika jariwa'ririmarā yijare kiðrīrūjeyu", mijā ārīþupajoakoþeyu. "Tuparāro'si jia baakopeirā nime", īrārimarāre yijareka ãñu. Mija puri "Tērīwa'ribaji kiro'si baairā Tuparāte yijare imarūjeyu", mijā ārīþupajoakoþeyu. Supabatirā jijimaka po'imajare mijaka imako'omakaja yijare jiyipupaka norþbeyu. ¹¹⁻¹² Bikija ba'iaja yija jūara'aeka upakaja maekakaoka yija jūarijayu rupu. īrākurimarā yija kësirabarijayu, okoa ukurijitokoþeko'omakaja okoa yijaro'si jia yija tōþowärübeyu. I'supakajaoka jarirorð'õ, yija o'ajāärükia imaberirijayua yijaro'si. Ba'iupaka yijare baawā'imaparaka po'imajare yijare þajewā'imarīrijayu. Supabatirā wi'imarīrā yija ime. Tuparārika bojariroka yija wäröika simako'omakaja yija imarūkiwapa, yija ba'arūkiwapaoka tōþoerā jimarā ba'irabejīaparijayurā. Ba'iaja po'imajare yijare jaiwā'imariko'omakaja, ba'irokaþi nare yija okae'ebeyu. I'supaka baabekaja "Jia nare mijeyobaabe, Tuparā", äparaka naro'si kire yija jēñerijayu. Ba'iaja yijare nabaata'ako'omakaja nare yija rupuwapae'ebeyu. ¹³ Ba'iaja yijareka najaiuyuko'omakaja jiaþiji naka yija imarijayu. Burua upaka yijare norřrijayu. Bikija niaþe'yora'aeka upakaja maekakaoka i'supakaja niaþe'yoirā yija imarijayu rupu.

¹⁴ Mijare waþewa'rimarā ikuþaka mijaro'si yo'oyu. Mamakarāka mawātaika upaka mijare yiwātayu. Supa imarī mijare okajāäwa'ri ikuþaka mijaro'si yo'oyu. ¹⁵ Diez mil rakamarā Jesúrika bojariroka mijare wärörimajare imakoþeko'omakaja yi'i īrīkaja puri kirika mijare

wārōū'muraþaki. Mijare yibojamaka ã'mitiritirā Jesúrirā mijā jarika. I'suþaka mijare wārōū'muraþaki imarī, mijāþaki uþakaja ñime. ¹⁶ Mijaþaki uþakaja imaki ñimamaka yibaaraþaka uþakaja mijā baarika yiþayu.

¹⁷ I'suþaka mijā imarika yaþawa'ri Timoteore jiiþaji mijare wārōerā torā kire yiþüatayu. Yimaki uþakaja wātaka ñoñuki imarī, Maiþamakire yaþaika uþakaja baaiki kime Timoteo. Suþa imarī mijare yiwārōtiraþaka mirákaja mijare kiwārōrāñu je'e ate. Suþabatirā "Jesúre yi'yuka imarī, ikuþaka Pablotē imarijayu", ãrīwa'ri mijare kibojarāñu. I'sirokajaoka aþerā Jesúre yi'yurāte yiwārōtaþarijayu. ¹⁸ "Maþō'irā þuri Pablotē etabesarāñu je'e mare kíkiwa'ri", ãrīwa'ri ï'rārimarā mijā þō'ikarāre jiiwariarikopeyu. ¹⁹ "Tuþarāte yire þüatarārīmi, mijare ñaþi ya'rirāñu", ñarīþuþajoayu. Mija þō'irā yeyarāñurīmi, marākā'ā imawa'ri i'suþaka najaiyu ãrīwa'ri naka sayikorirāñu. "Waþuju jairimirātakaja sanajaiyu je'e apeyari", ãrīwa'ri nare ñiaeyarāñu. I'suþakajaoka karemarātaka Espíritu Santore nare jeyobaaikaþi najaika uþakaja kika naba'iraberika jia naro'si simamaka ñiaeyarāñu. ²⁰ Naþuþajoaika uþakaja najairijayuaþi takaja Tuþarārika naba'iraberijarirākareka dako waþamarā simarāñu. Tuþarāte jā'mekarā þuri kijeyobaaikaþi ãrīwa'ri kirika ba'iraberijayurā. ²¹ I'suþaka simamaka, ikuþaka mijare yijér̄ayu mae: ¿Marākā'ā mijā yaþayu? "¿Dako baaerā ba'iaja mijā baabu'akū'ñu?", ãrīwa'ri ¿mijare yiwaþeeyarika mijā yaþayu bai? Ba'iaja baarika ja'ataekarā mijā imamaka, ¿jíjimakapi mijā þō'irā yeyarika mijā yaþayukā'ā?

5

Waþuju rōmitika wā'imarīrika imabeyua

¹ Aþea ikuþaka ima. Mijkakaki majaroka ikuþaka ña'mitiyu. "Kiþaki rūmuka ba'iaja kiwā'imarīrijayu", ãrīwa'ri sime kimajaroka. I'sia ima ba'itakaja kibaaika. Aþerā þuri Tuþarāte yi'ribeyurā imariþotojo i'suþakaitaka baabeyurā. ² I'suþaka mijā watopekareka ba'iaja baabaraka imakte imako'omakaja "Aþerā tērīwa'ribaji jia Jesúre yi'yurā yiþa ime", ãþarakaka jíjimaka mijā imarijayu bai je'e? I'suþaka imabekaja ba'iaja kibaamaka i'yoþi'riwa'ri mijaka kire mijā imarüjea'si. ³ Wāärō'ðrā mijaka imabeririþotojo yiþuþakaþi þuri mijā þō'irā ñimarijayu. Mijkaka imabeririþotojo, "Ikuþaka ba'iaja kibaaika waþa kiwaþakoyirū", ãrīþuþajoaweitikakiji ñime. ⁴ "Ba'iaja baaiki kimamaka ikuþaka sawaþa kijūarāñu", ãñaokaro'si mijā rērīrika yiþayu. I'suþaka mijā baarāka þoto yiþuþakaþi þuri mijā þō'irā imaki uþakaja ñimarijayu. Suþabatirā i'suþakajaoka maiþamaki Jesucristore mijare

jeyobaarāñu. ⁵ I'suþaka simamaka rērītirā mijā jairāka be'erōð kire mijā īþēa'si, kiþpaika uþakaja Satanāre kire baaokaro'si. I'suþaka ba'iaja kijūarāñu kiþuþape'yaokaro'si. Suþa imarī maiþamaki Jesucristore þe'rietaryāñmi kire kitāãrāñu.

⁶ I'suþaka ba'iaja baaikite mijā watopekarā imakoþeko'omakaja, "Aþerā tēriwa'ribaji jia Jesúre yi'yurā yija ime", ãþekaja mijā imabe. Mija īabe. Pan baaokaro'si kūþajījī levadura marukekoþeko'omakaja, jia koyirika sarukuka uþaka sime ba'iaja baarikakaka. Ba'iaja baaikite mijā watopekarā imajīka ba'iaja baairā uþaka oyiaja mijā jariþatajīñu. ¿I'suþaka simakaka ɔrībeyurā bai je'e mijā? ⁷ I'suþaka mijaro'si simakoreka mijā watopekarā kire mijā imarūjea'si, Tuparāte yaþaika uþaka oyiaja baairā mijā imaokaro'si. Mija īabe, Pascua baya naro'si jē'rāta'yu þoto simauþatiji levadura nawi'iarā ima judiorākare taarijayu. Levadura bikijaka nawi'iarā ima uþaka naro'si sime ba'iaja baarika naþuþajoamaka. Suþa imarī "Aþekurioka ba'iaja baarūkimarīñrā maimaye'e", ãrīwa'ri levadura nawi'iarā ima nataarijayu. I'suþakajaoka Pascua baya þoto oveja weiwa'yua najāãrijayu uþaka ba'iaja Jesúre maro'si jūaeka. Ba'iaja mabaaika maro'si waþaijiwa'ri kireyaeka õñurā imarī, ba'iaja baarika maja'ataye'e. ⁸ Suþabatirā "Jimarīa ba'iaja Jesucristore jūaeka mare tāãokaro'si", ãrīwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijaya ja'atatirā jījimakapi, wājimiji takaja þuþajoabaraka maimarijariye'e, þakirimarīaja.

⁹ Bikija mamarī þapera mijare yipūataü'murapakaþi ikuþaka mijare yiboþaraþe: "Rōmijā ïmirījaka baariwā'imarīrijayurā, i'suþakajaoka ïmirīja rōmijāka baariwā'imarīrijayurāka mijā jeyoaria'si", ãþaraka o'oekapi mijare yiboþaparape bikija. ¹⁰ I'suþaka mijare ñarāþe, "Jesúre yi'ribeyurāte mijā waþata'ritapabe", ãrīwa'rimarīa. Ikuþaka nime Jesúre yi'ribeyurā: Rōmijā ïmirīja aþerāka wā'imarīrijayurā uþaka nime, rīkimakaja niñerū rikariþotojo rīkimabaji yaþarijayurā. I'suþakajaoka karee'erimaja, suþabatirā waþuju imaja jērāka jiyipuþayeerijayurā nime Jesúre yi'ribeyurā. I'suþaka baarimaja rīkimarāja nima simamaka, naka imarika yaþaberiwāri þo'imajamatorā mijā a'rijīñu. I'suþaka simako'omakaja maki i'suþakaitaka baaberijíki. ¹¹ "Ikuþaka mijā baabe", ãrīwa'ri i'suþaka mijaro'si yo'opüaeka. "Jesucristore yi'yurā yija ime", ãrīriþotojo rōmijā ïmirīja aþerāka wā'imarīrijayurāka mijā jeyoaria'si. Suþabatirāoka rīkimakaja niñerū rikariþotojo rīkimabaji yaþarijayurā, i'suþakajaoka waþuju imaja jērāka jiyipuþayeerijayurā, aþerāte jaiyuyeirā, wejabiaikaka ukutirā wejabiririjayurā,

supabatirā waþuju þakitirā karee'erimajakaoka mijā jeyoaria'si. Supabatirāoka naka mijā ba'arijaria'si.¹²⁻¹³ Jesúre yi'ribeyurāte ba'iaja baamaka "Ikuþaka nare mabaaye'e", ãñaokaro'simarñā maime. Tuparā ð'ríkaja imaki ba'iaja nabaaekaþi ãrīwa'ri sareka jiamarñā narebaarükika. I'supaka simako'omakaja muþaka Jesucristore yi'yurā imariþotojo ba'iaja nabaaika ja'atarika yaþabeyurāka jeyoaribekaja maimaye'e. Æ'mitirkōrī je'e, ikuþaka sabojayu Tuparārika bojariroka o'oeka þūñurā: "Mija þō'irā ba'iaja baabaraka imarijayukaka mijā jeyoaria'si", ãrīwa'ri sabojayu.

6

Jesucristore yi'ribeyurā þō'irā okajierī a'þekaja, mijā tiyiaja oka mijā jiebe

¹ Aþea mijare ñañu mae. Mija bojajāäbu'arāka be'erō'õ, Jesúre yi'yurā þō'irā ð'rātiji sajierī a'þekaja, Jesúre yi'ribeyurā ð'parimarā* þō'irā sajierī mijā a'yu. ¿I'supaka naþō'irā mijā baaika i'yoþi'ribeyurā bai je'e mijā? ² Jesúre yi'yurā imarī, ñamajī ð'orā ate kiþe'rietarāñurīmi ritaja po'imajare baaeka mirāka ñabaraka "Ika jiamarñā ima, ika þuri jia ima", ãrīrükā maime. ¿Yaje sõriwārūrī mijā ime je'e? Ika ka'iareka imarāte wā'marükirā imariþotojo ¿maekaka dakomarījkaja oka dajaka imakopeika mijā jiewārūbeyu bai je'e? ³ Ángelrākare baaeka mirāka þariji wā'marükirā imarī, ð'orā dakomarījkaja oka mijare imakaka jia ñawārūrimaja mijā ime. ⁴ I'supaka imarükirā imariþotojo ¿dako baaerā oka mijareka ima mijā tiyiaja sajiebekaja Cristore yi'ribeyurā þō'irā sajierī mijā a'ririjayu je'e? ⁵ Mija i'yoþi'yaokaro'si i'supaka mijare yibojayu. ¿Ni'i ð'ríkaoka mijā watopekakaki jiþpañaka ðriþüatirā okajiewārūki imaberitiyaikiji bai je'e? Imakopeiki je'e aþeyari yiþupajoaikareka. ⁶ Supa simako'omakaja ð'rārimarā mijaka imarā okajierikopakaja, nokatotorijayu. Jā'ribaji sime ð'parimaki Jesúre yi'ribeyurā þō'irā a'ritirā, nawājítaji naboja-jāäbu'aika.

⁷ I'supaka mijā tiyiaja mijā bojajāäbu'arijaya, Jesúre yi'yurā baarükimariña sime. I'supaka baarikopakaja ð'rārimarāre ba'iaja mijare baakopeika samija rakajeþääbe. "Yire jaita'apakitirā me'maeka i'supaka simaþarū", ãþparaka mijā imabu'abe. ⁸ I'supaka baarikopakaja ð'rārimarā mijā þō'irā po'imajare jaita'apakitirā karee'erimaja imarijayurā. Najeyomarā Jesúre yi'yurā imariþotojo i'supaka nare ba'iaja nabaarijayu.

* **6:1** Jueces que no eran creyentes

9-10 “Ba’iaya yija baarijayua marā imabeyua Tuþarāro’si”, ãparaka þupajoabekaja mijā imabe. “Ba’iaya baarimaja imarī, Tuþarāte jā’mēirō’õrā eyarükirāmarīrā nimarāñū”, ãñua ¿mija õribeyu bai? Mija ã’mitipe, ikuþaka nabaayu ba’iaya baairā: Rõmijā ïmirijaka wā’imarīrijayurā uþaka nime, supabatirā waþuju imaja jērāka jiyipuþayeerijayurā. I’supakajaoka ïmirijā rōmikirā, rōmijā t̄imiakirāoka jeyoika jaritikarā imariþotojo aþerāka yaþabu’arijayurā, supabatirā ïmirijā natiyajaya yaþabu’arijayurā. Supabatirā karee’erimaja, supabatirā r̄ikimakaja niñerū rikairā imariþotojo r̄ikimabaji niñerū yaþarijayurāoka imarā. Aþerimarā imarā wejabiaikaka ukutirā wejabiririjayurā, aþerāte jaiyuyeirā. Supabatirā aþerā imarā aþerāte rikaika jaiþakitirā nare ē’marijayurā. I’supaka baarimaja Tuþarā pð’irā eyabesarāñurā. Supa imarī nupaka ba’iaya baariþotojo “Tuþarā pð’irā eyarükirā maime”, mijā ãriþupajoarijaria’si.

11 Bikija puri nimaupaka baabaraka ïr̄arimaki mijā imaeka rupu. Maekaka þuri i’supaka baabeyurā mijā imaokaro’si Espíritu Santore mijare jeyobaayu Jesucristore mijaro’si reyaeka simamaka. Ba’iaya mijā baaekareka Tuþarāte mijare tāëka, supabatirā kirirā mijare kimarūjeka mae. I’supakajaoka “Ba’iaya nabaaeka waþa yire waþariabeyurā nime”, Tuþarāte mijareka ãñurā mijā ime mae.

12 Ikuþaka ïr̄arimara mijā watopekareka imarāre ãñu: “Maekaka Jesúre yi’yurā imarī, ritaja yija yaþaika uþakaja baajīrā yija ime”, narikoþeyu. I’supaka simako’omakaja “Ritaja mabaariyaþarijayuareka ïr̄ariba’ikaka jiamarīa imarijayua sime maro’si. Supabatirā ïr̄ariba’i mabaarijayua, marākā’ā baatirā maja’atawāruberijīka sime maro’si. Supa imarī i’supaka mabaaberjīñu”, ñañu. 13 ïr̄arimara ikuþaka ãñurā: “Ba’arika maba’nika ña’r̄ijāirūkiaro’si sime ñe’mea. I’supakaja mamarīraja Tuþarāte þo’ijiatikarā maime. I’supaka imarā imarī, imajiparükimariña sime mañe’mea, ba’arikaoka”, narikoþeyu.[†] Kësia mare baamaka, ba’arijayurā maimako’omakaja rōmitika ïmirijaka ba’iaya wā’imañua baarika mare jitoika naka baarimajamarīrā maime. Cristore yaþaika uþakaja baairā maimaokaro’si Tuþarāte mare þo’ijiaeka. Kirirā imarī, maþo’iaþi i’supaka baarükirā maime. 14 Tuþarāte kirikaþi maiþamaki Jesucristore õnia kijariþe’rirūjeka uþakajaoka mare kibaarāñu.

15 I’supaka imarā imarī, Jesúþo’iakakaja sime maþo’ia Tuþarāte ñamaka. I’supaka ima õñurā mijā ime. ¿I’supaka

[†] 6:13 Había una creencia o pensamiento que a Dios no le importa lo que uno hace con el cuerpo. Por pensar así, tener relaciones sexuales con cualquiera cuando uno tenía el deseo es lo mismo que comer cuando uno tiene hambre.

imariþotojo rōmitika ūmirijaka wā'imañua niñerūþi waþaíjiturā, mijā yaþaika uþaka koka mijā baaika jia sime bai?

¹⁶ Ikuþaka mijare ārīrika ñarīko'o, ūrīka uþakaja imarā nime Tuþarāte ūamaka. Ika ñañua õrīwārūekaja mijā imabe.

Tuþarā majaroþūñurā o'oe ka ikuþaka bojaika: "Rōmiki kirūmuþitiyka ūrīka uþakaja imarā", ārīwa'ri sabojayu.

¹⁷ Rōmika imarikakaka sabojaika uþakaja, Cristorirā maima simamaka kika ūrīka uþakaja þupairā maime Tuþarāte ūamaka.

¹⁸ I'suþaka mare kīaika simamaka, ba'iaja baabekaja maimaye'e. I'suþaka baairā þuri, aþerāka ba'iaja wā'imarīwa'ri ūrīka po'i uþakaja naka imarā. Suþa imarīnaþo'ia nabitatayu.

Aþea ba'iaja baarika uþakamarīa sime rōmitika ūmirijaka ba'iaja wā'imañuaka baarika. ¹⁹ Espíritu Santore mare ña'ajāäiki kime Tuþarā. I'suþaka mare kiñarījāika poto maþo'ia ja kiwi'iþaka ima kiro'si. ¿Samija õrīkoþeyu bai je'e? I'suþaka simamaka Tuþarārika sime maþo'ia, maro'sitakajamarīa. ²⁰ Mija ūabe. Kirirā maimaerā Jesúre reyaþjiekapi ārīwa'ri kirirā Tuþarāte mare imarūjeka. I'suþaka simamaka, maimarijauareka kiyapaika uþaka oyiaja baabaraka jiyipuþaka kire mijā õþe.

7

Rōmie'erika

¹ Órīrika yaþawa'ri þaperapi yire mijā jaiþuþika mijare yibojaerā baayu mae. "Tuþarāte yaþaika uþakaja imawa'ri kirūmuka baabekaja kimajīka ÿyaje jia simajīñu ruku?", aþparaka yire mijā jērīþuþika. ² Suþa imarī ikuþaka mijare yibojaerā baayu mae: Torā rīkimarāja ba'iaja baabaraka mijā ima simamaka, rōmie'ekaki imaki þuri dakoa okamirāmarīaja kirūmuka imarimaji kime. I'suþakajaoka sime rōmoro'si.

³ Rōmika imakiro'si koyapaika uþakaja kiyi'ririjarirákareka jia simarāñu. I'suþakajaoka koimarāñu kirūmu koro'si.

⁴ I'suþaka simamaka "Yiþuþajoika uþakaja yibaaye'e", kotīmite kōrīberijīñu. I'suþakajaoka sime ūmirījiro'si. ⁵ Suþa imarī tīmiaiko tīmite baarika yaþamaka "Jēno'o, baabekaja imarimajaja maimaye'e", mijā ārīrijayua mijā ja'atabe.

I'suþakajaoka sime ūmirīji rōmika imakiro'si. "Tuþarāka jaiokaro'sitakaja mako'aþiribu'arijayua majā'ataerā ruþu", ārīwa'ri ūparā wā'tarāja sanayi'ribu'ajíkareka jia sime.

Sabe'erō'þpi þuri nima uþakaja nimarijarijīñu, Satanáre yaþaika uþaka ba'iaja aþerāka mijā baawā'imarību'aa'si ārīwa'ri.

⁶ Mija ko'aþiribu'arijayua ja'atarūkimarīa mijaro'si simako'omakaja, Tuþarāka jairā baaeka kūþajī ja'atatirā i'suþaka mijā imatarijarijīñu mijā yaþajíkareka. "I'suþaka

oyiaja mijā baarijaþe", ãrīwa'ri mijare jā'merimajimarīka ñime. ⁷ Rõmimarīkaja ñimako'omakaja jo'ribekaja ñima upaka oyiaja ritaja þo'imajare imarikareka jia simajāäeka yireka þuri. I'supaka simakopeko'omakaja õ'rīka ta'iarāja imabeyurā maime. I'supaka maima simamaka marakakaja maimarūkia Tuþarāte mare ja'ataeka. Supabatirā rõmikirāja, rõmimarīkajaoka jia maimaokaro'si mare kijeyobaayu.

Rõmijā natīmirāre reyataþaekamarā, ãmirīja narõmia reyataþaekarāka Pablote jaika

⁸ Mae rõmijā natīmirāre reyataþaekamarā, ãmirīja narõmia reyataþaekarāre ikuþaka ñaňu: "Rõmimarīa maekaka ñima upaka, ãmirīja rõmimarīa imarā, i'supakajaoka rõmijā tūmiamarīa imarā mijā imarijarijīka jia sime. ⁹ I'supaka simako'omakaja rakajeþääwärübeyurā þuri ne'ebu'ajīka marā imabeyua, dako okamirāmarīja nimarijayaokaro'si."

"Tīmiairā, rõmikirākaoka, mijā ja'atabu'a'si", Pablote ãrīka

¹⁰ Mae "Ikuþaka Maiþamakire jā'meka", ãrīwa'ri tūmiakirāre, rõmikirāreoka yibojaerā baayu ate: Tīmiakirā imarā mijā ja'atabu'a'si. Ñoňu upakaja yiþupajoaikaþimariäa ikuþaka mijare yibojayu, i'supakaja Maiþamakire jā'meka simamaka. ¹¹ ã'rāko kotīmite ja'atatirā aþika ãmirījika tūmiaririka imabeyua. Aþikaka tūmiaribekaja kotīmi imatikakikaja jia imape'rirā kika oka koiejīka jia sime. I'supakajaoka sime ãmirījiro'si.

Jesúre yi'yurā kire yi'ribeyurāka e'ebu'arikakaka "Ikuþaka sime", Pablote ãrīka

¹² Mae ate Jesúre yi'yuka kire yi'ribeyukoka ne'ebu'aekakaka mijare yibojaerā baayu. Maiþamakire bojaekamarīa sime ika. Yiþupajoaika upakaja ikuþaka mijare yibojayu: Ikuþaka simarijayu ã'rārimarāro'si: Jesúre yi'ribeyurā oyiaja imabu'atirā, be'erō'ðpi þuri ã'rīka kire yi'yuka. I'supaka imariþotojo mijā rõmia mijare ja'atarika yaþabesarāka nare mijā ja'ata'si. ¹³ I'supakajaoka sime rõmijā Jesúre yi'ribeyurāka tūmiarikarāro'si. Jesúre yi'ribeyurā imariþotojo mijaka nimariyapamaka nare mijā ja'ata'si.

¹⁴ Mija tūmiarā Jesucristore yi'ribeyurā nimako'omakaja, ã'parā imariþotojo ã'rīka upakaja mijā ime Tuþarāte ñamaka, kirirā upaka mijare kīarñrīrijayu. I'supakajaoka ãmirīja Jesúre yi'yurāro'si sime. I'supakamarīa simarikareka, kirirāmarīrā mijā makarāte imajāäeka Tuþarāte ñamaka. Kirirā upaka mijare kīamaka þuri jiaþi mijā makarāte kīarñrīrijayu. ¹⁵ Jesúre yi'yuka rūmu Jesúre yi'ribeyuko imari, kire koja'atariyapajīka, koyaþayu upakaja ko'rijīka marā imabeyua. I'supakajaoka ãmirīji Jesúre yi'ribeyuka kirūmu Jesúre yi'yukote kija'atariyapamaka kiyaþayu upakaja

kibaajīñu. I'suþaka nayaþayu uþakaja "Na'riþarū", ñañua simako'omakaja ja'atabu'abekaja mijā imajíkareka jiibaji simajīñu. I'suþakaja þo'imajaka okamirāmarīja maimarika Tuparāte yaþayu. ¹⁶ "Jia nañimiarāka imawa'ri Jesucristore nayi'rirāñu je'e naro'sioka aþeyari", ãrīwa'ri i'suþaka rōmijāro'si ñañu. I'suþakajaoka sime ïmirijaro'si.

¹⁷ Rakakaja maimaokaro'si Tuparāte mare ja'ataeka. Suþa imarī mare kiwā'maeka þoto maimara'ae ka uþakaja maimarijarijíkareka jia sime. Jesúre yi'yurāte rēñurð'õrā yeyai ka rakakaja iroka nare yibojarijayu. ¹⁸ Í'rārimarā Jesúre nayi'rirā baaeka ruþubajirā judiotatarā imarī, circuncisión baatikarā imarā. "Mae Jesúre yi'yuka imarī circuncisión kurare yire baakopeka yo'arāñu", ãrīrika imabeyua. Í'rārimarā Jesúre nayi'rirā baaeka ruþubajirā judíorākamarīñā imarī, circuncisión baaberikarā imarā. "Jesúre yi'riwa'ri circuncisión yibaaerā judiotatakaki jayaokaro'si", ãrīrika imabeyua. ¹⁹ Circuncisión baaekarā, circuncisión baaberikarā maimajíkaoka marā imabeyua. Tuparāte mare jā'meika uþakaja baarika sime imatiyaika. ²⁰ Suþa imarī Tuparāte mare wā'maeka þoto maimara'ae ka uþaka maimarijariye'e. ²¹ Mia, Jesúre yi'yurā imariþotojo aþerāte ba'irabeijibaraka "Ba'itaka naþoyerā yija ime", mijā ãrīsa'i. I'suþaka simako'omakaja mijare naja'atarākareka þuri wājiaja mijā þope. ²² Ikuþaka sime: Aþerāro'si ba'irabeijirimaja* mijā imakoþejíka marā imabeyua. Jesúre yi'yurā mijā jarirūki ruþubaji ba'iaja baariroka yi'yurā mijā imaeka. Maekaka þuri Jesúrirā mijā imamaka, i'suþaka mijā imakoþeka kija'ataekarā mijā ime kiyapaika uþaka baaokaro'si. I'suþakajaoka aþerāte ba'irabeijirimajamarīñāoka, kire yi'yaokaro'si mijare kiwāmamaka þuri kiro'si ba'irabeijirimaja uþaka mijā ime mae. ²³ Ba'iaja Jesúre jūaeka waþa kirirā maimaerā Tuparāte mare wā'maeka. Suþa imarī Tuþarā ï'rīkaja kime Maiþamaki imatiyaiki. I'suþaka simamaka, "Jia Tuparāka mijā imarijitoye'e yija ãñu uþakaja mijā imabe", ãñurāte mijā yi'ria'si. ²⁴ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Tuparāte mare wā'maeka þoto maimaeka uþakaja maimamirīñakawa'rijíkareka jia sime. I'suþaka maimamaka jijimaka Tuparāte maka imarijarirāñu.

²⁵ Mae þaperapi yire mijā jērīapūarapakakaka mijare yibojaerā baayu ate. "Ikuþaka tīmiamarīñāre, rōmimarijāteoka Maiþamakire nare jā'meyu", ãrīwārūþbeyuka yi'i. I'suþaka simako'omakaja Jesúre yire jeyobaarijayuaþi yiþupajoaikakaka wājiroka mijare yibojaerā baayu. Suþa imarī yire mijā ã'mitiriþearika yiþayayu. ²⁶ "Cristore mijā

* 7:22 Esclavos

yi'yuapi ãrïwa'ri ba'itakaja jiamarïapi mijare nabaata'arijayua simamaka rõmimarïa mijä ima upakaja mijä imarijarijikareka jia sime", ñarïþupajoayu. ²⁷ "Rõmie'etika imarä, mijä rõmia mijä ja'ata'si. Rõmimarïa imarä rõmie'erika þakataþekaja mijä imabe", mijare ñañu. ²⁸ I'supaka ñañua simako'omakaja ï'rïka ïmiriji rõmie'erika yaþajikite rõmie'ejïka marä imabeyua. I'supakajaoka tñimiaririyapäiko, ba'iaja baawa'rimarïa kotñimiariräñu. Ka'wisika jüarijayurä maime maekaka. I'supaka simamaka rõmika jaritikarä, tñimiaika jaritikaräro'si ka'wisibaji simaräñu. I'supaka mijaro'si sima'si ãrïwa'ri "Rõmimarïaja mijä imarijarijikareka jia sime", ãrïwa'ri i'supaka mijare yibojayu.

²⁹ Mija ã'mitiþe yijeyomarä. "No'oþirämarïaja sajariwa'yu õ'õrä maima þurirükia. Supa imarï aþeakaka þupajoatiyabekaja Cristorika maba'iraberijariye'e", ãrïwa'ri ikupaka mijare yibojayu: Rõmika imarä rõmimarïrä upakaja kirika mijä ba'iraberijape. ³⁰ Ba'iaja þupayurä, ba'iaja mijä þupayu takaja þupajoabekaja mijä imabe. Jijimaka imaräoka, jijimaka imarikatakaja mijä þuparibekaja mijä imabe. I'supakajaoka waruaka rïkimaka waþaþirijayurä, sarekaja þuparibekaja mijä imabe, "Õ'õrä ñoaka õnia imarükimarïrä maime", ãrïþupajoawärürä imarï. ³¹ "Maekaka ritaja mabaarijayua, ritaja ima maikaoka imajiparükimarïa sime", ãñurä imarï, sareka þupajoatiyabekaja maimaye'e.

³² Ba'iaja mijä þuparirika yiyaþabeyu. Maiþamakirika ba'irabeiki þuri rõmimarïka imarï, Jesûre yaþaikakaka takaja þupayuka. ³³ Rõmika imaki þuri kirümure jia jijimaka kika imaeerä jia koka imarikakaka þupajoarijayuka. ³⁴ Íakõrï je'e, ikupaka sime kiro'si: Tuparäte yaþaika upakaja, supabatirä kirümure yaþaika upakajaoka þupajoarijayuka kime. I'supakajaoka sime rõmijäro'si. Tñimamarïrä maiþamaki Jesucristorika ba'iraberika þupajoairä, "Ritaja kiro'si yija baarijayua ïatirä jijimaka Cristore imarü", ãrïrika þupajoarijayurä. Tñimairä þuri natñimiaräte jia jijimaka imaeerä nimarükiaakaoka þupajoarijayurä.

³⁵ "Mija tñimaria'si, i'supakajaoka mijä rõmie'ea'si", mijare ãribeyuki yi'i. Tuparäte yaþaika upakaja jia mijä imarika yaþawa'ri i'supaka mijare ñañu, aþerõ'õrä mijä þupajoakoreka.

³⁶ Bikijaräja kirümuro'si kijaiþäälikakote ï'rïkate e'ebeyua simamaka, "Koþakaja þakiako kojayu mae, kore ye'eþaye'e", ãrïþupajoawa'ri kore ke'ejïka marä imabeyua. ³⁷ Aþika þuri kiþupaka kire ãñu upakaja rõmimarïaja kimajïka marä imabeyua. Maki jâjiaþi kire jâ'meberijïki imarï, kiyaþaika upakaja jo'ribekaja kimarü ãrïwa'ri. Supabatiräoka

rōmimarīja imarika rakaje pāwārūtirā i'supaka kimajīka jia sime. ³⁸ I'supaka simamaka kirūmuro'si imatikakore e'eiki puri jia baaiki. I'supaka simako'omakaja rōmimarīja imarika pūpajoaiki imaki satērīwa'ribaji jia pūpajoaiki.

³⁹ Tīmiaika jaritikako kotīmite ūnia imañujukā'āja aþikaka imaberijīko. Kotīmite reyajīka be'erō'ōpi puri, aþika Jesúre yi'yukakajaoka kotīmiarijīkareka jia sime. ⁴⁰ I'supaka simako'omakaja aþikate tūmiaririka pūpajoabekaja koimajīka jiibaji koimajīnū yireka. Yi'ioka Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi i'supaka ārīrijiyuka.

8

Aþerāte jia imarūkia pūpajoabekaja, "Dakoa jājibaarika imabeyua yijaro'si", āþaraka ba'iaja aþerāte mijā baarūjea'si

¹ Waþuju imaja jērāka jiyipūpayeewa'ri wa'iro'si ri'ia sawājitāji jī'aika uþaka napārīrijayuakaka þaperapi yire mijā jērīþūaraþaka mijare yibojaerā baayu mae. "Waþuju napūpajoaika uþakaja nabaaeka sime", ārīwārūirā maime. I'supaka simako'omakaja "Aþerāte tērīwa'ribaji ūñurā yija puri", ārīkopeirā mijā ime. I'supaka pūpajoabekaja, jia wayuñabu'abaraka majeyobaabu'arijariye'e. ² "Jia dakoa jariwa'ririmarīja ūñipūairā jaritikarā yija ime", āþaraka waþuju jaiirā jia ūñipūabeyurā imarā rupu. ³ Aþerā puri, jījimakaþi Tuþarāte noñua imarī, "Yirirā nime", kēñurā nime.

⁴ "Waþuju imaja jērāka jiyipūpayebaraka wa'iro'si ri'ia naji'aekakaka maba'ajīka", mijā ãñuakaka mijare yibojaerā baayu mae. "Waþuju imaja jiyipūpaka noñua ūñimarīja sime. Tuþarā ūñikaja imaki imatiyaiki", ārīwārūirā maime. ⁵ Waþuju imaja jiyipūpayeerimaja puri "Wejepemarā ūika, ka'iarā ima oka majiyipūpayeerūkia sime", narīþupajoakoþeyu. Rita nañu, rīkimakaja sime waþuju imaja najiyipūpayeekopeika. ⁶ I'supaka napūpajoaika simako'omakaja, "Maþaki Tuþarā ūñikaja imaki majiyipūpayeetiyarūkika. Ritaja po'ijiaekaki imarī, kiyaþaika uþakaja mabaaerā mare kiþo'ijiaeka. I'supaka simamaka Jesucristo ūñikaja kime Maiþamaki. Ikiþi ārīwa'ri ritaja jia wejea Tuþarāte baaeka. Supabatirā ikiþi ārīwa'ri ūñia imajiparika maro'si ima", ārīþupajoairā maime.

⁷ I'supaka maþupajoako'omakaja aþerimarā Jesúre yi'yurā imariþotojo jia sakaka ūñipaþu'abeyukajirā. Jesúre yi'yurā nimaerā baaeka ruþubajirā waþuju imaja jērāka najiyipūpayeeka. "Po'imaja baarirata sime", ārīwārūbeyurā nime rupu. Supa imarī tuþarareka je'awa'ri "Ba'arika napāñakoþeka mirāka yija ba'aika sajiyipūpayeewa'ri yija baayu", narīþupajoayu. I'supaka pūpajoawa'ri sanaba'akoþeika "Kire yi'ririþa'ataiki uþaka yibaayu

Tuparāte ūamaka", ãñurā najayu. ⁸ I'supaka simako'omakaja ba'irijia maba'aika, maba'abeyuaoka imatiyabeyua sime Tuparāro'si. "Samaba'abesarakareka Tuparāte mare wayuñarāñu", ãrīrika puri imabeyua. I'supakajaoka "Samaba'ararakareka jijimaka Tuparāte maka imarāñu je'e", ãñaokaro'simarāoka sime. ⁹ "Dakoa mare jājibaabeyua", ãñurā mijā imako'omakaja mijā yapaika upakaja imarika mijā rakajebe. I'supaka mijā imamaka jia Tuparāte yi'riwaþu'abeyukajirāte ūajikareka, mijā ima upakaja nabaajīñu je'e. "Tuparāreka jia sime, jiamarā sime je'e", ãrīwārūbeyurā nimamaka ba'iaja nare mijā baaruþutaika. ¹⁰ Ikuþaka sime: Jia õrīwārūirā imawa'ri "Waþuju imaja jērākaro'siji ri'ia naþākopeka mirāka samaba'aye'e", ãrīwa'ri ba'arī sajiyilþuþayeeriwi'iarāñu mijā kākayu. I'supaka samija ba'amaka ūawa'ri, "Naba'aika upakaja sayiba'arāñu yiro'sioka", jia Tuparāte yi'riwaþu'abeyukajikate ãrīrāñu kiro'si. ¹¹ I'supaka simamaka "Waþuju imajaro'si ri'ia naþākopeka mirāka maba'ajīka marā imabeyua", ãrīwa'ri, mijā ba'amaka ūatirāñu, jia Tuparāte yi'riwaþu'abeyukajikate saba'awa'ri ba'iaja kibaape'ayu ate. "Jia õrīwārūirā yija", ãñurā imariþotojo mijā jeyomakiro'si ba'iaja kibaika waþa Cristore reyañika simako'omakaja ba'iaja kire mijā baaruþutayu. I'supaka baawa'ri Cristore kiyi'rikopeika ja'atatirā mamari kimaeka mijirāja kijayua ba'itakaja sime. ¹² I'supaka baawa'ri ba'iaja Jesucristore yi'yurāte mijā baaruþutayu. "I'supaka yija baamaka, ba'iaja yijaro'si simarāñu", ãrīwārūriþotojo, i'supaka mijā baaika ūatirā i'supakajaoka aþerāte baayu. I'supaka mijā baaika naro'si takajamarā ba'iaja ima. "Yirirāte ba'iaja nabaika simamaka, i'supakajaoka yire nabaayu", mijareka Cristore ãrīþuþajoayu. ¹³ Suþa imari ikuþaka mijare ñaÑu: "Ritaja yibaajīka ūaji'atirā yibaika upakaja baawa'ri ba'iaja aþikate jūaa'si ãrīwa'ri i'supaka yibaaberijīñu."

9

"Apóstolmarīka Pablotē ime", ãrīkarāte "Ikuþaka sime", Pablotē ãrīka

¹ Ritaja Tuparāte mare jājibaabeyua yibaajīkareka, marā imabeyua. ¿Apóstolmarīka ñime bai je'e? ¿I'supakajaoka maiþamaki Jesúre ūaeka mirāmarīka ñime bai je'e? I'supakajaoka aþea, "Pablotē wārōmaka ã'mitiritirā Jesúre mayi'riü'muraþe", ¿mija ãrīþeyu bai?* ² "Apóstolmarīka Pablotē ime", aþerāte ãrīko'omakaja mijareka puri i'supaka

* **9:1** Pablo está afirmando que él es apóstol. Algunos en Corinto, por alegar que Pablo no era un apóstol, no prestaron atención a sus instrucciones y enseñanzas.

puþajoarika imabeyua je'e. Yiwärõrapaka ã'mitiritirã Jesúre mijā yi'rapaka simamaka, "Cristo þüatarimaki kime Pablo", ãñurã mijā puri.

³⁻⁴ Po'imajare yire kẽrãjaimaka ã'mitiritirã ikuþaka nare yiyi'yú: Apóstolrãka yija imakaka mijā puþajoabe. Mijare wärõrimaja yija imamaka, yijare mijā ji'aika, okoa yijare mijā sñaika e'etoririmaja yija ima mijā õñu. ⁵⁻⁶ Mia, apóstolrãka, Pedro, Jesús be'erõ'õkarã narõmiaþitityika Jesúre yi'yurâte turirijayu þoto nare jeyobaarükirã. Suþa imarí ritaja nare mijā jeyobaika upakajaoka mijā baarükirã yija ime. Apóstolrãka imarí, mijare yija wärõko'omakaja ȝyijare ruku mijā jeyobaaberijíñu bai je'e? I'suþaka simako'omakaja, Bernabéka ba'irabetirã yija yaþaika yija tõporijayu. ⁷ Mija õpe. Waþa tõpoirã nime surararãka. I'suþakajaoka, iyaka ôteiki sarikayu þoto ȝkäkaerãmarĩa sakiöteyu bai je'e? Aþea mia: Oveja ñarirírimaji süþeokoa kibikerijayu þoto ȝsukuberijíki bai je'e mijareka? ⁸⁻⁹ I'suþakamarĩa sime, maba'irabeikapí ãriwa'ri sawaþa matõþoyu. Yija takajamarĩa imarã i'suþaka ãñurã. Tuparãrika bojariroka o'oeka þüñurãoka i'suþakaja sabojayu. Tuparã ikuþaka Moisés imaeakakite kio'orûjeka: "Trigo yaþea wa'ibikirawëko rí'kati'baaurirãka 'Sakaka kũþají kiba'arú', ãriwa'ri kiômea mijā pi'þea'si", ãriwa'ri sabojayu Tuparã oka þüñurã. "Wa'ibikirawëko takaja jia kimarú", ãriwa'rimarĩa i'suþaka Tuparâte bojaeka. ¹⁰ Po'imajaro'si þariji puþajoawa'ri i'suþaka Tuparâte bojaeka. Æ'mitirikõrõ je'e: Rioa ba'iraberimaja, suþabatirã trigo yaþea ka'rерimajaoka "Sakaka kũþají yitõþoye'e yiro'sioka", ãriþuþajoawa'ri sanaba'irabeyu. ¹¹ Suþa imarí Tuparãrika mijare wärõú'muraþparã imarí, "Mare najeyobaarú", mijareka yija ãriþuþajoaika, ȝjiamarĩa sime bai je'e? ¹² Aþerã Jesucristorika wärõrimajare "Mare wärõrimaja nimarú", ãriwa'ri "Nare majeyobaaerã", ãriþuþajoairã mijā ime. I'suþaka mijā puþajoaika simamaka, "Mamarítaka mare wärõú'muraþparã nime Pabloraþka. Suþa simamaka nare majeyobaatiyaye'e", aþerâte têriwa'ribaji yijareka mijā ãriþuþajoatiyarükirã yija ime. I'suþaka simamaka "Yijare mijā jeyobaabe", mijare yija ãriþika, jia simakopeyu.

I'suþaka simako'omakaja, mijare yija jẽñeberape. "Niñerú tõþoerã Pabloraþkare Jesúrika bojariroka wärõyu", po'imajare ãriþuþajoarikareka yija wärõika na'mitiriþeberijáæeka. Suþa imarí ríkimakaja yija yaþaika imako'omakaja sarakajeþpääwa'ri mijare yija jẽñeberape. ¹³ Tuparâte jiyiþuþaka õriþiwi'iarã wa'iro'sia po'imajare kiro'si tarijayu. Sajäätirã kiro'si najoeijirijayuakaja torã ba'iraberimajare ba'arijayua jia õñurã mijā ime. Bikijarãja "Yire najoeijirákakaka

naba'arāñu", Tuparāte ãrīka. ¹⁴ I'supakaja sime Jesúrika bojariroka wārōrimajaro'si. Maīpamaki Jesúre ãrīka "Nawārōeka wāpa kopakaja nare jeyobaarūkirā nime naka wārūekarā." ¹⁵ "Tuparā pūatairāre majeyobaaye'e", ãrīka simako'omakaja ī'rākurioka mijare yijēñeberape. Yiwārōriwāpa mijare jēñebejuka imarī, kēsia yijīrīkopejīka marā imabeyua yiro'si. Ikupaka mijaro'si yo'oika "Yire mijā ījibe", ãrīwa'rimarā sayo'oyu. "Wāpamarāja Jesúrika bojariroka yibojataparijayu", ãrīwa'ri jījimaka ñime.

¹⁶ I'supaka pupajoaiki imariþotojo Jesúrika bojariroka po'imajare wārōiki imarī, "Jiitaki ñime", ñarīpupajoabeyu. Kirika yibojataþaerā Jesucristore pūatariki imarī, yire kijā'meka upakaja baarijarirūkika ñime. Po'imajare kirika yiwārōberirkareka yire kijā'meka upaka baabeyuka ñimajīñu. ¹⁷ Ñoñu upakaja pupajoatirā yiwārōrikareka þuri, "Sawaþa yire nijirū", ñarījāäeka. I'supakamarā sime. Cristore yire jā'meka upakaja baaiki imarī, aþerāte yiwārōrijayu. Supa imarī yire najeyobaamaka, supabatirā najeyobaaberikopemakaoka nare yiwārōrijarirāñu. ¹⁸ Ikupaka sime yiro'si: Sawaþa tōþorikopakaja, "Kire ã'mitiriþeairāre Tuparāte tāärū", ãþaraka yiwārōyu. Supa imarī mijare yiwārōika waþa yiwapajēñeþīka simako'omakaja mijare yiwapajēñeberape. I'supaka baaiki imarī, jījimaka ñime.

¹⁹ Supa imarī yire nawapaijibeyua simamaka marākā'ā baatirā po'imajare yire jā'mewārübeyu. I'supaka simako'omakaja jia þuþaiki imarī, "Rīkimabaji po'imaja Jesucristore na'mitiriþeairajarirū", ãrīwa'ri i'supaka yibaayu. ²⁰ Mija īabe: Judiotatarāka ñima þoto, nima upakaja ñimarijayu. I'supaka ñimamaka "Jesúrika bojariroka nare yibojarāka þoto yire ã'mitiriþe'yorimarāja, sanayi'rirū", ãrīwa'ri i'supaka ñimarijayu. I'supakajaoka Moisés imaekakite jā'meka yi'yurāka ñima þoto nuþakaja ñimarijayu. I'siakaka yi'riberirūkika imariþotojo Jesúre na'mitiriþearika yapaþa'ri, i'supaka yibaayu. ²¹ Judiotatamarārā imarī Moisére jā'meka ðrībeyurāte Jesúrika bojariroka yibojarajayu. Naka ñima nuþakaja baariþotojo, Tuparāte ñamaka ba'ia baabekaja, Jesucristore yapaika upakaja yibaarijayu "Jia Jesucristore nayi'rirū", ãrīwa'ri. ²² Jia Tuparārika ðrīwaþu'aberiwa'ri "Iroka takāpi imawa'ri jia kika maimajīñu je'e", ãñurāka ñima þoto, nuþakaja ñimarijayu. Ritaja najajibaakakaka niaika wājítāji baabeyuka yi'i. Jia naka ñimamaka, yiwārōika ã'mitiritirā "Jiibaji Jesucristore na'mitiriþeairū", ãrīwa'ri i'supaka naka ñimarijayu. Po'imaja aþetatarāka ñima þoto nuþakaja ñimarijayu. I'supaka yibaarijayu "Kire ã'mitiriþeairāte Jesúre tāärāñu", ãrīwa'ri yiwārōika ã'mitiritirā ī'rārimarāre kire yi'yaokaro'si.

23 "Kire ã'mitiripëairâte Jesûre tâärâñu", ãñuakaka þo'imajare ã'mitiripataokaro'si i'siakaka yiba'irabeyu. "Naپitiyika yijare jia Tuparâtebaarû", ãriwa'ri i'supaka yibaarijau.

24 "Tuparâ þõ'irâ jia yija tôporâñu", ãriwa'ri kiyapaika upakaja baabaraka mijia imarijaþe. Æ'mitirikõrî je'e. Rîrîrika þo'imajare koyu þoto, rîkumarâja nîme rîrîrimaja. Nakaki ã'rîkaja imaki têrîrukika. Iki imaki jâjia rîrîtirâ aperâte ruþubajirâ eyaiki imarî, sawapa tôþoiki. Mamarî eyaü'muiki upaka jia okajâjiapi Tuparâte yapaika upakaja baabaraka mijia imabe. 25 Narîrîrâ baaika ruþu "Aperâte yitêrîye'e", ãriwa'ri ï'rârîmi upakaja narîrîkoririjau. Rîrîkoparaka ka'wisitaka najûayu sawapa tôþoerâ. Suþa imarî rîþparaka têñukate þûñuakaka kîkeka bu'ya nijiyu kirupuko'arâ tuaokaro'si. Pûñuakaka imarî, ñoaka imarûkamarâ sime. I'supakamarâ sime maro'si þuri. Sawapa imajiparûkia mo'abaraka maimarijau. 26 "Ikupaka yibaarika Tuparâte yapayu", ãriþupajoawârûtirâ Tuparârika yiba'irabeyu. ï'rîka waþuju rîrîkopeiki upakamarâ yibaayu. Aþea ïakõrî je'e. ï'rîkaka yitutebu'ajîka þoto, waþuju kotorõ'ðrâja tuteberijîki yi'i. "Ikupaka Tuparâte yapayu", ãriwârûtirâ kirika yiba'irabeyu. 27 I'supaka ñimarijau nare yiwârõeka be'erõ'ð i'yoa yiþo'ia yibaakoreka. Suþa imarî "Jia Tuparârika yiba'iraberû", ãriwa'ri ka'wisijûariþotojo yirakajeþâãrijau. Jia kirika yiba'irabeika waþa kipõ'irâ yitõþoye'e ãriwa'ri.

10

Bikija judiotatarâte baaeka majaroka õñurâ imarî, nupakamarâ maimaye'e Tuparâteyi'riwa'ri

¹ Mija ã'mitipe yija jeyomarâ. Bikija judiotatarâ ñekiarâ imaekarâ majaroka mijia ye'kariria'si. Nimaupatiji oko ûmakakarokapi* Tuparâte nare ruþutawa'rika. Suþabatirâ Egiptoka'iakarâre ruþparaka Okojûaka wâmeika riapakiaka û'þuaþi natêrîwaata'yaokaro'si nare kijeyobaaeka. ² I'supaka Riapakiaka Okojûaka wâmeika têrîwaata'riwa'ri, oko ûmakakarokapi turitaþawa'ri Moiséte bojaeka ã'mitiripëairâ najarika. Cristore yi'riwa'ri ruþuko'a majûjerûjeika upakaja naro'si simaeka. ³ Suþabatirâ ïmipi Tuparâte ña'atarijarika manâ nimarakamakiji naba'arijarika. ⁴ I'sia be'erõ'ð okoa nare jitomaka, ãta watopekapî Tuparâte okoa jururûjeka sanukuokaro'si. Sukutirâ, natârîka. ãta watopekapî okoa juruika takajamarâ nare tâäeka. Kire jêrâko'abeyurâ nimako'omakaja na'yu upakaja Cristore nare ïarîrîka imarî,

* **10:1** En el desierto Dios guió a los Israelitas durante el día mediante una columna de nube. Véase Éxodo 13.21, 14.19-22

ikiji i'suþaka naro'si baaþikaki. Íakõrõ je'e: I'sia ãta uþaka Cristore imaeka. ⁵ Tuþarã ï'ríkaja kibaawârûikaþi ba'arika, okoa nare kijika simako'omakaja ríkimarãja Tuþarâte yaþaeka uþaka nabaaberika. Ba'ija nabaarijarika simamaka, jíjimaka Tuþarâte naka imaberika. Suþa imarõ kire nayi'riberika pi'iwa'ri þo'imajamatorã nareyarijarika.

⁶ "I'suþaka yija ñekiarâre jüaeka", ãrïwârûriþotojo nabaaeka uþaka baabekaja maimaye'e. ⁷ Suþa imarõ waþuju imaja jérâka ï'rârimarã yija ñekiarâre jiyipuþayeeaka uþaka mijia baa'si. Ritaja nimarijarika mirâkakaka Tuþarã majaroþûñurã ikuþaka sabojayu: "Waþuju imaja jiyipuþayeebaraka, ukurûkia ukuwejabiparaka, ba'abaraka nimaeka. Suþabatirã ba'ija baawâ'imaparaka nabayatâäeka", ãrïwa'ri sabojayu. ⁸ I'suþaka baawa'ri ïmirîja römijäþitityika ba'ija baawâ'imaparaka nimaeka. Sapi ãrïwa'ri 23,000 rakamarã ï'rârimiji nareyapataeka. I'suþaka najüaeka õñurã imarõ nabaaeka uþaka baabekaja maimaye'e. ⁹ Ika ruþubajirã, ba'ija nabaarijarika simako'omakaja "Maiþamakite ba'ija mare baabeserâñu", ãrïwa'ri ï'rârimarã yija ñekiarâre baaeka uþaka mabaaberiere'e. I'suþaka ba'ija nabaaeka ïawa'ri ãñaka naþð'irã kiþûataeka sapi ï'rârimarâre jïñaokaro'si. ¹⁰ Ikuþaka sime aþea ïakõrõ je'e: Niþamaki kimaerã Tuþarâte wâ'maekakire nakérâjaika ï'rârimarã. "Moisére kiwâ'maberiri imakoþeraþe Tuþarã", ãrïwa'ri ba'ija nabaariþpareaja ï'rïka ángel Tuþarâte pûataeka nare kiriataokaro'si. I'suþaka najüaeka simamaka nabaaeka uþaka baabekaja mijia imabe.

¹¹ Ritaja yija ñekiarâro'si simaeka uþakaja o'oeka sime Tuþarã oka þûñurã. Wejetiyia eyaerã baawa'ri i'suþakajaoka maro'si sime ika majaroka. I'suþaka najüaeka õritirã, nabaaeka uþaka ba'ija mabaakoreka kiriþûñurã o'oeka sime. ¹² Suþa imarõ "Tuþarâte yi'ririkakaka jia õritirã imarõ, ba'ija mabaabeyu", ãrïriþotojo ba'ija baarika marakajejïnu. ¹³ Suþa imarõ "Ba'ija baarika yijare jitoika uþaka jüabeyurã je'e aþerã", mijia ãrïþuþajoaika, ritamarã sime. I'suþakajaoka sime aþerâro'sioka. Mijare kërika uþakaja jeyobaarûkika kime Tuþarã. Suþa imarõ "Ba'ija baarika yijare jitoika", ãrïþuþajoariþotojo, mijia þuþaka mijare ãñu uþaka baabekaja mijia imawârûrijayu. Ba'ija baarika mijare jitokoþerâka þoto kirika Tuþarâte mijare ja'atarâñu. I'suþaka kibaamaka samija rakajepâârâñu.

¹⁴ Suþa imarõ ikuþaka mijare ñañu yijeyomarã. Ba'ija waþuju imaja jérâka þo'imajare jiyipuþaka õñua ïþeþabekaja mijia imabe. ¹⁵ Jia õriþuþakirã imarõ, "Rita Pablote mare bojayu", ãrïþuþajoawârûirã mijia ime. ¹⁶ Piþia Jesúre ba'ækakaka þuþajoabaraka maba'arâka þoto, "Yiriwea sime

iyaokoa", āparaka maro'si kija'ataeka simamaka iyaokoa maþibaukurijayu. Suþa imarõ sukuerã baaeka, "Jia mibaayu Jesùs. Ba'iaja yija baaika waþaþirã yijaro'si mireyaeka", ãñaokaro'si marẽþirijayu. I'suþaka mabaaika simamaka "Kirirã maime", maririjayu. Suþabatirã "Yiþo'ia sime þan", ãrïwa'ri maro'si sakija'ataeka simamaka, saþibaba'aerã baaeka, "Yapua tetaekarã Jesúre maro'si reyaþikatatarã maime", mañu. ¹⁷ Jesúrirã maima simamaka ï'râtokakaja þan maþibaba'arijayu. I'suþaka mabaaika simamaka, rïkimarã imariþotojo Tuparãka ï'rïka ta'iaräja imarã maime.

¹⁸ Israel ka'iakarãre baarijayua þuþajoikõrõ je'e. Wa'iro'si ri'ia Tuparâte najoeþirijayuakaja kûþají naba'arijayu. I'suþaka ba'airã imarõ ï'rïka uþakaja Tuparâte jiyiþuþayeeirã nime. ¹⁹ I'suþaka simako'omakaja "Waþuju imaja jëräka þo'imajare baaeka simamaka, wa'iro'si ri'itakaja sanijirijayu, imatiyabeyua sime", ãrïwa'ri i'suþaka mijare ñaÑu. ²⁰ Ikuþaka simatiyayu mijare yibojaika: Tuparâte ðrïbeyurã waþuju imajaro'si ri'ia naþääika þoto Satanárika ima jiyiþuþayeewa'ri suþa nabaayu. Suþa imarõ i'suþaka baairãka jeyoaparaka mijra ba'aika þoto Tuparâte jiyiþuþayerikoþakaja, Satanárika ima jiyiþuþaka mijra ðñu. Suþa imarõ i'suþaka mijra baaika yiyapabeyu. ²¹ Maiþamaki Cristore reyaekakaka þuþajoawa'ri iyaokoa þibaukubaraka, þan þibaba'abbaraka imarijayurã maime kirirã imarõ. I'suþaka imarã imarõ, waþuju imaja jiyiþuþayereriwi'irã ba'rika naþääikakaka ba'abekaja, ukubekajaoka mijra imabe Satanárika imapiþiyika mijra jeyoarikoreka.

²² "Yirirã imariþotojo ba'iräka najeyoarijayu", ãrïwa'ri Maiþamakire boebarirüþebekaja maimaye'e. Kire têrïwa'ribaji baawärüþbeyurã imarõ ba'iaja mijare kibaarükiareka târïwärübesarãñurã mijra ime.

Aþeräoka jia nimaokaro'si maro'si wäjtäji takaja þuþajoabekaja maimaye'e

²³ Mia je'e, ikuþaka imaja yi'yurã mijra ime: "Tuparâreka marã imabeyua yijaro'si yija yaþaika uþakaja baarika", ãrïwa'ri mijra bojayu. I'suþaka maþuþaka mare ãñua simako'omakaja ritaja mabaariyaþaika mare jeyobaabeyua sime. I'suþakajaoka Tuparâte yaþaika baairã majayaokaro'si ritaja mabaariyaþaika mabaajïka þoto mare jeyobaabeyua sime. ²⁴ Suþa imarõ jia maimarükitakaja þuþajoabekaja aþerâte jia imaokaro'si nare jeyobaarikaoka maþuþajoaye'e.

²⁵⁻²⁶ Mia, ika ka'iareka ima ritaja Tuparâte þo'ijiaeka sima imarõ dika jariwa'ririmariðaja kirika oyiaja sime. Saþi ãrïwa'ri ritaja maba'aika jia oyiaja ima. I'suþaka simamaka wa'iro'si ri'ia aþea ritaja nawawaþaþirõ'õ "¿Waþuju imaja

jiyipupayeeriwi'ikakamarī bai sime?", ãrīwa'ri jērīabekaja sawapañjitirā, mijā yo'aba'abe.

²⁷ Jesúre yi'ribeyuka, "Yipō'irā mijā ba'arape", ãrīwa'ri, mijare kibojarāka, mijā a'rirāka, kiruputaba'arāka upakaja kire yi'ribi'abekaja mijā ba'abe. Supabatirā "¿No'okaka sime ika ri'ia?", ãparaka jērīabekaja samija ba'abe. ²⁸ Supa simako'omakaja "Wapuju imaro'si napāāika mirāka simamaka ba'iaja sime je'e apeyari", īrīkate mijare ãrīrākareka, kire wayuīawa'ri, mijā ba'a'si. Isupaka mijā baamaka ki-wayuipi'ribesarāñu. ²⁹⁻³⁰ "Ritaja ba'arika oyajā sime", mijā ãñua simako'omakaja, "Samija ba'a'si", ãñukate ba'iaja puparia'si", ãrīwa'ri i'supaka mijare ñañu.

Mija ã'mitiþe. "Ritaja maba'aika marā imabeyua", ãñuka imarī, aperāte ba'iaja baawa'rimarīa sayiba'aika imarī, ðdako baaerā ī'rārimarā jajairipareaja sayiba'aja'atajīñu je'e? Supabatirā ba'aerā baaeka "Jia mibaayu Tuþarā", ñarīrijayua simamaka ba'iaja yireka jairijaririka imabeyua. ³¹ Ikuþaka simatiyayu mijā ñabe. Ritaja maba'aika rakakaja, maba'abeyu þotooka, mukurijayu rakakaja, i'supakajaoka ritaja mabaarijayu rakakaja, Tuþarāte yapaika upaka oyajā mabaarijariye'e þo'imajare jiyipupaka kire ðñaokaro'si. ³² Supa imarī "Jia Jesucristore nayi'rīrū", ãrīwa'ri judíotatarā, judíotatamarīrāoka, aperā Jesúre yi'yurāre ba'iaja mijā baaruþutakoreka, jia mijā pupajoabe. ³³ Yi'i þuri ikuþaka pupajoaiki: Ritaja yibaaika jijimakapi þo'imajare ñarika yiyaþayu. Supa imarī ñimarūkia takaja yiþuparibeyu. "Jesúre ã'mitiriþēawa'ri jia þo'imajare imarū", ãrīwa'ri, ba'iaja imarika tiybeyurð'orā na'rīrūkia imakopeikareka Tuþarāte nare tārika yiyaþayu.

11

¹ Jesúre wā'maekaki imarī kire ã'mitiriþēawa'ri kimaeka upakaja yibaayu yiro'si. Supa imarī yibaaika upakaja mijā baabe mijaro'sioka.

"Marērīrijayu þoto ikuþaka rōmijāte baajīka jia sime", ãñua

² Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Mijare yiwārðrapaka upakaja baarijayurā mijā ime. Supa imarī samija ye'kariribeyua simamaka jijimaka ñime. ³ Aþea ikuþaka ima mijā ðrīrika yiyaþayu. Ímirīja ruþuko'amaki kime Jesú. Isupakajaoka rōmijāro'si nime natīmiarā. Isupakajaoka Jesú ruþuko'amaki kime Tuþarā. ⁴ Narērīwi'iarā Tuþarāte najaika þoto, kirika kiro'si bojaljibaraka sayapāiaþi naruþuko'arā ja'apeabekaja ñimirījare jairijayu. Írīka þuri kiruþuko'a kija'apearikareka "Yiruþuko'amakimarīka kime Cristo", ãñu upaka kire jiyipupayeebeyuka upaka kibaayu. ⁵ Rōmijā þuri, Tuþarāte

jaibaraka, kirika bojariroka kiro'si bojažibarakaoka, naruþuko'arā sayapāiapī ja'aþeaeka imarükirā nime. Rōmo koruþuko'arā ja'aþeabeyuko þuri kotīmite jiyipuþaka ðrbeyuko uþaka kobaayu. Koruþua wi'eþatekako uþaka i'yoa imako. ⁶ I'suþaka simamaka koruþuko'arā ja'aþearika yaþabeyuko þuri, sarekaja koruþua kowi'eþataþarū. Saþi ãriwa'ri "Jiamarĩa yiro'si sime", ãñuko imarĩ, koruþuko'arā koja'aþearū. ⁷ I'suþaka simako'omakaja narẽr̄iwi'iarā Tuparāte najairāka þoto ïmir̄ija þuri naruþuko'arā ja'aþearükimarĩrā imarā Tuparāte kirika uþakaja kiþo'ijiaeka maimamaka. I'suþaka mare kibaaeka simamaka "Ritaja jia baaiki Tuparā", mañu. I'suþakajaoka ïmir̄jika r̄umu imarĩ, koruþuko'arā ja'aþeaiko koime "Kore imaruþutarimaji kotīmite ime", mañaokaro'si. ⁸ Ikuþaka sime: ïmir̄jire Tuparāte þo'ijiaeka þoto rōmo yatawi'iü'apimarĩa kire kiþo'ijiaeka. Rōmore þuri ïmir̄ji yatawi'iü'a e'etatirā kiþo'ijiaeka. ⁹ Suþa imarĩ, ïmir̄jite jeyomarĩ imamaka, ïawa'ri rōmore Tuparāte þo'ijiaeka. Rōmore, jeyomarĩ imamaka, ïawa'rimarĩa. ¹⁰ Suþa imarĩ "Yijare imaruþtarimaja imarĩ, yija rupuko'amarã nime yija jeyomarã", ãriwa'ri naruþuko'arā ja'aþeatirā, narẽr̄iwi'iarā najaika þoto jia sime rōmijāro'si. Suþabatirā i'suþaka nabaamaka ïawa'ri "Jia sime", ángelrākare ãñaokaro'si, naruþuko'arā rōmijāre ja'aþearū. ¹¹ I'suþaka simako'omakaja, maiþamaki Jesucristore yi'yurā imarĩ, rōmijā naro'siji, ïmir̄ija naro'sijioka imaberijirā. Í'rātiji þuþariwa'ri jeyoaparaka imarükirā maime. ¹² Á'mitirkõrī. ïmir̄ji yatawi'iü'api rōmore Tuparāte þo'ijiaeka. I'suþaka simako'omakaja rōmijāpi þo'ijiyurā maime. Í'parawā'taja Tuparāte þo'ijiaekarā oyiaja maime.

¹³ Jia þuþajoaeka mijia imabe. Rēr̄iwi'iarā sayapāia rupuko'arā ja'aþeabekaja Tuparāte kojaijika ȝyaje jia simajīnū je'e mijareka? Jēno'o jiamarĩa simajīnū. ¹⁴ Suþabatirāoka, "Rupua jí'lþeyurā watopekarā Í'r̄ika ïmir̄jite rupua jí'ljíka i'yoa simajīnū kiro'si", ãriþuþajoapatairā maime. ¹⁵ Rōmore þuri rupua ñoaka kojíl'maka jiyuriko kore maiyu. Suþa imarĩ rupua ñoaka jí'lwa'ri koruþuko'arā ja'aþeaiko koime. ¹⁶ Ika mijare yibojaika ã'mitiririyapaberiwa'ri "I'suþakamarĩa sime", Í'r̄rimarāre ãriþakareka ikuþaka nare ñarñrāñu: Yija uþaka aþea wejareka Jesûre ã'mitiripéabaraka imarā "Nare yija bojarijayua yi'riwa'ri Í'r̄atiji oyiaja simauþakaja sabaarijayurā nime", ãriwa'ri yibojayu.

"Jesûre þiyia ba'aeka uþaka ba'abaraka ba'iaja mijia baabu'arijayu", Pablote nare ãr̄ika

¹⁷ Mae ate ika mijaro'si yo'oyu: Tuparāte jiyipupayeeokaro'si rērītirā jia imarikopakaja ba'iaja mijā baabu'arijayua simamaka "Jia oyiaja baairā mijā ime", mijareka ñaribeyu. ¹⁸ "Narērīrijayu poto ūrātiji pūpajoaberīwa'ri ba'iaja naro'si simarijayu", nañua mijā majaroka ña'mitiyu. "Rita sime je'e aþeyari", ñaripupajaoayu. ¹⁹ Jia ūrātiji imabu'aberīwa'ri mijā pibikopejika marā imabeyua je'e. Mija rakakaja mijā ãrīpupajaoairoka õriwārūtirā, "I'rā nime wājia pūpajoatirā Tuparāte yapaika upakaja baairā", marīwārūyu. ²⁰ Jesúre piyia ba'aeka upaka rērītirā mijā ba'aika poto mijā wājitāji takaja pūpajoairā imarī, Maiþamakire jiyipupayeebeyurā upaka mijā baayu. ²¹ Íaikōrī je'e. Ba'arika mijā ba'aika poto wayuoka baairāte pibabekaja mijā ba'ayu "Yijarikaja sime", ãrīwa'ri. I'suþaka mijā baamaka, ba'arimariña imarāre kësirabarijayu. Aþerā puri jia rīkimaka ba'atirā, jījimakapī ukuwejabiririjayurā. ²² Jia sime bai je'e? Mijaro'siji ba'arika mijā yaþaye'e mijā wi'iarā a'ritirā mijā ba'abe. Aþerā jia ba'atōþobeyurāte Íaika wājitāji mijā ba'aika ba'iaja i'yoa nare mijā jūarūjeyu. Suþabatirā Jesúre ã'mitiripēairā nimako'omakaja nare ïariþe'yoirā upaka mijā baayu. I'suþaka mijā baaika õriwa'ri, "Jia baairā mijā ime", ¿mijare ñarīrāñu bai je'e? Jēno'o, jiamariña sime.

*Ikuþaka sime piyia Jesúre ba'aekakaka
(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25; Lc 22.14-20)*

²³ Maiþamakire yire wārōekakaka, koþakaja mijare yiwārōtirape. I'suþaka simako'omakaja mijare sayibojaerā baayu ate. Maiþamaki Jesúre nañi'aerā Judare bojajāäeka ñami, þan Jesúre e'erikaeka. ²⁴ Se'erikatirā, "Jia mibaayu Tuparā", kērīka. Sañakatarutirā ikuþaka kika wārūrimajare kērīka: "Ãja'a, mijā ba'abe. Ika sime yipo'ia. Mijaro'si yireyarāñu. Yireyarāka be'erō'õ mijaro'si yibaaeka mirāka mijā pūpajoabe. Yire pūpajoarija'ataberiwa'ri ikuþakaja rērībaraka samija ba'arijape", kika wārūrimajare kērīka. ²⁵ Naba'eka be'erō'õ i'suþakajaoka iyaokoko'a Jesúre e'erikaeka. Torajīrā ikuþaka nare kērīka: "Ãja'a, mijā ukube. Mijaro'si riwejurubaraka yireyarāñu. 'Kiriweapi ãrīwa'ri ikuþaka jia po'imajare yibaarāñu', Tuparāte ãrīka upakaja simarijarirāñu mae. Yireyarāka be'erō'õ mijaro'si yibaaeka mirāka pūpajoabaraka yire ye'kariþekaja ikuþaka rērītirā samija ukurijape", nare kērīka. ²⁶ Pan maba'arāka, iyaokoa mukurāka koþakaja maro'si Jesúre reyaeka. Maiþamakire etarākarō'õjirā jērāika, ikuþaka baawa'ri maro'si Jesúre reyaekakaka po'imajare mijā baabeayu.

Ikuþaka baatirā þiyia Maiþamakire ba'aekakaka maba'aye'e

²⁷ Ikuþaka simatiyayu: Jesúre ã'mitiriþēairāte wayuïabeyuka imariþotojo Maiþamakire þiyia ba'aeka uþaka kibaajïka, jiamaria baaiki kime. I'suþaka baaiki þuri maro'sitaka Maiþamakire riwejurubaraka reyaeka õriwärüberiwa'ri, ba'aja kibaayu. ²⁸ I'suþaka simamaka Maiþamakire þiyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka, ukuerā baaekaoka jia maþuþajoaye'e. "Cristorirāre wayuïabekaja ba'itakaja nare yibaayu", maþuþakaþi marijïkareka, ba'aja nare mabaarijayua maj'aatajïñu. ²⁹ Jesúrirāre wayuïabeyurā imariþotojo þan waþuju maba'amaka, iyaokoa mukumakaoka ba'aja Tuþarâte mare jūarüjeräñu. ³⁰ I'suþaka simamaka waþuju saba'aekarā rïkimarâja mijâ rüetaayu. I'suþaka imawa'ri ï'rârimarâre reyarijayu. ³¹ Maba'aerā baarâka ruþu maimakaka þuþajoatirâ aperâte mawayuïabeyua maj'aataye'e. I'suþaka mabaamaka sawaþa Tuþarâte mare waþajëñebesarâñu. ³² Maiþamakite ba'aja mare jūarüjeyu ate ba'aja mabaape'akoreka. I'suþaka baawa'ri kire yi'ribeyurâte ba'aja baarükirîmi seyarâka þoto naka ba'aja mare kijüarüjebesarâñu.

³³ Yijeyomarâ, Jesúre þiyia ba'aekakaka ba'aerâ baaeka mijâ rërîrâka, ï'rïka jariwa'ririmarâja ï'râtiji jajumarâja mijâ ba'abe. ³⁴ Mija wi'iaþi jia ña'þirika ba'atirâ rërîwi'iarâ mijâ a'þe kësia torâ mijare baakoreka. Rërîwi'iarâ mijâ ba'aika þuri jia mijâ ña'þiokaro'simarijâma ima. I'suþaka ï'râtiji jia jajumarâja mijâ ba'arâkareka ba'aja Tuþarâte mijare baabesâñu. Mija þo'irâ eyatirâ aþeakaka mijare yibojarâñu.

12

Jia kirika maba'irabewärüerâ Espíritu Santore mare ja'ataika

¹ Mae aþea þaperapi yire mijâ jëriþuataeka mijare yibojerâ baayu. Jia þuþajoabaraka Cristorika maba'irabewärüerâ Espíritu Santore mare ja'ataekakaka mijâ õririka yiþapayu yijeyomarâ.

² Jesúre mijâ yi'rîrâ baaeka ruþubajirâ, Satanârika þakiriroka yi'rira'akekarâ imarî, waþuju imaja jérâka jiyeka maka jaibeyua mijâ jiyiþuþayee. ³ Suþa imarî ikuþaka mijare yibojau'muyu: "Ba'aja Jesúre jüarû", ãrîbeyuka kime Espíritu Santore kireka ña'rîjäikamaki. Suþabatirâ Espíritu Santore jeyobaaikaþi takaja "Maiþamakitaki kime Jesú", ï'rîkate ãrîwärürijayu.

⁴ Cristorika ï'rîka uþakaja maba'irabewärüokaro'si kirika Espíritu Santore mare ja'atayu. Rakakaja

mabaarükia mare kija'ataika simako'omakaja Espíritu Santo ī'rīkaja imaki mare saja'atarimaji. ⁵ Tuþarāte yapaika upakaja Maiþamakirika maba'irabeyu. Rakakaja kirika maba'irabeika simako'omakaja Maiþamaki ī'rīkaro'siji maba'iraberijayu. ⁶ Kirika Tuþarāte mare ja'atayu, Jesúre yi'yurāte jia majeyobaaokaro'si. Marakakaja aþeba'ikaka kija'ataika imako'omakaja, Tuþarā ī'rīkaja i'supaka baaiki. ⁷⁻⁸ Ikuþaka Espíritu Santore rakakaja mare ja'ataeka majeyobaabu'awärūokaro'si: ī'rārimarāre "Jia þupajoatirā bojawärūirā nimarū", ãrīwa'ri noriþwärūokaro'si Espíritu Santore nare ja'atayu. Aþerā þuri Tuþarāte kirika jia nare ðriþapu'atarūjeyu, "Po'imajare sanabojawärūrū", ãrīwa'ri. ⁹ Aþerā imarā "Yija jēñeika upakaja Tuþarāte yi'ririjarirāñu", ãñurā. Jīñurāte natäawärūerā kirika Espíritu Santore ja'ataekarā nime aþerā. ¹⁰ Espíritu Santo kirikapi aþerāte jeyobaaiki maikoribeyua nabaabeawärūerā. Aþerā "Nare yibojaika ã'mitiritirā yiro'si bojawaþu'atarimaja nimarū", ãrīwa'ri kirika Espíritu Santore nare ja'atayu. Aþerā imarā, "Ī' kime Espíritu Santore jā'meikaþi jaiki. ī' þuri Satanárika ima kire jā'memaka i'supaka jaiki", naríwärūokaro'si Espíritu Santore nare jeyobaayu. Na'mitiribeyua aþerā oka imakopeikaja najaiwärūerā Espíritu Santore jeyobaayu aþerāte. I'supakajaoka na'mitiribeyua simako'omakaja aþerāte jaika upakaja nabojarikatawärūerā kijeyobaayu aþerāte. ¹¹ ī'rīkaja kime Espíritu Santo kirikapi mabaarijayu rakakaja mare ja'ataiki. Kiyaþaika upaka oyiaja mabaawärūerā i'supaka mare kijeyobaayu.

ī'rātijimarīrā imariþotojo ī'rīka upakaja imarā maime ãñurō'ð

¹² Mapo'iarā ritaja imariþotojo ī'rā po'iji sime. Æ'mitirkōrī je'e. Pitaka, ñakoa, ã'mua, ū'þua ritaja ima mapo'iarā. I'supakajaoka maime Jesucristore ã'mitiriþeairā. Rīkumarāja imariþotojo Cristore oyiaja ã'mitiriþeairā imarī, jeyobaabu'abaraka ī'rīka upaka oyiaja imarā maime. ¹³ Ritaja tatarā maime. Judiotatarā, judiotatamarīrāoka, supabatirā aþerāte ba'irabeñjirā imarī, nayaþaika upaka baawärūbeyurā, aþerā imarā nabaariyapeika upaka baawärūrijayurā. I'supaka maimako'omakaja ruþuko'a majūjerūjeka þoto ī'rīka ta'iarāja Espíritu Santore mare imarūjeka. Jesucristore ã'mitiriþeairā Espíritu Santore ña'rījākarā oyiaja majorika.

¹⁴ ī'rā po'iji mapo'ia imariþotojo ritaja sime sareka. ¹⁵ ū'þua jaika imarikareka, "Pitaka upakamarā ñima simamaka, po'iarekamarā ñime", ãrīkoþeko'omakaja po'iarekaja ima sime. ¹⁶ I'supakajaoka ã'mua jaika simarikareka, "Ñakomarā ñima simamaka, po'iarekamarā ñime", ãrīriþotojo

po'iarekajaoka ima sime. ¹⁷ Ñakotaojo maþo'ia imarikareka, dakoapi ma'mitiriberijääeka. Ä'mutakaja simarikarekaoka dakoapi mawï'berijääeka. ¹⁸ Ikuþaka sime. Maþo'ia imarükia kiyapaeka upakaja Tuparäte mare po'ijiaeka. I'suþakajaoka sime Jesucristore yi'yuräo'si. "Rïkimaräja imariþotojo ï'rätata upaka nimiränu", Tuparäte äriktika sime. ¹⁹ ï'räba'ikakaja* maþo'ia imarikareka po'imariä simajääeka. ²⁰ Ikuþaka simatiyayu: Maþo'iareka ritaja mareka simako'omakaja ï'räpo'iji sime maþo'ia. I'suþakajaoka maime Jesüre ä'mitiripëairä. Rïkimaräja imariþotojo ï'rïka upaka oyiaja þupajoawa'ri jeyobaabu'airä maime.

²¹ Ñakoa jaika imarikareka "Yire jeyobaabeyua sime pítaka", säríberijääeka. I'suþakajaoka ruþuko'a jaika imarikareka "Yire jeyobaabeyua sime ù'þua", säríberijääeka. ²² Ikuþaka sime: Maþo'iakaka ima "Dako waþamaräa sime yiro'si", mañurö'õ simakopeko'omakaja imatiyaika sime. ²³ Maþo'iareka ima "Jiyurimariä sime", äriþupajoawa'ri jiibaji aperäte sayoiokaro'si jia samairiñrijayu. I'suþakajaoka apea maþo'iareka ima ritaja po'imajare ïakoreka jariroaka jäätitä oyiaja maime. ²⁴ I'suþaka simako'omakaja ï'rärikö'rïmato ima maþo'iareka sñañrïrimariäja jariroaka rä'rïta'apatabeyurö'õ. Kiyapaeka upakaja maþo'ia Tuparäte mare po'ijiaeka. I'suþaka kibaaeka simamaka maþo'iareka ima "Imatiyabeyua sime yiro'si", mañua simakopeko'omakaja jiibaji mairiñurö'õ sime. ²⁵ Maþo'iareka ritaja mareka simako'omakaja ï'rätiji oyiaja sajeyobaabu'ayu. I'suþakajaoka maime maro'si. Rïkimaräja maima simako'omakaja ï'rïka upakaja þupairä imarï, majeyobaabu'arijayu. ²⁶ ï'räkö'rïmato maþo'ia mare yi'aräka þoto mare yi'abeyurö'õ þariji sayi'apatayu. Suþabatirä ï'räkö'rïmato maþo'ia jiyurïka po'imajare ïaikapi ritaja jijimaka maime. I'suþakajaoka maime Jesüre ä'mitiripëairä maro'si. Maka imakite ba'iaja þupariräka, maimauþatiji kika ba'iaja maþupariþataränu. Suþabatiräoka maka imakite jijimaka imaräka, maimauþatiji kika jijimaka maimauþataränu.

²⁷ Ikuþaka simatiyayu: Jesúrika ba'irabebaraka jeyobaabu'arijayurä imarï, ï'rïka ta'iaräja Jesús po'iupakaja imarä maime. I'suþaka simamaka ï'rïka upakaja imatiyairä oyiaja maimarijayu. Maka imaki ï'rïkate maro'si ð'totoiräka maimauþatiji Jesúrika ba'irabeiräro'si jiamariä simaränu. ²⁸ I'suþaka Jesús po'iupakaja ï'rïka ta'iaräja maimamaka, ï'rïka jariwa'ririmariä kirika ba'iraberika Tuparäte mare ja'atayu majeyobaabu'aokaro'si. Mamaritaka ï'rärimaräre

* **12:19** Por ejemplo, si el cuerpo fuera compuesto solamente de ojos, o de orejas.

Tuþarâte wã'maeaka aþóstolrãka nimaokaro'si. I'suþaka kibaaeka narokabajirã ð'rãrimarãre naþuparð'ðpi nare kẽñua kiro'si bojaþirimaja nare kimarûjeyu. Narokajite aþerã kirika bojariroka wãrõrimaja, suþabatirãoka aþerã Tuþarã ð'rïkaja kibaawãrûika maikoribeyua bearûkirâro'si nare kimarûjeyu. I'suþakajaoka aþerimarã jîñurâte tãärimaja nare kimarûjeyu. Aþerã imarã aþerâte jeyobaarûkirã, suþabatirã Tuþarâte yi'yurã jia natiyiaja ba'iraberuþutarimaja nimaerã aþerimarãre kijeyobaarijau. I'suþakajaoka aþetomaja oka na'mitiribeyua imakopeikaja najaiwãrûerã kijeyobaayu.

²⁹ ð'râba'ikaka takaja kiro'si maba'iraberâmarã Tuþarâte ritaja ima mare ja'atayu. ð'mitirkõrõ je'e: ð'rïka ta'iarãja Jesucristorika bojataþarimaja oyiaja marîrã maime. I'suþakajaoka ð'rïka ta'iarãja Tuþarâte mare ðrîrûjeika kiro'si bojaþirimaja oyiaja marîrã maime. Suþabatirã ð'rïka ta'iarãja kirika bojariroka wãrõrimaja oyiajamariã maime. I'suþakajaoka ð'rïka ta'iarãja Tuþarã uþaka maikoribeyua baabearûkirâmarîrã maime. ³⁰ ð'rïka ta'iarãja jîrîrimajare tãärimaja oyiaja marîrã, suþabatirã ð'rïka ta'iarãja majaiwãrûbeyua oka imakopeika jaiwãrûrimaja oyiaja marîrã maime. Najaika ð'mitiritirã, "Ikuþaka ãrîrika nañu", ãrîwãrûrimaja oyiaja marîrã maime. ³¹ "Jia jeyobaabu'aokaro'si Espíritu Santore mare jeyobaaikaþi imatiyaika yibaariyaþayu", ãrîwa'ri Tuþarâte mijia jêñebe. I'suþaka mijia baarâkareka jia simarãnu.

I'suþaka mijia ãrîrûkia simako'omakaja têrîwa'ribaji imaroka mijare yiwãrõerã baayu mae.

13

Aþerâte mawayuþajïka, ika sime imatiyaika

¹ Ritaja aþetomaja oka jairã imariþotojo, suþabatirã ángelrãkare jaika þariji jaiwãrûirã imariþotojo, aþerâte wayuþabeyurã maimajïka, "Dakoa waþamarãja najaiyu", þo'imajare mareka ãrîjînu. ² Tuþarâro'si bojaþirimaja maimakaro'si ritaja mare kiõrîrûjerikareka, aþerâte mawayuþaberijïka, dakoþpi ãrîwa'ri imatiyairã maimaberijääeka. I'suþaka imarã imarõ'ðpi ritaja imarûkiakaka mare kibojarikareka, suþabatirã ritaja Tuþarâte mare ja'ataika morîrikarekaoka, dako waþamarã simajääeka. Suþabatirãoka jia Tuþarâte yi'riwa'ri "Ika þusia miwiarîkabe Tuþarã", maþakâ'ã kire mañu uþakaja kiyi'rijïka simako'omakaja aþerâte mawayuþaberijïka, dakowaþamarã simajînu. ³ Wayuoka baairâte jeyobaawa'ri markaika ritaja ðjiriþotojo, aþerâte mawayuþaberijïka, dako sawaþa Tuþarã þo'irã matõþoberijînu. Tuþarârika bojariroka wãrõrika

maja'atabepakā'ā "Tuparā majamarāre yire joeriataparū", marījīka simako'omakaja aperāte mawayuñaberijīka, dakoa sawapa jia matōþoberijīnu.

⁴ Mija īabe. Ikuþaka sime wayuñabu'arikakaka: Po'imajare ba'iaja mare baako'omakaja, sarakajeþääekaja maimaye'e. Sarakajeþääirā imarī, nare boebaririka imabeyua. Supabatirā "Aþerā yijare jiibaji imarā", āriwa'ri nare ã'mijībekaja maimaye'e, ritaja imarā rokarā maimaokaro'si.

⁵ Po'imajare i'yop'i rikoreka niaika wājitāji ba'iaja nare mabaabeabesarānu. Supabatirā maro'si wājitāji takaja jia þupajoabekaja jia po'imajare imarikakaka þupajoarika sime. I'supakajaoka ba'ijikaja mare naþakā'ā nare boebaririmarīa sime. Aþea i'supakajaoka aþikate mare ba'iaja baako'omakaja ñoaka saþi boebaka imapañarimarīa sime. ⁶ Po'imajare ba'iaja baaika īatirā, "Ba'iaja baairā nime", ãþaraka jījimaka imarimarīa sime. I'supaka imabekaja Tuparāte yapaika upakaja baairā imarāte īatirā jījimaka maimarānu. ⁷ Wayuñariþupakirā imarī, aperāte ba'iaja mare baako'omakaja nareka majaibeyu. Jia nare þupajoawa'ri "Öriþuarükirā nimamiririkawa'rirānu je'e ruþu", marīþupajoayu. Ba'iaja rakajeþääbaraka aperāte wayuñarija'atarika imabeyua.

⁸ Wātaka po'imajare öriþrika ja'atarükimarīa sime. Tuparāte mare ãñua kiro'si mabojañjika þuri tiyirāka. I'supakajaoka simarānu po'imaja oka majaibeyua Tuparāte mare jairūjeika, supabatirā morirā Tuparāte mare ja'ataeka. ⁹ Ikuþaka sime: Maekaka öriþuarika Tuparāte mare ja'ataika simako'omakaja ritaja öriþatabeyurā maime. I'supakajaoka mare kiõrîrûjeika kiro'si mabojañjirkia moriþatabeyuaoka. ¹⁰ I'supaka maima simako'omakaja kipõ'irā maeyerāka poto þuri jia õriwärütiyairā Tuparāte mare jarirūjerānu. Suþa imarī i'sirīmi seyarāka poto maekaka morikopeika waþamarīa jarirāka.

¹¹ Mija īabe: Me'rī ñimaeka poto, ritaja jia yi-jaiwärüberika ruþu. Supabatirā, yipupaka, supabatirā öriþwaþu'atarikakakaoka, i'supakaja simaeka ruþu yiro'si. Pakiariwa'ri yime'rârī ñimaeka upakamarīa ñimarijaya mae. ¹² I'supakajaoka maekaka maro'si simañuju ruþu, ritaja Tuparārika moriþwärübeyua simamaka. Üperia majakaþi maþema mayaakopeika upakaja maime Tuparārikakaka jia moriþbesarāka. I'supaka simako'omakaja ñamajī Tuparā põ'irā eyatirā, kire mairānu. I'sia poto mare kiõrîþataika upakajaoka kire moriþwärüþatarānu maro'sioka.

¹³ I'supaka simamaka maekarakaba'ikaka ima maekaka mabaarijarirūkia. Īakõrīje'e: Jia Tuparāte ã'mitiriþearijaparaka maimarijariye'e. Supabatirā "Kiþo'irā maeyerāka poto

mare kēñu uþakaja jia mare kibaarāñu", ãrīþuþajoabaraka imarijarirükia sime. I'suþakajaoka po'imajare jia wayuñabaraka maimarijariye'e. Maekarakaba'ikaka mabaarijarirükia imako'omakaja wayuñabu'arikakaka sime tērīwa'ribaji imatiyaika.

14

Tuparāte mare jeyobaamaka ikuþaka mabaabu'aye'e

¹ Suþa imarī po'imajare jia mawayuñarijariye'e. I'suþakajaoka "Po'imajare miro'si yija bojañiwārūerā yijare miõrīrūjeika yijare mij'aatabe", ãþparaka Tuparāte mij'a jēñebe. ² Ikuþaka sime: Rērītirā nimirō'ðrā oka kiõrībeyuaþi jaikite po'imajare ã'mitiriwārūbeyua. Kiþupaka simamaka Tuparā ñ'rīkateje saþi kijaiyu. ³ Aþika þuri Tuparāte kire bojarūjeika po'imajare bojaiki. Kire ã'mitiritirā, jiibaji Tuparāte nayi'rirāñu. I'suþakajaoka jia okajājia imatirā Tuparāte yapaika uþaka nabaaokaro'si, suþabatirā jiiþuparā nimaerā i'suþaka kibojayu. ⁴ Oka kiõrībeyuaþi Tuparāte jaiki, i'suþaka kibaaika kiro'si takaja jia sime. Tuparārika na'mitiyuþi aþerāte bojaikite þuri sã'mitiritirā jia po'imajare sõrīwaþu'atarijayu. I'suþaka kibaaika simamaka jia Jesúre yi'yurāte kiwārðrijayu.

⁵ ñ'rīka jariwa'ririmarā aþetatarā oka mij'a ðrībeyua imakopeika mij'a jaiwārūrikareka, jia simajāëka yiro'si. I'suþaka jia simako'omakaja aþerā oka kiõrībeyua kijaika tērīwa'ribaji imatiyaika sime Tuparāro'si bojañirika. Aþerā oka kijaika po'imajare ã'mitiriwārūbeyua ñ'rīka bojarikatarimajite imajïka þuri jia sime. ⁶ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Mija þð'irā eyatirā mij'a ã'mitiribeyua yijaijïka, dako waþamarā mijaro'si simajïñu. Tuparāte yire ðrīrūjeika mijare yibojajïka þuri jia mijaro'si simajïñu. I'suþakajaoka sime Tuparārika mij'a ã'mitiyurokaþi yiwārðika.

⁷ ã'mitirikõrī je'e. ñ'rīkate ma'saka jia þuþuwārūbeyua ã'mitiritirā, "Tsiroka kiþupuyu", ñ'rīwārūbeyurā maime. I'suþakajaoka arþa wameikaþi bayaoka jia kibirewārūþepakā'ä, "I'siakaka kibireyu", marīwārūberijïñu. ⁸ Aþea ima. Surararākare akarimajire tromþeta wāmeika jia kiþupuwārūberijïka, namajamarāka jírīrā imatikaja nimawārūberijïñu. ⁹ I'suþaka sime, aþetatarā oka mij'a ðrībeyua mij'a jaikopeika ã'mitiriwārūberiwa'ri, "I'suþaka ñ'rīka nañu", aþerāte ñ'rīwārūberijïñu. I'suþaka simamaka, waþuju ko'torð'ðrāja jairā uþakaja mij'a baajïñu. ¹⁰ Rita sime, ika ritatojo wejareka ritajatata po'imaja rakakaja noka najaiyu. I'suþaka simako'omakaja ñ'rātataja imarā imarī najaika ã'mitiribu'awārūirā. ¹¹ I'suþaka simako'omakaja

majeyomarākaki ña'mitiribeyuaipi yika kijaijīka ī'rātiji yija ã'mitiribū'abeþakā'ā, "Aþetomaji uþaka kime", ñarīrāñu. I'suþakajaoka yireka kiþuþajoarāñu kiro'sioka. ¹² I'suþaka mijaro'si simakoreka, Espíritu Santore ja'atarijayua yaþairā imarī, "Jesúre yi'yurāte yija jeyobaarūkia yijare mijā'atarika yija yaþayu", kire mijā ãrīrijaþe.

¹³ I'suþaka simamaka aþerāte jeyobaarika þuþajoairā imarī, "Espíritu Santo yire jeyobaikapi aþerā oka ñorībeyua yijaiko'omakaja aþerāte jia sayibojarikataokaro'si mirikakaka yire mijā'atabe", ãþaraka Tuparāte mijā jēñerijape. ¹⁴ Ikuþaka sime: Tuparāte jiyiþuþayeebaraka aþerā oka ñorībeyua yipuþakarā yire ña'rījāikapi uþakaja kire jairipotojo, "I'suþaka yijaiyu", ñarīwārūbeyu. ¹⁵ I'suþaka simamaka ikuþaka mabaaye'e: Aþerikuri aþerā oka morībeyua maþuþakarā mare ña'rījāikapi uþakaja Tuparāte majairijariye'e, i'suþakajaoka mabayakoyaye'e. Aþerikuri þuri morīwāpu'ataikapi kika majairijariye'e, i'suþakajaoka kiro'si mabayakoyarijarirāñu. ¹⁶ Ika mijare yibojaika uþakaja mijā baabe. I'suþaka mijā baaberijikareka, sā'mitiriberiwa'ri "Jia mibaayu Tuparā", mijare ã'mitiririmajare ãrīwārūberijīñu. ¹⁷ Kire jiyiþuþayeebaraka, "Jia mibaayu Tuparā", jia mañua simako'omakaja, majaika ã'mitiriberiwa'ri jiibaji kire nayi'riwārūbeyu. ¹⁸ Mijare tēriwa'ribaji ñorībeyua oka imakoþeka jaiwārūiki ñime. I'suþaka imaki imarī, "Jia mibaayu Tuparā", sapi kire ñañu. ¹⁹ I'suþaka simako'omakaja Jesúre yi'yurāka rērītirā diez mil rakaroka na'mitiribeyuaipi nare yijaijīka dakowaþamarīja simajīñu. Na'mitiriwārūkapi þuri ë'rāþitarakarokatakaja nare yibojako'omakaja sanõrīwārūjīka jiibaji sime yiro'si.

²⁰ Me'rāka jia õrīþuþabeyukajirā uþaka mijā þuþajoas'i yijeyomarā. I'suþaka simako'omakaja me'rārījaka ba'iaja baakoribeyurā uþaka Tuparāte yaþaika þuþajoabaraka þakiayurā uþaka jia mijā imabe. ²¹ Mija ñabe, ikuþaka Tuparā majaroþuñurā sabojayu: "Judiotatarā þo'irā aþetomajare yipuþatarāñu aþea okapi nare najaiokaro'si yire ã'mitiribeyurā nimamaka. I'suþaka nare yibaako'omakaja, yire nayi'ribesarāñu rupu", ãrīwa'ri sabojayu Tuparā oka þuñurā. ²² Suþa imarī i'suþaka Tuparāte mare jairūjeka "Wēkomaka yijare baarāki Tuparā", kire ã'mitiririþe'yoirāte ãrīwārūokaro'si. Maro'si þuri kirika Tuparāte mare õrīrūjeika mabojamaka "Maka kime", marīwārūyu. ²³ Ikuþaka sime: Mija rēnurō'ðrā aþerā oka mijā õrībeyua ë'rīka uþakaja jaibaraka mijā imajīka þoto, Jesúre yi'ribeyurāte mijā þo'irā eyajīñu. I'suþaka mijā jairijayu þoto ëakoribeyurā imarī, "Wejabisimajataka ë'rāre ime", mijareka narīrāñu. ²⁴⁻²⁵ I'suþaka baabekaja Tuparāro'si

bojañibaraka mijā imarō'ōrā ī'rīka Jesúre yi'ribeyuka kākatirā, Tuparāte mijare õrīrūjeikarō'ōjīrāja mijā bojarāka jia sakiōriwārūpatarāñu. Suþa imarī, "Ba'iaja baatiyaiki ñime. Ya'erō'ōrā yiþupajoakoþeika Tuparāte ñhua", kērīrāñu. Suþabatirā Tuparāte jiyiþupayeewa'ri ñukurupatirā, "¡Mijaka Tuparāte ime mirākiyu!", kērīrāñu.

Jesúre yi'yurāka rērītirā, ikuþaka Tuparāte majiyiþupayeeye'e

²⁶ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Ikuþaka mijā baarijaþe mijā rērīrijarirāka þoto: ī'rārimarā imarā bayakoyariyapairā. Aþerā imarā wārōrika yaþairā. Suþabatirā Tuparāte nare õrīrūjeika bojariyapairā ñime aþerā. Aþerimarā imarā noribeyua simako'omakaja aþea okapi jairika yaþairā. Suþabatirāoka imarā sabojarikatariyapairā. Ritaja mijā baarijayuþi Jesúre yi'yurāte jiibaji kire nayi'yaokaro'si nare mijā jeyobaarijarijīka jia sime.

²⁷ Aþerā oka mijā õrībeyua mijā jairiyapay'e, ī'þarā, maekarakamaki rō'ōjīrāja samija jaibe. ī'rīka mamarī, apika kirokajīrā mijā jairijaþe. Ma'mitiribeyurokapí jaikite jairāka be'erō'ō apika sabojarikatarāñuka, aþerāte sā'mitiyaokaro'si. ²⁸ Bojarikatarimajire imabesarākareka, mijā rēñurō'ōrā aþerokaþi jaibekaja mijā imabe. ī'rārimarāja aþerō'ōrā Tuparāka i'suþaka mijā jairijaþe. ²⁹ I'suþakajaoka, Tuparāte mijare õrīrūjeika mijā bojariyaparāka, ī'þarā, maekarakamaki rō'ōjīrā mijā jaibe. ī'rīkaja mamarī apika kirokajīrā mijā jairijaþe. I'suþaka mijā jaimaka aþerā Jesúre yi'yurā jia sā'mitirirāñurā, "Rita, Espíritu Santore kire õrīrūjeikapí kijaiyu", narīwārūrāñu. ³⁰ ī'rīkate jaika þoto apika sā'mitirirupakite kijairükia Tuparāte kire õrīrūjejīkareka, mamarīji jaiñ'muikite okata'rijīnu apikate jaiñ'muokaro'si jia sime. ³¹ ī'rīkaja mamarī kirokajīrā apika Tuparāro'si bojañirimajare jaimaka ī'rīka jariwa'ririmarīaja mijā jaiwārūrījarirāñu. I'suþaka mijā baarāka, jiibaji Tuparārika õrīwa'ri okajājia þupaparaka jia mijā imarāñu.

³² Tuparāro'si bojañirimaji þuri, sakibojarükirō'ōjite ta'awārūiki kiþupayariji. Aþerāte jairāka þoto okamarīaja kime ruþu. ³³ Rukubaka baarika yaþabeyuka kime Tuparā. Suþa imarī ritaja jiyiþupaka õrību'abaraka mijā rērīrijarirāka jia simarāñu.

I'suþaka oyiaja aþerā Jesúre yi'yurāte baarijayua sime narērīrijayurō'ō rakakaja. ³⁴ Rērītirā mijā imarāka þoto, jairīwiriwa'ribekaja ñimirījate jaikatakaja ã'mitirirükirā ñime rōmijā. Kotīmite ã'mitirirükiko koime, i'suþakaja Moiséte o'oeka simamaka. ³⁵ Kojērīariyapajīka, nawi'iarā pē'reiyatirā kotīmite sakojērītarū. Mia, narērīriwi'iarā ī'rāko rōmore jairāka, "¿Dako baaerā i'yoþipékaja kojaiyu?", aþerāte ãrīþupajoarāñu.

³⁶ ¿Marākā'ā mijā pūpajoayu je'e? Mamarī Tuparārika bojaū'muekamarīrā mijā ime. I'supakajaoka mijā tarāja kirika bojariroka yi'rikamarīrā mijā ime. I'supaka simako'omakaja ḫaperā Jesúre yi'yurāte baarijayu upakabaarükimarīrā mijā ime bai je'e? Jēno'o i'supakamarīa sime. ³⁷ "Tuparāte yijare kiōrīrūjeika bojaījirimaja yija ime", āñurā imarā je'e torā. I'supakajaoka "Kirikapi ba'irabeokaro'si Espíritu Santore yijare ja'atayu", aperā āñurā mijakarā. "I'supaka kijeyobaaairā yija ime", āñurā nimaye'e, "Maiþamakire jā'meika upakaja Pablote maro'si o'oyu", naro'sioka narīrū. ³⁸ "Maiþamakire jā'meka upakamarīa Pablote bojayu", āñukate, "Kiþupajoaika upakaja kijaiyu", Tuparāte kireka ārīrāñu.

³⁹ Mija ā'mitiþe yijeyomarā. Ikuþaka simatiyayu maimarūkia: "Tuparāte yire āñua bojawārūiki ñimaerā yire kijeyobaarika yiyaþayu", āþaraka kire mijā jēñebe. I'supaka simako'omakaja, aperā oka na'mitiribeyua jairāte jājibaarükimarīa sime. ⁴⁰ Mija rērīrijayu rakakaja, jia oyajā mijā imabe rukubaka baabekaja.

15

Jesúre reyariþotojo, õnia kijariþe'rikakaka jiibaji Pablote nare bojajiika ate

¹ Yijeyomarā, Jesúrikakaka mijare yiwārōrapaka jia mijā ðrīrika yiyaþayu. Ika majaroka bikija mijā yi'riū'mutika sime. Sayi'rikarā imarī, jia Jesúre yi'rīrijayurā mijā imarijau. ² Mijare yiwārōrapaka ā'mitiriþēawa'ri Cristore mijā yi'rīrija'atabesarākareka ba'iaja mijā jūarūkia imakopeikareka Tuparāte mijare wayuñarāñu. I'supaka mijā baabesarākareka, dakowapamarīa kire mijā yi'rikopeika jarirāka.

³ Imatiyairoka mijare yiwārōraþe Cristore mamarī yire sawārōrapaka upakaja. Ikuþaka sime īakōrī je'e: Ba'iaja mabaaika waþa Cristore reyaekakaka mijare yibojaraþe. I'supaka Tuparātē majaropūñurā bojatika upakaja sajarika. ⁴ "Āta wi'iarā kire natako'omakaja, maekarakarīmi be'erō'õ Tuparāte õnia kire jarirūjeka ate", ārīwa'ri bikija sabojatika Tuparārika o'oeka þūñurā. ⁵ I'supaka simamaka õnia kijarika be'erō'õ Pedrote kire īaeka. I'sia be'erō'õ ī'þoñ'þuarāe'earirakamaki kika wārūeka mirārā þō'irā kiþemakotowirika mae. ⁶ I'sia be'erō'õ 500 rakamaki bo'ibajirā kire yi'yurā imaekarā þō'irā keyaeka. I'supaka kibaaeka īaeka mirārā, rīkimarāja õnia imarā ruþu. ī'rārimarā þuri reyatikarā. ⁷ I'supaka simaeka be'erō'õ Santiago þō'irāoka keyaeka. Sabe'erō'õ nimaupatiji kirika bojariroka nabojataþaerā kijā'mekarā þō'irāoka keyaeka.

⁸ Nabe'erō'ōpi yireoka kīpemakotowiraþe. Aþerā aþóstolrākare kiwā'maeka upakamarīa aþóstol yire kimarūjerape. ⁹ "Yire tēriwa'ribaji imatiyairā aþerā aþóstolrākare ime", ñarīþupajoayu. Mia, Jesúre yi'yurāte ba'aja baaiki ñimaeka ruþu. I'suþaka ñimako'omakaja aþóstol ñimaokaro'si Tuparāte yire wā'maeka. ¹⁰ Yire wayuñawa'ri, kirika ba'iraberimaji ñimaokaro'si Tuparāte yire jā'meka. Jitaka yire kibaaeka simamaka kirika jia yiba'irabeyu. Saþi ãriwa'ri "Yirika bojataþarimaji kimarū ãriwa'ri kire yiþüatakopeka", yireka ãriþbeyuka Tuparā. Aþerā aþóstolrāka imarāte þemawa'ribaji Tuparārika ba'irabeiki ñimaeka jia Tuparāte yire jeyobaaeka takapiji. ¹¹ Aþóstolrākare Tuparārika mijare wārōeka, suþabatirā mijare yiwārōraþakaoka, marākā'ā imabeyua ð'rātiji ima simamaka. Sā'mitiritirā samija yi'raþe.

Mareyarāka simako'omakaja ðñia Tuparāte mare jaríþe'rirūjerāñu

¹² Aþóstolrāka ð'rātiji oyiaja bojairā yija ime. "Kireyaeka simako'omakaja ðñia Cristore jarika ate", ãriwa'ri yija bojarijayu. Mijare sayija bojako'omakaja ȝdako baaerā "Ðñia jaríþe'rirūkimarīrā maime mareyarāka be'erō'ō", ð'rārimarā tokarāre ãñu je'e? ¹³ Íakõrī je'e: Reyariþotojo ðñia jaríþe'rirūkimarīrā maimaberirikareka karemariña Cristore ðñia jaríþe'riberijāäeka. ¹⁴ I'suþaka simaberirikareka kirika bojariroka yija wārōika jiamarīa imajāäeka. Suþabatirāoka dakoa waþamarīja Cristore mijā yi'rijāäeka. ¹⁵ Reyariþotojo ðñia jaríþe'ririka imaberirikareka Tuparāreka mijare þakirimaja yija imajāäeka, "Ðñia Cristore kijaríþe'rirūjeka", áþaraka. ¹⁶ I'suþakajaoka reyarijayurāte ðñia jaríþe'ririka imaberirikareka, Cristooka ðñia jaríþe'riberijāäekaki. ¹⁷ I'suþaka Jesúro'si simaberirikareka waþuju kire mijā yi'rijāäeka. I'suþakamarīa simarikareka ba'aja mabaikareka Tuparāte mare wayuñaberijāäeka. ¹⁸ I'suþakajaoka ðñia Cristore jariberirikareka, kire yi'rikarā mirārā reyaekarā ba'aja imarika tiybeyurð'orā na'rika. ¹⁹ I'suþaka simarikareka, þakirika yi'rikopewa'ri, "Jesucristo upaka, Tuparāte ðñia mare jaríþe'rirūjerāñu", ãriwa'ri ðñia maimatiyikuriji jia kire yi'rirkareka jiamarītaka simajāäeka. Ba'aja jūariþotojo kire yi'rija'atabeyurā imarī, waþuju kire yi'rikopeirā maimarikareka, ritaja þo'imaja þemawa'ribaji mare nawayuñāäeka.

²⁰ I'suþakamarīa sime. Cristore reyaeka simako'omakaja Tuparāte ðñia kire jarirūjeka. Suþa imarī iki imaki mamariñ ðñia jaríþe'riü'muekaki. I'suþakajaoka kire yi'yurā upatiji

i'supaka oyiaja jarirāñurā. ²¹ Mamarī imaū'muekakire ba'iaja baaekaipi ārīwa'ri reyarika imaū'mueka pō'imajaro'si. I'supaka simako'omakaja Jesúre maro'si reyaījiekapi ārīwa'ri ñōnia jaripe'rirükia maro'si pō'ijirika. ²² Adán imaeakaki riþarāmerā imarī, reyarükirāro'si oyiaja maime. I'supaka simako'omakaja Cristore yi'riwa'ri kirirā majarika simamaka Tuparāte mare ñōnia jarirūjerāñu. ²³ Supa imarī sōrītikaja maimarijayu. Cristo imaki reyariþotojo wāärō'örāja mamarī ñōnia jaripe'riū'muekaki. Ñamajī ketarāka poto kire yi'rika mirärāte i'supakajaoka naro'si simarāñu. ²⁴⁻²⁵ Ritaja Tuparāte ñaripe'yomijiþi jā'meirāte kitērīrāka be'erō'ō wejetiyia seyarāñu. I'supaka nare baatirā "Kopakaja yimajāmarāre yitērītiyu. Mae miyaþaika upakaja ritaja mijā'mebe", Kiþaki Tuparāte kērīrāñu. I'supaka Cristore baarāñu "Nare mitērītiyarāñurīmi rō'ōjīrāja ritajare jā'merimaji mire ñimaruþerāñu", Tuparāte kire āþakā'ā. ²⁶ I'supaka simarāka poto pō'imajare reyaika þariji Cristore tiyetarāñu. Saþi ārīwa'ri ritaja majamarāika maimaoka tiyipatarāka. ²⁷ Mia je'e, ikupaka sabojayu Tuparārika o'oeka pūñurā: "Ritaja ñpamaki imarükikaro'si Tuparāte kire pūataeka", ārīwa'ri sabojayu. I'supaka simako'omakaja Tuparāte þuri jā'mebeyuka kime Cristo, "Ritajate yiro'si mijā'mebe", kire kērīka simamaka. ²⁸ Supa imarī ritaja kimajamarāre Cristore tērīrāka be'erō'ōpi nimaupatireje jā'merimaji kijarirāñu. Supabatirā "Mae ñipamaki mime", Tuparāte kērīrāñu. I'supaka kire kēþakā'ā ritaja dika jariwa'ririmarīa ñpamaki Tuparāte jarirāñu.

²⁹ "Reyariþototaka ñōnia jaripe'ririka imabeyua", aþerāte ārīkopeikakaka mijare yibojaerā baayu mae. I'supaka ārīþupajoariþotojo ȝdako baaerā aþerāteje reyaekarāro'si rupuko'a najūjerūjeyu ñrārimarā je'e? Reyaekarā ñōnia jaripe'ririka imaberirikareka þuri, waþuju dakowapamarīaja rupuko'a naro'si najūjejikopejāäeka. ³⁰ Yijaro'si þuri, Tuparārika yija wārōika poto werika sime, rīkimarāja yijare jäärika ri'kairāte imamaka. ȝMarākā'ā ārīwa'ri werika yijaro'si simako'omakaja sayija wārōrīja'atabeyu ruþu bai je'e? ³¹ Rita mijare ñañu yijeyomarā. ñrārimi jariwa'ririmarīaja yire jäärika nari'kayu. I'supaka yiro'si simako'omakaja mijare yiwārōikaþi jia Jesucristore mijā yi'yua simamaka jījimaka ñimarijayuaoka rita ima. ³² Éfesowejearā yiwārōraþaka poto, yaiwēko boebaitaka ima upaka imawa'ri yire jäärika ri'kakoperaparā yire yi'ririþapaberaþparā. I'supaka yire nabaamaka "Reyariþotojo ñōnia majaripe'rirükia imabeyua", ãñuka ñimariþareka dako baaerā ba'iaja jūriþotojo nare wārōka'wisijūaberijāäekaki yi'i. Reyariþotojo ñōnia majaripe'rirükia imaberirikareka

puri “Ñoaka õňia imarükimarirã maime. Suþa imarí õňia maimatiyikuriji mayapaika uþakaja ukubaraka, ba'abaraka maimaerã”, aþparaka Jesúre yi'ribeyurâte baaika uþakaja baairã maimajääeka maro'si.

³³ I'suþaka simamaka waþuju bojaþakirimajare mijä ã'mitiripéa'si. Ikuþaka sime: Ba'iaja baairâka mijä jeyoarirâka, jia baarijayurã imariþotojo nuþaka ba'iaja baairã mijä jarirãnu mijaro'sioka. ³⁴ Jia wâjirokapi mijä þuþajoape'awa'ri ba'iaja baarika mijä ja'atabe. Mija põ'irã Í'rârimarã Tuparâte õribeyurã imarã je'e. Mija i'yoþi'yaokaro'si i'suþaka mijare ñaňu.

Ikuþaka simarãnu mapo'ia õňia majariþe'rirâka be'erõ'õ

³⁵ “Reyariþotojo õňia reyaekarâte jariþe'rirãnu”, ñaňua simako'omakaja, ikuþaka Í'rârimarâre jêřajïnu je'e: “¿Marâkâ'ã simamaka reyaeka imariþotojo naþo'ia õňia jariþe'ritiyarâka ruku? I'suþakajaoka ¿marâkâ'ã ïoirâ nimarãnu ruku kopakaja rabaekarâ imariþotojo?”, naňu.

³⁶ I'suþaka yire jêřairâ jia þuþajoabeyurã imarã. Ikuþaka sime ïakõrî je'e: Õterikiyapea moteika sajetakaja rabaika. I'suþaka simako'omakaja satôsirõ'õrã imaþi sapu'yu. Sajea rababerijikareka, marâkâ'ã baatirâ sapu'riberiþiñu. ³⁷ Íakõrî je'e: Trigo wâmeika õterikia, sayapeapi motemaka sapu'yu, samoteika uþakamarña. ³⁸ Samoterâka be'erõ'õ þu'ritirâ Tuparâte yaþatika uþakaja sajayu. Suþa imarí õterikiba'i ima uþakaja sapu'ririþayu saro'si. ³⁹ Suþabatirâ i'suþakajaoka sime ika. Æ'mitirikõrî je'e: Wa'ia, wa'iro'sia, wî'ñaka, po'imajaoka Í'rîka ta'iarâ oyajamarña po'ikirâ maime.

⁴⁰ I'suþakajaoka mabo'ikakurirã imarükiaro'siji Tuparâte torâ po'ijiaeka. Suþabatirâ õ'õrã imarükirâteoka kibaaeka. Í'râtijitakamarña imariþotojo Í'þaba'iwâ'taja jiurika sime. ⁴¹ Aiyate yaaika uþakamarña kiyaaboayu ñamikaki aiya. I'suþakajaoka sime tâ'þia saro'si. Tâ'þirâka natiyiaja rakaka oyiaja ya'tairã nime.

⁴² I'suþakajaoka maimarãnu maro'si. Reyaekakite mayayerâka be'erõ'õ kiþo'ia rabarâka. I'suþaka simako'omakaja Tuparâte õňia kire jarirüjerâka be'erõ'õ puri, imajiparükikaja imarí, aþekurioka reyarükimarîka kimarãnu. ⁴³ Reyaekakite mayayeika, jiamarña ima kiþo'ia mayayeyu. I'suþaka simako'omakaja õňia kijariþe'rirârõ'õjírã puri jia jiurika, rikitubaka kiþo'ia jarirâka. ⁴⁴ “Jia ika ka'iareka nimarû”, ãrîwa'ri Tuparâte mare po'ijiaeka. I'suþaka simako'omakaja mareyarâka be'erõ'õ õňia mare kijarirüjerâka þoto jiibaji kika imarükirâ maime. Õ'õrã õňia maime mapo'iaþi. I'suþaka simamaka Tuparã põ'irã

eyatirāoka aþeuþakakaka þo'iaþi maimarāñu, torā jia imarūkia.

⁴⁵ Ikupaka sabojayu Tuparā majaroþūñurā: "Mamarītaka Adán wāmeiki þo'imajire Tuparāte þo'ijiaeka. Supabatirā õñika kire kimarūjeka", ārīwa'ri sabojayu. Cristo þuri, Adán uþakamarīa imaki, mareyarāka þoto Tuparā þo'irā õñia mare imajiparūjerimaji kime. ⁴⁶ I'supaka simako'omakaja õ'orā maþo'ia ima sapiji õñia mabo'ikakurirā kika maimajiparūkimařia sime ruþu. Mareyarāka be'erō'õ mare kija'atarāñu þo'i imarāka þuri mabo'ikakurirā kika maimajiparūkia. ⁴⁷ Mamarī imaü'muekakite ka'iaþi Tuparāte þo'ijiaeka. Sapí ārīwa'ri õ'orā imarūkikaro'siji kimaeka. Kibe'erō'õ Cristo þuri mabo'ikakurikaki imaki. ⁴⁸⁻⁴⁹ Ika ka'iareka imarā maimamaka, Adán þo'ia imaeka uþakaja sime maþo'ia. Īmirā Tuparā þo'irā õñia majarirāka þoto þuri, Jesúþo'ia upakaja maþo'ia imarāka. I'supaka maro'si simamaka, kiupaka maimarijariye'e mae.

⁵⁰ Ikupaka mijare yibojaerā baayu yijeyomarā: Maekaka ima maþo'ia wejejē'rākaja imarūkimařia imarī, Tuparāte ritaja jā'merō'õrā imabesarāka. ⁵¹ Mija ã'mitiþe. Po'imajare õrīberika mijare yibojaerā baayu. Cristore þe'rietaerā baarāka ruþu ritaja reyapataekarāmarīa maimarāñu. I'supaka simako'omakaja ī'rīka uþakaja Tuparāte maþo'ia o'apatarāñu. ⁵² Ikuparō'õþiji maþī'rūtaika uþaka maþo'ia Tuparāte o'arāñu. Tromþeta wāmeika okaarirāka þoto, "Wejetiyia seyayu mirākiyu", marīwārūrāñu. Sokaarirāka þoto reyakopekarāre mamaka naþo'iaþi õñia jariþe'rīrāñu. I'sirīmi õñia imarāñurāteoka naþo'ia Tuparāte o'arāñu. ⁵³ Maekaka maþo'ia ima rabarūkia ima simamaka kika õñia maimajiparūkiaþi Tuparāte mare so'arāñu. I'supaka kibaarāñurā imarī aþekurioka reyarūkimařia maimarāñu. ⁵⁴⁻⁵⁵ I'supaka Tuparāte mare baarāñu kimajaroþūñurā sabojaeka uþakaja simamaka. Mia je'e: "Maþo'ia mare o'awa'ri þo'imajare reyaika Tuparāte tiyetamaka, reyarika imabesarāka. Suþa simamaka 'Yija reyarāñu', ārīwa'ri kīkirika imabesarāka maro'si", sabojayu. ⁵⁶ Ba'iaja baawa'ri mireyarāñu. Tuparāte jā'meika yi'ribeyurāte reyarika simamaka i'supaka mare sariyatayu. ⁵⁷ I'supaka simako'omakaja maiþamaki Jesucristopí ba'iaja imarika tiybeyurō'õrā ma'rirūkia imakopekareka mare kitāāmaka "Jiitaka mibaayu Tuparā", jījimakaþi kire marīrijayu.

⁵⁸ I'supaka simamaka þuparukubekaja, jia Jesucristore yi'þarakaka mijā imabe yijeyomarā. Supabatirāoka "Waþuju Tuparāro'si yija ba'irabekopeyu", ārīþupajoabekaja, jiaþi kirika mijā ba'iraberijape.

16

Aperāte jeyobaaokaro'si niñerū rēarika

¹ Aperā Jesúre yi'yurāte jeyobaabaraaka niñerū mijā rēarūkiakaka mijare yijaijerā baayu mae. Jesúre yi'yurā Galacia ka'iakarāre yibojarapaka uþakaja mijā baajīkareka jia sime mijaro'sioka. ² Ikuþaka mijā baabe: Domingo rakakaja mijā tōþorijayu uþaka kūþajiritirījaka mijā jierijaþe. I'suþaka mijā baarijayua simamaka, yeyarāñurīmi imatikaja simarāñu. ³ Mija þō'irā eyatirā, Jerusalénrā niñerū e'ewa'rirūkirāte "Irā nime se'ewa'rirūkirā", mijā ãrīrāñu. Suþa imarī "Jiirā þo'imaja nime. Nare mijā e'etope", ãrīwa'ri þapera nare yo'oþirāñu Jerusalénkarāre nabeaeyaerā. ⁴ "Naka ya'riye'e je'e", ñarīþupajoarākareka, naka ya'rirāñu.

Corintowejearā a'ririka Pablote þupajoaeaka

⁵ Ó'ðpi a'ritirā Macedonia wejearā yeyarāñu. Topi turitaþabaraka mijā wejea Corintorā yeyarāñu. ⁶ Ñoþpañaka mijā þō'irā ñimarāñu je'e apeyari. Pu'ejē'rākarō'ðjīrā torā ñimarāñu je'e apeyari. I'sia be'erō'ð apea wejea yiyapairō'ðrāja ya'yaokaro'si yire imabeyuakaka yire mijā ðijiyobaarākareka jia simarāñu yiro'si. ⁷ Jajuapi mijā þō'irā ñawa'ririka yaþabeyuka yi'i. I'suþaka simamaka, karemarītaka Maiþamakire yaþarāka poto ñoaka mijā þō'irā ñimarāñu je'e. ⁸⁻⁹ I'suþaka simako'omakaja Éfeso wejearā yituirāñu Pentecostés bayá o'rirāñurō'ðjīrā. Ó'ðrāja ñimariyapayu ruþu rīkimarāja yiwārōika ñape'yoirāte imako'omakaja, rīkimarājaoka Tuþarārika yiwārōika jia sana'mitiririyapaika simamaka.

¹⁰ Timoteore mijā þō'irā eyarāka poto jia kire mijā baabe mijare kīkibekaja kimaokaro'si. I'suþaka kire mijā baabe yuþakajaoka Maiþamakirika ba'irabeiki kimamaka. ¹¹ Ba'iaja kire baabekaja kire mijā e'etope. Supabatirā jia kire mijā jeyobaabe yiþō'irā ñarī ketaokaro'si. "I'suþaka kire mijā baabe", ñañua simamaka ketarika yita'ayu, aperā Jesúre yi'yurāþitiyika.

¹² "¿Marāþate majeyomaki Apolore etarāñu ate?", ãþaraka þaperapi yire mijā jērīaeka ñiarapē. Suþa imarī aperā Jesúre yi'yurāka mijā þō'irā turirī keyaokaro'si kire yiþakatarikoperaþe. I'suþaka yibaako'omakaja, "Torā ya'ririka Tuþarāte yaþayu maekaka", kērīþupajoabeyu ruþu. Suþa imarī "Mae ya'rijīkareka jia sime", kērīþupajoarāñurīmi mijā þō'irā turirī ke'rirāñu je'e.

Piyia jia Pablote nare bojatiyaeka

¹³ Jia þupajoatirā rakajetikarāja mijā imabe. Supabatirā maiþamaki Jesucristore yi'ririþa'atabekaja, okajājiaþi mijā

puþajoabe. ¹⁴ Rakakaja ritaja mijā baarijayua aþerāte wayuñarikaþitiyika oyiaja samija baarijape.

¹⁵ Estéfanas imaki, kika imarãþitiyika Acaya ka'iakarã mamaritaka Tuþarãrika yibojaraþaka yi'riü'muraparã. Suþa imarã maekaka aþerã Jesûre yi'yurâte jeyobaarimaja imarã, i'suþakajaoka nabaarijayu naro'si. I'suþaka simaraþaka ðñurã mijā ime. ¹⁶ I'suþaka simamaka jiaþi nare mijā yi'ririþaririka yiyaþayu. I'suþakajaoka naka Tuþarãrika ba'iraberimajaka jia mijā imarika yiyaþayu.

¹⁷ Mija tã'omaja Estéfanas, Fortunato suþabatirã Acaicotatarãre etamaka jia jíjimaka ñime. Mija þuri yoepi imarã imarã, yire jeyobaawärübeyurã. I'suþaka simamaka mijā þõ'ikarã yiþõ'irã etairã tarâja þuri yire jeyobaairã. ¹⁸ Okajâjia mijā imaerã mijare najeyobaaika uþakaja yiþõ'irã etatirã okajâjia ñimaerã yire najeyobaayu. I'suþaka baairâte majiþuþayeejkareka jia sime.

"Jia nimarû þo'imaja", Pablotë ãrþüaeka

¹⁹ Asia ka'iakarã Jesûre yi'yurã, "Jia nimarû", mijare ãrþüairã. Aquila, kirümu Prisca, suþabatirã nawi'iarã Maiþamakire yi'riwa'ri rẽñurâoka, "Jia nimarû", mijare ãrþüairã. ²⁰ Õ'ðkarã muþaka Jesûre yi'yurâoka, "Jia nimarû", mijare ãrþüairã naro'si. Tuþarâte yi'yurâ imarã, jia jíjimakaþi mijā jëñetoribu'abe.

²¹ Yi'i Pablo, ñoñu uþakaja "Jia nimarû", ãrïwa'ri ikuþaka yiþitakaþi mijaro'si yo'opþayu.*

²² Torã maiþamaki Jesucristore yaþabeyurâte "Ba'aja Tuþarâte nare baarû", ãrïwa'ri i'suþaka mijare ñañu. "No'oþrãmarâja Maiþamakire þe'rietarykirîmi seyaþarû", ãrïwa'ri yaþatiyaiki ñime.

²³ "Jia maiþamaki Jesûre mijare baarijarirû", mijare ñarîþüayu. ²⁴ I'suþakajaoka "Jesucristore ã'mitiripþairã mijā imamaka, jimaritakaja nare yiwayuñayu", mijareka ñarîþüatayu.

I'tojîrâja sime ruþu.

* **16:21** Después de dictar la carta a otra para escribir, Pablo añade su firma para que los lectores sepan que la carta realmente es de él. (Véase 2 Tesalonicenses 3.17)

Segunda carta de San Pablo a los Corintios

Ate Corintowejeakarā'o'si Pablote pāpera pūataeka

¹ ¿Yaje mijā īme yijeyomarā? Yí'i Pablo, yijeyomaki Timoteo pītiyika, "Jia nimarū", mijareka yija āñu. Tuþarāte yire jā'meikapí ãrīwa'ri Jesucristorika bojariroka bojataþarimaji ñime*. Corintowejeareka supabatirā Acayaka'iarāoka imarā Tuþarāte jiyipuþayeeokaro'si rērīrijayurāro'si ika pāpera yipūatayu. ² Maþaki Tuþarā, supabatirā maiþamaki Jesucristo pītiyika jia mijare nabaarū. Supabatirāoka jia þupaparaka mijā imaokaro'si mijare najeyobaarū.

Pablote ba'iaja jūako'omakaja Tuþarāte kire jeyobaaeka

³ Maiþamaki Jesucristo Pakika jījimaka imawa'ri "Jia mibaayu Tuþarā", kire yija ãrīrijayu. Maþaki imarī, mare kiwayuñayu. Supabatirā ba'iaja maþuparirijayu poto mare jeyobaaokaro'si maka imaki kime Tuþarā.

⁴ Ritaja ka'wisika yijaro'si simako'omakaja ba'iaja yija þuparikoreka yijare jeyobaaerā Tuþarāte yijaka imajíþe. Suþa imarī yijare kijeyobaaika uþakaja aþerā ka'wisika jūairāte ba'iaja naþuparikoreka nare yija jeyobaawārūyu.

⁵ Cristore yi'yurā imarī, ba'iaja kijūaeka uþakaja yija jūayu yijaro'sioka. I'suþaka simako'omakaja Cristorirā yija imamaka, ba'iaja yija þuparikoreka Tuþarāte yijare jeyobaayu. ⁶ Jesucristorika bojariroka bojariþpareaja ba'iaja yija jūarijayu. I'suþaka simako'omakaja, sayija rakajepārīrijayu jia mijare jeyobaaokaro'si. I'suþaka mijaro'si yija imamaka Cristore mijā yi'yua ja'atabeyurā mijā imarijarirāñu. Ba'iaja yija jūarijayu poto Tuþarāte yijare jeyobaarijayu. I'suþaka yija imarijayua ññurā imarī, ba'iaja jūariþotojo okajājia imawa'ri samija rakajepāyuyu mijaro'si. ⁷ Yija uþakaja Cristore yi'yurā imarī, ba'iaja jūarijayurā mijā īme. Suþa imarī "Yijare kijeyobaaika uþakaja Tuþarāte nare jeyobaarāñu, jia kire nayi'yaokaro'si", mijareka ãrīþupapajoairā imarī, ba'iaja yija þuparibeyu.

⁸ Mija ã'mitiþe yija jeyomarā. Asia ka'iarā tuþaraka jimarīa ba'iaja yija jūaraþakakaka mijā ññrika yija yaþayu. Jimarītaka ba'iaja jūawa'ri, okajājimarīa sarakajepāwārūbeyurā rō'õjīrārāja yija jaraþe. Suþa imarī "Reyarūkirāja yija īme je'e mae", ãrīþupapajoabaraka ba'iaja yija þuparaþe.

* 1:1 Apóstol

⁹ Suþabatirã “Najäärukiräja yija ime”, yija ãrïþupajoaraþe. Suþa imarõ yija þupayariji maräkä'ã yija þo'ia ïarïrïwärübeyu. I'suþaka simako'omakaja “Reyaekarã imakoþeiräte þariji õnia jariþe'rirüjeiki imarõ, Tuparä ð'rïkaja imaki yijare ïarïrïwärüki”, yija ãrïwärüerä i'suþaka yijaro'si simaraþe. ¹⁰ “Yija reyaerä baayu”, yija ãrïtirapakarä werikareka Tuparäte yijare o'atarape. Suþa imarõ, “Ñamajõka i'suþaka oyiaja Tuparäte werikareka yijare baajiparijariräñu”, ãrïþupajoawa'ri ba'iaja yija þuparitiyabeyu. ¹¹ I'suþaka yijaro'si simaerä Tuparäte mijä jëñeijirijayuaþi ãrïwa'ri yijare kijeyobaarijau. Jia Tuparäte yijare jeyobaamaka ïawa'ri, “Jia mibaayu Tuparä. Mire yija jëñeika uþakaja mibaaraþe Pabloräkaro'si”, rïkimaräja þo'imajare kire ãrïräñu.

Ikuþaka simamaka Corintowejearä Pabloté a'ribérika

¹² Aþea ikuþaka þupajoawa'ri jijimaka yija ime. “Tuparäte yaþaika uþakaja wääro'ðräja þo'imajare jia yija baarijau, nare þakibekaja”, yija þuparö'ðpi yija ãrïþupajoayu. Ika wejeareka imarä waþuju þupajoatirä nawäröika uþaka mijaka yija imawärübeyu. I'suþakamaräa sime, Tuparäte yijare jeyobaamaka jia mijaka yija imawärürijayu. ¹³ Suþa imarõ rukubaka mijä þupajoaoakaro'simariä þapera o'otirä mijaro'si sayija þüatarijayu. Yija wäröika jia mijä õñaokaro'si mijaro'si sayija o'oyu. ¹⁴ Ika mijare yibojaika, “Pablo kijeyomaräpitiyika wäjia bojairä nime”, jia ãrïwärübeyukajirä ð'rärimaräre ime ruþu. ð'rärimi jia yijare ðrïtirä “ð'rä þuri jiitaka yijare wärökarä”, yijareka nimauþatiji narïrika yija yaþayu. I'suþakajaoka maiþamaki Jesucristore þe'rietaräñurimi “Jia yijare ä'mitiriwa'ri mire nayi'rika”, jijimakaþi kire yija ãrïräñu.

¹⁵ “Jia yika nime je'e. Suþa imarõ Macedonia ka'iarä ya'riräka þoto naþö'iþi yo'riräñu mamarä”, ñarïþupajoakoperape. I'suþaka yibaarikareka ð'þakuri mijä þö'irä eyawa'ri jiiþaji mijare yijeyobaajääka. ¹⁶ “Macedonia ka'iarä ya'riräka þoto naþö'i ñimatawa'riräñu, suþabatirä yiþe'riräka þotooka i'suþakajaoka yibaaräñu ate”, ñarïþupajoakoperape. “Judeaka'iarä yeyawärükoko'si Corintowejeakarä yire jeyobaaräñurä”, ñarïþupajoaraþe. ¹⁷ “Jia þupajoarimaräaja i'suþaka yijare këräþe bai je'e”, yireka mijä ãrïþupajoayu bai? Tuparäte ðrïbeyurä þuri nañu uþakaja baabeyurä imarõ, “Ä'ä, i'suþaka yibaaräñu”, ãrïriþotojo ñamajï ate “Jëno'o, aþe uþakaja yibaaräñu”, ãñurä. I'suþaka ãrïbeyuka ñime yi'i þuri. ¹⁸ Këñu uþakaja baaiki kime Tuparä. I'suþakajaoka, “Ikuþaka yibaaräñu”, ñañua aþe uþakaja baabeyuka ñime. ¹⁹ Këñua uþakaja baarijayuka Tuparä Maki Jesucristo. Suþa imarõ “Ä'ä ikuþaka yibaaräñu”, ãrïriþotojo,

ape upaka baabeyuka kime. Kirika bojariroka mijare yija wārōrijayu, yi'i Pablo, Silvano supabatirā Timoteo pitiyika. I'supaka simamaka "Ikuupaka yijabaarāñu", ārīriphotojo ape upaka yija baabeyu yijaoka. ²⁰ "Ikuupaka jia yibaarāñu yirirāte", kērīka upakaja ritaja Tuparāte baaeka Kimaki Jesucristopī ārīwa'ri. Supa imarī jia Jesucristopī mare kibaarijayua ñurā imarī "Rita, kērīka upakaja baaiki kime", ārīwa'ri Tuparāte majiyipupayeerijayu. ²¹⁻²² Jesucristore mayi'yua maja'atakoreka Tuparāte mare jeyobaayu. Supa imarī ikijioka kime Jesucristorirā maimaokaro'si mare wā'maekaki. Supabatirā kirirā maima beaokaro'si Espíritu Santore maupukarā kiñajāāeka. I'supaka kibaamaka, "Jia yirirāte yibaarāñu", kērīka upakaja Tuparāte marebaarāñu", marīpuñajoayu.

²³ "Mija pō'irā ya'rīrāñu", ñarāpaka mijare pakiberaapeki yi'i. Okajājiaipi mijare okajāāriyapaberīwa'ri mijā pō'irā ya'rīberape ruþu. Tuparāte ūika wājītāji ikuupaka mijare ñāñua rita sime. ²⁴ Mijare okajāātikarā imariphotojo, "Ikuupaka mijā baabe, ikuupaka puri mijā baa'si", ārīwa'ri mijare jā'meriyapabeyurā yija. Cristore yi'ritikarā mijā imamaka, jījimaka mijā imaokaro'si wārōbaraka mijare jeyobaarika yija yapeyau.

2

¹ Bikija mijā pō'irā eyatirā, mijā puþape'e'rīrā okajājia mijare yijaimaka ba'iaja mijā puþaraape. I'supaka simako'omakaja, "Tuparāte yapeika upaka baabeyurāte puri yokajāārāñu je'e ruþu", ñarīpuñajoarape. I'supaka simamaka "Ba'iaja naþuparia'si ate", ārīwa'ri mijā pō'irā turirī ya'ribeyukaji ruþu. ² Jījimaka yire imarūjerimaja mijā ime. Supa imarī okajājiaipi mijare yijaijīka ba'iaja puþariwa'ri, marā aperā jījimaka yire imarūjerimaja imaberijīñurā. ³ "I'supaka naþuparijīñu", ārīwārūtirā ba'iaja mijā puþaririka yapeberīwa'ri mijā pō'irā ya'ribeyu ruþu. Mija pō'irā yeyarūki ruþu mijaka okajierika yapeawa'ri "Ikuupaka mijā baabe", āþarakaka þapera takaja mijā pō'irā yipuñatarape. Okajietirā ba'iaja puþapekaja jījimaka yire puþarirūjerūkirā mijā imaokaro'si mijare sayipuñatarape. Supa imarī "Naþō'irā yeyarāka poto jia simamaka ūatirā jījimaka nimarāñu je'e naro'sioka", ñarīpuñajoayu. ⁴ I'sia þapera mijaro'si yo'oraþaka poto jimariā ba'iaja yipuñatarape yoraparō'ojīrā. Supa simako'omakaja ūatirā ba'iaja mijā puþayaokaro'simariā þapera mijare yipuñatarape. "Jia mare wayuñaiki kime Pablo", mijā ārīwārūokaro'si mijare sayipuñatarape.

Ba'iaja mare baakoperaþakiteoka mijā wayuñabe, Pablotē ãrïka

⁵ Ba'iaja mijā watoþekarā baaraþakite jia imarika yaþawa'ri jājia kire mijā baaraþakakaka mijaro'si yo'oerā baayu mae. Ba'iaja kibaaraþaka ã'mitiritirā, ba'iaja yiþuparapaka simamaka saþemawa'ribaji mijā imaraþe je'e, mijaro'sioka. I'suþaka simako'omakaja "Ba'itakaja mijare þuparirüjetiyaberapaki kimaraþe je'e", ñañu ba'itakaja kijūrika yaþaberiwa'ri. ⁶ Ba'iaja kibaaraþaka simamaka mijā rērāþaka þoto "Ikuþaka kire mabaaye'e kiþupape'yaokaro'si", mijā ima uþatiþaÑnakaja ãrïtirā i'suþaka kire mijā baaraþe. I'suþaka simamaka maekaka þuri þupape'yuka kijayua simamaka koþakaja samija ja'atabe. ⁷ I'suþaka kire baabekaja, ba'iaja kibaakopekareka ye'kariritirā jia kire mijā jeyoaþe ate. I'suþaka kika mijā imabe, tērïritakaja ba'iaja þupariwa'ri "Maräkä'ã baatirā jia naka imawärübeyuka yi'i", kērïþupajaoakoreka. ⁸ Kika mijā jeyoaþakā'ã, "Rita yire nawayuñayu ate", kēñaokaro'si i'suþaka kika mijā imarika yiyaþayu. ⁹ Kire yibaarüjeraþaka uþakaja mijā yi'rirā þapera mijare yiþütarapaka imarī, "Maekakaoka nare ñaÑu uþakaja baairā nime", mijareka ãrïþupajaoaiki ñime. ¹⁰ Suþa imarī ba'iaja baakopékakite ba'iaja baaeka mijā ye'karirirákareka i'suþakajaoka simarāñu yiro'sioka. Yire ba'iaja kibaaika imakoþejíka sareka kire yiwayuñajíñu. Írïka uþakaja jíjimaka mijā imarika yaþawa'ri Cristore ïaika wâjítäji i'suþaka ñimarijayu. ¹¹ Kire mawayuñaye'e, ba'iaja þupawa'ri Satanáre yapaika uþakaja kibaa'si. I'suþakajaoka maro'si sima'si, majeyomakite mawayuñajíñu. Satanáre mare þakiriyapaiþakakaka õñurā maime.

Corintokarā majaroka Pablotē ã'mitiririyapae ka

¹² Tróadewejeaþa yeyaraþaka þoto Maiþamakire yire jeyobaaiþapi ãrïwa'ri imatikaja þo'imajare imaraþe yire na'mitiyaokaro'si. Suþa imarī Jesúrika bojariroka nare yiwarõmaka jíjimakaþi tokaräre yire ã'mitirape. ¹³ I'suþaka simako'omakaja Tróaderā majeyomaki Titore imabepakā'ã ba'iaja yiþuparape. Torajírā mae, tokaräre yimajaroka bojaweatiþa Macedoniaka'iarā ya'raþe Titore mo'arī.

¹⁴ Ba'iaja yiþupariko'omakaja Cristorirā yija imamaka dakoa imabeyua yijare tērïrükia mae. Suþa imarī "Jiitaka mibaayu Tuparā", ãþparaka jia yija þuparijayu. Suþabatirā Cristorika bojariroka bojaþibarimaja yija imaoþaro'si Tuparäte yijare þuataeka ritaja þo'imajare sõñaokaro'si. I'suþaka simamaka Írâkõ'rimato jariwa'ririmariþaja sayija bojataþamaka ã'mitiritirā, Cristore nayi'yu. Ílakõrī je'e, ikuþaka sime: Mapaõmea majoeika þoto ritaja sajíisia þibika

ritaja po'imajare wī̄ika upaka simarijau. ¹⁵ Cristorika bojariroka yija bojaþibamaka īawa'ri jījimaka Tuþarāte yijaka ime. Kirika yija wārōtapa, Tuþarā pō'irā a'rirükirā, supabatirāoka ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrā a'rirükirā parijs sā'mitiririjayurā. ¹⁶ Cristore yi'riberririka ima, "Ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrā a'ririwaþaka", ārīwa'ri nare yija bojamaka nayi'ribeyu Cristorika yija wārōika ā'mitiririyapabeyurā. Tuþarā pō'irā a'rirükirāo'si þuri nare yija wārōika nayi'yu õnia nimajiparūkiroka naro'si simamaka. I'supaka Cristorika yija wārōrijayua þemawa'ribaji imatiyaika simamaka Tuþarāte yijare jeyobaaberirikareka, marākā'ā baatirā wājia sayija bojawārūberijāäeka. ¹⁷ I'supaka ñañua simako'omakaja, rīkimarāja nime niñerū tōporiyapawa'ri takaja Cristorika bojariroka wārōtaþrimaja. Nuþaka baarijariþbeyurā yija þuri. Jesúrirā imarī, kirika bojariroka þakirimarāja po'imajare wārōerā Tuþarāte þūatairā yija ime. I'supaka þupajoairā yija ima simamaka kīika wājitatīji wājirokapi yija wārōrijayu.

3

"Mamarī imara'aekakukukaka be'erō'ō mamakukukaka majaroka mayi'ririjarirūkia ikuþaka sime", Pablote ārīka

¹ I'supaka yo'oko'omakaja "Yija imarā imatiyarimaja", ārīwa'rimarā i'supaka mijare yija bojayu. Aþerā wārōrimaja þuri "Imatiyarimaja yija ime", ārīkoþerijayurā. Mija pō'irā netarijayu þoto þapera naro'si aþerāte o'oeaka mijare nabearijayu. I'supaka mijare nabeaika þapera ima, "Jia wārōirā nime", ārīwa'ri nawārōirō'ōkarāre no'orūjerijayu. I'supakajaoka aþerō'ōrā na'yu þoto mijare nawārōikakaka þapera no'orūjerijayu. Yija þuri, i'supaka baabeyurā. ² Mijaja imarā "Jia wārōirā yija ime", aþparaka þapera yija bearükirā upaka yijaro'si imarā. Yija wārōika yi'riwa'ri ba'iaja mijaja baaika ja'atatirā aþeupaka mijaja o'amaka īatirā, "Jia Cristorika bojariroka Pabloraþkare nare wārōyu", ritaja po'imajare ārīþupajoarijayu. I'supaka mijaja baaika yija þupakarā sayija õñu. ³ Cristo þapera maika upaka imarā mijaja ime. Kirika bojariroka yija wārōikapi ārīwa'ri Cristore mijaja þupaka jija o'aika ritaja po'imajare īawārūþpatayu. Aþerā wārōrimaja þapera o'oeaka narikaika upakamarā mijaja ime. Tuþarā, õnia imajiparimaji Espíritu Santore mijaja þupakarā mijare kiñajāäeka simamaka i'supaka sime. Moisés imaroyikakiro'si aþtaþāiarā Tuþarāte o'oeaka upakamarā mijaja sime mae. I'supakamarā simamaka maþupaka Espíritu Santojo mare o'arijayuka.

⁴ Jia mijare yija wārōerā Cristore yijare jeyobaayu. I'supaka simamaka "Nare yija wārōika pi ārīwa'ri Cristore yapaika upaka baairā nime", Tuparāte īaika wājītāji yija ārīwārūyu. ⁵ I'supaka jījimaka yija āñua simako'omakaja yija pūpayariji yija ñōnuapi ārīwa'rimarīa jia yija wārōyu. Tuparāte yijare jeyobaikapī ārīwa'ri takaja ritaja yija baawārūyu. ⁶ Tuparājaoka imaki kimajaroka mamakukukaka bojañjirimaja yija imaokaro'si yijare jeyobaiki. Supa imari "Yimakire ā'mitiripēairāte yitāärāñu", Tuparāte āñua bojaika sime mamakukukaka majaroka. Supa imari bikija Moisés imaroyikakite o'oeka ārīroyika upakamarīa yija wārōyu mae. Espíritu Santopi ārīwa'ri mapupaka o'amaka kire mayi'rirūkiakaka sabojayu mamakukukaka majaroka. Bikija Tuparāte jā'meka o'oeka yi'rikopeirā puri nareyarāka be'erō'ō kika imajipabesarāñurā. I'supakamarīa sime mamakukukaka majaroka yi'yurāro'si puri. Espíritu Santore nare ña'riñāimaka Tuparāka ñōnia nimajiparāñu ārīwa'ri sabojayu.

⁷⁻⁸ Kijā'meika āta pāiarā o'otirā, Moisés imaroyirekakite mamarī Tuparāte kire saja'ataeka. I'sia kire kija'ataekarīmi Tuparāte kīaeka be'erō'ō simamaka jimari jājia Moisés pema yaaboaeaka. I'supaka simamaka Israeltatarā marākā'ā baatirā sarakajeþāberiwa'ri kiþema niariyapaberika. Bikija Tuparāte jā'meka jiitaka simaeka. I'supaka simaeka kopakaja Moisés pema jājia yaaboaeaka. Supa imariþotojo ī'rārīmi upakaja sariririjarika. Bikija Tuparāte jā'meka o'oeka jājia yaaboikaþitiyika po'imajaro'si kire sakija'ataeka simako'omakaja sayi'riwārūberiwa'ri, Tuparā pō'irā po'imajare a'ribberika ārīwa'ri sabojayu. Mamarī kijā'meroyika yaaboikaþitiyika sakija'ataeka simako'omakaja satēriwa'ribaji jia sime ika mamakukukaka majaroka. Supa imari ñōnia imajiparūkiakaka Espíritu Santore maro'si e'era'aeaka. I'supaka ima imari, ñamajī aperikurioka purirūkimarīa sime. ⁹ Bikija Moisés imaroyikakite kijā'merūkia Tuparāte kire ījikakaka puri sayi'riberiwa'ri "Tuparāte yapaika upaka po'imajare baabeþakā'ā ba'iaja nare kimarūjerāñu", sāñu. I'supaka imariþotojo jājia yaaboika pi setaeka. Ika mamakukukaka majaroka puri Tuparāte īaika wājītāji wājia po'imajare imarūjerikakaka mare bojaika. Supa imari bikijkakaka jājia yaaboika pi setako'omakaja mamakukukaka puri tēriwa'ribaji imatiyaika majaroka sime. ¹⁰ Jia simaroyika mamarī Moiséte jā'meroyika. Supa simako'omakaja satēriwa'ribaji imatiyaika sime ika mamakukukaka majaroka. I'supaka mapupajoaika simamaka, "Mamarī imara'aeaka majaroka imatiyabeyua sime mae", marīþupajoayu. ¹¹ Ñoaka

imarūkimarīa imariþotojo Moiséte jā'meroyika jājia yaaboaika watoþekaþi etaeka. I'suþaka simamaka, ika mamakukukaka majaroka Tuþarāte mare ja'ataeka þuri imajiparūkia imarī, tērīwa'ribaji imatiyaika sime.

¹² "Imajiparūkia sime", jia õrīwārūirā imarī, kīkirimarīaja þo'imajare sayija wārōrijayu. ¹³ Imajiparūkia simamaka, Moisés imaroyirekaki uþaka yija imabeyu. Kiþema jājia yaaboaeka yaririjarika Israelkarāre īakoreka sayapāiaþi kiþema kirārīta'aroyika. Kiþema jājia yaaboaeka yaririjarika ārīrikopakaja mamarī Moiséte jā'meroyika tiyirijayua. ¹⁴ I'suþaka simarijariko'omakaja Israelkarā þuri satiyirijayua ā'mitiripēaberikarā imarī, maekakaoka i'suþakaja imañujurā rupu. I'suþaka imarā nimamaka, Moiséte jā'meroyirekakaka niaika þoto, "Kopakaja Tuþarāte satiyetaeka", ārīwārūbeyurā nime. I'suþaka imabekaja, Cristore takaja yi'yurā nimajīkareka þuri jia sanorīwārūjīnu. ¹⁵ I'suþaka imariþotojo maekaka þariji Moiséte o'oeaka wārūriþotojo sanorīwārūbeyukaji rupu. ¹⁶ I'suþaka simakoþeko'omakaja Maiþamakire ī'rārimarāre yi'riū'mumaka īatirā nare kijeyobaayu "Saniawārūrū", ārīwa'ri. ¹⁷ Espíritu Santoþi ārīwa'ri Maiþamakire mare jeyobaayu. I'suþaka mare jeyobaabaraka maka kimarijayua simamaka, Moiséte jā'meroyika mayi'rikopeka ja'atatirā, Cristore yapaika uþakaja baawārūirā maime mae. ¹⁸ Kopakaja jia sōrīwāpū'atairā jariwa'ri, Maiþamakire þupajoarijaþaraka, tērīwa'ribaji kima morīwārūrijayu mae. I'suþaka maimaþi ī'rārīmi uþakaja jiibaji Maiþamaki uþakaja maimarijarīa Espíritu Santore mapuþaka mare o'arijayu.

4

¹ Yijare wayuīawa'ri, yijare wā'matirā kimajaroka mamakukukaka þo'imajare wārōrimaja Tuþarāte yijare imarūjeka. I'suþaka simamaka, ba'iaja aþerikuri yijaro'si simarijayua imako'omakaja, sayija wārōrija'atabeyu. ² Suþa imarī aþerāte kareaja i'yoa baarijayu uþaka baabeyurā yija ime. I'suþakajaoka "Jia þo'imajare yijare yi'rīrū", ārīwa'ri waþuju nare þakibeyurā yija ime. I'suþaka imarā imarī, Tuþarārika bojariroka aþemijiþi so'atirā yija õnu uþakaja yija þupajoaika wārōbeyurā yija ime. Suþa imarī Tuþarāte īaika wājítāji jia wājiroka norīwāpū'atawārūirokapí þo'imajare Tuþarārika yija wārōyu. I'suþaka yija baamaka "Pakibeyurā nime", þo'imajare yijareka ārīwārūyu. ³ I'suþaka yija wārōika simako'omakaja "Pablórākare wārōika ī'rārimarāre õrīwāpū'atabeyu", añurā mijā ime ī'rārimarā. Ikuþaka sime: Maiþamakire yi'ririyaþaberiwa'ri,

ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā imarī, yija wārōika norīwapu'atawārūbeyu. ⁴ Cristore nayi'ribeyuapi ārīwa'ri po'imajare kiþakika upakaja Satanāre nare imarūjerijayu rupu. Suþa imarī Jesúrika tērīwa'ribaji imatiyaiki bojariroka őrīwapu'atabeyaka nare kimarūjerijayu. I'suþaka nimarijayua simamaka, "Tuþarāte ima upakaja Jesúre ime", narīwārūbeyu. ⁵ Jesucristore jiyipupaka õñurā imarī, yija baarijauyuakaka takaja þupajoabaraka po'imajare wārōbeyurā yija. "Imatiyairā Pablorākare ime mirākiyu", mijā ārīrika yaþaberiwā'ri i'suþaka yija baabeyu. I'suþaka baabekaja "Jesucristo kime Maiþamaki", ãþaraka yija wārōrijayu. Suþa imarī mijare īarīþaraka yija ba'irabejjirā Jesúre yijare þūataeka simamaka, kiyaþaeka upakaja yija baarijayu. ⁶ Tuþarā puri ika wejea rubu'ataeka, neia simakoþekareka saborirūjekaki. I'suþakajaoka Cristore yija őrīberikopekareka, yijare kire kiõrīwārūrūjekaki. Suþa imarī Jesucristore yija yi'þakā'ā Tuþarāja tērīriki kimaoka yija þuparō'ōrā yijare őrīrūjerapaki.

⁷ Tērītakakaka Tuþarārika bojarī kiþūataekarā imariþotojo "Tērīrirā yija ime", ārībeyurā yija. īakōrī je'e: Waþajā'rīmarīa jotoka'i jottedisiarā waþajā'rīa jāma upakaja imarā yija ime. I'suþaka simamaka yija þupakarā Tuþarārika yijareka imarā yija ime. Suþa imarī "Naþupajoaikapimariā wārōrimaja nime. Tuþarā tērīrikaja imakite nare jeyobaaikaþi jia nabaayu", po'imajare yijareka ārīwārūyu mae. ⁸ Po'imajare Jesúrika bojariroka wārōriþareaja, ī'rākurimariā ba'iaja yija jūarijayu. I'suþaka simako'omakaja, sarāja sayija ja'atarijaribeyu. I'suþakajaoka "¿Marākā'ā yija baarāñu mae?", ārīþupajoako'omakaja "Tuþarāte yijare ja'atayu", ārībeyurā yija ime. ⁹ Rīkimarāja yijare ã'mijīairāte imako'omakaja Tuþarā puri yijare ja'atabeyuka. ī'rākurimariā yijare jāärika ri'kakopeirā imarī, yijare nakāmibaæka simako'omakaja Tuþarāte yijare jeyobaaika simamaka yijare najāawārūbeyu. ¹⁰ Yija turirijayurō'ō rakakaja nime ī'rārimarā yijare jāärika ri'karijayurā. Jesúre najāäeka upakajaoka yijare najāäriyapayu. I'suþakajaoka ba'iaja kijūaeka upakaja jūariþotojo jia sayija rakajeþäämaka īawa'ri, "Naþupakareka Jesúre imamaka, kirikapi i'suþaka nime", po'imajare ārīwārūokaro'si suþa yija imarijayu. ¹¹ Jesúrika bojariroka yija wārōriþareareka, ī'rārīmi upakaja yijare jāärika nari'kaika watopekarekaja yija imarijayu. I'suþaka yijaro'si simako'omakaja "Jesúre naþupakareka imaþi ārīwa'ri kiupaka jia sanarakajeþäärijayu", yijareka po'imajare ārīwārūokaro'si i'suþaka yija jūarijayu. ¹² I'suþaka ba'iaja yija jūaika simako'omakaja, yija wārōika ã'mitiritirā samija yi'yuapí ārīwa'ri Tuþarāka õñia mijā imajiparāñu.

¹³ I'suþaka simamaka ba'iaja yija þuparibeyu. Mija ïabe, ikuþaka sãñu Tuþarã majaroþüñu o'oekarã: "Tuþarãte yi'yuka imarã, kirika bojariroka þo'imajare yiwäröyu", ð'rïkate ãrïka. I'suþakajaoka yija þupajoayu yijaro'si. Tuþarãte ã'mitiripëairã imarã, kirika bojariroka ja'atarimarãja yija wärörijayu. ¹⁴ I'suþaka þupajoairã imarã, þo'imaja yijare jäärika ri'kakopeika yija kïkibeyu. Maiþamaki Jesucristo reyaekakite õnia Tuþarãte jariþe'rirüjeka ate. Suþa imarã Jesúrirã yija imamaka, "Yija reyakopeko'omakaja õnia Tuþarãte yijare jariþe'rirüjerãñu ate", yija ãrïþupajoayu. I'suþakajaoka mijare kibaarãñu. Suþabatirã kimarõ'õrã Tuþarãte mare e'ewa'rirãñu. ¹⁵ Suþa simamaka, "Jia mijaro'si simarü", ãrïwa'ri ba'iaja jüariþotojo Tuþarärika bojariroka mijare yija wärörijayu. I'suþaka yija baaika simamaka ð'rärimi upakaja rïkimabaji Jesucristore yi'yurã þo'imajare imarijayu. Kire nayi'yuapi ãrïwa'ri jia Tuþarãte nare baamaka "Mare wayuñaiki imarã, jia Tuþarãte mare baayu", narïrijayu. Suþa imarã "Tëririkaja imatiyaiki kime", ãrïwa'ri þo'imajare kire jiyipupayeerijayu.

¹⁶ I'suþaka simamaka ba'iaja þupapekaja Jesúrika bojariroka ja'atarimarãja yija wärörijayu. Yija þo'ia ba'iaja jüabaraka rüetaka sajaririjariko'omakaja ð'rärimi upakaja yija þupaka okajäjia imaokaro'si Tuþarãte yijare jeyobaarijayu. ¹⁷ Ritaja wejea yija turitaþarõ'õ ba'iaja yija jüarijaya þuri wejejë'räkaja imarükimaria sime. Suþa yija jüako'omakaja, "Kika õnia yija imajiparükia þuri tëriwa'ribaji jia imarükia sime yijaro'si", ãrïþupajoawa'ri, maekaka jimarã ba'iaja yija jüakopeika marã imabeyua yijaro'si. ¹⁸ Suþa imarã ika ka'iareka yija ïarijaya þuri þurirükia sime. I'suþakamarã yija ïabeyua þuri imajiparükia ima. I'suþaka simamaka, maekaka yija ïarijaya þupajoatiyabekaja yija ime. Mabo'ikakurirã maimarükiakaka þuri sñabeririþotojo sayija þupajoatiyarijayu.

5

¹ Ika maþo'ia wejejë'räkaja õnia imarükiro'simaria sime, ñojimarijji reyarükia. I'suþaka simako'omakaja "Mareyaräka be'erõ'õ õnia mare jariþe'rirüjetirã maþo'ia Tuþarãte mare o'arãñu", marïþupajoayu. I'suþaka mare kibaaruki þo'ipuri maekaka maþo'ia ima upakamarã imaräka, õnia imajiparükia imarã. ² Ika ka'iareka imabaraka ka'wisika majüarijaya þoto Tuþarã þõ'irã mamaka þo'iaþi imarika maþupajoarijayu. ³ Yiapuþaka takapijimaria Tuþarã þõ'irã maimaräka simamaka i'suþaka ñaÑu. Mamaka þo'ia mare kio'aräkapí kiþõ'irã maimarãñu. ⁴ Ba'iaja imarikareka rüñurã imariþotojo dakoa okamirämarijaja aþekukurã imarika maimariþupajoayu. I'suþaka maþupajoaika,

“Po'imirīrā maimariyaþayu”, ārīwa'rimarīa samaþupajoayu. Wāärō'ðrā maima ja'atatirā, reyariba'ikakamarīa po'ikirā maimariyaþayu. ⁵ Suþa imarī mareyarāka be'erō'ðpi, po'ia mare kija'atarākaþi maimaokaro'si Tuparāte mare po'ijiaeka. Suþa imarī “Tuparā imaki i'suþaka marebaarūkika”, marīwārūokaro'si Espíritu Santore mare kiñajāäeka.

⁶ I'tojítepī ārīwa'ri maka kima moñua simamaka, Tuparāte mayi'yu. Ó'ðrā maima þoto þuri, maiþamaki Jesucristo þō'irā maimabeyua simako'omakaja “Mareyarāka be'erō'ðpi þuri kika maimarāñu”, jījimaka marīrijayu. ⁷ Maekaka wāärō'ðrā kire maibeyukajia simamaka i'suþaka mañu. Jesúre yi'yurā imarī, “Mare kērīka uþakaja maro'si simarāñu”, marīþupajoayu samaibeyua simako'omakaja. ⁸ Suþa imarī “Tuparāte ārīka uþaka baaiki imarī maþo'ia mare kio'arāñu”, mañu. I'suþaka simamaka, reyatirā sarekaja Maiþamakika maimariyaþakopeyu. ⁹ I'suþaka þupajoariþotojo ika ka'iareka ñnia maimatiyikuriji jījimaka kīajiyuika mabaarijayu. Ó'ðrā maima þoto mabaarijayu uþakajaoka mareyarāka be'erō'ðpi maimarāñurō'ðrā mabaarāñu. I'suþaka imarijarirūkirā maime. ¹⁰ I'suþaka simamaka ritaja ika wejareka kiro'si mabaaijika ū'rārīmi Cristore ūtarāñu. I'suþaka kibaarāñurūmi jia, ba'iaoka kiro'si mabaaijika ko'apitorāja sawaþa matōþorāñu.

Ikuþaka sime Tuparāka jia imarika

¹¹ I'suþaka kiro'si yija baaijika “Kīarūkia sime”, ārīwa'ri Tuparārika bojariroka po'imajare yi'yaokaro'si jia oyiaja nare yija wārōrijayu sayija õrīwārūirō'ðjīrāja. I'suþaka yija baaika, suþabatirāoka kiyapaika uþakaja yija imarijayua ñuka Tuparā. I'suþaka simamaka samija ñu je'e mijaro'sioka. ¹² Mija ūabe. “Jiirā nome”, yijareka mijā ãñaokaro'simarīa i'suþaka mijare yija bojayu ate. I'suþaka baabekaja “Pablōkare waþuju mijā jaiyuyeyu”, yijare jaiyuyeirāte mijā ãñaokaro'si mijare sayija bojarijayu. Ikuþaka nome yijare jaiyuyeirā: “Jia wārōrimaja nome”, po'imajare nareka ãñaokaro'si nawārōrijayu. I'suþaka baariþotojo “¿Yaje yija þuparō'ðpi þuri jia Tuparāka yija ime?”, narīri imakopeyu. ¹³ Tuparāte yijiyiþuþpayeetiþariþpareaja “Waþuju wejabiritikakiji kime Pablo”, ūrārimarāre yireka ārīkopeika, marā imabeyua yiro'si. I'suþaka narīko'omakaja “Jia õrīþūairā imarī, Tuparārika bojariroka jia yijare nawārōrijayu”, yijareka mijā ārīþupajoajīka jia sime. Jia mijare jeyobaaokaro'si i'suþaka yija baayu. ¹⁴ “Cristore mare wayuñatiyayu”, ārīþupajoairā imarī, jērītarimarīaja kirika bojariroka yija wārōrijayu. Mare wayuñawa'ri ba'iaja mabaaika waþa maro'si kireyaïjika simamaka, kika reyaekarā uþakaja maime maro'sioka. ¹⁵ Ritaja po'imajare wayuñawa'ri ba'iaja nabaaeka

wapa Jesúre naro'si reyañika. Ikijioka imaki reyariþotojo ðñia jariþe'rikaki. Suþa imarí "Jijimaka maimarükia takaja þupajoabekaja maimaye'e mae", ãrþupajoawa'ri kñarijiyuka takaja mabaarijariye'e.

¹⁶ Suþa imarí po'imajare ïatirä "I'suþaka nime", Tuþaräte ðrþbeyuräte ãrþka uþaka yija ãrþbeyu mae. Cristore yi'ribeyukajirä yija imaroyiraþaka poto þuri "Muþakaja imaki kime", kireka ãrþupajoairä yija imaroyiraþe. Maekaka þuri jia Cristore yi'yurä imarí, aþe uþaka kireka yija þupajoayu. ¹⁷ Suþabatirä Jesucristoriki þuri Tuþaräte kiþuþaka o'aekaki imaki. Bikija kimaroyika mirâkareka aþeupaka kiþuþaka o'aekaki imarí, mamarokaþi oyiaja þupajoaiki kime mae. ¹⁸ Tuþarä ð'rïkaja imaki maþuþaka o'aiki. Bikija þuri kire jo'ata'arimaja maimaeka simako'omakaja Jesucristore reyaekapi ãrïwa'ri "Jia yika mijia imabe", Tuþaräte mare ãrþka. Suþa imarí i'sia majaroka po'imajare yija wäröikaþi jia kika nimaerä, nare bojarimajaro'si yijare kiþuþataeka. ¹⁹ Mija ïabe, ikuþaka sime po'imajare yija wäröika: Ritaja po'imaja Tuþaräte jo'ata'arimaja uþaka nimako'omakaja jia kika nimarika kiyapaeka. Suþa imarí ritaja ba'iaja nabaaika wapa Jesucristore naro'si reyañiokaro'si kire kiþuþataeka. Suþabatirä kire nayi'yuþapi ãrïwa'ri dakoa oka nare imabeyua Tuþaräte ïaika wâjitäji. Suþa imarí jijimakapi kirirä nare kimarüjeyu. Ika majaroka ritaja po'imajare yija wärötaþaokaro'si Tuþaräte yijare þuþataeka. ²⁰ I'suþaka simamaka Cristoro'si kirika bojariroka bojañirimaja yija ime. Po'imajare yija bojaika Tuþaräja etatirä kibojari koþakaja nare sayija bojayu. I'suþaka yija ima simamaka, "Kirika bojariroka yi'riwa'ri jia kika mijia imabe", po'imajare yija ãñuþapi ãrïwa'ri Tuþaräte nare okajäârijayu. ²¹ Mija ïabe. Ð'râkurioka ba'iaja baakoribeyuka Jesúre imako'omakaja, ba'iaja baarimaji uþaka reyarükika Tuþaräte kire imarüjeka. I'suþaka kibaaekapi ba'iaja mabaaika wapa kiwaþakoyika simamaka "Ba'iaja nabaaikaþitityika nimabesaräñu mae Yimakirirä imarí", mareka Tuþaräte ãñu.

6

¹ Tuþaräte yijare jeyobaamaka kimajaroka wärörimaja imarí, ikuþaka mijare yija ãñu: "Mijare wayuñabaraka, jia Tuþaräte mijare baaika simamaka jia kire ã'mitiripëarijaparaka mijia imabe. Kire mijia yi'riþakiwâ'imiria'si." ² Mija ïabe, kimajaroka o'oeka imapi ikuþaka kërïka:

“Mijare yijeyobaarūkirīmi sejaeka poto, mijā jēñerijayua
ā'mitiritirā jia mijare yijeyobaaeka ba'iaja mijā
jūaekareka mijā waþu'yaokaro'si”, ārīwa'ri sabojayu.

Mija ā'mitiþe yija jeyomarā. Maekaka þuri þo'imajare
ā'mitiritikaja, supabatirā ba'iaja nabaaiakareka nare tāærā
imatikakiji Tuparāte imarijayu. Suþa imarī maekaka þuri,
kire najēñerāka uþakaja kibaarāñu.

³ Kirika bojariroka wārōtþabaraka ba'iaja yija baabeyu,
“Pakirimajaroka nawārōyu je'e”, þo'imajare yijareka ārī'si
ārīwa'ri. ⁴ Suþa imarī “Rita sime, wājia Tuparāro'si
ba'irabeijirimaja nime”, þo'imajare āñaokaro'si Tuparāte
yapaika uþakaja baabaraka yija imarijayu. Suþa imarī
ī'rākurimariña ba'iaja aþerāte yijare baako'omakaja nare
yija ruþuwaþae'beyu. I'suþakajaoka ba'iaja yija jūarijayu
poto, sarekaja þuþapekaja Tuparāte yapaika uþakaja
baabaraka yija ime. Mija īabe, ikuþaka sime ba'iaja yija
jūarijayua: ⁵ Yijare naþajerijayua, wēkomaka imariwi'iarāoka
ī'rākurimariña yijare natatikoþeyu. Aþerikuri boebarā oyiaja
rērītirā, þiþerikapi “Nare majāærā”, āþaraka nakasererijayu.
Suþabatirā rīkimakaja ba'iraberika yijaro'si imamaka, jimariña
aþerikuri yija rūrīrijayu. I'suþakajaoka ñamiareka kāþekaja
yija imarijayua, aþerikuri ba'arika imabeyu þotooka yija
kēsirabarijayu. ⁶ Ritaja i'suþaka ima yija rakajeþpāñrijayua
īawa'ri, “Rita sime Tuparāte yapaika uþakaja Pablorākare
baarijayu”, þo'imajare yijareka āñu. I'suþaka simamaka,
jiþuþparā imarī, jiþrokapi yija imarijayu. I'suþakajaoka
jia Tuparārika bojariroka õñurā yija ime. Suþabatirā
yija yaþabeyua þo'imajare yijare baako'omakaja sayija
rakajeþpāñrijayu. Tuparāte yapaika uþakaja baairā imarī,
jia þo'imajare wayuīawa'ri, nare yija jeyobaayu. Espíritu
Santore yijareka ña'rījāika imarī, kirikapi jia yijare
kijeyobaarijayu. I'suþakajaoka þakirimariña, þo'imajare
wayuīairā imarī, jia nare yija baarijayu. ⁷ Tuparāte
yijare jeyobaaikaþi kimajaroka bojaika uþakaja sayija
wārōrijayu kiþapika uþakaja simaokaro'si. I'suþaka
kirika bojariroka yija wārōrijayu poto, jia yija imamaka
īawa'ri “Jiþuþairā imarī, rita yijare nabojayu”, narīrāñu.
⁸ ī'rārimarā imarā yijare jiyiþuþayeeirā, aþerimarā þuri
jēno'o. I'suþakajaoka ī'rārimarā “Jia baarijayurā nime”,
āñurā imariþotojo, aþerā þuri i'suþaka ārīþeyurā. Tuparāte
þuþataekarā yija imako'omakaja “Waþuju þakirimaja
nime”, ī'rārimarāre yijareka ārīþeyu. ⁹ Rīkimarājaoka
nime yijare õrīþotojo, “Ba'iratarā nime”, yijareka
āñurā. “Reyarūkirāja nime”, yijareka narīko'omakaja,
õnia yija ime ruþu. I'suþakajaoka jimariña ba'iaja yijare

nabaaika simako'omakaja reyabeyukajirā yija ime ruþu.
¹⁰ I'supaka simamaka aþerikuri jimarīa ba'iaja þupariþotojo Maiþamakire jia yijare baarijayua þupajoawa'ri jijimaka yija imarijavy. I'supakajaoka wayuoka baairā imariþotojo Tuparārika bojariroka yija wārōikaþi ãrīwa'ri rikimarā jia Tuparāte nare baarūkiakaka natōþoyu. Maekaka dakomarīrā yija imako'omakaja Jesúrirā yija imamaka, ritaja jia oyiaja kirika Tuparāte yijare ja'atayu.

¹¹ Mija ã'mitiþe yija jeyomarā, Corintowejeakarā. Ritaja yija þupajoaika ya'erimarijaja mijare yija bojayu, mijare wayuñatiyairā imarī. ¹² I'supaka mijaka yija imako'omakaja mijā þuri rakajerimakiji yijaka imarā. ¹³ Í'rīka kimakarāte wātawa'ri naka kijaika uþaka mijare yija bojaryayu. Suþa imarī ba'iaja imabekaja mijare yija wayuñaika uþakaja yijare mijā wayuñabe mijaro'sioka.

¹⁴ Cristore yi'ribeyurāka rīrākibiritiirā mijā ima'si. Tuparāte yaþaika uþaka baairā, ba'iaja baarijayurāþitiyika Í'rātiji þupajoabaraka imawārüberijirā. Mia je'e i'siroka morīwārþokaro'si sime neirō'þ boirō'þka rukubaka imaberijika ãñua. ¹⁵ I'supakajaoka, Cristo majamaki imarī, kika Í'rātiji þupajoawārþbeyuka kime Satanás. I'supakajaoka Cristore yi'yurā kire yi'ribeyurāka Í'rātiji þupajoabaraka imawārþbeyurā. ¹⁶ Naþuþaka nare ãñu uþakaja þupajoatirā waþuju imaja jērāka nabaaeka jiyipuþaka noñua Tuparāte jiyipuþaka õrīriwi'iarā imaberiri imakopeika. I'supakajaoka sime maro'si. Tuparā õñia imajipaki maþuþakarā ña'rijātitkarā imarī, i'supaka waþuju ima jiyipuþayeerāka jeyoaritiyabekaja maimaye'e. Mia, Tuparāja ikuþaka bojaekaki kimajaroþñurā:

"Yire yi'yurā þupakareka ñimajiparāñu. Nimarō'þiji naka ñimarijarirāñu. Suþa imarī najiyipuþayeerükika ñimarāñu. I'supakajaoka yirirā nimarāñu naro'si", ãrīwa'ri sabojayu kimajaroþñurā.

¹⁷ Ikuþaka kēñu aþea:
 "Yirika yi'ribeyurāka Í'rātiji þupakirā mijā ima'si. Suþabatirā nare mijā jeyoaritiya'si, yiyaþabeyu uþaka naka mijā baakoreka. Ñañu uþakaja mijā baarākareka, yirirā mijā imamaka, jijimaka mijaka ñimarāñu", mare kēñu.

¹⁸ "I'supaka mijare yibaarāñu Mijapaki uþaka imawa'ri. I'supaka mijare yibaamaka yimakarā mijā imarāñu", ãrīwa'ri kibojayu Maiþamaki ritaja tēriwa'ribaji imatiyaiki.

7

¹ Mija ã'mitiþe yija jeyomarā. I'supaka Tuparāte mare bojaeka maro'siji ima. Suþa imarī Tuparāte ñaika wājítaji

ba'iaja baariyapaberija'ri kiyapabeyua, supabatirā maþupajoaika upakaja baabekaja maimaye'e. Ritaja i'supaka imarijayua ja'atatirā, Tuþarāte oyiaja jiyipupayeewa'ri, kiyapaika upakaja baabaraka maimaye'e.

Kire nayi'þakā'ã, j̄jimaka Corintowejeakarāka Pablote imaeka

² Yija jeyomarā, yijare mijā wayuñabe. "Ba'iaja baairā nime", ī'rārimarāre yijareka ārīko'omakaja, nirāreoka yija yaþaika upaka ba'iaja baaberaþparā yija. I'supakajaoka aþerāte ba'iaja baarūjekoribeyurā yija ime. Supabatirāoka yijaro'si niñerū tōþorika yaþawa'riji þo'imajare waþuju þakiberaparā yija. ³ "I'supaka yijareka jairā mijā nime", ārīwa'rimarā mijare sayibojayu. Kopakaja jimariā mijare yija wātatiyayu bikija mijare ñarītirape. I'supaka simamaka, mijaka yija imarijayua, yija reyarāñu rō'ðjīrārāja mijare yija wayuñarija'atabesarāñu. ⁴ I'supaka simamaka, "Nare yibojaika upakaja yire nayi'rirāñu", mijareka ñarīþupajoayu. "Jia Tuþarāte yaþaika upakaja baairā nime Corintowejeakarā", ārīþupajoaawa'ri j̄jimaka mijaka ñime. Suþa imarī ba'iaja yija jūrijayua simako'omakaja jiitakaja yiþupayu.

⁵ Tróaderō'ðpi Macedonia ka'iarā yija etaraþaka be'erō'ð ī'rākurioka jiiþañaka jērītakoribeyukajirā yija imaraþe. I'supakajaoka yija eyairō'ð rakakaja ba'iaja oka yijare imarijariroyiraþaka. I'supaka simamaka, jimariā tokarāre yijaka okabojiroyirape. Ba'iaja þuparirika yijaro'si simarijariroyirape apea. ⁶ I'supaka yijaro'si simarijariroyiraþaka simako'omakaja Titore yija þō'irā etamaka jia yija þuparaþe. Ba'iaja þuparijayurāte okajājia imarūjeiki imarī, Tuþarāte yijare jeyobaaraþe. ⁷ Titore ð'ðrā etaraþakapi takaja ārīwa'rimarā j̄jimaka yija ime. Mija þō'irā kimaraþaka poto, jia mijā imamaka kīraþaka imarī j̄jimakapi ð'ðrā ketaraþe. Saþi ārīwa'ri j̄jimaka yija ime yijaro'sioka. Ikuþaka Titore yijare bojaetaraþe: "Ba'iaja yija ima ã'mitiritirā Pablote ba'iaja þupayu", ārīwa'ri i'supakajaoka Corintokarāre ime naro'si. Suþa imarī jimariā mire niariyaþayu. Supabatirāoka mire wātawa'ri miyapaika upakaja nabaarijayu", ārīwa'ri kibojaetaraþe. Sā'mitiritirā, tērīwa'ribaji j̄jimaka ñime mae.

⁸ Supabatirā bikija þapera mijare yiþuatarapaka ñatirā ba'iaja mijā þuparaþakakaka ña'mitirape. I'supaka simako'omakaja "I'sia þapera yiþuatareriri imakoperaþe", ārīþupajoaþeyuka yi'i. þapera mijare yiþuatarapaka poto "Sñatirā ba'iaja naþuparirāñu je'e", ñarīþupajoaþoperaþe. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja mijā þuparaþaka ñojimarijī mijareka so'raþe. ⁹ Suþa imarī sñatirā ba'iaja mijā þupayuaþi ārīwa'rimarā j̄jimaka ñime. Ikuþaka sime ã'mitirkōrī je'e:

"Ba'iaja baarika ja'atatirā Tuþarāte yaþaika uþaka oyiaja nabaarijalu mae", kërietarapaka ã'mitiriwa'ri jijimaka ñime. I'suþaka simarika Tuþarāte yaþamaka i'suþaka mijaro'si simaraþe. Suþa imarī jiaro'si imaraþakaja ba'iaja mijā þuþarika simamaka, "Yija þaperapi ba'iaja nare yija baaberaþe", yija ãrþupajoayu. ¹⁰ Ba'iaja mabaaika ñatirā ba'iaja Tuþarāte mare þuþarirûjeyu. I'suþaka kibaamaka, saja'atatirā kiyaþaika uþaka oyiaja mabaaoðaro'si i'suþaka mare kibaayu. I'suþaka simamaka ba'iaja mabaaika ye'kariatirā, tîmarîji mare kibaarûkia imareka mare sakitâayu. Saþi ãrîwa'ri ba'iaja þuþarijariþeyurâ maime. Topi Tuþarāte yi'ribeyurâ þuri, ba'iaja nabaaiþareka ba'iaja þuþariþotojo "Sayija ja'ataerâ yijare miwayuñabe", Tuþarāte ãrþbeyurâ. Suþa imarī kiþo'irâ a'rîrûkimañirâ nime. ¹¹ Æ'mitirkôrî je'e. Tuþarāte yaþaika uþaka mijaro'si yo'oraþaka ñatirâ, ba'iaja mijā þuþaraþe. I'suþaka imariþotojo jia yijaka imariyapawa'ri ñojimarîji ikupaka mijā jarape: "I'toñirâja, ba'iaja mibaarijaya mijâ'atabe", mijā watoþekareka imakite mijā ãrâþe. Suþabatirâ "¿Dako baaerâ ñoaitakaja 'Sareka kimaparû', ãrîrûjeirâ uþaka mabaaraþe jee?", ãþaraka i'yoþiyurâ mijā jarape. "Ñojimarîji oka yija jiebeririþareaja, tîmarîji Tuþarâte yijare baarâñu je'e", mijā ãrþupajoaraþe. I'suþaka imarâ imarî yire jiyipuþaka õrîwa'ri jimarîa yire mijâ ñariyapayu. Suþa imarî mijā watoþekarâ ba'iaja baaraþakite tîmarîji mijā baaraþe ki'yoþiyaokaro'si. Suþa jia baaraþparâ mijā imamaka dakoa oka imabeyua mijaro'si mae. ¹² I'suþaka mijā baarûkiakaka mijaro'si yo'oraþaka simako'omakaja ba'iaja baaraþakite, suþabatirâoka sajûarimajire takaja þuþajoawa'rimarîa sayo'orape. Tuþarâte ñaika wâjîtâji "Rita, jia Pablote majiyiþuþayeeyu", ãñurâ mijā jayaokaro'si mijaro'si sayo'oijirape.

¹³ Suþa imarî yipaperâ ñatirâ jia yire mijâ yi'yua ã'mitiritirâ okajâjia yija jayu. Suþabatirâ, jaibaraka mijaka Titore imaraþaka simamaka, jia þuþayuka kime mae. Jijimaka kimamaka ñawa'ri, têrîwa'ribaji jijimaka yija jayu mae. ¹⁴ Mija þo'irâ ke'rîrâ baaraþaka þoto "Jia mire e'etoritirâ, Corintokarâre mire yi'rîrâñu", Titore ñarîtirape. Kire ñarâþaka uþakaja mijā baaraþe. Suþa imarî dikapi ãrîwa'ri kirokapî i'yoþi'ribeyuka yi'i mae. "Jia mire nabaarâñu", ãrîwa'ri Titore yija bojaraþaka rita kire yija ãrâþe mirâkiyu. I'suþakajaoka ñrâkuri uþakaja mijare yija bojaraþaka rita simaraþe. ¹⁵ Jia kika imarika yaþawa'ri jiyipuþakapi kire mijā e'etoraþe. Suþabatirâ jiajaka kire mijā yi'raþe. Ritaja i'suþaka kire mijā baaeka mirâka þuþajoabaraka jiibaji mijare kiwayuñarijaya mae. ¹⁶ Suþa imarî "Tuþarâte yaþaika uþaka oyiaja baabaraka

nimarāñu", āparaka jījimaka mijaka ñime mae.

8

Wayuoka baairāte jījimakapi majeyobaaye'e

1 Mija ā'mitiþe yija jeyomarā. Ritaja Macedoniakarā* Jesúre yi'jurā majaroka mijare yija bojaerā baayu. Nare wayuñawa'ri jia Tuþparāte nare jeyobaaika uþakajaoka aþerāte jia oyajia nabaarijau naro'si. 2 Ríkimakaja ba'iaja aþerāte nare ka'wisijūjeko'omakaja jījimaka nime. Suþabatirā wayuokatakaja baairā imariþotojo aþerāte jeyobaarika þuþajoawa'ri ríkimarāja niñerū narēaraþe. 3 I'suþaka jījimakapi narēaraþaka yiñakoþpi ñiarapaka simamaka, "Rita sime", ñaÑu. Nijirükia imarō'ðjírāja ñjiriþotojo wayuoka baairāte wayuñawa'ri, narikataku tuikopeikakaka þariji nare nijirape. Nare sayijëñeberiko'omakaja wayuoka baairāte jeyobaawa'ri niñerū yire nijirape napō'irā saye'ewa'yaokaro'si. 4 "Jesúre yi'jurā wayuoka baairā Jerusalénreka imarāte yija jeyobaayu. Suþa imarī ika niñerū naro'si mijā e'ewa'þe", āparaka yijare sanaja'atarape, nare jeyobaatiyawa'ri. "I'suþaka nare jeyobaatirā jījimaka yija imarāñu", ārīwa'ri i'suþaka nabaaraþe. 5 "Ó'ðjírāja najeyobaakoþejika marā imabeyua", yija ārīþuþajoarape sanarēaerā baaraþaka ruþu. I'suþaka yija þuþajoarape simako'omakaja satērīwa'ribaji jia nabaaraþe. Sanarēaerā baaeka ikupaka narāþe mamarī: "Jesús, yija ñpamaki, miyapaika uþakaja yija baarāñu." Suþabatirāoka Tuþparāte yaþaika uþakaja baairā imarī, "Yijare mijā bojarāka uþakaja yija yi'rirāñu", narāþe yijareoka. 6 Suþa imarī mijaro'sioka jījimakapi niñerū rēbaraka mijā ima e'ebaraka Titore imaerā torā kire yija þuþatarape. Ikijioka imaki mamarītaka niñerū rērikakaka mijare jaiñ'muraþaki. I'suþakajaoka jījimakapi samija rēaweaerā "Nare kijeyobaarū", ārīwa'ri mijā pō'irā kire yija þuþatarape. 7 Suþa imarī tērīwa'ribaji Tuþparārikakaka jia ññurā imarī, i'suþaka jia tokarāre mijā jeyobaabe. I'suþakajaoka "Rita ãñuka kime", ārīwa'ri, Jesucristore oyajia jia mijā yi'ririþayu. Suþabatirā kirika bojariroka ññurā imarī, jia samija bojawārūyu. I'suþaka baabaraka jimariña po'imajare jeyobaairā mijā ime. Suþabatirāoka yijare jia wātatiyairā mijā ime. Suþa imarī wayuoka baairāte tērīrikaja wayuñawa'ri jia nare mijā jeyobaabe.

8 Mijare jā'merimarīa sime, bojarika simamaka i'suþaka ñaÑu. "Jerusalénreka imarāte yija jeyobaarāñu", ārīwa'ri Macedoniakarāre yijare ãrāþaka mijā õrīrika yaþawa'ri mijare

* **8:1** Corinto se encontró en la provincia de Acaya. Macedonia era una provincia al norte de Acaya. Véase el mapa.

sayibojayu. Sā'mitiritirā "Maro'sioka nare majeyobaaerā", mijā ārīrika yaþawa'ri i'suþaka mijare yibojayu. I'suþaka nare mijā jeyobaamaka īatirā, "Ritaoka aþerāte wayuñairā nime", mijareka ñarīwārūrāñu. ⁹ "Jia mare baaiki kime maiþamaki Jesucristo", ārīwārūrāñu imarī, wayuoka baairāte jeyobaarika þuþajoairā mijā imabe. Tuþparāte imarō'ðrā tērīwa'ribaji imatiyaiki imariþotojo mijare wayuñawa'ri saja'atatirā þo'imaji kipo'ijirika. Ika ka'iarā kimariþpareaja wayuoka baaiki uþaka kimaeka. I'suþaka kimaeka, jia Tuþparāka dakoa jariwa'ririmarīja mijā imaokaro'si.

¹⁰ Jia mijā imarika yaþawa'ri mijare yokajāærā baayu. Bikija o'raþajē'rārā mijā baañ'muraþakarā ate mijā þuþajoarika yiyaþayu. "Wayuoka baairāte majeyobaaerā", ārīwa'ri aþerā rupubajirā jījimakapī niñerū mijā rēañ'muraþe. ¹¹ Mamarī jījimakapī samija baañ'mutirapaka uþakajaoka mijā rikaikarō'ðjīrāja ījibaraka jījimakapīji samija rēawearika yiyaþayu. ¹² Marikaika ko'apitorāja maijijīka jia sime. Jeyobaarika yaþawa'ri sakñjika simamaka ī'rātiji oyiaja sime Tuþparāro'si. Marikaika tērīwa'ribaji mare jēñebeyuka kime Tuþparā.

¹³ Mija rikaika þemawa'ribajirā aþerāte jeyobaatirā wayuoka mijā baaerāmarīa i'suþaka mijare ñañu. ī'rātiji mijā imaokaro'si i'suþaka mijare ñañu. ¹⁴ Mija þuri maekaka wayuoka nabaaika þoto rīkimakaja mijā rikayu. I'suþaka simamaka nare mijā jeyobaabe. Ñamajī wayuoka mijā baarāka þoto ī'rā ate rīkimakaja rikarāñurā je'e aþeyari. I'suþaka simajīkareka mijare najeyobaarāñu. Supa baawa'ri ī'rātiji rikaokaro'si jia mijā jeyobaabu'arāñu. ¹⁵ I'suþakajaoka Tuþparā majaropūñurā Moisés imaroyikakite bojaeka ikuþaka ñīua: "Rīkimakaja maná ayeekarā, kūþajī ayeekarāte sanapibaeka. Supa imarī kūþajī ayekoþekarāro'si nayaþaeka uþakaja simaeka, supabatirā rīkimaka ayeekarāro'sioka saþiyia tuiberika", ārīwa'ri sabojayu.

"Titorākare jia mijā e'etope", Pabloté ārīka

¹⁶ Mijare yijeyobaariyaþaika uþakajaoka Titore mijare jeyobaariyaþayu kiro'si. Tuþparāte i'suþaka kire þuþajoarūjeka simamaka "Jia mibaayu Tuþparā", kire ñañu. ¹⁷ "Nare jeyobaaokaro'si naþō'irā me'þe ate", kire ñapakā'ã, jia jījimakapī Titore yire yi'raþe. I'suþaka kire ñarībeyukajikā'ãja, jimariā mijā þō'irā a'ririyaþatikiji kimaraþe. Supa imarī kiþapaika uþakaja mijare ñarī ke'rirā baayu mae.

¹⁸ Titoka ī'rīka majeyomakite mijā þō'irā yija þuþatayu. Mija ðñuka imarī, Jesucristorika bojariroka jia bojawaþu'atawārūiki kimamaka ritaja Jesucristore

ã'mitiripẽairã jia jiyipupaka kire noñuka kime. ¹⁹ Ñamají Corintopí niñerũ yija e'ewa'rirãka poto, Jerusalénrã yijaka ke'rirã kire naþüatarape. Torã eyatirã wayuoka baairãte jeyobaawa'ri niñerũ yija ïjirãñu. I'supaka yija baamaka ïatirã, "Ritaoka wayuoka baairãte jeyobaairã nime Jesúre yi'yurã", yijareka po'imajare ãrþupajoarãñu. I'supaka imawa'ri maiþamaki Jesucristore najiyipupayeerãñu. ²⁰ "Ríkimakaja niñerũ narẽaraþaka jia naba'iaribeyu", ãrïwa'ri yijareka nakẽrãjairika yaþabeyurã yija. I'supaka simakoreka ï'rïka yijaka a'rirükika imatiiki. ²¹ Ba'aja yijare nakẽrãjairika yaþaberiwã'ri jia oyiaja Tuparãte ïaika wãjitãji yija baarãñu. Supabatirã po'imajare ïaika wãjitãji i'supakajaoka yija baarãñu.

²² Supabatirã imaki aþika majeyomaki mijia þõ'irã naka yiþüataerã baaiki ate. Kire õñurã imarã, "Jia ba'irabeiki kime", yija ãñu. Í'râkurimaria jia jeyobaatiki kimamaka i'supaka yija ãñu. "Jia yi'yurã nime Corintowejeakarã", Titore ãþakã'ã ã'mitiritirã mijare jeyobaarã ke'ririyaþatiyayu mae. ²³ Supa imarã Titore, aþerã ï'þarã majeyomarãþitiyika mijia þõ'irã yiþüatarãñu. Jia Titore õñurã mijia ime. Yijeyomaki imarã, yuþakaja mijare kiwärõrijayu. Kika ï'þarã nime aþerã majeyomarã jia Jesúre yi'yurã. "Jia Jesucristore nayi'yu", ãrïwa'ri Macedoniakarãre kika þüataekarã nime. I'supaka nimamaka ïatirã jia Cristore jiyipupaka noñu nimaupatiji. ²⁴ Mija þõ'irã neyarãka poto jia nare mijia e'etorika yiþapayu. I'supaka mijia baamaka, "Ritaoka nare yaþairã nime", Macedoniakarãre ãrþupajoarãñu. I'supaka simamaka "Corintokarãre jia nare e'etorirãñu", Pablotë yijare ãrãþaka rita sime", narþupajoarãñu.

9

¹⁻² "Jesucristore yi'yurã wayuoka baairãte jeyobaaokaro'si jiaþi niñerũ narẽayu", mijareka ãñuka imariþotojo mijaro'si sakaka yo'oerã baayu ruþu. Acayaka'iareka Corintorã imarãte bikija o'raþajẽ'rã wayuoka baairãte mijia jeyobaarika þupajoaû'murapakakaka jijimakapi ð'õrã Macedoniaka'iakarãre yibojarijayu. I'supaka yibojaika ã'mitiritirã jijimaka jariwa'ri "Maro'sioka i'supakaja wayuoka baairãte majeyobaaye'e", ãþarako ríkimarãja Macedoniaka'iakarãoka jijimakapi niñerũ ïjiriyapairã. ³⁻⁴ I'supaka mijare ãrriþotojo yirupurõ'õ Titorãkare mijia þõ'irã yiþüataweiyu niñerũ rëaweirika mijare najeyobaaokaro'si. Í'rârimarã Macedoniakarãre yika jeyoariwa'rirãñu je'e aþeyari. I'supaka simamaka Titorãkare mijare jeyobaarãñu "Rita sime wayuoka baairãte jeyobaaokaro'si niñerũ rëaweatikarã nimatiyu", yijare merãþaka simako'omakaja,

niñerū narëaweabeyu rupu", Macedoniakarāre yija eyarāka poto yijare ārīkoreka. "Jia wayuoka baairāte jeyobaarika yaþairā nime", aþerāte yija ãñua simako'omakaja i'suþaka mijā baabesarákareka nawâjítaji i'yoa yija jūarāñu. Suþabatirā i'suþakajaoka mijā jūarāñu je'e mijaro'sioka. ⁵ I'suþaka simakoreka "Yiruþu a'riweitirā nare mijā jeyobaaweiþe", ārīwa'ri majeyomarā Titorákare mijā pō'irā yipüataweiyu. Niñerū mijā rēaú'muraþaka mijā rēaweaokaro'si mijare najeyobaarāñu. Suþa imarī torā yeyerāka poto, sarëaweatika mijā imarāñu. Suþabatirāoka "Ñojimaríji samaijirika Pabloté þakatayu", ārīrika imabesarāka. Jia wayuoka baairāte jeyobaariþawa'ri jijimakapi mijā ñirijarirákareka jia simarāñu.

⁶ Nare ñirā baaeka ikupaka mijā þupajoabe: Ríkimaka ba'arika ðeteþeyuka kūþajíjí ba'arika rikaiki. Ríkimaka ba'arika ðteriþupaþaiki þuri ríkimakaja ba'arika rikaiki. Ikuþaka ārīrika sime samaríjkareka: Rita jia wayuoka baairāte jeyobaarika yaþawa'ri ñirijayukate jia Tuþarāte jeyobaarāñu. Kirikaika wâtaripotojo kūþají ñikite þuri kūþají sawapa Tuþarāte ñirāñu.

⁷ Suþa imarī "Ó'ðjirāja yija ñirāñu", mijā ārīþupajoairð'ðjirāja mijā ñirijape. Wâtaripotojo mijā ñijíjkareka þuri jiamaríja simajíñu. Suþabatirā mijā ñiriyapaberiko'omakaja aþikate mijare þakataþakā'á a'mitirirā, mijā ñijíkaoka jiamaríja sime. Mija þupakarāja ñirika yaþawa'ri mijā ñijíka þuri jia sime. Jijimakapi aþerāte jeyobaarijayurāka jijimaka Tuþarāte ime. ⁸ I'suþaka simamaka mijā yaþaika þemawa'ribaji mijare kija'atarāñu jia aþerāte mijā jeyobaarijayaokaro'si. Jia nare mijā baamaka ñatirā mijare kija'ataika ð'rakuri upakaja dakoa jariwa'ribesarāka mijaro'si. ⁹ Mija ñabe. Ikuþaka sãñu Tuþarā majaropüñurā o'oeaka:

"Tuþarāte jiyipuþayeeiki imaki kirikaika wâtarimarijaja wayuoka baairāte jeyobaarijayuka. Suþa imarī jia kibaaeka miräka ye'karirimarijaja jia Tuþarāte kire baajiparāñu", ārīwa'ri sabojayu.

¹⁰ Tuþarā imaki ðterikiþapea moterükia maro'si imarüjerijayuka. Ikjioka imaki ðterikiþapeapi ba'arika po'imajare imaokaro'si baarijayuka. I'suþaka baaiki imarī, ritaja jia mijare kija'atarijayu, sapi aþerāte jia mijā jeyobaarijayaokaro'si. I'suþaka mijā jeyobaarijayaapi ārīwa'ri ríkimarijaja aþerāte jia imarüjeiki kime Tuþarā.

¹¹ Suþabatirā dakoa jariwa'ririmarijaja rikatirā jia aþerāte ð'rakuri upakaja mijā jeyobaarükia mijare kija'atarāñu. Suþa imarī torā eyatirā mijā jeyobaaika nare yija ja'atarāka poto, "Jia mibaayu Tuþarā", aþparaka kire najiyipuþayeerāñu.

¹² Ika mijā ñikapi jia majeyomarā Jerusalénrā wayuoka

baairāte mijā imarūjerūkitakajamarā simarāñu. Supabatirāoka i'supaka mijā baaikaipi ārīwa'ri, "Jia mibaayu Tuparā", āparaka jiibaji kire najiyipupayeerāñu. ¹³ I'supaka mijā baamaka, "Waپju ፩akibekaja ritaitaka Jesúrika bojariroka yi'yurā nime", mijareka narīpuپajoarāñu. Supabatirā nare jeyobaatirā, i'supakajaoka aperāte mijā jeyobaarāka simamaka, jia Tuparāte najiyipupayeerāñu. ¹⁴ Supabatirāoka "Mare na-jeyobaaerā Tuparāte nare jeyobaaraپakaipi, ārīwa'ri jia mare nabaayu", narīrāñu. I'supaka simamaka "Jia yijare nabaayu", ārīwa'ri jia jījimaitakapiji Tuparāte mijaro'si najēñejirijarirāñu. ¹⁵ Jia narebaarūkirā mijā ima پupajoatirā jījimaka ñime. I'sia tērīwa'ribaji jia mare baawa'ri Kimakire Tuparāte maro'si pūataeka. Sōñurā imarī, dika afea marākā'ā ārīrika imabeyua maro'si. Supa imarī maimauپatiiji "Jiitaka mibaayu Tuparā", kire marīrijariye'e.

10

"Tuparāte yire jā'meka upakaja kirika bojariroka yiwārōrijayu", Pablote ārīka

¹ Yi'i Pablo, oka mijaka jierika yaپaiki imarī, ika mijare yibojaerā baaika mijā ā'mitiririka yiyaپayu. Po'imajare wayuñarimaji imarī, jiaپiji Jesúre nare jairoyika upakaja mijaka yijairiyapayu yiro'si. Tokarā īrārimarā ikuپaka yireka āñurā: "Maka kima poto kīkirimakiji maka Pablote jairijayu. Aperō'orā imatirā papeپapi maro'si kio'oika poto puri okajājiaipi maro'si sakio'oyu", āparaka yireka najaiyuyerijayu. ² I'supaka simamaka waپju ba'iaja yireka jairāte mijā ā'mitiritiya'si. Yire mijā yi'rityabe, sapi ārīwa'ri mijā pō'irā eyatirā okajājia mijare yijaikoreka. I'supaka mijare yijaiberikoperākaoka, "Jesucristore yi'ribeyurā upaka Pablote ime", āñurāte puri okajājiaipi jairika yiپupajoayu. ³ Rita sime, mijā upakajaoka po'imaja yija ime yijaro'sioka. Jesucristore yi'ribeyurāka yija imarijayua simako'omakaja nimarijayu upakataka baarijaribeyurā yija ime. I'supaka simamaka, noñu upakaja pупajoatirā po'imajare okabojirijayu upakamarā pakirimiji majaroka yija jaita'ruirijayu. ⁴ Tuparāte yi'ribeyurāte jia jaikopeika upakamarāja tērīwa'ribaji Tuparārikapi po'imajare yija wārōrijayu. I'supaka nare yija wārōmaka, "Waپju ፩akirimiji majaroka yija yi'rikopeyu rukuya", po'imajare ārīwārūrijayu. I'supakajaoka ritaja pakirimiji majaroka yi'yurāte yijare okae'emakaoka nare yija okatērīrijayu sanaja'ataokaro'si. ⁵ "Tuparārika jia wājia imamiji ā'mitirirā jia kire norīrū", āñurā imarī, jia naپupajoakopeikaipi wārōrimajare yija okatērīwārūyu Tuparāte jeyobaaikaipi. Supabatirā "Aperā

jiibaji þupajoairā yija ime", ārīþupajoawa'ri, naþupajoaimiji Tuparāte nare ðrīrūjebeyua sime. Suþa imarī yija wārōika yi'riwa'ri, naþupape'yu. Supabatirā Tuparāte yijare jeyobaamaka, Cristore yaþaika uþaka oyiaja þo'imajare yija þupajoarūjerijayu. ⁶ Mija þō'irā yija eyarāka þoto Jesucristore yaþaika uþakaja mijā yi'rīrāka jia simarāñu. Kire yi'ribesarāñurāte þuri sawapa yija yaþarāka uþakaja yija baarāñu.

⁷ Mija þō'irā ima mijā īawārūbe: Ī'rārimarā mijā watopekarā "Jesucristore þūataekarā yija ime", āñurā. I'suþaka āñurā imarī, "Pabloraþa Jesucristore þūataekarājaoka imarā naro'si", narīrū. ⁸ "Maiþamaki Jesucristore þūataekarā imarī, mijare okajāðabaraka yija wārōyu", ñañu. I'suþaka mijare ñapakā'ā "Yire na'mitiriþearū", ārīwa'ri i'suþaka mare kēñu", yireka mijā ārīþupajoayu je'e. "Cristore mijā yi'yua bitatarikopakaja jiibaji Cristore mijā yi'rīrijayaokaro'si mijare yija jeyobaaerā, maiþamaki Jesucristore yijare þūatarape", ñañu. I'suþaka simamaka "Cristore þūataekakimarika Pablate ime", waþuju yireka āñuaþi maki yire i'yopi'rīrūjewārūbesarāki. ⁹ "Makīkirika yaþawa'ri þaperapi okajājia mare kijaipūarijayu", mijā ārīþupajoajīkareka i'suþakamarā sime. ¹⁰ Mija īabe. Ī'rārimarā mijā watopekareka imarā yire jaiyuyebaraka, ikuþaka āñurā: "Þepera mare kio'oikaþi okajājia jairiþotojo maka kima þoto þuri wayuoka Pablate baaroyi", ñañu. "Supabatirāoka yijare kiwārōroyika þoto, ā'mitirijiyubeyua uþaka kijaikoþeroysi", ãparaka yire najaiuyuerijayu. ¹¹ I'suþaka yireka jairijayurā: "Maka kimabeyu þoto þeperapi okajājia mare kijaika uþakajaoka maka kimarāka þoto mare kibaarāñu je'e", narīrū.

¹² I'suþaka simako'omakaja mijā þō'irā ī'rārimarā "Tērīrīrā marākā'ā mabaaberijīka yija ime", naþuparō'õpi āñurā. Supabatirā "Aþerāte tērīwa'ribaji Tuparāro'si jairimaja yija ime", āñurā nime, i'suþakataka ārīrika þe'yoiki yi'i þuri. Natiyiaja nima īajiyutirā, i'suþaka narīrijayu. I'suþaka naþupaka imarā imarī, rukubaka naþupajoayu. ¹³ I'suþakajaoka "Ritaja ī'rāweje jariwa'rīrimarāja þo'imajare yija wārōerā Tuparāte yijare þūataeka", ārībeyurā yija. Ikuþaka sime: Jesucristorika wārōrimajamatorā Tuparāte yijare þūataeka imarō'õ watopekareka sime Corintowejea. Suþa imarī "Kijā'meikaþi mijare yija wārōyu", mijare yija ārīrijayua rita ima. ¹⁴ Mijare yija wārōmaka, "¿Dako baaerā Pabloraþare mijā ā'mitiyu?", mijare narīko'omakaja, nare ruþubajirā Jesúrika bojariroka mijare yija wārōü'murape. Mija þō'irā Tuparāte yijare þūataberirikareka þuri, "Mijare wārōirā yija ime", mijare yija ārīberijāæeka. I'suþakamarā sime. Mijare wārōrimaja yija imaeerā Tuparāte mijā þō'irā

yijare pūataeka. ¹⁵ Suþabatirāoka ï'rārimarāre jaikopeika upakamarīa yija jaiyu. Aþerāte nare wārōmaka Jesucristore þo'imajare yi'yua ïatirā "Nare yija wārōmaka i'suþaka nime", ãriþakirijaribeyurā yija. Ikuþaka yija yaþayu: Jia Jesucristore yi'yurā mijā jarirāka r̄ikimabaji þo'imajare Jesúrika bojariroka yija bojarāñu. ¹⁶ Suþa imarī i'suþaka simarāka þoto mijā a'riwa'ribajirā imarāte Jesucristorika bojariroka bojarī a'ririþa yija yaþayu. Wārōrimajamatorā yija eyarāka, Jesúrika bojariroka ã'mitirikoribeyurāte sayija wārōrāka þoto "Ikuþaka jia nare yija wārōrapē", yija ãriþika jia sime. ¹⁷ I'suþaka jijimakaþi nabaarijauakaka ï'rārimarāre jaikopeko'omakaja, ikuþaka sabojayu Tuþarā majaropūñurā o'oe ka: "Maþupayariji mabaaiakakaka jijimaka bojabekaja Tuþarāte maro'si baarijauakaka takaja jijimakaþi mabojarijariye'e", ãriwa'ri sabojayu. ¹⁸ Suþa imarī ï'rīka "Jia wārōiki ñime", kēriþopejika, dakowaþamarīa sime. "Í'i kime jia wārōiki", Tuþarāte ãriþrijayukate þuri, "Jiitaki kime", marīwārūyu maro'sioka.

11

"Pakirimiji majaroka wārōrimaja Tuþarāte pūataekamarīa nime", Pablotë ãrika

¹ "Imatiyaiki ñime", ãþaraka aþerāte bojabaraka ðriþüabeyurāte ãñu upaka yijaiko'omakaja yire mijā ã'mitiripēarika yiþayu rupu. I'suþaka mijā þð'irā þakirimiji majaroka wārōirāte ã'mitiparaka mijā rakajeþāika upakaja yireoka mijā rakajeþābe rupu. ² Jesucristore takaja mijā ã'mitiripēarijaririka yiþayu. Æ'mitirkõrī je'e: Í'rāko rōmo aþikaka baakoribeyuko koþimi imarukikaka takaja koþupajoayu. I'suþaka koima upakajaoka Cristore oyiaja ã'mitiripēairā mijā ime. Yi'i imaki i'suþaka mijā imaerā mamarī mijare wārōu'muraþaki. Suþa imarī Tuþarāte þupajoika upakajaoka mijare yiþupajoayu yiro'si. "Jesûre na'mitiripēaria'ata'si", ãriwa'ri i'suþaka ñimarijau. ³ Mia. Bikija Satanāre ãñakarā ña'rījāitirā Eva imaroyikakote jia kijaiþakika. "I'suþakajaoka nare kibaarāñu je'e aþeyari", mijareka ñaríþupajoayu. "Jia Jesucristore ññurā imariþotojo þakirimiji majaroka ã'mitiritirā Cristore jia nayi'ribesarāñu je'e", ãþaraka ba'iaja mijareka yiþupayu. ⁴ Ikuþaka sime: Aþerā waþuju kotorð'þoji wārōrī netamaka, "Ikuþaka Jesûre ime", ñaríka upakamarīa nawārōko'omakaja jijimakaþi nare mijā ã'mitiyu. I'suþakajaoka yija wārōika ã'mitiripēawa'ri Espíritu Santore mijare ña'rījāikarā imariþotojo, kima upakamarīakaka mijare nabojapakā'ã "Rita, i'suþaka kimekā'ã", mijā ãñu. Suþabatirāoka "Ikuþaka ba'iaja

mabaaika waapa Jesucristore maro'si waapañika", ñarika upakamaria nawärðko'omakaja nare mij a'mitiririjayu. ¿Dako baaerä jijimakaþi naþakimajaroka mij a'mitiyu je'e? ⁵ "Tuparäte þüataekarä aþeräte têriwa'ribaji õñurä yija ime", aþaraka nawärðrijarakopeyu. I'suþakaja ãñurä imariþotojo "Yibo'ibajirä imabeyurä nime", ñariþupajoayu. ⁶ Jia jaiwärütiyairäte jaika upaka jaibeririþotojo Tuparärika bojariroka jia wäjia õñuka ñime. I'suþaka simamaka kimajaroka jia mijare yibojawaþu'atawärüräpe. Ðrâkurimarä yire a'mitirika mirärä imarí, "Jia Tuparärika õñuka Pabloti ime", yireka ãrŵärñirä mij a'mite.

⁷ Tuparärika bojariroka mijare yiwärðrapaka poto sawaþa mijare jëñeberapaki yi'i. I'suþaka yibaamaka, "Imatiyairäte baaika upakamaria baaiki kime", aþaraka yireka mij a'mite jaiyuyeyu je'e. "Tuparäka jia nimarü", ãrïwa'ri waþamaräja jia mijare yijeyobaaraþe. ¿Yaje jiamaritakaja sime je'e i'suþaka mijare yibaaraþaka? Jëno'o, jia baawa'ri i'suþaka mijare yibaaraþe. ⁸ Aþerä Jesûre a'mitiripéairäte niñerü yire þüatarapaka e'etoritirä mijare wärðbaraka ñimaraþe. Mijare jëñeþeyuka ñimako'omakaja, apetata Cristore yi'yurä yire saþuþataraparä. ⁹ Mija þö'irä ñimaraþaka poto wayuoka yibaaraþe. I'suþaka imariþotojo mij a'mite jia ñimaerä, "Yire mij a'mite jeyobaabe", mijare ãrîberapaki yi'i. Macedonia ka'iakarä Cristore yi'yurä mij a'mite eyatirä jia ñimawärñerä wayuoka yibaaika yire nijirape. Ðrâkurioka niñerü mijare jëñeþekibaki yiwärðrijayu", ñañu. I'suþaka ñañuaþi jijimaka ñime. I'suþaka ñimamaka ðrârimarä Acayaka'iakarä Corintorä imaräte yire jaiyuyekopeika marä imabeyua. ¹¹ Mijare jëñeþeyuka imarí, ¿mijare wayuñaþeyuka ñime bai je'e? Jëno'o i'suþakamaria sime. Jimarä mijare wayuñaþi imarí, i'suþaka yibaayu. Tuparäoka jia sõñuka i'suþaka mijaka ñima.

¹² Suþa imarí mijare waþa jëñerimaräja yiwärðrijariräñu. Waþuju þakirika wärðrimaja puri sawaþa mijare jëñerijayurä. "Tuparäro'si Pabloräkare ba'irabejika upakaja yija ba'iraberijayu", narþakika mij a'mite ãrŵärñokaro'si, waþamaräja mijare yija wärðrijayu. ¹³ Tuparäte aþostolrâkamaräñu nime i'suþaka baairä. Pakirimaja imarí, "Jesûrika bojariroka yija wärðerä kiþuþataekaräoka yija ime yijaro'si", narþakirijayu. ¹⁴ I'suþaka narñükia ðritikaja ñimaraþe. Satanásoka ángelrâka jia baairä upaka þemakotowiyuka aþerikuri, þo'imajare þakiokaro'si. ¹⁵ I'suþaka kimarijaya simamaka, "Kire yi'yurä puri koþakaja kiuþaka jayurä", mijare ñañu. Suþa

imari "Tuþaräro'si yija jä'meika simamaka ikupaka mijā baabe jia kika mijā imaokaro'si", nañu Satanäro'si ba'irabeijirimaja þo'imajare þakibaraka. I'supaka nabaaikaþi "Jia Tuþaräro'si ba'irabeijirä nime", þo'imajare äriþupajoarika nayaþayu. Ba'iaja nabaaika waþa têrïrikaja ï'rârîmi ba'iaja jüarükirä nime.

"Jesúro'si ba'irabeijirimaji imari, ba'iaja yijüarape", Pablote ärika

¹⁶ Ikuþaka jairimaji marïka imariþotojo ï'rïka "Ikuþaka jia baaiki nime", äriwa'ri bojataþarimaji upaka yijairä baayu. I'supaka yijaikoþeko'omakaja, "Jia öriþüabeyuka kime Pablo", yireka mijā äriþupajoa'si. I'supaka simaberikoþeräkaoka "Jia öriþüabeyuka upaka Pablote jaiyu", yireka mijā ärikoþeko'omakaja, i'supaka yijairänu. Kopakaja þakirimajaroka wärörimajare ä'mitiyurä mijā ime. Supa imari nare mijā ä'mitiririjayu upakaja yire mijā ä'mitiþe ruþu.

¹⁷ Ika mijare yijaika upakamarä mijare jaijïki maiþamaki Jesucristo þuri. Kiuþaka jaibekaja öriþüabeyuräte jairijayu upaka yijaiyu. ¹⁸ Ritaja wejeareka imarä upaka "Ikuþaka jia baairä yija ime", äñurä mijā watopekarä ima simamaka nuþakaja mijare yijairä baayu yiro'sioka. ¹⁹ "Jia öñurä yija ime", äñurä imakoperiþotojo "Tuparäte þüataekarä yija ime", þparaka öriþüabeyuräte jaikaja mijā ä'mitiripëarijayu. Supa imari yireoka mijā ä'mitiriränu je'e. ²⁰ Napoyarä upaka mijare naba'iariko'omakaja nare mijā e'etoririjayu. "Mijare yija wäröika waþa yijare mijā waþaþjibe", mijare narñrijayua akata'abekaja nañu upakaja nare samija ïjirijayu. Supabatirä jia nimarijarirükkitakaja þupajoatirä nayaþaika upakaja mijare nabaarüjerijayu. Supabatiräoka mijā ïparimarätarä upaka mijare naba'iaririjayu. I'supakajaoka jia nare mijā yi'ribeyu þareareka mijare naþemaþaarijayu. Ritaja i'supaka mijare nabaako'omakaja sarüþekaja nawäröika mijā ä'mitiripëarijayu. ²¹ "Okajäjimarirä nime", yijareka mijā äñurä imari, mijare nabaarijayu upakaja yija baawärübeyu. ¿I'supaka mijare yija baabeyua, jiamaþa ruku sime je'e mijaro'si? Mae ate ï'rârimarä "Ikuþaka jia baairä yija ime", þparaka bojataþarimaja upaka mijare yijairä baayu. I'yorimaräja i'supaka nañua simamaka, i'supakajaoka yijaiye'e yiro'sioka.

²² Hebreotatarä imari, "Aþeräte têrïwa'ribaji imatiyairä yija ime", nañu. I'supaka narikopeika marä imabeyua, hebreotatakijioka nime yiro'si. Aþea "Israelka'iakarä imari, Tuþarärirä yija ime", nañu. Yi'ioka Israel ka'iakakiji nime yiro'si. Supabatirä "Abraham riþarämerä yija ime", nañu. Abraham riþarämijioka nime yiro'sioka. ²³ Supabatiräoka "Jia Jesúro'si ba'irabeijirä yija ime", nañu. (I'supakaja öriþüabeyuka upaka yijairijayu yiro'si). Nare þemawa'ribaji Jesúro'si

ba'irabejirimaji ñime. Mija ñabe. "Cristoro'si yija ba'irabejiju", waþuju nañua simako'omakaja yi'i þuri jimarítakaja kiro'si ba'irabejirijayuka. Supabatirā nare þemawa'ribaji wēkomaka imariwi'iarā po'imajare yire tarijayu, Tuparārika yiwārōriþparea. I'supakajaoka nare tērīwa'ribaji yire naþajeroyirape. Supabatirāoka ñ'rākurimariña yire jäärika nari'kakoperape. ²⁴ ñ'rāpitarakakuri yire nañi'araþe. Yire nañi'aroyirapaka rakakaja treinta y nueve rakakuri ajeapi yire naþajeroyirape. ²⁵ Supabatirā maekarakakuri tūmarítakaja yaþuaþi yire naþajerape. Supabatirā yire jääerā ñ'rākuri ãtaþi yire najääbarekoperape. Saþi ya'raþaka waþuru maekarakakuri ña'miraþaka. ñ'rākuri yiñ'a'miraþaka poto ñ'rārimi supabatirā ñ'rā ñami riaþakiakareka yaþuarā ñi'ají'ikaki ñimaraþe. ²⁶ I'supakajaoka jimarítakaja Tuparārika bojariroka wārðtaþabaraka yituriroyirape. I'supaka turitaþabaraka tērīrikaja werika yijūarijayu. ñ'mitirkōri je'e. Riaka werikirō'ó, kareba'arimajare werika imarō'ó yituritaþaroyirape. Supabatirā yitā'omaja imariþotojo werika imarā þo'irā, supabatirāoka aþetatarāte werika imarō'orā yituritaþaroyirape. I'supakajaoka wejea jo'baka werika imarō'orā, wejemato, riaþakiaka werika imarō'orāoka yituritaþarape. Supabatirā waþuju "Jesúre ñ'mitiriþeairā yija ime", ñrīþotojo werika imarā watopekarā yituritaþarape. ²⁷ Niñerū yiba'ariwaþa tōþoerā ka'wisika ba'irabebaraka ñ'rākurimariña kārīrimariña yiwārīroyirape. I'supakajaoka ñ'rākurimariña ba'arika, okoa jia yiro'si imaberiroyirapaka imamaka, aþerikuri þuri kē'sitakaja ñimaroþirape. I'supakajaoka rīkimaka jariromarīka ñimaraþaka simamaka jimarīa jijia yijūaroyirape.

²⁸ I'supaka ñimakaka takajamarīa ba'iaja yipuþarape. ¿Marākā'á nime ruku aþewejeakarā Jesúre ñ'mitiriþeairā? ¿Yaje rita jia kire nayi'ririþayu ruku?", ñrīþuþajoabaraka jimarīa ba'iaja yipuþariþayu. ²⁹ Jesucristore jia ñ'mitiriþeatiyabeyurā imarī, ba'iaja baabaraka, ba'iaja naþuþayua ñiaika poto, nuþakaja ba'iaja þuþayuka ñime yiro'sioka. Supabatirā Jesúre ñ'mitiriþeakite ba'iaja baarþjeirāka þuri boebaka ñime. ³⁰ Yibaaiakaka jairika yiro'si simajikareka ritaja ka'wisika yire so'raþakakaka ñ'mitiritirā "Okajājimarīki kime", ñ'rārimarāre ñuakaka yijairā baayu. ³¹ Ika mijare yiboþaika, "Rita Pablote ñu", Tuparāte yireka ñrīwārūyu. Maiþamaki Jesús Paki majiyipuþayeejiparūkika kimamaka, kīika wājítāji ritaitaka mijare yiboþayu. ³² Ikuþaka yijūarape: Damasco wāmeika wejeaþa ñimaraþaka poto, "Pablote ñi'atirā wēkomaka nabaarū", ñrīwa'ri, wejeta'irō'orā ima koþerekarā

surararākare kiþūatarape, tokaki  pi Aretas rokaj te j 'merimaji. ³³ Yire w komaka nabaarika yaþariþotojo yire nare ki 'ar jew r berape. I'sia wejea ta'tekar  k paj ka kopereka imaraþar '  pi'iupak pi yire j  tatir  aþeþ 'r tor  yijeyomar re yire ruetaraþe. Okaj jimar ka imariþotojo i'suþaka Tuþar te yire jeyobaaraþaka simamaka topi yiru'raþe.

12

Mak r r nuroka uþakaþi Tuþar te imar '  Pablote k tar jerape

¹ Naþupayariji þupajoatir  þakirimajaroka w r rimajare mijare bojarika yiyaþabeyu. I'suþaka simako'omakaja "Tuþar te p lataekaki Pablote ime", yireka  nur  mijar beriko'omakaja mak r r nuroka uþakaþi Maiþamakire yire beaeka mirâkakaka mijare yibojaer  baayu mae.

²⁻³ Bikija mabo'ikakuri þiyikuku kimar ' r  Tuþar te yire e'eeyaraþaka be'er '  botarakao 'puar e'earirakakuri wejej 'r ka seyawa'yu mae. Tor  yire ke'eeyaeka, "I'suþaka baatir  yire ke'eeyaeka",  r w r beyuka yi'i.  Yaje rita ritikataka yire ke'ewa'raþe jee, yiþupakatakaja ke'ewa'raþe je'e aþeyari? Tuþar   r kaja s nuka. Rita sime, "I'suþaka baatir  yire ke'eeyaeka",  r w r beriripotojo "Jiir ' r  Tuþar te yire e'eeyaeka",  na n ate. ⁴ Tor  yeyaraþaka poto po'imaja okaþi mabojaw r beyua  na'mitirape. Tor   na'mitirika mir ka yire bojar jebeyuka Tuþar . ⁵ I'suþaka yiro'si simaraþakaþi " r p atiyaiki  ime",  r j ka uþaki imakoperipotojo suþa  nar beyu. Yiþupayariji po'imajare yijaika poto t r rimar ka  ima nare yijairijayu. ⁶ "Ikuþaka yiro'si simaraþe",  paraka j jimakaþi po'imajare yibojataþarikeka, þakirimaji uþakamar   imaj  eka þakirimajaromar  bojaiki imawa'ri. I'suþaka simako'omakaja, "Ikuþaka yiro'si simaraþe",  r wa'ri t r ritaki uþaka j jimakaþi po'imajare sabojataþabeyuka yi'i, "Aþer  pemawa'ribaji  r p atiyaiki Pablote ime", yireka nar rika yaþabereriwa'ri. I'suþaka  nimaberiko'omakaja jia yibaarijayua  latir , i'suþakajaoka yiw r rijayua  'mitiritir , yire nor rika þuri yiyaþayu. ⁷ Mak r r nuroka uþakaþi Tuþar te yire bearapaka t r rikaja imatiyaikakaka imaraþaka. I'suþaka bearipotojo, "Aþer te t r wa'ribaji imatiyaiki  ime",  nar rika yaþabereriwa'ri Satan rikakaka ya'rarka yire r karapakareka Tuþar te yire  ar r berape. Suþa imariþota mare þaaika be'er '  maka'wisij arijayu uþaka yire simarijayu.

⁸ "Yiya'raika yire mibayabe",  r wa'ri maekarakakuri Maiþamakire yij  ekoperape. ⁹ I'suþaka kire  naþak ' , ikuþaka yire kiyi'raþe: "J no'o, mire yibayaberiko'omakaja,

mire yiwayuūikaipi ãrīwa'ri yijeyobaaika takaja miyapayu. Mia, marākā'ā baaberijīka mima poto jiibaji mikā imawa'ri mire jeyobaarimajiro'siji ñime", kērāpe. Supa imari i'supaka ñimakaka jijimakapi yijairijayu. I'supaka simako'omakaja, "Cristorika kire ja'ataikapi jia kiro'si Pablotē ba'iraberijayu", po'imajare yireka ãrīwārūyu mae. 10 I'supaka simamaka Cristoriki imari, marākā'ā baaberijīki imariptojo yipupaka puri jia ima. Í'rākurimariña ba'iaja po'imajare yire jaiwā'imarāpe "Ki'yopi'rīrū", āparaka. Supabatirāoka yiypaika imaberiroyiraþaka yiro'si. I'supakajaoka í'rākurimariña jajua po'imajare yire baata'araþe. Supabatirā Jesúrika bojariroka yiwārōmaka, í'rākurimariña ka'wisika yijūlaraþe. I'supaka simako'omakaja jijimaka ñime ãrīþupajoabaraka, "Marākā'ā baawārūberiwa'ri iamariña imarāka Cristore jeyoariyaþatiyyayu." I'supaka simamaka rikitubamarīa ñimakopeikareka jia Cristore yire jeyobaayu.

Corintowejeakarāre þupajoabaraka, ba'iaja Pablotē þuparika

11 Koþakaja õrīþubeyuka upaka yimajārobojaweayu. "Yija þō'irā Tuparāte þūataekaki imari, mare wārōrimaji Pablotē ime", mijā ãrībeyua simamaka ñoñu upakaja i'supaka mijare ñañu. "Wāpamarīki Pablotē ime", Tuparārika wārōkopeirāte yireka ãñu upakaja ñimajāëka Tuparāte yire jeyobaaberirikareka. I'supaka simako'omakaja "Jiitaka wārōrimaja nime", mijā ãrīkopeirā yire pemawa'ribajimarīrā nime. Supa imari "Tuparāte kire jeyobaamaka jia Pablotē mare wārōyu", mijā ãrīri imakoperape. 12 Mia, mijā þō'irā ñimaraþaka poto apóstol imari maikoribeyu upaka ima mijare yibearijaraþe. Í'rākurimariña samija ñaeka simamaka "Rita oka, Tuparāte þūataekaki Pablotē ime", yireka mijā ãrīri imakoperape. 13 "Aþerā Jesucristore ã'mitiripēairāte jiyipupayeeriþotojo, mare puri Pablotē jiyipupayeebeyu", mijā ãñua ¿rita sime bai je'e? "Yire mijā jeyobaabe jia ñimaerā", aþerāte ñarāþaka upaka mijare ãrīberapeki imariþotojo í'rātiji oyiaja jiyipupaka mijare ñoñu. I'supaka simako'omakaja "Aþerāte kijēñeraþaka upakaja, yijare kijēñeri imakoperape", ãrīwa'ri yireka mijā jairijayu. ¿Yaje rita ba'iaja mijare yibaaraþe je'e? Ba'iaja mijare baaberaþaki imari, marākā'ā baatirā "Jiamariña yibaaraþakareka yire mijā wayuūabe", mijare ñarīwārūbeyu.

14 Íþakuri mijā þō'irā yituritika. Supa imari maekarakakurireka mijā þō'irā turirī a'yaokaro'si mae þuritaka yipupajoaü'muyu ate. Æ'mitirikōrīje'e: Makarāirā puri namakarāte yaþalka tōþoerā niñerū jierijayurā. Me'rārījaka puri naþakiarāro'si i'supaka baabeyurā. Topi ãrīwa'ri yimakarā upaka yireka mijā imamaka, mijā þō'irā ñimaraþaka

þoto niñerū mijare jēñebesarāki yi'i. Mijare þuri jia yika mijā imarika yiþparāñu, jia mijare yiþwārōrimirīrkawa'yaokaro'si. 15 Mijare wayuñawa'ri mijare yijeyobaariyapayu. "Jesúre na'mitiripēarū", ãrīwa'ri ritaja yibaawārūika upakaja rūrītiyaika rō'õjīrā mijare yijeyobaarijarirāñu. Jia mijare wayuñaike ñimamaka yire mijā wayuñabesarākareka, ba'iaja yiþparirāñu.

16 Mijaka ñimaraþaka þoto dakoa mijare yijēñeberaþaka õñurā mijā ime. I'suþaka simako'omakaja, "Ritaja þakirika jia õñuka imarī, Pablote mijare þakiyu niñerū mijare kare'eokaro'si", ï'rārimarāre yireka ãñu je'e. 17 "Maþō'irā kiþüataraparāþioka Pablote mare þakika", ¿mija ãrīþupajoayu bai je'e? Jēno'o mijare þakiberaþaki yi'i. 18 Titore aþika Jesúre ã'mitiripēaikiþitiyika mijā þō'irā yiþüatarape niñerū mijā rēwearika najeyobaaokaro'si. ¿Yaje Titore mijare þakirape je'e? Jēno'o mijare þakikoriberaþaki kime. Yuþakaja jia þupajoaiki imarī, mijare jeyobaariyapawa'ri jia Tuparārika bojariroka mijare kiwārōeka, niñerū mijare jēñebekaja.

19 "Ba'iaja baabeyurā nime", yijareka ãrīwa'ri jijimaka yijaka mijā imaokaro'si takajamarīa, i'suþaka mijare ñaÑu. Ikuþaka simatiyayu, ïakōrī je'e: Jesúrirā imarī, kiþapaike upakaja mijare yija jairijayu Tuparāte ïaika wājítaji. Mija ã'mitiþe yija jeyomara. Ritaja mijare yija bojarijayua, "Jiibaji Jesúre na'mitiripēarijarirū", ãrīwa'ri mijare sayija bojayu. 20 Mijareka þupajoabaraka ba'iaja yiþparijayu. "Mija þō'irā yeyarāka þoto ba'iaja baabaraka mijā imarāka ñiaeyarāñu je'e aþeyari", mijareka ñarīþupajoarijayu. Waþabu'abaraka, suþabatirā aþerāte oakiparaka mijā imarāka ñiaeyarāñu je'e. I'suþakajaoka boebaparaka, suþabatirā rakakaja naþupajoaika upakaja baawa'ri jia jeyoaribekaja mijā imarijayaoka ñiarāñu je'e. I'suþakajaoka okabaþakibu'abaraka, suþabatirā waþuju jaijairika baabaraka mijā imarāka ñiarāñu je'e. Aþerāte tērīwa'ribaji þupajoairā upaka baabaraka, suþabatirā rakakaja þupajoawa'ri rukubaka mijā rēñua ñiaeyarāñu je'e aþeyari. Suþabatirā, "Jesúre yapaika upakaja baabekaja nimaÑuju je'e", ñarīþupajoaika upaka mijā imamaka ïatirā mijaka yiboobarirāñu. I'suþakajaoka jijimaka yika mijā imabesarāñu mijaro'sioka. 21 Ate mijā þō'irā yeyarāka þoto ba'iaja baabaraka mijā ñiaeyarākareka "Nare yiþwārōraþaka upakaja yi'ribeyurā nime", ãrīwa'ri Tuparā wājítaji yi'yop'i'rirāñu. Suþabatirā "Bikija rīkimarāja ba'iaja nabaaeka saja'atabekaja dajaka nabaarijayu je'e aþeyari. Suþabatirāoka ba'iaja rōmijāte nabaariwā'imarīrijayu. I'suþakajaoka naþupajoarijayu

upakaja wāārō'ō ba'iaja nabaarijayu ruþu", āparaka ñiaeyarāka, ba'itakaja yiþuparirāñu.

13

Ika þaperapi þiyia jia Pablotē nare okajāāeka

¹ Ika ya'rirā baaikaþi maekarakakuri mijā þō'irā yeyarāñu. Torā eyatirā Tuþarā majaropūñu o'oekarā ãñu upakaja yibaarāñu. Mia je'e: "I'rīkate ba'iaja baamaka ñaekarā jaijeyobaabaraka iþparā, maekarakamarā 'Rita sime. I'suþakatakaoka kibaaraþe', ãñurāte imajikareka, okajierika sime kika", āriwa'ri sabojayu. ² Bikija iþþakuri mijā þō'irā yituraþakareka, ba'iaja baairāte jia yokajāāraþe "Ba'iaja nabaaika naja'atarū", āriwa'ri. Mae mijā þō'irā imabeririþotojo þaperapi, "Ba'iaja mijā baaika mijā ja'atabe", ñañu ba'iaja baarijayurāte. Aþerāþitiyika ba'iaja baabaraka nimamaka ñiaeyarākareka, ba'iaja nabaaika waþa tīmarīji nare yibaarāñu. ³ " 'Rita Cristore ðñuaþi mibojarijayu', yija āriwārūokaro'si, kirika yijare mibeabe", mijā ãñua sime. I'suþaka simamaka, kirikaþi tīmarīji nare yibaamaka ñawa'ri "Cristore jā'meika upakaja kirikaþi jairijayuka Pablotē ime", yireka mijā āriwārūrāñu je'e. Okajājimarā imabeyuka Cristo mijaka. Ba'iaja baairāte jiamaþia jūaokaro'si kirika baabearimaji kime. ⁴ Muþaka po'iki imariþotojo, yaþua tetakarā kire naþatakiaeka simamaka, okajājimarāki upaka Cristore reyaeka mijā ðñu. I'suþaka kire nabaako'omakaja, Tuþarārikapi ãriwa'ri ðñia kime mae. Cristorirā imarī, kiupakaja okajājimarārā yija ime po'imajare yijare ñamaka. I'suþaka simako'omakaja kirirā imarī, Tuþarārikapi ãriwa'ri kiyaþaika upakaja yija baarijayu. I'suþaka imarā imarī, saþi ãriwa'ri mijā þō'irā ba'iaja baairāte tīmarīji yija baarāñu, jia nayi'rirū ãriwa'ri.

⁵⁻⁶ Mija ñabe. Cristore mijā yi'yua þupajoatirā "¿Yaje rita Jesucristore yi'yurā maime?", mijā ãriþupajoabe. "¿Mija þupakareka Cristore ña'rījākarā mijā ima ðrībeyurā mijā bai je'e?" Topi þuri "Jesúre maþupakarā ña'rījāberikarā maime", ãñurā þuri kire yi'ribeyurā nime. I'suþaka simakopeko'omakaja " 'Jia kire yi'yurā yija ime', ãñurā mijā ime", mijareka ñaríþupajoayu. Suþa imarī mamarítaka kirika bojariroka mijare yija bojarapaka ã'mitiritirā jia kire mijā yi'rapaka simamaka, "Rita, Cristore nare ðrīrūjeikaþi Pablórākare yijare bojarijayu", ãriwārūrā mijā ime. ⁷ Ba'iaja baabaraka mijā ima yija ñaeyarākareka, Cristore yijare sajā'metika simamaka, jiamaþia mijare yija jūarūjerāñu. I'suþaka mijare yija baarākareka "Cristore nare jā'meikaþi i'suþaka Pablórākare mare baayu", mijā ãriwārūrāñu.

I'suþaka mijare baariyaþaberwa'ri ba'ia mijā baakoreka Tuþarâte mijaro'si yija jëñeþirijayu. Suþa imarî Tuþarâte yaþaika uþakaja mijā baarâkareka þuri, ba'iaja mijare yija baabeserâñu. Suþa mijare yija baabeþakâ'ã ïatirâ "Yaje rukuya Cristore jâ'meikapi tîmarîji yijare nabaatiyajînu", yijareka mijā ãrîkoþejîkaoka, marâ imabeyua yijaro'si. I'suþaka simako'omakaja kiyaþaika uþaka oyiaja mijā baaritakaja yija yaþayu. ⁸ Suþa imarî mijā þõ'irâ yija eyarûki ruþu kiyaþaika uþakaja baatikarâ mijā imarâkareka þuri kijâ'meikapi ba'iaja mijare yija jûarûjebeserâñu. Kiyaþaika uþakaja Cristore yijare jâ'metikarâ imarî, mijare jeyobaarimaja yija ime, ba'ia uþakaja mijare baabekaja. ⁹ Suþa imarî mijā þõ'irâ eyatirâ, jia Cristore yi'yurâ mijā ima ïawârûtirâ okajâjiaþi mijare yijaibesarâñu. "Okajâjimarîrâ imarî, Cristorikapi Pablôrâkare beabeyu", yijareka mijā ãrîkoþejîka, marâ imabeyua yijaro'si. Jia mijā yi'þakâ'ã ïawa'riji, jia jijimaka imarûkirâja yija ime. Suþabatirâ "Mire ã'mitiripêawa'ri miyaþaika uþaka oyiaja nabaaru", ãrîwa'ri, Tuþarâte mijaro'si yija jëñerijayu. ¹⁰ I'suþaka simamaka mijā þõ'irâ eyatirâ, okajâjiaþi mijare yijairiyapabeyu. Suþa imarî ya'rîrâ baaika ruþu, ika þaþera mijare yiþuatayu jiibaji Jesûre yi'þaraka mijā imaokaro'si. I'suþaka mijare baarimaji ñimaokaro'si Maiþamakite yijare jâ'meka. Suþa imarî kire mijā yi'yua bitatarikoþakaja jiibaji kire mijā yi'rîrijayaokaro'si mijare yija jeyobaarijayu.

¹¹ Õ'ðjîrâja mijaro'si yo'oyu yijeyomarâ. Jia mijā imabe, Jesûre yaþaika uþaka oyiaja baabaraka. Ritaja ika þaþeraþi mijare yiboþaika jia ã'mitiripêabaraka mijā imabe. Í'rîka uþakaja þuþajoabaraka, oka imarijarirâkaoka jiaþi sajiebaraka mijā imabe. I'suþaka mijā baamaka, Tuþarâ, mare wayuñaarimajire, mijaka imajiparâñu. Suþabatirâ jijimaka mare imarûjeiki kime. ¹² Jesûre ã'mitiripêairâ imarî, mijā rërîrijayu poto jia jijimakapi jëñebu'abaraka mijā imariaþe.

¹³ Õ'ðkarâ Jesûre ã'mitiripêairâ, "Jia nimarû", ãrîwa'ri oka mijaro'si naþuatayu. ¹⁴ "Jia nare mibaabe", ãrîwa'ri maiþamaki Jesucristore mijaro'si yijëñeyu. "Suþabatirâ Tuþarâte mijare wayuñaika jia õñurâ mijā imaokaro'si, suþabatirâoka Espíritu Santo jia mijaka imajiparijayuka kimarû", ãrîwa'ri ritaja mijaro'si yijëñeljirijayu yijeyomarâ.

I'tojîrâja sime ruþu.

Carta de San Pablo a los Filipenses

Pablo, kijeyomaki Timoteoƿitityika Filipoƿwejeakarāro'si ƿapera naƿūataeka

¹ Yijeyomarā Filipoƿskarā, Jesucristore jia baaikaƿi kirirā imarijayurā, supabatirā kire yi'jurāte imaruƿutarimaja, i'suƿakajaoka nare jeyobaarimaja "Jia mijā imabe", ārīwa'ri oka mijaro'si yija ƿūatayu. Yi'i Pablo, yijeyomaki Timoteoƿitityika mijaro'si sayija ƿūatayu Jesucristoro'si ba'irabeijirimaja imarī. ² Supa imarī, Maƿaki Tuparā, supabatirā maiƿamaki Jesucristoreoka " 'Jia dako okamirāmarīja nimirū', ārīwa'ri jia nare mijā jeyobaabe", ƿaparaka mijaro'si nare yija jēñerijayu.

"Filipoƿwejeakarā Jesucristore 'mitiriƿēairāte jia mibaayu Tuparā", Pablote ārl̄ka

³ Mijareka yipuƿajoarijayu rakakaja "Jia mibaayu", Tuparāte narīrijayu. ⁴⁻⁵ Supabatirā Tuparāte mijaro'si yijēñeika rakakaja jījimakaƿi kire yijairijayu. Tuparāte mijā yi'riū'muekarō'ōj̄itepi, maekakaoka aƿerāte Jesúrika bojariroka bojataƿabaraka yire mijā jeyobaarijayua simamaka i'suƿaka yibaarijayu. ⁶ Rita sime, jia Tuparāte mijā ƿupaka baaū'mutika simamaka, kiyapaika upakaja mijā imamirīrīkawa'yaokaro'si mijare kijeyobaarijarīñu, Jesucristore etarāñurīmi rō'ōj̄irārāja. ⁷ Mijare wātaiki imarī, i'suƿaka mijareka yipuƿajoayu. Yire jeyobaariƿupakirā imarī, ī'rākumirīa yiyapaika yire mijā ƿūatarijayu. Mia je'e, wēkomaka imariwi'iarā imariƿotojo Jesúrika bojarirokakaka yaƿabeyurā wājītāji "Ikuƿaka sime", ārīwa'ri nare okae'ebaarakā, yibojajiirijayu. I'suƿaka yibaayu po'imajare yibojawārōrūkia Tuparāte yire ja'ataeka simamaka. I'suƿaka ñimarijayua simamaka jia ñimaokaro'si yire mijā ƿūatarijayua jia sime. ⁸ Jesucristore wātaka mijare ñ̄nuƿi rīwa'ri i'suƿakajaoka mijaka ñima Tuparāte ñ̄nu. I'suƿaka imaki imarī jimariā mijare ñiariƿakatayu ate. ⁹⁻¹¹ I'suƿaka imawa'ri, ikupaka Tuparāte mijaro'si yijaiñjirijayu. "Jia mire rījaparaka miyapaika upakaja imamirīrīkawa'yurā imarī jiibaji wayuñabu'airā nimirū. I'suƿaka imawa'ri miyapaika upaka imarika najērāko'arū", ārīwa'ri Tuparāte mijaro'si yijaiñjirijayu. I'suƿaka yiyapayu "Jia baarijaririka ja'atabekaja nimirū", ārīwa'ri. Supa mijā imamaka īatirā "Dakoa okamirāmarīja jia yika nima nareka ñoñu", Cristore ƿe'rietarāñurīmi mijareka kērīrika yiyapayu. Supabatirāoka

Jesucristore mijare jeyobaaikaipi “Tuþaräte yaþaika uþakaja baarijayurä nimirü mae”, mijareka ñañu. Suþa imarï mijare kijeyobaamaka ïatirä, “Tëriwa'ribaji jia baaiki Tuþaräte ime”, aþparaka aþeräte kire jiyipuþayeeokaro'si naro'sioka kire yijaijirijayu.

“Rïkimaräja Jesucristorika bojariroka ã'mitiripëairäte ime”, Pablote ãrïka

¹² Yijeyomarä, Jesúrika bojariroka yiwäröriþareareka ba'iaya yijüaika simako'omakaja, þo'imajare yibojarija'atabeyua sime. I'suþaka yiro'si simako'omakaja rïkimaräja aþerä yibojaika ã'mitiriwärütirä kire nayi'ririjayuakaka jia mijä ðrïwärübe. ¹³ Mia je'e, “Cristore kiyi'yu þi'wa'ri wëkomaka imariwi'iarä kime”, ika wejea ðpamaki wi'ia ðarïrimaja surararäkare yireka ãrïrijayu. Suþabatirä þo'imaja ritaja ika wejeareka imaräoka i'suþaka yireka þupajoarijayurä. ¹⁴ Suþa imarï, Cristore yi'ririja'ataberiwa'ri wëkomaka imariwi'iarä ñima ðrïwa'ri, rïkimaräja ika wejeearä Maiþamakire yi'yurä jiibaji kirika bojarijayurä ba'iaya jüarika kïkibekaja.

¹⁵ I'suþaka simako'omakaja, ðrïrimarä þuri, “Wëkomaka imariwi'iarä Pablote ima marä imabeyua”, ãñurä. I'suþaka ãñurä imarï, “Pablote bojaikakaka ã'mitiriberiwa'ri rïkimabaji yijare ã'mitiripëairäte imaräñu je'e”, nañu yibaarijayuakaka oakiyurä. Aþerä þuri jia yika imawa'ri jiaþi Cristorika bojariroka bojarijayurä. ¹⁶ I'suþaka yire wayuñairä imarï, “Tuþaräpi ãrïwa'ri wëkomaka imariwi'iarä Pablote ime. Suþa imarï Romawejeakarä ðparimarä Cristorika bojariroka bojarika nayaþabeyua simako'omakaja Pablote sanajëñiamaka, nawäjitäji jia yi'riwärüki kime”, ãñurä nime. ¹⁷ Aþerä imarä yire þemawa'ribaji imarika yaþakopewa'ri “Cristorika bojariroka yija wärömaka yijare takaja ã'mitiripëairäte imaräñu je'e. I'suþaka simamaka sã'mitiritirä yijare oakiriwa'ri, wëkomaka imariwi'iarä kimarö'ðpi ba'iaya Pablote þupariräñu”, narïkopeyu.

¹⁸⁻¹⁹ I'suþaka nabaarijayua marä imabeyua yiro'si. Ritaja Cristorika bojariroka nawärörijayuaþi ãrïwa'ri jijimaka ñime. I'suþaka imarijayuka imarï, “Tuþaräte yiro'si mijä jëñeñijimaka, suþabatirä Espíritu Santore yire jeyobaamaka þariji ritaja yijüaika jia oyajia yiro'si sawaþu'riräñu”, ñiarïþupajoayu. ²⁰ I'suþaka þupajoaiki imarï, ðparimarä wäjitäji naka yijairäka þoto, “Dakoa i'jomarïaja jaiki ñimarijariräñu”, ãñuka ñime. Suþa imawa'ri Cristorika bojariroka jia wäjia yibojarijariroyika uþakaja nare sayibojariyaþayu. Suþa imarï yire najëñiwearäka þoto, yire najääkoþejika, yire naþoatajïkaoka, marä imabeyua yiro'si. Ritaja yibaarijayua

Cristore jiyipupayeerūkiakaka simarika yiyaþayu. 21-22 Suþa imarī, yire najāäbesarākareka ritaja yibaarijayaþi jia Cristore jiyipupayebaraka þo'imajare imarika yiyaþayu. Yire najāäkoperākaoka jiibaji yiro'si simarāñu Cristoka jia imarūkika ñima simamaka. I'suþaka simako'omakaja yire naþoatarākarekaoka, Cristorika bojariroka yibojamaka rīkumarāja sā'mitiripþearāñurā. Suþa imarī, "¿Dika jiitaka imatiyaika je'e?", ãrīwārūbeyuka ñime. 23 I'suþaka simamaka "Ika ï'þaba'iwā'taja jia yiro'si ima", ñarīwārūbeyu. I'suþaka simako'omakaja reyatirā mabo'ikakurirā jiibaji kika imarika simarāñu je'e yiro'si ñarīþupajoarijayu. 24 I'suþaka yiþupaka imako'omakaja mijare jeyobaabaraka õñia imarika yiyaþayu jiibaji mijaro'si simaerā. 25 Suþa imarī "Jiibaji Tuþarāte yi'þparaka jījimaka kika nimaokaro'si nare wārðbaraka, naka ñimarāñu ate", ãrīþupajoaiki ñime. 26 Toþi wēkomaka imariwi'iarā ñima be'erō'õ mijah pō'irā yeyarāka þoto, "Wēkomaka imariwi'iarā kimaraþarō'õpi Pablote mipoaeka jiitaka kire mibaayu", Jesucristore ãþparaka jia jījimaka mijah imarāñu.

27-28 I'suþaka simako'omakaja, wēkomaka imariwi'iarā yiro'si simarāka upakaja simakoþerāka marā imabeyua. Jia Cristorika bojariroka yi'yurā imarī, sabojaika upakaja jia baabaraka mijah imarijaþe. I'suþaka mijah baabe mijah pō'irā yeyarāka uparāka, yeyabesarākarekaoka jia ï'rātiji þupajoairā imawa'ri, Cristore yi'ririþa'atabeyurā mijah ima ñoñaokaro'si. I'siapi ãrīwa'ri, aþerāte mijare okabaako'omakaja ï'rīka ta'iarāja imarā imarī, Jesúrika bojariroka mijare yiwārōraþaka upakaja mijah imarijayua ñorīrāñu. I'suþaka imarā imawa'ri ba'iaja mijare baarijayurā ruþu wayuþi'ribekaja mijah imabe. I'siareka mijah ima ïatirā "Rita, Tuþarāka õñia imajiparūkirā nime. Yija þuri ba'iaja nare jaiwā'imañurā yija imariþpareareka, ba'iaja imarika tiyibeyurō'õrā a'ririþkirā imarā", narīþupajoarāñu. Mijare yibojaika upatiji Tuþarātakiji imaki ritaja sabaarimaji. 29 I'suþaka imaki imarī, jia mijare baawa'ri kirirāro'si Tuþarāte mijare wā'maeka, "Yimakire yi'þparaka nimarū, suþabatirāoka jia kire yi'riwa'ri ba'iaja jūabaraka nimarū", ãrīwa'ri. Suþa imarī kire mijah yi'yua ja'atabekaja mijah imamaka ïatirā aþerāoka Cristore yi'ririñurā. 30 Suþa imarī mijah pō'irā ñimaraþaka þoto ba'iaja yire nabaaraþaka mijah ïaraþaka upakaja jūairā mijah ime mijaro'sioka mae. I'suþakajaoka ð'õ Romawejearā aþerāte ba'iaja yire baaika majaroka mijah ã'mitiyu ate.

“Tērīriki imariþotojo ‘Imatiyaiki ñime’, ārīberikaki Cristo”, Pablotē ārīka

1-2 Kirirā mijā imamaka, jia þupaparaka mijā imaokaro'si Cristore mijare jeyobaayu. I'supakajaoka mijare kiwātayu iamariñaja mijā imakoreka. Supabatirāoka rīrākibiparaka Espíritu Santore mijaka imarijayu. Topi jia Cristore mare wayuñaika simamaka jijimaka ñimaokaro'si ikuþaka mijā imarika yiþapayu: Mija jeyomarāka ī'rātiji þupakirā mijā imabe. I'supakajaoka ritaja mijā imauþatiji, jia wayuñabu'abaraka ī'rīka ta'iarāja imawa'ri, Cristore yaþaika uþakaja ī'rārokarekaja ña'rīyaarīji þupajoairā mijā imabe. 3 Aþerāte þemawa'ribaji imarika yaþabekaja mijā imarijape. I'supakajaoka “Po'imajare yijare jiyipuþayeerū”, ārīwa'ri mijā baaikakaka mijā jaia'si. I'siroka þupajoaberwa'ri “Yijare tērīwa'ribaji imatiyairā nime je'e aþeyari aþerā”, ārīwa'ri jiyipuþaka nare mijā ðrīrijape. 4 Mijaro'si takaja jia mijā imarūkia þupajoabekaja aþerāte jia imarūkiakakaoka mijā þupajoarijape.

5 I'supaka mijare ñañu Jesucristore imaeþkarokaþiji ðrītirā kiuþaka mijā imarijayaokaro'si. īakōrī je'e, ikuþaka sime:

6 Tuparāka ī'rātiji imariþotojo, “Tērīriki Tuparāte ima uþakaja ñima yija'atabesarāñu”, ārībeyuka Cristore imaeþa.

7 I'supaka ārībekaja, tērīwa'ribaji kima ja'atatirā, po'imaji kiþo'ijirika. Supabatirā ba'irabeñirimaji imatiyabeyuka uþaka kijarika.

8 Supa imarī ika ka'iarā kimaeka þoto, “Yire þemawa'ribajika mime”, ãñuka uþaka Kiþakire kiyi'ririþarika. I'supaka imaeþkaki imarī, ba'iaja baarimajare najāðroyika uþaka yaþua tetakarā kire napatakñaeka, sarā kireyaokaro'si þarji Tuparāte kiyi'rīka.

9 Supabatirā kireyaeka be'erō'õ õñia kire jariþe'rirūjetirā, ikuþaka Tuparāte kire ārīka: “Ritaja ima þemawa'ribajirā jiyipuþaka ðrīrūkika mimabe. Supa imarī ritaja imarā þemawa'ribaji īþi mimarāñu”, kire kērīka.

10 I'supaka Tuparāte kire ārīka seyarāka þoto nimauþatiji kiþoþi'aekarā: Mabo'ikakurirā imarā, õ'ðrā imarāoka, ka'irokareka imarā þarji Jesúre najiyipuþayeerāñu.

11 Nawājtāji kimarāka þoto “Ritaja imarā īþamaki Jesucristore ime”, wāðrō'ðrāja ritaja imarāte kire ārīrāñu. I'supaka baawa'ri Kiþaki Tuparāteoka jiyipuþaka norðrāñu.

Jesucristore imaeþkarokaþi ðrītirā sapiji mijā imarijape kire yi'ribeyurā wājtāji

¹² Yijeyomarā, i'suþaka Cristore baaeka þupajoawa'ri i'suþakajaoka Tuþarâte mijā yi'rijiñu. Mija þð'irâ ñimaraþaka þoto jia kire yi'yurâ mijā imamaka ñiarape. Maekaka þuri mijā þð'irâ ñimabeyua simamaka torâ ñimaraþaka þoto jia kire mijā yi'raþaka uþakaja jiibaji kire yi'þaraka mijā imarika yiyapayu. Suþa imarî ba'iaja mijā jûarûkiareka Tuþarâte mijare satâæeka simamaka kire kikibaraka, kiyapaike uþakaja mijā baarijaþe. ¹³ I'suþaka mijare ñañu "Yiyapaike takaja baariþuþakirâ nimarû", ãriwa'ri Tuþarâte mijare jeyobaarijayua simamaka.

¹⁴ Æ'mitirkörî je'e: Mija baaika uþakaja, ba'iaja jaibu'abekaja, jijimakapi mijā imarijaþe. ¹⁵⁻¹⁶ I'suþaka mijare ñañu, oka baabekaja, jia wâjiroka oyajia baarijayurâ mijā imaokaro'si. Suþa imarî ika wejeareka ba'iaja baarimaja watopekarâ imariþotojo, "Tuþarâte yaþaika uþaka baairâ nime. Dakoa oka imabeyua nareka", mijareka narîrâñu. I'suþaka jia baairâ mijā imarâkareka, Tuþarâte yaþairoka nare mijā bearâñu. Suþa imarî Cristore þe'rietaryurîmi "Nare yibojaeka uþakaja baarijayurâ nime", ãþaraka jijimakapi kire sayibojarâñu. ¹⁷⁻¹⁸ Tuþarâte yaþaika uþakaja Jesúrika bojariroka yibojariþareaja, yire najâärûjerâñu je'e aþeyari.* I'suþakajaoka sayi'yurâ imawa'ri, ba'iaja mijā jûarijayua simako'omakaja mijaka jijimaka ñime. I'suþaka imaki imarî i'suþakajaoka yika mijā imarika yiyapayu yiro'si.

Timoteo, Eþafroditopitiyika ðparâte Filíposwejearâ Pablotenare þuþatarîþuþajoaeka

¹⁹ Maiþamaki Jesûre yaþarâka uþakaja, ñojimarîji mijā þð'irâ Timoteore yipûtarâñu je'e, yimajaroka mijare kibojamaka jia mijā þupayaokaro'si. I'suþaka simarâkareka ð'orâ ate kiþe'rietaryaka þoto mijā majaroka yire kibojamaka ã'mitiritirâ jia yipuþarirâñu yiro'sioka. ²⁰ Jia mijā imarika þupajoatiyaiki kimamaka, mijā þð'irâ kire yipûtaraiþapayu. Maki aþika kiupaka þupajoaike imabeyuka ð'orâ. ²¹ Aþerâ þuri narîmijitakaja nimarûkiakaka þupajoabaraka imarâ. I'suþaka imawa'ri Jesucristore yaþaika uþaka baarijaririka þupajoabeyurâ nime. ²² I'suþaka þupajoairâte ima simako'omakaja, "Timoteo þuri Jesucristore yaþaika uþakaja baarijayuka", ãriwa'ri mijā ðñuka kime. I'suþaka kireka mijā ðñua imarî, "Kimaki uþakaja jia Pablotekijeyobaarijayu, rîkimabaji Cristorika bojariroka yi'yurâte imarika yaþawa'ri", kireka ãñurâ mijâ ime. ²³ Suþa imarî, "Ikuþaka ðparimarâre yire baarâñu", ñarîwârûrâka þoto, Timoteore mijā þð'irâ

* **2:17-18** Pablo compara su posible muerte con una ofrenda a Dios. También considera la fe de los filipenses como un ofrenda a Dios.

yipūatarāñu yimajaroka mijare kibojaerā. ²⁴ Supabatirā “Yi'ioka ñamajī naþō'irā ya'rirāñu je'e aþeyari”, ñaríþupajoayu. I'supaka yibaajika, ñipamakire yire jeyobaarākapí ãrīwa'ri supa simarāñu.

²⁵ Majeyomaki Eþafroditore yire jeyobaaerā mijā pūatarapaka jia sime. Yijūaika upakaja ba'iaja jūaiki kime kiro'si Cristorika bojariroka wārōrimaji imari. Supabatirā “Cristorika bojariroka mijā boja'si”, sā'mitiriþe'yoirāte ãñua imako'omakaja, yire jeyobaarimaji kime Eþafrodit. Jia yire jeyobaarimaji kimako'omakaja mijā þō'irā kire yipe'ataerā baayu.

²⁶ Ikuþaka sime: “Wāmarīa yijarapaka majaroka ã'mitiritirā, ba'iaja Filiposkarāre þupayu je'e”, ãrīwa'ri ba'iaja þupayuka imari, mijare ïarika kiþayayu. ²⁷ Rita simaraþe, kūþajikaro'siji kireyarükia jariwa'rikopeko'omakaja Tuparāte kire wayuñamaka kitārāþe. Yire þariji wayuñawa'ri, “Wēkomaka imariwi'iarā kima poto ba'iaja kiþupayua þemawa'ribaji Eþafroditore reyamaka ba'iaja Pablotë þuparia'si”, ãrīwa'ri, Tuparāte kire tāðraþe. ²⁸ I'supaka simamaka ñojimarīji mijā þō'irā kire yipe'ataerā baayu. Supa imari jia dakoa risirika ba'ijūaberikaki upakaja mijā þō'irā keyamaka ïatirā jijimaka mijā imarāñu. I'supaka kire yipe'atarāka be'erō'ðpi þuri, ba'iaja þuparitiyabekaja ñimarāñu yi'ioka. ²⁹⁻³⁰ Ñoakurirā mijā ima simamaka marākā'ã baatirā Cristorika bojariroka yiwārōika yire mijā jeyobaawārübeyu. “Kire kijeyobaarū”, ãrīwa'ri mijā pūatarapaki þuri jia yire jeyobaaiki. I'supaka imaki imariþotojo koiteje kireyakoperapaka simamaka jia jiyipupaka kire mijā ðpe. Jia jājika mijā þō'irā keyamaka jijimakapi kire mijā e'etope mijā upakaja Maiþamakiriki kima simamaka. Supabatirā, i'supakajaoka jia jiyipupaka mijā ðpe kiupaka imarāte.

3

Maiþamaki Jesucristore ðrīrika sime ritaja ima þemawa'ribaji imatiyaika

¹ Yijeyomarā, jia jijimaka mijā imabe “Jesucristorirā yija ime”, ãrīwa'ri. Bikija mijaro'si yo'orapakakaka, maekakaoka jiaþi so'otirā mijare yipūtatayu ate, s̄iatirā waþuju þakirimajaroka bojirimajare mijā yi'rikoreka.

² Werika yaiwēko* upaka ba'iaja baaírā nime. Supa imari þakirikapi sawārōrimajare rakajekaja mijā imabe. Supabatirā “Tuparārirā imaokaro'si circuncisión baarika

* **3:2** Los judíos llamaban a los no judíos perros. Pero Pablo dice que estos maestros judíos realmente son los perros por tratar de imponer la circuncisión y otros ritos a los cristianos.

sime", narīpākiriijayu. ³ "Circuncisión baaekarā imarī Tuþarārirā yija ime", narīkopeika. Maa þuri Tuþarārirā maime. Cristore yi'jurā þuri Espíritu Santore mare jeyobaamaka Tuþarāte jia jiyipuþaka morīrijayu. Suþabatirā Jesucristore majiyipuþayeeyu "Maro'si kireyaekaþi Tuþarāte mare wayuñarijayu", ãrīwa'ri jíjimaka maimarijayu. "Mapo'ia mabaaikaþi ãrīwa'ri Tuþarārirā majorirāñu", ãrībeyurā maime. ⁴⁻⁵ Karemariña yiñekiarāte þupajoaekaroka yiþupajoarikareka "Moisére jā'mekakaka aþerāte yi'yua þemawa'ribajirā jia sayi'yuka ñime", ãñuka ñimajñu. Íakōrī je'e, ikupaka ñimaeka bikija: "Tuþarāriki kimarū", ãrīwa'ri ï'potēñarirakarīmi yiþo'ijirika be'erō'õ circuncisión yire nabaaeka. Benjamín imaekakaki riþarāmi ñime judiotataki imarī. Suþabatirā aþika yiñekijioka kimaeka Abraham. Í'rātomajaja nimaeka yiñekiarā. I'suþaka imaekarā imarī, judiotatarā tiyija tñimiaribu'atirā namakarārikaki imarī, judiotataki takiji ñime. Suþa imarī fariseokaka þupajoaiki ñimaeka. I'suþakajaoka Moisés imaroyikakite Tuþarāte jā'mekakaka jia jiyipuþaka sõþparaka sayi'yuka ñimakopeka ruþu. ⁶ I'suþaka sayi'ritiyawa'ri, "Cristore yi'yurā þuri Moiséte jā'mekakaka riatarika þakatayurā imarā", ãrīþupajoakoþebaraka jimarīna baawā'imañuka ñimamoyika. I'suþaka ñimamaka, "Moiséte jā'meka yi'ribeyuka Pablote ime", marā yireka ãrīberiroyirekarā. ⁷⁻⁸ I'suþaka ñimaeka simako'omakaja "Sapi ãrīwa'ri, jíjimaka Tuþarāte yika ime", ãrībeyuka ñime mae. Maekaka þuri Cristore yi'yuka ñimamaka bikija ñimakoperoyiraþaka waþamarīna ima. Suþabatirāoka maiþamaki Jesucristore ðñrika ritaja tñrīwa'ribaji ima simamaka ritaja imakoþeika waþamarīna ima yiro'si. Jibaji kire ðñriyapawa'ri, "Ritaja yibaaroyiraþaka mirāka jia Tuþarāka ñimarūkiro'simarīja sime mirākiyu", ãrīwārūki ñime mae. Suþa imarī ritaja yiro'si jiitaka imaeka mirāka ja'ataekaki ñime, Cristorikitakaja jayaokaro'si. ⁹ Kiriki imarī, "Moiséte jā'meka yi'riwa'ri Tuþarāka jia ñime", ñarībeyu. Cristore yi'riwa'ri takaja þuri jia Tuþarāka ñime. Sapi ãrīwa'ri Tuþarā ñakoreka ba'iaja baabeyuka ñime mae. ¹⁰ Suþa imarī, ikupaka simamaka jibaji Cristore ñorñriyapayu: Reyariþotojo Tuþarāte ññia kire jarirüjekapi ãrīwa'ri kiyapøaika upakaja ñimariyapayu. Suþabatirāoka kika rñrākibiyuka imarī, ba'iaja Cristore júeka upakaja Tuþarāte yi'riwa'ri ba'iaja yijūarākareka, marā imabeyua. I'suþaka imawa'ri Cristore reyaeka upakaja jia Tuþarāte yiyi'ririþapayu yireyarāka rō'õjirā. ¹¹ I'suþaka ñime, "Yireyarāka be'erō'õpi ññia Tuþarāte yire jarirüjerāñu", ãrīwa'ri.

"Tuþarāte yaþaika upaka oyiaja baabaraka maimaye'e",

Pablotē ārīka

¹² Ritaja mijaro'si yo'oika "Yi'i pūri koþakaja sayi'riþatatirā Tuparāte yaþaika uþakaja jaritiki mae", ãrīwa'rimariña ñañu. I'suþaka simamaka, Cristore ima uþakaja imarika yaþawa'ri kiyaþairokaþi ñimarijau, saja'atabekaja. I'suþaka yibaarijau kiuþakaja jia baaiki ñimaerā yire kiwā'maeka simamaka.

¹³ Mija ã'mitiþe yijeyomarã. "Cristore ima uþaka takaja jaritiki ñime", ãribeyuka yi'i. Ikuþaka sime: Jia sareka baabaraka ñimaroyirapaka þuri þupajoarija'atarijayuka ñime. Sapuþajoabekaja yirupurõ'õ Cristore yaþaika uþaka oyiaja yiþupajoarijayu. Kiyapaika uþakaja yibaaokarãka rõ'ðjirãja yibaarãñu. ¹⁴ Cristore imarokaþi imaki jaririka yaþawa'ri, õnia ñimatiyikuriji i'suþaka baarika ja'atabeyuka ñime. I'suþaka baawa'ri, sawapa yitõporãñu Tuparã põ'irã yeyarãka þoto. Suþa imarõ Jesucristore yiro'si reyaeka simamaka mabo'ikakurirã Tuparâte yire imarûjerãñu õñia Jesúka ñimajipaokaro'si.

¹⁵ Suþa imarí, yiþuþajoika uþaka oyiaja mijá þuþajoabe ritaja jia Cristore yi'jurã uþatiji. I'suþaka imariþotojo aþerõ'þoþakarã mijá þuþajoika waariþkajikareka jia samija ñoþaokaro'si Tuparâte mijare jeyobaarãñu. ¹⁶ Mia je'e: Tuparâte yapaika moriþwapu'atatika rô'ðjiräräja kiyapaika uþakaja maimave'e.

17 Yijeyomarā, suþa imarī, Tuþarāte yaþaika upaka ñimara'eka upakaja mijā imarijaþe mijaro'si. Mija wājítaji yija baaraþaka upakaja torā imarāte baarijapakā'ā nareka ïaji'abaraka mijā imabe. 18-19 Í'rārimarā þuri "Cristore yi'yurā yija ime", ãrīriþotojo, ba'iaja imarijayurā. Suþabatirāoka ba'iaja baarika maja'ataokaro'si yaþua tetaekarā Cristore reyaekakaka waþamarīa upakaja naro'si sime. Tuþarāte yaþaika upaka baabekaja, naþupakaþi nabaarijitoika upakaja baarijayurā nome. Suþabatirāoka, i'yorimariñaja jíjimakapi najeyomarāre sanabojarijayu. I'suþaka nabaarijayu Cristore yi'ribeyurāte baaika takaja þupajoairā imarī. I'simijiþi ãrīwa'ri ba'iaja imarika tiybeyurō'ðrā a'rirükirā nome. I'suþaka nimarijauakaka Í'rākurimariña mijare yibojatika upakaja, mijare sayibojaþe'ayu ate ba'iaja nareka þupariwa'ri. 20 Jesucristore yi'yurā maimamaka, maro'si þuri i'suþakamarīa sime, mabo'ikakuri maimajiparükirō'ð maro'si ima simamaka. Suþabatirāoka "Mabo'ikakurirō'ðþioka maiþamaki Jesucristore i'tarāñu ba'iaja majūarükia imakeareka mare tääři", ãrīþupajoawa'ri jíjimaka maime. 21 Suþa imarī maþo'ia reyarükia imakopeika kio'arāñu jiika kima upaka simaokaro'si. I'suþaka mare kibaarāñu ritaja baawärüþataiki imarī.

4

¹ Suþa imar , yijeyomar , jia mij  a'mitiþe. Mijare w taka  nuka imar , jimar  mijare  niariyapayu. J jimak pi mijareka  nar puþajoarijau. I'suþaka mijare yo'oika uþakaja jia maiþamakire Jesucristore jia yi'þaraka mij  imarijaþe.

"Mijare yiw r raþaka uþakaja jia Cristore yi'þaraka mij  imarijaþe", Pablot   r ka

² Jiama mijare  na u Evodia, S ntiqueþitiyika  p kor w 'taja  r ko uþakaja mij  puþajoabe, Maiþamakire yi'riwa'ri kirir  mij  ima simamaka. ³ Suþa imar  tokaki, jia yire jeyobaaraþaki, jia Evodia, S ntiqueþitiyika  p kor re mijeyobaabe oka najiebu'ar   r wa'ri. I'suþaka  na u Cristorika bojariroka bojabaraka tor   imaraþaka poto jia yire jeyobaaraþar  nimamaka. I'suþaka yika nimaraþaka poto imaraþakioka Clemente, suþabatir  ritaja aþer  yire jeyobaarimaja. Yire jeyobaaraþar , "Ikarakamar  nime yika imajipar kir ",  r wa'ri naw mea kip 'ir  Tupar te o'oj 'aekar .

⁴ Mija  abe. Maiþamakirir  mij  ima puþajoawa'ri mij  j jimaþe. Suþabatir  i'sirokaoka ate mijare  nar pe'ayu j jimaitakaja mij  imarijaþe  r wa'ri. ⁵⁻⁶ Suþabatir oka jia oyiaja aþer te mij  baarijaþe "Jiip par  nime", ritaja mijareka na aocharo'si. Ikuþaka mij   pe: No'oj r mar aja sajariwa'yu  o'or  Maiþamakire etar kia.

S pi  r wa'ri wayuþiribekaja mij  imabe. Ba'iaja puþarikopakaja mij  yaþaikareka Tupar te j nebaraka mij  imarijaþe. Ma u uþakaja a'mitiyuka kimamaka, "Jiitaka oyiaja yire mibaayu Tupar ", kire  paraka mij  imarijaþe. ⁷ Ka'wisika j uariþotojo ba'iaja puþapekaja mij  imae , Tupar te mijare jeyobaarijar nu Jesucristorir  mij  imamaka. Suþa imar  ka'wisika j uariþotojo " Mar k 'a simamaka ba'iaja puþapekaja sareka maime?",  nur  mij  imar nu.

⁸ Yijeyomar , ikuþaka sime: W jimijkaka oyiaja puþajoabaraka mij  imarijaþe. I'suþakajaoka po'imajare jiyip paka  r rikakaka, jiiroka tak pi oyiaja imarikakakaoka mij  puþajoabe. Suþabatir  jiitakaja ima simamaka j jimaka po'imajare a'mitiyua oyiaja puþajoabaraka mij  imabe.

⁹ Suþabatir oka, mijare yiw r raþaka uþakaja baabaraka mij  imabe. Ritaja yibaaraþaka, mijare yijair pakaoka kopakaja  nur  mij  ime. I'suþaka baabaraka mij  imar kareka okamir mar aja mijare imar jebaraka Tupar te mijakaja imajipar jar nu.

Filiþoskar re kire jeyobaamaka j jimaka Pablot  imae 

¹⁰ Jia yire mij  baayu, yire wayu awa'ri yiyapaika yire mij  p ataika. Suþa imar , j jimak pi "Jiitaka yire

mibaayu", Tuparāte ñañu. Ñoaka yire sapūataerā mijaberaapaka simako'omakaja "Marākā'ā sapūataberiwa'ri supa nabaaraape je'e", mijareka ñarīpuþajoayu. ¹¹ "Jimarītakaja sayiyapakoperape", ārīwa'rimarīa i'supaka ñañu, rīkimaka yirikajīka, dakomariña ñimakopeikaoka yiþpaika upakaja jījimakapi oyiaja imawārūtikaki ñime. ¹² I'supaka simamaka yiba'arūkia ima poto, simabeyu potooka Cristore yire jeyobaaika simamaka okamirāmarīa ñimarijayu. Supabatirāoka wayuoka baaiki ñima poto, yiþpaika yireka ima potooka jījimaka oyiaja ñime. ¹³ Cristore yire jeyobaamaka, ritaja ka'wisika, ka'wisimarīaoka i'supaka imawārūtikaki ñime. ¹⁴ I'supaka ñimako'omakaja yire jeyobaawa'ri niñerū yire mijaberaapaka jiitakaja yire mijabaaape.

¹⁵⁻¹⁶ Filiposkarā, yire mijaberaapaka ërīwa'ri mijaberia Macedoniapi ya'rape aperō'õrā wārōtaþaokaro'si. Mamarītaka Cristorika bojariroka yi'yurā mijaberaapaka be'erō'õ i'supaka yire mijaberaapaka. Aperō'õkarā puri nare yiwārōmaka Cristore ã'mitiriþeaparā imariþotojo, i'supaka yire jeyobaaberaparā. Mija puri, Tesalónica wejearā ñimaraþaka poto ï'rākurimarīa niñerū yire þūataraparā. ¹⁷ "Ate i'supakajaoka niñerū yire mijaberaapaka yiþpayu", ërīwa'rimarīa i'supaka mijare ñañu. Jia yire mijabaaape sawaþa jia Tuparāte mijare ja'atarika puri yiþpayu. ¹⁸ Yire mijaberaapaka puri simaja Eþafroditore yire ïjirape. Yire sakijirapaka poto sañiamaka yiþpajoapaka pemawa'ribajirā yiro'si mijaberaapaka mirākirape. I'supaka mijabaaape iñiwa'ri jia jījimaka Tuparāte mijaka ime. ¹⁹ Supabatirā ritaja jia oyiaja ima ïþamaki kime Tuparā. I'supaka imaki imari Jesucristorirā mijaberaapaka ritaja mijaberaapaka yiþpaye. ²⁰ I'supaka simamaka Maþaki Tuparāte jījimakapi majiyiþpøyeejiþaye'e. I'supaka oyiaja simarijarirū.

"Jia po'imajare imarū", Pablote ãrīka

²¹ Mae torā imarā, Cristore ã'mitiriþeairāro'si "Jia mijaberaapaka", ërīwa'ri oka yiþpūtatayu. Supabatirā yika Jesûre yiþparaka imarāoka i'supakajaoka mijaro'si þūatairā. ²² I'supakajaoka ritaja Cristore yi'yurā õ'õrā imarāte mijareka ãñu. Supabatirā Romakaki ïþiro'si ba'iraberimaja Cristore yi'yurā i'supakajaoka ãñurā.

²³ Jia maiþamaki Jesucristore mijare baarijarirükirāro'siji mijaberaapaka imarū mijareka ñañu.

I'tojírāja sime ruþu.

Primera carta de San Pablo a los Tesalonicenses

Tesalónicawejakarāro'si Pablotē pāpera pūataeka

¹ ¿Yaje mijā imē Tesalónicawejakarā? Yī'i Pablo, supabatirā majeyomarā Silvano, Timoteo pītiyika ika pāpera mijaro'si yija pūatayu. I'supaka mijaro'si sayija pūatayu Maþaki Tuþarārīrā, supabatirā maiþamaki Jesucristorirāoka mijā imamaka. I'supaka simamaka Maþaki Tuþarāte jia mijare baarū, jia mijā imaokaro'si.

Tesalónicakarā Jesúrika bojariroka jia ã'mitiripēaekarā

²⁻³ I'supakajaoka mijaka jījimaka imawa'ri, "Jia mibaayu Tuþarā", mijaro'si kire yija ãrīrijayu. I'supaka mijaro'si yija baarijayu, mijaka yija imaroyiraþaka poto, Jesucristore yi'yurā imarī, jia kiro'si mijā baaroyiraþaka yija õñua simamaka. Æ'mitirkōrī je'e: Wayuñabu'airā imarī, jia mijā jeyobaabu'aroyiraþe. I'supakajaoka "Rita sime maiþamaki Jesucristore ate pē'rietaryukia", ãñurā imarī, ba'iaja jūrika mijā rakajeþpāriyariroyiraþe. I'supaka mijā imamaka, ï'rākurimariña Maþaki Tuþarāte mijaro'si yija jēñeijirijayu. ⁴ Mija ã'mitiþe yijeyomarā, Tuþarāte mijare wayuñarijayu. I'supakajaoka "Tuþarāte nare wā'maeka", yija ãrīþuþajoayu mijareka. ⁵ Jesucristorika bojariroka mijare yija wārōu'muraþaka poto okatakapimariña mijare sayija wārōraþe. Espíritu Santore yijare jeyobaaraþakapi ãrīwa'ri jia mijare sayija wārōraþe. I'supaka yija baaraþaka simamaka "Rita sime ika majoroka", ãrīþuþajoawārūraparā imarī, samija ã'mitiripēatiyaraþe. Supabatirāoka mijā pō'irā yija imaraþaka poto jia yija baaroyiraþaka ïraparā imarī, "Jia maimaokaro'si maþō'irā netaraþe. Ritaitaka oka namajaroka ma'mitiriroyi mirākiyu", ãrīwārūraparā mijā ime. I'supaka þuþajoaraþparā mijā imamaka, "Tuþarāte wā'maekarā nime", mijareka yija ãrīþuþajoayu.

⁶ Tuþarārika bojariroka mijā yi'þakā'ã ñawa'ri, aþerāte ba'iaja mijare baako'omakaja, Espíritu Santore jeyobaaraþakapi ãrīwa'ri jījimakapi samija ã'mitiraraþe. "Pablórākaro'si, Jesúro'sioka i'supakaja simaeka", ãrīwārūwa'ri, jījimakapi sā'mitiritirā samija yi'raþe mijaro'sioka. ⁷ I'supaka mijaro'si simaraþaka simamaka Macedonia* ka'iareka imarā supabatirā Acaya ka'iarāoka jia mijā imaroyiraþaka ïaji'araparā imarī,

* **1:7** Provincia (o departamento) romana en Grecia. Tesalónica se encontró en Macedonia en el norte de Grecia. Acaya fue el departamento al sur de Macedonia.

mija uþakajaoka tokarā Jesucristore ã'mitiripëarijaturāte baaroyirape naro'si.⁸ Suþa imarī Maiþamakirika bojariroka Macedonia ka'iakarā, Acaya ka'iakarā takajamarīa imaraþarā sã'mitiraparā. Suþabatirā "Jesúrika bojariroka jia yi'yurā nime", mijareka narþuþajoarijayu. I'suþaka simamaka, aþerāte dirokaþi ãrīwa'ri rïkimaitakaja yija bojaberijïka sime, kopakaja ritaja sana'mitiriwärütiika simamaka.⁹⁻¹⁰ I'suþaka simamaka, "Jesucristorika bojariroka nare mijas wäröka jia Tesalónicakarāre yi'yu", ãrīwa'ri yijare nabojayu. "Waþuju imaja jéräka jiyipuþaka norþkoperoyirapeka ja'ataraparā nime, Tuparā ñña imakite takaja jiyipuþayeewa'ri. Suþabatirāoka Tuparā Maki, Jesús mabo'ikakurirā maekaka imaki ð'ðrā etarükika kime. Ikiji imaki þo'imajare kire jääka simakoþeko'omakaja ñña Tuparäte kire jarirüjeka. Suþa imarī ba'iaja wëkomakareka maimarükia imakoþeikareka Jesúre mare tääka. I'suþaka simamaka jia Tuparäka imarā imarī, Jesúre etarükia jijimakapi ta'abaraka maimaerā', äþaraka þo'imajare bojabaraka nimarijayu", ãrīwa'ri yijare nabojayu.

2

Tesalónicawejearā Pablotē ba'irabeka

1-2 Mija ã'mitiþe yija jeyomarā. Mija þo'irā eyarī yija a'raþaka poto Filíþoswejearā mamarī yija eyaü'muraþe. Torā yija imaraþaka poto yijare jiyipuþayeebekaja jimarīa ba'iaja yijare nabaaraþe. Mija wejearā yija eyaraþaka poto rïkimarāja yijare jo'ata'airäte imako'omakaja okajäjia yija imaokaro'si Tuparäte yijare jeyobaaraþe. Suþa imarī, "Ika majaroka mijas bojaþibarika yija yaþabeyu", mijas wejeakaräre yijare ãrīkoþeko'omakaja, kirika bojarirokakakaþi kïkirimarīja mijare yija bojaraþe. Suþa yija baaraþaka ðriiirā imarī, "Jia maimaerā Pablöräkare mare wäröraþe. Maþð'irā nimaraþaka poto rïkimarāja þo'imaja Jesucristorika bojariroka yi'raparā", yijareka äñurā mijas ime.³ I'suþaka simamaka waþuju jairimiräkamarīa mijare yija majaroboþoyirape. Rita imaroka mijare yija wäröraþe. Suþabatirā mijare yija þakiberaþe. Jia yija tõþookaro'si ba'iaja þuþarirokaþimarija mijare yija bojaraþe.⁴ Yijare ðriwärüki imarī, "Yiyapaika uþakaja baairā nime", yijareka ãrīþuþajoaekaki Tuparā. Suþa imarī yijare kiþüataeka kirika bojariroka yija wäröokaro'si. I'suþaka simamaka kiyapaika uþakaja yija baarijayu. Ä'mitiriköri je'e: ikupaka sime: Tuparäte jijimaka yijaka imarika takaja yaþarijaturā yija ime. Jijimaka þo'imaja yijaka imarū ãrīwa'rimarija nare yija wäröyu.⁵ Yija wäröraþaka mijas ã'mitirijiyuokaro'si waþuju jia mijaka jaiberaþarā yija.

I'suþakajaoka niñerū sawaþa tõþokaro'simarĩa mijare sayija wärõraþe. Tuþarâte yijare ūika wäjítäji rita mijare äñurã yija ime. ⁶ Suþa imarî "Jiitarã mijä ime", þo'imajare yijareka äñaokaro'simarĩa mijare sayija wärõraþe. ⁷ Apóstolrâka yija imako'omakaja, mijare jäämerükirâ uþarâ yija imakoperaþe. I'suþaka baarimariäja römo komakarâte wayuñaiko imarî nare kowätaika uþakaja mijare yija baaraþe. ⁸ Mijare wayuña'ri jíjimakapî Tuþarârika bojariroka mijare yija wärõriyapatiyaraþe. I'siatakajaro'simarĩa, ritaja yija baawärükarõ'jíjräja mijare yija jeyobaariyaparaþe, mijare wayuña'irã imarî. ⁹ Mija ä'mitipe yijeyomarã. Mija þõ'irâ yija imaraþaka poto jääja yija ba'iraberaþaka mijâ öñu. Yija ba'iraberiwatopekarekaja Tuþarârika bojariroka mijare yija wärõraþe waþamariäja. Ñami, ñmi þariji i'suþaka yija baaraþe yija yaþaraþaka mijare jëñekoreka.

¹⁰ Mija þõ'irâ yija imaraþaka poto jia oyiaja mijaka yija imaroyiraþe. I'suþaka imaroyiraþarâ imarî, Tuþarâte yaþaika uþakatakaja yija baarijariroyiraþe. I'suþaka yija imamaka ñawa'ri, "Jia oyiaja baarijayurã nime", yijareka äñurã mijä ime. I'suþaka simamaka yijare mijâ ūika uþakajaoka Tuþarâte yijare ñayu kiro'si. ¹¹ Suþa simamaka "Jiitakaja yijare nawärõraþe", yijareka äñurã mijä ime. Suþa simamaka ð'rïka kimakire wayuñaika uþakaja jia mijare yija baamaka mijâ öñu. ¹² I'suþaka baaraþarâ imarî, jia þuþaparaka okajäjia mijâ imaeä "Tuþarâte yaþaika uþaka oyiaja mijâ baarijape jíjimaka mijaka kimaokaro'si", äþaraka mijare yija bojaroyiraþe. I'suþaka mijare yija bojaroyiraþe jiitakapî mijare kiwâ'mayu kijä'merükirâ mijâ imaeokaro'si. Suþabatirâ mijare kiakayu têrïwa'ribaji kima mijâ öñaokaro'si.

¹³ Suþa imarî, Tuþarârika bojariroka mijare yija bojaraþaka poto, "Naþuþaka nare äñua þuþajoapakitirâmarã yijare nawärõraþe. Rita Tuþarârika bojariroka sime", äðrþuþajoairâ mijâ imaraþe. Rita mijâ þuþajoayu, Tuþarârika bojariroka sime. Sayi'yurã mijâ imamaka, kiyapäika uþaka oyiaja mijâ baawärüerâ mijare kijeyobaarijau. I'suþaka simamaka, mijare þuþajoawa'ri, "Jia mibaayu Tuþarâ", kire yija ärïrijayu. ¹⁴ Yijeyomarã, Judeaka'iakarâ, Jesucristore jiyipuþaka öñaokaro'si rërïrijayurâ uþaka mijâ jayu mae. Mija wejeakarâre ba'iaja mijare baata'amaka ba'iaja mijâ jüarijau uþakajaoka najüarijau Judeaka'iarâ Jesucristorirâ naro'si. ¹⁵ Ä'mitirkörî je'e: Judiorâka kire yi'riberikatata nimaeka maipamaki Jesucristore jääekarâ. Nañekiarâoka i'suþakaja baarijarikarâ Tuþarâro'si bojaljirimaja imaroyirekarâte. I'suþaka baara'aekarâ uþaka imarâ maekakaoka ð'râkurimarã nawejeaþi yijare þoatarijayurâ. I'suþaka imarâ imarî, ritaja

po'imajare majamarā nime. Supañ imarī ba'iaja Tuþarāte naka ime.¹⁶ Ritaja po'imaja majamarā imarī, "Judíotatamarírāteoka Jesúre tāãriyapayu", ãrīwa'ri nare yija bojamaka judíotatarāre yijare sabojarūjebeyu. Ríkimakaja ba'iaja nabaarijayua imatika imako'omakaja ñ'rārīmi upakaja ba'iaja nabaarijayu. Bikijarāja i'supaka nabaarijarika ñara'aekaki imarī, "Ba'iaja nabaarijayu waþa ba'iaja nare yijūarūjerükirīmi no'oþirāmarīa sajariwa'yu sarā seyarükia", Tuþarāte ãrīþupajoayu.

Tesalónicawejeakarā þō'irā turipe'arī Pablotē a'ririyaþaeka

¹⁷ Mija ã'mitipe yijeyomarā. Mijare yija þe'ritaþaraþaka be'erō'þpi no'oþirāmarīa mijareka yija þupajoarape ate. Mija þō'irā imabeririþotojo yija þupakaþi þuri mijā þō'irā imarā upakaja yija imaraþe. Suþa imarī, ate jimarīa mijā þō'irā a'rirā yija rutukoþeraþe. ¹⁸ Yi'i Pablo ñ'rākurimariña mijā þō'irā a'ririka yirutukoþeraþe. I'supaka ñimako'omakaja, Satanáre yiro'si satá'teroyirape. ¹⁹ I'supaka mijareka þupajoairā imarī, maiþamaki Jesúre etarāka þoto, ikuþaka kire yija ãrīrāñu: "Tesalónicakarā mirika bojariroka nare yija wārōþaka þoto, jia sayi'raþarā. Suþa imarī, ja'atarimarīa jia sayi'rimirírkawa'yurā nime", ãrīwa'ri jíjimakapi kire yija bojarāñu. I'supaka kire bojarükirā imarī, mijaka yija imariyaþayu ate. Aþerā tērīwa'ribaji mijareka þupajoawa'ri, jíjimaka yija ime. ²⁰ Rita sime, jia mijareka þuparitirā jíjimaka yija õñurā mijā ime.

3

¹⁻² I'supaka simamaka mijā majaroka ã'mitiririka yaþairā imarī, sarakajeþääwärüberiwa'ri yija jeyomaki Timoteore mijā þō'irā yija þüatarape. Yüþakajaoka Tuþarāte ba'irabeijirimaji imarī, Jesucristorika bojariroka bojataþarimaji kima õñurā mijā ime. I'supaka imaki kimamaka, jiibaji Jesucristore mijā yi'yaokaro'si, supabatirā ba'iaja jüariþotojo, sarakajeþääkaja mijā imaokaro'si mijā þō'irā kire yija þüatarape. Yija ñ'parā þuri Atenas wāmeika wejearā tuiraparā. ³ Ba'iaja jüawa'ri, ba'iaja napuparia'si ãrīwa'ri Jesucristorika bojariroka mijā ja'atakoreka mijā þō'irā kire yija þüatarape. Æ'mitirkörí je'e: Jesúre yi'yurā maimamaka, aþerāte ba'iaja mare baayu. "I'supakaja yire yi'yurāro'si simarāñu", Tuþarāte ãrītika simamaka, kire yi'þaraka sarakajeþääkirā maime. ⁴ I'supakajaoka mijaka yija imaraþaka þoto "Jesúre yi'yurā mijā imamaka, ba'iaja aþerāte mijare baarāñu", ãrīwa'ri mijare yija bojatirape. Mijare yija bojaraþaka upakaja mijaro'si simaraþaka simamaka, jia sõrīwärütikarā mijā ime mae. ⁵ I'supaka simamaka "Jesucristore naja'ataokaro'si Satanáre kopakaja

nare pəkitirape je'e aþeyari", ãrïwa'ri ba'iaja mijareka yiþuparape. I'supakajaoka "Nare kitërîkareka waþuju waþamarïa nare yija wärökoþeraþaka jariräka je'e aþeyari", mijareka ñiarþupajoaraþe. I'supaka jüairä mijä imamaka, mijä majaroka õrïrika rakajepääwärüberiwa'ri Timoteore mijä põ'irä yiþulatarape.

⁶ Mae mijä põ'irä turapaki Timoteore ð'õrä þe'rietayu. Supa imari ð'õrä etatirä mijamajaroka yijare kibojayu. Ikuþaka këñu: "Jesucristore jia yi'ririjayurä nime ruþu, ãrïwa'ri. Supabatirä i'supakajaoka wayuñabu'airä nime. 'Mijareka jia yija þuþajoayu', nañu", ãrïwa'ri yijare kibojayu. Supabatiräoka "Yijare mijä ñariyaparijayu uþakajaoka mijare ñarika yija yaþakoperoyi", nañu", ãrïwa'ri kibojayu. ⁷ I'supaka mijareka këñua ã'mitiritirä "Jesûre nayi'ririya'atabeyu miräkiyu", ãrïwa'ri ba'iaja jüarijayurä imariþotojo jíjimaka yija ime. ⁸ "Cristore jiaþi yi'riniñjurä nime ruþu", këþakä'ã ã'mitiritirä jia yija þuþayu mae. ⁹ I'supaka mijä imamaka, mijareka þuþajoabaraka, "Jia mibaayu Tuparä", yija ãrïrija'atabeyu. I'supakajaoka Tuparäka yija jaika þoto, "Jesucristore jia yi'yurä nimamaka jia mibaayu", ãrïþuþajoawärütirä jia jíjimaka mijare yija ðñu. ¹⁰ Ímiareka, ñamiareka þariji Tuparäte yija jëñerijayu, mijä põ'irä yija eyaokaro'si yijare kijeyobaaerä. Mija põ'irä yija a'ririyaþayu, jiibaji Jesucristore mijä ã'mitiriþeaokaro'si mijä õrbeyua mijare yija wärðerä.

¹¹ Mija põ'irä ñarï yija a'riri Maþaki Tuparä, supabatirä maiþamaki Jesucristore jia yijare jeyobaarü. ¹² Jiibaji wayuñabu'abaraka mijä imarijarirä Maiþamakire mijare jeyobaarü, i'supakaja mijaro'sioka aþeräte mijä wayuñaerä kijeyobaarü. I'supaka mijare kibaarü, mijare yija wayuñamirîkawa'yu uþakaja mijä imaokaro'si. ¹³ I'supaka maiþamaki Jesûre yija jëñeyu, jia oyiaja mijä baaerä kijeyobaaokaro'si. I'supaka mijare kijeyobaamaka, wäjia þuþajoairä mijä imarâñu. Supa imari, maiþamaki Jesûre, kiriräka þe'rietarâñurîmi, Maþaki Tuparäte ñaräka wâjitäji, dakoa okamirâmarïja mijä imarâñu. Ikuþaka oyiaja simarijarirü.

4

Tuparäte jia ñajiyuikakaka

¹ Mae ate yija jeyomarä, aþea mijaro'si yo'oerä baayu. "Ikuþaka mijä imarâkareka, jíjimaka Tuparäte mijaka imarâñu", ãrïwa'ri mijare yija wärðrapé. "I'supakaja imarijayurä nime ruþu", mijareka yija ãñu. Kiyaþaika uþaka oyiaja jiibaji mijä baarijaririka yija yaþayu. I'supaka mijare

yija okajāārijayu mijare yija wārōokaro'si Maiþamakire yijare jā'meka simamaka.

² Maiþamaki Jesúre yijare jā'meka uþakaja yija wārōraþaka ðritikarā mijā ime. ³ Suþa imarī rōmimarīka, tīmiamarīko, suþabatirā rōmiki, tīmiaiko, ba'iaja baabu'arika imabeyua. Kirirā mijā ima simamaka, kiyaþaika uþaka oyiaja mijā baarika Tuparāte yaþayu. ⁴⁻⁵ Mija rōmimarīrā, tīmiamarīrāka waþuju baabekaja mijā imabe. Tuparāte yi'ribeyurā þuri, ba'iupakaja baariwā'imarīrijayurā. Nabaaika uþaka baabekaja mijā imabe mijā þuri. I'suþaka baabekaja, rakajeþāārikakaka ðrīwārūirā mijā imabe. I'suþaka imarī imarī Tuparāte yaþaika uþakaja baabaraka þo'imajare jiyipuþaka õñurā mijā imarāñu. ⁶ Suþa imarī, i'suþaka ba'iaja mijā baawā'imarīsa, rīrākibiparaka mijaka imarāte ba'iaja mijā baakoreka. "I'suþaka baairāte ba'iaja Tuparāte baarāñu", ãrīwa'ri mijare yija bojatiraþe. ⁷ Ba'iaja mabaaerāmarīa Tuparāte mare wā'maeka. Kirirā imarī, kiyaþaika uþaka oyiaja baabaraka maimarika kiyaþayu. ⁸ Tuparāte yi'yurā imariþotojo, ika yija wārōika yaþabeyurā, yijare takajamarī ñariþe'yoirā. I'suþaka imawa'ri Tuparāteoka yi'ribeyurā nime. Espíritu Santore Tuparāte mijareka ña'ajāāeka, ba'iaja nabaaika naja'atarū ãrīwa'ri.

⁹ Mija ã'mitiþe, wayuþabu'arikakaka mijare yibojaerā baayu. Mija wayuþabu'aokaro'si Tuparāte mijare wārōtika simamaka yija þuri, dakoa ãrīwa'ri sakaka mijaro'si o'obeyurā. ¹⁰ Rita, jia wayuþabu'airā mijā ime. I'suþaka imarī imarī, ritaja Macedonia ka'iareka Jesúre yi'yurāte jia mijā wayuþayu. I'suþaka simamaka, jiibaji nare mijā wayuþamirīrīkawa'rīrika yija yaþayu. ¹¹ I'suþaka oyiaja dakoa okamirāmarīaja, mijā þuþayariji jia mijā imabe. Suþabatirāoka ba'irabebaraka imarāte ba'iaja baata'abekaja mijā imabe. I'suþaka baabekaja jia imaeñu mijā þuþayarijikaja ba'irabebaraka mijā imabe mijare yija bojaeka uþakaja. ¹² I'suþaka mijā baarāka dakoa wayuoka baaberiwa'ri aþerāte ba'iaja baata'abekaja mijā imarāñu. I'suþaka mijā baamaka ñatirā Jesúre yi'ribeyurā þariji jia jiyipuþaka mijare norðrāñu.

Ikuþaka sime Maiþamakire þe'rietaryukia

¹³ Mija ã'mitiþe yija jeyomarā. Jesucristore yi'rika mirārāte reyaekakaka mijare yija bojaerā baayu, ba'iaja mijā þuþarikoreka. "Reyakoþeripotojo õñia najaribesarāñu ate", ãrīwa'ri naruþurō'õ jíjimakaþi þuþajoabekaja nime Tuparāte yi'ribeyurā þuri. Suþa imarī wayuþi'ritiyairāja nime. Nimaþaka mijā imarika yija yaþabeyu. Mija þuri "Jesúre yi'rika mirārā imarī reyaekarā õñia jaritirā Tuparā þo'irā a'rirāñurā", ãrīþuþajoairā. ¹⁴ "Jesúre reyariþotojo

õnia Tuparāte kire jariþe'rirüjeka", ãrïþupajoawärürä imarî, "Jesûre ã'mitiripëaeka mirärâteoka õnia Tuparâte jariþe'rirüjerän̄u. Suþabatirä mabo'ikakuriþi Jesûre þe'rietaryaka þoto, kika nare ke'ewa'riräñu", ãrïwärürä maime.

¹⁵ Maiþamakite yire õrïrûjekakaka sime ika mijare yibojaika. Maiþamakire þe'rietaryarîmi kire yi'rika mirärä reyariþotojo õnia jariþe'ritirä, kiþð'irä a'riräñurä. Õ'ðrä õnia imañujuräoka naka ï'rätiji oyiaja kiþð'irä a'riräñurä.

¹⁶ Ikuþaka simaräñu: Maiþamakire jã'memaka mabo'ikakuri jâjia okaariräka. Suþabatirä ángelrâka ðpamakite jâjirokaþi jairäñu, i'suþakajaoka Tuparä tromþeta okaariräka. I'suþaka sokaariräka watoþekaþi maiþamaki Jesucristojo ruira'arâki mabo'ikakuriþi. Oko ûmakakarä kimarâka þoto kire ã'mitiripëaeka mirärä reyaekarâte õnia jariþe'riräñu.

¹⁷ Suþabatirä Jesûre ã'mitiripëairä õnia imarâteoka õnia kijarirûjeirâþitiyika oko ûmakaka imarð'õrä Tuparâte mare akamiaräñu. Torä a'ritirä Maiþamakika mako'apiriräñu, kika imajipaokaro'si. ¹⁸ I'suþaka imarükia õñurä imarî, jia rikitubakaþi sakaka jaibu'abaraka mijia imabe. "I'sia þoto reyaeka mirärä maka õñiaja nimaräñu ate miräkiyu", ãñurä imarî ba'iaja þuparituyabekaja mijia imabe.

5

Jesûre þe'rietaryukia ta'atikaja maimarijariye'e

¹ Yijeyomarâ, "I'sirîmi ketaräñu Maiþamaki. I'sijë'râ rð'õjite simaräñu", ãrïwa'ri mijaro'si ãrïo'obeyuka yi'i. ² I'suþaka ñañu "T'sirîmi Jesucristore etaräñu je'e", ãrïwärürberirika sime", ãrïrika õñurä mijia imamaka. "I'tojite mawi'iarä kareba'arimajire etaräñu", marïwärübeyu uþaka sime Maiþamakire etarükia.

³ I'sia þoto, "Kopakaja dakoa jüarükimarîrä maime", ãrïwa'ri þupajoabaraka þo'imajare imatirâka þoto, ikuþarð'õpiji ba'itakaja naro'si simaräñu. I'suþaka najüarâka þoto, marâkâ'ã baatirä ï'rïkaoka nakaki ru'riwärübesarâki.

Ã'mitirkörî je'e: Ikuþarð'õpiji rðomore makarârirâ þakatayu uþaka simaräñu. Makioka satâ'tebesarâki. ⁴⁻⁵ Yijeyomarâ mijia þuri, ketarükia õrïtikarä imarî, ikuþarð'õpiji ketarâka þoto þupatabesaräñurä. Jesûre yi'ribeyurâro'si þuri morïbeyu þoto, ñami kareba'arimajire etaika uþakaja simaräñu.

Nima uþakamarâna imarâna imarî, ketarükia ta'airâna mijia. ⁶ I'suþaka simamaka, kârïtikarä uþakamarâna, Maiþamakire etarükia ta'atikaja maimaye'e. Suþabatiräoka Tuparâte yaþabeyuakaka rakajekaja maimaye'e. Tuparâte õrïbeyurâ þuri kârïtikarä uþakaja imarâna ketarükia õrïbeyurâ imarî.

⁷ A'mitirkörî je'e: Tuparâte yi'ribeyurâ, ñami makâñu þoto morïbeyu uþaka, Jesûre þe'rietaryukia õrïbeyurâ nime.

I'suþakajaoka ñami ukuwejabiyurâte rakajebekaja ima uþakaja nime. ⁸ Tuþarâte yi'yurâ þuri, boirô'ð simamaka jia ritaja ïairâ uþaka imarâ maime. I'suþaka maima simamaka, kiyapabeyua rakajekaja, jia oyiaja baabaraka maimaye'e. "Kêñu uþakaja baaiki kime Jesús", ãrïwa'ri jia kire mayi'riye'e. Suþabatirâoka jia mawayuñabu'aye'e. "Jesûre yi'yurâ maimamaka ba'iaja mabaaika waþa Tuþarâte ba'iaja mare baabesarâñu", ãrïwa'ri þuþajoawetikaja maimarâñu. I'suþaka oyiaja þuþajoabaraka maimarijariye'e Satanâre ba'iaja mare baata'akoþeka mayi'rikoreka. ⁹ "Ba'iaja nabaaika waþa ba'iaja nare yibaarâñu", ãrïwa'rimarâñ Tuþarâte mare wâ'maeka. Maiþamaki Jesucristore reyaekapi ãrïwa'ri mare sawaþa kijëñebesarâñu. ¹⁰ Jia mare baawa'ri maro'si kireyaeka kika maimajiþaokaro'si. Suþa imarî, kiþe'rietañurîmi õnia imarâte, reyaekarâteoka mare ke'ewa'rirañu kika maimajiþaokaro'si. ¹¹ I'siakaka õritirâ imarî, jaibu'abaraka, jeyobaabu'abaraka, jijimakapi rikitubaka mijia imarijaþe.

Piyiroka Pablotे nare okajâäeka

¹²⁻¹³ Mija ã'mitiþe yijeyomarâ. Mija þõ'irâ imarâ imaruþutarimaja, "Jesucristore yaþaika uþaka mabaarijariye'e", ãrïwa'ri mijare okajâärijayurâ. I'suþaka jia mijare nimaruþutaika simamaka jiyiþuþaka nare mijia õrîrika yiyaþayu. Nare mijia wayuñarijaþe. I'suþakajaoka ritajaka jia mijia imabe.

¹⁴ Yijeyomarâ, mijia þõ'irâ ba'irabebekaja imarâte, "Þuþape'ritirâ, mijia ba'irabebe", ãrïwa'ri okajâjiaþi mijia bojabe. Mija þõ'irâ imarâ ba'iaja þuþaribaraka imarâte, jia okajâjia naþuþajoaokaro'si nare mijia jeyobaabe. I'suþakajaoka Tuþarâte yaþabeyuakaka rakajebeyurâ, suþabatirâ jia Tuþarâte yi'ribeyukajirâteoka mijia jeyobaabe. Jajumarâja jia jijimakapi ritajaka mijia imabe. I'suþaka mijia imarijaririka yija yaþayu.

¹⁵ Jia mijia þuþajoabe. Aþerâte ba'iaja mijare baakoþeko'omakaja nare mijia ruþuwaþae'ea'si. I'suþaka baabekaja jia oyiaja mijia imabu'abe. Suþabatirâ ritaja wejeareka imabayurâkaoka i'suþakaja mijia imarijaþe.

¹⁶⁻¹⁸ Tuþarâte þuþajoabaraka jijimaka mijia imarijaþe. I'suþakajaoka kika mijia jairijayua mijia ja'ata'asi. I'suþakajaoka jia, jiamarâoka mijaro'si simarâka, "Jia mibaayu Tuþarâ", kire mijia ãrïrijaþe. Jesucristorirâ mijia imamaka, i'suþaka mijia baarika Tuþarâte yaþayu.

¹⁹ Mija watopekareka Espíritu Santore mijare jeyobaarâka þoto kire mijia ã'mitiriþe'yoa'si. Íakôrî je'e: i'suþaka mijia baaþika okoþiþi þekaõ'toa yataika uþaka mijia

baajīñu. ²⁰ I'supakajaoka, “Ikupaka Espíritu Santore yire õrīrūjeika”, ārīwa'ri Tuparāro'si bojañirimajare bojaikakaka ã'mitiriþe'yobekaja mijā imabe. ²¹ Sā'mitiriþe'yobekaja “¿Yaje rita Tuparārikataka najaiyu? Noñu upakaja þupajoatirā najaiyu je'e aþeyari”, ārīwa'ri jia mijā ã'mitiþe ruþu. “Rita Tuparārika najaiyu”, mijā ārīwārūrārō'õjīrā þuri nare mijā yi'þe. ²² Ritaja Tuparāte yaþabeyua mijā ã'mitiriþēa'si.

²³ Tuparā imaki jia ña'rīyaarīji maimaokaro'si mare jeyobaarimaji. I'supaka simamaka ikupaka mijaro'si kire yija jēñerijayu: “ ‘Ba’iaja baabekaja jia oyiaja baabaraka nimarū’, ārīwa'ri nare mijeyobaabe. Suþa imarī, mire takaja ã'mitiriþeabaraka nare mimarūjebe”, ārīwa'ri kire yija ārīrījayu. I'supakajaoka, “Jia oyiaja baabaraka Jesúre na'mitiriþearū, kiþpaika upakaja þupajoabaraka nimarū”, ārīwa'ri Tuparāte yija jēñeñjirijayu. Suþa imarī, maiþamaki Jesucristore þe'rietalāñurīmi dikaoka ba'iaja baabeyurā mijā imarika yija yaþayu. ²⁴ I'supaka maimaokaro'si, “Yire takaja mijā ã'mitiriþēabe”, Tuparāte ārīka. I'supaka mare jā'meiki imarī, kiþpaika upakaja mabaawārūerā jia mare jeyobaarijarirükika kime.

“Ó'õjīrāja sime, jia nimarū”, Pablote ārīka

²⁵ Yijeyomarā, yijaro'sioka Tuparāte mijā jēñeñjibe.

²⁶ Mija rērīrāka þoto jijimakapī mijā jēñabu'abe, Jesúrirā imarī.

²⁷ Tokarā Jesúre ã'mitiriþeairā imarā uþatikaja rērītirā, ika þapera nare mijā jaibojabe. Ritaja sā'mitirika Maiþamakire yaþamaka i'supaka mijare yijā'meyu.

²⁸ “Maiþamaki Jesucristore jia mijare baarū”, ārīwa'ri kire yijēñerijayu.

I'tojīrāja sime ruþu.

Segunda carta de San Pablo a los Tesalonicenses

Jesucristore yi'yurā Tesalónicakarāro'si Pablotē pāpēra pūataeka ate

¹ Jesucristore yi'yurā Tesalónicawejeakarā, ḷyaje mijā ime? Yi'i Pablo, supabatirā majeyomarā Silvano, Timoteo p̄itityika ika p̄apera mijaro'si yija pūatayu, Maþaki Tuparārirā, maiþamaki Jesucristorirāoka mijā imamaka. ² "Jia Tesalónicakarāre mijā baabe", ārīwa'ri Maþaki Tuparāte, supabatirā maiþamaki Jesucristoreoka mijaro'si yija jēñerijayu. I'supakajaoka yija baayu jia dako okamirāmarīja mijare nimarūjeokaro'si.

³ Mija ā'mitiþe yijeyomarā, jiibaji Jesucristore yi'riwa'ri, ī'rārīmi upakaja jiibaji mijā wayuñabu'arijayua simamaka "Jia mibaayu Tuparā", kire yija ārīrijayu mijareka yija pūpajoaika rakakaja. Suþa imarī, i'supaka Tuparāte yija ārīrijayua jia sime. ⁴ I'supakajaoka, yija eyarijayurō'ōrā, aperā Jesúre yi'yurāte i'supaka mijā imakaka jījimakapi yija bojarijayu. "Tesalónicawejeakarā jia Tuparāte yi'yurā imarī, kire yi'ririya'atabeyurā. I'supakajaoka wayupi'ribekaja, okajājia pūpajoairā nime, aperāte ba'iaja nare baako'omakaja, sanarakajeþārīrijayu", ārīwa'ri nare yija bojayu. ⁵ Tuparāte yi'yurā mijā imamaka, aperāte ba'iaja mijare baayu. I'supaka simako'omakaja "Tuparāte āñu upakaja kibaarāñu", āñurā imarī kire mijā yi'ririya'atabeyu. Suþa imarī "Ba'iaja nare imabeyua", mijareka ārīwa'ri ritajare kijā'merāka poto kika mijare kimarūjerāñu. I'supaka Tuparātebaarūkia ūrīwa'ri, "Rita, jia oyajia baaiki kime", ārīwārūrīmaime.

⁶ Jia wājioyajia baaiki imarī, ba'iaja mijare baairāte ba'iaja kibaarāñu. ⁷ Maekaka ba'iaja jūairā imariþotojo i'supaka oyajia imajiparūkimarāñra mijā ime, ī'rārīmi sakityetarāka simamaka. I'supakajaoka yijaro'si ba'iaja yija jūakopeika kitiyetarāñu. Maiþamaki Jesús, kiángelrāka tēritaka baawārūirāþitityika ki'tarāka poto i'supaka kibaarāñu. Mabo'ikakuriþi ki'tarāñu, þeka jū'rēika upaka jājia yaaboaika watopekaþi. ⁸ Torājite Tuparāte ūrīriyapabeyurā imarī, Jesúrika bojarirokaoka ā'mitiriþe'yoirāte ba'iaja kibaarāñu. ⁹ Ba'iaja jūajiparūkirā nimamaka, Maiþamakire imarō'ōtā'teka oyajia naro'si imajiparāka. Tērīwa'ribaji kirikapi jiitaka kiyaaboaika ñarūkimarāñra'si nimarāñu. ¹⁰ I'supaka kibaarāñu Jesúre ate etarāñurīmi. Suþa imarī jījimakapi kirirāte kire e'etorirāñu. Kire īatirā "Jiitaki kime. Tērīwa'ribaji jia mare

baaiki kime", ārīwa'ri kire naiyipūpāyeerāñu. Mijare yija wārōrapaka yi'yurā imarī, naka mijā imarāñu mijāoka.

¹¹ Ika pūpājoawa'ri Tuparāte mijaro'si yija jēñejiparijayu. Kiyaþaika upakaja baairā mijā imaokaro'si mijare kiakaeka. Suþa imarī, kiyaþaika upaka mijā baamaka īawa'ri "Nare yakaikapi ārīwa'ri yirirā najayua jia sime mae", kēñaokaro'si, kire yija jēñerijayu. Suþabatirā "Simaupatiji jia baarika nayaþaika nabaawārūokaro'si nare mijeyobaabe. Suþabatirā mire yi'riwa'ri nabaarijayua jia saweiokaro'si mirikapi nare mijeyobaabe", āþaraka kire yija jēñerijayu. ¹² I'suþaka po'imajare īarāka wājítāji jia mijā baamaka īawa'ri maiþamaki Jesucristore naiyipūpāyeerāñu. Kirirā mijā ima simamaka, i'suþakajaoka mijare kibaarāñu. Tuþarā, maiþamaki Jesucristopitiyika jia mijare nabaamaka i'suþaka mijaro'si simarāñu.

2

Ikuþaka simarāñu Jesucristore etaerā baarāka ruþu

¹ Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Maiþamaki Jesucristore etarāñu ate kika maímaokaro'si mare rēarī. I'suþaka simarāka simamaka ketarūkirīmikaka mijare yiwārōerā baayu mae. ² Ikuþarō'ðipi, "Koþakaja Jesúre etarijē'raka seyatiyu", ārīwa'ri ī'rārimarāre mijare bojaþakimaka ā'mitiritirā, ðrīþūabeyurā upakataka rukubaka mijā pūpājoa'si. Suþabatirā "Rita mijare ñāñu. Espíritu Santo yijare sōrīrūjeraþaki", narīþakikopemakaoka nare mijā yi'ria'si. I'suþakajaoka "Páperapi Pablote yijare sabojayu", naþakā'ā nare mijā ā'mitiriþēa'si. ³ I'suþaka mijare ārīkopeirāte mijā bojaþakirūjea'si. Ketaerā baarūki ruþu ikuþaka simarāñu: Tuþarāte ja'atatirā "Kimajamarā yija ime", ārīwa'ri po'imajare kire yi'ribesarāñu. I'toþite Ba'iaja baarimijkaka jā'meikite etarāñu. Ikiji kime "Ba'iaja imarika tiybeyurō'ðrā yiþūatarūkika", bikijarāja Tuþarāte ārīkaki. ⁴ Ikuþaka Ba'iaja baarimijkaka jā'meikite baarāñu: Ritaja jiyipūþaka po'imajare ðrīrijayua imakopeika nareka kijājibaarāñu. Tuþarā majamaki kima imarī, "Tērīrikiji ñime, yire takaja mijā ā'mitiriþēabe", po'imajare kērīrāñu. I'suþaka kiþuþaka ima simamaka Tuþarāte jiyipūþaka ðrīriwi'iarā kākatirā imatiyairō'ðrā eyaruþaritirā, "Tuþarāja yi'i", kērīþakirāñu.

⁵ Mijaka ñimaraþaka poto i'suþaka imarūkiakaka mijare yibojawārōtiraþe. "Ye'kariribeyurā nimarijiyu", mijareka ñarīþuþajoayu. ⁶ Ba'iaja baarimijkaka jā'meiki i'tawārūbeyukajika maekaka. "Ikuþaka simamaka ki'tawārūbeyu ruþu. Ketaþukirīmi ruþubajirāja ketakoreka kire satá'teyu ruþu", ārīwa'ri mijare yibojaraþaka ðñurā mijā

ime. ⁷⁻⁸ Suþa simako'omakaja, þo'imajare õrïwärübeyuapi, ba'iaja wejeareka Satanáre baaü'mutiyu. I'suþaka baariþotojo, wääro'õräja etarükikate etawärübeyu ruþu. Kire tå'teikite kire ïapëabesaräka poto þuri ritaja þo'imaja wäjitäji Ba'iaja baarimijikaka jää'meikite etaräñu. I'suþaka kima imako'omakaja maiþamaki Jesúre kire têrïrãñu. Ketaräñurümi têrïwa'ribaji kibaawärüika beawa'ri, kiþuritaräkapiji kire kiriataräñu. ⁹ Ika yibojaika ruþubajirä, ikuþaka simaräñu: Satanárikapi ãrïwa'ri Ba'iaja baarimijikaka jää'meiki ritaja maikoribeyua þo'imajare beapakirï etaräki. ¹⁰ Ritaja ba'iaja baawärüiki imarï, ba'iaja imarika tiyibeyurö'õrä a'rirükiräte sapi kiþakiräñu. Tuþparärika bojariroka yi'ririyaþaberiwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurö'õrä na'rirañu. Kirika bojariroka nayi'rirkareka þuri sapi natäriňukia simajääeka. ¹¹ Sanayi'riberika simamaka, Tuþparäte rukubaka nare þupajoarüjeräñu Ba'iaja baarimijikaka jää'meiki þakirimajaroka nayi'yaokaro'si. ¹² Tuþparärika bojariroka ã'mitiriþëabekaja, jïjimakapi ba'iaja baarijayuräte ba'iaja imarika tiyibeyurö'õrä a'yaokaro'si i'suþaka kibaaräñu.

Ikuþaka Jesucristore yi'yuräte ime

¹³ Mija ã'mitiþe yija jeyomarä, jia Maiþamakire wayuïairä. Wejea kiþo'ijiaeka potoräja kitäärükirä mijia imaokaro'si Tuþparäte wä'matikarä mijia ime. Suþa imarï, Espíritu Santore mijare jeyobaaiþapi ba'iaja baarika ja'atatirä, kirika bojariroka yi'riwa'ri õňia mijia imajipaokaro'si i'suþaka Tuþparäte baaeka. I'suþaka mijaro'si simaeka þupajoawa'ri "Jia mibaayu Tuþparä", mijaro'si yija ãrïja'atabesaräñu. ¹⁴ Jesucristorika bojariroka mijare yija wäröekapi ãrïwa'ri Tuþparäte mijare wä'maeka. I'suþaka simamaka, mabo'ikakurirä maeyaräka poto ritaja ima têrïwa'ribaji kirika maiþamaki Jesucristore bearäñu. I'suþakajaoka simaräñu mijaro'sioka kika.

¹⁵ Yijeyomarä, i'suþaka imarükirä imarï, Jesucristore mijia yi'yua ja'atarimaräja mijia imabe. Ritaja wäjirokakaka mijare yija wäröraþaka, suþabatirä þaperapi mijare yija o'oraþakaoka mijia ã'mitiriþëarijaþe. ¹⁶⁻¹⁷ Jia Maþaki Tuþparä mare baaiki, suþabatirä mare wayuïaiki imarï, jïjimaka þupajoabaraka maimaerä mare kijeyobaaeka. "Kika õňia maimajipaþaräñu", ãrïwa'ri sata'abaraka jia jïjimaka mare þuparirüjeiki kime. Suþa imarï, jia oyiaja baabaraka, ba'iaja jairimaräja mijia imaokaro'si mijare kijeyobaarü maiþamaki Jesucristopitiyika.

3

"Yijaro'si Tuparāte mijā jēñeñirijapē mijaro'sioka", Pablotē ārīka

¹ Mae piyia mijare yibogaerā baayu yijeyomarā. Ñojimarīji Maiþamakirika bojariroka aþerō'õrā yija bojaþibaokaro'si Tuparāte mijā jēñebe. Suþabatirāoka kirika bojariroka ã'mitiriwa'ri jia jījimaka samija yi'raþaka uþakaja aþerāte sayi'yaokaro'si. ² I'suþakajaoka, ba'iaja baairāte ba'iaja yijare baakoreka, Tuparāte nare tá'terā yijaro'si kire mijā jēñebe. I'suþaka mijā baabe ríkumarāja aþerā Jesucristore ã'mitiripéariyapabeyurāte ima simamaka. ³ I'suþaka imarijayurāte ima simako'omakaja mare ja'atabeyuka kime Maiþamaki. I'suþaka imaki imarī kire mijā yi'ririjs'atakoreka mijare kijeyobaarāñu. Suþabatirā Satanáre ba'iaja mijare baakoreka, mijaro'si kire kitá'terāñu. ⁴ "Kēñu uþakaja baaiki kime Maiþamaki. Suþa imarī, kire yi'yurā nimamaka, jia oyajia Tesalónicakarāre baawārūokaro'si nare kijeyobaarāñu. I'suþaka simamaka nare yija ārīka uþakaja nayi'ririjs'arirāñu", mijareka yija ārīrijayu. ⁵ Suþabatirā "Tuparāte nare wayuñaika noriñwārūrū. Suþabatirāoka ba'iaja jūariþotojo mirakajeþpääeka uþakaja sanarakajeþpääwārūokaro'si nare mijeyobaabe", ārīwa'ri maiþamaki Jesúre mijaro'si yija jēñeñirijayu.

Maimauþatiji ba'irabebaraka oyajia maimajikareka jia sime

⁶ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Maiþamaki Jesucristore mare jā'memaka, ikuþaka mijare yija jā'meyu: Í'rīka Jesúre yi'yuka imariþotojo ba'iraberiyapabeyukaka mijā jeyoaria'si. Yija wārōeka uþaka baabeyuki kime. ⁷ Mija þō'irā yija imaraþaka þoto ba'irabebekaja imaberaþparā yija. I'suþaka yija baaraþaka mijā īarapaka simamaka, i'suþakajaoka mijā baabe mijaro'si. ⁸ Suþabatirā mijaba'arika waþamarīaja yija ba'aberaþe. Mijare takaja jēñebekaja, īmiareka, ñamiarekaoka, jājia yija ba'iraberaþe yija yaþaraþaka yijare mijā ījikoreka. ⁹ Mijare wārōrimaja yija imamaka, yijare mijā jeyobaarūkirā imariþotojo mijare sayija jēñeberaþe. Yijare īatirā "Nuþakaja mabaaye'e maro'sioka", mijā ãñaokaro'si suþa yija baaraþe. ¹⁰ Mijaka yija imaraþaka þoto, "Ba'iraberiyapabeyuka þuri ba'abekaja kimarū", mijare yija ārāþe. ¹¹ I'suþaka yija ārāþaka simako'omakaja "Maekaka Í'rārimarā nawatoþekarā ba'irabebekaja imarā. Suþabatirāoka aþerā jia ba'iraberijayurāte najo'ayu're", ārīwa'ri yijare nabojayu. ¹² "Jia imaokaro'si, aþerāte jo'arimariäja mijā ba'irabebi mijaro'siji, mijā ba'iraberiwāþapiji mijā yaþaika mijā waþaþiokaro'si", ārīwa'ri nare yija jā'mepüayu, maiþamaki Jesucristore jā'meka uþakaja.

¹³ Mija ã'mitiþe yijeyomarã. Jia mijá baarijayua mijá rûrñ'a'si. ¹⁴ Ì'rãrimarã ika þápera yo'oeka yi'ribeyurã imarã je'e aþeyari. I'suþaka nimamaka "Ì'rã imarã Pabloté jã'meika yi'ririyaþabeyurã", ãrîwärütirã naka mijá jeyoaria'si. I'suþaka nare mijá baarâkareka ni'yoþi'rirãñu. I'suþaka mijá baabe naþupape'rirû ãrîwa'ri. ¹⁵ I'suþaka nare baariþotojo nare mijá majamarãria'si. Jesúre yi'yurã nimamaka, nare mijá okajââbe ba'iaja nabaarijarikoreka.

"Jia mijá imabe", ãþaraká Pabloté naro'si o'otiyika

¹⁶ Jia maimaokaro'si mare jeyobaaiki kime Maiþamaki. I'suþaka simamaka, Ì'rækuri uþakaja jíjimakapí jia mijá imaokaro'si mijare kijeyobaarû. Suþabatirã ritaja mijaka kimajiparû.

¹⁷ "Jia nimarû", ãþaraká yi'i Pablo yiþitakaþi ika mijaro'si yo'oyu. I'suþakaja satiyiyu þápera yo'oika. I'suþaka o'oiki ñime. Síawa'ri "Rita oka Pabloté püataeka sime", mijá ãrîwärûokaro'si. ¹⁸ Ritaja mijá imauþatireje jia maiþamaki Jesucristore baajiþarû.

I'tojîrâja sime ruþu.

Carta de Santiago

Judíorāka Jesucristore yi'yurāro'si pāpera o'otirā Santagore pūataeka

¹ Yaje mijā ime yijeyomarā. Tuþarā, suþabatirā maiþamaki Jesucristore yapaika upakaja baarijayuka Santiago ñime ika pāpera mijaro'si pūataiki. Ba'iaja jūawa'ri þibikarā, aþetomaja watopekarā Ȑ'poñ'þuarāe'earirakatata judíorāka imarāro'si ika yo'oyu.

Kire majēñemaka ðrīwārūrika Tuþarāte mare ja'atayu

² Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Ba'iaja jūarijayurā imariþotojo "Jia oyiaja yijaro'si simarāñu", jijimaka ãrīþupajoaïrā mijā imabe. ³⁻⁴ Suþa imarī ba'iaja mijaro'si simarijariko'omakaja jiibaji Tuþarāte ã'mitiriþēairā mijā jaririjayu. I'suþakajaoka "Kire mayi'rija'ataberiye'e", ãrīwārūrīrā mijā ime. Suþa imarī ba'iaja mijaro'si simarijariko'omakaja, wayuþi'ribekaja kire yi'riwa'ri samija rakajeþpāärāñu. I'suþaka imawa'ri jiibaji Tuþarāte yapaika upakaja imarā mijā jaþakā'ã dakoa mijaro'si jariwa'ribesarāka.

⁵ Suþa imarī "Ba'iaja yijūaika poto, ikuþaka ñimarika Tuþarāte yaþayu", mijā ãrīwārūberiye'e, kire samija jēñebe. I'suþaka mijā baamaka jiaþi mijare sakiõrīrūjerāñu, ritaja nayaþaika upaka po'imajare jeyobaarimaji imarī. ⁶⁻⁸ Toþi þuri kire jēñebaraka, "Yijare sakiõrīrūjebesarāñu je'e aþeyari", mijā ãrīþupajoa'si. Õrikōrī je'e: Rukubaka þuþajoabaraka imarijayurā Ȑ'rārokapiji ña'rīyaarīji imawārūbeyurā. Saþi ãrīwa'ri, "Tuþarāte yija jēñeika upakaja yijare sakija'atabesarāñu je'e", ãñurā nimamaka, dakoa nare kiõrīrūjebesarāñu.

⁹ Mija ã'mitiþe aþeroka: "Wayuoka baairā imariþotojo, Jesucristore yija ã'mitiriþēika simamaka, Tuþarā ñakoareka imatiyairā yija ime", ãñurā þuri jijimaka imarijayurā. ¹⁰ Mia, ba'irījia ríkimakaja rikairāoka, ñoaka nare imarūjerükimaria simamaka, Jesucristore yi'yurā jariwa'ri "Imatiyarimajamarīrā yija imaroyikā'ã", ãñurā þuri jijimaka imarijayurā. ¹¹ Õrikōrī je'e: Ñoaka ijia yaamaka taya jīñua. I'suþakajaoka sō'ðrika jīrīwa'ri jūjika saro'si. Suþa imarī jiyurika sōibeyu. Maeje mijare yibojaweaika upaka nime ríkimaka ba'irījia rikairā. "Ríkimabaji mayaparijayua matðþoerā", ãþaraka sawaþa niñerū mo'arīji reyarükirā nime.

“Ka'wisika jūariþotojo yire yi'riwa'ri sarakajeþäärijayuräte jia yibaaräñu”, Tuþaräte äñu

¹² Ka'wisika jūariþotojo okajäjirä imarï, samarakajeþäärijayua ïatirä “Jia yire nayi'yu”, Tuþaräte mareka äriñu. Suþa imarï “Yika rîrâkibiriwa'ri yire yi'ririþayuräte öñia imajiparika yija'ataräñu”, Tuþaräte ärika simamaka jia mare kibaaräñu. ¹³ Suþa imarï ba'iaja mijä baarijitoika, “Tuþarä yire sajä'meiki”, äþekaja mijä imabe. Tuþarä imaki, ba'iaja baarijitetobeyuka, suþabatirä, ba'iaja mare baarüjeþeyuka. ¹⁴⁻¹⁵ I'suþaka simako'omakaja, maþupakaräja ba'iaja baarika þupajoatirä, “Jia simaþajïnu je'e yiro'si”, marïrijayu. I'suþaka maþupajoaikaþi äriwa'ri ba'iaja mabaarijayu. Suþabatiräoka ba'ioyiaja baarijayurä maimarijariräka, ba'iaja imarika tiybeyurö'õrä a'rirükirä maimaräñu.

Tuþarätki þuri ba'iaja mare baarüjeþeyuka

¹⁶ I'suþaka simamaka, “Tuþaräja yijare sajä'meiki ba'iaja yija baaokaro'si”, äriwa'ri þakirika mijä þupajoa'si yijeyomarä. ¹⁷ I'suþaka mare imarüjeþeyuka imarï, jia Maþaki Tuþaräte mare baayu, kiyaþaika uþakaja maimamirîkawa'yaokaro'si. I'suþaka baarimaji Tuþaräjaoka kime, aiyaka, tâ'þia ritaja þo'ijiaekaki. Kiþo'ijiaeka þuri sarä'räika, sayaaboaikaoka o'arijayua simako'omakaja Tuþarä þuri kimarijayuareka o'abeyuka imarï, jia ima oyiaja mare ja'atajiparimaji kime. ¹⁸ Suþa imarï kiyaþairokaþi kirika rita bojariroka mayi'þakä'ä öñia kika maimajiparükia Tuþaräte mare ja'atatika. Suþa imarï “Yirirä nimarü”, mareka kërtika simamaka ritaja kiþo'ijiaekareka mamarïiji kire yi'riü'muekarä maime.

Tuþarärika bojariroka ä'mitiritirä sima uþakaja mayi'ririþayiye'e

¹⁹ Yijeyomarä, ika mijare yibojaerä baaika mijä ye'kariritya'si. Tuþarärika rita bojariroka mijare jaibojaräñuräte jiaþi mijä ä'mitiriþeabe. I'suþakajaoka mijä þupakareka ima ñojimaritaka nare bojabekaja mijä imabe. Suþabatirä ñojimarïji nare mijä boebaria'si. ²⁰ Toþi þuri waþuju boebayurä maimaräkareka, jiþirokaþi maimarika Tuþaräte yaþaika uþaka majaribesaräñu. ²¹ I'suþakajaoka ritaja ba'iaja baarika imakaka mijä ja'atabe. Suþabatiräoka “Têrîki ñime”, ärikoþeikite þupajoaika uþaka þupajoabekaja mijä imabe. I'suþaka imawa'ri, Tuþarärika bojariroka mijare kiðrîñjeikakaka takaja jiaþi mijä yi'ririþaþe. I'suþaka mijä imaräkareka þuri ba'iaja imarika tiybeyurö'õrä mijä a'rirükia imakoþeikareka Tuþaräte mijare tâäräñu.

22-24 Ōrīwārūikōrī je'e: Ūperiaipi ī'rīkate kiƿema yaeriƿotojo jiamarīna ima rū'rēbekaja ke'rīrāka ī'suƿakaja satuirāñu. Ñojimarī ī'suƿakaja ima kiye'karirirāñu. I'suƿaka mijā imajīñu Tuparārika bojariroka ā'mitiririƿotojo samija yi'riberejikareka. Tuparārika bojariroka ā'mitirirītā sāñu uƿakaja yi'rīrūkia sime. Suƿa mabaabesākareka ƿuri, "Tuparāte yi'yurā yija ime", mañua, moñu uƿakaja maƿakiyu. ²⁵ Tuparārika bojariroka jia wārūbaraka sayi'rīrijayukate ƿuri, ba'iaja baarika kire saja'atarūjerijayu. Rita sime Tuparārika bojariroka. Suƿa imarī saye'kariribekaja, sajā'meika uƿakaja baarijayukate, ritajareka jia kire sakijeyobaarijarirāñu.

²⁶ Aƿerimara ƿuri "Tuparā ñakoareka, kire jiyipuƿaka õñurā imarī, kiyaƿaika uƿakaja baarijayurā yija ime", ãñurā. I'suƿaka ãñurā imariƿotojo ba'iaja najairijayua ja'atabeyurā imarī, noñu uƿakaja ƿakirimaja nime. I'suƿaka imarā nimamaka "Tuparāte jiyipuƿaka õñurā yija ime", narīkopeika waƿamarīna sajayu. ²⁷ Maƿaki Tuparāreka ikuƿaka nime kire jiyipuƿaka õñurā: Pakiamarīrā jarikarā wayuoka baairāte, suƿabatirā natīmiaka reyatapaekarāteoka jia jeyobaairā, i'suƿakajaoka ba'iaja baarimajare ima uƿaka jaribeyurā nime.

2

Ī'rātji oyiaja jia jiyipuƿaka morību'aye'e

¹ Mija ā'mitiƿe yijeyomarā. Ritaja ima ƿemawa'ribajirā imatiyaiki maiƿamaki Jesucristore ima simamaka, jiyipuƿaka kire morīrijayu. "Jia kire yi'yurā yija ime", ãñurā imariƿotojo, wayuoka baairāte wayuñabekaja, ba'irījia rīkimaka rikairāte takaja jia jiyipuƿaka ōrīrijayurā mijā ime. ² Mia je'e: Karemarīna mijā rērīrijayurō'ōrā ī'rīka waƿajā'rīkakaka jariroaka jāātirā, sajeyoa* i'suƿakajaoka kiƿitawājoarā takar'ratatirā etaiki. Aƿika imaki wayuoka baaiki imarī, jaricomajaka jāātirā etaiki. ³⁻⁴ Jia jariroaka jāātirā etaikite jiyipuƿaka ōrīwa'ri, "Ikarā miruƿabe", mijā ãñu. Wayuoka baaikite ƿuri, "Torāja mirīkamaƿe, merīberiye'e torāja miruƿapabe", mijā ãrīrijayu. I'suƿaka wayuoka baairāte ãñurā imariƿotojo, "Imatiyairā nime", ãrīwa'ri jia rīkimakaja ba'irījia rikairāte mijā baairokaƿi ƿuri ba'iaja mijā baayu. I'suƿaka simamaka ī'rātji jiyipuƿaka ōrību'aberīwa'ri, ī'rīka ta'iarāja imarijaribeyurā mijā ime.

⁵ Ate jia mijā ā'mitiƿe yijeyomarā. "Yire mijā ā'mitiripēabe", Tuparāte ãrīkaroka yi'yurā rīkimarāja nime wayuoka baariƿotojo sayi'yurā. "Wayuoka baairā ba'iratarā nime", Tuparāte yi'ribeyurāte nareka ãrīrijayua imariƿotojo,

* 2:2 Anillo

Jesucristore yi'yurā nimamaka, "Jiibaji kire yi'yurā najarirū", ārīwa'ri jia Tuparāte nare jeyobaarijarirāñu. Suþa imarī kērīka uþakaja kika rīrākibiriwa'ri kire yi'ririjayurā kijā'merūkirō'orā eyarūkirā imarā. ⁶⁻⁷ I'suþaka kērīka simako'omakaja wayuoka baairāte jiyipuþaka õrībeyurā mijā ime. Wayuoka baairāreka i'suþaka õrīriþotojo, rīkimaka ba'irījia rikairāte takaja jiyipuþaka õrīrījayurā mijā ime. "¿Napareareka ba'iaya majūarijau", mijā ārīwārūbeyu bai je'e? Mia: Ba'iaya mijare baawa'ri ñparimarā þō'irā mijare okabaarī ne'ewa'rīrijayu. Suþabatirā jiitakiji Jesúre imako'omakaja kirika bojariroka ã'mitiriripe'yowa'ri ba'iaya kireka jaiyuyeirā nime. Jesúrirā imariþotojo ¿dikapi ārīwa'ri jia nareka mijā þuþajoayu je'e?

⁸ Ikuþaka maiþamaki Jesúre mare jā'meka: "Miþo'ia miwātaika uþakaja aþerāteoka miwayuñabe", ārīwa'ri sabojayu Tuparā majaroþūñureka. I'suþaka sareka ãñua mijā yi'rīrākareka jia baairā mijā imarijarirāñu. ⁹ Ika mijare ñañua ðñurā imariþotojo, jia mijare eyairāte takaja mijā wayuñamaka, "Mija ðñu uþakaja ba'iaya baairā mijā jayu, yijā'meika yi'ribeyurā imarī", Tuparāte mijare ñañu. ¹⁰ Mare kijā'meika simaja yi'yurā imariþotojo, ñ'rāba'i mayi'ribeyua imarākareka, "Ba'iaya baairā nime yijā'meika yi'ribeyurā imarī", mareka kērīrāñu. ¹¹ Ikuþaka sime aþeba'i Tuparāte bojaeka: "Rōmikirā, i'suþakajaoka tīmiakirā, aþerāka ba'iaya baawā'imaþekaja mijā imabe. Suþabatirāoka þo'imajare jāäbekaja mijā imabe", mare kērīka. Rōmikirā þuri i'suþaka kērīka yi'þarakaka imarā, aþerāka ba'iaya baawā'imarībeyurā imariþotojo þo'imajare mijā jāäräkareka kijā'meika yi'ribeyurā mijā imarāñu. ¹²⁻¹³ Ba'iaya baarika maja'ataokaro'si kirika bojariroka Tuparāte mare ðrīrūjeyu. I'suþaka simamaka samayi'rika, mayi'riberiþaoka ñatirā simauþakaja sawaþa mare kibaarāñu. Suþa imarī mokaþi, maimabaayu uþakaja aþerāte mijā wayuñabe. ñakörí je'e: Aþerimarāre wayuñabekaja imarā, nare wayuñabekaja sawaþa Tuparāte nare jēñerāñu. Aþerāte wayuñabaraka imarā þuri "Wayuñarikaþi Tuparāte yijare ñarāñu", ārīwa'ri jijimaka imarā.

Jia baarijayurā maima ñatirā, "Rita jia yire yi'yurā nime", Tuparāte mareka ārīrāñu

¹⁴ Mija ã'mitiþe yijeyomarā. ñ'rīka "Cristore yi'yuka ñime", ārīriþotojo, Tuparāte yaþaika uþaka aþerāte kijeyobaabesäräka, dakowapamarīa kijaiþopeika jariräka. I'suþaka simamaka "Cristore yi'yuka ñime", kēñutakapiji Tuparāte tāärükimarīka kime. ¹⁵⁻¹⁶ ã'mitirikörí je'e: ñ'rārimarā muþaka Tuparāte yi'yurāte kēsia baajīka, suþabatirā jariroakaoka wayuoka nabaajīka ñariþotojo, "Ba'arika, jariroakaoka jia mijā tōþoerā Tuparāte jia mijare baarū",

ãr̄im̄rākaja mijā ãñua jiamarīa sime. I'supaka ãr̄ipotojo nare jeyobaariþupamarīrā mijā imajīka waþamarīaja simajīñu nare mijā jaikopeika.¹⁷ I'supakajaoka sime Tuþarāte yi'ririkakaka. "Tuþarāte yi'yurā yija ime", ãñurā imariþotojo aþerāte jeyobaariþupamarīrā nimajīka, kire yi'riberiwa'ri supa nabaajīñu.

¹⁸ Yijaika yi'riberiwa'ri ikupaka ï'rārimarāre yire ãr̄ijīñu je'e aþeyari: "¿Yaje Tuþarāte miyi'ritiyayu je'e mi'ioka?", yire narījīñu. I'supaka naþakā'ã, "Ã'ã, Tuþarāro'si jia yibaarijayuapi kire yi'yuka ñima mijare yibeayu", nare ñarīrāñu. I'supaka imaki imarī, jia nabaarijayua yire nabeabepakā'ã, "Jia Tuþarāte yi'yurā nime", nareka ãr̄wārūbeyuka yi'i. Yire þuri ritaja jia yibaarijayua ïatirā, "Rita, jia Tuþarāte yi'yuka kime", narīwārūrāñu. ¹⁹ Naþupajoikaþi þuri "Ï'rīkaja kime Tuþarā", ãr̄ipupajoairā nime. Rita sime. I'supaka rita ima najaika simako'omakaja aþerāte wayuñabeyurā nimamaka, "Tuþarāte yi'yurā nime", nareka marīwārūbeyu. Íakōrī je'e: "Ï'rīkaja kime Tuþarā", ãr̄ipupajoairā nime Satanárika ima naro'si. Sõñurā imariþotojo tararikapi kire nakikirijayu nare kiwēkomabaarükirā imarī. ²⁰⁻²¹ Jia mijā ã'mitiþe õr̄ipūariþupamarīrā. Aþerāte jeyobaabeyurā mijā imamaka, dako waþamarīa sime Tuþarāte yi'yu upaka mijā imakoþeika. Sõñurā mijā imaeñi mañeki Abraham imaroyikaki majarokakaka mijare yibojaerā baayu mae. Jia Tuþarāte yi'yuka imawa'ri kimakireje kiro'si kijoeñjirā baakopeka. I'supaka kibaamaka ïawa'ri, "Jiitakaja yi'yuka kime Abraham", Tuþarāte kireka ãr̄ika. ²²⁻²³ Tuþarāte jiitakarāja yi'ritiyaiki imarī kiyaþaeka upakaja Abrahamre baaeka. I'supaka kibaaekapi "Jiitakaja Tuþarāte yi'rimirírīkawa'yuki kijarika", kireka ãr̄wārūrā mijā ime. Bikijarā ikupaka Tuþarā majaroka bojañirimajire o'oeaka: "Jia Tuþarāte yi'yuka Abrahamre imaeña. Supa imarī 'Dako okamirāmarīaja jia yika kima ñoñu', Tuþarāte ãr̄ika", sãñu. I'supaka kireka kẽrīka be'erō'õ Tuþarāte yi'ritiyawa'ri kimakireje kiro'si kijāærā baakopeka simamaka Tuþarā majaropññurā o'oeaka rita ima.[†] Supabatirāoka "Yijeyomaki mime", Abrahamre kẽrīka", sãñu.

²⁴ I'supaka Abrahamre baaeka ñurā imarī, "Tuþarāte yija yi'yu', mañujikatakapi marīa jia kika majayu", ãr̄wārūrā maime. Kire yi'riwa'ri, kiyaþaika upakaja baabaraka maimarākareka "Dakoa okamirāmarīrā jia yika nima ñoñu", Tuþarāte mareka ãr̄rāñu. ²⁵ Ikupaka sime aþea: Niñerū e'eokaro'si ïmirñjaka ba'iaja wā'imarīrirōmo imariþotojo

[†] 2:22-23 Véase Génesis 15.1-6; 22.10-12.

ikupaka Rahab imaroyikakote baaeka Tuparāte yi'riwa'ri. Judíorāka īpamarāre pūataekarāre etamaka īatirā, "Mija majamarāre mijare jää'si, yiwi'iarā mija ru'rikākabe. Suþabatirā ma'a mija ru'riwa'rirükirō'ō mijare yibojarāñu", nare körïka jia nare baawa'ri.‡ I'suþaka kobaamaka īatirā, "Jiitaka baaiko koime", Tuparāte koreka ārïka. 26 Örkörï je'e: Maþo'ia ñimakimarĩa simajïka dakoapi ārïwa'ri ñia imaberijïka. I'suþaka imarika uþakajaoka sime, Tuparāte yapaika uþakaja baaberikoperipotojo, "Kire yi'yurā yija ime", marïkopejïka.

3

Ba'iaja jairikapi ārïwa'ri rïkimakaja ba'iaja mabaarijayu

¹ Yijeyomarā, īrïka uþakaja Tuparārika bojariroka wärörimaja oyiaja imarika mija þupajoa'si. īrārimarāja sawärörimaja mija imajïkareka jia simajïnu. Ikuþaka mija ñüu: Tuparārika nare nawäröika uþakaja nayi'riberryjikareka, aperä þemawa'ribaji sawaþa nare Tuparāte jëñeräñu. ² Rïkimakaja sime ba'iaja mabaaika. I'suþaka simako'omakaja, sarakajeþpäätitirā jia jaibaraka imarā taräja nime ritaja Tuparāte yapaika uþakaja baawärürrijayurā. ³ Küpajïka marérökaka imako'omakaja, sapi jaibaraka rïkimaka ba'iaja mapoajiyeyu. Ä'mitirkörï je'e: ikuþaka sime ba'iaja majaika: Jo'baki kawarute imakoþeko'omakaja küpajïka þerumijia kirijokoþearä maþi'þeikaþi ārïwa'ri kire mabaarüjeika uþakaja yi'yuka kime. ⁴ I'suþakajaoka sime jo'baka kümua saro'si. Wîrõa jääjia baeko'omakaja küpajïka wérüþpäiaþi samatemarïkawärüyu, ma'ririyaþairö'ðrã sa'ririya yapawa'ri. ⁵ I'suþakajaoka sime marérökaka. Küpajïka simako'omakaja sapi ārïwa'ri aperäreka ba'iaja majaiyu, "Imatiyairā imari, aperäte þemawa'ribajirä yija ime", äriþuþajoawa'ri. Mia, i'suþakajaoka sime þeka saro'si. Küpajïtakajïkaþi mawâäika imariþotojo jo'baka riopakiaka sajoeju. ⁶ I'suþaka sime marérökaka. Sapi ba'iaja jaibaraka rïkimarā aperäte ba'iaja majüarüjeyu. Majaika ä'mitiritirä "Ritaoka ba'iaja baairä nime", aperäte mareka äriwärürrijayu. Ba'iaja jaiwa'ri maimarika mabitatarijayu. Suþabatirä aperäte ba'iaja baairä majorirüjeyu. Satanáre ba'iaja mare jairüjemaka, i'suþaka maro'si simarijayu. ⁷ Mia. Ritaja ba'irijia ima, wî'ñaka, äñaka, suþabatirä riakakakaoka þo'imajarüjewärürrä maime. ⁸ I'suþaka simako'omakaja ba'iaja majaika þoto, "I'suþaka jaibekaja maimaye'e", äriwärürbeyurä maime, sarakajeþpääwärürberiwa'ri. I'suþakajaoka äñaka mare kukuika þoto sayi'aika uþaka majaikaþi ba'iaja aperäte maimarüjeyu.

‡ 2:25 Véase Josué 2.1-21.

9-10 I'suþaka simamaka "Jia yijare mibaayu", Maþaki Tuþarâte ãñurã imariþotojo, "Ba'iaja najðarã", ãrïwa'ri aþerâreka majairijayu. Yijeyomarã, i'suþaka jaiyuyebu'abekaja maimaye'e, "Ñima uþakaja nimarã", ãrïwa'ri Tuþarâte þo'ijiaekarã maimamaka. ¹¹ Õrïkõri je'e: ¿Okokopea jia waria okoa poataika, jü'akaþitiyika rukubaka þorijïka rukuya mijareka? ¹² I'suþakajaoka higuerajïki imariþotojo olivo wâmeika ðterikirika uþaka ruiberijïka. I'suþakajaoka iyaka, higuerarika uþaka rikariberijïka. Suþa imarã okoa rukubaka imabeyu uþaka aþerâreka ba'iaja jaibekaja maimaye'e yijeyomarã.

Tuþarâte mare jeyobaamaka õrïþuþairã maimarãñu

¹³ Í'rïka mijä põ'irä "Tuþarâte yaþaikakaka õrïþuþaiki ñime", ãñukate imajïkareka jia oyiaja kibaajïñu. I'suþakajaoka aþerâte þemawa'ribaji imabekaja, jia nare kijeyobaarijarijïñu. I'suþaka kibaamaka ïatirã, "Jia õrïþuþaiki imawa'ri, jia baawärüki kime", aþerâte kireka ãrïrãñu. ¹⁴ Aþerâte oakiriwa'ri nare mijä ã'mijïräka, suþabatirã aþerâte þemawa'ribaji imarika mijaro'si takajïkaja þupajoariþotojo, "Jia õrïþuþairã yija ime", ãparaka jïjimakapi aþerâte mijä jaikopeyu. I'suþaka imawa'ri jia wâjia imakopeikakaka mijä ã'mitiriþe'yorijayu. ¹⁵ I'suþaka imarã Tuþarâte yaþaika uþakamarïa þupajoawa'ri, õrïþuþakirämarïrã ñime. Wejeareka imarâte þupajoairokaþi nimarijayu. Suþabatiräoka Espíritu Santore ã'mitiriþeabekaja, ba'iaja naþuþaka nare ãñua Satanárikapi i'taika sime. ¹⁶ I'suþakajaoka nare oakiparaka aþerâte na'mijïräka, suþabatirã "Nare þemawa'ribaji õñurã yija ime", narïräka rukubaka þupajoairã jariwa'ri, i'suþakajaoka ritaja nayaþaika uþakaja ba'iaja baairã najarirãñu. ¹⁷ I'suþaka mare simakoreka, ikuþaka sime Tuþarâte yaþaika uþaka imarikakaka: Jia oyiaja baabaraka, suþabatiräoka jia aþerâka imariyapawa'ri oka naka jiebaraka maimarijariñu. I'suþaka simamaka aþerâte ãñua ã'mitiritirã, mayaþaikatakaja þupajoabekaja, jia nare mawayuñarãñu. Suþabatiräoka wayuñabu'awa'ri jia Í'rätiji jeyobaabu'abarakma maimarijariye'e. I'suþakajaoka waþuju þakibu'abekaja, mañu uþakaja baabaraka maimaye'e. ¹⁸ Suþabatirã aþerâka jia imarijariwa'ri, oka jiebaraka jia natiyiaja nimaerã aþerâte jeyobaarimaja þuri jiitakaja baairã imarã. I'suþaka imarã nimamaka, najeyobaairäoka jia imarã jarirãñurã naro'si.

4

Ba'iaþuþakiräre ima uþaka imarika yaþaberiwä'ri Tuþarâte

yapaika upaka maimaye'e

¹ I'supaka yi'ribu'abeyurā imarī mijā tiyiaja jājirokāpi ba'iaja jaibu'arika imarijayua mijaro'si. Īakōrī je'e: Mija pūpaka mijare āñu upakaja baariyaþawa'ri Tuþarāte yapaika upaka mijā baabeyu. ² I'supaka imarā imarī mijā yapaika upaka mijare imarūjebeyurāte mijā ri'kakopeyu. Nayapaika upaka ima tōpowārūirāte īatirā nare mijā oakiririjayu nuþaka satōpowārūbeyurā imarī. Marākā'ā baatirā satōpowārūbeyurā imarī, boebariwa'ri okajājiapi mijā pīpebu'arijayu. I'supaka mijaro'si sime mijā yapaika Tuþarāte mijā jēñerijaribeyua simamaka. ³ Kire mijā jēñekopeika poto ba'iapiji kire mijā jēñeika simamaka mijare sakija'atabeyu. Mia je'e: Mijaro'sitakaja pūpajoabaraka Tuþarāte mijā jēñekopeyu, jījimaka mijā imarūkitakaja pūpajoarijayurā imarī. ⁴ I'supaka imawa'ri Tuþarāte yaþabeyurāte ima upaka mijā ime mijaro'si. Tuþarāte yi'ribeyurā puri, ñōnia nimatiyikuriji nayaþaika takaja pūpajoawa'ri ba'iaja baarijayurā nime. Nuþaka pūpajoawa'ri ba'iupakaja Tuþarāte baawā'imirīrimaja upaka mijā jayu. ⁵ Rita sime, īakōrī je'e. Ikuþaka sabojayu Tuþarā majaroþūñurā kire bojañjirimajire o'oeaka: Mare kiþo'ijiaeka simamaka, "Yire oyiaja ā'mitiriþēatiyairā nimarū", ārīwa'ri Tuþarāte mare wayuñayu. ⁶ I'supaka simamaka "Jia þo'imajare yire ā'mitiriþēarū", ārīwa'ri nare jeyobaarika pūpajoarijayuka kime Tuþarā. Rita ñañu īakōrī je'e: "Naþupaka nare þakimakaja 'Ōrītiyairā yija ime', āñurāte jeyobaabeyuka kime Tuþarā. 'Aþerāte þemawa'ribaji imabeyurā yija ime', āñurāte puri jia kijeyobaayu", ārīwa'ri sabojayu kimajaropūñurā. ⁷ I'supaka ima pūpajoawa'ri "Tuþarā, ñipamaki mime", ārīwa'ri kiyapaika upaka oyiaja baabaraka mijā imabe. Sapi mijā imarākareka Satanāre mijā pe'jomaka mijare ba'iaja baarūjewārūberiwa'ri mijareka kiru'rīrāñu. ⁸ Tuþarāka jiibaji rīrākibiparaka mijā imarākareka jiibaji mijare kiwayuñarāñu. Mija ā'mitiþe ba'iaja baairā. I'supaka mijare baaiki kimamaka ba'iaja mijā baaika ja'atatirā, jia oyiaja mijā imarijaþe. I'supakajaoka ba'iaja pūpajoabekaja "Tuþarāte yapaika takaja yija baarāñu", ārīwa'ri ī'rārokaþiji ña'rīyaarīji mijā imabe. ⁹ Mia je'e: Ba'iaja baariþotojo jījimaka mijā imarijayu. I'supaka imabekaja, "Ba'itakaja baairā yija ime", āþparaka rīomarītirā mijā pūpape'þe. ¹⁰ Toþi mae kireka þemawa'ribaji mijā pūpaka baabeyurā mijā ima īatirā "Imatiyairā nimajīþarū", Tuþarāte mijareka ārīrāñu.

Majeyomarāre ba'iaja jaiwā'imirībekaja maimaye'e

¹¹ Mija ā'mitiþe yijeyomarā. Ba'iaja jaiwā'imirību'abekaja mijā imabe. Suþabatirā "Ba'iaja imawa'ri ba'iaja jūarūkirā

nime", nareka mijā ārīrijaria'si. Ika mijare ūñua yi'pekaja ba'iaja mijā jeyomarāreka jaiwā'imañurā mijā imarākareka pūri, "Mija po'ia mijā wātaika upakaja aperāte mijā wātabe", ārīwa'ri Tuparāte jā'meika yi'ribeyurā mijā imarāñu. "Tuparāte jā'meika yi'rīrukimarā sime", ūñurā upaka "Ba'iaja jūarūkirā nime", mijā ārīkopeyū. ¹² I'supaka simako'omakaja Tuparā ūrīkaja imaki "Ikuupaka jia mijā baabe", ārīwa'ri mare jā'mewārūki. Suþa imarī Tuparājaoka imaki ritaja po'imajare baaika ūawārūtirā, ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrā na'rīrukia imakareka nare jeyobaaiki. I'supakajaoka, ikijioka imaki ba'iaja imarika tiybeyurō'ōrā po'imajare pūtarimaji. ¿Tuparā ūrīkaja i'supaka baarimajire imako'omakaja mijā jeyomarāreka "Ba'iaja baarimaja nime", ārīwārūirā mijā ime bai je'e?

Tuparāte jērībekaja kibo'ibajirā upaka mapupayariji majē'rāko'aberijīñu

¹³ Mia je'e. "Ireje ma'riberiye'e, waeroka apea wejeeā a'ritirā ūrākuri wejejē'rākareka mawaruaka ūjipatatirā rīkimakaja niñerū matōpoari", ūparaka jījimaka mijā imarijayu ūrārimarā. I'supaka ūñurāte yokajāerā baayu mae. ¹⁴ "Waeroka i'supaka yijaro'si simarāñu", mijā ārīwārūbeyua sime. Ņoaka õnia imarūkimarīñu maime. Īakōři je'e: Bikitojo namasika ruika ūojimarijī ririþataika upaka maime. ¹⁵ "Tuparāte yaþajíkareka, õnia yija imatiyikuri ikuupaka yija baarāñu, isiaoka yija baajīñu", mijā ārīrāka jia simarāñu mijaro'si. ¹⁶ I'supaka simako'omakaja Tuparāte yaþaika þupajoabekaja mijā þupayariji mijā baarūkitakaja bojarijaparaka jījimaka mijā ime. I'supaka mijā bojakopeika yaþabeyuka Tuparā. ¹⁷ Suþa imarī ika mijaro'si yo'orijayua ūatirā, "Ikuupaka maimarika Tuparāte yaþayu're", ārīwārūriþotojo samija baabesarakareka, ba'iaja baairā mijā imarāñu.

5

"Aperāte ba'iaja baawa'ri, wayuoka baabeyurā ba'iaja jūarāñurā", Santiago ārīka

¹ Dakoa wayuoka baabeyurā imariþotojo Tuparāte yi'ribeyurā, yire mijā ā'mitiritiyabe. Ņamajī ba'iaja jūarūkirā imarī ba'itakaja þuparibaraka mijā imabe. ² Mia je'e, ritaja mijā rikaika rabaika upaka sime. Suþabatirā, jīa jariroaka mijā rikakopeikaoka butu ba'arikaro'siji sime. ³ Suþabatirā mijā oro, i'supakajaoka mijā niñerū rīkimakaja tōpotirā samija jietarupamaka bitamarīka upaka sajayu. I'supaka simamaka ūawa'ri "Wayuoka baairāte sapi najeyobaari imakopeyū", aperāte mijareka ārīrāñu. No'oþrāmarīja wejetiyia seyarūkia

jariwa'riko'omakaja rīkimabaji niñerū mijā mo'arijayu. Saipi ãrīwa'ri ba'iaja baarika tiyibeyurð'õrā a'rirükirāja mijā ime.⁴ Apea, mijā õteriki rioa ba'iraberimajare waþaþibeyurā mijā ime. I'supaka mijā baaika īaki kime Tuþarā. Suþabatirā "Jia naro'si yija ba'irabeko'omakaja, yijare nawapaþibeyu", mijareka nañua ã'mitiyuka kime.⁵⁻⁶ Suþabatirā ba'iaja baabeyurāteje mijā okabaarijalu ìparimarā wājitāji. I'supaka nare mijā baariþareareka ȶ'rārimarā wayuoka baairāteje najāäroyika. I'supaka ba'iaja nare mijā baamaka, marākā'ã mabaaberijika naro'si simamaka ba'iaja nare mijā baaeka narakajeþääeka. Dika jariwa'ririmarīja rikairā imarī õňia mijā imatikurijikaja mijā baariyaþaika upakaja baarijaurā mijā ime. Ikupaka sime ã'mitirkōrī je'e: Wa'ibikirawēko najāäerā baaika ruþu rīkimakaja sanaji'ayu jia ūkirika sajarirāka poto sajāäokaro'si. I'suparā mijā imamaka "Õňia nimarð'õjitejīka takaja jia nimakoþeyu, ba'iaja jūarükirā imariþotojo", Tuþarāte mijareka ãñu.

Ba'iaja jūariþotojo Tuþarāte yi'riwa'ri samarakajeþääye'e

⁷ Yijeyomarā wātaka ñoñurā, mae apea ate mijare yibojaerā baayu. Æ'mitirkōrī je'e: Aþerāte ba'iaja mijare baariwā'imarīko'omakaja Maiþamakire i'tarükia þupajoabaraka kiyaþaika upakaja baabaraka mijā imarijaþe. Mia apea, ikupaka õterikia õterimajire ime: Sakiõterāka be'erō'õ þu'erō'õ seyarāka poto "Jājia yiro'si jariwa'ri jia saruirāñu je'e", ãrīwa'ri jajumarijaja sakita'ayu.⁸ I'supakajaoka mijā imarijaþe mijāoka, Maiþamakire þe'rietaryukia ta'abaraka kiyaþaika upakaja baarija'atabekaja. "No'oþirāmarīja sajariwa'yu þo'imajare baaika mirāka īarī ketarükia", ãrīwa'ri i'supaka mijā imabe.

⁹ Yijeyomarā, "Ba'iaja baarimajarata nime", ãþaraka Tuþarāte yi'yurāreka jaibu'abekaja mijā imabe, sawaþa Maiþamakite ba'iaja mijare jūarüjkoreka. "No'oþirāmarīja sajariwa'yu kiþe'rietaryukia", ãrīwa'ri i'supaka mijare ñañu.¹⁰ Yijeyomarā, ã'mitirkōrī je'e. Ikupaka nimaeka Tuþarāro'si bojaþirimaja: Ba'iaja þo'imajare nare baako'omakaja, sarakajeþääbaraka Tuþarāro'si bojaþirijaparaka nimaeka. I'supaka nimaeka simamaka nimaeka upakaja mijā imabe mijaro'si.¹¹ Òrikōrī je'e: Ba'iaja jūariþotojo Tuþarāte yi'riwa'ri sarakajeþäärijayurāreka "Jiirā nime Tuþarā ñakoareka", ãñurā maime. I'supaka kimaeka Job imaroyikaki kiro'si. Í'rāba'imarīja ba'iaja jūariþotojo Tuþarāte yi'ririþa'atabeyuka kimaeka. Suþa imarī ba'iaja kijüaeka be'erō'õpi þuri jia imarika kitþoeka õñurā mijā ime. Suþa simamaka "Mare

wayuñatiyaiki imarī, jia Tuparāte marebaarūkirā maime”, ãñurā mijame.

¹² Yijeyomarā ikupaka sime aþea imatiyaikakaka: “Ikuþaka yija baarãñu”, mijame ãñu be’erō’õ simauþakaja mijame baarijaþe. Rita mijame ãñua, “Tuparā þariji õñuka yija ãñua”, mijame ãrīsa’i. Supa imarī rita ãrīrijayurā mijame imamaka, “Jee”, mijame ãrīrāka, “Jēno’o”, mijame ãrīrākaoka, mijare nayi’rirāñu. I’supaka imarā mijame imamaka, sawapa Tuparāte mijare jēñebesarāñu.

Ikuþaka sime Tuparāte yi’riwa’ri kire jēñerika

¹³ Aþea mia. Ka’wisika mijame jūaika poto, “Tuparā, yire mijeyobaabe”, kire mijame ãrīrijaype. I’supakajaoka jijimaka mijame imarāka poto Tuparāte jiyipupayeebaraka mijame bayakoyabe. ¹⁴⁻¹⁵ I’supakajaoka ñrīkate wāmarā jarirāka poto Cristorika yi’yurāte imaruþutarimajare mijame akabe. Nare mijame akamaka wāmarā imaki þo’irā etatirā kūþají iyebaka kipo’iarā nabu’arāñu. Supabatirā “Marākā’ã baawārūberiwa’ri Tuparā þuri kire tārāki”, ãrīwa’ri kire najēñemaka, wāmarā imakite jājirāñu. Supabatirā ba’iaya kibaaeka kireka imajíkarekaoka sareka kire kiwayuñarāñu. ¹⁶ I’supaka wayuñaiki Tuparāte imamaka ba’iaya mijame baaika mijame bojabu’abe. Samija bojabu’arāka be’erō’õpi mijame tiyiaja Tuparāte mijame jēñeb sareka mijare kijieokaro’i. Tuparāte yapaika upakaja jiiþuparā maimarākareka, kire majēñeika upakaja jiaþi mare ã’mitiritirā tēñwa’ribaji mare jeyobaarūkika kime. ¹⁷ Tuparāro’i bojañirimaji, Elías imaroyirekaki, muþaka þo’imajiji imaeakaki kiro’i. I’supaka imariþotojo, Israel ka’iarā okoa jaririka yapaþeriwa’ri Tuparāte kijēñeka upakaja, maekarakakuri wejejē’rā aþejē’rā ñe’metājirō’õjirā okoa jariberika. ¹⁸ I’supaka simaeka be’erō’õ, torā okoa jaririka yapaþawa’ri Tuparāte kijēñemaka okoa jarika ate. I’supaka sabaaeka be’erō’õpi jia ðterikia ruika mae.

¹⁹⁻²⁰ Mija ã’mitiþe yijeyomarā. Mija watopekarā ñrīka Tuparāte yapaika upaka imarika õrīriþotojo saja’atawa’ri ba’iaya baarimaji jarijíkite, mijame jeyobaabe. Jia Jesucristore yi’yuka kijariþe’ao’karo’i kire jeyobaaki þuri jia kire baarāki. Ika jia mijame ðpe: I’supaka jia kire kijeyobaamaka, rīkimaka ba’iaya kibaaikareka Tuparāte kire saye’kariarāñu. I’supaka simamaka kireyarāka poto ba’iaya jūarika tiybeyurō’õrā ke’rirūkia imakopeikareka kire kitārāñu.

I’tojñrāja sime ruþu.

Primera carta de San Juan

Jesucristore yi'yurāro'si Juanre o'oeka

¹ Yijeyomarā, “Ikuþaka Jesucristore ime”, ārīwa'ri mijaro'si yo'oerā baayu mae. Ā'mitirikōř je'e: Tuparāte ãñu uþakaja mare baabeaiki imarī, imajiparūkirā mare imarūjerimaji kime. Supabatirāoka wejea þo'ijirirā baaeka ruþubajirā imatikaki kime. Yija õñu uþakaja kire yija ā'mitirika, kire yija ūaeka, supabatirā kire raberoyikarā imarī, i'suþaka mijare sayibojayu. ² Kika yija imaroyika þoto kire yija ūaeka simamaka, “Rita sime”, ārīwa'ri mijare sayibojaerā baayu. Ā'mitirikōř je'e: Iki Jesucristojo imaki mareyarāka þoto õnia kika mare imajiparūjerūkika. Supabatirāoka, Kiþaki Tuparāka imajiparoyikaki kimaeka. I'suþaka simamaka, Tuparāte yija þo'irā kire þūataeka kire yija ūaokaro'si. ³ I'suþaka simamaka yija ūaeka, yija ā'mitirika mirākaoka mijare yibojayu yijaka ūrīka uþakaja mijia þupajoaokaro'si. Maþaki Tuparāte, Kimaki Jesucristopitiyika ūrīka uþakaja naþuþaka ima uþakaja þupajoairā yija ime yijaro'si. Suþa imarī, i'suþakajaoka mijia imarika yaþawa'ri ikuþaka mijaro'si yo'oyu. ⁴ Ikuþaka mijare sayibojayu ūrīka uþaka oyiaja þupajoatirā jījimaka maimaerā.

Jia Tuparāka maimarijarirā, ba'iaja baabekaja maimaye'e

⁵⁻⁶ Mija ā'mitiþe. “Ba'iaja baariroka imabeyua Tuparāreka”, āþaraka Jesúre yijare bojaraþe. Ikuþaka sime: Ba'iaja baarijayurā imariþotojo “Tuparāte þupajoaika uþakajaoka þupakirā yija ime yijaro'si”, ãñurā þuri jairimirākatakaja sajairiwā'imañurā. I'suþaka imawa'ri, wājiroka ima yi'ribeyurā nime. ⁷ I'suþaka baabekaja Tuparāte þupajoaika uþaka jia oyiaja baabaraka maimarāka þuri, ūrīka uþakaja maimarijarirāñu. I'suþaka simamaka Kimaki Jesucristore maro'si riwejurubaraka reyañjikapi ārīwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijayua mareka kiye'kariarijayu.

⁸ “Ba'iaja baabeyurā yija ime”, ãñurā þuri, waþuju imaja yi'yurā imariþotojo noñu uþakaja naþo'iaya parebaarijayurā. ūrājaoka imarā wājiroka þupajoaika yaþaberirijayurā. ⁹ I'suþaka baabekaja “Ikuþaka ba'iaja yibaayu”, āþaraka wāärō'õrāja Tuparāte samabojarākareka, sakiye'kariarijarirāñu. I'suþaka mare baatirā “Oka nare imabeyua mae”, mare kēñirāñu. I'suþaka jia mare kibaarāñu wājirokapi kēñu uþaka oyiaja baaiki imarī. ¹⁰ “Ba'iaja baairā oyiaja þo'imajare ime”, Tuparāte ārītika sime. I'suþaka

simako'omakaja “Ba'iaja baakoribeyurā yija ime”, ãñurā þuri “Tuparāte ãñua þakirika sime”, ãñurā uþaka nime.

2

Tuparāka maro'si maimakaka jaijirimaji kime Jesucristo

¹ Ä'mitirkōrī je'e. Yimakarā uþakaja wātaka ñoñurā mijā ime. Suþa imarī, ba'iaja mijā baakoreka, ikuþaka mijaro'si yo'oyu. Aþerikuri ba'iaja mabaarijayua simako'omakaja, Jesucristore maro'si Mapaki Tuparāka jaijirimaju. Tuparāte ñarijijuika oyiaja baaiki imarī, i'suþaka maro'si baawārūki kime. ² I'suþaka baaiki imarī, ba'iaja mabaaika waþa maro'si kireyaeka, sapi ãrīwa'ri ba'iaja mabaaika Tuparāte mare ye'kariarūkia simamaka. Maro'si takajamarīa, ritaja þo'imajaro'si þariji i'suþaka simaokaro'si suþa kibaaeka.

³ Ikuþaka sime: Tuparāte jā'meika uþakaja yi'riwa'ri, “Kire ñurā maime”, marīwārūyu. ⁴ “Tuparāte ñurā yija ime”, ãrīriþotojo, kijā'meika yi'ribeyurā þuri, waþuju þakirimaja nime. I'suþaka nabaarijayu Tuparārikakaka wājia ima uþaka imarijaribeyurā. ⁵ Tuparāte jā'meika uþakaja baarijayuka þuri, kire yaþatiyarīji yaþaiki. I'suþaka imawa'ri, “Tuparāka ï'rātiji þupaika maime”, marīwārūrāñu. ⁶ Suþa imarī, “Tuparāka ï'rātiji þupakirā maime”, mañaokaro'si Jesucristore imaroyika uþakaja imarijaririka sime.

Bikijakaka jā'merika simako'omakaja mamaka uþakaja jā'meika

⁷ Yijeyomarā, ika þaperapi maekaka jā'merikakaka þo'ijiyumarīa mijare yibojayu. Bikijarāja mawayuñabu'arūkia mijā ã'mitiriñ'mura'atikaja sime. ⁸ Maejekakamarīa simako'omakaja, þo'imajare wayuñabaraka Jesucristore imaroyika þupajoatirā “Mamamiji yi'rimirīrkawa'rīrūkiaro'si sime”, marīwārūyu mae. Mijaoka sā'mitiriþēairā imawa'ri aþerāte wayuñairā mijā imarijayu mae. Suþa imarī, “Ba'iaja baarika ja'atatirā, mamaka jia imarūkia yijare beairā nime”, þo'imajare mijareka ãñu.

⁹ Í'rīka, “Ba'iaja baabekaja Tuparāka ï'rātiji þupajoabaraka ñime”, ãrīriþotojo, Cristore yi'yukate ñariþe'yoiki Tuparāka jia imabeyuka ruþu. ¹⁰ Cristore yi'ririþayurāte wayuñaike þuri, Tuparāte þupajoaike uþaka jia oyiaja baarijayuka kime. I'suþaka imaki imarī, ba'ia þupajoaberiwa'ri jia oyiaja Tuparāka kimarijayu. ¹¹ Suþabatirā Cristore yi'yurāte ñariþe'yoiki þuri Tuparāka ï'rātiji þupajoabeyuka kime. I'suþaka baarijari, Tuparārikakaka yi'ririþayabeyuka imarī, ba'iaja kibaarijarirāñu. Õrīkōrī je'e: Neirō'õrā mawejaþayu uþaka imaki kime.

- 12 Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, “Jesucristore reyaekaipi ārīwa'riji ba'iaja mabaaika Tuþarāte mare saye'kariaeka”, ãñurā mijā imamaka, ika þapera mijaro'si yo'oyu.
- 13 Pakiarimarā, jia Cristore yi'yurā imarī, mijā ã'mitiþe mijaro'sioka. Wejea þo'ijirirā baaeka ruþubajirā imaü'muekakite õñurā mijā imamaka, ika þapera mijaro'si yo'opūayu. Mija ã'mitiþe bikirimaja, kire yi'rimiririkawa'yurā. Satanás, ba'iaja baarimajite ū'rāþē'rōtorāja taairā mijā ime. I'suþaka imarā mijā imamaka, ika þapera mijaro'si yo'oyu.
- 14 Yimakarā upaka wātaka ñoñurāro'si sayo'oyu ika, Maþaki Tuþarāte õñurā mijā imamaka. Mija þakiarimarā, wejea þo'ijirirā baaeka ruþubajirā imaü'muekakite õñurā mijā imamaka, ika þapera mijaro'si yo'opūayu. Mija bikirimaja, okajājirā imawa'ri, Tuþarārika bojariroka jia yi'ririjayurā mijā ime. Suþa imarī, Satanás, ba'iaja baarimajite ū'rāþē'rōtorāja taairā mijā ime. I'suþaka mijā imamaka, ika þapera mijare yipūatayu.
- 15 Ika wejareka ba'iaja baarimajare baarijayuakaka baarika þupapekaja mijā imabe. Suþabatirāoka ba'irījia mijā yapaikareka takaja mijā þuparia'si. Wejareka ba'iaja imakoþeika yaþatiyaiki þuri, Maþaki Tuþarāte yaþabeyuka kime. 16 Ika wejareka ba'iaja baarimajare þupajoairokaþi mijā þupajoa'si. Æ'mitirkōrī, ikupaka þupajoairā nime: Ba'iaja baaritakaja yapaþawa'ri, naþupaka nare ãñu upaka ba'iaja nabaarijayu. Suþabatirā ritaja ima jiyurika ūawa'ri, ritaja rikarika nayaþayu. I'suþakajaoka “Mia. Dakoareka wayuoka baabeyuka ñime”, ārīwa'ri jijimaka nare simaþakirүjeyu. I'suþaka ba'iaja nabaarijayua ika wejetiyarā þo'imajapiji þo'ijiyua imarī, Maþakirkamarā sime. 17 Ika wejareka Tuþarāte yi'ribeyurā, suþabatirā ba'iaja nabaarijitoikaoka þurirāka. Tuþarāte yapaika upaka oyajia baairā þuri õnia imajiparāñurā.

Rikimarāja Cristore yaþabeyurā imarā

18 Mija ã'mitiþe yijeyomarā. Kūþajīji sajariwa'yu wejetiyiarā seyarükia. I'suþaka simaerā baarāka ruþu “Cristore Jo'ata'aikite* i'tarāñu”, ārīwärütikarā mijā ime. I'suþaka simarāka simako'omakaja, aþerā rikimarāja Cristore jo'ata'airā imatirijayurā maekakaoka. I'suþaka simamaka, “Koyajia sajariwa'yu wejetiyiarā maeyarükia”, marīþupajoawärürijayu. 19 Ikuþaka nime, ã'mitirkōrī je'e: “Maka imakoþeraþarā Jesucristore mayi'yurokamarā yi'rikopeirā nimaraþe”, nareka

* 2:18 El Anticristo

ãrīwārūirā maime. I'supaka imawa'ri mare nakōrōtaþaraþe. I'supaka Jesucristore mayi'yu upakaja nimarikareka þuri mare nakōrōtaþaberijāäeka. Suþa nabaamaka, "Jesucristorirāmarirā nime", marīwārūrijayu.

²⁰ Mija þuri jia rita wājimijkaka Tuþarārika ñurā imarā. I'supaka mijā ime Espíritu Santore mijareka Jesúre ña'ajāäeka simamaka. I'supaka mijare kibaaeka simamaka, "Ika nawārōika rita sime, ika þuri þakirika ima", ãrīwārūirā mijā ime. ²¹ Rita ima ðrībeyurā mijā imamakamarīa ikuþaka mijaro'si yo'oyu. Rita ima mijā ðrīwārūyu. I'supakajaoka rita wājimijkakamarīa ï'rārimarāre wārōrapaka ã'mitiritirā, "Pakirimaja nime", ãrīwārūirā mijā imamaka, ika þaperapi mijare sayibojayu. ²² Ikuþaka nañu þakirimaja: "Jā'merūkika Tuþarāte wā'maekakimarīka kime Jesú." I'supaka þakirimaja Cristore jo'ata'airā nime. Suþa imawa'ri "Jesús Pakimarīka Tuþarāte ime, suþabatirā Kimakimarīka kime Jesú", ãñurā nime þakirimaja. ²³ "Tuþarāmakimarīka kime Jesú", ãñuka þuri, Tuþarārikimarīka kime. "Tuþarā Makitaki Jesúre ime", ãñuka þuri Jesú Pakika ï'rātijiji þupaiki kime.

²⁴ Cristorika bojariroka ã'mitiþarakā mijā imara'aeka ã'mitiriþebaraka mijā imabe. I'supaka mijā baarijarirākareka Jesú, Kipakika ï'rātiji þupaparaka rīrākibiritiirā mijā imarijarirāñu. ²⁵ I'supaka simarāñu, "Yire ã'mitiriþeairā ñia imajiparāñurā", Jesucristore mare ãrītika simamaka.

²⁶ Æ'mitirkōrī je'e: ï'rārimarā naþupajoika upakaja waþuju þakirika mijare wārōriyapairā. I'supaka ñurā imarī, rakajekaja mijā imaokaro'si ika þepa mijaro'si yo'opþayu. ²⁷ Jesucristore mijareka Espíritu Santo ña'ajāäekarā imarā mijā þuri. Mijaka imaki imarī, mijare wārōrimaji Espíritu Santore imarijayu. I'supaka imarā imarī, aperāte mijare wārōrika yaþabeyurā mijā ime. Dika jariwa'ririmarīa, þakirimarīaja Espíritu Santore mijare wārōrijayurā imarī, rita imatiyaika mijare kiwārōrijayu upakaja mijā imarijaþe. I'supaka imawa'ri Jesucristoka ï'rātiji þupaparaka jia mijā imarijaþe.

²⁸ Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, ika jia mijā ã'mitiþe. Jesúka ï'rātijiji þupaparaka, kiyapaika upakaja jia mijā imarijaþe. I'supaka mijā baarijarirākareka, ate ketarāñurīmi kiñakoareka i'yopi'ribekaja mijā imarāñu.

²⁹ "Tuþarāte ïarijiyuika oyajia baaiki kime Jesú", mijā ãrīwārūika simamaka, "Jia oyajia baarijayurā nime Tuþarā makarā", ãrīwārūirā mijā ime.

3

¹ Mija ã'mitiþe. Maþaki Tuþarã imaki mare wayuñatiyaiki. I'suþaka maka imawa'ri, "Yimakarã mijia ime", mare këñu. Rita sime i'suþaka mare këñua, kimakarã tarðjaoka maime. I'suþaka simako'omakaja, ríkimarãja nime þo'imaja i'suþaka maima ñawãrûbeyurã. Tuþarâte ðrîbeyurã imari, kimakarã maima niawãrûbeyu. ² Mija ã'mitiþe yijeyomarã. Tuþarã makarã maime mae. I'suþaka simako'omakaja kimakarã maimamaka, ñamají aþeupaka mare kimarûjerükia þuri, mare kiðrîrûjebeyua sime. Maekaka sôrîbeyurã imariþotojo "Jesúre etarâñurîmi þuri, kire ñawa'ri kima uþakaja maimarãñu", ãrîwãrûirã maime. ³ "Rita, kima yija ñarãñu", ãñurã ba'iaya baabekaja nimarijayu, "Cristore ba'iaya baakoribeyu uþaka yija imariyapayu", ãrîwa'ri.

⁴ Ba'iaya baarijayurã þuri Tuþarâte jâ'meika yi'ribeyurã imarã. Mia, kijâ'meika yi'riberryika sime ba'iaya baarika. ⁵ I'suþaka simamaka, ba'iaya baakoribeyuka Jesucristore ima ñûrã mijia ime. I'suþaka imaki imawa'ri, "Ba'iaya nabaaika yiwaþakoyimaka, ba'iaya baape'abekaja nimarû", ãrîwa'ri, ika ka'iarã ketaeka", ãrîwãrûirã mijia ime. ⁶ Jesúka rîrâkibiritiirã imarã, ba'iaya baarijaryebekaja nime. Ba'iaya baarijayurã þuri Jesucristore jêrâkoaberewa'ri kika ï'râtiji þuþaribeyurã imarã. ⁷ Yimakarã uþakaja wâtaka ñoñurã, "Ba'iaya mabaajíka marã imabeyua", mijare bojayurâte mijia ã'mitiripéa'si. Tuþarâte yaþaika uþakaja baarijayurã mijia imajíkareka, Cristo jia oyiaja baaiki uþaka mijia ime. ⁸ Ba'ioyiaja baarijayuka þuri Satanâre kire jâ'meika uþakaja baarijayuka imaki. I'suþaka ñañu, wejea þo'ijirirã baaeka ruþubajirã ba'iaya baarimajiji imara'aekaki Satanâre imatika simamaka. I'suþaka imara'aekaki imari ba'iaya þo'imajare kibaarûjerijayu riataokaro'si ð'õrã Tuþarã Makire etaeka.

⁹ Ba'iaya baabeyuka Tuþarâte imamaka, i'suþakajaoka nime kimakarã naro'si. Jia oyiaja imarûkirã Tuþarâte nare jarirûjeika simamaka ba'iaya baarûkimarîrã nime. ¹⁰ Ikuþaka nime Tuþarârirã, suþabatirã Satanârirã. Mia je'e: "Jesucristore yi'yurã yija ime", ãrîriþotojo, Tuþarâte ñajiyubeyua baairã kirirâmarîrã nime. Suþabatirã Tuþarâte yi'yurâte ba'iþakaja ñûrâoka kirirâmarîrâoka imarã.

Írâtiji wayuñabu'abaraka maimarijariye'e

¹¹ Bikijarâja Cristore mijia yi'riü'muekarõ'õjîtepí "Matiyiaja jia mawayuñabu'arijariye'e", ãñua ðrîtirã mijia ime. ¹² Caín imaeakakite baaeka uþaka mabaaberijîñu. Satanâre yi'riwa'ri jiipuþaki kibe'erõ'ökaki imaeakakite kijâäeka. Ikuþaka ãrîwa'ri kire kijâäeka. Æ'mitirikõrî je'e: Ba'ika imari, "Jiika kime yirî'í", aþparaka kire ã'mijâwa'ri i'suþaka kire kibaaeka.

¹³ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Ika wejeareka ba'iaja baarimaja imarãte mijare ã'mijãmaka, "Aya, ¿dako baaerã yijare na'mijãayu?", ãrãpuþajoabekaja mijá imabe. ¹⁴ Cristore yi'ribeyukajirã maimaroyika þoto reyatikarã upakaja maimaeka ruþu Tuparãte ñakoareka. Maekaka þuri õnia imajiparükirã imarã, aþeupaka mapuþaka mare o'ae karã maime. I'supaka maima õñurã maime aþerã kire yi'yurãte mawayuãrijayua simamaka. Nare wayuãbeyurã þuri reyatika upakaja imarã. ¹⁵ I'supaka simamaka Cristore yi'yukate ã'mijãaike þuri kire jäärimaji upakaja kime, Tuparãte ãamaka. Supabatirã "Po'imajare jäärimaji õnia imajiparükimarikaja kime", ãriwãrûirã mijá ime. ¹⁶ Ikuþaka sime: Jesucristore maro'si reyaekakaka õñurã imarã, "Mare wayuãaike kime", ãriwãrûirã maime. Sõñurã imarã, i'supakajaoka aþerã kire yi'yurãte wayuãawa'ri mareyarãka rð'õjirã jëräika nare jeyobaabaraka maimarijariye'e. ¹⁷ Aþeroka, kikoyiaja ba'irijia rikaiki, "Tuparãka rïrâkibiritiiki ñime", ãriþipotojo Jesúre yi'yurã wayuoka baairãte jeyobaabeyuka kima simamaka i'supaka kërikopeika þakirika oyiaja kiro'si jayua. ¹⁸ Wätaka ñoñurã, rita jia aþerãte wayuãriþupakirã imawa'ri nare majeyobaarijariye'e. Moka miräkapí takaja nare mawayuãkopejíka þuri jiamaria sime.

Jesúre yi'yurã imarã Tuparãte kïkibekaja imarika

¹⁹ I'supaka nare wayuãriþupakirã imarã, nare jeyobaarijayurã nime. Supa imarã "Tuparãte rita wäjia bojaika yi'riri jayurã maime", mariwãrûrijayu. I'supaka simamaka Tuparãte ãaika wäjitäji kïkirimarïaja maimarijayu. ²⁰ "Tuparärika bojariroka jia yi'ribeyurã yija ime je'e", mapuþaka ãñuaja ba'iaja mapuþariräkareka, "Jia Tuparãka maimabesarãnu je'e", mariþupajoarijayu. Ba'iaja mapuþayua simako'omakaja, saþemawa'ribaji mare wayuãaike Tuparãte ime. Supabatiräoka maimarijayuakaka ritaja õñuka kime. I'supaka imaki imarã, ba'iaja mapuþayuareka mare jeyobaawärûiki kime. ²¹ Yijeyomarã, mijá ã'mitipe. Moñu upakaja ba'iaja mapuþaribesaräkareka, kïkibekaja maimarijariänu Tuparãte ãaika wäjitäji. ²² Supabatiräoka Tuparãte ãñua yi'riwa'ri kiyapai ka upakaja baairã maimamaka, kire majëñeika þoto mayapai ka upakaja mare kiyi'ririänu. ²³ Mija ã'mitipe, ikuþaka Tuparãte mare jäämeká: "Yimaki Jesucristore yi'þaraka mijá imarijaþe. Supabatirã mijare kijä'meka upakaja wayuãabu'abaraka mijá imabe." ²⁴ I'supaka kërikä jiyipuþaka õriþrijayurã þuri Tuparãte yapai ka upakaja kika ï'rätiji þupajoairã imarã rïrâkibiritiirã imarã. Espíritu Santore mare kiña'ajääeka simamaka, i'supaka maima moñu.

4

“¿Yaje rita Espíritu Santore jeyobaaikapitaka nawārōtiyayu je'e?”, ārīwa'ri jia mijā ã'mitiririjapē

¹ Mija ã'mitiþe yijeyomarã. “Tuþarã oka bojañjirimaja yija ime Espíritu Santore yijare jeyobaamaka”, ãñurâte mijā þo'irã etarãñu. I'supaka napakã'á “¿Yaje rita oka Espíritu Santore nare jeyobaaikaþi nawārōtiyayu je'e?”, ārīwa'ri jia nare mijā ã'mitiþe. “Pakirimaja nimarãkareka nare mayi'riberiye'e”, ārīwa'ri i'supaka mijare ñañu. Ika wejea sareka maima ritatojoreka ríkimarãja þakiriwārōrimajare ime. ² “Maþo'ia upaka kipo'ijirirã ika wejeareka Tuþarâte þüataekaki kime Jesucristo”, ãñua wārōrãñurâte þuri “Rita oka, Espíritu Santore jeyobaaikaþipata jairã nime”, nareka mijā ãrīwārūrãñu. ³ Aþerimarã þuri i'sirokaþi wārōbeyurã imarã, Espíritu Santore jeyobaaikaþipata wārōirã nime. I'supaka nabaayu, Cristore Jo'ata'aikirikakaka wārōrimajare imarã. I'supaka simamaka “I'supaka ima wārōrimajare imarãñu”, ãñua ðrítikarã mijā ime. Maekakaoka “Ika wejea ritatorekaja nimatiyu i'supaka ima wārōrimajare”, ārīwa'ri mijare yibojayu.

⁴ Mija ã'mitiþe wātaka ñoñurã. Tuparãrirã mijā ime. Supabatirã þakimajaroka nawārōika mijā ã'mitiriþe'yoju. Satanâre þakirika wārōrimajare jeyobaako'omakaja ð'râþe'rõtorãja nare mijā baayu Satanâre têrîwa'ribaji õñuka kimamaka Tuparã. ⁵ Tuparâte yaþabeyumiji wārōrimajare þuri þo'imajare waþuju þupajoairokaþiji wārōirã. I'supaka nawārōmaka, ika ritatojo wejeareka imarâte nare ã'mitiriþe'ayu Tuparâte ðrîberiwa'ri. ⁶ Maa þuri, Tuparãrirã maime. I'supaka simamaka mawârōrijayua ã'mitiriþe'airã nime Tuparâte yi'yurã þuri. Tuparâte yi'ribeyurã þuri, mawârōrijayua ã'mitiriþe'yoirã. Suþa imarã nawârōika ã'mitiritirã, “Ika rita bojariroka sime. I'sia þuri waþuju þakirimajaroka sime”, ãrīwārūrã maime.

Mare wayuñarimaji Tuparâte ime

⁷ Mija ã'mitiþe yijeyomarã, mawayuñabu'arijariye'e, aþerâte mare wayuñarûjerijayuki Tuparâte ima simamaka. Suþa imarã wayuñabu'arijayurã nime Tuparã makarã, supabatirã jia kire õñurã nime. ⁸ Po'imajare wayuñarimaji Tuparâte imamaka, wayuñabu'abeyurã þuri kire ðrîbeyurã nime. ⁹ Ikuþaka Tuparâte maro'si baaeka mare wayuñawa'ri: Kimaki ð'rîkaja imakiteje maro'si kiþüataeka õñia maimajiparû ãrīwa'ri. ¹⁰ Ikuþaka sime aþerâte wayuñarika: Tuparâte mayapaika upakamarã sime. Ikuþaka sime, ñakõrî je'e: Têrîrikaja mare wayuñawa'ri Kimakire maro'si Tuparâte þüataeka kireyaekaþi ãrīwa'ri ba'iaya mabaaiaka ye'kariaokaro'si.

¹¹ Mija ã'mitiþe yijeyomarã, i'supaka Tuparãte jimarã mare wayuãtiyaeka simamaka, mawayuãabu'ajññu maaoka. ¹² Maki imabeyuka Tuparãte ñaiki. I'supaka simako'omakaja mawayuãabu'ajñkareka kika ï'rãtiji þupakirã maime. Supabatirã kiupakaja mare kijarirãjeyu. Supa imarã kire yaþatiyarãji yaþairã majayu. ¹³ Tuparãte Espíritu Santore mare ña'ajãäeka simamaka, "Kika ï'rãtiji þupakirã maime, supabatirã kiupakaja mare kijarirãjeyu", ãriwãrãjirã maime. ¹⁴ Supabatirã yija ñaeka mirãka mijare yija bojaerã baayu. Ritatojo wejeareka imarãte tãärimaji imarãkikaro'si Kimakire maro'si þüataekaki Mapaki. ¹⁵ "Tuparã Maki kime Jesùs", ãñurã þuri, Tuparãka ï'rãtiji þupakirã nime. I'supakajaoka naka kime kiro'si.

¹⁶ Tuparãte mare wãtaika koritiirã imarã, mare kiwayuãlaikakaka yí'ririþayurã maime.

Mija ñabe: Po'imajare wayuãrijayuka kime Tuparã. Supa imarã, kiupakaja aperãte wayuãrijayurã þuri, Tuparãka ï'rãtiji þupakirã nime, supabatirã kiupakaja nare kijarirãjeyu. ¹⁷ I'supaka imarã imarã, Tuparãte yaþaika upakaja po'imajare wayuãairã majayu. Supa simamaka po'imajare kiwã'marãñurãmi seyarãka poto "Ba'iaja mare kibaarãñu je'e", ãriwa'ri kãkibekaja maimarãñu, Jesucristore imarijarika upakaja õ'õrã maimarijaya simamaka. ¹⁸ Tuparãte yaþatiyarãji yaþairã imarã kire makãkibesarãñu. I'supaka imawa'ri kire makãkirãkia imakopeika ï'rãþe'rõtorãja mataayu. "Ba'iaja yibaaika waþa ba'iaja Tuparãte yire baarãñu je'e", ãriþupajoairã þuri sarupu kãkibaraka ba'iaja þupayurã. "I'supaka nimamaka jia kire yaþatiyarãji yaþabeyukajirã nime rupu", nareka maríwãrãyu.

¹⁹ Mamarãji Tuparãte mare wayuãñ'mutika simamaka, kire, supabatirã po'imajareoka yaþatiyarãji yaþariþayurã maime maaoka. ²⁰ "Tuparãka rãkibiritiiki ñime", ãriþipotojo, aþika kire yi'yukate ñariþe'yoiki þuri þakirimaji kime. Wãärõ'õrã imarãte wayuãbeyuka þuri, wãärõ'õrãja imabeyuka Tuparãteoka yaþawãrãbeyuka kime. ²¹ Ikuþaka Tuparãte mare jã'meka: "Yire mijá yaþarãkareka Jesúre yi'yurãteoka mijá wayuãlabe."

5

Tuparã makarã imarã, kiyapaika upakaja baarijarirãkirã maime

¹ "Mare kitãäerã Tuparãte wã'maekaki kime Jesùs", ãriwa'ri sayi'yurã þuri Tuparã makarã nime. Supabatirã Mapaki Tuparãte yaþatiyarãji yaþairã imarã, kire yi'yurãteoka nawayuãayu. ² I'supaka simamaka Tuparãte yaþawa'ri

i'suþakajaoka kijā'meika ãñu uþakaja yi'riwa'ri "Kire yi'yurāte wayuñarükirā maime", marñwārürijayu. ³ Tuþarāte jā'meika yi'yurā imarī, "Tuþarāte yaþatiyarīji yaþarijayurā maime", marñwārūyu. Suþabatirāoka "Kijā'meika ka'wisitakamarīja sime", marñwārūyu. ⁴ I'suþaka mañu Tuþarā makarā imawa'ri, wejearitatorāja ima ba'iaja baarimijkaka ï'rāþē'rōtorāja mataarijayu. I'suþaka ba'iaja baarimijkaka nabaaika uþakaja mabaabeyu Jesucristore yi'riwa'ri. ⁵ Suþabatirā "Tuþarā Maki kime Jesús", ãrñrijayurā imarā, wejeareka ima ba'iaja baabeyurā.

"Yimaki Jesúre ime", Tuþarāte ãrīka

⁶⁻⁸ Õ'ðrā kimaeka þoto maekarakaba'ikaka kireka õrñwa'ri "Tuþarāte þüataekaki kime Jesucristo", mañu. Mamari, okoaþi Jesucristore kiruþuko'a jüjerüjeka. Suþabatirāoka sabe'erð'ðpi yaþua tetaekareka riwejurubaraka kireyaeka. I'suþakajaoka rita ãñuka imarī, "Tuþarā Maki kime Jesucristo", Espíritu Santore mare ãrñrijayu. Ika maekarakaba'i õñurā imawa'ri, "Tuþarā Maki kime Jesucristo", marñwārūyu. Jesúre kiruþuko'a jüjerüjeka, suþabatirā yaþua tetaekareka kiriwejtureka, Espíritu Santore mare bojarijayua maekarakawāme imariþotojo ï'rātiji oyiaja sabojayu. ⁹ Po'imajare mare ãñua yi'rirükia oyiaja sime. I'suþaka simako'omakaja "Yimaki kime ï'rī", Tuþarāte ãrīkaroka takaja ima saþemawa'ribajirā mayi'rirükia. ¹⁰ Tuþarā Makire yi'yurā þuri, "Kimakireka Tuþarāte bojaeka rita sime", ãrñwa'ri naþuþakarā sõñurā nime. "Tuþarā Makimarīka Jesúre ime", ãñurā þuri Tuþarāte kireka bojaeka yi'ribeyurā nime. I'suþaka ãñurā imarī, "Waþuju þakirika sime 'Yimaki Jesúre ime', Tuþarāte ãñua", narñrijayu. ¹¹ Mija ã'mitiþe, ikuþaka sime Tuþarāte kireka bojaekakaka: Kimakiþi ãrñwa'ri õnia mare kimajiparüjeka. ¹² Tuþarā Makika ï'rātiji þuþakirā, õnia kika imajipatiirā imarā. Kika ï'rātiji þuþamarīrā þuri kika õnia imajipabeyurā.

Bojajiibaraka þiyia Juanre naro'si o'oeka

¹³ Tuþarā Makire yi'yurā imarī, kika õnia imajiparā mijā ime. I'sia jia mijā õñaokaro'si ika þaperā o'otirā mijaro'si yiþüatayu.

¹⁴ I'suþaka simamaka jia kika ï'rātiji þuþakirā imarī "Tuþarāte yaþairokaþi kire majëñerâkareka, mare kiä'mitiripëarãñu", ãñurā maime. ¹⁵ "Mare ã'mitiripëaiki kime Tuþarā", ãñurā imarī, "Kire majëñeika uþakaja mare ja'ataiki kime", ãrñþuþajoairāoka maime.

¹⁶ Ikuþaka sime aþea: ï'rīka Jesúre yi'yuka, mijā watopekakaki imariþotojo ba'iaja kibaaiaka mijā ñarâkareka,

Tuþarâte kiro'si mijia jëñeijibe. Ba'iaja jûarûkiwaþa imakopeikareka Tuþarâte ye'kariariba'ikaka simaye'e i'suþaka kiro'si mijiabaarâka. I'suþaka kiro'si mijia baamaka ba'iaja kibaaikareka Tuþarâte kire wayuñarâñu ate jia kika kimaokaro'si. Aþeba'i ba'iajabaarika ima, sawaþa ba'iaja imarika tiyibeyurð'õrâ a'rirûkia. I'suþaka ï'rîkatebaarâkareka, "Kiro'si Tuþarâte mijia jëñebe", mijare ãrîbeyuka yi'i. ¹⁷ Ritaja ba'iaja mabaaika jiamarña oyiaja ima Tuþarâte ïaika wâjítâji. I'suþaka simako'omakaja, ba'iaja mabaaika simauþatimarña sime Maipamakire imarð'õ mare tá'terûkia.

¹⁸ Ikuþaka moñu: Tuþarâmakarâ imarî ba'iaja baari-jaribeyurâ maime, Tuþarâ Makire mare ïarîñua simamaka. Suþa imarî Satanâre ba'iaja marebaarûjewârûbeyu. ¹⁹ "Tuþarâ makarâ maime", ãrîwârûirâ maime. Kire yi'ribeyurâ ika wejearitatojoreka imarâte þuri ba'iaja Satanârebaarûjerijayu. ²⁰ Mia je'e, ikuþakaoka moñua sime: Ika maima ka'iarâ Tuþarâ Makire po'ijirika. Suþabatirâ Tuþarâ imatiyaikite moñaokaro'si mare kiõriwârûrûjeka. Suþabatirâ Kimaki Jesucristoka ï'râtiji upakaja þupakirâ imarijayurâ imarî, Tuþarârirâoka maime. Ikiji Tuþarâ kime, suþabatirâ ikijioka kime mare ðñia imajiparûjeiki. ²¹ Yijeyomarâ, i'suþaka kima ðñurâ imarî, waþuju po'imajare baapô'ijiaeka mijia yi'ririjaria'si.*

I'tojîrâja sime ruþu.

* **5:21** Juan quería que los creyentes rechazén las enseñanzas falsas que no dicen la verdad de como es Jesucristo. Lo mismo como los ídolos de dioses falsos no muestran la verdad de como es Dios.

Apocalipsis

Makārārūñuroka upakaþi Jesucristore Juanre bojaeka

¹ Ika þaperareka o'oeka bojaika ikuparõ'ðþiji imarukiakaka. I'suþaka imarukia kiyapaika upaka baarijayurâte sõñaokaro'si Kimaki Jesucristore sakija'ataeka Tuþparâ, nare sakibojaokaro'si. Suþa imarî ángelte yipõ'irâ kiþûataeka yire sakiõrîwârûrûjeokaro'si. Juan, kiyapaika upaka baarijayuka ñime. ² Yi'i Juan, yire þemakotowiritirâ ángelte ritaja yire bearapakarõ'ðjirâja yibojayu, saþemawa'ribaji þañakarâja þeawa'ri þakibekaja. I'suþaka yiro'si simaraþe Tuþparârika bojariroka Jesucristore yire ðrîrûjemaka.

³ I'suþaka ima ikuparõ'ðþiji etararirâka simamaka ikupaka mijare ñaÑu mae. Suþa imarî ika ñaÑua bojirimaja, suþabatirâ sayi'rirâñurâoka jia jijimaka imarijarâñurâ.

Íþotëñarirakaweweje Jesúre yi'yurâ imakekarâro'si Juanre o'oeka

⁴⁻⁵ Mae, Asia ka'iarâ íþotëñarirakawewejeareka Jesúre yi'ririþaþaraka imarâro'si ika yo'oyu yi'i Juan. Suþa imarî Tuþparâ, Jesucristo, Espíritu Santopitiyika maekarakamarâ jia mijare najeyobaarû, jia naka mijare imarûjewa'ri. Bikija imara'aekaki imariþotojo maekakaoka imarijayuka Tuþparâte ime. I'suþakajaoka ñamajî imajîþarâki kime. I'suþakajaoka Tuþparâte jâ'meruþa wâjtâji imarijayurâ íþotëñarirakamarâ imarâ*. Espíritu Santo ritaja ðrîpataiki kime ãrîrikopakaja i'suþaka kiwâjtâji nimarijayu. Suþabatirâ Jesucristo imaki Kiþakire ãñua upakatakaja bojirimaji. I'suþaka imaki imarî, reyariþotojo õñia kijariþe'rika ate. I'suþaka kibaaú'muekaþi ãrîwa'ri rîkimarâja reyariþotojo sabe'erô'ð õñia jariþearâñurâ ate. Suþa imarî ritatojo wejareka íþamarâre jâ'meiki kime. I'suþakajaoka mare wâtawa'ri maro'si riwejurubaraka kireyaekapi ba'iaja mabaaika kiwâþakoyika. ⁶ I'suþaka mare kibaaeka simamaka, kijâ'merûkirâro'siji maimarâñu. Suþabatirâ kurarâka upakajaoka Kiþaki Tuþparâte yapaika upakaja bairimaja maime. Suþa imarî, "Ritaja íþamaki imarî dika jariwa'ririmarâja jâ'mewârûpataiki kime. I'suþaka kimamaka aþea ima þemawa'ribaji jiitakaja jiyiþuþaka morîrûkika kime", ãþaraka jijimaka kika maimarijarâñu. I'suþaka oyajia imarijarîkikaro'si simarû.

⁷ Ikupaka imarukiaoka jia mijâ ðrîriþaþe, ïakôrî je'e: Oko ûmaka watopekaþi Cristore i'tarâñu. Ritatojo wejareka imarâ, suþabatirâ kire jâækarâ þarijioka íþatarâñurâ

* **1:4-5** Siete espíritus

i'suþaka imarãka. "Ba'iaja yijare kijuarãjerãnu", ãrïwa'ri orirãñurã. I'suþaka simarã.

⁸ Ikuþaka kibojayu: "Alfa,[†] Omega uþaka imaki ñime. Alfa ñime ñaňu ritaja po'ijiaekaki imarã. Suþabatirã Omega ñaňua 'Ñamají wejea tiyirüjerükika ñime', ãrïrika sime. Ritaja ima têrïwa'ribaji imaki ñime. Bikija imara'ækaki imariþotojo maekakaoka imarijayuka ñime. Suþabatirã yi'iþioka imaki imajiparijarirükika", ãrïwa'ri Tuparäte bojayu.

Juan, makärärüñuroka uþakapi Cristore kñaeka

⁹ Yi'i Juan, Jesucristore yi'yuka ñime mijá jeyomaki imarã. Mija upakaja Tuparäte yire jâ'mérükikaoka ñime yiro'si. I'suþaka imaki imarã, mijá upakajaoka po'imajare yire ba'iaja jüarãjerijayu, Maiþamakirirã uþatiji i'suþaka oyiaja jüarükirã maima simamaka. I'suþaka jüariþotojo Jesucristore ã'mitiripëaiki imarã, sayirakajeþäyu. Suþa imarã Patmos wâmeirõ'õ jümurikarã yire nataaraþe Tuparärika bojariroka yibojaraþaka þareaja wëkomakareka ñimaokaro'si.

¹⁰ Domingorõmi Tuparäte jiyipupayeebaraka ñimaraþaka poto, Espíritu Santorikapi yire ña'ajääækaki. Ikuþarõ'ðpiji makärärüñuroka uþakapi yire kñaerüjerape. I'suþaka ñimaraþaka poto yiþeterõ'ðpi tromþeta naþpuika jâjia okaayurõ'ðjirã jâjirokapi ð'rïkate jaimaka ña'mitirape. ¹¹ Toþi mae ikuþaka yire kërikorape:

—Maekaka mire yibeaika þaperarã samio'obe. Suþabatirã Asiaka'iarã Jesûre yi'yurã ð'potëñarirakawejareka imarâro'si samipüatabe. Ikuþaka wâmeika sime wejea samipüatarükirõ'õ: Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardes, Filadelfia, suþabatirã Laodiceakarã nime,— kërikorape.

¹² Torâjirã mae "¿Maki torã yire jaiki?", ðparaka jorowa'ri yiyoirape kire ðarika yaþawa'ri. Yoirã baakõrõ ð'potëñarirakabi peritërïa yaaboaika orokaka baaeka imamaka ñiarape.

¹³ Suþabatirã sawatopekarã ð'rïka po'imaji uþaka ðoikite imaraþe. Kijariroaka saya uþaka ima kiþusikarõ'ðjirã ñoaka jâäiki kimaraþe. I'suþakajaoka orokaka baaeka kikärîmaki wâjítaji jâäþiaekaki kimaraþe. ¹⁴ Suþabatirã kiruþuko'a kiruþua boitaka sôirape. Kiñakoa þuri þeka jû'rëika uþaka ðirapaka. ¹⁵ I'suþakajaoka kiû'þua bronce najoeika poto ya'taika uþaka sôirape. Kijaika ãta jâjia we'rirïkaika uþaka okaaraþaka. ¹⁶ Suþabatirã kiþitaka ritapë'rõtopi ð'potëñarirakamaki tâ'þia kirikarape. Kirijokopeaþi ð'paþpë'rõtowâ'taja opijieka sara wararaþaka. Kiþema jiitakaja aiyate yaaika uþaka ðirapaka.

[†] **1:8** En el alfabeto griego, alfa es la primera letra y omega es la última.

¹⁷ Torājirā mae kire ūakopēkaja kiwājītāji ūnā'rītirā, jaiberiijīka, rī'meberijīka yijaraþe. I'supaka yibaamaka kiþitaka ritapē'rōtopi yire rabetirā, ikupaka yire kērāþe:

—Mikīkia'si. Ritaja þo'ijiaeakaki imarī, supabatirā ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime.[‡] ¹⁸ Õnia imajiparūkika ñime, reyariþotojo õnia yijariþe'rika be'erō'ð aþekurioka reyarūkimarīka ñima simamaka. I'supaka imaki imarī, nareyaikareka þo'imajare e'etorirūkika ñime õnia nimajipaokaro'si. Supabatirāoka topi nare ja'aþiyerūkimarīka ñime. Suþa imarī reyaeka mirārāte imarō'ð kopereka wierimajiji ñime, — yire kērāþe makārārūñuroka upakaþi yipō'irā pemakotowiritirā.

¹⁹ I'supaka yire ãrīweatirā ikupaka yire kērāþe ate:

—Maekaka, ñamajī imarūkiaro'si samiaika simamaka ika miaika upakaja samio'obe. ²⁰ Mia, ritapē'rōto ï'potēñarirakamarā tā'þia yirikaika ïariþotojo, “I'supakaro'si simekā'ã”, ãrīwārūbeyuka mime. Ikuþaka imarūkiaro'si i'supaka sime: Ï'potēñarirakamarā tā'þia miaika ima ï'potēñarirakawejekarā yire ã'mitiripēarimajare imaruþtarimaja ãrīrikopakaja. I'supakajaoka sime peritērī yaaboaika miaika. Ï'potēñarirakawejerā yire yi'yurāte ime ãrīrikopakaja sime,— yire kērāþe.

2

Éfeso wāmeika wejearaka imae karāro'si þapēra o'otirā Juanre þūataeka

¹ I'tojirā, yire pemakotowirapakire ikupaka yire ãrāþe ate:

—Éfesoreka imaki yire ã'mitiripēarimajare imaruþtarimajiro'si ikupaka mio'obe: “Ï'potēñarirakamarā tā'þia rikaiki, i'siarakatērīoka peritērī watopekarā turitaþaki imarī ikupaka yibojayu: ² Æ'mitirkōrī je'e. Ritaja mijā baarijayua õñuka ñime. I'supaka simamaka, þo'imajare yire yi'ririþa yaþawa'ri mijā ka'wisijūayu. I'supakajaoka aþerāte ba'iaja mijare baako'omakaja yire mijā yi'ririþa'atabeyua jia ñoñua sime. I'supakajaoka ‘Cristorika bojariroka bojirimaja yija ime’, ï'rārimarāre ãrīþakiko'omakaja, ‘¿Yaje rita nañu?’, ãñurā mijā ime. Suþa imarī nabaarijayua jia ïawārūtirā, i'supakajaoka nawārðika ã'mitiritirā, ‘Waþuju þakibaraka ba'iaja baairā nime’, mijā ãñua ñoríþataika sime. ³ I'supaka imarijayurā imarī, aþerāte ba'iaja mijare baako'omakaja yire ã'mitiripēariþa'atabeyurā mijā ime. Ka'wisika imarijayuareka wayupi'þekaja sarakajeþaârīrijayurā

[‡] **1:17** La traducción en español dice: “Yo soy el primero y el último.” También en Apocalipsis 2.8 y 22.13, y Isaías 41.4; 44.6; 48.12

imarī, yire mijā yi'yua ja'atabeyurā mijā ime. ⁴ I'suþaka simako'omakaja mamarītaka yire yi'riū'mubaraka yika mijā rīrākibirapaka uþakamarī imarā mijā jayu mae. I'suþaka simamaka mijaka jia jījimaka imabeyukajika ruþu yi'i. ⁵ Suþa imarī, yika rīrākibiriwa'ri jia yire mijā yi'riū'muraparō'ō þuþape'ritirā, 'Jia mika yija imaraþaka uþakamarī yija jayua ba'itaka sime', ãñurā mijā jaþe. Suþa ãþarakā mamarī yika jia imatiyawa'ri jia mijā baaraþaka uþakajā mijā baabe ate. I'suþaka mijā baabesarāka no'oþirāmarījā mijā peritērī yaaboabaraka imakoþeika mijareka se'marī yetarāñu. I'suþaka yibaarākareka yire jiyipuþayeerimajare rērīrijaribesrāñu torā mae. ⁶ Mae mijare ñāñu, jia yika mijā imaraþaka uþakamarī jayurā imariþotojo ̄rāba'i jia mijā baayu ñiamaka. Nicolaítas tatarāte ba'iaja baaika mijā ̄ariþe'yoika jia sime. I'suþakajāoka sime yiro'si. ⁷ Mija ã'mitiþe ritaja wejeareka yire yi'þarakā imarijayurā. Jia samija ̄riþüariyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mijā ã'mitiþe. Ba'iaja nabaakoþeka naja'atayu Satanáre ̄rāþe'rõtorāja baairā. I'suþaka baarāñurāte Tuþarā rioñe'metāji õñioyapurika nare yiji'arāñu", ̄rīwa'ri mio'obe,— yire kērāþe makārārūñuroka uþakaþi yire þemakotowiraþaki.

Esmirna wāmeika wejeareka imakekarāro'si þapera o'otirā Juanre þūataeka

⁸ Saþemajīrā ikuþaka yire kērāþe ate:

—Esmirna wejeearā yire ã'mitiripēarimajare imaruputarimajiro'si ikuþaka mio'obe: "Ritaja þo'ijiaekaki imarī, suþabatirā ñamajī wejea tiyirüjerükika ñime. Yi'ijioka imaki reyariþotojo õñia jariþe'rikaki. I'suþaka jarikaki imarī ikuþaka mire ñāñu: ⁹ Mia je'e. Ba'iaja mijare nabaamaka, jiamařā mijā jūarijaya õñuka ñime. Suþabatirā wayuoka baairā mijā imaoka ñorþataika sime. I'suþaka mijā ima simako'omakaja Tuþarāte mijare saja'ataekapi ̄rīwa'ri, imatiyaika rikairā mijā ime. I'suþakajāoka 'Judíorāka imarī, Tuþarārirātakaja yija ime', ãþarakā, 'Ba'iaja baarimaja ñime', ãþarakā mijareka kē'rājairimajareoka õñuka ñime. I'suþaka nabaayu Tuþarāte yi'ribertiwa'ri Satanáre yapaika uþaka baarijayurā imarī. ¹⁰ Wēkomaka imariwi'iarā ba'iaja mijā jūarijarirāka kikibekaja mijā imabe. I'suþaka Satanáre nare þuþajoarüjemaka ̄rārimarāre torā natarāñu. Yire mijā ã'mitiripēika mijā ja'atarika yapaþakopewa'ri i'suþaka mijare kibaata'arāñu ̄papitarakar̄imirō'ðjīrā. I'suþaka jūariþotojo mijare najāärākarō'ðjīrāoka, yire mijā ã'mitiripēarija'ata'si. I'suþaka samija rakajepäärākareka, 'Õñia imajiparükirā nimarū', mijareka ñarīrāñu. ¹¹ Mija ã'mitiþe ritaja wejeareka yire yi'þarakā imarijayurā. Jia samija ̄riþüariyapaye'e,

Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mijā ã'mitiþe. Ba'iaja jūariþotojo yire ã'mitiriþebaraka imarijayurā þuri, ba'iaja jūarika tiybeyurō'orā yiþüatarāñurāka a'rirükimarīrā nime", ãriwa'ri mio'obe,— yire þemakotowiraþakire mijare bojayu.

Pérgamo wāmeika wejearaka imaekarāro'si þapera o'otirā Juanre þūataeka

¹² Torājīrā ate yire þemakotowiraþakire ikuþaka yire ãrāþe:

—Pérgamo wejearā yire ã'mitiriþearamajare imaruþutarimajiro'si ikuþaka mio'obe: "Mia je'e ikuþaka ñañu ï'þapē'rōto opika sara rikaiki imari. ¹³ Ritaja mijā imarijayua ñiaika simamaka, Satanáre jā'meirō'orā mijā imaoka ñoríþatayu. Torā imariþotojo yire yi'riwa'ri Satanáre ã'mitiriþeabeyurā mijā ime. Mia je'e, torā jia yire yi'riwa'ri Antipas wāmeikite yirika bojariroka bojaja'atabeyuka kimamaka, kire najāäeka. I'suþaka tokarāre kire baako'omakaja yire mijā yi'yua ja'atabeyurā mijā imaraþe. ¹⁴⁻¹⁵ I'suþaka simako'omakaja Balaam imaroyirekaki, Balac imaroyikate kiwārōekamijikaka yi'yurāte ã'mitiriþearijayurā nime ï'rārimarā mijā þō'irā. Suþa imari jijimaka mijaka imabeyukajika yi'i. Mia je'e, ikuþaka sime Balaamre wārōekamijikaka: 'Israelkarāre ikuþaka mibojabe ba'iaja nabaaokaro'si: "Jérāka jiyeke jiþipuþaka õriwa'ri, wa'iro'si ri'ia yija þāðrijayua mijā ba'arāka marā imabeyua. I'suþakajaoka yija tā'omaja rōmitikaka mijā yaþaika uþakaja mijā wā'imarikopebe", ãriwa'ri Balaamre kire wārōeka. Bikija Israelkarāre Balaamre wārōeka yi'riwa'ri ba'iaja nabaaeka. I'suþakajaoka ï'rārimarāre mijā watopekarā ba'iaja baarijayu Nicolaítas tatarāte wārōika yi'riwa'ri.

¹⁶ I'suþaka simamaka 'Pakirimajaroka ã'mitiriþeawa'ri ba'iaja mijā baa'si', nare ãribeyurā mijā imarākareka no'oþiþmarīja mijā þō'irā yeyarāka þoto yirijokoþearā sara imapi ba'iaja nare yibaarāñu sana'mitiriþearija'atabepakā'ã. ¹⁷ Mija ã'mitiþe ritaja wejearaka yire yi'þarakaka imarijayurā. Jia samija õriþüariyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mijā ã'mitiþe. Ba'iaja nabaaika ja'ataeka imarāte þuri ba'arika maikoribeyua maná wāmeika yiji'arāñu. Supabatirā ãta boia mamaka wāmea sarā o'oeka ima nare ñijirāñu, so'oeka marāoka ñawārübeyua simarāñu. I'suþaka simako'omakaja se'etorirāki ï'rīkaja sñawārürāki", ãriwa'ri mio'obe,— makārārūñuroka uþakapi yire þemakotowiraþakire bojaraþe.

Tiatira wāmeika wejearaka imaekarāro'si þapera o'otirā Juanre þūataeka

18 Topi ikuþaka makärärññuroka uþakaþi þemakotowirapakire yire ãrãpe ate:

—Tiatirarã yire ã'mitiripëarimajare imaruþutarimajiro'si ikuþaka o'otirã miþüatabe: “ ‘Peka jürëika uþaka yiñakoa ya'taiki ñime. I'supakajaoka, bronce najoemaka saya'taika uþaka saya'tayu ñu'þua', yi'i Tuparã Makiji mijare yibojayu. 19 Ritaja mijja baaika õriþataiki ñime. Suþa imari 'Po'imajare wayuñarimaja, supabatirã yire ã'mitiripëairã nime', mijareka ñarñrijayu. I'supakajaoka ritaja aþeräte mijja jeyobaaika õriþataiki ñime. Yire ã'mitiripëairã mijja imamaka, ba'iaya aþeräte mijare baarijayu. I'supakaka mijare nabaako'omakaja yire mijja ã'mitiripëaika ja'atabeyurã mijja ime. I'supakaka simamaka 'Mamarã yire nayi'riü'murapaka þemawa'ribaji jia baairã nime', mijareka ñañu. 20 I'supakaka simako'omakaja ikuþaka mijja baarijayu: Í'rako rõmo Jezabel wãmeikote ba'iaya jaiko'omakaja 'Kopakaja, mijaitiyibe mae', kore ãþekaja wiriwirikå'âja kore mijja ã'mitirkopeyu. Suþa imari mijaka jiitakaja jijimaka ñimabeyukaji ruþu. Mia je'e ikuþaka kõrñrijayu: 'Tuparäro'si jaiñjirïrõmojo ñime.' I'supakaka imako imari 'Aþeräka mijja yaþaika uþakaja mijja wã'imariþopebe. I'supakajaoka jéräka jiyipuþayeewa'ri sapõ'irã wa'iro'si ri'ia naþäika mijja ba'akopejïka', ãþaraka kobojaþakirijayu. I'supakaka kõþakä'â ã'mitiritirã, rukubaka þupajoairã jariwa'ri, yire yi'yuräte ba'iaya baayu. 21 I'supakaka simamaka ba'iaya kobaaiaka ja'atarika yaþawa'ri, yita'akoperape ruþu. I'supakaka simako'omakaja, ba'iaya kowä'imariñrijayua ja'atariyaþabeyuko koime. 22 Mia, i'supakaka koima simamaka, 'Jimaria wãmaria jaritirã, kokärþpeyurükiareka ba'iaya kojüaþeyurãñu', koreka ñañu. Supabatirã koka wã'imariñrijayurã upatireje i'supakajaoka yibaarãñu i'supakaka ima ja'atabekaja nimaräkareka. 23 Supabatirã kowäröika ã'mitiripëawa'ri i'sirokaþi imarijajuräteoka yiriataþatarãñu. I'supakaka yibaaräka ïatirã, 'Ritaja maþupajoaika õriþataiki kime', yireka narñwärürãñu ika wejeareka yire yi'yurã upatiji. Supabatiräoka 'Maimarijajy uþakaja, têrñrika ima, þemakapañaþakaja imaoka mare sakiwaþajaiyu', mijja ãrñwärürãñu. 24-25 Tiatirareka imarã Í'rärimarã þuri kowäröika ã'mitiripëabeyurã. 'Ikuþaka sime imatiyaika bojariroka makioka õriþbeyua', ãrñwa'ri þakirirõmore wãröika ã'mitiripëarimajare mijare bojako'omakaja samija ã'mitiririþ'yoju. 'Imatiyaika bojariroka sime', narñþakiyu Satanárika simako'omakaja. I'supakaka ima ã'mitiririþ'yoirã mijja imamaka aþea mijare jã'mebesaräki yi'i. Mae mijare ñarñrã baaika uþakatakaja mijja imarijaþe. Mia je'e: Yiþe'rietaryukia ta'abaraka jia yire ã'mitiripëarija'atabekaja

mija imarijaþe. ²⁶⁻²⁸ Yire ã'mitiriþearija'atabekaja, supabatirã ðñia nimatiyikuri yiþpaika upaka baarija'atabeyurâte ikupaka ñarîrãñu: 'Ritaja wejeakarâre mijã'mebe', Yipakire yire ãrïka upakaja, 'Ritaja wejeakarâre jã'meirã mijâ imarãñu', nare ñarîrãñu. I'supaka simamaka Tuþarâte yi'ririyaþabeyurâ ritatojo ika wejeareka imarâte wã'imakaja mijâ riatarãñu. Supabatirã yire ã'mitiriþearija'atabeyurâ mijâ imamaka, wãrïrika ru'ara'aerâ baaika poto tã'þia ðaika mijare yija'atarãñu 'Ba'iaja baarika têñurâ nime', ãrïwa'ri. ²⁹ Mija ã'mitipe ritaja wejeareka yire yiþparaka imarijayurâ. Jia samija ðrîþüariyaþaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mijâ ã'mitipe", ãrïwa'ri mio'obe,— yire kibojaraþe.

3

Sardes wãmeika wejeareka imaekarâro'si þapera o'otirâ Juanre þñataeka

¹ I'sia pemajîrâ ikupaka yire kërâþe ate:

—Sardes wejeareka yire ã'mitiriþearâte imaruþutarimajiro'si ikupaka mio'oñjibe: "I'þotëñarirakamarâ upaka têñwa'ribaji imatiyaike Espíritu Santo þupakaþi baarijayuka ñime. Supabatirâ I'þotëñarirakamarâ tã'þia* rikaiki ñime. Mia je'e: Ritaja mijâ baaika ðrîþataiki ñime. Mijare ïatirâ 'Cristore jia yi'yurâ nime', þo'imajare mijareka ãrîko'omakaja yireka þuri yiþpaika upaka baabeyurâ imarî, yire ã'mitiriþeabeyurâ upakaja mijâ ime. ² Jia mijâ þupajoabe! Yire yi'ribeyurâ upakaja mijâ jayua simamaka, jia þupape'ritirâ yire mijâ ã'mitiriþeabe ate, yire mijâ yi'yua mijâ ja'atakoreka. Tuþarâ ñakoarekaoka kiyaþpaika upakataka baabeyurâ mijâ ime ruþu. ³ Supabatirâ mamarî yirika bojariroka mijâ wärûñ'muraþakakaka jia mijâ þupajoabe. I'supaka jia sõrîwaþu'ape'atirâ, ba'iaja mijâ baaika mijâ ja'atabe. I'supaka mijâ baabesarâkareka, ikuparõ'þipiji karee'erimajire etaika upakaja mijâ ðrîþbeyurõ'þipiji mijâ þo'irâ etatirâ mijare sayiwapajairãñu. ⁴ I'supaka simako'omakaja, I'rârimarâ takaja imarâ Sardereka ba'iaja baabeyurâ. I'supaka imarâ þuri jariroaka ka'imarîa jääirâ upaka imarâ. Suþa imarî 'Ba'iaja baariþe'yoirâ imarî, jia boia jariroaka jäätirâ yika nimarãñu', ñañua jia sime. ⁵ I'supaka simamaka imarâreje Satanâre I'râþe'rõtorâja baairâte jariroaka jia boia yijâaðuerãñu. Suþa imarî 'Ikarakamarâ nime yika imajiparûkirâ', þapera þññurâ ãñua yirû'rëbesarãñu. I'supakajaoka, Yipakire ïarâka wäjítäji, supabatirâoka kiângelrâkare ïarâka wäjítäji 'Yire yi'yurâ nime', nareka

* **3:1** Véase versículo 1.20. Los siete líderes de las siete iglesias

ñarírāñu. ⁶ Mija ã'mitiþe ritaja wejeareka yire yi'þaraka imarijayurā. Jia samija ðriþüariyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojaika jia mijas ã'mitiþe", ãrīwa'ri mio'obe,— yire kibojaraþe.

Filadelfia wāmeika wejeareka imaekarāro'si þapera o'otirā Juanre þūataeka

⁷ —Toþi ate Filadelfia wejeareka yire ã'mitiriþēairāte imaruþutarimajiro'si ikupaka mio'oþjibe: "Tuparāþi imarijayuka imarī ñiañu uþakaja baarijayuka ñime. Suþabatirā ñipi David imaroyikaki riþparāmi imarī, kiupakajaoka Tuparārirāre jā'merimaji ñime. I'suþaka simamaka ñ'ríkate yijā'merükirð'orā kākaokaro'si koþereka yiwierāka, maki satātewārūberijiki. Suþabatirāoka ñ'ríkate sarā kākakoreka koþereka yitáterāka maki wieberijiki.

⁸ Ritaja mijas baarijayua ñuka ñime. Po'imajare mijare ñaikareka þuri 'Imatiyarimaja ñime', mijareka ãrībeyurā. I'suþaka mijareka nañua simako'omakaja yiwārōeka jia yi'ririþayurā mijas ime. Suþabatirāoka aperāte kíkiwa'ri 'Jesucristore yi'ribeyurā yija', ãrībeyurā mijas ime. Mija ñabe, maki mijare jājibaakoreka, koþereka mijaro'si yiwieyu, yibojariroka mijas wārōrijayaokaro'si. ⁹ Mija ã'mitiþe. Torā imarā þakirika jaibaraka 'Tuparārirā yija ime', ãrīriþotojo Satanáre yaþaika uþaka baarijayurā. I'suþaka imarā nimamaka ñamajī mijas wājítaji nare yiñukuruþarújerāñu mijare najiyipuþayeeokaro'si. I'suþaka nare yibaarāñu 'Jesucristore wātairā ñime', mijareka nañaokaro'si. ¹⁰ 'Ba'iaja aperāte mijare baako'omakaja, yire ã'mitiriþēabaraka mijas imabe', mijare ñarāþaka uþakaja yi'yurā mijas ime. Suþa imarī ritaja po'imajare ba'iaja jūarijē'rāka seyarāka þoto mijare ñaríþaraka ñimarijariñu. I'toþite ritatojo wejeareka imarāte ñatirā ñrā imarā ba'iaja jūawa'ri þuþape'ritirā yire ã'mitiriþēairā, aperimarā þuri jēno'o bajijayurā', ñarīwārūrāñu.

¹¹ Mia, no'oþrāmarīa ikuparō'þipji eyarükika ñime. I'suþaka simamaka yire mijas ã'mitiriþēarijaya ja'atabekaja mijas imabe. I'suþaka mijas imamaka, ñamajī jiibaji Tuparāte mijare baarāñu. Suþa imarī ba'iaja baairāte mijas ã'mitiriþēa'si. ¹² Yire ã'mitiriþēarija'atabesarāñurāte, Yiþaki þo'irā yejarūjerāñu. Suþa imarī Yiþaki Tuparāte jiyipuþaka ðriþiwi'iarā bota ima uþaka torā imajíþarükirāro'si nimarāñu, topi þorirükimarirā. I'suþaka nimamaka, maekarakawāme nare yiwāmeli'arāñu. Ikuþaka sime i'sia: Yiþaki Tuparā wāmea, mamaka Jerusalén wāmea, suþabatirā mamaka yiwāmea nareka yo'oekarā nimarāñu. Ikuþaka sime: ñimiþi Yiþakire wejea mamaka ruetarāñu. ¹³ Mija ã'mitiþe ritaja wejeareka yire yi'þaraka

imarijayurā. Jia samija ūrīpūriyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaika pi yibojaika jia mijā ã'mitiþe", ãrīwa'ri mio'obe.—

Laodicea wāmeika wejeareka imaekarāro'si þapera o'otirā Juanre þūataeka

¹⁴ Torājīrā yire þemakotowiraþakire ikuþaka yire jairape ate:

—Laodiceawejeareka yire ã'mitiriþēairāte imaruþutarimajiro'si ikuþaka mio'oñibe: “ ‘Yi'iþi ãrīwa'ri Tuparāte þupajoika upakaja simaokaro'si baarimaji ñime. Ritaja ñarīka upakaja baawa'ri, wājiroka Tuparāte ima bojarijayuka ñime. Supabatirā yi'iþi ãrīwa'rijioka ritatojo ika wejeareka ima Tuparāte þo'ijiaeka. I'supaka imaki kime, ika mijare bojaiki', ãrīwa'ri naro'si mio'obe. ¹⁵ Ritaja mijā baaika ūrīpataiki ñime. Yire yi'ririya'atabeyurā mijā imako'omakaja, ‘Jiibaji kika marīrākibipakā'ã jia sime', yireka ãrbeyurā mijā ime. I'supaka imarā imarī, ukurūkia ijitakamaria, supabatirā jijitakamarā upaka mijā ime. I'supaka mijā imarika yaþabeyuka yi'i. ¹⁶ I'supaka yika imarā mijā imamaka, jiamañia imawa'ri, kopakaja mijare yija'ataerā baayu mae. ¹⁷ Mia, ‘Ritaja Tuparārikakaka ūrīwārūirā maime. Supa imarī rīkimakaja ba'irījia rikairā upaka imawa'ri, dakoa mare jariwa'ribeyua', mijā ãñu. I'supaka mijā ãrīko'omakaja, yiñakoareka imatiyaika ūrīpūabeyurā mijā ime jia yire ã'mitiriþēabeyurā imarī. Ba'irījimarirā, supabatirā jariromarīrā, yoibeyurā upaka mijā ime mijare ñiaikareka. ¹⁸ I'supaka mijā imamaka, ikuþaka mijare yibojaerā baayu mae. Mija ã'mitiþe, yire yi'riþēawa'ri jia okajājia mijā imariyapaye'e, ba'iaja mijā þupaka ima ja'atatirā, yire mijā jēñebe. I'supaka mijā baamaka ‘Tuparāte yaþaika upakaja maimaye'e', ãñurā mijare ñimarūjerāñu. Íakōrī je'e: I'supaka mijā imamaka, oro rukuberika yireka waruayurā upaka yirika imatiyaikakaka mijā ūrīwāpu'arāñu. Jariromarīrā imarī i'yoa jūrikopakaja jariroaka boia yire jēñetirā sajāñirā upaka mijā imabe yiñakoareka ba'iaja baabeyurā mijā imaoakaro'si. I'supakajaoka jia ñakaro'si ñakoïko yaþairā upaka kíkirimariä yire mijā jēñebe yiþupajoika õñurā mijā imaoakaro'si. ¹⁹ Mija ã'mitiþe. Wātaka ñoñurā upatata yokajāñamaka, ba'iaja mijā baaika mijā ja'atabe. Saja'atatirā yire takaja ã'mitiriþēairā mijā imabe. ²⁰ Mija ñabe, ‘Naka rīrākibiparaka ñimarū', ãrīwa'ri mijare yakayu. I'supaka simamaka yoka ã'mitiriþēatirā, ‘Ã'ã, i'supakaja mika yija imarū', yire ãñurāka jia ñimarāñu. ²¹ Supa imarī ba'iaja jūriþotojo yire ã'mitiriþēarija'atabekaja imarijayurāte, mabo'ikakurirō'õrā yire jā'mejeyobaarimaja ñimarūjerāñu. Yiþakire yi'ririya'atabeyuka imarī, kire jā'mejeyobaarimaji

ñima uþakaja nimarāñu yika naro'si. ²² Mija ã'mitiþe ritaja wejeareka yire yi'þaraka imarijayurā. Jia samija ñriþüariyapaye'e, Espíritu Santore yire jeyobaaikaþi yibojajka jia mijia ã'mitiþe", ãrīwa'ri mio'obe,— yire kibojaraþe.

4

Ikuþaka mabo'ikakurirā Tuparāte jiyiþuþayeebaraka nima-maka Juanre ñaka

¹ I'suþaka simaraþaka be'erō'õ ikuþaka simaraþe ate: Mabo'ikakurirā koþereka wieka imamaka ñiarape. Sañiarapeka þoto tromþeta jääja okaayu uþakaþi yire jaiú'muraþakite ikuþaka yire ãrāþe ate:

—Ó'õrā mi'tabe, ñamají imarükiakaka mire yibeakaro'si,— yire kẽrkoraþe.

² Toþi mae makãrãrûñuroka uþakaþi ñimaraþaka þoto mabo'ikakurirā Espíritu Santore yire eyarüjeraþe. Torā eyatirā ïpi ruparikümuareka* ï'ríkate rupamaka ñiarape.

³ Äta jasþe, suþabatirā cornalina ya'tarika ima uþaka ya'taiki kimaraþe torā ruparapaki. Torā ruparapaki wã'tarā ne'epurea, esmeralda wãmeika äta uþaka ya'taika imaraþaka.

⁴ Suþabatirā kiruparaþarō'õrā ï'ríka þo'imaji baatirā botarakamaki þakiarimarā saya boia jäätiirā kiwã'tarā naräkuruparaþe ruparikümuapitityika. ïparimarâro'si simaraþe ruparikümu. Suþabatirā orokaka baaeka bu'ya tuaekarā nimaraþe. ⁵ Suþabatirā nañe'metäji niþamakire ruparapakümuþi wîþoa yaajiyeika uþaka sabaaraþe. I'suþaka baawa'ri jääitaka wîþoa jaika uþaka sokaaraþe. Kiruparaþaka wâjitäji ï'þotëñarirakabi þeka jû'rëika imaraþaka. I'suþaka þeka jû'rëraþaka Espíritu Santo koþakaja ima simaraþe.

⁶ I'suþakajaoka Tuparā ruparikümuwâjitäji riaþakiaka jia waria okoika imaraþaka.

Suþabatirā, botarakamarā maikoribeyu uþaka ïoirâ watopekarā kiruparaþe. Naþemape'þotöpi, naþeterö'þpioka ríkimakaja ñakokirā nimaraþe. ⁷ Mamarí õiú'muraþaki yaia león uþaka ïoika imaraþaki. Aþika imaraþaki wa'ibikirâwëko uþaka ïoiki. Kibe'erô'ðjite kimaraþe þo'imaja þema uþakaja þemaike. Piyika imaraþaki awaþakiaka wiyu uþaka imaki. ⁸ Maikoribeyurā uþaka ïoirâ nimaraþaka imarí, ï'rötëñarirakato kajekirā nimaraþe. Naþo'iareka ríkimakaja ñakoirâ nimaraþe, nakajerokarö'þpioka. ïmi, ñami þariji Tuparâte jiyiþuþayeebaraka ikuþaka nabayakoyarijau:

—Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. I'suþakajaoka ritaja

* **4:2** En la Biblia el trono de un rey es un symbolo de autoridad y poder.

ima tērīwa'ribaji imaki mime. I'suþakajaoka bikija imara'aekaki imariþotojo, maekakaoka imarijayuka mime. Suþabatirā mi'ijioka imaki imajíþarijarirükika, — ãparaka nabayakoyaraþe.

⁹ Íþire kiruþarikümarā ruþamaka ïatirā kire jiyipúþayeebaraka ikupaka narírijayu:

—Ritaja ima þemawa'ribajirā jiitakiji mime. Suþa imarī mi'i ð'ríkaja tērīrikaja jiyipúþaka ðrírükika mimarijayu. Jiitaka mibaayu,— ãparaka reyariba'imaríka imakite na-jiyipúþayeeyu.

¹⁰ Ð'rákurimarña i'suþaka baabaraka nima þoto veinticuatro rakamarā þakiarimarā kiwâjítâji mo'ipâñawa'yurâ reyariba'imaríka imakite jiyipúþayeebaraka. Suþabatirā nabu'ya orokaka baaeka e'etatirā kiwâ'tarā þâðijyetirā ikupaka kire narírijayu ate:

¹¹ —Yija ïþamaki Tuparā, mi'i ð'ríkaja imaki jiyipúþaka yija ðrírükika. Suþabatirā mi'ijioka imaki ritaja þo'ijiaekaki, miyaþaeka uþakaja miþo'ijiaeka ritaja imañuju rupu. I'suþaka simamaka ikupaka þo'imajare mire ðrírijarirükika mime: “Ritaja ima þemawa'ribajirā jiitakiji imarī, mi'i ð'ríkaja tērīrikaja jiyipúþaka ðrírükika mime. I'suþakajaoka ritaja jã'merimaji mime”, — kire narâpe.

5

Pápera buþeka wierimaji

¹ I'suþaka simaraþaka be'erõ'õ ð'pire kiruþarikümarā ruþaraþaki þitaka ritapë'rõtopi þápera buþeka kirikamaka ñiarape. Saþemarā, sarokaþioka o'oeaka, suþabatirā ð'potëñarirakaba'i þapatâteka simaraþe sareka. ² Topi mae ángel tērīwa'ribaji imatiyaiki þemakotowiritirâ ikupaka ãrâþaki:

—¿Maki imaki Tuparā ñakoareka, ika þápera buþeka þapatâteka bebetirâ sawierükika? — ãrīwa'ri jãjirokapi kijéríakoperape.

³⁻⁴ I'suþaka kërîko'omakaja ni'ioka, ðimirâ imaki, ika we-jeareka imakioka, suþabatirâ marokakakurikakioka sawierükika Tuparâ ñakoareka imaberaþaki. Ð'ríka sïatirâ jairima-jire imabepakâ'ã ðawa'ri jimariâ yorape. ⁵ I'suþaka ñimamaka ïatirâ, ð'ríka þakiaki ikupaka yire bojaraþaki:

—I'tojíräja mioritiyibe. Õ'õrâ miyoibe mae. Õ'õrâ ð'ríkate ime Satanáre tērîkaki. León jãjika uþaka ð'pi marâkâ'ã mabaaberijíki Judátatarâkaki, suþabatirâ David ð'pi imaroyirekaki riþarâmi imarî, ð'potëñarirakakuku þápera þapatâteka wierükika kime,— ãrīwa'ri yire kibojaraþe.

⁶ I'supaka simaraþaka þoto, þakiarimarā watopeka, supabatirā botarakamarā maikoribeyu upaka imaraþarā watopekarā, ïpi ruþarikūmu imaraþarō'õrā I'rīka Oveja weiwa'yua upaka ïoikite* imaraþe. Po'imajare kire jääka kāmia kire imako'omakaja õnia imakite ñiarape. Supabatirā I'þotēñiarirakabi wakaiki kimaraþe okajājiki imari. Topi i'sirakaojoka ñakoika kimaraþe. Espíritu Santo, tērīritakire ika ka'ia I'rākō'rīmatomaria Tuparāte þūatayu ãrīrikopakaja simaraþe kiñakoa. ⁷ Topi mae Tuþarā ruþarikūmurō'õrā ke'raþe þapera buþeka e'erī. Sarā keyarapaka þoto kiþitaka ritapē'rōtopi Tuparāte kire sījirape. ⁸ I'supakajaoka botarakamarā maikoribeyu upaka imaraþarā, supabatirā veinticuatro rakamarā þakiarimarā, kiwājítaji namo'iþāñawa'raþe kire jiyipuþayeewa'ri. Nimarakamarāja baya koyabaraka nabirerijayua arpa rikatirā, i'supakajaoka orokaka seroa narikarape. Sareka sajāitarape samajoemaka jia jiijsia ooika. Sanajoeika ūmakaka mirīwa'yua, Tuparāte yi'yurā kire najēñerijayu upakaja imaraþaka. ⁹⁻¹⁰ Supabatirā kiwājítaji mo'iþāñawa'raþarā ikuþaka mamaroka ma'mitirkoribeyua bayakoyaraþarā:

—Po'imajare mire jääka. I'supaka mire nabaako'omakaja ritaja wejeareka imarā po'imajaro'si, i'supakajaoka ritaja po'imajatatarāte imabayu upakaja, supabatirā noka ima upakaja jaibaraka imarāte mireyaeka riweapi ãrīwa'ri ba'iaja nabaaika miwaþakoyika, Tuparārirā nimaokaro'si. I'supaka mibaaeka simamaka kurarāka upakaja, Miþaki Tuparāte yapaika upakaja baairā nime naro'si. Supabatirāoka mi'ipi ãrīwa'ri ritatojo wejeareka imarāte jā'mewārūrūkirā nime. I'supaka simamaka mi'ijioka imaki þapera buþeka wierūkika,—ãparaka nabayakoyaraþe.

¹¹ Torājīrā ate, Tuparā ruþarikūmu wā'tarā botarakamarā maikoribeyu upaka imaraþarā, supabatirā veinticuatro rakamarā þakiarimarāre ima þēterō'õpi, narupurō'õpioka rīkimarāja ángelrāka imaraþarāre bayakoyaraþe. Rīkimarāja majoaþataberijīñurā nimamaka ñiarape. ¹² Topi mae jājirokapi ikuþaka nabayakoyaraþe:

—Po'imajare ba'iaja baaikareka nare tāawa'ri, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka. I'supaka baaekaki imari tērīki, supabatirāoka jia wājia õñuka kime. I'supakajaoka dika jariwa'ririmaria jā'mewārūiki kimamaka, ritaja kirika oyiaja sime. I'supakaja imaki imari kire oyiaja jiyipuþayeerūkika kime. Supabatirā "Ritaja ima tērīwa'ribaji jiitakiji kime", po'imajare

* 5:6 El cordero representa a Jesucristo.

ārīrūkika Oveja weiwa'yua uþaka imakite ime,—
âþarakaka jiyipúþakapí ángelrâkare kireka bayakoyaraþe.

¹³ Supabatirâ ritaja õñirâ Tuparâte þo'ijiaekarâ mabo'ikakurirâ imarâ, õ'õrâ imarâoka jaimaka ña'mitirape. I'supakajaoka ka'ia watopekarâ imarâ, okowatopekareka ima þariji jaimaka ña'mitirape. Supabatirâoka Tuparâ, Oveja weiwa'yua uþaka imakite þariji jiyipúþayeebaraka ikupakâ'ã nabayakoyaraþe:

—Íþi kiruparikümuareka rupakite, kiwâ'tarâ Oveja weiwa'yua uþaka imakiteoka majiyipúþayeerükirâ nime. Jiyipúþaka mijare õrïrijariwa'ri, "Jiitarâ mijâ ime", ritaja mijare narïrijarirû. Ritaja ima þemawa'ribajirâ jiitarâja, supabatirâ ritaja jâ'merimaja imarijayurâ mijâ ime. I'supaka oyajâ simarijarirû, — nareka najaikopakâ'ã ña'mitirape.

¹⁴ Toþi mae,

—I'supaka oyajâ baarijarirûkia simarû, — botarakamarâ maikoribeyu uþaka imaraþarâte ârîkorape.

Supa imarî i'tojîteje, íþiruparikümuarâ ruparaþakite, supabatirâ Oveja weiwa'yua uþaka imakite jiyipúþayeewa'ri veinticuatro rakamarâ þakiarimarâre nawâjítâji mo'ipâñawa'rape.

6

Í'rötëñarirakaba'i sapapatâteka ima þapera buþeka

¹ I'supaka simaraþaka be'erô'õ Oveja weiwa'yua uþaka imakite, mamarîkakuku þapera buþeka þapatâteka kiwiemaka ñiarape. Torâjîrâ mae, botarakamarâ maikoribeyu uþaka imaraþarâkaki wîþoa jâjitaka jâ'mitaika uþaka jaibaraka ikupaka ârâþaki:

—Mi'tabe.—

² I'supaka kêþakâ'ã ïapûdataerâ baakôrî, í'rîka kawaru boikate i'tarijaþakâ'ã ñiarape. Kipemarâ tuyuraþaki têmuþâia rikatirâ, kirupuko'arâ bu'ya Tuparâte kire tuaekaki kimamaka ñiarape. Sapî ârîwa'ri têrîrimaji imarî, aþeka'iarâ imarâte têrîrijari ke'rape mae.

³ Supabatirâ Oveja weiwa'yua uþaka imaki ate aþekuku þapera buþeka þapatâteka kiwierâþaka þoto ikupaka aþika maikoribeyu uþaka imaraþakite ârîkorape:

—Mi'tabe.—

⁴ I'supaka kêþakâ'ã kawaru jû'akite i'tarijaþakâ'ã ñiarape. Kipemarâ tuyuraþakite sara þo'imajare jâârûkia Tuparâte ïjikakite imamaka ñiarape. Po'imajare jââbu'abaraka imaokaro'si Tuparâte jâ'mekaki kimaraþe.

⁵ I'kire a'ritaþaraþaka be'erõ'õ Oveja weiwa'yua uþaka imaki aþekuku þáþera buþeka þapatâteka kiwieraþe. I'tojíte ate aþika maikoribeyu uþaka imaraþakite ãrïkorape,

—Mi'tabe.—

Toräjírã yoirã baakõrã kawaru neikate ñiarape. Kiþemarã tuyurapaki no'oþirã rïkia jérabaarükia rikaiki kimaraþe.

⁶ Suþabatirã maikoribeyurã uþaka imaraþarã watoþekaþi ikuþaka sãrïkorape kawaru þemarã tuyurapakite:

—Trigo, suþabatirã cebada ïjitirã kûþajírõti niñerû sawaþa e'erücia samijarirûþebe. I'suþaka simamaka ï'rârõmi ba'iraberiwapa ï'râwajojíkaja trigo tõporika simarâñu. I'suþakajaoka simarâñu ï'rârõmi ba'iraberiwapa maekarakawajoþka cebada tõporika simarâñu. I'suþaka simako'omakaja, olivoþitiyika, iyaka ï'þaba'i õterikia mirüetarirûþebesarâñu. Iyaokoa, olivo iyebaka yo'arükiaoka waþajã'rîmarã mijarirûjerâñu,— ãþaraka sajaikorape kawaru þemarã tuyurapakite.

⁷ I'kire a'raþaka be'erõ'õ, aþekuku þáþera buþeka þapatâteka Oveja weiwa'yua uþaka imakite wieraþe. I'suþaka kibaaraþaka be'erõ'õjíte ikuþaka þiyika maikoribeyu uþaka imaraþaki ãrïkorapaki:

—Mi'tabe.—

⁸ Suþa kérâþaka be'erõ'õjíte, þo'ibosirika jüaiki uþaka ðoika þoyaiki kawarute ñiarape. Kiþemareka tuyurapaki reyarika jã'merimaji wâmeiki kimaraþe. Kibe'erõ'õ imaraþaki, "Reyaeka mirârâte imarõ'õ", wâmeiki kimaraþe. I'suþaka nimaraþaka poto ikuþaka Tuparâte nare ãrïkorape:

—Ika wejeareka imarã þo'imaja þitâ'muapi, kësiapi, risirikapi, makapoyamajakapioka mijia jääþatabe. I'suþaka baawa'ri ritaja þo'imajare botarakario'ro þibatirã ï'râo'ro purirâñu,— kérïkorape.

⁹ Toräjírã ate aþekuku þáþera buþeka þapatâteka Oveja weiwa'yua uþaka imakite wieraþe. Suþa kibaaraþaka poto joejjiritêrî wâ'tarã najâækärâte imamaka ñiarape. I'suþaka torã nimamaka ñiaraparã õnia nimaeka poto Tuparã majaroka wârðbaraka "Jesûre yi'jurâ yija ime", nañua ja'atabeyurã nimamaka Tuparâte ã'mitiripëabeyurâre jääkarâ nimaraþe. ¹⁰ ï'râ mae jääjirokapi ikuþaka ãrâþparâ:

—Ritaja jã'merimaji, ï'râkuri ba'iaja baakoribeyuka mime, suþabatirã wâjia bojarijayuka imarî, meñu uþakaja baaiki mime. I'suþaka simamaka, yijare jääraþparâte ba'iaja baa-maka ïatirã, "Ba'iaja imarika tiyibesarâka mijaro'si", nare merîrükia, ¿no'oþirã yaje sarâ seyarükia jariwa'yua?— kire narâþe.

¹¹ I'suþaka napakâ'ã saya uþaka jariroaka jia boia nare kñjirape. Nare sñjiturã,

—Jajua baabekaja mijā imabe. Aperā imanujurā ruþu mijā upakaja yimajaroka bojirimaja. Sap'iwa'ri ba'iaja baarimajare nare jääärükirā nime,— Tuparāte äräpe.

12 Toräjirā ate, apekuku þapera buþeka þapatäteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wieraþe. I'supaka kibaaraþakarō'õjite jääjia ka'ia iyiraþaka. I'supaka sabaaraþaka poto ñimikaki aiyate ta'sikā'äja ririwa'rape. Supabatirā ñamikaki jū'aitakaja riwerō'õjirā jaraþaki kiro'si. 13 Supabatirā tā'þia ka'iarā jūjirapaka, rikimaka higuerarika wîrōa baeþatemaka jūjika upaka. 14 Toräjirā mae wejeþema ñe'metäjirā ta'ritatirā sarirape. I'tojiteje þusia, jūmurika imakopeikaoka aperō'õrā oyiaja Tuparāte wiataþatarape. 15 I'supaka simamaka äta wi'iarā, þusiareka äta watopekarā po'imajare ru'rape. I'parimarā, supabatirā jā'merimaja, imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka, supabatirā aperāro'si ba'iraberimaja, aperāro'si ba'irabejibeyurāoka, sareka naru'rikäkaraþe. I'supakajaoka rikimaka niñferū rikairā, wayuoka baairäpitiyika ritaja po'imajare sarā ru'rape. 16-17 Supabatirā ikupaka þusia naräpe mae:

—Yijare mikä'ratätebe ïpi ruþarikümarā ruþaraþakite yijare ïatöþokoreka. Supabatirāoka Oveja weiwa'yua upaka imakite ba'iaja yijare jūarüjekoreka. Koþakaja i'supaka po'imajaro'si imarükirimi yijare seyayu mae. I'supaka simamaka ni'ioka sareka ru'riwärübesaräki,— äþaraka þusia najairaþe.

7

144,000 rakamarā Israel ka'ikarāre Tuparāte ïaririrāñu

1 Toräjirā mae botarakamarā ángelräkare ñiarape. I'rïka jā'ätipë'rõtopi rikamarapaki. Apika wayerupitikapi, apika rikamarapaki wejeririkapi. Supabatirā apika aþepë'rõto wejeririkapi rikamarapaki. I'supaka rikamaritirā wîrōa riabo'i, yaþubo'irā, ka'iarā baekopeikaoka nabaetiyirüjeraþe. 2 Toräjirā apika ángel jā'älikapi i'tamaka ñiarape, Tuparā, õnia imajiparimaji wâmea kio'oþi'arükia * rikatirā. Supabatirā aperā ángelräka riapakiaka, ka'ia Tuparāte ba'iaja baarüjekarā po'irä etatirā jääjirokaþi ikupaka nare këräpe:

3 —Yapua, riaka, ka'ia mijā bitata'si, Tuparāte yapaika upakaja baarimaja kû'arā kiwâmea yija o'oþi'arâñu ruþu. I'supaka nare yija baaräka be'erô'õpi þuri, samija bitataþuarâñu,— nare këräpe.

4-8 Toräjirā mae,

—Nimaupatiji þuri 144,000 rakamarā nime Israelkarā Tuparā wâmea yija o'oþi'arükirā,— sârïkorapaka ña'mitirape.

* 7:2 El sello de Dios

Ã'mitirikõrĩ je'e: ikuþaka wãmeirã nimaraþe ñ'poõ'þuarãe'earirakatata imaraþarã: Judá imaroyirekaki tatakarã doce mil rakamarã imaraþarã. Toþi aþerã i'siarakamarã oyaja nimaraþe ikuþaka wãmeirã:

Rubén,
Gad,
Aser,
Neftalí,
Manasés,
Simeón,
Leví,
Isacar,
Zabulón,
José,
Benjamín

Ñ'poõ'þuarãe'earirakatata nimaraþe. ñ'râtata uþakaja doce mil rakamarã nimaraþe.

Ríkimarãja saya boia jääirã Tuparâte jiyipuþayeebaraka imaraþarã

⁹ I'sia be'erõ'õ Tuparã ruparikõmu wãjitãji, supabatirã Oveja weiwa'yua uþaka imaki wãjítaji ríkimarãja po'imajare ríkamapakã'ã ñiarape. ñ'raka'ikarãmarirã, ñ'râwejekarãmarirã, ritaja po'imaja oka jairã, supabatirãoka ritaja po'imajatata upatikarã nimaraþe. Supa imarí marákã'ã baatirã ma-joaþuaberijïñurã nimaraþe. Nimaupatiji saya boia jäätirã ne'ejjoa ñoika rikabaraka nimaraþe. ¹⁰⁻¹¹ Toþi mae jíjimaka imawa'ri jääjirokapí ikuþaka narãþe:

—Tuparâte jäämebaraka ruparijaurõ'õrã rupaki, supabatirã Oveja weiwa'yua uþaka imakiþitiyika ñ'parawâ'taja jia-maríareka mare täärimaja nime,— naþakã'ã ña'mitirape.

I'supaka po'imajare ãñukã'ãja, Tuparã ruparikõmu wã'tarã botarakamarã maikoribeyu uþaka imarâte imaraþe. Supabatirã veinticuatro rakamarã þakiarimarâre ima þeterõ'õpi, naruþurõ'õpioka ritaja ángelrâkare ríkajiyerape. Toþi nimaupatiji kiruþparikõmu wãjítaji Tuparâte jiyipuþayeebaraka namo'ipäñawa'rape. ¹² Supabatirã kire jiyipuþaka õrïwa'ri, ikuþaka jaibaraka nimaraþe:

—Rita sime. “Jiitakiji mime”, mire po'imajare áñrîrijarirûkika mime. I'supakajaoka ritaja þemawa'ribajirã jiitakiji mime, ritaja õñuka, “Jiitaka yijare mibaarijayu”, mire po'imajare áñrîrijarirûkika mime. Ritaja po'imaja jiyipuþaka mire õñurã, têrîritakiji mimamaka, maki aþika mire þemawa'ribaji têrîriki imabeyuka. Tuparã, i'supaka oyaja miro'si simajiparijarirû,— aþparaka nimaraþe.

¹³ I'supaka narāpaka be'erō'ō, ūrīka pakiakite ikupaka yire ārāpē:

—¿Marā nime saya upaka ima jariroaka boia jāātirā imarā? ¿No'okarā nime?— yire kērāpē.

¹⁴ Supa kēpakā'ā ikupaka kire yyi'rāpē:

—Ōribeyuka yi'i. Mi'i pañaka ñiñuka je'e, yire samibojabe,— kire fiarāpē.

I'supaka kire ñapakā'ā ikupaka yire kibojaraþe:

—Jimarī jūarūkijē'rāka seyamaka sareka aperāte nare ba'iaja baamaka rakajepāāwa'ri nareyarijarika simako'omakaja Jesúre yi'ririya'ataberikarā nime. I'supaka imarā imarī, ba'iaja baakoribeyurā nime Tuparāte ñamaka. Supa imarī Oveja weiwa'yua upaka imaki riweaþi nasaya upaka ima jariroaka jūjetirā, jia boioyiaja jāātirā upaka nime.

¹⁵ I'supaka simamaka ñipre kiruparikūmuarā ruþaraþaki wājítaji kire jiyipupayeebaraka nime. Supabatirā kiwi'iarā, ñimi, ñamioka kiyaþaika upakaja baarijayurā imarī, dakoa jūarūkimarīrā nime, Tuparāte nare ñarīrīrijarirāñurā imarī.

¹⁶ Supabatirā kēsirababeyurā, okoa ukurijitobeyurā, supabatirā aiyaþekareka ijia jūarūkimarīrā nimarāñu.

¹⁷ I'supaka nimaerā Tuparā ruparikūmuwājítaji imaki imarī, jia oveja tuerimaji upaka Oveja weiwa'yua upaka imakite nare ñarīrīrāñu kiro'si. Supabatirā ñño okoa imarō'orā nare sasíarī kiruputawa'rīrāñu. Supa imarī "Aþekurioka ba'iaja jūarūkimarīrā, i'supakajaoka oriþe'arūkimarīrā nimarū", ãþaraka jia Tuparāte nare baarāñu,— ãrīwa'ri yire kibojaraþe.

8

Piyikuku þaperá buþeka þapatâteka imaraþaka kiwieraþarō'ō

¹ Torajirā mae Oveja weiwa'yua upaka imaki ñpotēñarirakakuku þaperá buþeka þapatâteka ima kiwieraþe. Sakiwieraþakarō'õjite treinta minuto rō'õjirā mabo'ikakurirō'õ ña'kikā'äja jaraþaka. ² I'supaka simaraþaka be'erō'ō ñpotēñarirakamarā ángelrākare Tuparā wājítaji naríkamapakā'ā ñiarape. Supabatirā ñpotēñarirakao tromþeta Tuparāte nare ñjikarā nimarape. ³ I'toñirā ate aþika ángel orokaka baaeka ñiñoka þearúkia rikatirā etaraþaki. Tuparāte jiyipupayewa'ri joejiritéría orokaka baaeka wājítaji þemaari keyaríkarape. Torā kimaraþaka þoto, ríkimakaja ñiñoka ima ñpi ruparikūmuarā ruþaraþakite kire ñjirape joejiritéríarā kijoeokaro'si. Tuparāro'si sajoeñibaraka kirirare kire jéñeraþaka kiþo'irā eyaraþaka ûmakakaka ñrätiji. ⁴ Ñiñoka kijoeika ûmakajijisía þitiyika kire najéñerijayua

Tuþarā þo'irā eyaraþaka. ⁵ Torājīrā ñōñoka þearūkia kirikaraþakarā Tuþarāte jiyipupayeebaraka joeñjiritērīakaka þeka ya'tarika sarā kijāäþorotaraþe. I'suþaka sabaatirā ika wejeearitatorāja sakiwe'aña'tarape. Suþa kibaaraþakarō'ðjite jimarīa jājia wīþoa yaaraþaka. Jājia jaitirā yoepi aþea jā'mijiyeriokabayuraþe. Torājīte ka'ia iyirapaka mae.

Tromþeta ángelrākare þupueuka

⁶ Torājīrā mae, tromþeta þupuokaro'si sarikatikaja ð'potēñiarirakamarā ángelrākare imaraþe.

⁷ Mamarītaka saþupurapakite þupurapakaka, ð'rātiji riwerukubaka okoa jiyikaþitiyika þeka ya'tarika jūjirapaka. I'suþaka sabaaraþaka be'erō'ðpi ka'ia wejeareka ima ñe'metāji rokajīrā* ru'arī ojibakarāja oorapaka. I'suþakajaoka yaþua, taya ñōnia ñe'metāji rokajīrā oorapaka.

⁸ Kirokajīte imaraþakite þupurapaka þoto þusia rīkamaka upaka jū'rētirā riapakiakarā saña'rape. Supabatirā riapakiaka ñe'metāji rokajīrā sokoa riwearo'si jarapaka. ⁹ I'suþaka simamaka riapakiakareka imakopeika ñe'metāji rokajīrā jīrīþatarapaka. I'tojīrā rō'ðjīrājaoka kūmupakiaka sareka imaraþaka ña'mipatarapaka.

¹⁰ I'tojīrā aþika ángel þupurapaki ate. I'kire þupurapakarō'ðjite, ñimipi tā'þipapakiaka þeka jū'rēika upaka jū'lēñā'rāþaka ñiarape. Riaka, supabatirā okoa kopeapi juruika nukuroyika imaoka ñe'metāji rokajīrā ru'ajī'ari saña'rape. ¹¹ I'suþaka baaraþaki Jīmia Wāmeiki tā'þire imaraþe. Ikiþi ãrīwa'ri ñe'metāji rokajīrā ru'ajī'ari jīmia okoa jarapaka. I'suþaka simamaka sukutirā rīkamarāja þo'imajare reyaraþe.

¹² I'tojīte kirokajīkaki ángelte þupurape. Sakiþupurapaka þoto aiyaka, ñamikakioka, ñe'metāji rokajīrā sayaaboaika ruirīkarapaka. Rīkamakaja tā'þiaoka imaraþaka ñe'metāji rokajīrā ririþatarijarapaka. I'suþaka imawa'ri botarakakuri aiyajērā rō'ðjīrā ð'rārīmi upakaja aiyate neiñamita'rape. Ñamikaki i'tojīrājaoka ñoaka ð'rāñami upakaja neiñamita'ririþapaka.

¹³ Toþi mae yu'awa'ri ñaerā baakōrī awaka wiraþaka ñiarape. Iki mae jājirokapi ikupaka ãrīkorapaki:

—Aya, ba'itakaja ritatojo wejeareka imarāte jūaerā baayu. Maekarakamarā ángelrāka tromþeta þupubeyukajirā imarāte saþupurāñu þoto i'suþaka simarāñu,— kērīkorapaka ña'mitirape.

9

Kopea tiybeyuakaka

* **8:7** La tercera parte de la tierra

¹ Torājīrā aþika sapupuraþaki. I'kire sapupuraþakarō'ðjíte tā'pi upaka ðoika ña'rāpaka ate. I'ki imaraþaki kopea tiybeyua wierükia Tuþarā kire ðikaki. ² Suþa imarī, sapi mae kopea kiwieraþe. Sakiwieraþaka þoto, þeka jājia jū'rēwa'ri ûmakapuyu upaka sapi þorapaka. I'sia ritatojo wejeþemarā koyimaka aiyate neiñamita'raþe. ³ I'suþakajaoka ûmaka watopekapi ríkimakaja ñimia kārīþoraþaka no'ojariva'ririmarīa ritatojo wejeareka simaraþe. Ñimia imako'omakaja kûþparāka upaka tuteika Tuþarāte nare imarūjerape. ⁴ Suþa imarī "Taya, yaþua, ðterikia þuri mijia bitata'si", ðrīwa'ri Tuþarāte okajāæeka simaraþe. "Tuþarāriki kime ðÍ, ãñua wâmea nakū'areka o'ojī'abeyurāte oyiaja ba'iaja mijia baabe", Tuþarāte ðrīkarā simaraþe. ⁵ "Ba'iaja þo'imajare mijia jūarūjebe", Tuþarāte ðrīkarā nimako'omakaja, "Po'imajare mijia jâæbe", kërîberikarā nimaraþe. Suþa imarī ð'râpitarakamarā aiyarō'ðjirā þo'imajare tutebaraka nare kimarūjerape. I'suþaka kijâ'merapakaþi ðrīwa'ri nare satuteka kûþparāka tuteika yi'aika upaka nare sayi'amaka jimarīa ba'iaja najúaraþe.

⁶ I'suþaka simarāka þoto jimarīa þo'imajare reyariþakata'rikoperāñu. I'sia yaþariþotojo reyawârûbeyurā nimarāñu.

⁷⁻⁸ Ñiarapakareka ñimi upaka imakoþeraþarā kawarurāka jññaokaro'si imatikarā upakaja nimaraþe. Suþabatirā þo'imapema upaka þemakirā, orokaka baaeka bu'ya narupuko'arā tuaekarā, suþabatirā römitirupua upaka rupukirā nimaraþe. Noþia þuri yaioþia upaka ðoika imaraþaka. ⁹ I'suþaka imaraþarā imarī þeuakaka baaeka wa'itñia ðoika jâæirā nimaraþe. Nawiraþaka þoto jimarī sokaarikorape, ka'iaþi tûrûrûkia yiewaþaraka ríkimaka kawaru rîñua okaayu upaka. ¹⁰ ð'râjaoka ñimia imariþotojo kûþparāka upaka þikokirā imaraþarā. I'suþaka imaraþarā imarī ð'râpitarakamarā aiyarō'ðjirā þo'imajare tutebaraka nimaraþe. ¹¹ Suþabatirā niþamaki ángel mirâki imaroyikaki, kopea tiybeyua ïþamaki kimaraþe. Hebreo okaþi kiwâmea imaraþaka Abadón. Suþabatirā griego okaþi þuri Apolión wâmeiki kimaraþe. Riatarimaji ðrîrika simaraþe i'suþaka kiwâmea imaraþaka.

¹² I'suþaka simaraþe mamarñtaka ba'iaja jüañ'murûkia. Mija ñabe, i'sia be'erō'ðpi ð'pakurikaka jariwa'riñujurapaka rupu.

¹³ I'suþaka simaraþaka be'erō'ð aþika tromþeta þupuraþaki. Kiþupuraþakarō'ðjíte Tuþarā wâjítäji kire joeñjiritëña orokaka baaeka botarakaba'i wakaika imaraþaka watopekapi sajaikorape. ¹⁴ Suþabatirā torâ tromþeta þupuraþaki ángelte ikupaka sârþaka ña'mitirape:

—Riapakiaka Éufrates wāmeiriarijerā botarakamarā ángelrāka ji'apairāte mikototabe,—sāpakā'ā ña'mitirape.

¹⁵ I'supaka sārīkorapaka poto botarakamarā ángelrākate kikototaraþe. Ritatojo wejeareka imarā po'imajare ñe'metāji rokajīrā* najāäþuaokaro'si, "I'siwejejē'rāreka, i'ki aiyareka, i'sirīmireka, i'tojīrā aiyajēraka imarāka poto nare mijā jāäbe", ãrīwa'ri kijā'metikarā nimaraþe. ¹⁶ Nare kikototaraþaka be'erō'ō rīkimarāja surararāka kawaru þemarā tuyumaka ñiarape. I'supaka nimaraþaka poto, "Doscientos millones rakamarā nime", sārīkorapaka ña'mitirape.

¹⁷ Supa imarī makārārūñuroka upakapi naro'si oyiaja þeuakaka baaeka jāäirā nimamaka ñiarape. Jū'apañaka ya'tarika, supabatirā neipañakarāja jī'mia, supabatirā aþea azufre upaka jū'sipoa simaraþe najīrīrīko'a. I'supakajaoka kawaru imariþotojo yaia león ruþuko'a upaka ruþuko'akirā nimaraþe. Narijokopeapi þeka, ûmakaka þoraþaka, supabatirā dajaka jīsia azufre saþijioka þoraþaka. ¹⁸ I'siarakaba'i kawaru rijokopeareka þoraþakapi ãrīwa'ri, ritatojo wejeareka imarā po'imajare ñe'metāji rokajīrā þuajiyeraþaka. ¹⁹ Supabatirā ãñarupuko'a upaka píkoika imatirā, narijokopeapi, naþíkorō'ðpioka po'imajare jāärika õñurā nimaraþe.

²⁰ Rīkimarāja po'imajare najāäraþaka ïariþotojo, ba'iaja nabaarijayua ja'ataberaparā aþerimarā ruþu. Supabatirāoka Satanárika ima jiyipupayeerimaja imarī, waþuju imaja jērāka oro, þlata, bronce, ãtakaka, yaþuakakaoka baabaraka nimaroyirape jiyipupaka noñaokaro'si. Nabaaraþaka yoibeyua, turibeyua, ã'mitiribeyua simako'omakaja jiyipupaka sõrīrijaparaka nimarijaraþe ruþu. ²¹ Supabatirā po'imajare jāärika, ye'oapi aþerāte nabitarijayua, rōmitika nawā'imañua, nakaree'erijayuaoka ja'atabeyurā nimaraþe.

10

Ángel þapera buþeka rikaekakite imaekarō'ō

¹⁻² I'supaka simamaka ñiarapeka be'erō'ō, ï'rīka ángel jājika ûmakakapi butekaki, mabo'ikakuriþi ruira'amaka ñiarape. Mae mia, kiruþuko'a bo'i ne'epurea imaraþaka. Kipema aiyaka upaka yaarīkaiki imatirā kiñika þeka jū'rēika upaka kimaraþe. Ikijioka þapera buþekajika wietikaja rikaraþaki. Kiû'þua ritapē'rōto riapakiakarā rī'karipotojo, aþepē'rōtopi þuri bo'irā kirī'karape. ³ Supabatirā yaia león akaika upaka jājirokapi kiakaseremaka, ï'þotēñarirakakuri wîþoa kire yi'rikoraþaka. ⁴ Wîþoa jaikoraþaka upaka yo'oerā baamaka, mabo'ikakurirō'ðpi ikupaka yire sārīkorape:

* 9:15 La tercera parte de la humanidad

—Wīpoa jairaþaka aþerāte miboja'si. samio'oa'si,— yire sārīkorape.

Suþabatirā

5-7 Torājīrā ate ū'rāþē'rōto kiū'þua riaþakiakarā rīkamarītirā aþeþē'rōto ka'iarā rīkamañukate ritapē'rōto kipitaka īmirā mi'matatirā, ikuþaka kērāpe:

—Tuþarā õnia imajipaki wejeþema, ka'ia, riaþakiaka suþabatirā ritaja sareka ima po'ijiaekaki. I'suþaka simamaka, rita sime kīika wājítāji ikuþaka ñañua: Koþakaja i'tojīrāja sime mae, dakoa mata'arūkia imabeyua aþea. Piýika ángelte þupurāka poto "Ikuþaka yibaarāñu", kērīka uþakaja Tuþarāte baarāñu. Bikija þuri ritaja po'imajare kibojaberika ruþu. I'suþaka simako'omakaja kiro'si bojañjirimajare takaja sakibojaeka. I'suþaka simamaka nare kibojaka uþakaja simarāñu piyikate saþupurāka poto,— kērāpe.

8 Topi ate īmiþi ikuþaka yire sārīkorape:

—Ángel, ū'rāþē'rōto kiū'þua riaþakiakarā rīkamarītirā, aþeþē'rōto bo'irā rīkamañuka þō'irā me'þe. Kipō'irā a'ritirā þápera buþeka kirikaika me'ebe,— yire sārīkorapeka ña'mitirape.

9 I'suþaka sārīkorapeka á'mitiritirā kipō'irā ya'raþe. Kipō'irā eyatirā þápera buþeka kireka yijēñeraþe. Topi ikuþaka yire kērāpe:

—Ája'a, samiba'abe. Samiba'arāka poto mumioko uþaka mirijokopearā sajariko'omakaja mise'kurarirāñu, — yire kērāpe.

10 I'suþaka kēþakā'ã, se'etirā, yiba'araþe. Sayiba'araþaka be'erō'õ mumiokoa mukuika uþaka yirijokopearā sajarape. I'suþaka simako'omakaja sayiba'araþaka be'erō'õ yiñe'meã yire yi'araþaka. 11 Topi ikuþaka yire kērāpe ate:

—Po'imata imaupatiji, naka'iareka noka jaibaraka imarā uþatiro'si, suþabatirā ritaja ūparimarāre, "Ikuþaka mijare simaerā baayu", Tuþarāro'si bojañjirika ima mire ate,— ángelte yire ãrāpe.

11

Ūparā rita ima jaiwaþu'atañjirimaja

1 I'sia be'erō'õ jérabaarūkia ángelte yire ūjirape. Sijitirā ikuþaka Tuþarāte ñañua ángelte yire ãrāpe:

—Ikaþi yire jiyipuþaka õrīriwi'ia mijérabaþe, suþabatirāoka sareka joeñjirerīja mijérabaþe. I'suþakajaoka yiwi'iarā dikarakamarā yire jiyipuþayerimajare imarika mioabe.

2 Yiwi'ipéte ū'rākō'rīmato þuri mijéraba'si, yire yi'ribeyurāte imarükirō'õ simarū ãrīwa'ri nare ñijikarō'õ simamaka. ū'rā imarā maekarakakuri wejejē'rāka aþejē'rā ñe'metājirā Jerusalénwejeakarāre ba'aja baataþarijarirāñurā. 3 Suþa

simako'omakaja ï'þarã yire jaiwaþu'atajirimajare yipüatarãñu. Jariromajaka kïkeka najäämaka ïatirã "Ba'iaja yija baaikareka yija þupaþe'riri imakoþeyu", þo'imajare ãrïrû ãrïwa'ri. Maekarakakuri wejejë'râka aþejë'râ ñe'metäjirõ'õjïrâ nare ñorïrûjeika þo'imajare bojabaraka imarãñurã, — Tuþarâro'si ángelte yire ãrãþe.

⁴ Ika ï'þaba'i upaka imarã nime Tuparâte jaiwaþu'atajirimaja, ïakõri je'e: Wejeþamaki Tuþarâ wäjitäji olivo ï'þajüki, supabatirâ i'siarakabijioka þeritërï yaaboaika upaka nime. * ⁵ Supa imarî namajamarâre ba'iaja nare baakopemaka, narijokopeapi jû'rëþoyua. I'supaka ima simamaka sapi nare najoeriataþatayu. ⁶ Supabatirâ okoa najarirüþebepakâ'ã, jaribesarâka. Supa imarî "Tuþarâro'si jaibaraka yija imarâka wejejë'rârõ'õjïrâ okoa jaribesarâka", nañu. I'supakajaoka okoa riwearo'si jarirâka, supabatirâ ika wejeareka imarâteoka ba'iaja najüaerâ nayaþaika upakaja† baarimaja nime.

⁷ Toräjïrâ, Tuþarâte jaiwaþu'atajibaraka nima þuyarirâka poto werikapakiaki koþea tiybeyurõ'okakite naka jïrî mirleyarañu. I'supaka baawa'ri, nare kijääärâñu. ⁸ I'supaka nare baatirâ ma'a ñe'metäjirâ nare kiþääjyerâñu, wejeareka bikija yaþua tetaekarâ niþamakire naþatakñaekarõ'õrâ. Torâ imatiyaika wejeareka imarâ ba'iaja baairâ imarî, Sodoma, supabatirâ Egipþtoka'ikarâre ba'iaja baaroyika upaka baairâ nime. ⁹ Maekarakarîmi imaeka aþerîmi wäjitäji aiyarõ'õjïrâ namajaka torâ imarâka. Toräjïrâ ritaja þo'imatatarâte namajaka ïarâñu. Namajaka ïariþotojo nare ã'mijïaekarâ imarî, nare nayayerüþebesarâñu. ¹⁰ Toräjïrâ mae, jaiwaþu'atarimajare reyamaka, rïkimarâja þo'imajare jïjimaka jarirâñu. I'supaka imawa'ri "Maekaka koþakaja ï'þarâ ba'iaja mare baata'arimajare riyu", ãþaraka rëritirâ jïjimakapi ba'irïjia þibabu'abaraka nimarâñu.

¹¹ Supa nimaraþaka poto maekarakarîmi be'erõ'õ aþerîmi ïmi ñe'metäjirõ'õjïrâ simaraþaka poto, õnia Tuparâte nare jarirûjeraþe ate. I'supaka nare kibaamaka, nami'mirïkarâka ïatirâ, jimarâ þo'imajare nare kïkirape. ¹² Topiji mabo'ikakuripi,

— Õ'õrâ mijâ i'tabe, — jâjirokaþi nare sârïkorape.

Sâ'mitiritirâ, nare ã'mijïarimaja ñakoarekaja, oko ûmaka watopekaþi na'rape. ¹³ Mabo'ikakurirâ na'rapakarõ'õjïte jimarî jâjia ka'ia iyiraþaka. I'supaka sabaamaka rïkimaitakaja wi'ia imaraþakakaka kûþajî sakuyuþaterape‡. I'supaka baawa'ri siete mil rakamarâ þo'imajare sariatarape.

* **11:4** Véase el libro de Zacarías 4.1-4, 11-14 † **11:6** Hacerles sufrir con toda clase de plagas. ‡ **11:13** Se derrumbó la décima parte

Õnia jariwa'raparā puri s̄latirā p̄upatawa'rei "Tērīritakaji mabo'ikakurirā imakite ime", narāpe Tuparāreka.

¹⁴ Mamarīrokajitekaka ba'iaja jūarūkia ima kōpakaja yibojaweayu. Sabe'erō'ōjite no'ojīrāmarīja ba'iaja najūarika jariwa'rapaka.

Piyika ángelte trompeteta p̄upueka

¹⁵ Ka'ia jimarī jājia iyiraþaka be'erō'ō, piyika ángelte trompeteta p̄upurape. Sakipupuraþaka p̄oto mabo'ikakurirō'ōpi rīkumarāja jājirokapi ikuþaka narīkorape:

—Ritatojo wejareka imarāte najā'meika kōpakaja Tuparāte tiyetayu mae. Maiþamaki Tuparā, supabatirā Cristoþitiyika, po'imaja īpamarā najayu. Suþa imarī ritatojo wejareka imarāte jā'mejiparimaji kimarāñu,—narīkorape.

¹⁶⁻¹⁷ I'suþaka simekā'āja veinticuatro rakamarā þakiarimarā Tuparā wājítaji īparimarāre ruparūkiareka naruparaþe. Saþi mi'mitirā ka'iareka namo'ipāñawa'raþe, Tuparāte jiyipuþayeewa'rei. Toþi ikuþaka narāpe:

—Yija īpamaki Tuparā, ritaja ima pemawa'ribaji imaki mime. Suþa imarī bikija imara'aekaki imariþotojo, maekakaoka imaki mime. Jia mibaayu yija īpamaki, tērīriki imarī, maekaka ritatojo wejareka imarā po'imajare jā'merimaji mijayu.

¹⁸ Mia je'e, nimaupatiþi po'imata mire yi'ribeyurā jimarā mire naþe'yorijarika. I'suþaka ñatirā, nare miboebaritiyaeka. Suþa imarī reyaeka mirārā ba'iaja nabaaeka þareareka nare ba'iaja mibaarūkirīmi kōpakaja seyayu mae. Simako'omakaja mire yi'yurāte ikuþaka mibaarāñu: Miro'si bojawaþu'atarimaja, īparimarā, supabatirā imatiyabeyurāoka, mire yi'riwa'ri jia nabaaeka mirāka simamaka sawapa jia nare mibaarāñu mae. Ika wejareka po'imajare riatarijayurā puri, nare miriatarāñurīmi seyayu mae,—narāpe.

¹⁹ I'sia be'erō'ō mabo'ikakurirā Tuparāte jiyipuþaka õrīriwi'ia wieka ñiarape. Satōsiarā imatiyaikoto imaraþaka. I'sikoto tōsiarā "Ikuþaka yire yi'yurāro'si yibaarāñu", ãñua o'oeka imaraþaka. Sañiarapeka p̄oto ikuþarō'ōþiji jājia wīpoa þaaraþakarō'ōjite ka'iaoka iyiraþaka. Suþabatirā okojiyia werikitaka jūjirapeka.

12

Rōmo p̄ō'irā kajuyaþakiaka uþaka ñoika eyaeka

¹⁻² Sabe'erō'ō mabo'ikakurirā imatiyaika þemakotowiþakā'ā ñiarape. Mia, aiyate yaaika uþaka

saya jāākako koimaraape. Ñamikakirā rīkamañukoreka ī'poū'puarāe'earirakamaki tā'pia kobu'yareka imaraapeka. Yataarikako imawa'ri sarikarika p̄akataparaka ba'iaja kojūarape. ³ Be'erō'ōjite ate ñiarape: Kowā'tarā kajuyaiþakiaka uþaka ïoika jū'apakiaka, ī'potēñarirakao ïparimarā bu'yakaka tuaeka ruþuko'aika simaraape. Suþabatirāoka ī'þapitarakabi sawaka imaraapeka. ⁴ Tā'pia ñe'metāji rokajīrā* kiþkoapi kiþaña'ruirape. Suþabatirā rōmo wā'tarā keyarīkarape, komakarāka po'ijipakā'ā ba'aokaro'si. ⁵ I'suþaka kimekā'āja ritaja po'imaja ïpamaki imarūkikate korikaraape. Tuparāte þuataekaki imarī, jia jā'mewārūrūkika kimaraape. Kajuyaiþakiaka uþaka ïoika kire ba'ariyapamaka kire korikarapeka be'erō'ō Tuparāte ruþarō'ōrā kire kija'aþearape, kika jā'merimaji kimaokaro'si. ⁶ I'suþaka kibaaraapeka potojo po'imajamatorā kiþako mirākote ru'rape. "Ó'ōrā jia kore ñiarīrīrāñu", Tuparāte ãritikarō'ōrā ko'rape. Torā koimaraapeka poto maekarakakuri wejejē'rā apejē'rā ñe'metājirō'ōjīrā kore ïarīþaraka Tuparāte imaraape.

⁷ I'suþaka kore kibaaraapeka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōrā p̄itā'muareka imarāte ñiarape. Miguelrirā ángelrāka, kajuyaiþakiaka uþaka ïoikirirāka najīrāpe. ⁸ I'suþaka simako'omakaja Miguelrākare natērīwārūberape. Suþa imarī mabo'ikakuri Tuparāte imarō'ōrā imarūkimarīrā najaraape. ⁹ I'suþaka nare baatirā kajuyaiþakiaka uþaka ïoikire kirirāpitiyika Tuparāte poatarape ika ka'iarā takaja nimaokaro'si. Tuparāte poatarapakiji kime Satanás wāmeiki. Ikijioka imaki bikija ãñakarā ña'rījāroyikaki. Suþabatirā ritatojo wejeareka imarāte þakirimaji kime. I'suþakajaoka Diablo wāmeika kime ba'iaja jaita'arimaji ãritirokapi. ¹⁰ Torājīrā mae jājirokapi ikupaka sārīkorape:

—Kopakaja Tuparāte yi'ririþaparaka imarā po'imajare tāârūkirīmi seyayu. Suþabatirā ritaja ima tērīwa'ribaji imaki imarī, ritaja wejeareka po'imajare kijā'meñ'muyu. Suþabatirā "Yiro'si ritaja wejeareka imarāte mijā'mebe", Tuparāte kire ãñua simamaka, nare jā'merimaji Cristore ime kiro'si. I'suþaka kime Tuparā, Satanáre poataekaki imarī. Kipoataekaki imaki Jesúre yi'yurāte ba'iaja baata'arimaji. Ími, ñami þariji Tuparāte ïaika wājitāji muþaka Cristore yi'yurāte jaita'rubaraka, "Ba'irā nime", Tuparāte ãritírījarikopeiki.

¹¹ I'suþaka nare kijaiþakiko'omakaja, Oveja weiwa'yua uþaka imakite reyaeka riweapi ba'iaja nabaarijayua kijūjemaka, Satanáre tērīkarā majeyomarā. "Jesúrika bojariroka mawārōmaka õrīwārūbeyurāte mare

* **12:4** La tercera parte de las estrellas

jāārāñu je'e', marīko'omakaja okajājiapí rakajebekaja maimaye'e. Suþa imarī samabojarija'ata'si", narīþupajoaka. I'suþaka imawa'ri ba'ikate natērīka.

12 Satanáre ð'ðrā imawārūþepakā'ā, jia jijimaka maime mae. Mija ka'iareka imarā þuri, suþabatirā waþurupi riaþakiakareka imarijayurāteoka ba'iaja sabaarāñu. I'suþaka mijaro'si simarāñu mijā pō'irā Satanáre ruiwa'yua simamaka. "Ñojimarīji Tuþarāte wēkomaka yirebaarükia jariwa'yua", ãrīwa'ri jimariä kiboebayu mae. Suþa imarī ba'iaja mijare jūarūþebaraka kimarijayu,— sārīkorape.

13 "Mabo'ikakurireka ñimaþi koþakaja ka'iarā Tuþarāte yire þoatayu", ãrīwa'ri makarāãrapako mirāko rōmore sarīrāpe kajuyaiþakiaka uþaka ðoika. ¹⁴ Kore kirirīko'omakaja awaþakikajea ð'þato jo'barito Tuþarāte kore ðjirape kowiyaoakaro'si. Suþa imarī þo'imajamatorā eyaerā kajuyaiþakiaka uþaka ðoika kowiritaþawa'rapē. Torā maekarakakuri wejejē'rāka aþejē'rā ñe'metājirā ba'arika kore ji'abaraka Tuþarāte kore ðarīrāpe. ¹⁵ Koru'þakā'ā ðatirā, kore jāärika kiri'kakoperape. Suþa imarī kirijokoþeapí rīkimakaja okoa kipoatarape kore ña'metarika yaþakopeewa'ri. ¹⁶ I'suþaka kibaako'omakaja Tuþarāte kore jeyobaamaka, ka'ia ru'ritaraþarð'ðrā okoa kipoatakoperape ririwa'rapaka. ¹⁷ I'suþaka simamaka ðatirā, jimariä rōmore kiboebarape. Kore jāäwārūberiwa'ri koriparāmerāka jīrīrī ke'rapē. ð'rā nimaraþe, Tuþarāte jā'meika yi'yurā, suþabatirā ritaja Jesucristore nare bojaekakaka ja'atabeyurā. ¹⁸ Topi mae riaþakirijerā kajuyaiþakiaka uþaka ðoikite tuirīkarape.

13

Írīka werika maikoribeyu uþaka ðoiki riaþakiakakaki

1-2 I'sia be'erð'ð ð'rīka werikaþakiaki maikoribeyukate riaþakiakapi marīra'rapē. ð'þotēñiarirakao ruþuko'a, suþabatirā ð'þapitarakabi bu'ya tuaeka wakaiki kimaraþe.* Suþabatirā jiamariä Tuþarāreka jaika kiruþuko'a uþatikaja o'oþ'aea kimaraþe. Yaiuþaka ðoiki imariþotojo oso wāmeika uþaka jo'baka û'þuiki kimaraþe. Suþabatirā león rijokoþe uþaka simaraþe kirijokoþea. Kajuyaiþakiaka uþaka ðoiki kiõñua kire ja'ataekaki kimaraþe. Suþa imarī, "Yiruþarikñumarā ðpi uþaka miruþabe. Tērītaka ñima uþaka mire ñimarñjeyu. Suþabatirā ritaja wejareka imarā þo'imajare yijā'meika uþaka nare mijā'mebe", kajuyaiþakiaka uþaka ðoikite kire ãrāþe. ³ ð'rō kiruþuko'arā

* 13:1-2 Los diez cuernos coronados representan diez reyes.

matārīberijīkarō'ōjīrā jo'baka kāmimirāka yayaeka sareka imaraþaka. I'suþaka imariþotojo “¿Dako baaerā kireyatiyaberika jee?”, ãþaraka rīkumarāja ritatojo wejeareka imarā kire yi'ririjayurāte imaraþe. ⁴ Suþabatirāoka, kajuyaiþakiaka uþaka ūoikite jiyiþuþayeebaraka þo'imajare imaraþe, werikaþakiakite kijā'merūkia kija'atamaka. I'suþakajaoka werikaþakiakite jiyiþuþayeebaraka ikuþaka narāþe:

—Maki aþika ūi' ūo'ōjīrā imaki imabeyuka, suþa imarī marā þitā'muareka kire tēriwārūberijīrā,— ãþaraka nimaraþe.

⁵⁻⁶ “Yi'i ūi'rīkaja imaki tēriwa'ribaji imatiyaiki. Maki aþika ūima uþaka imabeyuka”, werikaþakiakite ãrāþe. I'suþaka ãþaraka, “Tuþarāte ima uþaka imaki yi'i”, ba'iaja ãþaraka kimaraþe, “I'suþaka jaibekaja mimabe”, Tuþarāte kire ãrīþepakā'ā. Suþa imarī maekarakakuri wejejē'rāka aþejē'rā ūe'metājirō'ōjīrā “Tuþarā, kika imarā, kimarō'ō oka waþamarīa ima”, ãþaraka ba'iaja þo'imajare jairuþutabaraka kimaraþe. ⁷ I'suþakajaoka Tuþarāte ã'mitiriþeairāte tērāþaki kimaraþe. Suþabatirā ritatojo wejeareka imabayurāte jā'merimaji kijaraþe, “Jēno'o, ba'iaja nare mibaa'si”, Tuþarāte kire ãrīþeyukaji simamaka ruþu. ⁸ Ritatojo wejeareka imaraþarā ima uþatipañakaja kire jiyiþuþayeeirā oyiaja jaraparā. Oveja weiwa'yua uþaka imaki, najāäekakite rikaraþapūñurā nawāmea o'oberikarā nimaraþe. Ika wejea Tuþarāte þo'ijiaerā baaeka ruþubajirā “Irā nimarāñu yire yi'riwa'ri ūoñia imajiparūkirā”, ãrīwa'ri nawāmea kiþapera þūñurā Jesúre o'otikarā nime.

⁹ Tuþarāte bojaika mijā ūriwaþu'atariyaþaye'e jia samija ã'mitiþe:

¹⁰ “Yirirā imawa'ri Cristore na'mitiriþeamaka wēkomaka imariwi'iarā ūrārimarāre ne'ewa'rirāñu”, Tuþarāte ãñua uþakaja naro'si simarāñu. I'suþakajaoka “Aþerimarā najāärūkirā nime”, kēñu uþakaja naro'si simarāñu.

Suþa simamaka yirirā imarī, i'suþaka jūariþotojo, rakajepþeäka mijā imabe. Suþabatirā, yire mijā yi'yua ja'atabekaja mijā imabe.

Aþika weriki maikoribeyu uþaka ūoiki ka'iakaki

¹¹ I'sia be'erō'ō aþika weriki waþuju ko'torō'ōþiji ka'iaþi kiwararīkamaka ūiarape. ūoabi waka yabirījaka oveja weiwa'yua waka uþaka wakaiki imariþotojo, kajuyaiþakiaka jairapaka uþaka kijairape kiro'si. ¹² Mamarīkaki werikaþakiaka kāmimirāka yayaekakite jā'merapaka uþakaja kibaarape. Suþa imarī jiyiþuþaka ritaja þo'imajare kire yi'yaokaro'si kibe'erō'ōji etarapakite kiro'si ba'iraberaþe.

¹³ I'suþaka mamarīkakiro'si ba'irabewa'ri maikoribeyua uþaka kibaaroyiraþe. Æ'mitirkōrī je'e, ikuþaka þariji

kibaaroyirape: Po'imajare ūaika wājítaji peka jū'rēika ūmipi kiñ'a'royirape. ¹⁴ I'supaka mamaríkakite jeyobaairokapí ba'irabewa'ri ritatojo wejeareka imarā po'imajare kipakirape. I'supaka nare kipakimaka, "Tuþarā upakaja imaki kime", mamaríkakireka ãrīþupajoairā najaraþe. Mamaríkaki matãrîberijïka upaka kãmia yayaeka mirâki jérâka po'imajare kibaapo'ijiarûjerape. I'supaka kibaarape "Ba'itakaja po'imajare þakibekaja mimabe", Tuþarâte kire ãrîþepakâ'ã. ¹⁵ I'supaka Tuþarâte kire ãrîþeraþaka simamaka, mamaríkaki jérâka kiyiatarûjerape. Po'imaja upaka jaika sakijarirûjerape. I'supaka imawa'ri, "Yire jiyipupaka õrîbeyurâ, jäärûkirâ oyiaja imarâñurâ", ãrîwa'ri sajairape. ¹⁶ Topi imaraþparâ upatireje mamaríkaki wâmea kio'oþ'arûjerape. Írârimarâ napitaka ritapê'rõtorâ, aperimarâ nakü'arâ kiwâmea o'oþ'ae karâ nimaraþe. Imatiyarimaja, imatiyabeyurâoka, ríkimakaja niñerû rikairâ, wayuoka baairâ, jia napupayariji imarâteoka, aperâte napoyarâ upakaja ba'irabeijirimajareoka ni'ioka jariwa'ririmarâja mamaríkaki werikapakiaki wâmea kio'oþ'arûjerape. ¹⁷ Sawapa waþaþirika nari'kako'omakaja kiwâmea o'oþ'aberikarâte nayaþakoperapaka ijirika kijâjibaarape. I'supakajaoka simaraþe kiwâmea o'oþ'abeyurâ niñerû tõpoerâ ba'irîjia ijirika imaberaþaka. Kire ūawârûrûkia kopakaja kiwâmea, supabatirâ kinúmero simaraþe.

¹⁸ Kiwâme kopakaja simaraþe 666. Po'imaja wâmea ãrîrika simaraþe samarîjkareka. "I'supaka ãrîrikopakaja sime", ãrîwârûokaro'si jia samija ūawârûbe.

14

Oveja weiwa'yua upaka imaki, kirirâ ciento cuarenta y cuatro mil rakamarâþituyika imaraþaki

¹ I'supaka simaraþaka be'erô'õ Sión wâmeika þusipemarâ Oveja weiwa'yua upaka imakite ríkamapakâ'ã ñiarape. Ciento cuarenta y cuatro mil rakamarâ po'imajare kika imaraþe. Nakü'arâ kiwâmea, Kipaki wâmeaoka nareka o'oþ'amo'mekarâ nimaraþe. ² Sabe'erô'õjite mabo'ikakurirô'õpi ikuþaka sokaarikorape ate. Äta jâjia okaayu upaka, wîþoa jâjia þaaika upaka, supabatirâ ríkimarâja arþa birebaraka nimarô'õ upaka sokaríkamarâpe. ³ Botarakamarâ maikoribeyu uparâ, supabatirâ veinticuatro rakamarâ þakiarimarâ þpire ruparapaka wâjítaji imaraþparâ. Nawâjítaji ciento cuarenta y cuatro mil rakamarâ mamaka baya koyabaraka imaraþparâ. Nirâ aperâ imaberaþparâ nabayakoyarapaka õñurâ. Ritatojo wejeareka imarâte Satanâre jâ'merûkiareka waþu'rikarâ nimaraþe. ⁴ Waþuju römitika baariwâ'imirîbeyurâ upaka

imarika þupajoairā, waþuju ima jiyipuþayeebeyurā imarī, Tuparāte takaja jiyipuþayeeirā nimaraþe. Suþabatirāoka Oveja weiwa'yua upaka imakite a'yu upakaja, kika a'ririþayurā. Ritatojo wejeareka imaraþparāre ūatirā kirirā, Tuparārīrāoka nimaerā ba'irokareka mamarī kitāækarā nimaraþe.⁵ Suþa imarī ūrīkaoka þakirimaji imaberaþaki naka, Tuparāte ūaika wājítāji þaremarirā nimaraþe.

Maekarakamarā ángelrāka Tuparāte bojawaþu'atajirimaja

⁶ Sabe'erō'õ ūrīka ángelte mabo'ikakurirō'õrā wiþakā'ã ñiarape. Iki imaraþaki, "Kimakiþi ãrīwa'ri po'imajare õnia imajiparūkia Tuparā ja'ataikaki", majaroka o'ariba'imariä ãñua bojirimaji. Ritaja ka'iareka dikaoka jariwa'ririmariä, suþabatirā po'imajatata jariwa'ririmariä, noka imabayu upakaja jairā, suþabatirā ritaja wejeareka imarāte sabojarimaji kimaraþe.⁷ Suþa imarī ikuþaka jājirokapi kijaikorape:

—Ritaja ima tērīwa'ribaji imaki Tuparāte imamaka, sapi ãrīwa'ri kire mijā jiyipuþayeebe. I'suþaka ñaňu po'imajare ba'iaja baaika waþa jēñerükirīmi seyaika simamaka. Tuparā imaki wejeþema, ka'ia, riaka, okoa jurupoajiyeikaoka baaekaki. I'suþaka baaekaki kimamaka jiyipuþaka kire õrīrükirā mijā ime,— ángelte ãrīkorape.

⁸ Sabe'erō'õ aþika ángelte wirapaka ñiarape. Ikuþaka kijaikorape:

—Babiloniawejea, suþabatirā sareka imarāte ba'iaja baariþpareareka Tuparāte sariatarape. Babiloniakarā ba'iaja ritatojo wejeareka imarā Tuparāte naja'ataokaro'si baata'airā imaraþparā,— ángelte ãrīkorape.

⁹⁻¹⁰ I'sia be'erō'õ aþika ángelte ñiarape. I'kioka ikuþaka jājirokapi jaikorapeki:

—Werikaþakiakite jiyipuþayeeirā, suþabatirā kijéraka nabaaþo'ijiaraþakite jiyipuþayeeirāoka, kiwāmea naþitakarā, nakū'arā o'oþi'arūjekarāte boebariwa'ri Tuparāte ba'iaja nare jūarūjerāňu. Mia je'e, i'suþaka nimamaka sawaþa azufre þeka jū'rēirō'õrā ba'iaja jūarī na'rirāňu. Tuparārirā ángelrākare ūarāka wājítāji, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakite ūarāka wājítājioka, ba'iaja najūarāňu.¹¹ Ba'iaja nabaaeka þareaja nare joerāka ūmakaka þuri tiyirükimariä imarāka. I'suþaka werikaþakiaki upaka imaraþakite jiyipuþaka õñurā, suþabatirā kijéraka baaekaoka jiyipuþayeeewa'ri kiwāmea o'oþi'aekarā ba'iaja jūajiparāňurā,— kērīkorape.

¹² I'supaka simamaka, Tuparārirā, kijā'meika yi'paraka Jesúreoka yi'ririjayurā imarī, kire yi'ririja'atarimarīa sime naro'si.*

¹³ I'sia be'erō'ō mabo'ikakuriipi ikuþaka yire sārīkorapē:

—Mire yibojaika mio'obe. Maiþamaki Jesúre yi'ririja'atabekaja reyaekarā, jijimaka mijā imabe,— yire sārīkorapē.

I'supaka sārīkorapaka ã'mitiritirā, ikuþaka Espíritu Santore ãrīkorapē:

—Rita sime, i'supakatakajaoka simarū. Ka'wisi be'erō'ō naba'iraberijayua ja'atatirā, najerītarāñu. Mabo'ikakurirā neyarāka þoto, ba'iaja jūaekarā imariþotojo kiyaþaika uþakaja jia nabaaeka õñuka imarī, jia sawapa Tuparāte narebaarāñu, — Espíritu Santore ãrīkorapē.

“Ritatojo wejareka imarāte ba'iaja baaeka ūatirā, wēkomaka nare mibaabe”, ángelte ãrīkorapē

¹⁴ I'tojīrā oko ūmakaka boia ima þemarā þo'imaji uþaka imakite ruþamaka ñiarape. Orokaka baaeka bu'ya tuaekaki sara oþika rikaiki kimaraþe. ¹⁵ Torajīrā mae, aþika ángel Tuparāte jiyipuþaka õrīwi'iapi kipopakā'ã ñiarape. Oko ūmakapemarā ruþaraþakite jājirokapi ikuþaka ãrīkorapē:

—Kopakaja ka'iareka ima ðterikia rabaerā baaika mae, supa imarī sata'tepatetirā same'eþatabe,— kire kērīkorapē.†

¹⁶ I'supaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, ta'tepatetirā oko ūmakaka þemarā ruþaraþakite se'eraþe.

¹⁷ I'sia be'erō'ō, ñimirā Tuparāte jiyipuþaka õrīwi'iapi aþika ángelte þorape ate. I'kioka sara oþika rikaraþaki kiro'si. ¹⁸ I'sia be'erō'ō, aþika ángel, joejiriteñia ñarñrimoji, aþika þo'irā ke'þakā'ã ñiarape. Toþi mae oþika sara rikaraþakite jājirokapi ikuþaka kērīkorapē:

—Ka'iareka ima iyaka rēñua mae. Supa imarī misara oþikapi sata'tetirā same'eþe,— kire kērīkopakā'ãja ña'mitirape. (Kire na'mitiriþeberika waþa Jesúre nare jēñerāñu ãrīrikopakaja simaraþe i'supaka baarika).‡

¹⁹ I'supaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, kisaraþi ka'iareka imaraþaka ðterikia ta'tepatetirā ke'eraþe. Se'etirā, sokoa bikerükirō'õrā sakitaaraþe. “Po'imajare ba'iaja baaika ūatirā jimariña ba'iaja Tuparāte nare jūarñjerāñu”, ãrīrika uþaka sime i'sia. ²⁰ Supa imarī weje a'riwa'rirā iyaka narñ'kap'a'serape. Sanarñ'kap'a'semaka riaka uþaka sajururaþe riwea. Supabatirā trescientos kilómetro rō'õjīrā yoerā

* **14:12** Posiblemente este versículo es un comentario de Juan al oír lo que dijo el ángel. † **14:15** La primera cosecha puede ser la recogida de la gente rebelde para castigarla, o posiblemente es la recogida de los creyentes para rescatarlos.

‡ **14:18** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

sajuruwa'rape. I'suþaka baawa'ri kawaru wāmujā'ärō'öjirā ïkiria saaraþe.

15

Íþotēñarirakamarā ángelrāka ba'iaja þo'imajare jūarūkia rikarimaja

¹ I'sia be'erō'õ mabo'ikakurirō'õrā aþea maikoribeyua imatiyaikakaka ñiarape. Ángelrāka íþotēñarirakamarā narakakaja ba'iaja þo'imajare jūarūkiakaka narikarape. Jimariá þo'imajare boebariwa'ri, sapi piyia ba'iaja Tuparāte nare jūarūjerāñu, "Ba'iaja nabaarijayua naja'atarū", äriwa'ri.

² Suþabatirā riaþakiaka jia waria okoika þeka jū'rēika upaka ima rukubaka imaria simamaka ñiarape. I'siriarijerā ríkimakaja þo'imajare ríkajiyerape. Werikapakiaki upaka imaki, suþabatirā kijérāka þo'imajare baaeka jiyipúþayeebeyurā, suþabatirāoka kinúmero jí'ítabeyurā imariþ werikapakiakite tērkarā nimarape. Suþabatirāoka arþa Tuparāte nare ïjika þariji naríkajiyerape. ³ Sapí Tuparāro'si kipo'imajare imaruputarimaji imaroyirekaki, Moiséte bayakoyaroyireka mirákä bayakoyabaraka nimarape. I'suþakajaoka Oveja weiwa'yua upaka imakite jiyipúþayeokaro'si ikuþaka nabayakoyarape:

—Tuparā, ritaja ima tēríwa'ribaji imaki imari, ritaja ima þemawa'ribaji jiitaka mibaaika ime. Jia wājirokaþi meñu upakaja jia oyiaja baaiki mime. Í'rákó'rímato ka'areka jariwa'ririmariá þo'imaja ritaja íþamaki imajiparijayuka mime.

⁴ Yija íþamaki, marā mire kíkibekaja, suþabatirāoka mire jiyipúþayeebekaja imabesarāñurā. Mi'i í'ríkaja í'rákurioka ba'iaja baakoribeyuka mimamaka, i'suþaka nimarāñu. Ritatojo wejeareka mire yi'ribeyurāte jiaþi miwëkomabaaråka þoto ritaja þo'imaja ima upatataja miþö'irā rērírāñurā mire jiyipúþayeokaro'si,— bayakoyabaraka narâpe.

⁵ I'suþaka bayakoyabaraka nimarapeka be'erō'õ mabo'ikakurirō'õrā Tuparāte jiyipúþaka õríriwi'iarā kima kuraraka wiritamaka ñiarape. ⁶ Torā Tuparāte jiyipúþaka õríriwi'iaþi íþotēñarirakamarā ángelrāka ba'iaja þo'imajare jūarūkia rikairāte þopakā'ã ñiarape. Jariroaka jia boia ka'imiria jäätirā, wa'eyoka orokaka õñimaki wājitäjirö'öjirā jéräyua naji'arape. ⁷ Torajirā mae íþotēñarirakato seroa orokaka baaeka botarakamarā maikoribeyu upaka imarapeþakakite rikarape. Suþa imari íþotēñarirakamarā ángelrökare nimarakamakireje sakjimaka ñiarape. Kire yi'ribeyurā ríkimaräja þo'imajare imamaka, Tuparā, õnia

imajiparimajire boebayuakaka õñijírika þururapaka sareka.
 8 Seroa nare kijirapaka poto Tuparate jiyipupaka õririwi'iarã ūmakaka þururapaka. I'supaka sabaaraþe ritaja ima þemawa'ribajirã jiitakiji Tuparate ima beawa'ri. Téritakiji imakite torã imarapaka simamaka, i'supaka simaraþe. Í'poteniarakamarã ángelrakare ba'iaja þo'imajare júarükia rikairate saba'irabetiyibeyukaji ūmakaka torã þurumaka, makioka kákaberijirõ'ó simaraþe.

16

Tuparate boebayuakaka õñijírika þururika seroareka ima

¹ Sabe'erõ'ó Tuparate jiyipupaka õririwi'iapí ikuþaka í'poteniarakamarã jâjirokapi ángelrakare sárkorapaka ña'mitirape ate:

—Tuparate ïaripe'yoirã þo'imajare ba'iaja júerã, seroareka mijia rikaika õñijírika ka'iarã mijia we'aña'tabe. I'supaka samija baabe, Tuparate boebayuakaka sarã ima simamaka,—sárkorape.

² Topi mae mamaríkaki ángelte seroareka kirikaraþaka ka'iarã kiwe'aña'tarape. I'supaka kibaaraþaka poto werikapakiaki jérãka nabaaekakite jiyipupayeeirã, supabatirã kiwamea o'oñj'aekarate naþo'iarã dajaka ã'mika kâmia nare þo'ijirapaka.

³ Kibe'erõ'ójí imarapaki ángelte seroapi kirikaraþaka riapakiakarã kiwe'aña'tarape. Sakiwe'aña'tarapaka poto, reyaekarã riweupakaja okoa jararaþaka mae. I'supaka sabaamaka, riapakiakareka ima, ba'iríjiaka ritaja jíriþatarape.

⁴ Í'pará be'erõ'ójíkaki ángel seroapi kirikaraþaka riakarã, supabatirã okokopeapi þoyurõ'õrã sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaaraþaka poto riwearo'si okoa jarapaka saro'si mae. ⁵ Ángel okoa ïarírírimajire ikupaka jaikorape:

—Tuparã, jia wâjirokapí meñu uþakaja jia oyajia baaiki mime. I'supakajaoka bikija imara'aekaki imariþotojo, maekakaoka imarjayuka mime. I'supaka simamaka þo'imajare ba'iaja baaika ïakoþeka boebariwa'ri, ikupaka nare mibaayu:

⁶ Miyi'yuráte najäämaka, jimaría nariwea jururapaka. Supabatirã miro'si bojañirimajare i'supakajaoka nabaaraþe. I'supaka baaraþarã nimamaka okoa naro'si imabeþakâ'ã, "Riwearo'si jayuaja nukurû", meñua jia sime,—kéríkorape ángel okoa ïarírírimaji.

⁷ I'supaka kéríkorape be'erõ'ó joeñiritéría imarõ'õpi ikupaka kire sayi'rikorape:

—Rita sime Tuparā, i'suþakatakaoka sime. Yija ðpamaki, ritaja ima tērīwa'ribaji imatiyaikiji mime. Ritaja ðawārūiki imarī, þo'imajare ba'iaja baaeka imarō'ðjirāja jiirokaþi nare sawapa jēñeiki mime,—sārīkoraþe topi.

⁸ Maekarakamarā be'erō'ðjikaki ángel seroaþi kirikaraþaka aiyakarā sakiwe'aña'taraþe. I'suþaka kibaaraþaka poto aiyapeka jājia þo'imajare joeraþaka. ⁹ I'suþaka kibaaraþakaþi oobaraka ba'itakaja þo'imajare jūaraþe. I'suþaka nare sabaako'omakaja, ba'iaja nabaaika ja'atabekaja nimaraþe. Suþabatirā kijā'merapakapi ritaja ba'iaja jūawa'ri Tuparāte jiyipuþayeerika þo'imajare yaþaberaþe. I'suþaka imawa'ri kire jiyipuþayeerikopakaja ba'iaja Tuparāreka jaibaraka nimaraþe.

10-11 Botarakamarā be'erō'ðjī imaraþaki ángelte, ikuþaka baaraþe: Werikaþakiaki jā'meruparikūmu þemarā seroareka kirikaraþaka kiwe'aña'taraþe. I'suþaka kibaaraþaka poto jā'mebaraka kimaraþparō'ð neiñamita'rapaka. I'suþaka imawa'ri ritaja nare sayi'amaka marā baaberiwā'ri narērōkaka þariji nakukurijaraþe. I'suþaka imariþotojo ba'iaja nabaaika ja'atabekaja, Tuparā, mabo'ikakurirō'ðrā jā'merimajireka ba'iaja jaibaraka nimaraþe.

12 Ð'rāþitarakamarā be'erō'ðjite imaraþaki ángelte seroaþi kirikaraþaka riaþakiaka Éufrates wāmeiriārā sakiwe'aña'taraþe. I'suþaka kibaamaka riaka sarekaja þoþorapaka. I'suþaka sajarape jā'äтика þe'rōtopi i'taraparā ðparimarāre nasurararäkapitiyika nawaata'yaokaro'si.

13 I'suþaka simaraþaka be'erō'ð Satanárika ima maekarakamarā ðparuka uþaka ðoika ñiarape. Ð'rīka imaraþaki kajuyaiþakiaka uþaka ðoiki rijokopeaþi þoraþaki. Apika ðparuka þoraþaki werikaþakiaki rijokopeaþi. Apika ðparuka imaraþaki weriki waþuju þakibaraka, "Tuparāro'si bojañirimaji ñime", ãrāþaki rijokopeaþi þoraþaki. ¹⁴ Ð'rā maekarakamarā Satanárika ima ðparuka uþaka ðoirā imaraþparā maikoribeyua baabearimaja. I'suþaka simamaka ritatojo wejearaka imarā ðparimarāte, nasurararäkapitiyika ð'rīka jariwa'ririmarā narērīrūjerape. Tuparā, ritaja ima tērīwa'ribaji imaki, þiyia þo'imajare ba'iaja baaika waþa kijëñerärīmi seyaräka poto þitā'mua þo'ijiataokaro'si torā na'raþe. ¹⁵ "Yire mijā ã'mitipe", Jesucristore ãrīkoraþe: " 'I'tojite mawi'iarā kareba'arimajire etarāñu', mijā ãrīwārūbeyu mijaro'si ima uþaka sime yetarūkia saro'si. Yetarūkia ta'abaraka yiþaþika uþakaja baabaraka imatikaja imarāñurā þuri jijimaka imarāñurā. I'suþaka imarā imarī, rakajetikaja najariroaka jäätkarāja imarā uþaka nimarāñu.

I'suþaka imarãñurã þuri jariromarã imawa'ri aþerã wãjitãji i'yopi'ribeyurã uþaka nimarãñu", kërïkorape.

¹⁶ Suþaka imarã Satanárika ima ka'iareka imarã ïþparimarãre narëñrûjerãrõ'õ Harmagedón wãmeika sime boarikarõ'õ Hebrewo okapi.

¹⁷ Piyika ángel seroaþi kirikaraþaka waþuko'torõ'õrã sakiwe'aña'tarape. I'suþaka kibaaraþaka þoto Tuparâte jiyipuþaka õrîriwi'iarã kiruþarikumua imarõ'õpi ikuþaka jâjirokapi sajaikorape:

—Kopakaja satiyiyu mae,—sãrîriokaabayurape.

¹⁸ I'suþaka sãrîkorapeaka tiyiwa'raþarõ'õjite wîpoa yaataira'katirã, paaraþaka. Suþabatirã werika okaaribaraka ka'ia jâjia iyiraþaka, sareka þo'imajare imaeaka þoto siyika þemawa'ribajirã. ¹⁹ Siyiraþakaka ï'râtiji Babiloniaweveja imakoþeraþaka maekarakaweweje uþaka sajarirîkoraþe. I'suþakajaoka ritaja wejeareka imakoþeika wejea ririþatarapeaka. Babiloniakarã ba'iaja nabaika ye'kariribeyuka imarã, nare boebariwa'ri ba'itakaja naþpareareka Tuparâte nare jûarûjeraþe. ²⁰ I'suþakajaoka ka'ia iyimaka jûmurika, suþabatirã þusia ririþatarapeaka. ²¹ Suþabatirã ïmipi okojiyia cuarenta y cinco kilos rôl'õjirã ima jûjirapeaka. I'suþaka jûjirapeaka nare þa'semaka jimarã ba'iaja Tuparâreka jaibaraka þo'imajare imaraþe.

17

Werikaþakiakite, rõmoka imaeaka

¹ Suþabatirã ï'þotëñarirakamarã ángelrâka seroa rikaraþarâkakite yipõ'irã etarape. Topi mae ikuþaka yire kërâpe:

—Õ'õrã mi'tabe, rîkimaka riamakairõ'õrã ima ba'iaja baari-wejea, sakaka mire yibojaerã baayu. Mia je'e: Ritaja ïmirijaka wâ'imirîtiyaiko uþaka sareka imarã nimamaka, Tuparâte ba'iaja nare jûarûjerãñu. ² I'suþaka i'sia wejeakarâre ba'iaja nare baaruþutamaka, ritatojo wejeareka imarã ïþparimarãre ba'iaja naka baaraþe. ïmirijaka wâ'imirîrirõmote ba'iaja nare baaruþutaeka imarã, ikuþaka nimaraþe i'sia wejeakarâ: Waþuju imaja jiyipuþaka õñurã imarã, ritatojo wejeareka imarâte jiyipuþaka sanoñaokaro'si maerumajaka uþaka nare nimarûjeraþe,— ángelte yire ãrâpe.

³ I'suþaka yire kërâþaka þoto Espíritu Santore jeyobaaikapi ãrîwa'ri ikuþaka yire sabaaraþe: ï'rîka ángel þo'imajamatorã yire e'ewa'raþaki. Torã eyatirã werikaþakiaki jû'aka imaraþaki þemarã rõmore roþamaka ñiarape. Tuparâte jaiuyuerikakaka wãmea o'oeka kireka jîñjiyerapeaka. Suþabatirã ï'þotëñarirakao ruþuko'a, ï'þapitarakabi wakaiki

kimaraape. ⁴ Kosaya iyayaapea upaka ūika, supabatirā jū'aka imaraapeka. Supabatirā rīkimakaja, orokaka, supabatirā āta waapejā'rīakaka, perlas wameikakaka baaekaoka kojioka kopo'iareka imaraapeka. Supabatirāoka ikuapeka seroa orokaka baaeka pururika: Noñu upakaja pūpajoatirā dajaitakaja nabaaeka waþuju imaja kojiyipuþayerijayua, supabatirāoka ba'itakaja kowā'imañua korikarape. ⁵ Ikuapeka ārīrikopakaja kokū'arā majērāko'abeyua wāmea o'oþi'aea imaraapeka. Ā'mitirikōrī je'e: "Babiloniawejea", ñiua simaraape kowāmea. "Ritajaka ba'iaja baawā'imarīrimajare wārōrimajo imarī, naþako upaka koime. Supabatirā ritaja ba'ia Tuparāte yaþabeyuakaka þo'imajare wārōrimaja Babiloniawejakarāre ime", ārīrika simaraape kokū'arā o'oþi'aea. ⁶ Kore ñiawārūmaka, ikuapeka koimaraape: Iyaokoa ukutirā wejabiyuko upaka koimaraape. Tuparārirā, supabatirā kirika bojariroka yi'riwa'ri bojirimajare najāäräpaka riwea kopakaja simaraape i'sia iyaokoa. Isupaka koimamaka marākā'ā ārīberijīka yijaraape.

⁷ Isupaka ñimamaka, ikuapeka ángelte yire bojaraape:

—¿Dako baaerā i'supaka mime? Rōmo miako'oko, "Ikuapekarō'si simekā'ā", merīwārūokaro'si mire sayibojawaþu'ataerā baayu. Supabatirā werikapakiaki ī'potēñarirakao ruþuko'aiki, ī'þapitarakabi wakaiki kore e'ewa'þakā'ā miako'oki, "Ikuapekarō'si simekā'ā", jia merīwārūerā ī'þaba'iwā'taja mire sayibojawaþu'ataerā baayu. ⁸ Werikapakiaki miako'oka bikija õnia kimaraape ruþu. Imariþotojo maekaka þuri kimabeyu. Isupaka simako'omakaja torā kime moribeyu poto kopea tiybeyurō'ðpi þorira'atirā kimarāñu. Isupaka kibaamaka īatirā, jimariña ritatojo wejeareka imarāte þupatarāñu. Isupaka imariþotojo sabe'erō'ðpi þuri Tuparāte kire riatarūkirō'ðrā ke'rirāñu. Kipapera þūñurā Tuparāte nawāmea o'oberikarā nime werikapakiaki upaka imakite īatirā þupatarūkirā. Ika wejea kipo'ijiaerā baaeka ruþubajirā kipapera þūñurā Tuparāte o'oeka, "Ikarakamarā nime õnia imajíparūkirā", ārīwa'ri sakio'oeka.

⁹ Sarekaja ā'mitiriwārūkiro'si þuri õrīrūkia sime. ī'potēñarirakao ruþuko'aiki miako'a ī'potēñarirakabi þusi upaka sime. Isupakajaoka koime rōmo sapemarā roþako'oko. Aþeroka ī'potēñarirakamarā īþarimarā upaka sime kiruþuko'a. ¹⁰ Isupaka simako'omakaja ī'rāþpitarakamarā nime īþarimarā bikija reyaekarā. Nabe'erō'ð tuikaki imaki maekaka þo'imajare jā'merijayuka. Kibe'erō'ðjī imarūkika þuri õibeyukajika ruþu. Ñamajī þuri matikurijīkaja þo'imajare kijā'mekoperāñu. Isupaka imariþotojo Tuparāte ārīrāka

uþakaja kiro'si simarãñu. ¹¹ Werikaþakiaki imaroyirekaki, maekaka þuri ñnia imabeririþotojo ñamají þuri nabe'erõ'õ piyia jã'merimaji kimarãñu. Íþotëñarirakamarã jã'meka mirärâte jã'meka uþakaja jã'merimaji kimarãñu. I'suþaka ba'iaya kibaarãka be'erõ'õpi þuri Tuþarâte riatarükikaro'siji kime.

¹² Íþapitarakabi waka miako'a, Íþapitarakamaki ïþarimarã uþaka ima. I'suþaka simako'omakaja, þo'imajare jã'meñ'mubeyukajirã nime rupu. Ñamají werikaþakiakika jã'merûkirõ'si nime. I'suþaka baarimaja imariþotojo ñoaka jã'mebaraka nimabesarãñu. ¹³ Íþapitarakamarã imariþotojo Í'rïka ta'iarãja þupajoairã nimarãñu. I'suþaka imarã imarã, "Miyapaika uþakaja mibaarika yaþawa'ri mikaja mire jeyobaabaraka yija imarãñu", werikaþakiakite narñrãñu. ¹⁴ I'suþaka imawa'ri Oveja weixa'yua uþaka imakika najñrñrãñu. Suþa simako'omakaja nare kitëñrãñu. Suþa imarã aþera imatiyrimaja têñwa'ribaji imaki imarã suþa kibaarãñu. Suþabatirã ïþarimarâtarã imarã ïþamaki kime. Oveja weixa'yua uþaka imakika imarã Tuþarâte wã'mae karã imarã, kire ye'kariribekaja kiyaþaika uþakaja baarijayurã nime,— ángelte yire ãrãpe.

¹⁵ Ikuþaka aþea ángelte yire bojarape:

—Rõmore rupairõ'õrã, rïkimakaja ima riamaka miako'a, þo'imaja koþakaja riamaka ime. Suþa imarã Í'rã wejekarã jariwa'ririmarã, Í'râtata þo'imaja þââwa'rimarã, suþabatirã naka'iareka imabayurã uþatataja sime miako'a. ¹⁶ Íþapitarakamaki ïþarimarã werikaþakiaki uþaka imakika miako'orã, rõmore ïariþe'yorimaja nime. Suþa imarã ba'iaya kore baawa'ri, ritaja koba'irijia ë'matirã jariromarïko kore naja'atarãñu. Suþa imarã kore jäätirã, kori'ia ba'apuatirã, koú'a þuri þekarã najoeriatarãka. Iko rõmore ima uþaka ima weje simamaka i'suþaka sanariatarãñu.* ¹⁷ I'suþaka i'sia wejeakarãre nabaarãñu kiþupajoaika uþakaja Tuþarâte nare baarñjemaka. Suþabatirã Í'rïka ta'iarãja þupajoawa'ri werikaþakiakite niþamaki nimarñjerãñu. Suþa imarã kiyaþaika uþakaja kire najeyobaarãñu, "Koþakaja sajë'râka ñarñkarã seyayu mae", Tuþarâte ãrñrãñu rõ'õjite. ¹⁸ I'ko rõmo miako'oko ba'itaka wejea koþakaja koime. I'suþaka simamaka tokarã ïþarimarã aþea wejeakarã ïþarimarâte jã'merimaja imarã,— ángelte yire ãrãpe.

18

Babiloniareka imae karâte ba'iaya jüaeka

* **17:16** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

¹ I'suþaka simaraþaka be'erõ'õ mabo'ikakurirõ'õpi ángel jã'merimajite ruira'amaka ñiarape. Jãjia ya'tariki imarõ, ka'ia ritatojo kiyaaboaraþe. ² I'tojírã mae, jãjirokapi ikuþaka kẽrõkorape:

—Babiloniawejea ririrúkiaro'si sime. I'suþakajaoka sareka imakoþeirâte þurirãnu. I'suþaka baawa'ri Satanárika ima wejea, suþabatirâ ritaja wiriba'ia, ba'iríji dajaka wejearo'si sajarirãnu.

³ Mia, ikuþaka baarijayurâ nimaraþe: Babiloniakarâ ba'iaja baarirõmo uþaka imarõ, ritatojo wejareka imarâte waþuju imaja jiyipuþaka õñurâ najayaokaro'si nare sãwejabiarijayuko koime. Suþa imarõ ritatojo wejareka imarâ ðparimarâ ba'iaja koka nabaaraþe. I'suþakajaoka aþerõ'õkarâreka ba'iríjia waþajâ'rïkaja yaþatiyawa'ri, sanawaþaþijirape. Suþa imarõ ritatojo wejareka waruomarâre rïkimakaja niñerû tõpoirâ najaraþe,— ángelte ãrâpe.

⁴ I'suþaka kẽrâþaka be'erõ'õ mabo'ikakurirõ'õpi ikuþaka Tuþarâro'si sãrõkorape:

—Yire ã'mitiripëarijayurâ, i'sia wejearâ mijâ imâsi. I'suþakajaoka ba'iaja nabaaraþaka uþaka baabekaja mijâ imabe, ba'iaja najúarapaka uþaka mijâ jüakoreka.

⁵ Tokarâre ba'itakaja baarijaparaka ima koþakaja ñiarûñaayu, — kiro'si sãrõkorape.

⁶ I'suþaka simamaka boebariwa'ri ba'iaja baarimajare riatarûkirâte ikuþaka sãrõkorape:

—Aþerâte ba'iaja nabaaraþaka simamaka, saþemawa'ribaji ba'iaja nare mijâ baarânu.

⁷⁻⁸ Mia je'e, rïkimakaja dakoa jariwa'ririmaríaja rikairâ nime. "Imatiyairâ maime", ãrîþuþajoairâ imarõ, nayaþaika uþakaja nabaarijayu. I'suþaka nabaarijayu ko'aþitorõ'õjírâja ba'iaja nare mijâ jüarûjebe. "Jã'merimaja römjâ maime. Natimiarâ nare reyataþamaka ba'iaja þuþayurâ uþakamarâ maime", ãrîþuþajoairâ nimako'omakaja, ðrârîmi tokarâre ba'iaja jüarânu. Suþa imarõ reyairâ, kësia jüarûkirâ, suþabatirâ aþerâ ba'iaja þuþaririkarekaja imarâñurâ riomaka imawa'ri. Suþabatirâ nawejea oorâka. Ika ñaÑu ritaja i'sia wejareka imarâte yijoeriatârâka simamaka. I'suþaka ñaÑu ritaja ima têrîwa'ribaji yirikaþi sayibaarâka simamaka,— Tuþarâro'si sãrõkoþakâ'ã ña'mitirape.

⁹ —I'sia wejea ooriþakâ'ã ðatirâ, jimariâ aþea ka'iareka imarâ ðparimarâre ba'iaja þuþarirânu, "Nimamaka dako jariwa'ririmaríaja yija yaþaika uþakaja naka

yija baakoþeroyiraþe", ãþarakaka. I'suþaka ðparimarãre ãrïrãñu Babiloniakarãka ba'iaja baarijeyoarika mirãrã. 10 I'suþaka simako'omakaja Babiloniakarãka ba'iaja jüarika yaþaberiwãri ñoakurirãja natuirãñu. Topi oþarakaka ikuþaka narïrãñu:

"iAya! Jimaria jo'baka wejeþakiaka imariþotojo sooriyu. Ritaja ima aþeriweje bo'ibajirã imatiyairõ'õ simakoþeraþe. I'suþaka simako'omakaja tokarãre ba'iaja baariþareareka ikuþarõ'õþiji i'suþaka Tuparãte sabaayu", nawejareka imabayurã ðparimarãre ãrïrãñu.

11-14 I'suþakajaoka oro, þlata, ãta waþajã'rã, þerlas, sayapãia waþajã'rãkaka*, suþabatirã jia jiijšia jñaikakaka yapua waþajã'rã ima, marfilkaka nabaaeka, þeuakaka, suþabatirã broncekakaoka nabaaekakaka, ayabaka, suþabatirã jiijšia naþo'ia imaerä iyebaka naþukerükia, suþabatirã canela, ba'irijia ba'arika rukerükia jiiabaj jšika, iyaokoa, iyebaka yo'aba'arükia, trigo, trigo jia oyeka, naþoyerä, wa'ibikirawëko, oveja, kawaru, suþabatiräoka kawaruþi türüruki uþaka na'ririjayuaoka, ritaja õ'õrã yija bojaekarakaba'i Babiloniakarãre e'etoparaka imakoþeroyiraþe. I'suþaka simamaka ðakopeka ritaja waruaka nare ïjirimaja mirãrã oribaraka nimarãñu. I'suþaka nimarãñu ritaja narikakopeika þuþajoawa'ri,

"No'orã aþekurioka sayija ïjibesarãñu mae. Jákaka nayaþakoperoyiraþaka, suþabatirã ritaja ba'irijia waþajã'rã narikakoperoyiraþaka þitiyika naririwa'yu mae, aþekurioka sanarikaerãmaria", narïrãñu.

15 Suþa imarí Babiloniärä ba'irijia ïjitirã ríkimakaja niñerü tõþokopeka mirãrã, soorãñurími yoepi oribaraka nimarãñu, "Naka ï'rätiji ba'iaja torä yija jüaa'si", ãrïwa'ri. 16 Topi imatirã ikuþaka ba'iaja þuþaribaraka narïrãñu:

"iAya! Ba'itakaja sabaayu Babiloniawejea. Rõmo jiyuritaka imakote ima uþaka imaweje simakoþeroyiraþe. Suþabatirã sayapãia waþajã'rã iyayaþea ïoika suþabatirã jü'aka jäätirã, ríkimakaja kojioka kopo'ireka imaraþaka, orokaka baaeka, suþabatirã ãta waþajã'rãkaka baaeka, þerlas wameikakaka baaeka uþaka imaweje simakoþeroyiraþe.

17 Suþabatiräoka ritaja narikakoperoyiraþaka ñojimaríji oopataika", ba'irijia torä ïjikoperoyikarâte ãrïrãñu.

Waþuru ðparimarã, naro'si ba'iraberimaja, suþabatirã waþurupi waruaka e'ewa'ritirã ïjirimaja ñoakuriþi i'suþaka imarãka ïañumarãñurã. 18 I'suþakajaoka ate, Babilonia

* 18:11-14 Telas de lino fino, seda, de color púrpura y rojo

oobaraka jimarĩa sũmakapupakã'ã ũawa'ri pañebaabaraka ikuþaka nakasererãñu: "Tsiweje imaroyiraþarõ'ðjirã ima weje imabeyua mae", narirãñu. ¹⁹ Tërikičaja ba'iaja þupariwa'ri naruþuko'areka ka'ia naþearãñu. I'suþaka baatirã pañebaabaraka ikuþaka narirãñu:

"*Aya!* Ba'itakaja sabaayu Babiloniawejea imakoþeroyiraþaka. Waþuru jo'baka rikairã sapi waruaka torã e'ewa'þaraka nare ñitirã, rïkimakaja niñerû tõþokoþeroyiraþarã. Ñojimariji soopatayu mae", narirãñu waþurureka imarã, — mabo'ikakurirõ'ðpi Tuþarãro'si sãrïkorape.

²⁰ Torajirã ikuþaka sajaiþopakã'ã ña'mitirape ate:

—I'sia wejea oopatamaka ñatirã, jijimaka mijá imabe mabo'ikakurirõ'ðreka imarã. Kirika bojariroka mijá bojaerã Cristore þuataekarã, Tuþarâte nare ãñua bojañirimajaoka, suþabatirã Tuþarâte yi'yurã upatiji jijimaka mijá jaþe. I'suþaka mijá imabe torã imaroyiraþarâte ba'iaja mijare baawã'imarïka waþa ba'iaja najüaika simamaka,— sãrïkorape.

²¹ Torajirã ate aþika ángel jãjikate ñiarape. Suþa imarí, jo'baka ãta trigo mukerükia uþaka ima e'etirã riakarã kiyitarape. I'suþaka sabaatirã, ikuþaka kërãpe:

—Ãta yiyyataika uþakaja, Babilonia Tuþarâte riataþatarãñu. Suþa imarí aþekurioka po'imajare ñape'arükimariña simarãñu.

²² I'suþaka simamaka torã arþa birebaraka nabayako-yarijayua, suþabatirã ma'saka napuþurijayua, tromþeta napuþurijayua, aþekurioka ã'mitirirükimariña sajarirãñu. Suþa imarí i'sia wejeareka jia oyiaja ba'irijia baarika õñurã aþekurioka sarã ba'irabebaraka imabesarãñurã. I'suþakajaoka simarãñu trigo oyerimajaro'sioka.

²³ I'suþakajaoka jia yaaboabaraka torã ima aþekurioka yaaboabaraka imabesarãka. Suþabatirã jijimaka þitañi'awa'ri nimarijayua imabesarãka mae. Mija ã'mitiþe Babiloniawejeakarã. Ritatojo wejeareka imabayurã bo'ibajirã waruamarã mijakarã imakoþeraþe. Mija ye'oapi ritatojo wejeareka imarâte mijá þakirape mijá waruaka takaja nayaþatiyaokaro'si. Suþa imarí Tuþarâte jiyipuþayeebeyurã najarape.

²⁴ Tuþarâte nare ãñua bojañirimajare, suþabatirã kire yi'yurâte, i'suþakajaoka ritaja po'imajatatakare jääbaraka mijá imaroyiraþe. I'suþaka mijá baaroyiraþaka

wa'pa ba'itakaja mija jūayu mae,— āta jo'baka riakarā yiyatarapakte ārāpe.

19

¹ I'supaka simaraپaka be'erō'ō rīkimarā mabo'ikakuriپi najaimaka ū'a'mitirape. Ikuپaka jājirokapi narīkorape:

—“Aleluya. Tērīrikaja jiika maiپamaki Tuparāte ime”, kireka marīrijariye'e. I'ki Tuparāja imaki ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rīrukia imakoپekareka mare tāækaki. Ritaja ima bo'ibajirā imaki kime, supabatirā ritaja ima pemawa'ribajirā jiitakiji kime.

² “Ba'iaja ritajaka wā'imarītiyaikote yiwēkomabaarāñu”, rita ūñuka imarī, waپujumarīa ba'iaja kore kibaayu. Ba'iaja kobaaekapi ritatojo wejeareka imakarāte ba'iaja koimaruپutaeka. I'supaka simamaka Tuparāte yapaika baaroyiraپarāte jāækakote, i'supaka kobaaroyiraپaka ūrapaki imarī, kore kiriatarape mae,— narīriokabayurape mabo'ikakurirō'ōpi.

Ba'iaja ritajaka wā'imarītiyaiko upaka po'imajare Babiloniawejeakarā ba'iaja imaruputairā imamaka i'supaka narāpe.

³ Supabatirā ikuپaka narīriokabayurape ū'rājaoka ate:
—“Tērīrikaja jiika maiپamaki Tuparāte ime”, kireka marīrijariye'e, Babiloniawejea ooeka ūmakapurityirūkimirā imamaka,— narīkorape.

⁴ I'supaka narīkorapeka poto, Tuparā ruپarikūmu wājītāji veinticuatro rakamarā ūkarimarā, supabatirā botarakanmarā maikoribeyu upaka imaraپarāte mo'ipāñawa'rape. Toپi imatirā ikuپaka narāpe:

—I'supaka nañua rita sime. Tērīrikaja jiika maiپamaki Tuparāte ime,— narāpe kire jiyipuپayeeewa'ri.

⁵ I'supaka simaraپaka be'erō'ō Tuparā ruپarikūmu imarō'ōpi ikuپaka sajaikorape:

—“Tērīrikaja jiika mime”, ūparaka jījimaka Tuparāka maimaye'e. Po'imajare ūika wājītāji imatiyarimaja, imatiyabeyurā upaka imakoپeirāoka, ritaja kiyapaika upakaja kiro'si baarijayurā kire jiyipuپayeebaraka jījimaka maimarijariye'e,— sārīkorape.

Jesús, Oveja weiwa'yua upaka imakiro'si nabayakoyaeka

⁶ I'supaka simaraپaka be'erō'ō, rīkimarāja jairiokabayurā, supabatirā āta okaayu upaka, supabatirā wīpoa jaika upaka baatirā ikuپaka narīkorape:

—Aleluya. I'supaka imaki imarī, ritajare kijā'merijayu. Supa imarī “Ritaja imabo'ibajirā tērīrikiji imaki kime”, ūparaka kire majiyipuپayeeerijariye'e.

⁷ Oveja weiwa'yua uþaka imakite þitañi'airã uþaka mijā imarīmi seyayu mae. I'suþaka simamaka Tuþarâte jíjimakapí jiyipuþaka ðparaka maimaye'e, kika maimajiparâka imari. Oveja weiwa'yua uþaka imaki jeyomakore* ketarükia jíjimakapí ta'atikaja koima uþaka kiruþu nimarijayu.

⁸ Jíakaka boia ka'imarâa jariroaka najääärükia Tuþarâte nare ðjirape,—sârïkorape.

Najääika ka'imarâa ima, "Ba'iaja baabekaja Tuþarâte yi'urâ", ãrïrikopakaja simaraþe.

⁹ Sarokajíte ikuþaka ángelte yire ãrâpe ate:

—Mae mire ñarîrâ baaika jia samio'obe: "Oveja weiwa'yua uþaka imakite þitañi'aika uþakabaarâka baya niaerâ kioyibojaekarâre jíjimaka jarirânu jiitaka Tuþarâte nare baamaka", ãnua mio'obe,— ángelte yire ãrâpe.

Suþabatirâ,

—Rita sime ika mire yibojaika, Tuþarârika bojariroka imatiyaika simamaka,—yire kérâpe.

¹⁰ I'suþaka këþakâ'ã, jiyipuþaka kire ðrïwa'ri kiwâjitâji yimo'ipâñarape.

—Mimo'ipâñâ'si yiwâjitâji. Mima uþakaja, suþabatirâ mi-jeyomarâ Jesûre yi'urâ uþakajaoka Tuþarâte yaþaika baaiki ñime yiro'si. Suþabatirâ "Ikuþaka kime Tuþarâ", ãrïwa'ri Jesûre wârõekakaka bojarijayurâ maime. I'suþaka ï'râtiji bojarijayurâ maimamaka, Tuþarâte takaja mijiyipuþayeetiyabe,— ángelte yire ãrâpe.

Kawaru boika þemarâ tuyuki têrîritakaja imarimaji

¹¹ I'suþaka kërâþaka be'erô'õ, mabo'ikakurirâ koþereka uþaka wiritamaka ñiarape. Sawiritarapaka poto kawaru boika torâ ríkamarapaki þemarâ, ï'rîka po'imajire tuyuraþe. "Kérîrijayu uþakaja baaiki, wâjimiji bojirimaji", wâmeiki kimaraþe kireka tuyuraþaki. Wâjia po'imajare jâ'meiki, suþabatirâ kimajamarâre ba'iaja baaeka þi'iwa'ri þitâ'mua po'ijiaiki kimaraþe. ¹² Kiñakoa þeka jûrëika uþaka yaaboaraþaka. Kiruþuko'areka ríkimakaja niþarimarâ mirârâ bu'ya tuaekaki kimaraþe. Wâmea kireka o'oþi'aea, i'ki ï'rîkaja kiõnua simaraþe. ¹³ Riwearâ ñu'aea saya uþaka jariroaka jâäiki kimaraþe. "Tuþarâte nare ãnua uþakaja po'imajare baabeaiki ñime", ãnua wâmeiki kimaraþe. ¹⁴ Suþa imarî kisurrararâka mabo'ikakurirâ jariro boia ka'imarâa jâäekarâ imaraþarâ. Suþabatirâ kawaru boirâ þemarâ tuyutirâ kibe'erô'õ na'ririþaraþe. ¹⁵ Naruþurô'õ a'ririþaraþaki rijokopeareka sara oþika imaraþaka. Sara koþakaja kioka

* **19:7** La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.

imarāñu. I'supaka kiokapi kimajamarāre ūrāpē'rōtorāja kibaarāka simamaka. I'supaka imawa'ri ritaja jā'mewārūiki imari, ba'iaja baarimajare baaika ūaripe'yowa'ri nare kiwēkomabaarāñu. Ritaja ima tēriwa'ribaji imaki Tuparāte nare boebapakā'ā ba'itakaja nare baarimaji kimarāñu kiro'si. 16 Kijariroakarā supabatirā kirijoarāoka ikupaka āñua o'oeka jī'itarapaka: "Ū ūkime ritaja ūparimarā ūpamaki, supabatirāoka ritaja imatiyarimajare jā'merimaji", āñua simaraape.

17-18 I'supaka simaraapeka be'erō'ō ūrīka ángelte aiyakareka rīkamapakā'ā ūiarape. Wejepemareka wiwua wayurika rabarika ba'arimajaka simamaka ikupaka jājirokapi nare kērāpe:

—Tuparāte mijaro'si baaweirāka mijā ūara'abe. Kawaru boiareka tuyukate jāāpaterākakaka rērīra'atirā po'imaja rabarika mijā ba'arape. ūparimarā, supabatirā jājirā, kawarurāka, naþemaþi a'ririjayurāteoka supabatirā surararāka ūparimarā, naþupayariji imarijayurā, topi i'supakajaoka aþerāte ba'irabejjirimaja, imatiyarimaja, imatiyarimamarārāoka nari'ia mijā ba'arape,— ángelte nare ārāpe.

19-20 I'supaka simaraapeka be'erō'ō werikapakiaki upaka imaraþaki ritaja ūparimarā nasurararākapitiyika nare kirēamaka ūiarape. Supabatirā torā imaraþaki kijeyomakioka "Yi'i imaki Tuparāro'si bojaþirimaji", ãrīkopebaraka werikapakiakite ūika wājtāji maikoribeyua baabeawa'ri, werikapakiaki jērāka jiyipupaka ūrāparā po'imajare, supabatirā kiwāmea o'ojí'araparāre kiþakirape. I'supaka imaraþarāte rērāpe, kawaru þemarā tuyuraþaki, supabatirā kisurararākapitiyika þitā'mua ko'apí'yaokaro'si. Kawaru boika þemarā tuyuraþaki naka jīparaka ūparā ba'iaja baarimajare kiñi'arape. Supa imari werikapakiaki, supabatirā, "Tuparāro'si bojaþirimaji ūime", ãrīroyirapakiteoka ūñirāja þeka azufrepi jū'rēiritarā nare kitaaraape. 21 Supabatirā ūparimarā, nasurararākapitiyika etaraþarāte þuri kawaru boika þemarā tuyuraþaki kirijokopearā sara imaraþakaþi ba'iupakaja nare jāāpaterapeki. I'supaka simamaka dajaka ima ba'aika wayurika koþakaja ū'pirapeka kijāāpaterapearā ri'ia ba'abaraka.

20

Mil rakakuri wejejē'rāka jā'mebaraka Jesúre imarūkia

1 I'sia be'erō'ō, mabo'ikakurirō'ōpi þerumijia jo'baka, kajuyaiþakiaka upaka ūikite kiþlþerükia rikatirā ángelte ruira'amaka ūiarape. Supabatirā koþea tiyibeyua ima kiwierükiaoka kirikarape. 2-3 Ruietatirā kajuyaiþakiaka upaka

ĩoikite kiñi'araþe. Mia je'e mae, i'suþaka kibaaraþaki kime Satanás, bikija ãñaka uþaka ĩoiki po'ijiritirã þakiroiyirekaki. Kire ñi'atirã þerumijiaþi ángelte kire pi'þeraþe, ñoaka mil rakakuri wejejë'rã rõ'õjirã koþea tiybeyurõ'õrã kimaokaro'si. Suþabatirã sareka kire kitáterape ñoaka po'imajare þakibekaja kimaokaro'si. I'sia be'erõ'õpi þuri matikuriji kimaerã kire kija'ataerã baaraþe.

⁴ Toþi mae jã'mebaraka naruþairõ'õrã ruþajiyeraparâte ñiarape. Mia je'e mae, Jesúre ye'kaririberiwa'ri, kimajaroka ja'atabeyurã, werikaþakiakire kijérâkapitiyika jiyipuþayeeberiwa'ri kiwâmea nakû'arã, suþabatirã naþitakarã o'oþi'aberika mirärã nimaraþe. Suþa imarî wâmuña natoata'ruekarã imariþotojo, õñia jariþe'ritirã mil rakakuri wejejë'râka Cristoka jã'merimaja nimaraþe. ⁵ Aþerâ reyaekarã þuri mil rakakuri wejejë'râka kijâ'merâka be'erõ'õrã õñia jariþe'rirûkirã imaraþarã. ⁶ Suþa imarî wâmuña natoata'ruekarâte mamarîji õñia Tuparâte jariþe'rirûjemaka jijimaka nimarãñu. Kire â'mitiripþeairã imarî, aþekurioka nareyabesarãñu. Suþa imarî Tuparâte yapaika kurarâkare baaika uþaka baarimaja nimarãñu. I'suþakaja Cristoro'sioka baarimaja imarî, mil rakakuri wejejë'râka kika najã'merâñu.

Piyia Satanáre nakutekoþeka

⁷ Mil rakakuri wejejë'râka o'rîrâka be'erõ'õ ja'atarûkika kime Satanás. ⁸⁻⁹ Toþi þoritirã Gog wâmeirã, suþabatirã Magog wâmeirâte kiyaþaika uþakaja baarûjebaraka kimarãñu ate. Gog, suþabatirã Magog koþakaja ritatojo wejeareka Tuparâte yaþabeyutatarã nimarãñu.

I'sirokaþi nare kiþakirãka â'mitiritirã ritaja ka'iaþi narêrîrãñu, þitâ'mua Tuparârirãka ko'aþi'yaokaro'si. Têrîrikaja rîkimarã nimarãñu ritaja tatakarã po'imaja. Suþa imarî, Tuparâte wâtaka õñurâre imaweje namoraþe. I'suþaka nabaako'omakaja ïmipi þeka Tuparâte kimajamarâre ña'atarãñu, nimaupatiji nooriyaokaro'si. ¹⁰ I'suþakajaoka þeka azufreþi jû'rêiritarã Satanáre, po'imajare þakirimajire, kitaarãñu. I'sia ruþubaji sarekajaoka werikaþakiaki, suþabatirã "Tuparâte bojaþirimaji ñime", âriþakiroiyikakite kitaaekarõ'õrã simaraþe. I'suþaka nare kibaamaka ïmiareka, ñamiarekaoka ba'iaja jûarîji torã nimarãñu.

Po'imajare imaeka mirâka uþakaja ȝatirã þiyitaka sawaþa Tuparâte nare jêñerûkia

¹¹ I'suþaka simaraþaka be'erõ'õ jo'baka têrîriki ruþarikûmuña boitaka imaraþakarã ȝikate ruþamaka ñiarape. Ritaja ima bo'ibajirã têrîrikiji kimamaka, kîtarapaka wâjítâji ritatojo wejea riraþaka. I'suþaka baawa'ri aþekurioka

maiberijika sajaraþe. 12-13 Riaþakiakarā ña'miririkarā þupamirāka supabatirā reyaekarā þupamirāka tuikardō'orā ima þoatirā ñnia kijariþe'rirūjerape ate. Reyaeka mirārā ñnia jariþe'ritirā, torā ruparapaki wājítāji naríkajiyemaka ñiarape. Imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka nimaraþe. Torā naríkajiyerapaka þoto þapera pūñu Tuparāte wieraþe. I'sipūñurā ritaja þo'imajare baaeka mirāka o'oeka imaraþaka. I'supaka simamaka sareka ïatirā, "Ikuþaka baaeka mirārā mijā ime", torā ruparapakite nare ãrāþe. Supabatirā "Ikarakamarā nime yika imarükirā", ãrīwa'ri kio'oeka pūñuoka kiwieraþe. 14-15 I'sia be'erō'õ reyaeka mirārāte imaeaka mirārō'õ rērārī e'etirā þeka azufreþi jū'rēiritarā Tuparāte sataarape. Supabatirā þapera pūñurā "Ikarakamarā nime yika imajiparükirā", ãñua kirikaraþapūñurā nawāmea o'oñi'aberikarāte ïatirā þeka jū'rēiritarā nare kitaarape. I'supaka baawa'ri aþekurioka nare kīabesarāñu.

21

Wejea mamaka, wejeþema mamaka imarükia

¹ Ritatajo ka'ia, riaþakiaka, wejeþema rirapaka be'erō'õ, mamaka ate Tuparāte ka'ia, wejeþema þo'ijiamaka ñiarape. ² I'supaka simamaka jia oyiaja baabaraka nimarükirō'õ mamaka Jerusalén Tuparā pð'iþi ruira'atirā saña'rñpañamaka ñiarape. Íakörí je'e: Rðmo þitañi'aerā baaeka kotñmite kore ïajiyukaro'si saya jia jääweitirā koima upaka jiyurika imarō'õ simaraþe. ³ I'supaka sabaaraþaka be'erō'ðjite, Tuparā ruparikñmuia imarō'ðpi ikuþaka jääjirokapi sãrñkorape:

—Mija ïabe. jþo'imajaka Tuparāte ime mae! I'supaka simamaka, "Mabo'ikakurireka Tuparāte ime", ãrīrika imabeyua. Po'imajaka Tuparāte ima simamaka, i'supakajaoka nime naro'si, "Yija ïþamaki mime", kire ãþaraka. ⁴ Tuparāka imarimaja nimamaka reyarika, ba'iaja þuparirika, oririka, ã'mika najñakopekaoka imabesaråka mae. Supabatirā nare kijiyipuþayeerāñu ate norikoreka. I'supaka simarāñu bikija ba'iaja jüarika imakopeka imabepakâ'ã, — sãrñkorape mabo'ikakurirō'ðpi.

⁵ Toräjirā kiruparikñmuarā rupatiirā ikuþaka Tuparāte yire ãrñkorape:

—Miabe, ritaja bikija imakoperoyireka, mamaka oyiaja sõ'toarā yo'ayu mae,— kérñkorape.

I'supakajaoka,

—Ika mire yibojaika upakaja samio'obe. Mire þakibeyuka yi'i. Mire yibojaika upakaja ñiamají simarāñu, — yire kérñkorape.

⁶ I'supaka yire ãrñweatirā, ikuþaka yire kibojakorape ate:

—Koþakaja ritaja yijieyu mae. I'suþaka simamaka Alfa, Omega upaka imaki ñime. Alfa ñime ñañu ritaja po'ijiaekaki imarī. I'suþakajaoka Omega ñañua "Ñamají wejea tiyirüjerükika ñime", árïrika sime. Okoa ukurika mare jitotiyaika upaka yire þupajoatirā, yire jéñeirâte ba'iaja najüaeka be'erō'ð yipō'irā netarâka þoto ðñio okoa waþamarâja nare yisiarâñu nimajipaokaro'si.⁷ I'suþakajaoka yibaarâñu yire á'mitiripëarija'atabesarâñurâte. Yire takaja jiyipuþaka õrïrâñurâ þuri, yimakarâ upakaja yika imarâñurâ. ⁸ Jesúre á'mitiripëabeyurâ þuri ikupaka baarijayurâ: "Po'imajare mare á'mijä'si", árïwa'ri kire á'mitiripëabeyurâ, i'suþakajaoka yiyaþabeyua baairâ, þo'imaja jäärimaja, nayaþaika upakaja römitikaka wã'imarïrijayurâ, suþabatirâ þo'imajare bitarijayurâteoka wëkomaka yibaarâñu. I'suþakajaoka waþuju imaja jérâka jiyipuþayeeirâ, suþabatirâ þakirimajareoka þeka jû'rëiritarâ nare yitaarâñu aþekurioka nare ïakoreka, — yire kérïkorape.

Mamaka Jerusalén wâmeika

⁹ I'suþaka simaraþaka be'erō'ð í'rïka ángelte yipō'irâ etaraþe. Iki imaraþaki í'potëñiarirakamarâkaki ba'iaja þo'imajare jüarükia seroarâ rikaeka mirâki. Mae, ikupaka yire kérâpe:

—Dajoa, Oveja weiwa'yua upaka imaki rûmuro'si imarükikote mire yibeaerâ,— yire kérâpe.

¹⁰ I'suþaka yire kérâþaka be'erō'ð, Espíritu Santore yire jeyobaamaka ikupaka yire sabearape: Pusia jo'baka ñimitakarâja ima ruþututuarâ yire ke'ewa'rape. Torâ kika yeýaraþaka þoto ba'iaja baarükimoto, mamaka Jerusalénwejea Tuparâ þo'ipi ruira'atirâ saña'rîþaþarapaka yire kibearape. ¹¹ Mia je'e, i'siwejea þuri Tuparâte yaaboaiþiji yaaboaiweje imaraþaka. I'suþaka imawa'ri ãta jasþe wâmeika jia waria mayoiwaþu'ataika upaka õirō'ð simaraþe. ¹²⁻¹³ I'sia wejerijerâ jia ïmirâ jaarâkueka simaraþe. Suþabatirâ í'poñ'þuarâe'earirakao koþerekaika simaraþe. Jâ'átipë'rõtopi maekaraka koþereka, wayeruþipitë'rõtopi i'siaraka koþerekajaoka. Suþabatirâ wejerírïka þe'rõtopioka i'siraka koþereka, ma'karoka þe'rõtopi i'tojírâjaoka koþerekaika simaraþe. Israelkarâ í'poñ'þuarâe'earirakatatarâ imarâ wâmea í'râba'iji koþereka rakakaja o'oþ'aeka imaraþaka. I'suþakajaoka koþereka rakakaja í'rârimaki ángelrâkare sareka ríkarape. ¹⁴ I'suþaka simamaka, ãta pâäitateka õrïa'si árïwa'ri í'poñ'þuarâe'earirakao sajâ'ärâ ãta jo'bari'okaþi turiruþamo'meka simaraþe. Í'þawâjoñ'þuarâe'earirakamaki Oveja weiwa'yua upaka imakte þüataekarâ, aþóstolrâka wâmea jí'ítarapaka, nimaraþaka upatiji ãta imaraþaka simamaka.

¹⁵ Ángel yika jairapaki wejea kijérābaarükia orokaka baaeka rikarapaki, kopereka, supabatirā ãta pãätateka jérābaarükiano'si. ¹⁶ Supa imarī sakijérābaamaka, dos mil doscientorakakuri kilómetro rō'ðjirā oyajia sajérāka simaraape, sajo'baka, sañoakaoka. ¹⁷ Æta pãätateka po'imajare jérābaaikaipi sakijérābaamaka, sesenta y cinco metros rō'ðjirā mo'rña simaraape.

¹⁸ Jaspe wãmeika ãatakaka baaeka simaraape wejea ãta pãätateka. Supabatirā apeapi rukebekaja orotakakaka baaekaweje simaraape. ¹⁹ Supabatirā ãta pãätateka rokarā ñ'poñ'puaræ'eearirakao ãta ima, jia jiyurika ãta waþajä'rñakaka baaeka simaraape. Mamaríkao, jaspe, jia waria ya'tarikakaka imarapaka. Rokajíkao zafiro wejepema jí'mia upaka imarapaka. ñ'porokajíkao wãmea ágata þñua upaka jí'mia imarapaka. Maekarakaorokajíkao esmeralda imarapaka. ²⁰ Supabatirā botarakaorokajíkao ãta ónica jü'aka boiaþitityika yariraka imarapaka. ñ'rãpitarakaorokajíkao jia jü'aka cornalina imarapaka. ñ'rõtëñarirakaorokajíkao jü'sipoa crisolito imarapaka. ñ'potëñarirakaorokajíkao jí'mia berilo imarapaka. Maekarakaotëñarirokajíkao jü'sipoa topacio imarapaka. Botarakaotëñarirokajíkao crisoþrasa jí'miajaoka imarapaka. Piyio bo'io wejepema upaka jí'mia ãta jacinto imarapaka. Piyio imarapaka amatista arebosiakaka. ²¹ ñ'poñ'puaræ'eearirakato kopereka ñiarape. Sarakakaja ñ'rõ perlakaka baaeka simaraape. Supabatirãoaka wejeñe'metäji imarapaka ma'a apeaþitityika rukubekaja orotakakaka baaeka imarapaka.

²² I'sia wejareka Tuparâte jiyipupaka ñriwi'ia ñatõþoberapaki yi'i. Maiþamaki Tuparâ ritaja ima bo'ibajirâ têrïrikaja imaki, supabatirâ Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka naþo'irâja nimamaka nayaþairô'ðrâja þo'imajare nare jiyipupayeeraape. I'supaka simamaka nare jiyipupayeerûki wi'ia imabeyurô'ð simaraape. ²³ I'supakajaoka ritaja ima þemawa'ribajirâ jiitakiji Tuparâte imaraparô'ð imarî, ikiji torâ yaaboaraþaki. Supabatirâ Oveja weiwa'yua upaka imakioka i'supakajaoka kiyaaboaraape. Supa imarî aiyate yaaika, ñamikakite yaaboaiakaoka yaþabeyurô'ð simaraape. ²⁴ I'sia wejea yaaboaiakaipi ritatojo wejareka imarâte jia imarijarirâñu. Niþarimara narikarijayua waþajä'rñia imatiyaikakaka e'era'atirâ Tuparâte nijirâñu kire jiyipupaka ñriwa'ri. ²⁵ I'supaka nabaarükirô'ð imarî, wiekaja kopereka imajiparijarirûkirô'ð simarâñu. I'supaka simarâñu ñamia imabesarâñurô'ð imarî. ²⁶ Torâ ritaja waþajä'rñia imatiyaikakaka ritatojo wejareka imarâoka narikaika e'era'atirâ Tuparâte nijirâñu kire jiyipupayeewa'ri.

27 I'suþaka simamaka Tuþarâte yaþabeyua imarûkimarîrõ'õ imarî ba'iaja baarimaja, þakirimajareoka sakâkabesarâñu. Oveja weiwa'yua uþaka imaki þapera þûñurã, "Ikarakamarâ nime yika imarûkirâ", ãrîwa'ri nawâmea sareka o'oþi'aekarâ takaja kâkarûkirõ'õ simarâñu.

22

¹ I'suþaka yire kibearaþaka be'erõ'õ, jia waria ima riaka õñio okoraka imajiþarûkiria ángelte yire bearape. Tuþarâ ruþarikûmu, suþabatirâ Oveja weiwa'yua uþaka imaki ruþarikûmuarâ saruþaka imaria simaraþe. ² Wejeñe'metâji ma'a imaraþakarâ sañe'metâjite juruteþaria simaraþe. Suþabatirâ i'siriarijereka ï'þapë'rõto wâ'tarâja õñio yaþua rîkajiyerapeka. ï'rîka aiya o'atarimarijaja ruirijayua simamaka, ï'râkuri wejejë'râkareka ï'þoü'þuarâe'earirakakuri ruirijayua simaraþe. Ritatojo wejeareka imarâte jiiokaro'si õñioka simaraþe saþûñua. ³ Suþabatirâ Tuþarâte ïariþe'yoika imabeyurõ'õ simamaka, "Ba'iaja simarû", kêrîrûkimato simarâñu. Torâ Tuþarârika, suþabatirâ Oveja weiwa'yua uþaka imaki ruþarikûmu imarâka. I'suþaka simamaka ritaja torâ imarâñurâ Tuþarâte yaþaika uþaka oyiaja baabaraka kire najiyiþuþayerijarirâñu. ⁴ Maekaka maki Tuþarâte ïabeyua simako'omakaja, wejea mamaka kiþo'ijiarâñurõ'õrâ þuri kire ïarika imarâka. Suþabatirâ kiwâmea nakû'areka kio'oþi'arâñu. ⁵ Suþabatirâ maiþamaki Tuþarâja nare kiyaaboarâñurõ'õ imarî, aiyaka, yaaboaika yaþabeyurõ'õ simarâñu. Suþabatirâoka ñamia imabeyurõ'õ simarâñu. I'suþakajaoka torâ kika jâ'mebaraka nimajiþarâñu.

Jesucristore etarûkia koyajaja jariwa'yua

⁶ I'sia be'erõ'õ ikuþaka ángelte yire ãrâþe ate:

—Ritaja makârârûñuroka uþakapi Tuþarâte mire ïarûjeika, mire kiâ'mitirirûjeikaoka rita ima. I'suþaka simamaka ritaja mire yibojaika uþakaja simarâñu. Maiþamaki Tuþarâ imaki kiro'si bojaþirimajare jia jaiwârûerâ nare jeyobaarijayuka. I'suþaka imaki imarî, ikijioka imaki ika ritaja mire yibojaerâ yire þûñatarapaki,— yire kêrâþe.

⁷ Suþabatirâ ikuþaka yire kêrâþe ate:

—Ikuþaka Jesûre ãñu: "Mija ã'mitiþe. Ñojimarîji mijâ þõ'irâ ya'rîrâñu ate. I'suþaka simamaka, ika majaroka 'Ikuþaka simarâñu', ãrîwa'ri Tuþarâte bojaekakaka o'oeka þûñurâ yi'jurâ jîjimakapi imarâñurâ", kêrîbojayu,— ángelte yire ãrâþe.

⁸ Juan ñime ika ritaja ïatirâ, sâ'mitirirâoka so'oiki. Ángelte yire sabearaþaka þoto jiyiþuþaka kire õrîwa'ri kiwâjítaji yimo'ipâñaraþe. ⁹ Ikuþaka þuri yire kêrâþe:

—Mimo'ipāñ'a'si. Miupakaja Tuparāte yapañka upakaja baaiki ñime yiro'sioka. Tuparāro'si bojañjirimaja, supabatirā ika pāpera pūñu o'oeka yi'yurā upakaja imaki ñime. I'supaka simamaka, Tuparāte takaja mijiyipupayeebe,— ángelte yire ãrāpe.

¹⁰ Torājirā ate ikupaka yire kērāpe:

—Ika majaroka mio'oika, po'imajare miōrīrūjebe, samio'oika upakaja simarūkia koyiaja jariwa'yua simamaka. ¹¹ Koyiaja sajariwa'pakā'ā, ba'iaja baarimaja puri nima upakaja nabaarijarirayañaye'e nayañaika upakaja nimañparū. I'supakajaoka ba'iaja pupajoairā naupaka nare ãñu upakaja naupajoañparū. Supabatirā "Jia baairā nime", Tuparāte nare ãñurā puri jijimaka kiyañaika baabaraka nimarū. I'supakajaoka Tuparāte jiyipupaka õriwa'ri ba'iaja baarika ja'atarika yañairāja sanaja'atarijarirū,— ángelte yire ãrāpe.

¹² Ikupaka Jesúre ãrāpe:

—Mija ñabe. Ñojimaríji mijas pō'irā ya'rirāñu ate. Mija pō'irā eyatirā po'imajare baaeka upakaja jia baaekarāte, i'supakajaoka ba'iaja baaekarāte simauñpaka sawaña nare yibaarāñu. ¹³ I'supaka yibaarāñu Alfa, Omega upaka imaki imarī. Yi'ipi ãriwa'riji ritaja simaū'mueka. Supabatirā yi'ipi ãriwa'rijioka ritaja ima tiyirāka.

¹⁴ Ba'iaja nabaalika jūjerūjekarā saya upaka ima jariroaka ka'imarīa jääirā upaka imarā. Írātarāja imarā wejea mamacaka Tuparāte po'ijiarāñurō'orā kākarūkirā. Supabatirāoka torā eyatirā õnio yañurika ba'arūkirā. I'supaka imarāñurā imawa'ri, jijimaka torā nimarijarirāñu. ¹⁵ Mia je'e: Aperāte bitarijayurā, nare sajitoika upakaja aperāka wā'imarīrijayurā, po'imajare jäärijayurā, wañuju imaja jērāka jiyipupayeeirā, supabatirā pakirikapiji imarijayurā, Tuparāte yañabeyua baawa'ri, kiþo'irā aþekurioka eyabesarāñurā.

¹⁶ I'supaka simamaka yi'i, Jesús, i'sia majaroka mijare ángelte bojaerā kire yiþñataeka, yire yi'riwa'ri rēñrijañparaka jijimakapi sōriwārūrijayurā mijas imamaka. David imaroyikaki riþparāmi mirāki ñime. Yireka pupajoawbeitirā "Wārīrika ru'ara'aerā baaika ruþujite warara'aiki tā'þia jo'baki upaka Tuparāte þuatarāki kimarāñu", Moisés imaekakite o'oeka,— Jesúre ãrāpe.

¹⁷ Espíritu Santo, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki jeyomako* ñrātiji oyiaja jairā.

—Mija i'tabe Cristore yi'yurā mijas jayaokaro'si,— po'imajare nañu.

I'supakajaoka aperāte narīñu sā'mitiyurā naro'si.

* **22:17** La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.

—Õñio okoa ukurika mijare jitomaka, waþamarñaja sukuri mijia i'tabe,— nañu.

¹⁸ —Ika þapera jaiika ã'mitiririjarirãñurãte, yi'i, Jesùs ikupaka nare sabojarijayuka: Ika þapera þüñurã o'eka ima þemawa'ribaji noñu uþakaja þupajoatirã o'orãñurãte ba'iaja Tuþarãtebaarãñu ika þapera þüñurã ãñu uþakaja.

¹⁹ Supabatirã ika ñañua waþuju þakibaraka ð'râriba'i e'etairã õñio yaþurika ba'arûkimarîrã nimarãñu. I'suþaka imarãñurã imari, wejea mamaka Tuþarãte þo'ijiarãñurð'ðrã eyarûkimarîrã nime. Iþüñurã ñañu uþakaja simarãñu ba'iaja baarimajaro'si.

²⁰ “Rita ipüñurã sãñu”, ãñuka imari, “Ñojimarîji mijia þo'irã ya'rirãñu ate”,— Jesûre ãñu.

—Meñu uþakaja simarû. Mi'tabe Ñiþamaki Jesùs,— mire ñañu.

²¹ Maiþamaki Jesùs ritaja jia oyaja Tuþarârirãte kibaarû. I'suþaka oyaja simarijarirû.

I'tojîrãja sime ruþu.